KIRÁLY LAJOS

SOMOGY–ZALAI NYELVATLASZ

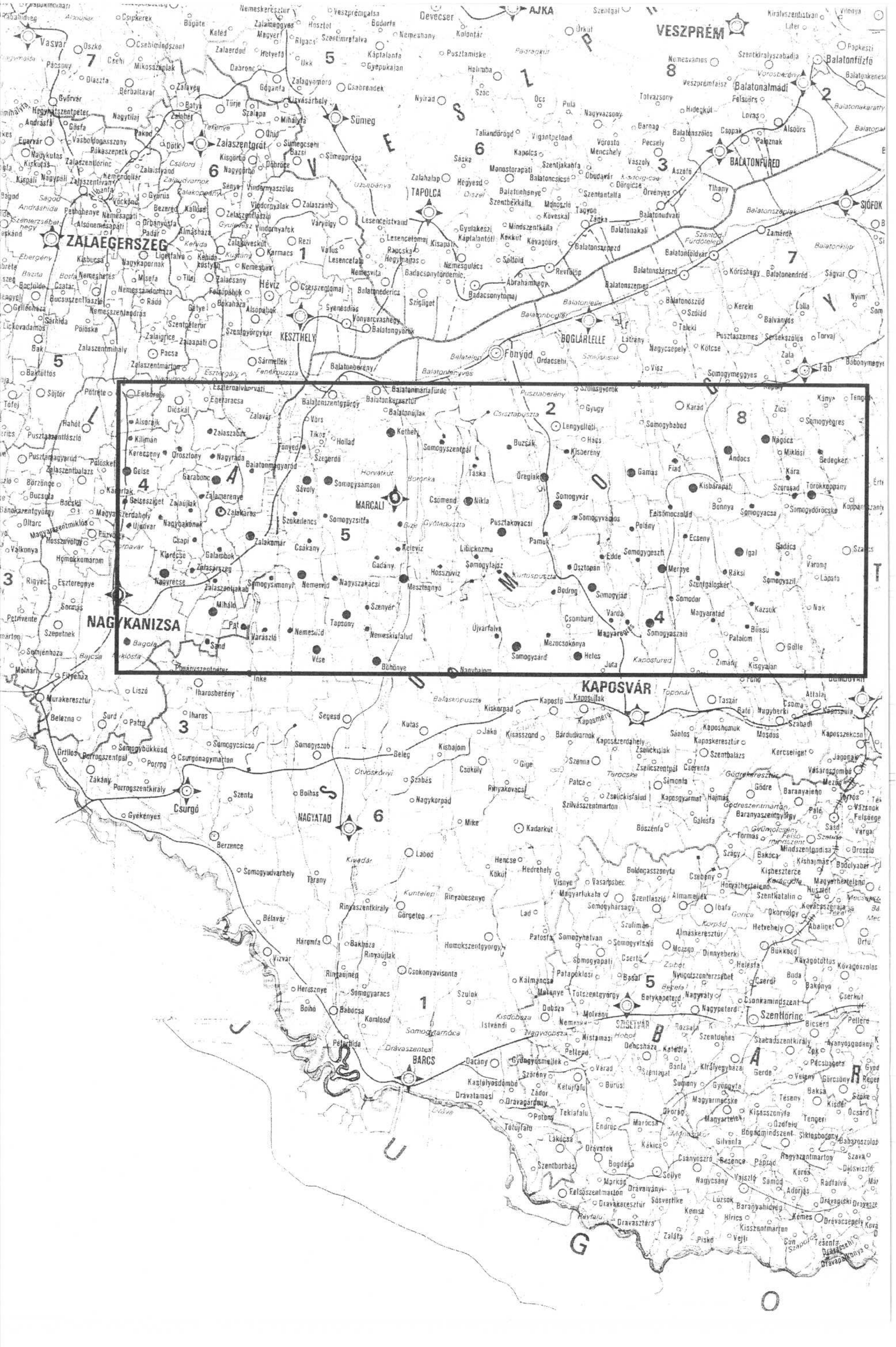

VESZPRÉM
AJKA
Devecser
Balatonfüzfő
Balatonalmádi
BALATONFÜRED
SIÓFOK
TAPOLCA
Sümeg
Zalaszentgrót
ZALAEGERSZEG
Hévíz
KESZTHELY
Fonyód
BOGLÁRLELLE
Tab
NAGYKANIZSA
MARCALI
KAPOSVÁR
Csurgó
NAGYATÁD
BARCS
Szigetvár
Szentlőrinc
Vasvár
Siklósbodony

A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG
223. SZÁM KIADVÁNYAI 223. SZÁM

KIRÁLY LAJOS

SOMOGY–ZALAI NYELVATLASZ

Megyei Könyvtár Kaposvár
0 000001 056006

KIADJA A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG
BUDAPEST
2005

Megjelent

SOMOGY MEGYE ÖNKORMÁNYZATA és KAPOSVÁR MEGYEI JOGÚ VÁROS KÖZÖS ALAPJA, a ZALA MEGYEI KÖZGYŰLÉS, a SOMOGY MEGYEI KÖZGYŰLÉS OKTATÁSI, KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁGA és KAPOSVÁR MEGYEI JOGÚ VÁROS OKTATÁSI, TUDOMÁNYOS ÉS KULTURÁLIS BIZOTTSÁGA

támogatásával.

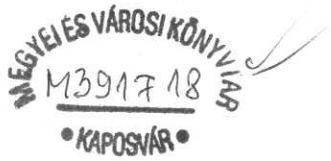

© Király Lajos

ISBN 963 7530 770
ISSN 0133-218X

Nyomdai előkészítés: KCs Dekor Kft. Marcali
Nyomda: Pethő Nyomda Kaposvár

Tartalom

Előszó (Kiss Jenő) 7

BEVEZETÉS 9
A Somogy–zalai nyelvatlasz célja, sajátos feladatai, kutatóterülete 9
Az atlasz címszóanyaga 10
Tájékoztató térképek (1–4. sz.) 11-15
Az anyaggyűjtés, a szerkesztés és az adatközlés módszerei 16
Az atlasz megtervezésétől a kiadásig 16
Az anyaggyűjtés és a lejegyzés sajátosságai 17
A térképszerkesztés és a szemléltetés 18
A Somogy–zalai nyelvatlasz térképtípusai 20
Adatleírás nyelvföldrajzi szótár formájában 21
Tanulságok, további kutatási irányok 23

TANULMÁNYOK 25
NYELVJÁRÁSI RÉGIÓK A DUNÁNTÚLON 25
A nyugat-dunántúli nyelvjárási régió 26
A közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régió 27
A dél-dunántúli nyelvjárási régió 28
A nyelvjárási régióhatárok földrajzi, történelmi és néprajzi összefüggései 29
A nyelvjáráshatárok változásáról 32

NYELVJÁRÁSCSOPORTOK A SOMOGY–ZALAI NYELVATLASZ KUTATÓTERÜLETÉN 33
A Balaton vidéki nyelvjáráscsoport 33
A közép-somogyi nyelvjáráscsoport 35
A dél-somogyi nyelvjáráscsoport 36
A kelet-zalai nyelvjáráscsoport 37

A SOMOGYI *Ö*-ZŐ NYELVJÁRÁS DUNÁNTÚLI ÖSSZEFÜGGÉSEI 40
Az ún. független *ö*-zés 40
Az *-l* előtti *ö*-zés és a morfémákhoz kötött *ö*-zés 41
Az általános hangsúlytalan és a hasonulásos hangsúlyos *ö*-zés 43
Az illeszkedéses és az alaktani *ö*-zés 44

A TÁJEGYSÉGEK ÉS A TÁJSZÓK VISZONYA SOMOGYBAN 47

MUTATÓK 54
A kutatópontok térkép szerinti és betűrendes jegyzéke 54
Aadatközlési sorrend 56
Címszójegyzék a kérdőív sorrendjében 60
A címszavak betűrendes jegyzéke és a közlésmód táblázatos kimutatása 62
Szómutató 70
Rövidítések 81

AZ ADATKÖZLŐK NÉVJEGYZÉKE 82

A LEGFONTOSABB IRODALOM 89

ADATTÁR 93
SZÓTÁRSZERŰ ADATLEÍRÁS 93
A térkép formájában nem közölt címszók adatainak szótárszerű leírása 94
Fonetikai térképlapok leírása (1–62. sz.) 94
Morfológiai térképlapok leírása (63–95. sz.) 119
Lexikai térképlapok leírása (96–125. sz.) 134
A grafikai jeles szemléltetésű térképlapok anyagának szótárszerű adatleírása 156
Fonetikai térképek leírása (126–162. sz.) 156
Morfológiai térképek leírása (163–174. sz.) 169
Lexikai térképek leírása (175–206. sz.) 175

NYELVATLASZTÉRKÉPEK 190
Grafikai jeles szemléltetésű önálló térképlapok és a dunántúli áttekintő térképlapok..
(126–206. sz.)
Fonetikai térképlapok
Morfológiai térképlapok
Lexikai térképlapok
Grafikai jeles szemléltetésű közös és összesítő térképlapok (207–229. sz.)
Adatbeírásos térképlapok + dunántúli áttekintő térképek (230–306. sz.)
Fonetikai térképlapok
Morfológiai térképlapok
Lexikai térképlapok

ELŐSZÓ

A Somogy–zalai nyelvatlasz megjelenése a magyar nyelvjáráskutatás örvendetes eseménye. Hangsúlyoznom érdemes azonban, hogy nem csak nyelvtudományi szempontból fontos művet tart kezében a tisztelt Olvasó. Király Lajos nyelvatlasza ugyanis néprajzi és helytörténeti tekintetben is kitűnő forrása lesz mindazoknak, akik értő kézzel nyúlnak a benne foglalt sok ezer adat megszólaltatásához, vallatásához.

A munka hitelességének fő tényezője a szerző maga. Király Lajos nevét a nyelvjáráskutatók és a névtan művelői ismerik legjobban, de bizonyosan jól ismerik a Somogyország néprajzi sajátosságai iránt érdeklődők is. A Pécsi Tanárképző, majd a Kaposvári Tanítóképző Főiskola immár nyugállományú magyarnyelvész tanára ugyanis tevékeny részt vállalt — reméljük: vállal a jövőben is — az említett tudományterületek művelésében. Származása véletlene tette lehetővé (Göllében született, szülőfalujának azonban Büssüt tekinti, ahol féléves kora óta élt), az ő számára pedig szívesen vállalt kötelességgé, hogy annak a tájnak a nyelvével és kultúrájával foglalkozzék, amelyet szűkebb pátriájának tudhat. 1960-ban jelent meg „Nyelvjáráskutatás Somogyban" címmel az a Balogh Lajossal közösen írt tanulmánya (Magyar Nyelv 56: 482–484), amelyben arról kapunk híradást, hogy a két tehetséges fiatal nyelvjáráskutató speciális somogyi nyelvatlasz készítésén fáradozik. Somogy megye két tájegységét, Kapos völgyét és Zselicséget választották ki abból a célból, hogy összegyűjtsék és atlaszos formában közzétegyék az állathangutánzó igéket, hívogatókat és terelőket. Volt mit gyűjteniük, ugyanis mindkét tájegység megőrizte zártsága miatt népi hagyományait s nyelvjárási jellegzetességeit. Ebből a közös vállalkozásból született meg a magyar nyelvtudomány első ún. célatlasza, azaz olyan nyelvatlasz, amely egy szűkebb nyelvi — ebben az esetben a már említett szókészleti — jelenségkör tüzetes feldolgozására irányult. A munka címe „Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza" (Budapest, 1976. Akadémiai Kiadó), amelyet a szakma kellő elismeréssel fogadott. Király Lajos később sem lett hűtlen ifjúkori tudományos témájához. A somogyi nyelvjárások tanulmányozásának és a nyelvatlaszkészítésnek egyaránt lelkes híve maradt, s 1990-ben tette közzé „Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon" című kötetét (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 186. szám, Budapest), amely szakmai körökben eddig legismertebb munkája volt. Juhász Dezső például ezt írja róla: „Figyelemre méltó megoldásokat találunk még Király Lajos könyvében (1990) is, ahol a szerző a somogy-zalai atlasz anyagából nemcsak szemléletes jelenségtérképeket és összesítő térképeket készít, hanem olyan integrált lapokat is, amelyek egyesítik a regionális atlaszból kielemezhető képet a nagyatlasz dunántúli régióinak izoglossza-képletével" (In Kiss Jenő szerk., Magyar dialektológia. Budapest, 2001. 116). Király Lajos írta „A magyar nyelv könyve" című hét kiadást megért kézikönyv (főszerkesztő A. Jászó Anna, Budapest, Trezor Kiadó) „A mai magyar nyelvjárások" című fejezetét is (a 2004-es, hetedik kiadásban: 641–686). Több néprajzi könyv megjelentetése után (legalább címük szerint említsük meg őket: „Somogyi hiedelemvilág. Boszorkányok, kísértetek és más néphitbeli alakok." Kaposvár, 1995; „A kalendáriumi jeles napok népszokásai Somogyban." Kaposvár, 1995; „Vőfélyversek a somogyi lakodalomban." Kaposvár, 1997; „«Híres betyár vagyok…» A betyár alakja a somogyi népköltészetben." Kaposvár, 2002; „Somogyi népszokások I. A kalendáriumi jeles napok és a falusi társas munkavégzés szokásai." Kaposvár, 2002). 2003-ban jelent meg „Nyelvjárási és névtani vizsgálatok Somogyban. (Cikkek, tanulmányok)" című kötete Kaposváron, amely hiteles képet ad Király Lajos dialektológiai és névtani munkásságáról.

A szerző 73 somogyi és 26 zalai faluban kérdezte ki kérdőívét, s jegyezte le a hallott adatokat. Ez önmagában is elismerésre méltó teljesítmény. Király Lajos azonban nem-

csak közli adatait, hanem sort kerít az elemzéseket elősegítő közös térképlapoknak, grafikai, tehát jelekkel operáló információközvetítésnek és statisztikai összesítő térképeknek a bemutatására is. Az adatgyűjtés- és közlés, valamint az elemzés, feldolgozás a nyelvtudományi vizsgálatok két alapvető szakasza. Róluk írta Deme László Rónai Béla „Zselici nyelvatlasz"-áról szólván azt, ami Király Lajos atlaszára is érvényes: „A tanulmány és az atlasz viszonya alighanem világos minden szakember számára. Ha a térképanyag elveszne, a kiváló feldolgozó tanulmány egy évtizedig, másfélig, újdonság volna még, azután lassanként tudománytörténeti érdekűvé homályosulna. Ha viszont ez semmisülne meg, de a térképek megmaradnának, az anyag az idők végezetéig élő és eleven ható közege, tényezője, tárgya és eszköze maradna a további búvárlatoknak. Mert a tanulmány mutatósabb, rangosabb műfajú ugyan, de a magas színtű tudományos felkészültséggel, gonddal és sok-sok fizikai-lelki kínnal összegyűjtött, ellenőrzött, megrostált, elrendezett — és föltétlenül közzéteendő — anyag ércnél is maradandóbb" (in Rónai Béla, Zselici atlasz. Pécs, 1993. 8).

Király Lajos azt az utat járja, hogy nem elégszik meg a nyelvjárási adatok gyűjtésével és közzétételével, hanem vallatóra is fogja őket. A nyelvjárási jelenséghatárok magyarázatában természeti és társadalmi, azaz földrajzi, történelmi, gazdasági-politikai, valamint kulturális (néprajzi) és nyelvi tényezőkre egyaránt épít. Elemzései, következtetései jól mutatják, mennyi haszon származik az efféle komplex megközelítésből, vizsgálatokból, egyszersmind pedig fölhívják a figyelmet arra, hogy a magyar nyelvjárási adatbázisokat, korpuszokat, tehát a nyelvatlaszokat és a tájszótárakat mielőbb tüzetes vizsgálatok tárgyává kellene tenni. Deme László sorait idézem újra: „a legtökéletesebb forrásanyag is holt tőke marad mindaddig, amíg meg nem faggatjuk, vallomását ki nem elemezzük, tanulságait közzé nem tesszük, hogy a múlt élő maradjon, hogy visszatekintésünk segítsen tisztábban látni: honnan és merről jöttünk, s merre van a «tovább», a szervesen előre. Mert ez óvhat meg bennünket a mai világunkban fenyegetően kínálkozó önfeladástól" (in Sajtos József, Sárvíz menti nyelvatlasz. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 220. szám. Budapest, 2004. 5).

Benkő Loránd 1987-ben mondta: „a regionális nyelvatlaszoknak az időszerűsége ma is megvan. Ezeknek az atlaszoknak az anyaga sűrű kutatópont-hálózaton még jobban, még mélyebben tudná azokat a nyelvi és nem nyelvészeti — más tudományok számára is hasznos — szempontokat fölvetni, azokhoz alapot adni, amely szempontokat „A magyar nyelvjárások atlasza" csak nagy távlatokban, a magyar nyelvterület egészére és ritkább kutatópontokon tudott megvalósítani. Tehát nagyon fontosnak tartanám azt, hogy regionális atlaszok kellő sűrűségben ma is készüljenek, és örülök minden olyan kísérletnek, olyan hírnek, ha valaki regionális nyelvatlasz készítésére vállalkozik" (In II. Dialektológiai szimpozion. Szerk. Szabó Géza. Veszprém, 1990. VEAB. 15).

Király Lajos nyelvatlasza ezeknek az elvárásoknak magas fokon megfelel. Egy híján száz dél-dunántúli község nyelvjárásáról kapunk szakmailag magas színvonalon elrendezett hiteles nyelvi adatokat, térképes és táblázatos formában és szólajstromokban, de kapunk leírást és elemzéseket is. Dialektológiai kutatások, elemzések mellett azonban néprajzi és helytörténeti vizsgálatok számára is megbízható forrás lesz mindenkor. A Somogyzalai nyelvatlaszban, amely a további kutatások számára soha el nem avuló becses forrás lesz, több mint két évtized munkája, sok-sok fáradalma egyszersmind azonban számtalan szívesen felidézett öröme is rejlik. Elmondhatjuk, hogy ez az atlasz Király Lajos legfontosabb és legnagyobb műve. Benne ugyanis a tapasztalt nyelvjáráskutató, a vizsgált nyelvjárásokat jól ismerő terepmunkás, az adatközlőinek a világát, életét belülről is ismerő gyűjtő, a nyelvföldrajz kérdéskörében elmélyedt szakember tudása, tapasztalata és fontos nyelvjárástani vizsgálati eredményei összegződnek.

Kiss Jenő akadémikus, egyetemi tanár

BEVEZETÉS

A SOMOGY–ZALAI NYELVATLASZ CÉLJA, SAJÁTOS FELADATAI, KUTATÓTERÜLETE

A dél-dunántúli nyelvjárási jelenségek részletesebb bemutatása, a terület nyelvjárási egységeinek pontosabb elhatárolása céljából az 1970-es évek végén regionális nyelvjárási atlasz készítésébe fogtam. Nyelvatlaszom megtervezésekor A magyar nyelvjárások atlasza (röviden: nagyatlasz, MNyA.) és a megjelent tájatlaszok tanulságaiból indultam ki. Az volt a szándékom, hogy a kutatóterület alapos, minden községre kiterjedő vizsgálatával kiegészítsem, árnyaltabbá tegyem a nagyatlaszból – a ritka kutatópont-hálózata miatt – szükségszerűen adódó elnagyolt képet. Célom volt a különböző adattípusok szemléltető bemutatása, a jelenséghatárok megrajzolása, hogy a kutatás eredményei a nyelvészeken kívül a társtudományok képviselői számára is felhasználhatók legyenek.

Atlaszom (S–ZA.) kutatóterülete az anyaggyűjtés során alakult ki, ugyanis végleges formáját a vizsgált nyelvjárási jelenségek érvényességi határa szabta meg. A Dél-Dunántúl nyelvjárási izoglosszáiról [= jelenséghatár] természetesen volt elképzelésem, ezek irányára a nagyatlaszból következtetni lehetett, de elterjedésük pontosabb körét, földrajzi határait csak az anyaggyűjtés vége felé tudtam megállapítani. A kutatóterületet három nyelvjárási régió érintkezési sávjában jelöltem ki (lásd az 1. sz. tájékoztató térképet, 12. old.).

Regionális nyelvatlaszom anyagát 99 községben (73 somogyi, 26 zalai) gyűjtöttem. A kutatóterület tulajdonképpen egy 90 km hosszú és mintegy 30 km széles területsáv, amely Somogyban a Kaposvár és a Balaton közötti részen, a tolnai megyehatártól nyugatra indulva Zala megyében a Principális-csatornáig terjed. Kijelölésekor elsősorban az *ë*-ző és az *ö*-ző, valamint a nyugati típusú nyelvjárások elhatárolására voltam figyelemmel. A kutatóterület hosszanti tengelyében a független *ö*-zés igen nagyhatású nyelvjárási izoglosszája található, mellette É–D irányban általában 5–6 község helyezkedik el: itt arra törekedtem, hogy déli irányban elérjem a következetesen *ö*-ző, északi irányban pedig a független *ö*-zést nem ismerő *ë*-ző községeket. A terület keleti határa azért esik egybe a somogy–tolnai megyehatárral, mert – ismereteim szerint – ugyanitt húzódik a független *ö*-zés izoglosszája, továbbá Külső-Somogy és a szomszédos tolnai községek nyelvjárása között nincs markánsabb különbség (vö. Szabó József 1986). A kutatóterület nyugati szélét pedig azért a Nagykanizsa–Pacsa közötti országút, a Principális-csatorna vonalában jelöltem ki, mert itt már ábrázolni tudom a nyugati nyelvjárási régió legfőbb jellemzőinek keleti határvonalát, azokat a sajátosságokat, amelyek a magyar nyelvterület nyugati szélétől egészen idáig érvényesek. Természetesen ezek az izoglosszák – ahogy az atlasz anyagából készített tanulmányban is kiderül – nem teljesen azonos nyomvonalon futnak, de a köztük lévő területi különbség viszonylag kicsi, és összekapcsolódó jelenségnyalábok mutathatók ki (részletesebben: Király Lajos 1990). Mint utólag kiderült, ez a több tájegységet átszelő területsáv jó lehetőséget ad a tájszók földrajzi elterjedtségének bemutatására is.

Kutatóterületem több jellegzetes – földrajzi és néprajzi szempontból meghatározott – kistáját érint (a tájak és a néprajzi csoportok összefüggését lásd Knézy Judit 1980, 5–10). Nyugatról kelet felé haladva 21 község a kelet-zalai tájegységhez sorolható, 5 község a Kis-Balaton vidéki, 18 község a Marcali környéki tájhoz számít, 6 község a nagybereki, 10 a belső-somogyi, és a többség, a kutatóterület keleti részén elhelyezkedő 39 község a külső-somogyi tájhoz tartozik. Ez utóbbi csoportot csak részben bontja meg a katolikus községek közötti néhány ősi református település (Somogyjád, Hetes, Magyaregres stb.). A tolnai határ közelében, a Koppány völgyében német telepes községek is vannak, ezek közül csak a teljesen elmagyarosodott vagy a vegyes nemzetiségű (magyar, német) községeket kerestem föl (lásd a 2. sz. tájékoztató térképet, 13. old.)

AZ ATLASZ CÍMSZÓANYAGA

A S–ZA. a Dél-Dunántúlon jellemző nyelvjárási jelenségeket vizsgálja, elsősorban azokat, amelyek alkalmasak az itt található három nyelvjárási régió szétválasztására. Ezért nem tipikus tájatlasz, nem a nagyatlasz kicsinyített, egy tájra specializált változata. Természetesen a S–ZA. és a MNyA. között szerves kapcsolat van, ezt az is bizonyítja, hogy a címszavak mintegy harmada, 89 címszó a nagyatlasszal közös. A MNyA.-ból mindenekelőtt azokat a kérdéseket vettem át, amelyek a kutatóterületen belül nyelvföldrajzi különbséget mutatnak, az ilyen jelenségeket a nagyatlasznál lényegesen nagyobb példaanyagon tudom szemléltetni. Nem vizsgálom azokat a nyelvjárási sajátosságokat, amelyek a Dél-Dunántúlon vagy az egész Dunántúlon egységesek, mert atlaszom voltaképpen egy dél-dunántúli izoglosszakutató vállalkozás.

A közép-dunántúli és a dél-dunántúli nyelvjárási régió elhatárolását hagyományosan az *ë : ö* szembenállás alapján szokták megoldani, magam is a független *ö*-zés határvonalát tekintem ebből a szempontból elsődlegesnek. Az *ö*-zés különböző típusait atlaszomban több mint 50 címszó térképlapján szemléltetem. A dél-dunántúli nyelvjárási régióhoz még néhány igeragozási, birtokos személyjelezési sajátosság (pl. *mondi-, halli*-típus; *ëszünk : ögyünk* megfelelés; *kertyük : kertyik* szembenállás) területiségének vizsgálata kapcsolódik.

A nyugati nyelvjárási régió itt húzódó izoglosszáinak száma nagyobb: atlaszomban a hangtani jelenségek közül ábrázolni tudom a nyitódó kettőshangzók, az *lj : ll* megfelelés, a polifonémikus *ē, ā* és más ilyen eredetű hosszú hangok *(í, ú, ű)* ejtésének határát (ezek nyugaton rövid ejtésűek), a magánhangzóközi nyúlás területiségét stb. Számos alaktani jellegzetesség is segít a régióhatár térképezésében, így pl. a *-nál/-nél;* a *-hoz/-hez/-höz* ragok egyalakú típusának *(-ná; -ho)* elterjedése, a háromalakú birtokos személyjel *(lába, kezë, fülö),* a labiálisan is illeszkedő E/3. személyű igei személyrag *(látta, kértë, ütöttö),* a *-va/-ve* határozóiigenév-képző háromalakú használatának *(mosfa; büntetfë, kötfö)* területisége stb.

A Somogy–zalai nyelvatlaszban 280 címszó van, kérdőívemet mind a 99 kutatóponton végigkérdeztem. A vizsgált címszókról készített térképlapokból 136 hangtani (FON.), 71 alaktani (MORF.) és 73 lexikai (LEX.) minősítésű.

Valamennyi címszóról munkatérkép készült, de a szerkesztés során – elsősorban a kiadási nehézségek miatt – 125 címszó anyagát nem térképként, hanem ún. „szótárszerű adatleírásban" készítettem el. Ez az adatközlés a nyelvföldrajzi szótár egyik változatának tekinthető (lásd részletesebben az Adatleírás nyelvföldrajzi szótár formájában című fejezetben). A térkép formájában megszerkesztett anyag is többféle térképtípusra tagolódik: a legjobbnak én is az adatbeírásos és az adatok fölötti, orientáló szemléltetéses formát tartom, összesen 77 ilyen térképem van. A lexikai térképek, sőt bizonyos típusú hangtani, alaktani lapok megjelentetésében járható út az is, ha az adatbeírás helyett az egyes adattípusokat grafikai jelekkel ábrázoljuk. A S–ZA. grafikai jeles szemléltetésű térképei két csoportba oszthatók: legtöbbjük (81 db) a címszó nyelvföldrajzi tanulságait önálló lapon szemlélteti, több esetben azonban az azonos témájú címszavak anyagát összevontam, és közös térképlapot (23 db) szerkesztettem belőlük. A két legfontosabb témáról, az *ö*-zésről és a kettőshangzók ejtéséről statisztikai összesítő térképet is készítettem. Végül a nagyatlasszal azonos címszók közül a leginkább tanulságosokról ún. „dunántúli áttekintő térképeket" (36 db) szerkesztettem, melyek tulajdonképpen dunántúli izoglosszatérképek. (A térképtípusok részletesebb ismertetését lásd a következő fejezetben.)

Tájékoztató térképek

A 12-15. oldalon a S–ZA. kutatóterületének behatóbb megismerése és megismertetése céljából a következő tájékoztató térképeket közlöm:

1. sz. A Somogy–zalai nyelvatlasz kutatópontjai
2. sz. A kutatóterület néprajzi csoportjai
3. sz. A kutatóterület régi (1950 előtti) és 1980-as (a gyűjtés ideje szerinti) közigazgatási beosztása
4. sz. A kutatóterület községeinek kapcsolathálózata

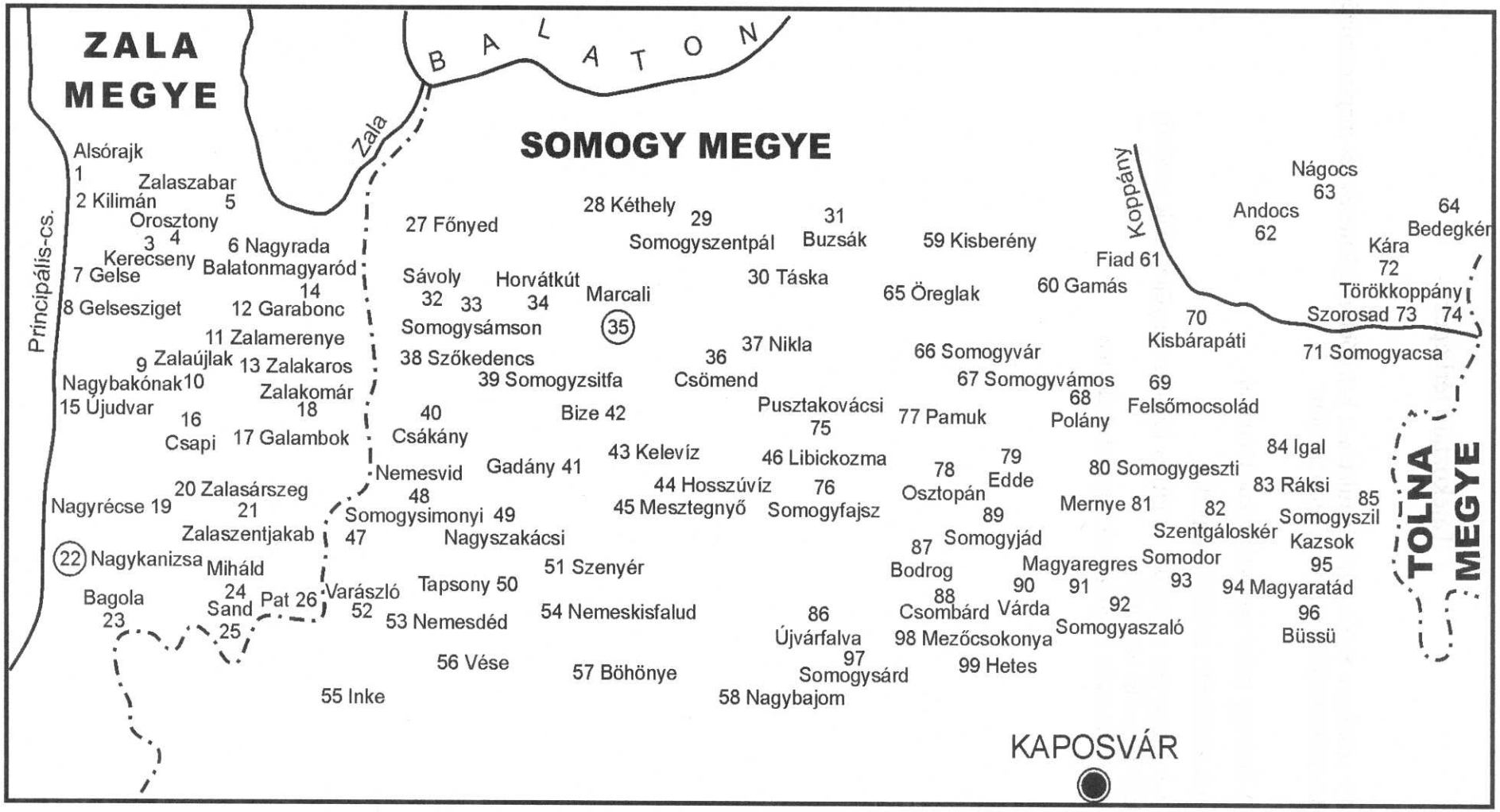

1. sz. tájékoztató térkép. A Somogy-zalai nyelvatlasz kutatópontjai

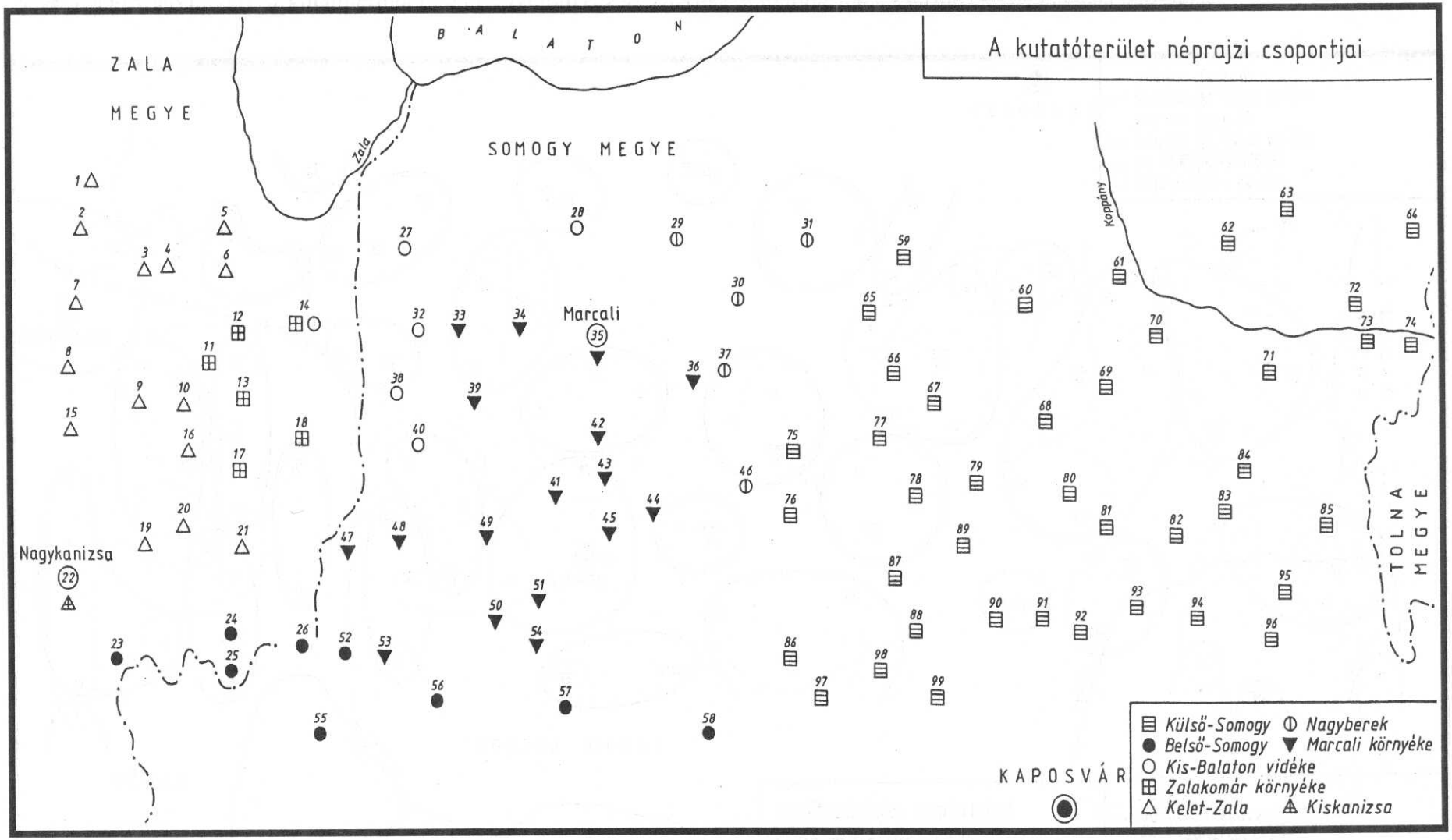

2. sz. tájékoztató térkép. A kutatóterület néprajzi csoportjai

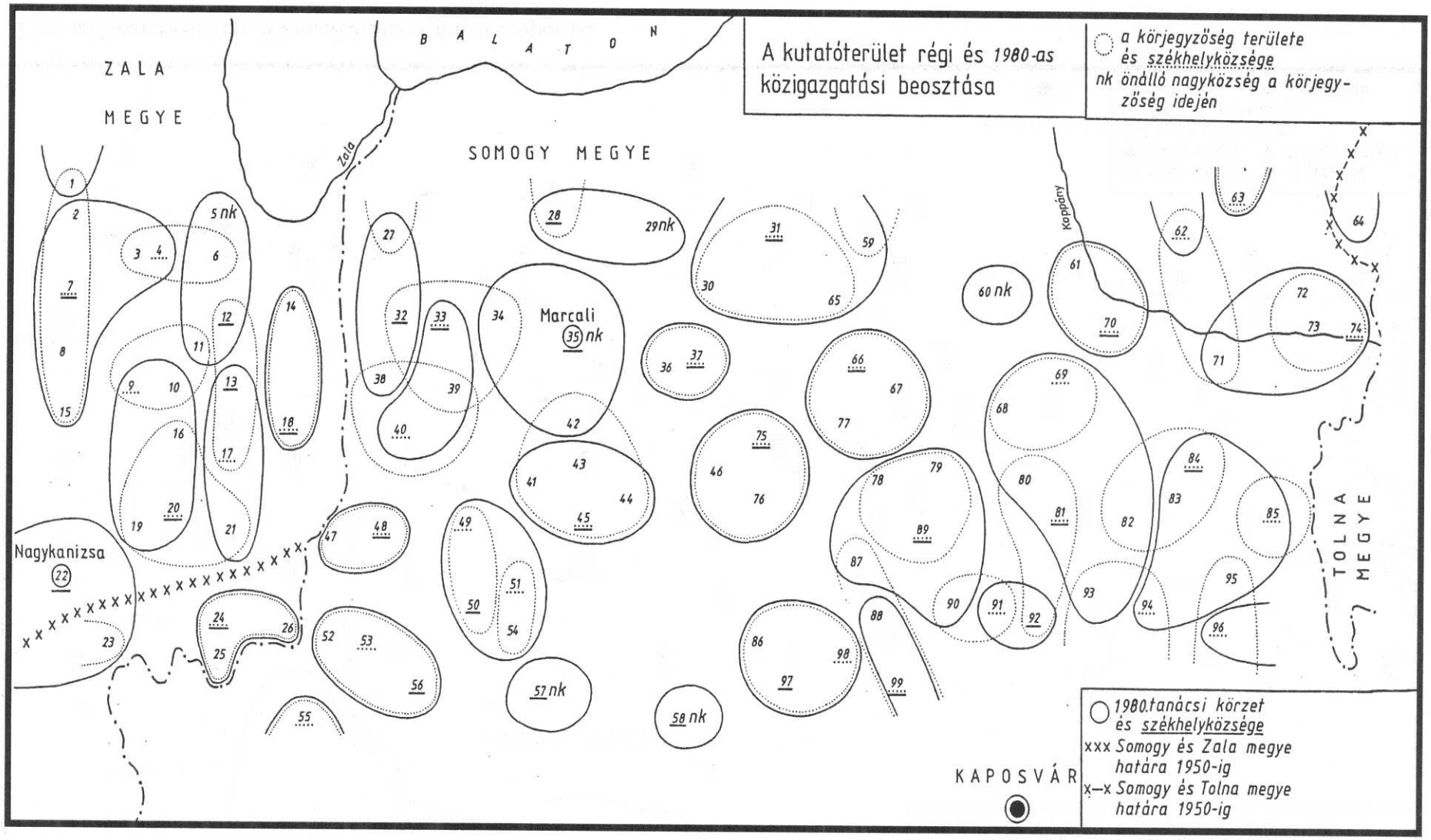

3. sz. tájékoztató térkép. A kutatóterület régi (1950 előtti) és az 1980-as (a gyűjtés ideje szerinti) közigazgatási beosztása

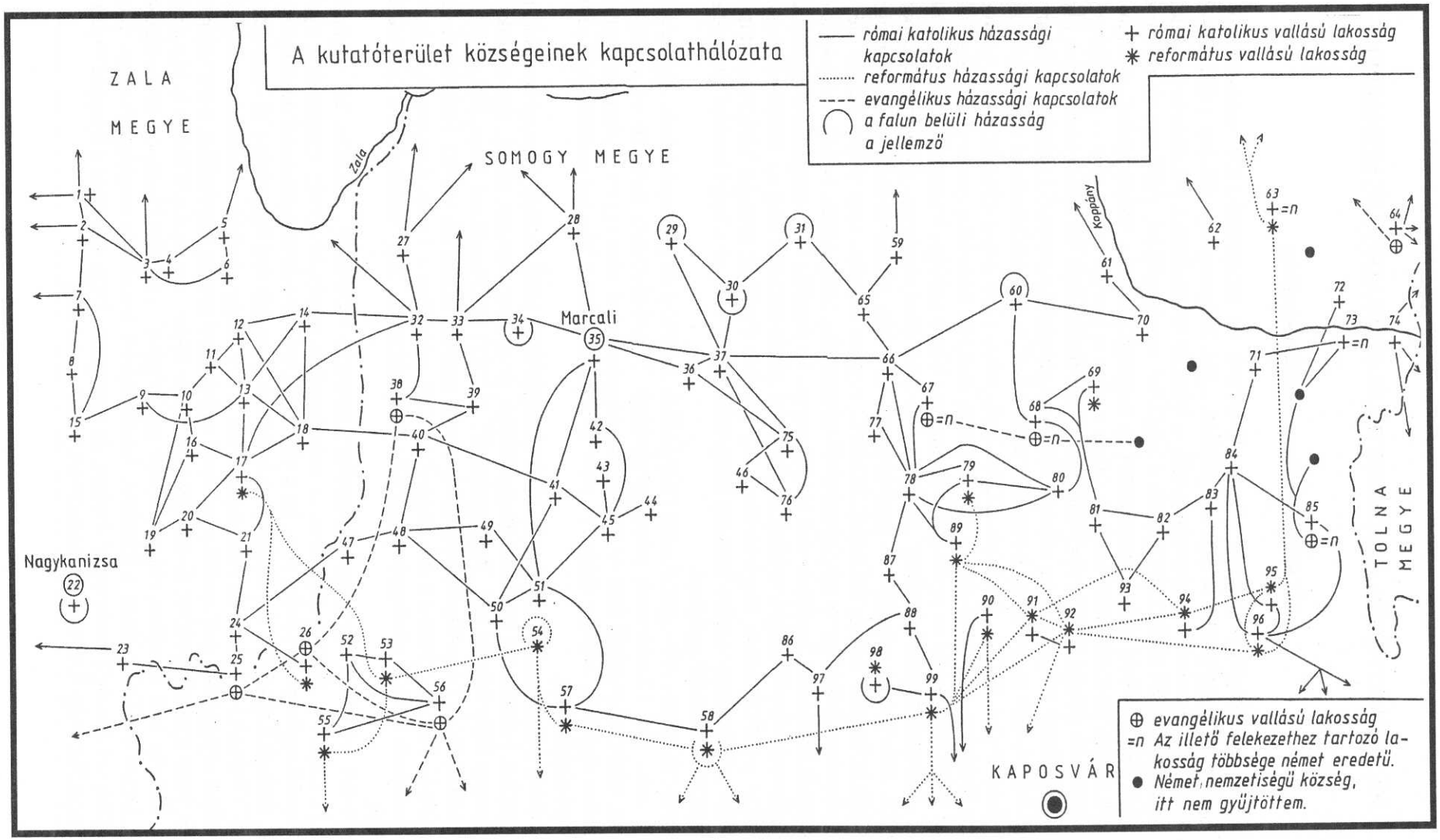

4. sz. tájékoztató térkép. A kutatóterület községeinek kapcsolathálózata a 20. század közepén

AZ ANYAGGYŰJTÉS, A SZERKESZTÉS ÉS AZ ADATKÖZLÉS MÓDSZEREI

Az atlasz megtervezésétől a kiadásig

Az S–ZA. megtervezésének, anyaggyűjtésének és szerkesztésének módszereiről a Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon című könyvemben (Király 1990, 20–23) részletesen beszámoltam. A címszójegyzék, a kérdőív összeállítása, a kutatóterület kijelölése után 1980–1984 között elvégeztem a helyszíni anyaggyűjtést, 1985-ben az utolsó ellenőrzést. 1986–88-ban megszerkesztettem és megrajzoltattam a térképlapokat. A munkatérképek alapos elemzése után kiválasztottam azokat a lapokat, amelyeket – takarékossági okokból – nem térkép, hanem nyelvföldrajzi szótár formájában kívántam közzétenni, elkészítettem ezeknek a lapoknak az adatleírását. A kezdetektől a mostani kiadásig tehát három évtized telt el, más atlaszokhoz hasonlóan tehát a S–ZA. sem kerülhette el a sokéves vajúdás időszakát (vö. MCsA., RMNyA., ZsA., SzA. stb.). 1990-ben a következőket „jelentettem": a Somogy–zalai nyelvatlasz teljes anyaga kiadásra kész állapotban van... Kedvező kiadási lehetőség esetén az egész gyűjtött anyagot közre tudnám bocsátani" (Király 1990, 22). A „kedvező kiadási lehetőség" azonban csak nem akart elérkezni. Atlaszom térképei – a MNyA. térképeinek mintájára – betűsablonos, csőtollas adatbeírással készültek, megjelentetésük költségeit a nyomdai klisék készítése nagyon drágává tette volna. Akkor még a nyelvtudományi kiadványok megjelentetését központilag irányították, mindig voltak az én munkámnál fontosabb, kiadásra váró tanulmányok. Jó darabig le is mondtam a S–ZA. teljes anyagának közzétételéről, többek között ezért szerkesztettem meg az 1990-ben kiadott munkámat a dél-dunántúli izoglosszákról. Az 1990-es években néprajzi könyveket, tanulmányokat publikáltam, ezekre Somogy megyében igény volt, és a helyi kiadási támogatást is jobban össze lehetett gyűjteni.

A számítógépes szövegszerkesztés elterjedése olcsóbbá és gyorsabbá tette a könyvkészítést, ezért újra elhatároztam atlaszom kiadását. Nagymértékben motivált az a tény is, hogy az atlasz anyagából írott és 1990-ben megjelentetett könyvemet a dialektológusok kedvezően fogadták: néhány újítása és több térképe bekerült a Magyar dialektológia című egyetemi tankönyvbe.

Jelenleg pályázattal lehet könyvkiadási támogatáshoz jutni, Somogy megyében is mindenki kaphat valamennyi nyomdaköltség-térítést, de nagyon keveset adnak, így a szükséges összeget több helyről kell „összegyűjteni". A helyi pénzosztóknak lényegében igazuk van, a tudományos könyvkiadás támogatása nem tartozik feladataik sorába. Szándékuk így is dicséretes: hozzásegítenek a mű megjelenéséhez, elindítják a kiadás folyamatát. Köszönettel tartozom tehát a címlapon megjelölt támogatóimnak, hogy összeadták a nyomtatás költségét.

A S–ZA. esetében a legnagyobb munka a nyomdai előkészítés szakasza, ezt – takarékossági okokból – magam végeztem. A számítógépes begépelés pedig kifejezetten nyelvész képzettségű embert kíván, elég, ha a több mint száz oldalnyi szótárszerű adatközlésre utalok. Balogh Lajos írja: „ a tapasztalatok szerint 1 óra felvétel lejegyzése 20 munkaórát igényel" (Balogh Lajos in Kiss Jenő szerk. 2001, 173). Hogy mennyi munkaórát emészt föl a fonetikus lejegyzésű, sok mellékjeles betűt tartalmazó szöveg begépelése, nem számoltam. De hogy nyakmerevedést és hátfájást lehet tőle kapni, azt saját példámon is bizonyíthatom. Mindig volt azonban, aki átlendített segítségével a munka bizonyos nehézségein: Juhász Dezső és Terbe Erika a RMNyA. betűkészletét bocsátotta rendelkezésemre, Kiss Jenő pedig szerkesztési tanácsaival segített, és támogatta, hogy atlaszom a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai sorozatában jelenhessen meg.

A nyomdai előkészítés voltaképpen családi vállalkozás, magam a begépelés, szerkesztés, előzetes tördelés, fiam a könyvtervezés, tördelés, a térképek szkennelése stb. munkáját végezte el.

A szerzői honorárium pedig a számomra az lesz, ha a S–ZA. eljut az ilyenféle nyelvészeti munkákat megbecsülő olvasókhoz, a benne lévőket esetleg hasznosítani tudják az oktatásban és a kutatásban egyaránt. A somogyi hagyományok kutatását, bemutatását, a népnyelv csodálatos kincseinek feltárását mindig is fontosnak tartottam, ebben a büszke „somogyországiság" érzete és a dialektológia tudományának szolgálata szervesen összekapcsolódott. Annak is örülök, hogy nyelvatlaszom nem posztumusz műként jelenik meg, s talán adatainak kiaknázásában még én is tevékenyen részt vehetek.

Az anyaggyűjtés és a lejegyzés sajátosságai

A nyelvatlaszok készítői rendszerint megnevezik, hogy kutatópontonként átlagban hány adatközlővel dolgoztak, ebből a szempontból a S–ZA.-ról is hasonló számokat közölhetek: egy községben legalább 6–10 adatközlőt kérdeztem meg, összesen tehát kb. nyolcszáz adatközlőnek tartozom köszönettel önzetlen segítségükért. Fontosabb azonban azt közölni, hogy egy címszót hányszor tudakoltam meg, vagyis a 280 címszóból álló kérdőívet teljes egészében hányszor kérdeztem le. A MNyA. gyűjtői településenként átlagban 32 főt kérdeztek meg, ezt persze úgy kell érteni, hogy egy-egy adatközlőre a kb. 1200 címszót tartalmazó kérdőív töredéke jutott (Balogh Lajos in Kiss Jenő 2001, 161). Mivel én azt a célt tűztem ki, hogy mindegyik címszó esetében megállapítom a társadalmi érvényű („szociálisan általános érvényű", „uralkodó", „faluátlag" stb.) adatot, ezért legalább háromszor kérdeztem végig kérdőívemet. Az ellenőrzéseket már a munkatérképekre írt anyag ismeretében végeztem, a vitás eseteket újabb adatközlők és informátorok bevonásával tisztáztam.

Az anyaggyűjtéskor jó minőségű telepes magnetofont használtam, amelyet az adatközlők tudta nélkül is ki és be lehetett kapcsolni. Természetesen a gyűjtés előkészítése során igyekeztem megnyerni adatközlőim jóindulatát, segítőkészségét. Ebben kísérőim, a falusi pedagógus kollégák, tanítványaim is hatékonyan közreműködtek. Jegyzetfüzetet is használtam, de gyorsabb, lendületesebb volt a gyűjtés akkor, amikor az egész beszélgetést magnetofonra rögzítettem. Kijelenthetem, hogy nálam ez a módszer nem jelentett adatközlőimnek zavaró tényezőt, sokkal görcsösebbek lettek volna, ha egy-egy szóra többször visszakérdezek, hogy jobban megállapíthassam a hangszínárnyalatokat. Magam is sokszor elcsodálkozom, hogy videofelvétel, tévériport alkalmával – amikor egy egész stáb tüstént kedik, néha a riportalanyt „be is világítják" – némelyik adatközlő mennyire nem „urizál", hanem hitelesen, a saját nyelvjárásában beszél!

A gyűjtött adatok lejegyzését a MNyA. szerint, az egyezményes magyar hangjelölés betűit használva végeztem. Deme László a nyelvatlasz előkészítésekor azt javasolta, hogy az impresszionista és a sematizáló jelölésmódot hangoljuk össze: „Az impresszionista jelölésmódból a pontosságra törekvést emeljük ki, a sematizálóból pedig azt, hogy a szociálisan általános érvényű jelenségeket keressük az egyénivel és az egyszerivel szemben" (Deme, 1953, 23). Most utólag úgy látom, hogy nálam az impresszionista jelölésmód van nagyobb arányban, ezzel magyarázom, hogy más atlaszokhoz hasonlítva (RMNyA., SzA., NyvA. stb.) kutatópontonként (főleg a fonetikai és morfológiai térképeken) sokkal több adat van, és nagyobb mértékben jelöltem az egyes fonémák hangszín-variációit. Ebben a magnetofonnal rögzített gyűjtés is segített, hiszen otthon alkalmam volt az adatközlők válaszait akár tízszer is visszahallgatni. (Pl. a hiteles népdallejegyzés nem is képzelhető el másképpen.) A gyűjtés előtt behatóan tanulmányoztam a MNyA. kutatóterületemre eső pontjainak anyagát, az atlaszgyűjtők hangjelölési metódusát, de figyeltem a saját hallásomra is, ezzel magyarázható, hogy bizonyos esetekben a nagyatlaszban nem jegyzett jelenségeket is „fölfedeztem", ilyen pl. a hátrább képzett *ṭ, ḍ* ejtésének területisége, az *nz : ndz*

MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR
• KAPOSVÁR •

megfelelés stb. Mivel a dél-dunántúli nyelvjárási régióhatárokat kutattam, ezen az átmeneti területen sok átmeneti fonémavariánst jegyeztem le (pl. ë, ö).

A társadalmi érvényűt csak kellő számú adat birtokában lehet kiválasztani, és ennek ismeretében lehet egyes adatokról azt mondani, hogy „egyszeriek" vagy „egyéniek". Ahhoz pedig, hogy egyes adatok ritka, archaikus vagy neológ voltát megállapítsuk háromnál több adatközlő egybehangzó véleménye kell, és ilyenkor támaszkodhatunk legnagyobbrészt informátor adatközlőinkre. Adatközlőim nagyon jól fogadták, hogy a népszokások, népi ételek iránt érdeklődtem, ezekből a témákból kutatópontonként mintegy félórás szövegfelvételt készítettem. Ezek után kezdtem csak el a gyűjtést, amelyben a néprajzi szóföldrajzi kérdések kerültek az első helyre. A kutatóterület falvainak nyelvjárási tudatáról, a szomszéd községek jellemzőiről többnyire a gyűjtés bevezetéseként beszélgettem adatközlőimmel és informátoraimmal.

A térképszerkesztés és a szemléltetés

Az atlasz megtervezésekor, a címszók kiválasztása során már eldől, milyen típusú térképek lesznek benne. Amikor meghatároztam a kutatás célját, eldöntöttem mely hangtani, alaktani jelenségeket kívánok vizsgálni, hogy bemutathassam nyelvföldrajzi képüket. A MNyA. alapján feltételezni lehetett, hogy a Dél-Dunántúlon a hangtani, alaktani jelenségek határait körülbelül merre kell keresnem. Olyan címszavakat választottam, amelyek ezeket az izoglosszákat elegendő példaanyagon szemléltetik. A 280 címszó harmada, 89 címszó a nagyatlasszal közös, ezek dunántúli kitekintésre is lehetőséget adnak. Komolyan vettem a térképtípusok besorolását, ha kellett a gyűjtés idején átminősítettem őket. A S–ZA.-ban 136 hangtani (FON.), 71 alaktani (MORF.) és 73 lexikai (LEX.) minősítésű térkép van, ezekkel kutatóterületem nyelvjárási jellemzőit be is tudom mutatni. Az egy – viszonylag zárt – néprajzi tájat, tájegységet kutató regionális atlaszok erre nemigen vállalkozhatnak, úgy tapasztalom, hogy ezekben a lexikai jelleg dominál, gyakran a FON. és MORF. jellegű térképeik is voltaképpen lexikaiak, mert a címszó lexikai változatait is közlik (pl. SmA., NyvA.). Nálam is előfordult, hogy némely hangtani, alaktani jellegű címszóra lexikai variánst mondtak, ám ezeket a ritka példákat csak orvanyagként jegyeztem fel.

Az adatok térképre írásában a gyakorisági sorrendet követtem, ennek megállapítása a gyűjtés és az ellenőrzés fontos szempontja volt. Ebben az elrendezési módban némileg eltértem a MNyA. gyakorlatától és más atlaszszerkesztők módszerétől is (pl. ZsA.), én ugyanis a leggyakoribb és nem a „nyelvjárásiasabb" adatot tettem az első helyre. „Azt viszonylag nem nehéz megállapítani, hogy melyik a „régies, kihaló" (...), a ritka <...>, vagy újabb [...] forma, ebben a gyűjtő tapasztalata, az informátorok és az adatközlők véleménye segítségünkre van. Azt viszont, hogy melyik a „nyelvjárásiasabb" adat, csak több kutatópont anyagának együttes vizsgálatával tudjuk megbízhatóan kimondani. A „nyelvjárásiasságot" a Somogy–zalai nyelvatlasz is kutatja, erre a dologra főként a szemléltetés témájának megválasztásával, az egyes jellegzetességek különbségének, szembenállásának bemutatásával hívom fel a figyelmet" (Király 1990, 21–22). A nyelvatlaszok egy részében (RMNyA., SzA.) az adatok besorolása nem jelentett komolyabb problémát, hiszen a nyelvtani térképek 90 százaléka csak egy adatot közöl, itt nyilván a normatív adat kijelölése, felgyűjtése volt az alapvető cél. A S–ZA.-ban a nyelvtani térképeken kutatópontonként átlagban két, a lexikai lapokon pedig három adat szerepel. Ennél többet nem is lehetett térképre írni, a térképről leszorult adatokat lapalji jegyzetben közlöm.

A ritka, a visszaszorulóban lévő és a terjedő új szó jelölése mindig csak az illető kutatópont helyi nyelvjárásában érvényes, hiszen a nyelvjárási régiók, nyelvjáráscsoportok találkozásánál, az átmeneti területeken ritkának, régiesnek, neológnak minősített szavak 10–20 km-rel távolabb normatívnak számíthatnak. Gyakori, hogy a ritka és a régies minősítés együtt jelenik meg: <(...)>.

Atlaszom kiadását nagyon megnehezítette a téglalap alakú kutatóterület, amelyet 60 x 30 cm méretű térképlapra rajzoltattam fel. A 230 térkép hajtogatásos kinyomtatása, könyvbe illesztése nem látszott célszerűnek, remélhető, hogy az A4-es méretre kicsinyített formája még jól olvasható, és ebben a formátumban a S–ZA. akár állítva is felkerülhet a könyvespolcra.

A grafikai jeles szemléltetés, a szimbólumok alkalmazása atlaszom egyik legfőbb sajátossága. Rendszerének kidolgozásában elsősorban Deme László szempontjait vettem figyelembe, amelyeket a nagyatlasz számára fogalmazott meg (Deme 1956), de köszönettel fogadtam a S–ZA. számára adott személyes javaslatait is. Sokat tanultam Végh József Őrségi és hetési nyelvatlaszának szemléltetési kísérleteiből. A szemléltetés eszközét a RMNyA. – néhány morfológiai kivételtől eltekintve – a lexikai különbségek bemutatására használja: „A szimbólumok ... a térképeken ... elsősorban a térbeli szóródást teszik vizuálisan követhetővé... Szeretnénk hangsúlyozni: a szimbólumokkal a térbeli tájékozódásnak csupán első lépését kívánjuk segíteni. A fonológiai, fonetikai megoszlás jelekkel történő ábrázolására nem vállalkozhatunk" (Juhász 1995, 13–14). Penavin Olga délvidéki atlaszai ugyancsak a lexikai különbségek szemléltetésére helyezik a hangsúlyt, bár ott – nem éppen szerencsés módon – keverednek a nyelvtani és a lexikai szempontok. A Sárvíz menti nyelvatlasz a FON., MORF. minősítésű térképlapjain lexikai változatokat is közöl (pl. 58., 59. sz.), a szemléltetés elsősorban ezek térbeli elhelyezkedését mutatja, néhány esetben azonban az egyes lexémákat jelölő alapszimbólumok változataival a fonematikus vagy morfológiai különbséget is szemlélteti. A lexikai és nyelvtani jellegzetességek egy térképen való szerepeltetését nem tartom jó megoldásnak, főleg a FON. és MORF. térképek lexikai célú használatát helytelenítem. A LEX. térképeket azonban, amikor csak néhány lexikai főváltozat figyelhető meg rajtuk, magam is felhasználtam fonematikus különbségek szemléltetésére. Például a 182. sz. *kiganajoz* lapján a két fő alak a *kiganajoz* és a *kiganéz* szemléltetésén kívül külön jellel hívtam fel a figyelmet a terület nyugati szegélyén előforduló *kü-* igekötős adatokra, vagy a 189. sz. *megmonyasolja* lapján a két fő típust a kör *(monyasolja)* és a háromszög *(monyássza)* szimbólumával ábrázolom, de a nagy területen élő *monyasolja* szó nyelvjárási formájában a kör jel változataival (üres, kitöltött, kereszt van benne) az *lj : ll; lj : jj* megfelelés *(monyasolla, monyasulla; monyasójja, monyasujja),* továbbá a *monyasoli, monyasuli*-típus térbeli elhelyezkedését is ábrázolni tudom. A S–ZA. adatbeírásos morfológiai és lexikai térképei között is vannak olyan lapok, amelyeken az adatok között nincsen morfológiai vagy lexikai különbség (pl. 283. *enném,* 303. *gyeplő*), ezeken a fonológiai-fonetikai eltéréseket szemléltettem.

A szemléltetés azokon a fonetikai lapokon alkot következetes rendszert, ahol csak egy nyelvjárási jelenség nyelvföldrajzi képét kell bemutatni. Ilyenek pl. az *ö*-zést vizsgáló térképek közül a következők: 126. *hegy,* 127. *len,* 128. *fegyelem.* Ezeken az üres kör az *ë*-ző adatot, a kitöltött az *ö*-zőt, a körben lévő vízszintes vonal pedig az átmeneti, *ẹ̈, ọ̈* hangot, a háromszög pedig a nyílt *e* hangot jelöli. Ezek a lapok már nemcsak egyes adatok „térbeli szóródását" mutatják be, hanem ennél többre vállalkoznak, dokumentálják egy-egy nyelvjárási jellegzetesség teljes nyelvföldrajzi képét.

A szemléltetés grafikai jelei, szimbólumai nálam is csak egy lapon belül alkotnak következetes rendszert, ugyanaz a jel más lapokon más nyelvjárási jellegzetességet jelenthet. Egy jelenségcsoport vizsgálatakor azonban – amikor több térképlap tárgyalja ugyanazt, pl. az *ö*-zést – igyekeztem azonos szimbólumokat alkalmazni. Általánosságban elmondható, hogy a sötétebb jelek (kitöltött kör, háromszög, négyzet stb.) a „nyelvjárásiasabb" adatokat, a markáns területi elkülönülést mutató példákat jelzik. Például az *ë*-zés : *ö*-zés szembenállása vizsgálatakor a sötétebb tónusú jelek az *ö*-ző példákra hívják fel a figyelmet.

A Somogy–zalai nyelvatlasz térképtípusai

A S–ZA. 280 címszavából 77 db adatbeírásos + szemléltetéses (röv.: *a.*) térképet készítettem. Ez a forma lényegében megegyezik a MNyA. anyagközlési módszerével, azzal a többlettel, hogy itt mindegyik térképlapon a beírt adatok fölött grafikai jeles szemléltetéssel, néhányszor pedig izoglosszavonallal hívom fel a figyelmet a főbb nyelvjárási és nyelvföldrajzi tanulságokra. Az első regionális atlaszban, Végh József ÖHA.-ában alkalmazott, túlságosan részletes szemléltetést nem tartottam célravezetőnek – hiszen az adatbeírás önmagáért beszél –, csupán a markánsabb jelenséghatárokra kívántam ily módon rámutatni. A szemléltetés elsősorban a nyelvészettel rokon tudományok, társtudományok (település- és népiségtörténet, néprajz stb.) kutatói számára hasznos segítség, mert az adatbeírásos nyelvtani térképek tanulságait igazából csak egy dialektológus tudja feltárni, sőt még a lexikai térképek esetében is fontos a tájszavak nyelvföldrajzi képének ábrázolása és értelmezése. A S–ZA. mindegyik térképe valamilyen szemléltetési típust alkalmaz.

A grafikai jeles szemléltetésű önálló térképlapokon (röv.: *ö. sz.)* nincs adatbeírás, hanem szimbólumok, illetve izoglosszavonalak helyettesítik az általam kiemelt adattípusokat. A hangtani és alaktani természetű jelenséghatárok, a lexikai változatok az ilyenféle lapokon is jól megfigyelhetők, a legfőbb hasznuk azonban az, hogy a térképrajzoltatás és a nyomdai előállítás szempontjából takarékos megoldásnak számítanak. Ez a térképtípus természetesen nem tükrözi a munkatérképeken lévő anyag gazdagságát, nem vállalkozhat pl. a fonetikai variánsok bonyolult rendszerének az ábrázolására, ilyen szempontból kevesebbet nyújt, mint az adatbeírásos térképtípus. Ezeknek a hiányoknak a pótlására elkészítettem mindegyik grafikai jeles szemléltetésű térképlapom eredeti anyagának teljes szótárszerű leírását. Ha egy atlaszban egy meghatározott nyelvjárási jelenségre több hasonló példaszó található, akkor ezek egy részét adatbeírásos, más részét pedig grafikai jeles szemléltetésű térképlapon célszerű közölni. A szemléltetéses térképlap az adatok egyfajta értékelését, feldolgozását valósítja meg, a térképszerkesztő ezekkel elsősorban a nyelvjárási jelenségek területi különbségére hívja fel a figyelmet. Atlaszomban 81 önálló, grafikai jeles szemléltetésű lap található.

Az adatbeírás nélküli, közös szemléltetésű térképlapokon (röv.: *k. sz.)* a kijelölt nyelvjárási jelenségeket több példaszóban (2–10) vizsgálom, tanulságaikat összesítve szemléltetem. Van, ahol csak két címszót egyesítek (pl. *kapálja, marasztalja),* máskor pl. az atlaszban szereplő összes *föl-* igekötős ige igekötőjét, az összes *-ni* képzőt, *-val* ragot stb. együttesen szemléltetem. A nyelvjárási régiók, nyelvjáráscsoportok átmeneti sávjának vizsgálatában nemcsak az a fontos, hogy egy bizonyos jelenség hány adatban fordul elő, hanem az is, hogy mely szavakban jelenik meg, hiszen egyes hangtani, alaktani jelenségeknek „morfematikus kötöttségük" lehet. A S–ZA. fő témájának számító két jellegzetességet, az *ö*-zést és a diftongizálást valamennyi példaszó összesítő, statisztikai jellegű szemléltetésével mutatom be. Ezek az összesítő lapok Imre Samu monográfiájában szereplő lapokhoz hasonlóak (MMNyjR.). Atlaszomban 23 közös szemléltetésű lap található, bennük pl. 50 olyan címszóra hivatkozom, amelyekről nem készítettem önálló térképet, anyagukat nyelvföldrajzi szótár formájában közlöm.

Mivel atlaszom címszavainak mintegy harmada azonos a MNyA. címszavaival, jó lehetőség kívánkozik a kitekintésre, arra, hogy a kutatóterületen belüli jellegzetességeket tágabb környezetükben, a dunántúli nyelvjárásokkal összevetve mutathassam be. A MNyA. dunántúli részének területébe arányosítva berajzoltattam saját kutatóterületemet, majd együttesen értékeltem a nagyatlasz és a S–ZA. azonos tárképeinek tanulságait. Csak a legfontosabb hangtani vagy alaktani jellegzetességekre, illetve tájszókülönbségekre figyeltem, és azokat a térképeket dolgoztam fel, amelyekben a nyelvjárási sajátosságok elkülönítése határozott vonallal megoldható. A nagyatlasz adataiból megrajzolt izoglosszát pontozott vonal képviseli (ezzel azt jelzem, hogy a ritka hálózat miatt csak körülbelüli pontosságú), saját kutatóterületemre érve azonban folyamatos vonallal közlöm a pontos határt. Vitás

esetekben, többféle adat előfordulásakor a gyakorisági sorrend és a környező kutatópontok vallomása alapján döntöttem. Megjegyzendő, hogy saját gyűjtésem adatai nem mondtak ellent a nagyatlaszból levonható tanulságoknak, sőt a rések kitöltésével, más, gazdagabb példaanyag felvonultatásával megerősítették azokat. Ez a térképtípus leginkább a nyelvjáráskutatás eredményeit felhasználó rokontudományok kutatói számára jelentős segítség, de hasznos szerepet játszhat az oktatásban és a nyelvtudományi ismeretterjesztésben is. A S–ZA.-ban 36 dunántúli áttekintő térképet (röv.: *d.*) közlök, atlaszom azonos címszavú grafikai jeles vagy adatbeírásos térképe után */a.* sorszámmal jelölve.

Régi gondolat, hogy a szavak jelentés szerinti táji különbségeit, az ún. „jelentésbeli tájszavakat" is térképen kellene bemutatni. A S–ZA. anyaggyűjtésekor még csak a térképszerkesztés melléktermékeként készítettek egy-egy jelentéstérképet, atlaszom két jelentéstérképe (177. *kepe,* 178. *kereszt)* is ilyen eredetű. A jelentés szerinti különbségek sokszor csak a gyűjtés során derülnek ki, ez az oka annak, hogy több, egyneműnek gondolt lexikai térképlapot bontanak fel altérképekre, vagy azért minősítenek közölhetetlennek, mert a kutatóterület egyes részein az illető szóra vonatkozóan más-más jelentésszabály érvényes (pl. 186. fészektojás üres tojásból, 187. fészektojás romlott tojásból). A lexikai térképeken nagyon nehéz a jel és a jelölt egységét biztosítani, a kisebb területi tájatlaszokban ez könnyebb, mint az egész nyelvterületet feltáró nagyatlaszokban. A szóföldrajzi térképek szerkesztési nehézségeit még az a tény is növeli, hogy az ún. tájszóhatárokon legtöbbször jelentésbeli eltérések is mutatkoznak, mert a nyelv a szógazdagságot jelentéskülönbség kifejezésére használja fel (lásd pl. a 198. lakodalmi kalács térképet). Jelentéstani térképeket főként a néprajzi atlaszokban találunk, csupán a kárpátaljai magyar nyelvjárásokról készített atlaszban (Lizanec 1998) található nagyobb számú jelentéstérkép.

Az egyes nyelvjárási jelenségek határsávját szemléltető térképek nem az egész kutatóterületet mutatják, hanem csak annak egyik szélét, azt ahol két nyelvjárási sajátosság ütközőzónája van. Nálam ez legélesebben a kutatóterület nyugati szegélyén, a zalai községekben látható, ahol a nyugati nyelvjárási régió bizonyos jelenségeinek a keleti széle van (pl. a *-hoz/-hez/-höz* határozórag egyalakú *(-ho)* formája, a háromalakú birtokos személyjelek (*háza, kezë, tüzö ~ tüzzö),* a labiálisan is illeszkedő igenévképző *(csukfa, büntetfë, kötfö)* előfordulásának keleti széle stb. A kutatóterület nyugati határát azért kellett a Nagykanizsa—Pacsa országút vonaláig kiterjeszteni, hogy elérjem az említett jelenségeknek az érvényességi területét, és az izoglosszájukat meg tudjam rajzolni. Mivel ezek a vonalak csak a térképek nyugati szélén húzódnak, a somogyi kutatópontokon pedig teljesen egynemű adatok találhatók, elegendőnek látszott 1/2 méretű térképet rajzolni, amely csak ezt a problematikus határsávot szemlélteti (lásd pl. a 225., 226. sz. térképeket).

A S–ZA. térképtípusairól korábbi tanulmányaimban is beszámoltam, ezeket ott szemléltettem is (Király 1988, Király 1990). Itt most még a Mutató jegyzékeire utalok, ahol a térképek minősítéséről, az adatközlési típusról (szótárszerű adatleírás, önálló szemléltetés grafikai jelekkel, közös térképek grafikai jeles szemléltetéssel, dunántúli áttekintő térképlap, a MNyA.-val azonos címszók térképei), a kutatópontokról és a kérdőív címszavairól meg lehet találni a szükséges információkat.

Adatleírás nyelvföldrajzi szótár formájában

Mindegyik nyelvatlaszban találhatók olyan címszók, amelyek nyelvjárási adatai nem mutatnak jelentősebb földrajzi különbségeket. A MNyA. esetében szükséges volt az ilyen anyagokat is térképen közölni, mert ez az atlasz az egész nyelvterületről nyújtott általános információkat, nemcsak a nyelvjárási különbségeket kutatta, hanem az azonosságokat is. Az általános atlaszokban – a nyelvjárások rendszerének vizsgálata szempontjából – a mindegyik kutatóponton azonos adatot szolgáltató térképlapok azonos értékűek azokkal, amelyeken bonyolult izoglosszavonalak találhatók. A MNyA. után készítendő kisebb, re-

gionális atlaszoknak azonban, átvéve a nagyatlasz eredményeit, nem célszerű „egynemű" térképlapokat tervezni és megjelentetni. Ha a gyűjtés eredményeként mégis ilyenféle anyag született, akkor azt – elsősorban takarékossági okokból – nyelvföldrajzi szótár formájában lehet megjelentetni.

Nagyrészt ezt a módszert alkalmaztuk a Balogh Lajossal közösen készített speciális atlaszunkban (SomA.), amikor a 233 térképlapból csupán 55-öt közöltünk térképként, a többit – ahogy akkor neveztük – „listaszerű adatleírással". A későbbi atlaszok közül a Székely nyelvföldrajzi szótár (Gálffy – Márton 1987) él hasonló adatleírással, hiszen ennek is kérdőíves nyelvatlasz képezi az alapját. A szerzők a térképes kiadás akadályai miatt dolgozták át anyagukat nyelvföldrajzi szótár formájára: a szócikkek betűrendben követik egymást, az irodalmi nyelvi címszó után szófaji megjelölés, nyelvtani minősítés, esetleges magyar nyelvű értelmezés, majd román és német nyelvű jelentésmegadás következik. „A kettőspont után az adatokat soroljuk fel úgy, hogy az első helyre az irodalmi nyelvi szóhoz, szóalakhoz ejtésben legközelebb álló forma kerül, és egymást követik a tőle hangalakban mindinkább eltérő alakok" (Gálffy – Márton 1987, 18). A RMNyA.-ban is van hasonló adatközlés, ez kisebb mértékű: „csak a térképre nem került szócikkek öltenek szótárszerű formát az atlaszkötetek függelékében. Azokat a szócikkeket tehát, amelyek anyaga kismértékű nyelvföldrajzi differenciáltságot mutat, takarékossági okokból nem vittük térképre, hanem egy külön egységben közöljük" (Juhász Dezső 1995, 13). A RMNyA. sem jelenhetett meg annak idején térképes formában, ezért a gyűjtő, Murádin László „szótárrá formálta", Juhász Dezső szerkesztő és munkatársai voltaképpen egy szótári feldolgozottságú adattárat tettek át (vagy vissza) térképre.

A S–ZA. munkatérképei között is több olyan lapot találtam, amelyeken csak kis méretű földrajzi elkülönülés látható, ezeknél lemondtam a térképes megjelentetésről. Atlaszomban az egytípusú jelenségekre több példaszó is van (a nagyatlasz hasonló példaszavainak néha öt-tízszerese), közülük térképlapon csak a legjellemzőbbeket mutatom be, a többit a térkép adatainak kicédulázása, rendezése alapján, az előfordulási helyre (a kutatópont száma) utaló adatleírással közlöm. A címszavak nem betűrendben, hanem a nyelvtani jellegűek (FON., MORF.) nyelvjárási jelenségek szerinti sorrendben (pl. *ö*-zés, diftongusok, palatalizáció és depalatalizáció, intervokális geminálódás stb.), a lexikaiak pedig a kérdőív sorrendjében követik egymást. Az adatok csoportosításában én is a köznyelvi címszóhoz közeli formából indultam ki, a magyar nyelvű értelmezést a kérdező mondat helyettesíti, aztán a fonológiai, morfológiai különbség szerint soroltam fel az adatokat. Az áttekinthetőség érdekében az egymás után következő adattípusok fonológiai különbségét gondolatjellel választottam el, a MORF. térképek leírásakor pedig az alaktani változatokat mindig új sorban kezdtem. A LEX. térképek szótárszerű leírását betűrendben közlöm, néhány esetben csak fonematikus jelölést alkalmaztam.

A S–ZA.-ban alkalmazott adatleírási mód tovább megy az adatok egyszerű közlésénél, hiszen a gyűjtött anyag csoportosítása már adatfeldolgozást jelent, mert állást kell foglalni a fonológiai, morfológiai és lexikai együvé tartozás, hasonlóság kérdéseiben. Az adatok utáni szám (a kutatópont sorszáma) segítségével bárki megrajzolhatja a számára érdekes, kutatása tárgyát képező variáns földrajzi elhelyezkedését. A Megjegyzés rovatban röviden leírom a térképen látható nyelvföldrajzi képet, ezzel részben pótolható a térképes szemléltetés. Ugyanitt néhány adattípust is értelmezni próbálok (pl. „a 29. kutatóponton a gemináta helyén szereplő rövid mássalhangzós formát elmagyarosodott horvát eredetű adatközlőktől gyűjtöttem" stb.), és néha bizonyos technikai, lejegyzési kérdésekre is utalok.

Nyelvföldrajzi szótár formájában 125 címszó anyagát közlöm, de ezekből 50 címszó valamely nyelvjárási jellegzetessége közös szemléltetésű térképlapon is szerepel.

Tanulságok, további kutatási irányok

Nem tagadva a társadalomnyelvészeti szempontok időszerűségét a nyelvföldrajzi kutatásokban, én továbbra is fontosnak tartom a nyelvjárási alapréteg regionális atlaszokkal történő feltárását, és azt, hogy készüljenek a S–ZA.-hoz hasonló izoglosszakutató vállalkozások. Jó lenne a többi nyelvjárási régiót is pontosabban elhatárolni, de az egyes nyelvjáráscsoportokat is. Én megkíséreltem pl. a közép-somogyi és a dél-somogyi csoport területiségének megrajzolását, és úgy láttam, hogy egy dél-somogyi nyelvatlasz ebben sokat segítene. Az *ö*-zés dél-dunántúli képének vizsgálatakor szintén arra a következtetésre jutottam, hogy Baranyában, ahol az *ö*-zés több típusa is megtalálható, érdemes lenne egy kisatlaszt készíteni, amely főként ezt a jelenséget vizsgálja. Tolna megyében a SmA., a S–ZA. és az ottani tájszótárak összekapcsolásával képzelhető el nyelvföldrajzi vizsgálat.

Az eddig megjelent nyelvatlaszok, tájszótárak alapján, anyaguk egyesítésével, pl. a Dunántúlon, lehetne egy lexikai atlaszt készíteni, amelyhez természetesen új gyűjtések is szükségesek. Fel kell használni a néprajzi atlaszok tanulságait, az újabb regionális (ZsA., SmA., NyvA. stb.) atlaszok gazdag tájszóanyagát. Meg lehetne vizsgálni azt is, hogy melyek azok a szemantikai címszók, amelyek alkalmasak nyelvföldrajzi bemutatásra. Szerintem azok a köznyelvi szavak, amelyeknek sok jelentésük van, nehezen térképezhetők. Ide én a ritkább tájszavakat vonnám be (direkt kérdezéssel), megtudhatnánk érvényességi területüket, mi történik velük a tájszóhatáron, jelentésváltozáson esnek-e át, milyen a tájszóismeret társadalmi rétegzettsége stb. A jelentéstani kérdéseket egyébként a fogalomkörök, a jelentésmezők rendszerének feltárásával célszerű vizsgálni (vö. SomA., Péntek 1972, Murádin 1976, 26, Lizanec 1998, Juhász in Kiss 2001, 117–118).

A számítógépes kartográfia nagy segítséget jelent a nyelvatlaszkészítésben, és számos újabb lehetőséget teremtett. A könnyebb és olcsóbb térképszerkesztés, a betűk, szimbólumok tetszetős nyomdai kivitelezése nagy nyereség. Az adatbázisok feltárása segédprogramokkal, az adatkeresés, átrendezés stb. már az anyag feldolgozását, elemzését is szolgálja. A nyelvatlaszokhoz hangzó anyagot is kapcsolhatunk (CD-n, hangkazettán stb.), a S–ZA.-hoz én is készítettem magnetofonfelvételeket mindegyik kutatóponton, ezek hasznosítása egy későbbi feladat lehet (lásd Juhász – Radványi – Vékás 2000).

A nyelvjárási tudat megfigyelése hozzátartozik a nyelvföldrajzi vizsgálathoz, ezt már a gyűjtés előkészítésekor, az adatközlők kiválasztásakor fontosnak tartottam. A nyelvjárási beszélőknek biztos ismereteik vannak arról, hogy falujukban kik beszélik a legjobban a helyi nyelvjárást, és kiktől lehet legjobban nyelvjárást gyűjteni (részletesebben lásd Kiss Jenő in Kiss 2001, 213–216). A S–ZA. gyűjtőfüzetei sok erre utaló feljegyzést őriznek.

Azt is mindegyik kutatóponton megkérdeztem, hogy melyik községekben beszélnek szerintük hasonlóan, és hol beszélnek másképpen, mi az eltérés lényege. Például a zalaszabariak szerint a nagyradaiak beszéde hasonló, *„mi jobban mondva ez a közi͡ëp, së ő, së é, illent nëm mondunk, má̯r à̯ra bellep, Fölsö̀rajk feli͡ë: küvi̯t̯t̯e̯, ha kimëgy valaki, akkor kümọ̈nt̯, mifelénk assë. Mi: kimënt̯, fölmë̥nt̯, fömënt̯.* Az *ë*-zés : *ö*-zés határsávjában lévő községek népe számon tartja, mely községek beszélnek *mög*-össen. Somogyacsán, az *ö*-ző terület északi szélén a következőképpen minősítik a szomszédos községeket: *„Kicsi eltéréssē hasonlit̀. Koppányba ő-vē beszének, de azér a könyérnek nëm mongyák, hogy könyér, hanëm kënyér. Acsán mọ̈g ugy montuk, hogy könyér, mọ̈g möggy. Ögyé könyeret möggyē. Koppányba ëgyünk kënyeret mëggyē. – Karádon mongyák, hogy innya, aszongyák gyertë̥k ënnyi. Az andocsiak pedig – szomszét kösség az is – azok egésszen ē-vē, kicsit modërnab nyelvë̥n beszének. Ká̯rá̯ba ot mëgoszlik, mer od vannak betelepűtt némë̥tọ̈k, fölvidékiek, és vëgyëssen beszélnek.*" Ezeknek a kérdéseknek az alaposabb vizsgálata a jövendő nyelvatlaszok nélkülözhetetlen feladata.

A nyelvjárások változása témakörében vizsgálni lehetne azt is, hogy mely jelenségek maradnak meg leginkább, melyek szorulnak vissza a helyi nyelvjárásokban. Nagyobb időtávlatokban (30–40 év) megismételt nyelvföldrajzi vizsgálatokkal, a fiatalabb korosztály nyelvét kutató nyelvjárási térképekkel azt is megtudhatnánk, hogy mennyire zsugorodik össze az egyes jelenségek érvényességi területe, megmarad-e egy gócuk, vagy más módon halványodnak el. Természetesen ez is szerves kapcsolatban van a nyelvjárási tudattal, azzal, hogy mit szégyellnek az adatközlők, vagy melyek azok a jelenségek, amelyeket nem is tartanak nyelvjárásinak. Ez utóbbira jó példa a kaposvári regionális köznyelviség, ahol csak az *s+v* hangkapcsolatot kerülik *(Kaposvár, húsvét, mosva),* de a *v* zöngésítő hatásának nyelvjárásiasságát (*hédvége, kébviselő, csugva* stb.) nem érzékelik. A fonémák sajátos hangszínváltozatai *(ë, ę, ą́, ţ* stb.) egyelőre szívósan fennmaradnak, nincsenek összefüggésben a nyelvjárások általános pusztulásával.

A különböző időszakokban, 40–50 év különbséggel gyűjtött atlaszok adatai már nemigen tekinthetők szinkron anyagnak, a MNyA. ellenőrző gyűjtése és a S–ZA. adatfelvétele között azonban csak 10–15 év telt el, mindkettő a nyelvjárási alapréteg vizsgálatára összpontosított, tehát a dunántúli kitekintő térképeken a két atlasz adatait szinkron anyagként használhattam fel. Jogos Hegedűs Attila felvetése: „Szükségesnek látszik tehát egy vizsgálat, amelynek célja annak tisztázása, hogy milyen mértékű volt a változás az adott nyelvjárásterületen, és azáltal annak megállapítása, hogy egy mai adatfelvétel felhasználható-e egy 40 évvel korábbi kiegészítésére, izoglosszáinak részletezőbb meghúzására" (Hegedűs 1998). Az összehasonlításról nem szabad lemondanunk, az ehhez szükséges speciális módszereket a nyelvföldrajz jövendő kutatói ki fogják dolgozni. Itt is hangsúlyozom, hogy ahol még nincs meg a nyelvjárási alapréteg részletes feltárása, nem érdemes változásvizsgálatba és a nemzedéki és egyéb társadalmi különbségek elemzésébe fogni. Egy 50–100 községet felölelő, teljes hálózati sűrűségű kutatóterületen elég lenne minden 8–10. kutatóponton szociolingvisztikai mélyfúrást végezni, a többi helyen csak az alapkérdőívet kellene kikérdezni. A Dunántúlon pl. a szinte egymást érő kisközségekben nem is lehet elég adatközlőt találni az egyes társadalmi csoportok nyelvhasználatának vizsgálatához. Ne felejtsük el, hogy a nyelvföldrajzi kutatás nagyon idő- és munkaigényes feladat, nem egy szépreményű atlaszterv bukott el túlméretezettsége miatt.

A nyelvatlaszok valósággal ösztönöznek településtörténeti kutatásokra. A honfoglalás kori, Árpád-kori telepítéseket szinte csak a nyelvföldrajz módszerével lehet kinyomozni (lásd Benkő 1967). A nyelvföldrajz későbbi korokban is hasznos segítséget nyújt a nyelvjárásszigetek eredetének feltárásában, már több meggyőző vizsgálat készült el (vö. Zelliger 1988, Szabó J. 1990). A S-ZA.-ban a nyelvjáráshatárokat magam is sokszor hoztam kapcsolatba település- és népiségtörténeti szempontokkal, azonban ennek a kutatásnak az atlaszban még sok lehetősége maradt kiaknázatlanul. A nyelvjárástörténeti vizsgálatok nyelvföldrajzi kiterjesztése, a nyelvföldrajz és a névkutatás összekapcsolása már eddig is szép eredményeket hozott (Király 1981, Hajdú 1987).

TANULMÁNYOK

Nyelvjárási régiók a Dunántúlon

A magyar nyelvjárások összehasonlítása, osztályozása során a nyelvjáráskutatók általában háromféle nyelvjárási alakulatot szoktak elkülöníteni. Ezek egysége természetesen csak viszonylagos, hiszen a legkisebb települési beszélőközösségben is lehetnek (pl. életkor szerinti) különbségek, és – mivel élő nyelvről van szó – nagyfokú változékonyság jellemzi őket. A S–ZA. anyagából írt tanulmányomban (Király 1990) és A magyar nyelv könyve nyelvjárástani fejezetében (Király 1991, 543–47) a legnagyobb nyelvjárási egységre vonatkozóan én használtam először a „nyelvjárási régió" kifejezést, és itt szerepel először a „délitől" elkülönítve a „dél-dunántúli nyelvjárási régió" is. A magyar nyelvjárások legújabb, korszerű osztályozását a Magyar dialektológia című Osiris tankönyv tartalmazza (Juhász Dezső in Kiss Jenő 2001, 262–67).

A helyi nyelvjárások a kisközösségek, a falvak egységesnek tekinthető nyelvhasználatát mutatják, ez legtöbbször ősi örökségük. Tehát minden falu egy-egy külön nyelvjárást beszél, bár a finom különbségeket csak a részletekbe menő vizsgálat tudja kimutatni. A nagyobb községek, kisvárosok gyakran több népcsoportból, más vidékről betelepített, esetleg különböző vallási felekezetű lakosokból jöttek létre, ezért itt nem beszélhetünk egyetlen, egységes helyi nyelvjárásról, hanem több, rendszerint keverék típusú helyi nyelvjárásról. Ritkábban az is előfordul, hogy 2-3 közel fekvő kisközség együtt alkot egy helyi nyelvjárási egységet (pl. Somogyban Zselickisfalud, Szilvásszentmárton és Patca). A helyi nyelvjárást az is jellemzi, hogy a település kollektív tudatának része, a beszélőközösségnek saját nyelvjárási normatudata van (pl. mi így beszélünk Igalban, a szomszédos Acsán már másképpen beszélnek). A vegyes nyelvjárású településekre Somogy megyében a külsősomogyi református-katolikus lakosságú községek tekinthetők példának (Somogyjád, Hetes, Nagybajom, Büssü), ahol a két vallásfelekezet nyelvhasználatában (pl. a zárt *ë* tekintetében) apró különbségek figyelhetők meg.

A nyelvjáráscsoport több, egymással kapcsolatban lévő, közös sajátosságokat mutató település helyi nyelvjárásainak összefoglaló elnevezése (lásd Kiss Jenő 2001, 72–81). Olyan terület nyelvjárásai alkotnak egy-egy nyelvjáráscsoportot, amelynek községeit általában a földrajzi tájból, a településtörténetből vagy a gazdasági, művelődési adottságokból eredő szálak fűztek össze, és ennek nyomai ma is fellelhetők (pl. a házassági kapcsolatokban). Az idetartozó nyelvjárások között a különbségek csekélyek, közös normatudatuk azonban nincs. A nyelvjáráscsoportok sorában a néprajzi tájaknak megfelelő egységek a legismertebbek (pl. őrségi, göcseji, csallóközi), de nem kötődnek mindig egy földrajzi-néprajzi tájhoz, mert pl. Somogyban Balaton vidéki, közép-somogyi és dél-somogyi nyelvjáráscsoportot különböztetünk meg (részletesebb tárgyalásukat lásd a következő fejezetekben).

A nyelvjárási régió a nyelvjáráscsoportok együttese, a legnagyobb nyelvjárási alakulat. Meghatározásához a nagyobb, régiónyi területre kiterjedő hatású nyelvjárási jelenségeket vesszük számba, azokat, amelyek együttes előfordulása ezt az elhatárolást lehetővé teszi. A magyar nyelvterületen tíz nyelvjárási régiót különíthetünk el, ezekből a Dunántúl területére három esik: 1. a nyugat-dunántúli, 2. a közép-dunántúli–kisalföldi, 3. a

dél-dunántúli. Somogy megye területe a három dunántúli nyelvjárási régió érintkezési zónájában helyezkedik el. A megye nyugati szélén fekvő községek nyelvét még érinti a nyugat-dunántúli régió néhány jelensége (pl. *marasztalla* 'marasztalja', *Tëriná* 'Terinél', *ütötte* stb.). A megye északi harmada, az ún. Balaton vidéki nyelvjáráscsoport a közép-dunántúli régióhoz, a közép-somogyi és a dél-somogyi nyelvjáráscsoport pedig a dél-dunántúli nyelvjárási régióba tartozik.

Ha azt a kérdést tesszük fel, hogy melyik nyelvjárási egység fogható, határozható meg a legpontosabban, akkor csakis a legkisebb egységre gondolhatunk. „A helyi nyelvjárás emberek meghatározott, egymással többé-kevésbé rendszeresen kapcsolatba kerülő csoportjainak a tagjaitól, tehát egy település főként tősgyökeres lakóitól túlnyomórészt elsődleges nyelvváltozatként beszélt nyelvhasználati forma, s mint ilyen, strukturális értelemben rendszer. Ezzel szemben a nyelvjáráscsoport, de különösen a nyelvjárási régió valójában tudományos absztrakció, mert sem az egyik, sem a másik (strukturális értelemben) nem rendszer" (Kiss Jenő, 2001, 76.).

A következőkben – atlaszom anyagára támaszkodva – vázlatosan bemutatom a Dunántúlon érvényesülő nyelvjárási régiókat, a legfontosabb azonosító és a szomszédságtól megkülönböztető jegyekre hívom fel a figyelmet. Mivel a nyelvjárások elhatárolása elsősorban a hangtani és az alaktani sajátosságok alapján lehetséges, itt ezeket sorolom fel. A bemutatott régiókat természetesen nem lehet mereven elválasztani egymástól, közöttük széles átmeneti sávok találhatók, sőt egyes nyelvjárások egészükben átmenetinek tekinthetők. (A sajátosságok felsorolását lásd még Király: A mai magyar nyelvjárások. In A magyar nyelv könyve. Szerk. A. Jászó Anna. Trezor K. Bp., 2004. 641–686, Magyar dialektológia. Szerk. Kiss Jenő. Osiris K. Bp., 2001.)

A NYUGAT-DUNÁNTÚLI NYELVJÁRÁSI RÉGIÓ

Idetartozik a magyar nyelvterület nyugati szélétől kezdődően Nyugat-Dunántúl területe, Vas és Zala megyék községei, Veszprém és Somogy nyugati széle. Határa keleten lényegében a nyitódó kettőshangzók elterjedésének jelentéshatárával esik egybe. A következő nyelvjáráscsoportok alkotják: északnyugat-dunántúli, őrségi, hetési, göcseji és a kelet-zalai. Atlaszomban a kelet-zalai községek (1–26) és részben néhány somogyi község nyelvjárása szemlélteti a nyugat-dunántúli régiót.

1. Ismeri és széles körben használja a zárt *ë* fonémát *(hëgyës, hëgyes; mentëk, mëntëk, mëntek; embër, mëgvár* stb.). Nem *ö*-ző nyelvjárás, csak egyes lexémákban vagy kisebb hatókörű jelenségekben találunk a zárt *ë* helyén *ö* hangot (pl. *söpör, vödör, gyönge, fölhő, föst, bötü, lölköm* stb.).

2. A zalai nyelvjáráscsoportokban a felső nyelvállású hosszú magánhangzók helyén rövid párjukat ejtik (pl. *tiz, vizbe, tüz, müut, hus, kutra* stb.). A szótagzáró *l* kiesése következtében itt nem nyúlik meg az *l* előtti magánhangzó, hanem rövid marad (pl. *sziva, rëgge, emënt, tava* 'tavaly', *fötëtte, tanuta, kerütünk* stb.).

3. A középső nyelvállású hosszú magánhangzók helyén nyitódó kettőshangzót használ: *sziëkën, lepedüö, szuoma* stb. Az Őrségben és Hetésben a szóvégi *ó, ő, é* helyén *u, ü, i* jelentkezik: *biru, kettü, melli.*

4. A régió nagyobb, északi felén erős *í*-zés tapasztalható: *szíp ~ szip, nígy ~ nigy, szëgin, kötin, idës.*

5. Erős fokú *l*-ezés jellemzi: *hel, bogla, hálog, illen, ollan.* Az *l + j* kapcsolat *ll*-ező megoldása egészen Somogy nyugati széléig érvényes jelenség: *halla, szuollon, segiëllën, bellebb, háttulla.*

6. A *v* hang a köznyelvitől eltérő módon hasonít ill. hasonul: *vazsvilla, id van* 'itt van', *csugva* ill. *csukfa, kötfö, ötfen, hatfan* stb.

7. A *j* kötött fonéma, mássalhangzó után nem állhat, csak összetétel határán, helyette *gy, ty* hangot ejtenek: *dobgyon, borgyu, aptya, kaptyon* de: *gyerëkjáték, világjáró* stb.

8. A szomszédos nyelvjárási régióknál itt erősebb a magánhangzóközi nyúlás: *mezzü ~ mezzüö̆, gyöppös, rokkon, killincs, taniẽttuō̆, okossabb, szivessen.*

9. A harmadik személyű igei személyragban és a birtokos személyjelben illeszkedéses *ö*-zés figyelhető meg: *ütöttö* 'ütötte', *lőnö* 'lőne', *törgyö* 'törje', *fülö* 'füle'.

10. A harmadik személyű egyes és többes birtokos személyjelnek három alakja van: *háza, aptya; gyerëkë, vüö̆jjö* ill. *paptyok; kertyëk, sörök* 'sörük'. Hasonlóképpen viselkedik a *va-, -ve* határozóiigenév-képző és néhány E/3 személyű igerag is: *dobva – vervë – törvö; monta – ëttë – ütöttö.*

11. A *-hoz/-hez/-höz* rag tipikus alakja a *-ho/-hë/-hö (hászho, embërhë, tüszhö),* de délnyugaton, a Somoggyal szomszédos részeken jellemző az archaikus egyalakú, illeszkedés nélküli megoldás: *jászuho, kiẽsho, tüszho.* Egyalakú a határozóragok itt még a *-nál/ -nél; -val/-vel,* pl.: *kertná, Teriná; lábbe, bussze* 'busszal' stb.

12. A nyugati nyelvjárási régiót még a fonémák sajátos hangszíne (nyíltabb *ę,* zártabb *ą́,* a hátrább képzett *ţ, ḑ* hangok ejtése, valamint a gyorsabb beszédtempó is jellemzi.

A KÖZÉP-DUNÁNTÚLI–KISALFÖLDI NYELVJÁRÁSI RÉGIÓ

Területe Észak-Dunántúl, a Balaton vidéke, Somogy északi harmada, Tolna megye Észak-Somoggyal szomszédos területei. Ezt a nyelvjárási régiót a Balaton vidéki, az észak-dunántúli, az észak-dunai és a csallóközi–szigetközi nyelvjáráscsoportok alkotják.

A S–ZA.-ban a kutatóterület somogyi részének északi fele, a zárt *ë*-ző községek tartoznak ide.

1. A nyugatival szemben itt nincsenek kettőshangzók: *székën, lepëdő, szóma.*

2. A dél-dunántúli nyelvjárási régiótól *ë*-ző jellege különíti el, a kétféle *e* fonéma – akárcsak a többi dunántúli nyelvjárásban – jelentés-megkülönböztetésre is szolgál: *lent : lënt, fejem : fejëm, mentëk, mëntëk, mëntek* stb. Csak a szórványos hangsúlyos *ö*-zés példái találhatók meg *(föst, köröszt, böcsületës)* és a köznyelvben is *e : ö* váltakozást mutató szavak *ö*-ző példái: *söpör, vödör, föl.*

3. A szótagzáró *l* kiesése következtében az előtte lévő magánhangzó megnyúlik, megjelennek a polifonémikus értelmű *ē, ā* hangok is (a nyugati nyelvjárási régióban ez nincs meg): *rëggē, ētëszëm, tavā, tanúta, kerűtünk, főső, ēső* 'első', *eső : esső* 'lehulló', stb. Az *āra, ēre, óra* 'orra' stb. szavakban a hosszú *rr* megrövidülése hoz létre időtartamcserét.

4. A Balaton vidéki nyelvjáráscsoport kivételével a terület erősen *í*-ző: *vír, egísség, kísír, elíg; idës, ippen.*

5. Gyakoriak a rövidült felső nyelvállású magánhangzók: *tiz, husz, tüz.*

6. A köznyelvi *e* helyén gyakoriak a nyíltabb ejtésű változatok, a Balaton vidékén az igen nyílt *ä* hang ejtése sem ritka: *Väszprém mëgyä, Käszthä, läväs, tätü.*

7. Az *ly*-os szavak itt már csak ritkán *l*-ezők, kelet felé a *j*-ézés válik uralkodóvá: *hel – hej, góla – gója, illen – ijen.* Az *l+j* megoldás a köznyelvivel megegyezően *j*-ző: *hajja, segéjjën, hátujja, bejjebb.*

8. A *j* kötött fonéma, mássalhangzó után nem állhat, csak összetétel határán, helyén *gy, ty* jelenik meg: *zsebgyibe, rug'gya, aptya, gyaptyu, raktya* stb. A *gy*-zés az *r+j* kapcsolat-

ban a legszélesebb hatókörű, az egész Közép-Dunántúlon kimutatható: *borgyu, vergye, irgyon.* Kivétel az összetétel határán.

9. A *v* hang – a nyugatitól különbözően – itt nem hasonítja az előtte lévő zöngétlen mássalhangzót: *húsvét, kötve, ötven.* (Csak a Balaton vidéki nyelvjáráscsoportban van még meg – kelet felé csökkenő mértékben – a *v* zöngésítő ill. zöngétlenedő jellege: *huzsvét, csugvā, borotfa, tesférgyit* stb.).

10. A birtokos személyjelezés 3. személyében kétalakú illeszkedés van: *háza, aptya; gyerëke, vője~veje; házuk, paptyuk; sörük, kertyük.*

11. A határozóragok kétalakúak: *jászóhó, késhő, tüszhő; házná, kertné; hamuvā, kővē.*

A közép-dunántúli és a Balaton vidéki nyelvjáráscsoport van legközelebb a Dunántúlon a köznyelvhez.

A DÉL-DUNÁNTÚLI NYELVJÁRÁSI RÉGIÓ

Idetartoznak Dél-Dunántúl *ö*-ző vidékei, Somogy megye területe a Törökkoppány–Osztopán–Marcali vonaltól délre, továbbá Baranya megye területe. A következő nyelvjáráscsoportok alkotják: közép-somogyi, dél-somogyi, észak-baranyai, dél-baranyai.

A S–ZA. ennek a régiónak az észak-somogyi határsávját szemlélteti.

1. A régiót az *ö*-zés fogja egységbe. A zárt *ë* fonéma csak néhány egytagú szóban *(lë, së, ëggy, nëm, të),* a vegyes hangrendű és bizonyos idegen szavakban *(hërnyó, dëszka, konzërv, bëndzin, dëmokrácia, rëformátus, infulëndza)* fordul elő. Minden más esetben a szomszédos nyelvjárások, ill. a regionális köznyelv zárt *ë*-je helyén a somogyi területen *ö*-t ejtenek (pl. *embör, öszök, öszö, öttem, könyér, székön* stb.). Baranyában az *ö*-zés gyengébb, általában nem terjed ki a hangsúlyos első szótagra (pl. *ëszök, ëszö, ëttem, kënyér, székön* stb.).

2. A szótagzáró *l* kiesése és az *rr* megrövidülése következtében polifonémikus hangok jelennek meg, a nyugatival szemben ezt a régiót az *ā, ē* hang ejtése is jellemzi: *āsó, asztāra, rëggē, bēső, kűső, szíva, őtözik, gondúta, āra, ēre, óra* 'orra', *fóral* 'forral' stb.

3. A nyugatitól eltérően itt már – ritka variánsként – megtalálhatók a felső nyelvállású hosszú hangok is, számuk kelet felé haladva növekszik: *húr, hízó, fű, bűvész,* de: *műut, gyaptyu, irás.*

4. Somogy középső részén és Baranyában többfelé az *ó, ó, é* helyén záródó kettőshangzó hallható, de gyakori, hogy a kettőshangzó egyik eleme gyengébb a másiknál: *jo͡u, jó^{ü}, vő^{ü}t, zo͡üd, fő^{ü}tötte, könye͡ër, szé^{e}pön, r^{e}én.*

5. Az *ly*-os szavak már többségükben *j*-ző formájúak, az *l+ j* kapcsolat pedig *jj* hangértékű: *gója, fojó, tanujjon, ajja, bejjebb.* Kivétel Somogy nyugati szegélye, ahol a nyugati nyelvjárási régiónak megfelelően még az *l*-es, *ll*-es megoldás jellemző.

6. A *j* csak a somogyi részeken kötött fonéma *(dobgya, várgyon, aptya, gyaptyu),* az észak-baranyai csoportban csak az *r* után nem állhat, helyette *gy* van: *irgyon, pörgye.* Kivétel összetétel határán (pl. *ökörjárás).* Más esetekben, és a dél-baranyai csoportban a *j* szabad fonéma: *dobja, gyapju, apja.*

7. A *v* Somogyban zöngésít, ill. zöngétlenülhet *(huzsvét, kébvisellő, hédvége, tesférgye, ötfen, hatfan),* Baranyában a jelenség már visszaszorulóban van.

8. Az igeragozásban a köznyelvi *-unk, -ünk* személyrag helyett *-junk, -jünk* van: *irgyunk* 'írunk', *szöggyünk* 'szedünk, *ēmönnyünk* 'elmegyünk. A baranyai részen a tárgyas ragozás T/1. személyében is az alanyi ragozás *-unk, -ünk* személyragjait használják: *nyomunk* 'nyomjuk', *mögnézünk* 'megnézzük', *athatunk* 'adhatjuk'.

9. A kijelentő mód tárgyas ragozásban az egyes szám 3. és a többes szám 2. és 3. személyében, a mély hangrendi igékben is *-i, -itok, -ik* személyrag van: *mondi, monditok, mondik; halli, hallitok, hallik.*

10. A többes szám 3. személyű birtokos személyjel egyalakú: *lovik; kertyik, sörik.*

A nyelvjárási régióban megmutatkozó *ö*-zés a dél-alföldi régióban folytatódik. A dunántúli nyelvjárási sajátosságok kelet felé elhalványodnak, több jelenség esetében a Duna régióhatárnak számít.

A NYELVJÁRÁSI RÉGIÓHATÁROK FÖLDRAJZI, TÖRTÉNELMI ÉS NÉPRAJZI ÖSSZEFÜGGÉSEI A DÉL-DUNÁNTÚLON

A nyelvjárási jelenséghatárok létrejöttének okait részletesebben még senki sem vizsgálta, ugyanez vonatkozik a nagyobb nyelvjárási egységek határaira is. Legtöbben csupán feltételezésüket fogalmazták meg, azt ti., hogy itt a nyelven kívüli tényezőket: a földrajzi, település- és népiségtörténeti, néprajzi, közigazgatási stb. okokat is számításba kell vennünk. Az anyaggyűjtés idején készítettem el a 3. sz. tájékoztató térképet, amely a kutatóterület régi (1950 előtti) és akkori (1980-as közigazgatási beosztását szemlélteti (lásd a 14. oldalon).

A nyugati nyelvjárási régió határairól ki lehet mutatni, hogy részben a történelmi megyehatárokkal, részben a természeti földrajzi és településtörténeti tényezőkkel vannak kapcsolatban. A legfontosabb izoglosszákról Imre Samu is megállapítja, hogy ezek Balatontól délre lévő szakasza megegyezik Zala és Somogy vármegye XV. századi határával, továbbá egybeesik a törökök által megszállt terület nyugati határával is (Imre 1962, 26). Természetesen pontos egyezésekről több szempontból sem lehet beszélni. Az évszázadok folyamán még a természeti földrajzi környezet is változott: erdőségeket irtottak ki, mocsarakat csapoltak le, vagy ellenkezőleg, pl. a török hódoltság alatt újra elvadult a táj. A történelmi méretű népmozgások, a szervezett át- és betelepítések, a közigazgatási, uradalmi határok változása befolyásolta a nyelvjárásokat is.

A nyugati nyelvjárási régió határsávjában, a hódoltsági terület és a királyi Magyarország érintkezési vonalában nagy volt a népmozgás: háborúskodások idején nyugatra, (Zalába, Veszprémbe, Vasba) menekült a lakosság, békésebb időben pedig visszaköltöztek eredeti lakhelyükre. Ez az oka többek között annak, hogy a nyugati nyelvjárási régió határai összefüggésben vannak a török hódoltsági terület nyugati határaival.

A nyugati nyelvjárási régió létét elsősorban az itt élő népesség viszonylagos kulturális egysége is indokolja. A néprajzosok ezt „kulturális régiónak" nevezik, amit ők „nyugati népterületnek" határoznak meg, az szinte azonos a nyugati nyelvjárási régióval: „A nyugati népterület nagyjából Belső-Somogytól nyugatra és Veszprém megye nyugati felétől szintén nyugati irányban terül el nyugat-dunántúlias nyelvjárás-változatokkal, korábban domináns a füstös ház, viszonylag itt a legtöbb a szeres település (Paládi Kovács Attila 1980, 226). A Magyar Néprajzi Atlasz megjelent térképlapjain elsősorban a terminológiai (tájszó) lapokon különül el a nyugati régió (pl. a favázas fogas borona, a gabonakereszt, a fa és bádog fejőedény, a járom neve, a háziszárnyasok összesítő elnevezése).

A nyelvjárási jelenséghatárok okainak beható vizsgálatához a regionális atlaszok teremtenek jó lehetőséget. A S–ZA. megtervezésekor erre is gondoltam, és a gyűjtés eredménye, az elkészített térképek alapján már megkísérelhetem a válaszadást. A Dél-Dunántúlon megmutatkozó legfontosabb nyelvjárási jelenséghatárok – kutatásaim szerint – a következő földrajzi, történelmi és néprajzi tényezőkkel vannak összefüggésben.

Az első izoglosszaköteg a Principális-csatorna vonalában húzódik. Ez az É–D irányú, Zalaegerszegtől Nagykanizsáig terjedő völgymedence a II. József-féle katonai felmérési térkép szerint összefüggő árterület volt, mocsarassága a K–Ny irányú kapcsolatot jelentősen akadályozta. A jelenlegi úthálózatban is domináns az É–D irányú közlekedés lehetősége. Ez a meridionális völgy választja szét a Zalai-dombságtól a Kelet-zalai-dombság körzetét. A Principális-csatornától Ny-ra fekvő folyóvölgyek (Alsó- és Felső-Válicka) már a híres Göcsej keleti határát képezik. A csatorna menti községek népe a kelet-zalai néprajzi csoporthoz tartozik, kapcsolatrendszerükben igen jelentős a nyugati irány. Az itteni községek közül főleg Zalakomár környékén alakult ki egy jellegzetes néprajzi kiscsoport, összetartozás-tudatukról magam is meggyőződtem.

A nyugati nyelvjárási régió második izoglosszaköteg a történelmi zala–somogyi megyehatár mentében látható. Ez a régi közigazgatási határvonal az egykori természetes földrajzi határokkal hozható összefüggésbe. Itt van a Belső-Somogy nevű geomorfológiai középtáj nyugati határszéle, a Kelet-zalai-dombságig terjedő keskeny sáv átmeneti területnek számít (lásd Marosi Sándor 1970). A 19. századi lecsapolások előtt a Kis-Balaton berkei egészen Kiskomáromig terjedtek, a Kiskomáromi-csatorna és a Zala–Somogyi-határárok ezeket a mocsarakat csapolta le.

A két megye között még nem is olyan régen csupán két helyen volt közúti kapcsolat, északon a Balatonnál és délen Nagykanizsánál. A megyehatár mentén a Kis-Balaton vidéke egy sajátos néprajzi kiscsoportot alkot, ez a különállás a nyelvjárásban csak néhány kisebb jelenségben, sajátos tájszóhasználatban figyelhető meg. A vidék népét a közös sors hozta össze, ugyanis a török időkben az itt lévő berekben, a mocsarak közötti szigeteken a környező községek népe menedéket talált. Egy jellegzetes berki életmód alakult ki, ez sokáig megkülönböztette az itt élőket a távolabbi vidékektől (Takács Lajos 1978). A mai szabad népmozgás lehetőségeit tekintve alig tudjuk elképzelni, hogy a feudális korban milyen nehéz volt egyik vármegyéből a másikba átmenni. Somogy megyében pl. egy 1758-as adat szerint útlevélkényszert vezettek be, és a határszéli őrködés céljából pandúrokat alkalmaztak (Csánki Dezső [1914], 492). Még a 19. században is évtizedekig zárva tartották a megyehatárokat, ti. a betyárvilág miatt statáriumot léptettek életbe, a „jövő-menő embereket" gyanúsnak tartották. Csak a 19. század vége felé, a betyárvilág felszámolása után lehetett újra „úti levél" nélkül átlépni a megyehatárokat.

A nyugati nyelvjárási régió legtávolabbi izoglosszacsomója a S–ZA. közepén, a Belső- és Külső-Somogyot elválasztó ún. osztopáni meridionális völgyben húzódik (nagyjából ez a Kaposvár–Fonyód közötti vasút pályája is).

A völgytől nyugatra a Belső-Somogy nevű középtáj helyezkedik el, benne a Marcali-hát nevű kistájjal. Marcali környékének, főként pedig a nyugatabbra fekvő községeknek a nyelvjárása sajátos átmenetet képez a nyugati és a közép-dunántúli nyelvjárási régió között. Az ettől délebbre fekvő terület azonban már a dél-dunántúli nyelvjárási régióhoz sorolható, Somogy nyugati szélen azonban itt is a nyugati régió egyre csökkenő jelenségeinek begyűrűzését tapasztaljuk. Nyelvjárási szempontból a legfeltűnőbb sajátosság az erős (ún. független) *ö*-zés megjelenése, mely aztán az egész Dél-Somogyot uralja.

Belső-Somogy vidéke már az Árpád-korban elkülönült a megye többi részétől, Segesd székhellyel külön igazgatták, mert a mindenkori királynék udvartartását szolgáló koronauradalom volt. A „segösdi kerület" a XIV. század végén vesztette el közigazgatási önállóságát, beolvadt Somogy vármegyébe. Egyházi különállósága („segösdi főesperesség") még sokáig fennmaradt (Csánki i. m. 374, 415.).

Néprajzi szempontból a földrajzi tájhatárnál szűkebb területet, a Marcali-háttól és a Nagyberektől délre eső megyerészt tekintik Belső-Somogynak, a történeti hagyomány is ennek felel meg. Kutatóterületem csak a tájegység északi szélét érinti, ettől délre leginkább református és evangélikus községek vannak (belső-somogyi ref. egyházmegye). A Belső-Somogy önálló néprajzi csoporttá válásához hozzájárult az is, hogy „nagyobbrészt a török alatt is állandó lakosságú, sok volt a saját községébe visszaköltöző" (Knézy 1980, 7). Ha a

nyelvjárási régión belüli kisebb nyelvjárási egységeket is el akarjuk különíteni, akkor szerintem is indokolt a Marcali-környék és az ettől délre fekvő szűkebb értelmű Belső-Somogy elhatárolása.

Az osztopáni meridionális völgytől keletre Külső-Somogyot találjuk. Ez „mind szerkezetét, felépítését, felszínalaktani ismérveit, mind éghajlati, növényzeti és talajtani jellemzőit tekintve igen jól elkülönül nemcsak DNy-i szomszédságában elhelyezkedő Belső-Somogytól, hanem a többi dunántúli dombsági tájtól is, tehát önálló tájképi vonásokkal rendelkező középtájnak minősíthető" (Szilárd Jenő 1967, 7). Külső-Somogy jobban ki volt téve a török pusztításoknak, ezzel magyarázható, hogy sok német telepítésű község található errefelé. A magyar lakosság jelentős része a 18. század elején még református, a 19. század végén azonban már a római katolikus falvak dominálnak. Belső- és Külső-Somogy községeinek etnikai (és nyelvjárási) különbségét a házassági kapcsolatrendszer térképével is magyarázhatjuk: a kutatóterület felezővonala határsávot képez, a Marcali-hát vidékén és Külső-Somogyban is csak a tájon belüli kapcsolat intenzív; a két csoport között (a közvetlenül szomszédos községek kivételével) nincs számottevő K-Ny irányú házassági, rokonsági kapcsolat (lásd a 4. sz. tájékoztató térképet a 15. oldalon).

A kisalföldi–közép-dunántúli régió és a dél-dunántúli régió határvonala Somogyban az *ë : ö* szembenállás mentén húzható meg, a kutatóterület keleti szélén pedig a somogy–tolnai megyehatárnál. A somogyi (külső-somogyi) községek nyelvét a független *ö*-zés jellemzi, míg a szomszédos tolnai községek voltaképpen *ë*-zők, csak gyenge fokú *ö*-zés tapasztalható. Szabó József a megyehatár melletti tolnai községek nyelvéből tájszótárt készített, az itt megfigyelhető nyelvjáráshatárról a következőket írja: „A két megye határa – az *ö*-zés szempontjából legalábbis – egyúttal nyelvjárási (jelenség)határ is, hiszen a Törökkoppánytól mindössze 4–5 kilométerre fekvő Koppányszántó tájnyelvére csupán a gyenge fokú *ö*-zés jellemző" Szabó, 2000, 7). A nyelvjáráshatár létrejöttét ezen a vidéken a közigazgatási határokon kívül legnagyobb mértékben a Koppány menti (német, szlovák) telepesközségek megjelenése befolyásolta. Tolna megye nagy része egyébként átmeneti nyelvjárási területnek számít (vö. Imre 1971, 333).

Most pedig vizsgáljuk meg, hogy a táji határokon kívül még milyen tényezők járultak hozzá, hogy az osztopáni meridionális völgyben nyelvjárási régióhatár alakulhatott ki!

A Balaton magas vízállás idején benyomult dél felé ebbe a völgybe, egészen a somogyvári Kupa-vár falaihoz. Az észak felé futó vizek visszaduzzadtak, mocsári állapot keletkezett (Marosi i. m. 150.). Bél Mátyás a török hódoltság utáni Somogyot szigethez hasonlítja, amelynek sekély folyóvizei „sással és bozóttal födött posványos állóvizeket alkottak" (Csánki, i. m. 471.).

A törökdúlás idején ennek a vidéknek az eredeti magyar népessége szinte teljesen elpusztult. A törökök nyomában a völgy menti községekbe nagy számban telepedtek le balkáni délszláv csoportok. A vidék idegen nyelvű telepeit Kugotowicz Károly a következőképpen sorolja fel: „Somogyvárt még a török időből maradtak rácok (iflákok), később németeket telepítettek ide. Tót, illetőleg sokác lakossága volt Tótgyugynak, Tótszentpálnak, Lengyeltótinak, Buzsáknak, Varjaskérnek, Táskának, Boronkának, Osztopánnak, Pusztakovácsinak, Gadánynak, Kisberénynek. Németek kerültek Marcaliba, Bizére, Mesztegnyőre, Vámosra, Gadányba" (Kugotowicz Károly 1930, 192.). A török kiűzése után az ortodox vallású rác telepesek visszaköltöztek a Balkánra, a római katolikus horvátok pedig lassan elmagyarosodtak. Legtovább (a 19. sz. végéig) Buzsák, Somogyszentpál és Táska lakossága őrizte meg eredeti nyelvét és szokásait, ez a néhány község néprajzi szempontból ma is külön csoportot alkot. A felsorolt községekben ma csak a földrajzi nevek és a személynevek emlékeztetnek az egykori délszláv telepesekre. (A vidék nemzetiségi viszonyainak pontosabb rajzát, a betelepítések levéltári dokumentumait lásd Szita László 1993.)

Végezetül még két tényezőt kell megemlítenem: Marcali és Nagybajom között nagy uradalmak, kiterjedt erdőségek voltak; továbbá a korabeli úthálózat É–D iránya sem segítette elő a K–Ny irányú kapcsolattartást.

A NYELVJÁRÁSHATÁROK VÁLTOZÁSÁRÓL

Tanulmányomban a nyelvjárási jelenséghatárokat a somogyi és zalai nyelvjárások alaprétegének vizsgálata alapján állapítottam meg. „A nyelvjárási alaprétegbe tartozó elemek, jelenségek egy része archaizmus, másik része a nyelvjárást régtől jellemző, a szinkróniában aktív, tehát normatív nyelvjárási elem és jelenség" (Kiss Jenő 1988, 449–50). Adatközlőim többsége az idősebb korosztályból került ki, zömmel elemi iskolát végzett, földművelő foglalkozású falusi lakosok, tőlük viszonylag egynemű, szinkron jellegű anyagot tudtam gyűjteni. Véleményem szerint izoglosszatérképeket csak a nyelvjárási alaprétegre támaszkodva lehet készíteni.

A nyelvjáráshatárok, persze, nem állandók, összefüggésben vannak a nyelvjárások változásával. Ma a nyelvjárások erős szociológiai rétegzettségének, bomlásának korában egyre nehezebbé válik a földrajzi szempontú vizsgálat. A nyelvjárási alaprétegtől a regionális köznyelviség felé terjedő sávban több különböző változatot kellene megvizsgálni, mindegyik részleg külön nyelvatlaszt igényelne.

Tapasztalataim szerint a nyelvjárási jelenséghatárok mai változásában (elsősorban visszaszorulásukban) az egyes jelenségek különböző mértékben vesznek részt. Ebben nagy szerepe van a nyelvjárási tudatnak, annak, hogy mit tekintenek nyelvjárásiasnak, kerülendőnek. A somogyi nyelvjárásokban főleg a független *ö*-zést tekintik „parasztosnak", a nyelvi műveletlenség jelének. A hangtani jelenségek közül a köznyelvtől eltérő fonémahasználatra (*ö-zés, é*-zés, *ü*-zés stb.) érzékenyebbek, ezeknek a jelenségeknek az elterjedési területe is szűkül; ha csak a fiatalabbak vagy az iskolázottabbak nyelvhasználatát vizsgálnánk, talán nem is tudnánk ebből atlasztérképet készíteni.

A fonéma-megfelelések között azonban akad olyan is, amelyet az adatközlők többsége nem érez kerülendő nyelvjárásiasságnak, vagy erős anyanyelvjárási beidegzettsége miatt nem tud szabadulni tőle, ilyen pl. az *e : ë* viszony: *énëköl, rëkesz, embër, mentëk, mëntëk, mëntek, büntetvë* stb. A *v* zöngésítő hatásában – nyelvjárás-ismereti babona gyanánt – csak az *s+v* kapcsolatot *(Kapozsvár, huzsvét)* tartják nyelvjárásiasnak, viszont a *csugva, ködve, kébviselló, érdëgvédelëm* stb. szavakban ugyanezt a jelenséget nem veszik észre. A somogyiak jelenleg még nehezen tudnák kiejteni az *ötven, hatvan* szóalakot, bár tudják, hogy ez nyelvjárásias, mégis mindenütt, a diplomásoktól is *ötfen, hatfan* hallható. Végezetül – a teljesség igénye nélkül – a fonémák sajátos nyelvjárási hangszínét, a somogyi nyíltabb *ę*, zártabb *ą́* hangokat, a nyugati régiót jellemző hátrább képzett *ţ, ḑ* hangokat, a kettőshangzós ejtést stb. említem, ezeket a 21. század nyelvjáráskutatója még sokáig meg fogja találni, s talán földrajzi elterjedésüket (a mostaninál korszerűbb módszerekkel) szemléltetni is tudja.

Nyelvjáráscsoportok a Somogy–zalai nyelvatlasz kutatóterületén

Somogy megye területét a három dunántúli nyelvjárási régió találkozása jellemzi. A nyugati régió fokozatosan csökkenő jelenségei a kelet-zalai nyelvjáráscsoporton keresztül érintkeznek Somogy nyugati szegélyével. A közép-dunántúli nyelvjárási régióból idenyúlik a Balaton vidéki nyelvjáráscsoport, a dél-dunántúlihoz pedig a közép-somogyi és a dél-somogyi nyelvjáráscsoport tartozik.

A Balaton vidéki nyelvjáráscsoport

Területe: a Balaton távolabbi környéke, tehát a mai Veszprém, Fejér és Tolna megye egyes részei, Somogyból a megye északi harmada tartozik ide, az a terület, ahol nincs meg a független *ö*-zés igen markáns nyelvjárási sajátossága. Ennek pontos határvonalát éppen a Somogy–zalai nyelvatlasz alapján tudtam megállapítani: a tolnai megyehatártól elindulva a Koppány völgye képez nyelvjárási határt, ugyanis a délebbre eső Törökkoppány, Somogyacsa, Igal stb. már *ö*-zéssel beszél, az északra fekvő Bedegkér, Nágocs, Andocs, Kisbárapáti, Karád stb. pedig a Balaton-parthoz hasonlóan *ë*-zők. Ezen a részen a nyelvjárási határ létrejöttében valószínűleg az is közrejátszott, hogy az egykori nagy uradalmi területeken – a török hódoltságbeli népességpusztulás pótlására – több német telepes községet alapítottak. Az *ë : ö* szembenállás izoglosszája a továbbiakban K–Ny irányban szeli ketté Somogyot, hol szélesebb, hol csak szűkebb átmeneti sávval.

A következőkben azokat a községeket sorolom fel, amelyek a Balaton vidékéhez hasonlóan még *ë*-zők, de tőlük délre már az egész Somogyot az *ö*-ző nyelvjárás uralja. Ez tehát a Balaton vidéki nyelvjáráscsoport déli határvonala, a legdélibb *ë*-ző községek sora: Gamás, Somogyvámos, Pamuk, Pusztakovácsi, Marcali, Somogyzsitfa, Csákány. Zalába érve az *ë*-zés egészen Nagykanizsáig lenyúlik, de ezt a vidéket – a balatonitól lényegesen eltérő nyelvjárási sajátosságai miatt – már a nyugati nyelvjárási régióba, a kelet-zalai nyelvjáráscsoportba soroljuk. Miután a vizsgált területünket a szomszédos nyelvjárásoktól elkülönítettük, most vizsgáljuk meg részletesebben a Balaton vidéki nyelvjáráscsoportot!

1. A kétféle *e* fonémát jelentés-megkülönböztetésre is felhasználja: *fejem, fejëm; fënt, fent, szemét, szëmét; mentëk, mëntëk, mëntek* stb. A zárt *ë*-ző kiejtés *(hëgy, embër, lëszëk, kënyeret, tëhetëk)* a köznyelvhez közelinek mutatja. Ezen a vidéken csak gyenge, néhány szóban, ragban jelentkező *ö*-zés fordul elő: *fölső, gyönge, söpör, tengő, székhő, köllött.*

2. A Veszprém megye északi területeit meghatározó *í*-zés *(szíp, kënyír, pínz)* a Balaton vidékén már nem fordul elő, sőt szórványosan az ellenkező tendenciára, az *í : é* megfelelésre vannak példák: *késér, kégyó, rén, gyógyétt.* Ez a jelenség ma már kihalóban van. Az E/3. *e ~ é* birtokos személyjel azonban a szó belsejében *i* lesz: *kezibe, tesfërgyit, szëmibe.*

3. A felső nyelvállású hosszú magánhangzók – a dunántúli nyelvjárásokhoz igazodóan – itt is rövidek *(ut, gyürü, tanittó, szinház),* a hosszú *ú, ű, í* hangok, valamint a hosszú *ā* és

ē csak az *l* kiesés következtében létrejövő pótlónyúlás eredményeként fordulnak elő: *gondúkodik, mëksűt, szíva, āsó, ēső, rëggē* stb. Az *rr* megrövidülése is polifonémikus hangot eredményez: *āra, ēre, fóral* 'forral', *vírad ~ vérad* 'virrad' stb.

4. Az *l+j* kapcsolatot – a nyugati *ll*-lel szemben – itt már *jj*-vel ejtik: *hajja, kapájja, bejjebb, hátujja.* Bár az *ll*-ezés jelensége Somogy nyugati területein még tartja magát.

5. A *-ból, -ből* rag itt *-bu, -bü* formában jelenik meg, szemben a Balatontól északra jellemző *-bú, -bul; -bű, -bül* formával.

6. A *j* kötött fonéma, mássalhangzó után nem állhat, *gy* vagy *ty* hangot ejtenek helyette: *borgyu, zsebgye, rág'gyon, aptyuk, löktye.* Kivétel az összetétel határán: *gyerëkjáték, ökörjárás.*

7. A *v* hang a somogyi részen, a megye északkeleti sarka kivételével hasonítja az előtte lévő zöngétlen mássalhangzót, de az ellenkező folyamat, a *v* zöngétlenedése is megfigyelhető: *csugva ~ csugvā ~ csugval, ködve ~ ködvē ~ ködvel, huzsvét; husfét, hitfány, ötfen, hatfan,* de: *komák vótak, aszt vitték vele* stb.

8. Ha az *á* hangot a következő szótagban *a* követi, gyakran *o*-t mondanak az *a* helyett: *árpo, lábom, válosztási, hátodra, házbo.* A jelenség megvalósulásában gyakori az *a–o* közötti hangszínváltozat.

9. A főnévi igenév képzője a régebbi beszédet őrzők körében *-nyi (kötnyi, csépőnyi, szógányi),* a veláris *i*-t és *é*-t tartalmazó ősi szavakban pedig *-nya (innya, hínya, rénnya).*

10. A köznyelvi kiejtési normához viszonyítva az *e* hang itt nyíltabb, az *á* pedig zártabb képzésű. Az *ó, ő* és *é* fonémák, főleg a Balaton-vidék nyugatibb részein, zártabb és rövidültebb ejtésűek.

Szövegminta. A felvétel Nágocson készült 1982-ben. Adatközlő: Balassa Józsefné Dömötör Jolán 59 éves. Gyűjtötte és lejegyezte: Király Lajos.

[Mi az a kudari, hogy kell csinálni?] *Főtették a vizet a sporhęltre, ąsztą beleöntötték az aluttejet. Aszt mëkfórātąk, vagy ëk kis tejföllē hąbąrtag bele, hát akinek tejföle nëm vót, az belerąntott. Av vót a kudari.* [Mikor csinálták ezt?] *Hát, édës angyalom, valamikor régën. Mikor a szëgény embër mëk tutta csinyąnyi, mikor nëm vót neki más, akkor mëkcsinyąto. Asztán csinyątąk keserüturót, mëg ijenëket, akkor ētëtték uty fő, a füstülőnek a szélihö, ott ëk kicsit érlelődött, aszt vitték vęlük. Aszt is ëttęk, āra ęmlékszëk én is. Még apąmnok is köllött csinyąni ojan turót.*

[Hogyan ismerkedtek régen a házasulandók?] *Ugy, hogy valakineg vód valahun jó barąttyą. Akkor aszt mëkkérte, hotyhąt mongyon ünéki ëgy lëąnt. Komëndąjjon. Hąt akkor elmënt a legény ahhol az ismerőshöl, és ąvvąl ēmëntek ląnnézőbe, a ląnyos hąszhol. A vallás vót a lęgnagyob befojąsoló. Nëm engették, hoty katolikus lëgyën, hoty szëgén ląnt vëgyën el... Mi rëformátusok vagyunk... Szëgén legén gazdag ląnt nëm vëhetëtt el, gazdag lán nëm mënt férhő szëgén legényhő. Akkor má nagy baj vót, ha a szëgén legény ēvëtte a gazdag lánt.*

[Mi következett a kommendálás után?] *Utána a melleülés. Mëntek hásztájnézőbe. Asztán ēmëntek az irodąbo beiratkoznyi, akkor asztąn tartották a nągy vącsorąt, komąk vótak ott. Vót a nagy melülés. Még zene is vót, tánc is vót. Mind ëgy ląkodąlom, ki hogyąn birta. Kitü hogyąn kerűt. Ląkodąlom után ëty héttē vót a kizsvęndékség. A ląny szülei mëntek akkor.*

A KÖZÉP-SOMOGYI NYELVJÁRÁSCSOPORT

Somogy középső területeinek nyelvjárása, északon az *ë*-zés déli jelenséghatára választja el a Balaton vidéki nyelvjáráscsoporttól (az izoglossza részletes leírását ott közöltem), a déli határa a *mongya : mondi, mögyünk : mönnyünk* típusú alaktani sajátosságok északi izoglosszájánál (kb. a Csurgó–Nagyatád–Kadarkút–Gálosfa vonalon húzható meg. A dél-somogyi nyelvjáráscsoportba való átmenet (mivel az is *ö*-ző nyelvjárás) nem olyan látványos, a különböző jelenséghatárok nem rendeződnek szoros csomóba. Az elhatárolást a minőségi különbségek mellett jelentős mértékben a mennyiségi eltérésekre alapoztam. A közép-somogyi nyelvjáráscsoport főbb jellemzői a következők:

1. Itt már szórványosan sem fordul elő az *í*-zés, az E/3. *e ~ é* birtokos személyjel – a terület nyugati részén – a szó belsejében is *é* marad: *kezébe, tesférgyét, szömébe,* másutt : *kezibe, tesférgyit, szömibe.*

2. A köznyelvi *í* terhére jelentkező *é* itt gyakoribb, mint északabbra *(késér, kégyó, vérraszt),* legtöbbször az *-ít* képzőben jelentkezik: *tanéttó, segétött, gyógyéttanyi.*

3. Az *ú, ű, í* polifonémikus értékben gyakori: *mög'gyógyút, möksűt, szíva* (ez a nyugati régiótól határolja el, ahol nincs ilyen), szabad fonémaként azonban ritka.

4. A szótagzáró *l* kiesése, az *rr* megrövidülése pótlónyúlást idéz elő, ilyen esetben jelentkezik az *ā, ē* hang: *āsó, bēső, asztāra, ēmöntek, röggēre; āra, ēre* stb.

5. A nyelvjáráscsoport legfontosabb sajátossága a független *ö*-zés, amely azt jelenti, hogy néhány egytagú szó, a vegyes hangrendű szavak, az újabb jövevényszavak kivételével minden zárt *ë* helyén *ö* hangot ejt. A következő, az itteniek nyelvjárását csúfoló rigmus szolgáltatja a példát: *Ögyé könyeret möggyē, ha nëm kő, tödd ē, maj mögöszöd röggē!*

6. A másik fontos jellemzője – amely a dél-somogyitól különbözteti meg –, hogy az *ó, ő, é* helyén záródó kettőshangzót ejt. Nyugatabbra, Zalában erősebb, nyitódó diftongizálás van, itt a kettőshangzók gyöngébbek, sokszor monoftongussal váltakoznak. Egyes archaikusabb nyelvjárású területeken (pl. Gölle, Szenna vidéke, Csököly, Mezőcsokonya) gyakoribbak, főleg érzelemmel telített spontán beszédben: *vó^{u}t, fő^{ü}d, fő^{ü}ső, husfé^{i}t, rẹ̈n, ré^{i}n, fẹ̈ötötte, fő^{ü}tötte.*

7. Az *l* képző előhangzója a köznyelvi és az északabbi, nyugatabbi *-ol, -öl* forma helyett itt legtöbbször *-ul, -ül: dorombul, korbácsul, énekül, pörül, csúpűnyi, mökcső^{u}kujják.*

8. A *v* hasonít és maga is hasonulhat az egész területen: *huzsvé^{i}t, Kapozsvár, csugvā~csugval, büntedvē~büntedvel, kébviselő, hédvége, kizsvasut; husfé^{i}t, hitfány, ötfen, hatfan.*

9. A *j* itt is kötött fonéma, mássalhangzó után nem állhat, kivéve összetétel határán. Zöngés mássalhangzó után *gy,* zöngétlen után *ty* hangot ejtenek helyette: *borgyu, rug'gya, zsebgyibe, gyaptyu, paptyuk, raktyon.*

10. A főnévi igenév képzője általában *-ni (énekűni, csépűni, pörűni),* szemben a nyugati és északabbi csoport *-nyi* formájával. A veláris *i, é* hangot tartalmazó ősi egytagú szavakban itt is megvan a régies *-nya* képzőforma: *innya, r^{e}énnya.*

11. Az *e* hangszíne a köznyelvinél nyíltabb, a Kapos völgyében és a Zselicben nem ritkán egészen nyílt *ä* hang: *tätü, häläd rä, szärättä, ärdészmérnök, älvitté^{i}k.* Az *á* zártabb, labiálisabb ejtésű, néhol szinte *ā* hangot ejtenek helyette. Igen határozottan jelen van az *á* utáni *o*-zás is: *mámo, árpo, vágtok, iskolábo, hátodra.*

Szövegminta. A felvétel 1965. jan. 29-én készült Göllében. Adatközlő: Zsiga Ferencné 65 éves. Gyűjtötte és lejegyezte: Király Lajos.

[Hogyan készült a lucaszék?] *Tizönharmadikán kęszték, mindönnap ëggyet vąktok bele, uty hoty karącsony [e]éjjēre löt k[e]ész a lucasz[e]ék. Ezök a zembörök, akik aszt csinyąták, akkor azok möglátták azokat a szarvas ördögöket.* [Kik voltak azok?] *Akik mönteg bę a templomajt[a]ón.* [Kik látták meg?] *Csak akik a lucasz[e]éköt csinyąták. Ráűtęk a lucasz[e]ékre, a templomajtąoba. Mikor ēkezdődött a zéféli mise, asztą azok, mönteg bę a zördögök, asztą azok látták mök, akik a lucasz[e]éköt csinyąták. Hąrom csinyąta assziszöm. Akkor bevitt[e]ék a szarvukat, a zembörök mög ēsikintották magukat. Asztą aszonták, többet nëm csinyąnak lucaszęëköt, nagyom mögijettek.* [Ezek a szarvas ördögök falubeliek voltak?] *Nëm ismerteëk fëö! Nëm ismerteëk fëö! Annyira mögijettek, hogy nëm ismerteëk fëö!*

[Hallott-e a garabonciásról?] *Dufla soros foga van a garabonciąsnok. Asz monták, hogy mökharap bennünket. Tejęt szokott kérni. Asz szokták mondani, hogy ez is mindik tejęt öszik ám, mind a garabonciąs. A garabonciąs két sor fogu. Asz szokták mondani, hoty f[ë]őjár a hąszte[ë]őre, mind a garabonciąsok.*

[A rontásról?] *Asz monták, hogy bemén az a zasszony a zistąll[a]óba, asztán akkor a tehém mökbętększik, vagy a t[ë]őgye mögdagad, akkor asztą ē köll mönni a jav[a]ósh[a]ó. Asz tud rajta segitteni, önt[e]éssē. Kő nekiję vinni a farkąbu, szarva tüjjibü, mög viaszt kǫ̣ vinni, asztą akkor tud rajta segitteni. Imátkozik, oszt akkor ó[u]vasztya a viaszt, ugy önti...* [Mibe?] *Edémbe. Vizet csinąl, akkor aszt a vizet ęhozząk haza, asztą avvā mossák lë a jaòszągot.*

A DÉL-SOMOGYI NYELVJÁRÁSCSOPORT

Területe Somogy megye déli részei, a Csurgó–Nagyatád–Kadarkút–Gálosfa vonaltól délre, a Belső-Somogy, a Rinya és a Dráva mente és a Zselic déli felének nyelvjárásai tartoznak ide. A közép-somogyival az *ö*-zésben és más sajátosságokban is megegyezik, a következőkben azonban különbözik:

1. Az *ó, ő, é* itt már nem kettőshangzó, hanem a köznyelvvel egyezően monoftongus.
2. Az *ú, ű, í* szabad fonémaként gyakoribb, mint északi szomszédjánál.
3. Viszonylag gyakori, dél felé erősödőben van a köznyelvi *ü* terhére jelentkező *i*-zés: *bidös, firész, ficfa, kíső.*
4. Az *l*-ezés erős, általánosak a *halla, bellebb* típusú alakok. A nyugati nyelvjárási régió áthúzódó jelenségéről van szó.
5. Az *-l* igeképző itt már gyakrabban a köznyelvnek megfelelő *-ol, -öl* formában jelenik meg: *korbácsol, pöröl.*
6. Az E/3. személyű *e ~ é* birtokos személyjel a szó belsejében is megmarad, csak egyes morfémákban válik *i*-vé.
7. A többes szám 3. személyben a köznyelvi *-uk, -ük, -juk, -jük* birtokos személyjel dél-somogyi nyelvjárási formája: *-ik, -tyik: lovik, kertyik.* Erre a jelenségre utal a következő nyelvjáráscsúfoló mondóka: *Házik, lovik, tiktyik, kuttyik az udvargyikba.*
8. Az *-unk, -ünk* igei személyrag kijelentő módban is *-junk, -jünk: szöggyünk, ögyünk, ēmönnyünk.* Ennek a jelenségnek az izoglosszája egyes morfémák tekintetében a közép-somogyi területre is átnyúlik.

9. A kijelentő mód tárgyas ragozásban az egyes szám 3. és a többes szám 2. és 3. személyében, a mély hangrendű igékben is *-i, -itok, -ik* személyrag van: *mondi, monditok, mondik; halli, hallitok, hallik.*

10. A főnévi igenév képzője itt *-ni: énekőni, csépőni, rénni.* A veláris változat *(-nya)* szinte kizárólag csak az *innya* alakban fordul elő.

Szövegminta. A felvétel Lábod községben készült 1967. nov. 26-án. Adatközlő: Foglos Antalné Kisliber Katalin 82 éves. Gyűjtötte és lejegyezte: Király Lajos.

[Mit tud a lábodi javósasszonyról?] *Hát ëccör én izs vòtam hozzája. Mer édösanyámnak – asz hát nëm it lakoˋ, Ujnébbe – szép tehene vót. Osztá édösanyám beteg vót, asztá vót neki olan asszony, asztá monta néki, hotyhát: Lögyön szüves fejje mög a tehenet, mer hát nëm tut fökëni! – Aszonta hotyhát: Jò van, aszondi, Kata néném, mökfejöm én! Ity kéccör vaty háromszor mökfejte. Hát édösanyám akkor fögyógyút, ëmögy, hotyhát mökfeji a tehenet. Ugy rugoˋ, hogy édösanyámnak ë kölöt messzire áni. Hàt sëhogyan së tutta édösanyám fejni azutám mög a tehenet. Akkor innenhazu möntünk, – az én fijam, a Lajos – akkor mondi édösanyám: Jäj, jäj, de jó édös fijam, hogy gyütté, nész csak milè nagy baj ért éngömet, eszt a tehenet nëm tudom mökfejni, ugy rùk! Osztán aszondi: Mondom itˋ a szomszédasszonyoknak, aszondik, hotyhát: Bisztosan – aszondik – Kata néném, eszt a tehenet mögrontotta az, aki id vòt fëjni. Akkor édösanyám, ü is ëgondókodot rajta, hát nëm bántotta ü asztat, mök hát ü mökfüzetött azér, hotyhàt fèje. De aszondik neki: Mé nëm kűdi el a láncát, id van a Lajos, oda Lábodra, ahhol a javósasszonhó? – Odä? – Hát – aszondik – csak ë kö küni!*

A KELET-ZALAI NYELVJÁRÁSCSOPORT

A Somogy–zalai nyelvatlasz lehetővé teszi, hogy a Somoggyal szomszédos zalai községek nyelvjárását is megvizsgáljuk, ennek eredményeként megkíséreljük elhatárolni a nyugat-dunántúli nyelvjárási régió többi nyelvjáráscsoportjától. Idetartozik a mai Zala megye területének keleti fele, azonban a nyugatabbra fekvő Göcsej, Őrség és Hetés mindegyike önálló csoportnak számít, a Nagykanizsától délkeletre fekvő egykori somogyi községeket pedig a dél-somogyi nyelvjáráscsoportba számítjuk. A S–ZA. a kelet-zalai községek Somoggyal szomszédos sorát (1–26. kp.) mutatja be, ezek a Principális-csatornáig terjedően a nyugat-dunántúli nyelvjárási régió határsávjának tekinthetők. Az itt fellelhető nyelvjárási sajátosságok lényegében megegyeznek az említett régió legfőbb jellegzetességeivel, de ezen a vidéken már nincsenek meg a nyugatabbra fekvő göcseji, őrségi és hetési csoportok archaikus sajátosságai (pl. *biru, biruhoz; kettü, kettüvel,* az illeszkedéses *ö*-zés, a mássalhangzó-torlódások kötőhanggal történő feloldása: *partora, sáncoba* stb). Az elhatárolás alapja továbbá az, hogy a nyugati régióra jellemző sajátosságok gyakorisága a somogyi megyehatárhoz közelítve erőteljesen csökken.

1. Ismeri és széles körben használja a zárt *ë* fonémát *(hëgyës, hëgyes; mentëk, mëntëk, mëntek; mënëk, ember, kënyér, szëgén, keskën, lëgyën, ëszüö* stb.). Nem *ö*-ző nyelvjárás, csak egyes lexémákban vagy kisebb hatókörű jelenségekben találunk a zárt *ë* helyén *ö* hangot (pl. *söpör, vödör, gyönge, fölhő, föst, bötü, köll, lölköm, mögye ~ mögye* stb.).

2. A felső nyelvállású hosszú magánhangzók helyén rövid párjukat ejtik (pl. *tiz, vizbe, tüz, müut, hus, kutra* stb.). A szótagzáró *l* kiesése következtében nem nyúlik meg az *l* előtti

i, ü, u, hanem rövid marad (pl. *sziva, tanuta, kerütünk* stb.). Az *al, el* hangkapcsolatból általában kiesik az *l,* de nyomában nem jön létre pótlónyúlás (vagy más szemlélettel visszarövidülés történik): *tava* 'tavaly', *evüttük, rëgge* stb. Atlaszom területén, a Somoggyal érintkező részen azonban néhány morfémában ritkán megjelenik a polifonémikus hosszú, gyakrabban a félhosszú *ē, ā : mëkkēt, èfütötte, bēs^{ü}ő, ās^{u}ó, àsuo* stb.

3. A középső nyelvállású hosszú magánhangzók helyén nyitódó kettőshangzót használ: *sziëkën, lepedüö, szuoma* stb. Az *öl, öl, ol* hangkapcsolat az *l* kiesés következtében gyakran az *ő, ó* itteni kettőshangzós ejtésében jelenik meg: *lëszüö, kipemetüöte, vuot,* jellemző kivétel a *föl-* igekötő *fö-* ejtése: *fötötte, fövësz* stb.

4. Erős fokú *l*-ezés jellemzi: *hel, bogla, hálog, illen, ollan, millen.* Az *l + j* kapcsolat *ll*-ező megoldása egészen Somogy nyugati széléig érvényes jelenség: *halla, szuollon, segiëllën, alla, mëktojásollák,* sőt egyes morfémákban Nyugat-Somogyba is átterjed: *bellebb, háttulla, marasztalla.*

5. A *v* hang a köznyelvitől eltérő módon hasonít ill. hasonul: *vazsvilla, id van* 'itt van', *csugva* ill. *csukfa, kötfö, ötfen, hatfan* stb.

6. A *j* kötött fonéma, mássalhangzó után nem állhat, csak összetétel határán, helyette *gy, ty* hangot ejtenek: *dobgyon, borgyu, aptya, kaptyon* de: *gyerëkjáték, világjáró* stb.

7. A szomszédos somogyi nyelvjáráscsoportokhoz hasonlítva itt erősebb a magánhangzóközi nyúlás: *mezzü ~ mezzüö, gyöppös, rokkon, killincs, taniëttuo, okossabb, szivessen, illen, ollan.*

8. A harmadik személyű igei személyragban és a birtokos személyjelben a nyugatabbra vekvő göcseji nyelvjáráscsoportban illeszkedéses *ö*-zés figyelhető meg: *ütöttö* 'ütötte', *lőnö* 'lőne', *törgyö* 'törje', *fülö* 'füle'. Ez a jellegzetesség a Principális-csatorna vonalától nyugatra erőteljes, Kelet-Zalában ennek csak szórványos adatai vannak, atlaszomban a jelenség keleti határát szemléltetem.

9. A harmadik személyű egyes és többes birtokos személyjelnek a nyugati nyelvjárási régióban három alakja van: *háza, aptya; gyerëkë, vüöjjö* ill. *paptyok; kertyëk, sörök* 'sörük'. Hasonlóképpen viselkedik a *-va, -ve* igenévképző és néhány E/3. személyű igei személyrag is: *dobva – vervë – törvö; monta – ëttë – ütöttö.* Ennek a sajátosságnak is a Principális-csatorna környékén van a keleti határa, innen Somogy felé haladva csak szórványos adatok vannak.

10. A *hoz/-hez/-höz* rag tipikus alakja a nyugati régióban a *-ho/-hö (hászho, kiëshö, tüszhö),* de délnyugaton, a Somoggyal szomszédos részeken jellemző az archaikus egyalakú, illeszkedés nélküli megoldás: *jászuho, kiësho, tüszho.* Egyalakú határozóragok itt még a *nál/-nél; -val/-vel,* pl.: *kertná, Teriná; lábbe, bussze* 'busszal' stb. A *-val/-vel; -szor/-szer/-ször* ragok egyalakú használata a kelet-zalai nyelvjáráscsoportban nem jellemző, nyugatabbra azonban fontos nyelvjárási sajátosságnak számít.

11. A kelet-zalai nyelvjáráscsoportot – az elmondottakon kívül – még a fonémák sajátos hangszíne (nyíltabb *ę,* zártabb *ą́,* a hátrább képzett *ţ, ḑ* hangok ejtése, valamint a gyorsabb beszédtempó is jellemzi.

Szövegminta. A felvétel Gelse községben (7. kp.) készült 1983-ban. Gyűjtötte és lejegyezte Király Lajos. Adatközlő: Sabján Károlyné Lukács Mári 71 éves.

[Hogyan történt régen a kenyérsütés?] *Vuoţ ollan lisztës, vagy viëka, vaty szakajţuò, kinek e vuòţ, kinek a vuòţ, abba szoktunk lëhoznyi lisztëţ a kënyërsütiësre. Elötte kiët nappa. Lëhosztuk, iḑe ţëţţük meleggënnyi, hogy melegëggyën a liszt. Akkor mëkszitáţa az embër, akkor este mëkkevertük a kovászt neki, rëggel mëk hát ugyë melegiţëţţüng vizet, asztą́ nekiátung*

dagasztanyi. Juò mëkkēt, akkor kiszakasztotta, mögem mëkkēt, akkor má be lëhetët tënnyi. Vagy ide, vaty hát má vuòt a piëkná, evüttük a piëkho sütnyi. Mikor má annyira mëkkēt, juo èfütötte az embër a kemënciët, hogy juò izzuò lëgyën. A kemënciëbü kihuszta az embër a tüzet, akkor juò kipemetüötte (fára kötöttek ollan kukoricasássot), asztá av vuòt a pemet, avva kipemetüötiëk, hoty në lëgyën hamus a kënyiërnek az alla, mëk tüzes...

[Mikor sütöttek általában?] *Mindën hiëtën, vaj mindën kiët hiëdbe. Kinek millen család vuòt. Ahun nagyop család vuòt, ottan töp köllöt. Kissep családba, mëg ugye kevesep köllöt.*

[Hogyan készül a fonott kalács? Mi a neve itt?] *Hüökkönsüt vaty fonyott kalács. Asztat szokták az övegre tënnyi. Tëszneg bele lisztët, s"ót, cukrot, tojást, akkor mëgdagasszák, mëkkel, kiöntik a a gyuruatábláro, akkor asztá emetiëlik olan kizs darabokra, akkor aszt elsodorgyák, kiët, ekkora kis tiësztákra, akkor asztá összüpörgetik olan perec formáro. M'ég ëccër mëk köll ám keltetnyi. Mikor asztá mëkkel, akkor mëktojásollák a tetej'ét neki, hoty sziëp fiënyës lëgyën. Akkor mëksütik kemënciëbe.*

A somogyi *ö*-ző nyelvjárás dunántúli összefüggései

Köztudomású, hogy Somogy megye nyelvjárása nem egységes, mert a megye területén találkoznak egymással a három nagy dunántúli nyelvjárási régió (a nyugati, a közép-dunántúli és a dél-dunántúli) sajátosságai. Ezek eltérő vonásait, területi kiterjedését a Nyelvjárási régiók a Dunántúlon című tanulmányomban már részletesen ismertettem. Ezúttal a délkelet-dunántúli nyelvjárások egyik legszembetűnőbb sajátosságával, a köznyelvi *e (ë)* terhére jelentkező *ö*-zéssel kívánok foglalkozni.

Az *ö*-ző kiejtés kis mértékben mindegyik somogyi községben megtalálható, sőt az egész Dunántúl területéről hozhatunk rá példát. Ez a sajátosság a nem *ö*-ző területeken azonban csak néhány szóra terjed ki, elsősorban azokra, amelyek a köznyelvben is kettős alakúnak számítanak (pl. *fel : föl, gyenge : gyönge, pereg : pörög, seprű : söprű* stb.). Amikor *ö*-ző nyelvjárásról beszélünk, nem erre a szórványos, csak egyes szavakban előforduló *ö*-zésre gondolunk, hanem a morfémák jelentős számát érintő, egyes hangtani helyzetekhez kötött *ö*-zésre, vagy a legerősebb típusra: a hangtani helyzettől is független *ö*-zésre.

A somogyi *ö*-zés sajátosságairól, földrajzi elterjedtségéről, dunántúli összefüggéseiről, határvonalairól most már viszonylag pontos képet tudunk rajzolni. Ebben a Magyar Nyelvjárások Atlasza és az általam készített Somogy–zalai nyelvatlasz térképlapjai szolgáltatják az adatokat, segítségükkel kiegészíthetjük a korábbi, legtöbbször hiányos ismereteken alapuló nyelvjárási leírásokat. Az *ö*-zésnek a magyar nyelvjárásokban több típusa van, ezeket behatóan elemzi Imre Samu a MNyA. anyagát feldolgozó monográfiájában (Imre 1971, 202–210).

AZ ÚN. FÜGGETLEN *Ö*-ZÉS

Somogy megye nyelvjárási képére a legjellemzőbb az ún. független *ö*-zés típusának előfordulása. Ez azt jelenti, hogy ezen a területen a regionális köznyelv, ill. a szomszédos *ë*-ző nyelvjárások zárt *ë* fonémája helyén hangtani és alaktani helyzettől függetlenül *ö* hangot ejtenek. Az *ë* fonéma itt csak nagyon kis megterheltségű, elsősorban bizonyos egytagú szavakban *(lë, të, së, nëm, ëggy)*, továbbá a vegyes hangrendű szavakban és az újabb jövevény- és idegen szavakban *(hërnyó, bëtyár, dëszka, lëgvár, notësz, bënzin, konzërv, maltër, infulënza)* fordul elő. Más esetekben az *ë* helyén mindig *ö* jelenik meg. Példák nyelvatlaszom címszavai közül: *berök, bötlehemösök, cserösnye, ecötös, ētöszöm, emejjön föl, önnék, öszöl, öszünk, öttem, ezör, föcske, fögyelöm, fősö, fővösz, föstékös, fészök, fizetött, gyeröke, högy, kemöncében, könyér, köröszt, késök, lécöt, lélök, lepödő, löszöl, levögő, mögye, mögyök, mötyhő* [meggyhez], *möntök, métör, péntök, pörsö, röggel, segitött, segröstye, selöm, szödünk, szögény, székön, szömbe, szeptembör, szöröncsés, színészök, tisztölög, vereködött, veszéjös, sindő* [zsindely].

A független *ö*-zés somogyi határvonalának (szakszóval: izoglosszájának) pontos megrajzolása atlaszom elkészülte után vált lehetővé. Ennek alapján a független *ö*-zés keleti határa a Dombóvár–Törökkoppány vonalában húzódik (a Tolna megyei Nak községet is *ö*-zőnek számítva), és ezen a szakaszon nagyjából a somogy–tolnai megyehatárral esik egybe. Törökkoppánynál kelet–nyugat irányba haladva kettészeli Somogyot. Ezen a vonalon a legészakibb *ö*-ző községek a következők: Törökkoppány, Somogyacsa, Felsőmocsolád, Somogygeszti, Edde, Somogyjád, Csombárd, Újvárfalva, Nagybajom, Hosszúvíz, Kelevíz, Gadány, Nagyszakácsi, Nemesvid és Varászló. Zala megyét elérve a határvonal délre fordul, itt Pat, Sand és Kiskanizsa (Nagykanizsa külvárosa) az *ö*-zés északi határa, majd ettől

délnyugatra húzódik, és az országhatár környékén már idegen nyelvű környezetben ér véget.

A független *ö*-zés somogyi és zalai határvonalát mintegy 50 címszó térképlapjának összesített tanulsága alapján rajzoltam meg, ez a 228. sz. térképlapon tanulmányozható. Ugyanennek a jelenségnek a dunántúli összefüggéseit szemlélteti az *eszel, ettem* szavak közös térképe (42. old.), ebben a MNyA. adatait saját atlaszom adataival egészítettem ki. A *B* és a *D* négyzetekben lévő sűrű számozású téglalap alakú terület a Somogy–zalai nyelvatlasz kutatóterülete. Míg a nagyatlasz csak kb. minden 10. községet tudott kutatópontnak felvenni, addig az én atlaszomban mindegyik község kutatópont, tehát itt nagyobb biztonsággal ábrázolhatok nyelvjárási izoglosszát. Tájékoztatásul közlöm a MNyA. somogyi kutatópontjainak listáját (a térképmellékletben a nagyobb számok jelölik ezeket): B-32 Vörs, B-34 Iharos, B-35 Szenta, B-36 Somogyszob, D-7 Ordacsehi, D-8 Nagycsepely, D-9 Bálványos, D-10 Som, D-11 Marcali, D-12 Mesztegnyő, D-13 Pamuk, D-14 Somodor, D-15 Somogyacsa, D-20 Kutas, D-21 Lábod, D-22 Kisasszond, D-23 Mezőcsokonya, D-24 Szilvásszentmárton, D-25 Kaposgyarmat, D-26 Kaposkeresztúr, D-27 Gölle, D-28 Péterhida, D-29 Kálmáncsa.

Az *ettem* szó izoglosszája az első szótagban, tehát a hangsúlyos szótagban is következetesen létrejövő *ö*-zést szemlélteti. Ez az *ö*-zés legerősebb típusa, a térképen jól látszik, hogy ennek a jelenségnek a góca – a Dunántúl területét vizsgálva – Közép- és Dél-Somogyban, illetve a Tolna megyei Sárközben van. Az izoglossza északon megegyezik az előzőkben ismertetett független *ö*-zés somogyi határvonalával, nyugaton Nagykanizsától délnyugatra éri el az országhatárt, keleten pedig a Törökkoppány–Döbrököz–Kaposgyarmat–Okorág–Markóc vonalában nyúlik le a Dráváig. Ezen az oldalon néhány Tolna megyei községet (Dombóvár vidéke) érint, valamint Baranya nyugati szegélyét választja le. Ez a terület jelenleg nem érintkezik a sárközi *ö*-zés sávjával, ez utóbbi a Duna–Tisza közének *ö*-zésével van szervesebb kapcsolatban.

Visszatérve a független *ö*-zés somogyi határának kérdéséhez, először is azt kell leszögeznünk, hogy nem beszélhetünk éles határvonalról, hiszen a tulajdonképpeni *ë*-ző és az *ö*-ző községek között kisebb-nagyobb átmeneti sáv húzódik, a vonaltól északra az *ë*-zés, délre pedig az *ö*-zés aránya növekszik. Mivel az *ë*-zés egybeesik a regionális köznyelv kiejtési normájával, ez a jellegzetesség van terjedőben, míg az *ö*-zés jelentősége, különösen a határvonal menti községekben fokozatosan csökken. Az *ö*-zés pusztulása abban is megfigyelhető, hogy az említett átmeneti területen jobbára csak az idősebbek beszédében fordul elő, a közép- és fiatalkorúak régiesnek, parasztosnak ítélik, ők lassanként a regionális köznyelv *ë*-zésére térnek át. Nyelvatlaszom anyaggyűjtése során a hagyományos nyelvjárási alapréteg bemutatását tűztem ki célul, azt a nyelvi állapotot, amelyet a gyűjtés idejének közép- és időskorú adatközlői anyanyelvjárásként megtanultak, és a spontán beszédhelyzetben következetesen használnak. Ennek feltárása az 1970-es években még lehetséges volt, tehát elmondhatom, hogy térképeim a kutatóterület hagyományos nyelvjárási képét tükrözik. Ha az *ë : ö* megfelelést a fiatalabbak és iskolázottabbak nyelvhasználata alapján vizsgálnánk, akkor aligha lehetne *ö*-ző jelenséghatárt megállapítani, s ha lenne is ilyen, a jelenlegi vonalnál sokkal délebbre húzódna.

AZ *-L* ELŐTTI *Ö*-ZÉS ÉS A MORFÉMÁKHOZ KÖTÖTT *Ö*-ZÉS

A laikus megfigyelő elsősorban az észak-somogyi határvonalat érzékeli igazán *ö*-ző határnak, mert ténylegesen itt a legnagyobb mértékű az *ë : ö* szembenállás. Ezt a vonalat észak felé csak a morfematikusan *ö*-ző szavak és az *-l* előtti *ö*-zés példái lépik át. Ez utóbbi jellegzetesség leggyakrabban az *l* igeképző vagy az *l* igei személyrag előtt fordul elő, amikor ezt a regionális köznyelvben és a szomszédos nyelvjárásokban *ë* kötőhangzó (előhangzó) előzi meg, pl.: *éneköl : éneköl, csépölni : csépőnyi, kërësztölni : kërësztőnyi,*

lëszël : lësző, ëszël : ësző stb. A Somogy–zalai nyelvatlasz kutatóterületének keleti részén (Külső-Somogyban) az *l* igeképző előtti *ö* helyett ma már *ü* hang szerepel, de ennek az *ö*-zéssel való történeti és nyelvföldrajzi összefüggése nyilvánvaló. Deme véleményével én is egyetértek: „...természetesen az *ö*-zéshez tartozik minden olyan jelenség, amely az *ö*-zés fokán keresztülment, ha azóta valamely irányban továbbfejlődött is. Az *l* előtti *ö*-zéshez sorolandó tehát ... a *tengő, séndő,* ... bár azóta az *l* hatására meg is nyúlt, a *reteszülöm,* ... bár azóta az *l* hatására zártabbá is vált, a *csevetű, fekszű* ... bár azóta az *l* hatására zártabbá vált, majd ugyanazon hatás során meg is nyúlt..." (Deme 1956, 111.). A konkrét nyelvatlasztérképekről világosan kitűnik, hogy melyik *ü* hangok vezethetők vissza *ö : ë* hangokra, hiszen kutatóterületemen – jól megrajzolható területiséggel – a két változat egymás mellett szerepel.

Az *l* előtti *ö*-zést a hangsúlytalan *ö*-zés egyik alcsoportjának tekinthetjük, ezt Somogyban el tudjuk különíteni a toldalékokban jelentkező általános hangsúlytalan *ö*-zéstől. A somogyi független *ö*-zés északi, északkeleti határvonala feletti *ë*-ző területen pl. gyakori az *l* előtti *ö*-zés, de a tőséghangzók és a toldalékok nagy része (pl. *benzinës, lécët, székën, késëk, ëtyszër* stb.) nem *ö*-ző megoldású. A keleti és a nyugati jelenséghatár viszont valóban olyan területekkel érintkezik, ahol az *l* előtti *ö*-zés az általános hangsúlytalan *ö*-zéssel együtt fordul elő. Az *l* előtti *ö*-zés dunántúli képét az *eszel* szó példáján, az *eszel, ettem* szavak közös dunántúli áttekintő térképlapjával szemléltetem.

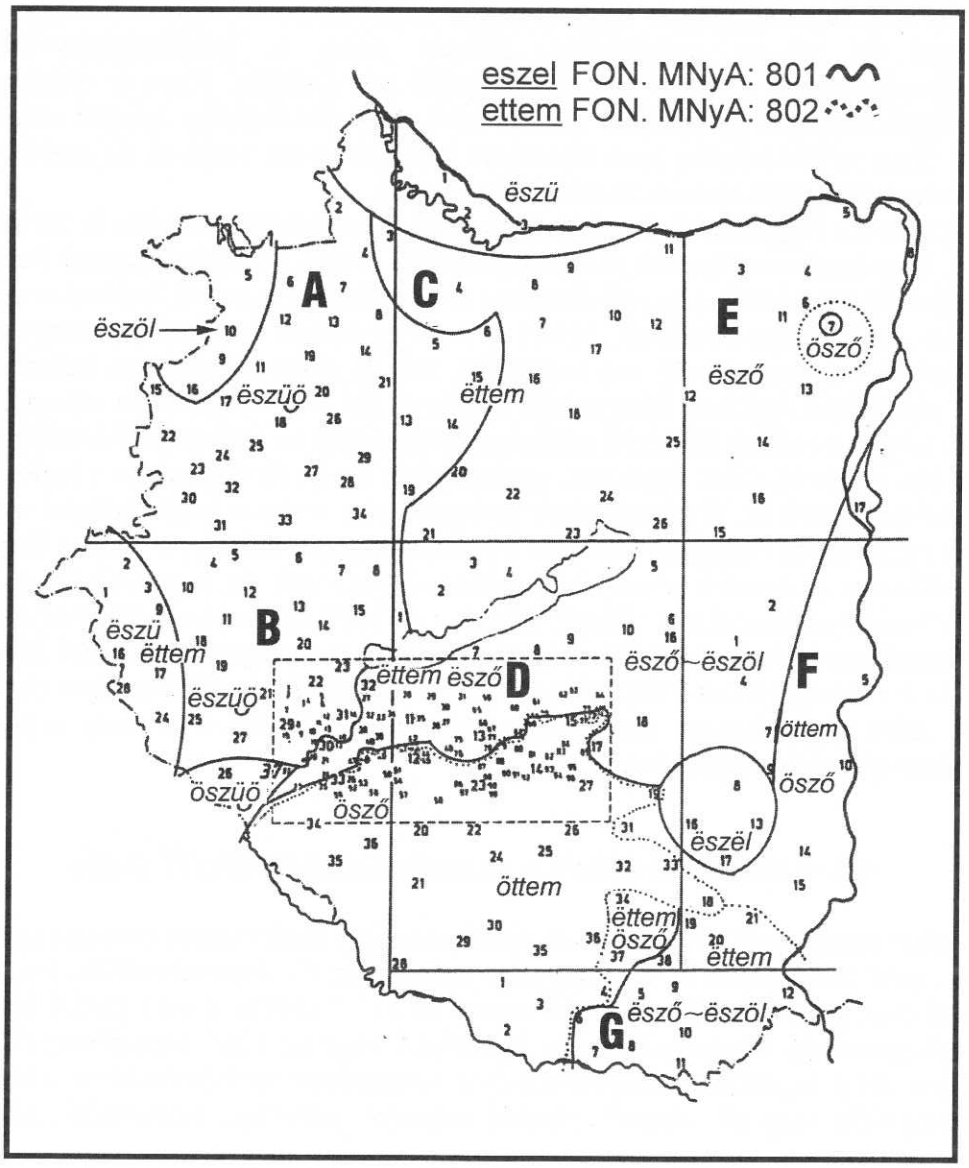

AZ ÁLTALÁNOS HANGSÚLYTALAN ÉS A HASONULÁSOS HANGSÚLYOS *Ö*-ZÉS

Az általános hangsúlytalan *ö*-zés „a tőszó nem első szótagjában, tőhangzóban, toldalékban előforduló *ë*-k túlnyomó többségét érinti, hatása azonban – a független *ö*-zéshez hasonlóan – nem terjed ki a vegyes hangrendű szavakra és az újabb keletű jövevényszavakra" (Imre 1971, 205). A Somogy–zalai nyelvatlaszban ezt a típust is gazdag példaanyagon vizsgálom, külön figyelembe véve a tőbeli *(berek, cseresznye, ezer, fegyelem, gyereke, helyettese, kemencében, keresztelni, keskeny, lélek, lepedő, levegő, méter, péntek, sekrestye, selyem, szeptember, verseny)* és a tőhangzóban *(benzines, ecetes, festékes, szemérmes, veszélyes, kések, miniszterek, színészek, lécet, receptet, széken, szépen, lelkem, megyek, elteszem, fizetett, segített, emeljen fel!)* érvényesülő *ö*-zést. Ennek a típusnak kutatóterületemen belül nincs önálló területisége, hiszen a 99 község fele *ë*-ző, a többire pedig a független *ö*-zés jellemző.

Az általános hangsúlytalan *ö*-zést a Dél-Dunántúlon a baranyai és a délnyugat-zalai területeken találjuk meg, amint ez megfigyelhető a *lélek* szó dunántúli térképlapján is (240/a.). (Lásd még a 208., 209. sz. térképlapokat is!)

Gyakran az általános hangsúlytalan *ö*-zéssel együtt vagy közvetlen szomszédságában jelentkezik az ún. hasonulásos hangsúlyos *ö*-zés. „A típus legfontosabb jellemzője, hogy az *ö : ë* megfelelés bizonyos egy szótagú tőmorfémákban is változik aszerint, hogy toldalékolás esetén a második, hangsúlytalan szótagban a tőhangzó vagy a toldalék magánhangzója a nyelvjárás belső törvényszerűségei szerint labiális-e vagy illabiális" (Imre 1971, 204). Erre a jelenségre az *eszel* és az *ettem* szó térképlapjainak (42. old.) az összevetése a szemléletes bizonyíték, tudniillik az *eszel* első szótagjának baranyai és délnyugat-zalai *ö*-zését a hasonulásos hangsúlyos *ö*-zés érvényesülésével magyarázhatjuk. Ez a két *ö*-ző típus közvetett összeköttetést teremt a somogyi és a sárközi, majd az alföldi független *ö*-ző vidékek között. A baranyai *ö*-ző típusok érvényességi területéről nem tudunk pontos izoglosszát rajzolni, mert itt annyira változatos a nyelvjárási kép, hogy a MNyA. szerint a szomszédos kutatópontok más-más *ö*-ző típusba tartoznak, így pl. Okorágon (G 4) a független *ö*-zés, Baksán (G 4) a hasonulásos hangsúlyos *ö*-zés, Cunban (G 7) pedig az általános hangsúlytalan *ö*-zés érvényesül. (Érdemes volna ezen a vidéken egy speciális regionális nyelvatlaszt készíteni.)

Külön kell kezelnünk az ún. „morfematikusan *ö*-ző szavakat", ezek elterjedtsége nem igazodik a független *ö*-zés határaihoz, hiszen ennél lényegesen nagyobb, szinte az egész Dunántúlt átfogó területen *ö*-ző formájúak lehetnek. Ezt a jelenséget Imre Samu részleges hangsúlyos *ö*-zésnek nevezi, és helyesen állapítja meg, hogy „...érvényesülési köre fonetikai alapon leíró szempontból kielégítően nem írható körül, produktumai csak listákon adhatók meg" (Imre, 1971, 204.). Nyelvatlaszomban nyolc szóalakot tekintek morfematikusan *ö*-zőnek *(betlehemesek, csendőr, fecske, festékes, gyepes, kell, keresztelni, persely)*, ezek az *ö*-zés jelenséghatárának megállapításakor nem jöhetnek számításba, hiszen átlépik a független *ö*-zés területét, dunántúli *ö*-ző jellegüket nem a fonetikai helyzet határozza meg. További három morféma *(fegyelem, len, menetelnek)* pedig azért nem szólhat bele a jelenséghatár meghúzásába, mert ezekben *e : ë : ö* megfelelés van, tehát nyelvföldrajzi képük a többitől emiatt is eltér. A S–ZA.-ban szándékosan vettem föl problematikusan *ö*-ző szavakat is, hiszen a nyelvjárási szókincsben is jelentős számban fordulnak elő, tanulságaikat az *ö*-zés részletes vizsgálatában nem nélkülözhetjük. Vizsgálatom azonban bebizonyította, hogy ezek a kivételek a somogyi független *ö*-zés érvényesülését nem befolyásolják számottevően.

A hangsúlytalan helyzetben létrejövő *ö*-zés a független *ö*-zés észak-somogyi határán sokkal szélesebb átmeneti sávot alkot, mint a hangsúlyos szótag *ö*-zése. A közölt összesítő

térképből (228. sz.) kitűnik, hogy az illető határvonal fölötti községekben, ahol az első szótag következetesen *ë*-ző (pl. *ëttem, kënyér, szëgény* stb.), elég gyakori a hangsúlytalan szótag, a tőséghangzó vagy a toldalék *ö*-zése (pl. *selöm, berök, fizetött, ecetös, késök, szëmérmös* stb.). Ez főleg a kutatóterület zalai részén szembetűnő, lehetséges, hogy itt egy korábbi általános hangsúlytalan *ö*-zés már pusztulóban lévő maradványait rögzítettem. A somogyi részen ez az átmeneti sáv kb. 3–6 községre terjed ki (az *ettem* térképlapján ábrázolt izoglosszától É felé. A MNyA. *ö*-ző térképlapjain nem látunk átmeneti sávot, mivel csak minden 10. községet vette föl kutatópontnak, tehát ezt a 3–6 község szélességű átmeneti sávot a gyűjtés átugrotta.

AZ ILLESZKEDÉSES ÉS AZ ALAKTANI *Ö*-ZÉS

A Somogy–zalai nyelvatlasz kutatóterületének a nyugati szélén, a Principális-csatorna vonalában elértem az illeszkedéses *ö*-zés keleti határát (pl. *fülö, kötfö, ütöttö* stb.), és ugyanitt húzódik az alaktani *ö*-zés körébe tartozó *-hez* rag illeszkedő *ö*-ző (*-hő, -hö*) ill. nem illeszkedő *-ho* formájának (pl. *fiërhö: fiërho, kiëshö : kiësho*) határvonala. Szemléltetésként lásd a *füle, törje, székhez* szavak közös, dunántúli áttekintő térképét .

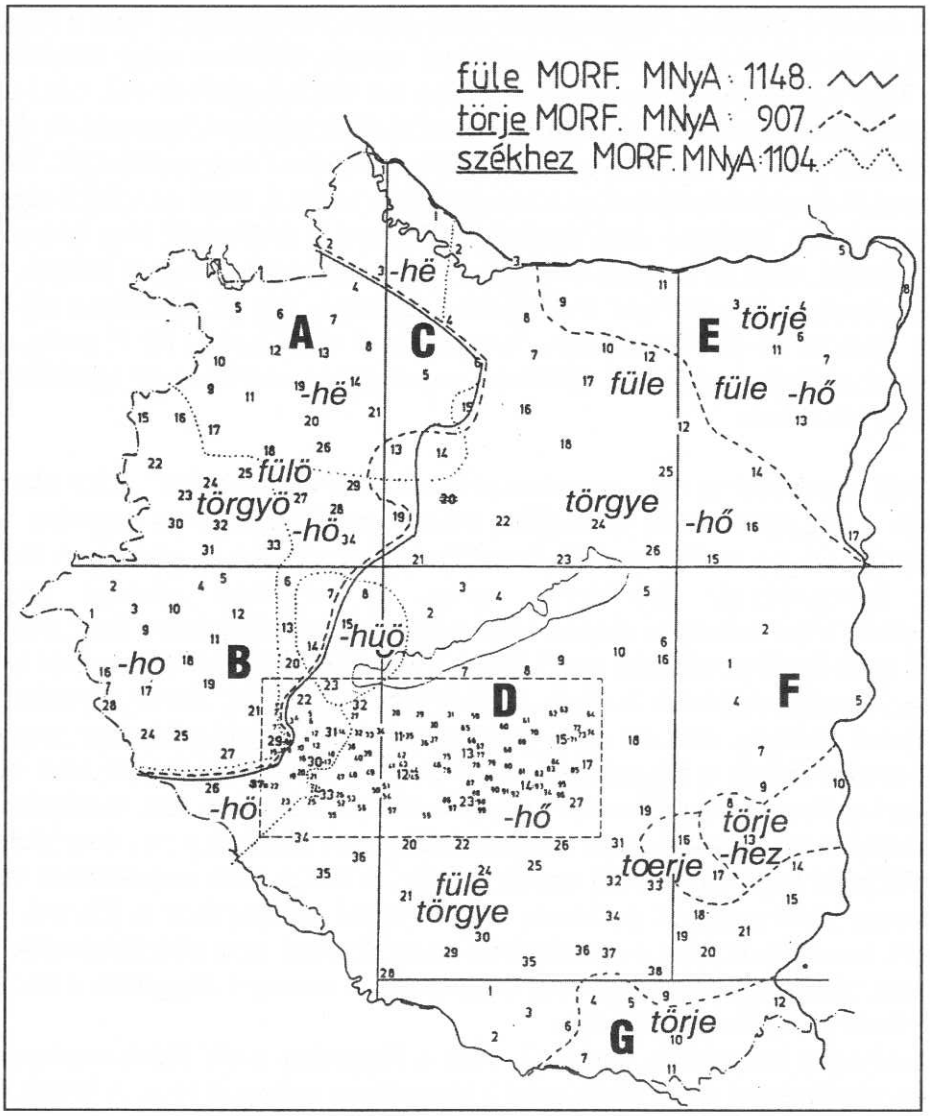

A független *ö*-zés izoglosszájának megállapításában a vizsgált kutatópontok nyelvjárási alaprétegét vettem figyelembe. Az *ö*-zés pusztulása legjobban a jelenséghatár melletti *ö*-ző községekben tapasztalható, mert itt a regionális köznyelv és a szomszédos nyelvjárások *ë*-zése együttesen érvényesül. Az említett területeken jobbára csak az idősebb nemzedék beszéde *ö*-ző, a középkorú és a fiatal nemzedék már *ë*-zéssel beszél, bár nyelvükben még igen sok az *ö*-ző maradvány. Az *ö*-zés visszaszorulásának szembetűnő jele az is, hogy az átmeneti sávban alig hallunk szabályosan képzett labiális *ö* hangot, sokkal inkább az *ë* képzésmódja felé mutató átmeneti hangokat. Itt az *ë*-ző : *ö*-ző formák egymás mellett élnek, sokszor ugyanazon adatközlő beszédében is. Egyes helyeken (pl. Törökkoppány, Somogyacsa, Igal) szégyellik az *ö*-zést, sokan lenézik, maradinak tartják a *„mög*-össen beszélőket". Érdekes, hogy leginkább a *meg* igekötőben érzékelik a nyelvjárási sajátosságot, egyéb szavakban – néha még a csúfolódó személyek is – *ö*-ző kiejtést használnak. Az *ö*-zés elhagyása az átmeneti sávban műveltségi kérdésnek számít, ezzel magyarázható, hogy bizonyos, kulturáltsággal összefüggő szókincskörökben, egyes gyakoribb előfordulású morfémában feltűnően kerülik az ö-zést (pl. *eszik, kenyér, megyek, teszek, meggy, reggel, miniszterek, receptet* stb.). Talán az errefelé is gyakori csúfolódó mondóka is befolyásolja ezt a magatartást: *„Ögyé könyeret möggyē, ha nëm kő, tödd ē, maj mögöszöd röggē!"* (Lásd a *meg-* igekötő *ö*-zéséről készített 210. sz. összesítő térképlapot!)

Azokban a községekben, ahol vegyesen találhatók *ë*-ző és *ö*-ző szóalakok, ott az *ö*-zés mennyiségi megterheltsége alapján döntöttem arról, hogy melyik területhez soroljam be őket. Például Polány, Somogyvámos, Osztopán, Somogyfajsz, Libickozma, Bize és Somogysimonyi nyelvjárásában sok *ö*-ző példa fordul elő, mégis az *ë*-ző területhez számít, mert az adatok többsége *ë*-ző jellegű. A másik oldalon az *ö*-ző területhez soroltam Somogyszil, Törökkoppány, Somogyacsa, Somogygeszti, Bodrog, Hosszúvíz, Gadány és Nemesvid községeket, ahol az *ë*-ző adatokkal szemben az *ö*-zők vannak többségben.

Miért éppen ezen a területen van a független *ö*-zés határsávja? Ennek okát a nyelvjáráskutatók még nem vizsgálták, én sem vállalkozom a kérdés minden tekintetben kielégítő megválaszolására. Mindenesetre a probléma már a nyelvatlaszom anyaggyűjtése idején is izgatott, ezért a nyelvi adatokon kívül a kutatóterület községeiről településtörténeti és néprajzi adatokat is gyűjtöttem. Feltérképeztem az itt lévő községek kapcsolatrendszerét (pl. melyik községekkel házasodnak, milyen egyházi, jegyzőségi, tanácsi, iskolai, munkahelyi, piaci stb. kapcsolataik voltak, milyen közlekedési lehetőségek vagy akadályok befolyásolták érintkezésüket), azt is megkérdeztem, hogy nyelvjárásuk, viseletük, szokásaik alapján mely községekhez tartják magukat hasonlónak, melyektől különböznek. (Lásd a kutatóterület községeinek kapcsolathálózatáról készített térképemet, 4. sz. tájékoztató térkép, 15. old.) Vizsgálatom megindokolta a független *ö*-zés somogyi határvonalát: a határsáv két oldalán lévő községek kapcsolatainak iránya csak ritkán lépi át az izoglosszát, az ettől 10–15 km-re fekvő tiszta *ë*-ző, ill. *ö*-ző községek között nincs jelentős lakossági kapcsolat.

A mai nyelvjárási jelenséghatárok létrejötte több száz évre nyúlik vissza, ehhez az akkori földrajzi, birtoklási, közlekedési, közigazgatási stb. viszonyok jelentősen hozzájárultak. A múlt századi szabályozás előtt a Koppány-völgy nehezen áthatolható, mocsaras terület volt, ettől délre magas dombvidék (vízválasztó) is nehezítette a két oldalon lévő községek érintkezését. Törökkoppány az utolsó somogyi település, a somogy–tolnai megyehatár lényegében nyelvjárási határ is, persze átmeneti sávval itt is kell számolnunk (lásd még Szabó József 2000). Ezen a vidéken a török hódoltság után kipusztult magyar népesség helyére németeket telepítettek, a németajkú községek (pl. Gadács, Somogydöröcske, Kára, Miklósi, Bonnya) az *ö*-zés északkeleti határsávjában elválasztják egymástól az *ë*-ző és az *ö*-ző területet. Somogyban a hatalmas hitbizományi uradalmak, a nagy erdőségek is nyelvjárási határt eredményezhettek (pl. Nagybajom és Marcali környékén). Számításba kell vennünk, hogy egykor a Balatoni-nagyberek egészen Somogyvár–Libickozma–Mar-

cali vonaláig nyúlt le, ezen csak az itt élő emberek tudtak átjárni, s az itteni berki világ lényegesen különbözött Külső-Somogy életmódjától. A Balatoni-nagyberek vidékén is idegen etnikum, a délszláv eredetű telepesek falvait találjuk (Buzsák, Táska, Somogyszentpál), korábban az osztopán–lengyeltóti völgy több községében is jelentős számú délszláv eredetű lakosság élt pl. Osztopán, Somogyvár, Lengyeltóti, Kisberény stb.). Az *ë*-zés : *ö*-zés közép-somogyi határsávjában ismét német eredetű községeket találunk (Bize, Somogyvámos, Polány, Kára stb.), ezek elmagyarosodott lakossága kivétel nélkül az *ë*-ző területhez tartozik.

A földrajzi okok mellett a közigazgatási határok is befolyásolták a nyelvjárási képet, ez a feltevés Somogyban a független *ö*-zés keleti és nyugati határvonalával bizonyítható, ugyanis ezek lényegében a megyehatárral esnek egybe. Az eltérő esetekre is van magyarázat: pl. a Zala megye keleti szélén fekvő Galambok református lakosságának szórványos *ö*-zése azzal függ össze, hogy ez a település a középkorban még Somogyhoz tartozott, és a mai rokoni, házassági kapcsolataik is a somogyi *ö*-ző községekhez vezetnek. Zala és Somogy megye határa jó közlekedési utakkal csak a 20. század végétől járható át, korábban csak délen, Kanizsa irányában volt a két megye között közúton összeköttetés.

Az elmondottak csupán vázlatos áttekintést adnak a dél-dunántúli nyelvjárások egyik legfontosabb sajátosságáról, az *ë : ö* megfelelés nyelvföldrajzáról. A S–ZA. térképanyaga lehetőséget nyújt a problémakör részletesebb vizsgálatára, és annak kutatására is, hogy milyen az *ö*-zés és a többi dél-dunántúli nyelvjárási jelenség összefüggése, és ezen a tájon milyen kisebb nyelvjárási egységeket lehet megkülönböztetni.

A tájegységek és a tájszók viszonya Somogyban

A tájszavak vizsgálatában két módszer alakult ki: az egyik a kiválasztott helyi nyelvjárás szókincsét szótár formájában rögzíti, a másik az egyes tájszók földrajzi elterjedését vizsgálja. Magam ezt a második utat választottam, amikor a Somogy–zalai nyelvatlaszom készítésekor jelentős számú szótani (lexikai) címszót vettem föl. Ezzel a nyelvföldrajzi módszerrel nemcsak a nyelvjárások hangtani-alaktani eltéréseit tudom bemutatni, hanem a lehetséges tájszókülönbségeket is.

Atlaszom 280 kérdéséből mintegy 50 tekinthető lexikai jellegűnek, ezek többsége kifejezően szemlélteti a kutatóterületen belüli tájszóhatárokat. Az egyes fogalmak nevének földrajzi elterjedtsége ugyanis nagyon változó lehet. A magyar nyelvterület egészén kimutatható sajátosságokat A magyar nyelvjárások atlaszának anyaga alapján Imre Samu foglalta össze (Imre Samu 1981, 1–20). Előfordul, hogy a vizsgált fogalomnak a magyar nyelvjárásokban és a köznyelvben csak egyetlen elnevezése van, ilyen pl.: alma, árpa, cseresznye, dió, kapor stb. Gyakori az is, hogy a fogalomnak több megnevezése van, ezek általában nagyobb, országrésznyi területen élnek, erre a *kukorica* tájszóváltozatai szolgáltatnak jó példát: A Dunántúlon csak a *kukorica* járatos, de keletebbre a *tengeri,* a *törökbúza* és a *málé* is nagy területen él. Egy kisebb regionális atlaszban azt a tájszótípust érdemes térképezni, ahol a fogalomnak viszonylag sok megnevezése van, elterjedtségi határaik kisebbek és jól megrajzolhatók. Ilyen pl. a *napraforgó* szóföldrajza, amelynek a magyar nyelvatlaszban 35 tájszóváltozata van (ezek közül Somogyban a következők ismeretesek: *napraforgó, tányérbél, szotyola, virágmag).* – Amint az előzőkben elmondottakból kitűnhetett, a tájszótípusok közül vizsgálatomban az ún. valódi tájszavakra gondoltam, tehát a köznyelvben ismeretlen lexémákra, a jelentésbeli vagy alaki tájszavakat csak érintőlegesen használtam fel.

Régebben azt gondolták, hogy mindegyik földrajzi-néprajzi szempontú tájegységnek megvan a maga sajátos tájszóanyaga, tehát pl. a göcseji, az ormánsági vagy somogyi tájszavak csak ezekben a tájegységekben fordulnak elő, és a táj határait nem lépik át. Ma a nyelvjáráskutatók ezzel ellentétes véleményt fogalmaznak meg: eszerint a tájszavak nagyobb területen élnek, mint a tájakat meghatározó egyéb sajátosságok, tehát nem vesznek tudomást a tájegységek határairól. A magyar nyelvjárások atlaszának anyaga alapján pl. nyugati, északi (palóc), keleti stb. tájszavakat lehet elkülöníteni (lásd Imre Samu 1971, 375–6.). A tájszavak területi elterjedtségének ennél pontosabb meghatározása a nyelvjárási régiókhoz (pl. nyugat-dunántúli, közép-dunántúli–kisalföldi, dél-dunántúli stb.) köthető tájszóállomány. Sokak szerint ebből az következik, hogy a hagyományos értelemben vett földrajzi táj és a tájszók között nincs is szoros kapcsolat, legfeljebb csak a nagytájak sajátos tájszókülönbségéről beszélhetünk. Az igazság a két szélső vélemény között helyezkedik el. Vannak tájszavak, amelyek több tájegységet átívelő nagy területen használatosak, de vannak olyanok is, amelyek csupán egy tájra jellemzők, sőt egy tájnál is kisebb területen vannak csak jelen. Ez természetesen azzal is összefüggésben van, hogy a földrajzi tájaknak is több fokozatuk van (pl. kistáj, nagytáj stb.), aztán a tájon belül is lehetnek településtörténeti vagy egyéb elkülönítő tényezők.

Véleményem szerint egy sajátos típusú regionális nyelvjárási atlasz készítésével kimutatható a tájszók és a tájak közötti szükségszerű összefüggés. Ehhez olyan kutatóterületet kell kiválasztanunk, amely több tájat és több néprajzi csoportot foglal magában. A másik fontos követelmény, hogy a felvett területen ne legyenek rések, a tájszókérdéseket valamennyi községben gyűjtsük fel. (A MNyA.-ban csak a ritka hálózatban, kb. minden 20. községben gyűjtöttek szóföldrajzi anyagot.) A harmadik szempont pedig a tájszókérdések

kiválasztására vonatkozik. A kutatott terület néprajzának és nyelvjárásának ismeretében olyan tárgyak, cselekvések, fogalmak stb. helyi megnevezése után kívánatos érdeklődni, amelyek egy kisebb területen belül is földrajzi megoszlást mutatnak. A gyűjtés célját tekintve a magyar nyelvjárások általános atlaszában 617 szótani jellegű térképlap van, ezekből sok ötletet kapunk arra vonatkozóan, hogy mit érdemes saját atlaszunkban, a kijelölt kutatóterületen részletesebben megvizsgálni.

Regionális nyelvatlaszom anyagát 99 községben (73 somogyi, 26 zalai) gyűjtöttem. A kutatóterület tulajdonképpen egy 90 km hosszú és mintegy 30 km széles területsáv, amely Somogyban a Kaposvár és a Balaton közötti részen, a tolnai megyehatártól nyugatra indulva Zala megyében a Principális-csatornáig terjed. Kijelölésekor elsősorban az *ë*-ző és az *ö*-ző, valamint a nyugati típusú nyelvjárások elhatárolására voltam figyelemmel, de mint utólag kiderült, ez a több tájegységet átszelő területsáv jó lehetőséget ad a tájszók földrajzi elterjedtségének bemutatására is. Kutatóterületem több jellegzetes – földrajzi és néprajzi szempontból meghatározott – kistáját érint. (A kutatóterület leírását lásd a Somogy–zalai nyelvatlaszról írt bevezető fejezetben!)

Kutatásomban abból a hipotézisből indultam ki, hogy a tájszavak szóföldrajzi vizsgálata is hozzájárulhat egy nagyobb terület nyelvjárásainak elhatárolásához. Természetesen azt a tényt is tudomásul veszem, hogy a tájszóhatárok nagy része nem egyezik meg a hangtani és alaktani sajátosságok alapján leírt nyelvjárási határokkal, sőt magukkal a földrajzi–néprajzi határokkal sem. Mégis létezik olyan tájszócsoport, amelynek gondos összegyűjtése és térképre írása azt mutatja, hogy a földrajzi, néprajzi és nyelvjárási határvonalak meglepően egybevágnak, vagy megközelítően hasonlóan futnak végig a kutatóterületen. Egyes kisebb területen élő tájszóknak a góca, leggyakoribb előfordulása jellemzően egy-egy kistájban mutatható ki, tehát ilyen szempontból igenis lehet beszélni pl. zalai, Marcali környéki, külső-somogyi stb. tájszavakról.

A következőkben saját gyűjtésem adataival próbálom bizonyítani, hogy a földrajzi tájak és a tájszavak között összefüggés van, továbbá, hogy a tájszókincs sikerrel bevonható az egyes nyelvjárások elhatárolásába. Kutatóterületemen főleg É–D irányú nyelvjárási és tájszó határvonalak (szakszóval: izoglosszák) mutathatók ki, ez tulajdonképpen a nyugati nyelvjárási régió határsávját jelenti. A K–Ny irányú izoglosszák száma kisebb, ezek főként hangtani és alaktani jellegűek (a közép-dunántúli és a dél-dunántúli nyelvjárási régiót különítik el), ebben a viszonylatban jellegzetes tájszóhatár alig mutatható ki.

A 99 községből álló területsáv körülbelül a felénél két részre osztható. A böhönye–balatonszentgyörgyi út mentén lévő és az ettől nyugatra lévő kutatópontok a nyugati nyelvjárási régió sajátosságait tükrözik, szemben a somogyi nyelvjárások jegyeit képviselő keleti résszel. Úgy is mondhatnám, hogy az Osztopáni-völgyben (nagyjából a kaposvár–fonyódi vasút mentén) a nyugati és a közép-dunántúli ill. a dél-dunántúli nyelvjárási régió találkozik, és megy át egymásba. A nyugati régió az említett tájak közül magában foglalja a keletzalai, a kis-balatoni, a Marcali környéki és a belső-somogyi tájegység egy-egy részét, a másik két régiót itt Külső-Somogy képviseli (az utóbbi kettőt az *ë : ö* szembenállás választja el).

Az említett két terület nyelvjárási eltérésére a következő hangtani-alaktani példákat említhetjük (az egyes jelenségek értelmezésétől most eltekintünk).

Nyugati nyelvjárási régió	Közép- és dél-dunántúli régió	Köznyelvi forma
sziva	szíva	szilva
segétëtt	segitëtt, segitött	segített
énëköl	énekül	énekel
kapálla	kapájja	kapálja
háttulla	hátujja	hátulja
füjj	fü	fű
gyöppös	gyöpös	gyöpös
rëgge	rëggē, röggē	reggel
jeddzőná	jeddzőné	jegyzőnél

A példák sorában nem említettem a zalai, nyitódó kettőshangzós változatokat, és egyéb, csak a zalai részen mutatkozó, a somogy—zalai megyehatárnál húzódó jelenséghatárokat. A felsorolt hangtani-alaktani jelenségek érvényességi határvonalával megegyezik a következő tájszavak izoglosszája (a példák számát tovább lehetne bővíteni, tanulmányozásra érdemes az adatleírásban és a térképes közlésben szereplő LEX. címszók anyaga).

Nyugati nyelvjárási régió	Közép- és dél-dunántúli régió	Köznyelvi forma
langali	langalló	lángos
csörmöl	üszök	üszök
kuku	fészëktojás	fészektojás
gurgó ~ gurgula	hengër	henger
kukoricapogácsa	görhöny	kukoricapogácsa
pippancs	pipacs ~ pipók	pipacs
herkelik	csucslik	tűzfallyuk
lénzöl	kézellő	kézelő
dongó	dangócs ~ bangócs	bögöly
mukucs	mókus	mókus
pörsenyés ~ buborcsék	buborcsék	pattanás
cuhorog	nyüszitt	nyüszít (a kutya)
bubol ~ bubul	cicërél	cicerél (a kakas)

A bemutatott példák természetesen rengeteg változatban fordulnak elő, itt csak a legjellemzőbb alakjukat emeltem ki. Mivel a nyugati és a közép-dunántúli régió megkülönböztetése szempontjából az *ë*-ző : *ö*-ző megfelelés nem elsőrendű szempont, ezért ezeknek a változatoknak a feltüntetésétől most eltekintettem. Az *ö*-zés esetében egyébként is fokozatos átmenet figyelhető meg, hiszen ez nemcsak a Nemesvid–Marcali–Osztopán–Felsőmocsolád–Törökkoppány vonaltól délre jellemző, hanem ettől északra is találunk szórványos *ö*-zést.

Felmerülhet a kérdés, vajon miért éppen itt, a Böhönye–Balatonszentgyörgy közötti úttól keletre húzódik a két nyelvjárási régió határa. Eddigi kutatásaink szerint – a teljesség igénye nélkül – a következő okokat említhetjük meg:

Ez a határvonal egybeesik a földrajzi és néprajzi szempontú elhatárolással. A Marcali-hát községei jól elkülönülnek Külső-Somogy településeitől, ugyanis északon a Balaton-nagyberek, délebbre az egykori Festetics hitbizományi erdőség hatalmas területe és a leg-

nagyobb határú somogyi település, Nagybajom pusztái képeznek határsávot. Az anyaggyűjtés során megvizsgáltam a kutatóterületen lévő községek kapcsolatrendszerét, és ennek tapasztalatai megerősítették, tulajdonképpen megindokolták a néprajzi–nyelvjárási elkülönülést. A Böhönye–Kéthely vonaltól nyugatra fekvő községek házassági és egyéb (pl. piaci, munkavállalási stb.) kapcsolatai ezt a vonalat nem lépik át kelet felé, hanem szinte kizárólag nyugati irányúak. Ez a kelet-dunántúli régió somogyi részlegére is érvényes, hiszen az Osztopáni-völgytől keletre lévő községekben sincs értékelhető mennyiségű, nyugat felé irányuló népességi kapcsolat. (Lásd a kutatóterület községeinek kapcsolathálózatáról készített tájékoztató térképet a 15. oldalon.)

Ha a kutatóterületemen végighúzódó izoglosszákból megállapított nyelvjárási régióhatár vonalát a magyar nyelvatlasz hasonló térképlapjai alapján meghosszabbítjuk, akkor a Duna menti Vénektől kezdődő, a Balaton nyugati csücskét levágó és egészen a Dráva menti Markócig terjedő, nagyjából É–D irányú vonalköteget kapunk. Ez a Nyugat–Dunántúlt leválasztó izoglosszanyaláb érdekes módon – s véleményem szerint nem véletlenül – egybevág a török hódoltság alatti végvárrendszer vonalával, amelynek Győr–Pápa–Palota–Tihany–Lak és Sziget voltak a legjelentősebb állomásai. Ha csak Somogyot nézzük, akkor is sok hasonlóságot fedezhetünk fel a nyelvjárási régióvonal és a 16. századi erődvonal között (Fonyód–Lak–Somogyvár–Korotna–Kapos–Sziget–Babócsa). Ezzel a történelmi ténynyel kapcsolatban arra kell gondolnunk, hogy a nyugati régió lakossága a török időkben – megfogyatkozása ellenére is – folytonos maradt, továbbá a harcok dúlta várvonal környékéről is főként nyugatra menekültek, sőt a visszaköltözés is innen történt.

A két nyelvjárási régió közötti terület (a végvárvonal pusztulása következtében) a török hódoltság idején fokozatosan elnéptelenedett, majd jelentős délszláv (horvát és szerb) népesség telepedett ide. Az osztopáni meridionális völgy és a Nagyberek községeiben voltaképpen elmagyarosodott délszláv eredetű etnikum él, ezt a tényt a községek helynév- és személynévanyaga, a néprajzi jellegzetességek (pl. a buzsáki hímzés) és néhány horvát és szerb kölcsönszó megléte is bizonyítja. A török hódoltság utolsó évtizedeiben még jelentős számú ortodox rác 'szerb' népesség a török kiűzése után visszatelepült Szerbiába, másokat pedig a Rákóczi-szabadságharc idején, az ún. rácdúlások következtében űztek el Somogyból.

A S–ZA. kutatóterületén belül kisebb nyelvjárási részlegek is elkülöníthetők, ennek alapja itt is a hangtani-alaktani nyelvjárási sajátosságok különbözése, de most is segít bennünket egy-egy tájszó érvényességi körének izoglosszája.

Régóta tudjuk, hogy a zala–somogyi megyehatár egyben nyelvjáráshatár is. A magyar nyelvterület nyugati szélétől idáig terjed pl. a nyitódó kettőshangzók ejtésének területe (*fiöd, juò, sziëp* stb.). Somoggyal ellentétben Zalában nem ismerik az *l* kieséssel kapcsolatban bekövetkező pótlónyúlást, itt az *l* kiesés után is rövid marad a magánhangzó (pl. *emënëk, fötëtte, küsiö* stb.), és még más jelenségeket is megemlíthetnénk. Bár a kelet-zalai községek sok tekintetben a zalai és a somogyi nyelvjárások átmenetét tükrözik, mégis megragadható a terület viszonylagos egysége.

Ebben a tájszavaknak nagy szerepük van, hiszen térképeimen számos tájszó csak a zalai részen él, hatókörük legfeljebb csak a Zalával szorosabb kapcsolatban lévő néhány somogyi községre terjed át. Anyagomban a következő jellegzetesen zalai tájszavak fordulnak elő: *nyukli* 'csipkedett', *föfujott* 'öntött tészta', *kügyök* 'köldök', *szákájja* 'a búza, árpa bajusza', *csuha* 'a kukorica borítólevele', *eszték ~ jeszték* 'madárijesztő', *fécëk* 'fészek', *kiganajoz ~ küganajoz* 'kitrágyáz', *püszmörög* 'szöszmötöl', *elipriköl* 'elkotródik', *vinnyog* 'sír, a kutya', *hetes* 'hét kévéből álló gabonarakás, kereszt', *kepe* 'keresztek sora', *ezalámbol ~ ekerembózsál* 'eltéved' stb.

Zalával szemben a somogyi kutatóterületre a következő tájszók a jellemzők: *kűdök* 'köldök', *csuma* 'a kukorica borítólevele', *bubrikájja* 'a disznó veséje', *kiganyéz* 'kitrágyáz', *ēpitlikül* 'elkotródik' stb.

A vizsgált területen lévő kistájakból lényegesen kevesebb tájszót tudok felsorolni, ehhez nagyobb szabású feltáró munka kellene. Atlaszom 50 szóföldrajzi kérdéséből a következő példák vonhatók ide:

A Kis-Balaton környékén a madárijesztőnek sajátos nevei vannak: *vázu, jeje, cenebaba.* A Nagyberek községeiben (Buzsák, Táska, Somogyszentpál) a lakodalmi vendéghívót *habardzsiának* nevezik, és sok más délszláv kölcsönszó is található errefelé. Pl. Buzsákon: *koszica* 'káposztaszelő kés', *mutyak* 'büdös tojás', *zamejanca* 'nagy színes kasmírkendő', *krëppica* 'szakajtóruha', *csacskanica ~ hajtóka* 'egy rétesféle', *findzsa* 'mázas, díszes cserép- vagy porcelánpohár', *pocelica* 'kontyra tett sapkaszerű fejkötő' stb.

Marcali környékét a nyugati régióhoz tartozó tájszavakon kívül még a *bubuta* 'öntött tészta', *mágla* 'tíz gabonakévéből álló kereszt', *párta* 'gatyakorc', *nyihog* 'sír, a kutya' stb. tájszavak góca és gyakori előfordulási helye jellemzi.

Az Osztopáni-völgy nemcsak a nyugati, ill. a közép-dunántúli és dél-dunántúli régió somogyi szakasza között, hanem a vidék kistájai között is átmenetet képez. Ennek a vidéknek alig van saját tájszava, azonban gyakran megtalálhatók itt, egymás mellett, a szomszédos területek tájszavai. A két tájszó határsávjában a szógazdagságot a nyelv jelentéskülönbség kifejezésére használja fel: az ugyanarra a fogalomra vonatkozó két lexémát másmás jelentésárnyalattal ruházza fel.

Például a kakas *bubol ~ cicërél* határán a *bubol* szót csak a kacsa párzására alkalmazzák. A *herkelik ~ csucslik* átmeneti területén a *herkelik* nem tűzfallyukat jelent, hanem a szénapadlás ablakát jelöli. A *honcsék ~ csutatüje* tájszavak átmenete úgy valósul meg, hogy a *honcsék* területének keleti szélén ez a szó már nem kukoricagyökeret, hanem nagyobb, száraz hantokat jelent.

Máskor a két tájszó határán keverék alakokat is találunk, ilyen pl. a *bubuta* és a *pupora* egymás melletti létéből eredő *bubora* szó. De az is előfordul, hogy a két nagy területen élő tájszó között egy kisebb tájszó területe képezi a határsávot. Például az öntött tészta itteni nyelvjárási megnevezései, a nyugati *bubuta* és a keleti *pupora* területe között, az Osztopáni-völgyben ezt az ételfajtát *buktának* nevezik. Ugyanígy a kukorica *ekézését* jelentő nyugati *mókkolás* és a keleti *huzatás* nagy területe között más, kisebb területen élő tájszók figyelhetők meg, pl.: *pátërolás, pátërozás, porhálás* stb.

Van, ahol a két tájszóterület között a szó köznyelvi alakja alkotja a határsávot: *pippancs – pipacs – pipók.*

Kutatóterületem keleti részének gócát Külső-Somogy községei alkotják. Ez a somogyvár–balatonboglári úttól a tolnai megyehatárig képez viszonylag egységes területet, bár vannak tájszók, amelyek ezen belül szűkebb kiterjedésűek. Például a *csutakomp ~ csutabuckó* 'kukoricagyökér' szavak csak a tolnai megyehatár környékén fordulnak elő, vagy a 'savóból készített böjti leves' egyik neve, a *kudari* a lellei úttól keletre, a *katraboca* pedig ettől az úttól nyugatra terjedő kisebb területre jellemző. Nyelvatlaszom anyagából az egész külső-somogyi tájra jellemzők a következő tájszavak: *pupora* 'öntött tészta', *gatyaperém* 'gatyakorc', *dangócs ~ bangócs* 'bögöly', *mögmonyássza* 'megtojózza a tyúkot', *csimmeszködik* 'lábujjhegyre áll', *kajikul* 'jajgat a kutya' stb. Még ide kell számítani a két terület szembeállításakor felsorolt tájszavakat is, hiszen ezek góca Külső-Somogyban van (*csucslik, buborcsék, cicërél, görhöny, langalló* stb.).

A Somogy–zalai nyelvatlaszban néhány kifejezetten néprajzi kérdést is megvizsgáltam. Az volt a feltételezésem, hogy a lakosság sajátos szokásai, ezek előfordulási köre és a velük kapcsolatos szavak között szoros összefüggés van. Várakozásom beigazolódott, a módszer egyes témakörök tekintetében eredményesen alkalmazható. Ennek bizonyítására a következőkben a hagyományos falusi lakodalom szokásanyagából idézek föl két kérdéskört: a lakodalmi vendéghívó alakját és helyi elnevezését, valamint a lakodalmi kalácsok fajtáinak és megnevezéseinek elterjedtségét. (A két címszó anyagát a 197. és a 198. grafi-

kai jeles szemléltetésű térképlapon külön-külön is bemutatom, ebben a fejezetben azonban egy összevont szemléltetésű lapon lehet tanulmányozni.)

A mellékelt térképlapról (53. old.) könnyen leolvasható, hogy a lakodalmi vendéghívót Zalában, Nagykanizsától északra *kuszórinak* nevezik. Itt általában egy szegény pásztorembert szoktak megbízni ezzel a feladattal, a vendégek meghívásán kívül még a lakodalmi konyhán is segédkezett. Zalában sokféle és nagyon díszes lakodalmi kalácsot sütnek, a következő neveken emlegetik őket: *hökkönsütperec, karsiperec, cukorperec, vanéliás perec, vertperec* stb.

Marcali vidékén a vendéghívót kétféleképpen nevezik: *pozsovics* és *kuszóri*, sőt Szenyérben ilyen nevei is vannak: *lófej, vinnyancs*. Errefelé már nem szegény pásztorembert kérnek fel erre a tisztségre, hanem többnyire egy jó kedélyű rokont, legényt vagy fiatal házasembert. Ennek a vendéghívónak néha segédje is van. – A lakodalmi kalács neve ezen a tájon: *hékküjes perec,* de gyakran sütnek *füredíperecet* is. Csak Mesztegnyőről van adatunk a *kalinkó* nevű kalácsról.

A Buzsák környéki néprajzi csoport a lakodalmi vendéghívót *habardzsiának* nevezi, funkciójához a vendégek meghívásán kívül – a délszlávoknál szokásos – mulattató tevékenység társul (vö. Király Lajos 1982, 87–91). Ugyanezen a területen ismeretes a tömör, karika formájú lakodalmi *„hétkalács"*.

A lengyeltóti–szántódi út közötti területsávon *vendéghijók* járják a falut, ugyanitt *perec ~ peréc* a lakodalmi kalács neve.

Külső-Somogyban a vendégsereget felkért *vőfények* hívják össze, errefelé pedig *likaskalácsot* húznak a borosüvegre, amikor vonul a násznép.

Délebbre, a belső-somogyi községekben *pozovics ~ pozsovics* a lakodalmi vendéghívó megnevezése. Ez a személy a lakodalomban egyúttal a gazda helyettese, kínálgat, tréfákat eszel ki, felelős a vidámságért. Kezdeményező szerepe van az éjfél utáni dramatikus játékokban, csoportos táncokban. Ez a vidék már a délszláv lakosságú községekkel érintkezik, a pozsovics feladatkörében is sok délszláv elem mutatható ki, elnevezése horvát kölcsönszó. Ehhez a tájhoz a hagyományos kalácsfajta megnevezéseként a *kukoris* tájszó kapcsolódik.

Befejezésül a címben felvetett kérdéssel összefüggésben, azt hiszem, nyugodtan leszögezhetjük, hogy a táj- és etnikumkutatásban a tájszók vizsgálatának nagy jelentősége van. Bár munkám során csupán a somogyi községek egyharmadát tudtam ilyen szempontból megvizsgálni, mégis úgy gondolom, hogy az alkalmazott módszer célravezető, és sok tanulsággal szolgálhat a hagyományos népi kultúra és a népnyelv viszonyának, területi rétegződésének feltárásában.

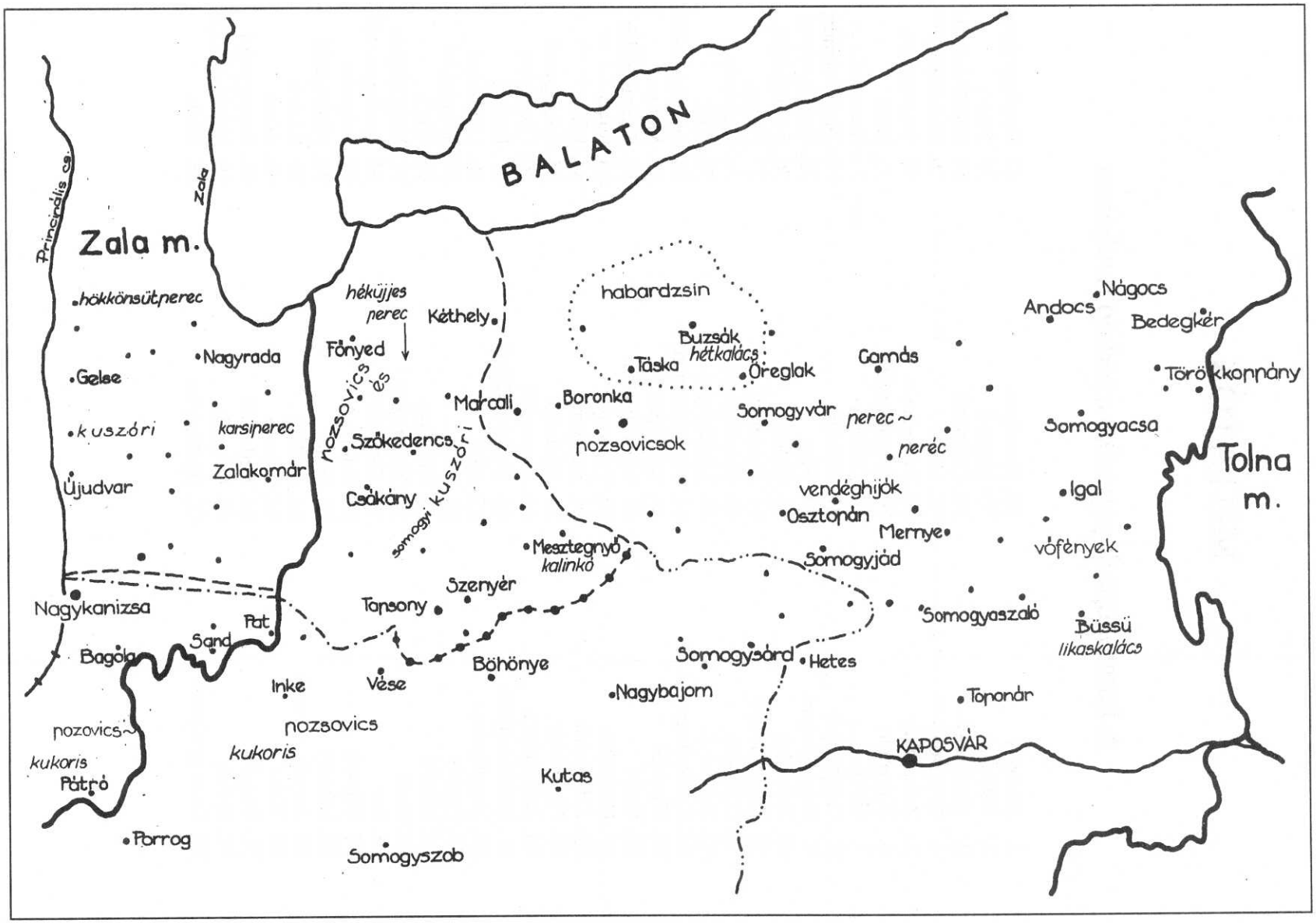

A lakodalmi vendéghívó és a lakodalmi kalács nyelvjárási megnevezései

MUTATÓK

A kutatópontok jegyzéke a térkép rendjében

1. Alsórajk
2. Kilimán
3. Kerecseny
4. Orosztony
5. Zalaszabar
6. Nagyrada
7. Gelse
8. Gelsesziget
9. Nagybakónak
10. Zalaújlak
11. Zalamerenye
12. Garabonc
13. Zalakaros
14. Balatonmagyaród
15. Újudvar
16. Csapi
17. Galambok
18. Zalakomár
19. Nagyrécse
20. Zalasárszeg
21. Zalaszentjakab
22. Nagykanizsa
23. Bagola
24. Miháld
25. Sand
26. Pat
27. Főnyed
28. Kéthely
29. Somogyszentpál
30. Táska
31. Buzsák
32. Sávoly
33. Somogysámson
34. Horvátkút
35. Marcali
36. Csömend
37. Nikla
38. Szőkedencs
39. Somogyzsitfa
40. Csákány
41. Gadány
42. Bize
43. Kelevíz
44. Hosszúvíz
45. Mesztegnyő
46. Libickozma
47. Somogysimonyi
48. Nemesvid
49. Nagyszakácsi
50. Tapsony
51. Szenyér
52. Varászló
53. Nemesdéd
54. Nemeskisfalud
55. Inke
56. Vése
57. Böhönye
58. Nagybajom
59. Kisberény
60. Gamás
61. Fiad
62. Andocs
63. Nágocs
64. Bedegkér
65. Öreglak
66. Somogyvár
67. Somogyvámos
68. Polány
69. Felsőmocsolád
70. Kisbárapáti
71. Somogyacsa
72. Kára
73. Szorosad
74. Törökkoppány
75. Pusztakovácsi
76. Somogyfajsz
77. Pamuk
78. Osztopán
79. Edde
80. Somogygeszti
81. Mernye
82. Szentgáloskér
83. Ráksi
84. Igal
85. Somogyszil
86. Újvárfalva
87. Bodrog
88. Csombárd
89. Somogyjád
90. Várda
91. Magyaregres
92. Somogyaszaló
93. Somodor
94. Magyaratád
95. Kazsok
96. Büssü
97. Somogysárd
98. Mezőcsokonya
99. Hetes

A kutatópontok jegyzéke betűrendben

Alsórajk 1
Andocs 62
Bagola 23
Balatonmagyaród 14
Bedegkér 64
Bize 42
Bodrog 87
Böhönye 57
Buzsák 31
Büssü 96
Csákány 40
Csapi 16
Csombárd 88
Csömend 36
Edde 79
Felsőmocsolád 69
Fiad 61
Főnyed 27
Gadány 41
Galambok 17
Gamás 60
Garabonc 12
Gelse 7
Gelsesziget 8
Hetes 99
Horvátkút 34
Hosszúvíz 44
Igal 84
Inke 55
Kára 72
Kazsok 95
Kelevíz 43
Kerecseny 3
Kéthely 28
Kilimán 2
Kisbárapáti 70
Kisberény 59
Libickozma 46
Magyaratád 94
Magyaregres 91
Marcali 35
Mernye 81
Mesztegnyő 45
Mezőcsokonya 98
Miháld 24
Nágocs 63
Nagybajom 58
Nagybakónak 9
Nagykanizsa 22
Nagyrada 6
Nagyrécse 19
Nagyszakácsi 49
Nemesdéd 53
Nemeskisfalud 54
Nemesvid 48
Nikla 37
Orosztony 4
Osztopán 78
Pamuk 77
Pat 26
Polány 68
Pusztakovácsi 75
Ráksi 83
Sand 25
Sávoly 32
Somodor 93
Somogyacsa 71
Somogyaszaló 92
Somogyjád 89
Somogyfajsz 76
Somogygeszti 80
Somogysámson 33
Somogysárd 97
Somogysimonyi 47
Somogyszentpál 29
Somogyszil 85
Somogyvámos 67
Somogyvár 66
Somogyzsitfa 39
Szentgáloskér 82
Szenyér 51
Szorosad 73
Szőkedencs 38
Tapsony 50
Táska 30
Törökkoppány 74
Újudvar 15
Újvárfalva 86
Varászló 52
Várda 90
Vése 56
Zalakaros 13
Zalakomár 18
Zalamerenye 11
Zalasárszeg 20
Zalaszabar 5
Zalaszentjakab 21
Zalaújlak 10

Adatközlési sorrend

A nem közölt térképlapok szótárszerű adatleírása

FON.

1. fecske
2. csendőr
3. cseresznye
4. tiszteleg
5. verekedett
6. lelkem
7. perel
8. menetelnek
9. csépelni
10. miniszterek
11. keserű
12. régebben
13. hernyó
14. október
15. konzervet
16. noteszok
17. influenza
18. megröntgenezik
19. peronoszpóra
20. szív (fn)
21. hízó
22. kíván
23. színészek
24. íróasztal
25. húr
26. kút
27. fújni
28. borjú
29. bűvész
30. fűzfa
31. fizetett
32. szívesen
33. háza
34. borbély
35. persely
36. veszélyes
37. csalán
38. kappan
39. szappan
40. csatorna
41. kémény
42. szerény
43. fösvény
44. hitvány
45. megborotválkozik
46. ötven
47. gyorsvonat
48. felszedtük volna
49. fát vág
50. pénzért
51. meszelő
52. háló
53. belőle
54. gyepes
55. pipacs
56. fűteni
57. alsó
58. belső
59. felső
60. szalma
61. olcsó
62. innenső

MORF.

63. füle
64. tüze
65. vője
66. szemébe
67. testvérét
68. hidunk
69. lovunk
70. tehenünk
71. disznaink
72. fejünket
73. nevünket
74. papjuk
75. sörük
76. nótájuk
77. kezüket
78. előttünk
79. feltette
80. felvette
81. kötötte
82. megütötte
83. törje
84. kapálja
85. marasztalja
86. megtörülközünk
87. felmelegítjük
88. adhatjuk
89. megvehetjük
90. tanítsátok
91. kanállal
92. furulyával
93. zsírral
94. ceruzával
95. szomjúság

LEX.

96. bőg
97. mormicol
98. vertyog
99. sziszeg
100. virityül
101. lehöl
102. turbékol
103. csicsereg
104. kuruttyol
105. csöpörög
106. pezseg
107. recseg
108. ketyeg
109. bíbelődik
110. eltéved
111. elkotródik
112. agyafúrt
113. hebehurgya

114. gyengeelméjű
115. peckesen
116. címere (a kukoricáé)
117. csipkebogyó
118. petrezselyem
119. ribizli
120. ketrecek
121. kikérdezi
122. megdörzsöljük
123. pödörni
124. hű
125. sír (fn)

Grafikai jeles szemléltetésű önálló térképek adatleírása

A S–ZA. térképe után */a.* sorszámmal a MNyA. és a S–ZA. egyesítéséből készített dunántúli áttekintő térképlap következik.

FON.

126. hegy
127. len
128. fegyelem
129. betlehemesek
130. ettem
130/a. ettem
131. vegyesen
132. ezer
133. fészek
134. selyem
134/a. selyem
135. lepedő
136. sekrestye
137. gyereke
138. kemencében
139. szeptember
140. festékes
141. szemérmes
142. vekkerem
143. receptet
144. keresztelni
145. kell
146. erősen
147. gyógyítani
148. meggyógyult
149. túlsó
149/a. túlsó
150. műút
151. szilva
151/a.szilva
152. tavaly
153. kiröpülhet
154. gyűjtés
155. szalonnája
156. dűlő
157. tyúkvályúból
158. beljebb
158/a. beljebb
159. hátulja
160. röpüljön
161. emeljen fel
162. korbácsolás

MORF.

163. fű
164. ebédel
165. veszítse
166. elmegyünk
167. összeszedetjük
168. megcsókolják
169. kilafátyolják
170. tanítóhoz
171. férjhez
172. tűzhöz
172/a. tűzhöz
173. Terinél
174. abronccsal

LEX.

175. bajusza (a kalászé)
175/a. bajusza (a kalászé)
176. legkisebb gabonacsomó
177. kereszt (gabonából)
178. kepe
179. (kukorica) tuskó
180. ekekapázás (a kukoricáé)
181. henger
182. kiganajoz
183. madárijesztő
184. szellőzőlyuk
185. túlfelül
186. fészektojás (üres tojáshéjból)
187. fészektojás (romlott tojásból)
188. kukorékolnak
189. megmonyasolja
190. (a sertés) veséje
191. pattanás
192. gatyakorc
192/a. gatyakorc
193. kézelő
194. csipetke
195. savóleves
196. kukoricapogácsa
197. vendéghívó
198. lakodalmi kalács
199. bögöly
200. hápog
201. cserreg
202. ágaskodik
203. eltéved
204. elkotródik
205. gerendely
206. (kukorica) borítólevél
206/a. (kukorica) borítólevél

Nyelvatlasztérképek

Grafikai jeles, önálló szemléltetésű térképek (126–206/a.)

Azonos az előbbiekben, az adatleírásos részben felsorolt címszójegyzékkel.

Adatbeírás nélküli, közös szemléltetésű és összesítő térképek

207. A zárt *ë*: nyílt *e* megfelelés az idegen eredetű szavakban
208. A *-k* többesjel előtti magánhangzó a *kések, színészek, miniszterek* térképlapja alapján
209. Az *ö*-zés a *segített, fizetett, verekedett* szavak utolsó szótagjában
210. A *meg-* igekötő *ö*-zése
211. A *fel-* igekötő nyelvföldrajzi képe
212. A köznyelvi *ű* nyelvjárási formája a *hű* és *bűvész* szavakban
213. Az *l* kiesés és pótlónyúlás az *alsó* és *belső* szavakban
214. A köznyelvi *-ít* helyén nyelvjárási *-ét* képző
215. A szóvégi *-n* palatalizációja és az *-nt* végződés a *csalán, szappan* és *kappan* térképlapja alapján
216. A szóvégi *-ny* apalatalizációja *(fösvény hitvány, kémény, keskeny, szegény, szerény, verseny)*
217. A főnévi igenév képzőjének nyelvjárási képe
218. A *v* zöngésítő hatása, ill. zöngétlenedése a *húsvét* és a *fösvény* szavakban
219. Az intervokális geminálódás nyelvföldrajza a *gyepes* és a *pipacs* szavakban
220. A kijelentő mód egyes szám 3. személyű mély hangrendű tárgyas személyrag *(-ja)* nyelvföldrajza a *kapálja* és a *marasztalja* szavakban
221. Az illeszkedő egyes szám 3. személyű igei személyrag nyelvjárási képe
222. A kijelentő mód többes szám 1. személyben előforduló kny. *-ünk* : nyj. *-jünk* megfelelés nyelvföldrajza
223. Az egyes szám 3. személyű *–e* birtokos személyjel nyelvföldrajzi képe szóvégi helyzetben
224. Az egyes szám 3. személyű szóbelseji *-é-* birtokos személyjel
225. A *papjuk, nótájuk, sörük* szóalakok nyelvjárási formájának összevont szemléltetése
226. A *-hez* rag nyelvjárási formája a *férjhez, késhez* szavak térképlapja alapján
227. A *-val* rag nyelvföldrajzi képe
228. Az *ö*-zés (kny. *e, ë*: nyj. *ö*) összesítő térképe
229. Az *ó, ő, é* kettőshangzós megoldása

Adatbeírásos térképlapok

Az azonos címszavú dunántúli áttekintő szótérképeket */a.* sorszámmal közlöm.

FON.

230. kenyér
230/a. kenyér
231. szegény
231/a. szegény
232. megye
233. keskeny
234. szerencsés
235. megyek
236. mentek (ti)
237. eszel
237/a. eszel
238. leszel
239. berek
240. lélek
240/a. lélek
241. péntek
241/a. péntek
242. méter
243. verseny
244. levegő
245. ecetes
246. kések
247. lécet
247/a. lécet
248. szépen
248/a. szépen
249. széken
249/a. széken
250. felvesz
251. elteszem
251/a. elteszem
252. elmentek (ők)
253. reggel
253/a. reggel
254. megsült
255. énekel
255/a. énekel
256. zsindely
256/a. zsindely
257. tanító
257/a. tanító
258. segített
259. fésű
260. húsvét
260/a. húsvét
261. gőzöl
262. külső
263. későn
264. kilincs
265. mezőre
266. benzines
267. szolgálni

MORF.

268. kővel
268/a. kővel
269. hívni
269/a. hívni
270. inni
271. ríni
271/a. ríni
272. büntetve
273. hűtve
274. kötve
274/a. kötve
275. csukva
275/a. csukva
276. mosva
277. menye
278. szőre
279. helyettese
280. helyére
281. kertje
282. kertjük
282/a. kertjük
283. enném
283/a. enném
284. eszünk
285. szedünk
286. hallja
287. megette
288. jászolhoz
289. késhez
290. meggyhez
291. polyvával
292. tölcsérrel
293. jegyzőnél

LEX.

294. cicerél
294/a. cicerél
295. gunárzik
296. dorombol
297. vonít
298. nyüszít
299. mókus
299/a. mókus
300. köldök
300/a. köldök
301. köcsögduda
302. üszök
302/a. üszök
303. gyeplő
303/a. gyeplő
304. lángos
304/a. lángos
305. öntött tészta
306. kockatészta

Címszójegyzék a kérdőív sorrendjében

A címszó utáni szám az adatközlési sorszámot jelöli meg. A nem közölt címszó jele: –

1. hegy *126.*
2. levegő *244.*
3. lélek *240.*
4. lelkem *6.*
5. megye *232.*
6. berek *239.*
7. fű *163.*
8. gyűjtés *154.*
9. mezőre *265.*
10. dűlő *156.*
11. kertje *281.*
12. kertjük *282.*
13. hidunk *68.*
14. háza *33.*
15. kút *26.*
16. kővel *268.*
17. gyereke *137.*
18. testvérét *67.*
19. férjhez megy *171.*
20. vője *65.*
21. menye *277.*
22. nevünket *75.*
23. betlehemesek *129.*
24. korbácsolás *162.*
25. húsvét *260.*
26. miniszterek *10.*
27. csendőr *2.*
28. bűvész *29.*
29. színészek *23.*
30. sekrestye *136.*
31. papjuk *74.*
32. keresztelni *144.*
33. sír (fn) *125.*
34. énekel *255.*
35. borbély *34.*
36. megborotválkozik *45.*
37. gyógyítani *147.*
38. receptet *143.*
39. hű *124.*
40. meggyógyult *148.*
41. megröntgenezik *18.*
42. szív *20.*
43. influenza *17.*
44. füle *63.*
45. szemébe *66.*
46. szőre *278.*
47. fejünket *72.*
48. szolgálni *267.*
49. marasztalja *85.*
50. Terinél *173.*
51. felvesz *250.*
52. felvette *80.*
53. emeljen fel *161.*
54. tanító *257.*
55. veszítse *165.*
56. tanítóhoz *170.*
57. tanítsátok *90.*
58. megütötte *82.*
59. verekedett *5.*
60. összeszedetjük *167.*
61. helyettese *279.*
62. fegyelem *128.*
63. helyére *280.*
64. kezüket *77.*
65. kikérdezi *121.*
66. segített *258.*
67. verseny *243.*
68. szemérmes *141.*
69. reggel *253.*
70. kenyér *230.*
71. enném (alanyi) *283.*
72. eszel *237.*
73. eszünk *284.*
74. ettem *130.*
75. megette *287.*
76. kések *246.*
77. késhez *289.*
78. kanállal *91.*
79. konzervet *15.*
80. szalonnája *155.*
81. szomjúság *95.*
82. inni *270.*
83. hűtve *273.*
84. sörük *75.*
85. ebédel *164.*
86. felmelegítjük *87.*
87. megsült *254.*
88. fújni *27.*
89. zsírral *93.*
90. gőzöl *261.*
91. tüze *64.*
92. tűzhöz *172.*
93. kilincs *264.*
94. kémény *41.*
95. fűteni *56.*
96. csatorna *40.*
97. tölcsérrel *292.*
98. fésű *259.*
99. meszelő *51.*
100. lécet *247.*
101. törje *83.*
102. festékes *140.*
103. benzines *266.*
104. műút *150.*
105. gyorsvonat *47.*
106. fát vág *49.*
107. jászolhoz *288.*
108. háló *52.*
109. kemencében *138.*
110. ketrecek *120.*
111. zsindely *256.*
112. vekkerem *142.*
113. noteszok *16.*
114. ceruzával *94.*
115. íróasztal *24.*
116. szappan *39.*
117. megtörülközünk *86.*
118. furulyával *92.*
119. húr *25.*
120. köcsögduda *301.*
121. nótájuk *76.*
122. szívesen *32.*
123. méter *242.*
124. széken *249.*
125. lepedő *135.*
126. selyem *134.*
127. pénzért *50.*
128. fizetett *31.*
129. persely *35.*
130. olcsó *61.*
131. fösvény *43.*
132. szegény *231.*
133. ötven *46.*
134. ezer *132.*
135. menetelnek *8.*
136. tiszteleg *4.*
137. mentek (ti) *236.*
138. elmentek (ők) *252.*
139. megyek *235.*
140. elmegyünk *166.*
141. leszel *238.*
142. megcsókolják *168.*
143. hívni *269.*
144. kell *145.*
145. kíván *22.*
146. hallja *286.*
147. kapálja *84.*

148. ríni *271.*
149. perel *7.*
150. elteszem *251.*
151. gyepes *54.*
152. ecetes *245.*
153. veszélyes *36.*
154. szerencsés *234.*
155. kihegyezzük –
156. szerény *42.*
157. keskeny *233.*
158. hitvány *44.*
159. keserű *11.*
160. erősen *146.*
161. szépen *248.*
162. vegyesen *131.*
163. mosva *276.*
164. kötve *274.*
165. kötötte *81.*
166. csukva *275.*
167. büntetve *272.*
168. szeptember *139.*
169. október *14.*
170. péntek *241.*
171. tavaly *152.*
172. régebben *12.*
173. későn *263.*
174. megdörzsöljük *122.*
175. alsó *57.*
176. felső *59.*
177. belső *58.*
178. külső *262.*
179. innenső *62.*
180. túlsó *149.*
181. túlfelül *185.*
182. beljebb *158.*
183. előttünk *78.*
184. belőle *53.*
185. hátulja *159.*
186. kockatészta *306.*
187. csipetke *194.*
188. lángos *304.*
189. lakodalmi kalács *198.*
190. vendéghívó *197.*
191. jegyzőnél *293.*
192. savóleves *195.*
193. öntött tészta *305.*
194. kukoricapogácsa *196.*
195. cseresznye *3.*
196. szedünk *285.*
197. felszedtük volna *48.*
198. meggyhez *290.*
199. petrezselyem *118.*
200. ribizli *119.*
201. csipkebogyó *117.*
202. szilva *151.*
203. fűzfa *30.*
204. hernyó *13.*
205. peronoszpóra *19.*
206. len *127.*
207. üszök *302.*
208. bajusza (kalászé) *175.*
209/a. a legkisebb gabonacsomó *176.*
209/b. kereszt *177.*
209/c. kepe *178.*
210. összegráblálhatjuk –
211. pipacs *55.*
212. csépelni *9.*
213. polyvával *291.*
214. szalma *60.*
215. borítólevél (a kukoricáé) *206.*
216. címere *116.*
217. tuskó (a kukoricáé) *179.*
218. ekekapázás *180.*
219. csalán *37.*
220. madárijesztő *183.*
221. gyeplő *303.*
222. henger *181.*
223. gerendely *205.*
224. feltette *79.*
225. abronccsal *174.*
226. szellőzőlyuk *184.*
227. pattanás *191.*
228. köldök *300.*
229. veséje *190.*
230. kézelő *193.*
231. gatyakorc *192.*
232. pödörni *123.*
233. mókus *299.*
234. bögöly *199.*
235. kuruttyol *104.*
236. tehenünk *70.*
237. bőg *96.*
238. mormicol *97.*
239. borjú *28.*
240. hízó *21.*
241. kilafátyolják *169.*
242. lovunk *69.*
243. disznaink *71.*
244. kiganajoz *182.*
245. kappan *38.*
246. vertyog *98.*
247. kukorékolnak *188.*
248. cicerél *294.*
249. megtojózza *189.*
250/a. fészektojás (kifújt tojásból) *186.*
250/b. fészektojás (záptojásból) *187.*
251. tyúkvályúból *157.*
252. sziszeg *99.*
253. gunárzik *295.*
254. hápog *200.*
255. virityül *100.*
256. turbékol *102.*
257. nyüszít *298.*
258. lehöl *101.*
259. vonít *297.*
260. dorombol *296.*
261. fészek *133.*
262. fecske *1.*
263. repüljön *160.*
264. kirepülhet *153.*
265. csicsereg *103.*
266. cserreg *201.*
267. recseg *107.*
268. ketyeg *108.*
269. pezseg *106.*
270. eltéved *110., 203.*
271. elkotródik *111., 204.*
272. bíbelődik *109.*
273. ágaskodik *202.*
274. peckesen *115.*
275. agyafúrt *112.*
276. hebehurgya *113.*
277. gyengeelméjű *114.*
278. csöpörög *105.*
279. megvehetjük *89.*
280. adhatjuk *88.*

A Somogy–zalai nyelvatlasz címszavainak betűrendes jegyzéke

Ebben a táblázatban nyelvatlaszom címszavainak anyagközlési, feldolgozási és szemléltetési módjait összesítve mutatom be.

Az 1. oszlop a S–ZNy. címszavait közli betűrendben.

A címszó utáni első adat (a 2. oszlopban) a *térkép minősítése*, annak nyelvtani (FON., MORF.) ill. szóföldrajzi (LEX.) jellegét határozza meg.

A 3. oszlop az *adatközlési típust* tartalmazza, ebben a következő formákat különböztetem meg: az *a.* rövidítés az adatbeírásos térképeket jelenti, atlaszom sajátossága, hogy itt az adatokon felül a legtöbb lapon valamilyen nyelvjárási jelenség grafikai jeles szemléltetése is megtalálható (230–306-ig). Az *ö. sz.* rövidítéssel azokat az önálló térképlapokat különítem el, amelyeken nincs adatbeírás, hanem az egyes adattípusokat (a legjellemzőbbeket) grafikai jelekkel szemléltetem (126–206-ig). Ezek a szólapok egy-egy címszó főbb nyelvjárási jellegzetességeit (pl. az *ö*-zés, diftongizálódás, intervokális geminálódás, *l* kiesés és pótlónyúlás, rövidülés stb.) úgy mutatják be, hogy a munkatérképeken adatbeírással szereplő, az onnan kiemelt adatokat itt grafikai jelekkel helyettesítik. Az *a.* és *ö. sz.* térképeken gyakran jelölöm vonallal (izoglossza) az egyes nyelvjárási jelenségek határát is. Atlaszomban 21 közös szemléltetésű térképlap *(k. sz.)* is található, ezekben több címszó (2–10) azonos nyelvjárási tanulságait grafikai jeles szemléltetéssel együttesen ábrázolom (207–227). A *k. sz.* térképekből vissza lehet következtetni mindegyik feldolgozott címszóra, ezért nem tekinthetők pusztán statisztikai összesítésnek. Atlaszomban csak az *ö*-zésről és a diftongizálásról közlök gyakorisági összesítő térképet (228–229), az *ö*-zés különféle típusait 66 morféma, a diftongizálást pedig az *ó, ő, é* helyén 14-14 morféma adatai alapján dolgoztam fel. Az *l.* rövidítés az adatbeírásos formában itt nem közölt, de a gyűjtés után munkatérképekre írt címszók anyagának szótárszerű, fonematikus, morfológiai vagy lexikai jellemzők szerint rendezett leírását jelenti. Ezeket az adatközléseket a leírás *Megjegyzés* rovatában a legfontosabb tanulságok összegzése követi.

A címszó utáni 4. oszlopban a közlési sorrendet adom meg.

Az 5. oszlop azt közli, hogy melyik címszóhoz van dunántúli áttekintő (rövidítve: d.) térképlap. A MNyA. és a S–ZNy. egyesítésével ugyanis bizonyos címszók anyagából olyan áttekintő térképlapot készítettem, amelyen a S–ZNy.-ban megfigyelhető jelenséghatárok dunántúli kiterjedését, területi képét tudom szemléltetni. Az ilyen típusú térképeket az azonos címszavú térképeim után alszámmal soroltam be.

A 6. oszlopban a címszóra vonatkozó közös térképlapok sorszámát közlöm.

A 7. oszlopban a gyűjtési kérdőív kérdező mondatának sorszáma található meg.

A 8. oszlopban azt közlöm, hogy a címszó megvan-e a MNyA-ban, és ott milyen sorszámmal szerepel.

A 9. oszlop, a Megjegyzés rovat a ritkább szerkesztési vagy technikai kérdések közlésének ad helyet.

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
abronccsal	MORF.	ö. sz.	174.		227.	225.		
adhatjuk	MORF.	l.	88.			280.	834.	
ágaskodik	LEX.	ö. sz.	202.			273.		
agyafúrt	LEX.	l.	112.			275.		
alsó	FON.	l.	57.		213.	175.	700.	
bajusza (a kalászé)	LEX.	ö. sz.	175.	175/a.		208.	9.	
beljebb	FON.	ö. sz.	158.	158/a.		182.	740.	
belőle	FON.	l.	53.			184.	763.	
belső	FON.	l.	58.		213.	177.	703.	
benzines	FON.	a.	266.		207.	103.		
berek	FON.	a.	239.			6.		
betlehemesek	FON.	ö. sz.	129.			23.		
bíbelődik	LEX.	l.	109.			272.		
borbély	FON.	l.	34.			35.		
borítólevél (a kukoricáé)	LEX.	ö. sz.	206.	206/a.		215.	43.	½ méretű
borjú	FON.	l.	28.			239.	992.	
bőg	LEX.	l.	96.			237.	336.	
bögöly	LEX.	ö. sz.	199.			234.	642.	
büntetve	MORF.	a.	272.			167.		
bűvész	FON.	l.	29.		212.	28.		
ceruzával	MORF.	l.	94.		227.	114.		
cicerél (kakas)	LEX.	a.	294.	294/a.		248.	364.	
címere (a kukoricáé)	LEX.	l.	116.			216.	35.	
csalán	FON.	l.	37.		215.	219.	77.	
csatorna	FON.	l.	40.			96.		
csendőr	FON.	l.	2.			27.		
csépelni	FON.	l.	9.		217.	212.	913.	
cseresznye	FON.	l.	3.			195.	95.	
cserreg	LEX.	ö. sz.	201.			266.		
csicsereg	LEX.	l.	103.			265.		
csipetke	LEX.	ö. sz.	194.			187.		
csipkebogyó	LEX.	l.	117.			201.	123.	
csöpörög	LEX.	l.	105.			278.		
csukva	MORF.	a.	275.	275/a.		166.	919.	
disznaink	MORF.	l.	71.			243.		
dorombol	LEX.	a.	296.			260.	383.	
dűlő	FON.	ö. sz.	156.			10.		
ebédel	MORF.	ö. sz.	164.			85.	391.	
ecetes	FON.	a.	245.			152.	697.	
ekekapázás (kukoricáé)	LEX.	ö. sz.	180.			218.		
elkotródik	LEX.	l. és ö. sz.	111., 204.			271.		½ méretű
elmegyünk	MORF.	ö. sz.	166.		222.	140.		
elmentek (ők)	FON.	a.	252.			138.		
előttünk	MORF.	l.	78.			183.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
elteszem	FON.	a.	251.	251/a.		150.	813.	
eltéved	LEX.	l. és ö. sz.	110., 203.			270.	1162.	
emeljen fel	FON.	ö. sz.	161.		211.	53.		
énekel	FON.	a.	255.	255/a.		34.	879.	
enném (felt. m. alanyi)	MORF.	a.	283.	283/a.		71.	805.	
erősen	FON.	ö. sz.	146.			160.		
eszel	FON.	a.	237.	237/a.		72.	801.	
eszünk	MORF.	a.	284.		222.	73.		
ettem	FON.	ö. sz.	130.	130/a.		74.	802.	
ezer	FON.	ö. sz.	132.			134.		
fát vág	FON.	l.	49.			106.		
fecske	FON.	l.	1.			262.	633.	
fegyelem	FON.	ö. sz.	128.			62.		
fejünket	MORF.	l.	72.			47.		
felmelegítjük	MORF.	l.	87.		211., 214.	86.		
felső	FON.	l.	59.			176.	701.	
felszedtük volna	FON.	l.	48.		211.	197.		
feltette	MORF.	l.	79.		211., 221.	224.		
felvesz	FON.	a.	250.		211.	51.		
felvette	MORF.	l.	80.		211., 221.	52.	900.	
férjhez megy	MORF.	ö. sz.	171.		226.	19.		
festékes	FON.	ö. sz.	140.			102.		
fésű	FON.	a.	259.			98.	225.	
fészek	FON.	ö. sz.	133.			261.		
fészektojás (üres tojásból)	LEX.	ö. sz.	186.			250/a.	586. MNyA. palozsna címszó alatt	
fészektojás (romlott tojás)	LEX.	ö. sz.	187.			250/b.		
fizetett	FON.	l.	31.		209.	128.		
fösvény	FON.	l.	43.		216., 218.	131.	531.	
fújni	FON.	l.	27.		217.	88.		
furulyával	MORF.	l.	92.		227.	118.		
fű	MORF.	ö. sz.	163.			7.	81.	
füle	MORF.	l.	63.		223.	44.	1148.	
fűteni	FON.	l.	56.		217.	95.		
fűzfa	FON.	l.	30.			203.	117.	
gatyakorc	LEX.	ö. sz.	192.	192/a.		231.	455.	
gerendely	LEX.	ö. sz.	205.			223.	124. eke …	½ méret
gőzöl	FON.	a.	261.			90.		
gúnárzik	LEX.	a.	295.			253.	371.	
gyengeelméjű	LEX.	l.	114.			277.		
gyepes	FON.	l.	54.		219.	151.		
gyeplő	LEX.	a.	303.	303/a.		221.	172.	
gyereke	FON.	ö. sz.	137.			17.		
gyógyítani	FON.	ö. sz.	147.		214., 217.	37.		
gyorsvonat	FON.	l.	47.			105.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
gyűjtés	FON.	ö. sz.	154.			8.		
hallja (jel. m.)	MORF.	a.	286.			146.		
háló	FON.	l.	52.			108.		
hápog	LEX.	ö. sz.	200.			254.	374.	
hátulja	FON.	ö. sz.	159.			185.		
háza	FON.	l.	33.			14.		
hebehurgya	LEX.	l.	113.			276.		
hegy	FON.	ö. sz.	126.			1.		
helyére	MORF.	a.	280.			63.		
helyettese	MORF.	a.	279.			61.		
henger	LEX.	ö. sz.	181.			222.	140.	
hernyó	FON.	l.	13.			204.	650.	
hídunk	MORF.	l.	68.			13.		
hitvány	FON.	l.	44.		216.	158.		
hívni	MORF.	a.	269.	269/a.		143.	916.	
hízó	FON.	l.	21.			240.		
húr	FON.	l.	25.			119.		
húsvét	FON.	a.	260.	260/a.	218.	25.	1090.	
hű	LEX.	l.	124.		212.	39.		
hűtve	MORF.	a.	273.			83.		
influenza	FON.	l.	17.			43.		
innenső	FON.	l.	62.			179.		
inni	MORF.	a.	270.			82.	917.	
íróasztal	FON.	l.	24.			115.		
jászolhoz	MORF.	a.	288.			107.		
jegyzőnél	MORF.	a.	293.			191.		
kanállal	MORF.	l.	91.		227.	78.		
kapálja	MORF.	l.	84.		220.	147.		
kappan	FON.	l.	38.		215.	245.		
kell	FON.	ö. sz.	145.			144.		
kemencében	FON.	ö. sz.	138.			109.		
kémény	FON.	l.	41.		216.	94.		
kenyér	FON.	a.	230.	230/a.		70.	1029.	
kepe	LEX.	ö. sz.	178.			209/c.	182.	Jelentés-térkép
kereszt	LEX.	ö. sz.	177.			209/b.	182.	
keresztelni	FON.	ö. sz.	144.		217.	32.		
kertje	MORF.	a.	281.			11.		
kertjük	MORF.	a.	282.	282/a.		12.	1114.	
kések	FON.	a.	246.		208.	76.		
keserű	FON.	l.	11.			159.	696.	
késhez	MORF.	a.	289.		226.	77.		
keskeny	FON.	a.	233.		216.	157.		
későn	FON.	a.	263.			173.		
ketrecek	LEX.	l.	120.			110.		
ketyeg	LEX.	l.	108.			268.		
kézelő	LEX.	ö. sz.	193.			230.	442.	
kezüket	MORF.	l.	77.			64.		
kiganajoz	LEX.	ö. sz.	182.			244.		
kihegyezzük	nem közölt anyag					155.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
kikérdezi	LEX.	l.	121.			65.		
kilafátyolják	MORF.	ö. sz.	169.			241.		
kilincs	FON.	a.	264.			93.	205.	
kirepülhet	FON.	ö. sz.	153.			264.		
kíván	FON.	l.	22.			145.		
kockatészta	LEX.	a.	306.			186.	411.	
konzervot	FON.	l.	15.		207.	79.		
korbácsolás	FON.	ö. sz.	162.			24.		
köcsögduda	LEX.	a.	301.			120.		
köldök	LEX.	a.	300.	300/a.		228.	503.	
kötötte	MORF.	l.	81.		221.	165.		
kötve	MORF.	a.	274.	274/a.		164.	923.	
kővel	MORF.	a.	268.	268/a.		16.	970.	
kukorékolnak	LEX.	ö. sz.	188.			247.		
kukorica-pogácsa	LEX.	ö. sz.	196.			194.		
kuruttyol	LEX.	l.	104.			235.		
kút	FON.	l.	26.			15.		
külső	FON.	a.	262.			178.	702.	
lakodalmi kalács	LEX.	ö. sz.	198.			189.		
lángos	LEX.	a.	304.	304/a.		188.	414.	
lécet	FON.	a.	247.	247/a.		100.	1078.	
legkisebb gabonacsomó	LEX.	ö. sz.	176.			209/a.	182. a Megj. rovatban említi	
lehöl	LEX.	l.	101.			258.		
lélek	FON.	a.	240.	240/a.		3.	1020.	
lelkem	FON.	l.	6.			4.	1021.	
len	FON.	ö. sz.	127.			206.		
lepedő	FON.	ö. sz.	135.			125.	218.	
leszel	FON.	a.	238.			141.		
levegő	FON.	a.	244.			2.		
lovunk	MORF.	l.	69.			242.		
madárijesztő	LEX.	ö. sz.	183.			220.		
marasztalja	MORF.	l.	85.		220.	49.		
megborotvál-kozik	FON.	l.	45.		210.	36.		
megcsókolják	MORF.	ö. sz.	168.		210.	142.		
megdörzsöljük	LEX.	l.	122.		210.	174.		
megette	MORF.	a.	287.		210.	75.		
meggyógyult	FON.	ö. sz.	148.		210.	40.		
megröntge-nezik	FON.	l.	18.		210.	41.		
megsült	FON.	a.	254.		210.	87.		
megtojózza	LEX.	ö. sz.	189.		210.	249.		
megtörül-közünk	MORF.	l.	86.		210. 222.	117.		
megütötte	MORF.	l.	82.		210., 221.	58.		
megvehetjük	MORF.	l.	89.		210.	279.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
megye	FON.	a.	232.			5.		
megyek	FON.	a.	235.			139.	769.	
meggyhez	MORF.	a.	290.			198.		
menetelnek	FON.	l.	8.			135.		
mentek (ti)	FON.	a.	236.			137.	773.	
menye	MORF.	a.	277.			21.		
meszelő	FON.	l.	51.			99.		
méter	FON.	a.	242.		207.	123.		
mezőre	FON.	a.	265.			9.		
miniszterek	FON.	l.	10.		207., 208.	26.		
mókus	LEX.	a.	299.	299/a.		233.	621.	
mormicol	LEX.	l.	97.			238.		
mosva	MORF.	a.	276.			163.		
műút	FON.	ö. sz.	150.			104.		
nevünket	MORF.	l.	75.			22.		
nótájuk	MORF.	l.	76.		225.	121.		
noteszok	FON.	l.	16.		207.	113.		
nyüszít	LEX.	a.	298.			257.		
október	FON.	l.	14.			169.		
olcsó	FON.	l.	61.			130.		
öntött tészta	LEX.	a.	305.			193.		
összegráblálhatjuk	nem alkalmas közlésre					210.		
összeszedetjük	MORF.	ö. sz.	167.			60.		
ötven	FON.	l.	46.			133.		
papjuk	MORF.	l.	74.		225.	31.		
pattanás	LEX.	ö. sz.	191.			227.	522.	
peckesen	LEX.	l.	115.			274.		
péntek	FON.	a.	241.	241/a.		170.	657.	
pénzért	FON.	l.	50.			127.	1129.	
perel	FON.	l.	7.			149.		
peronoszpóra	FON.	l.	19.			205.		
persely	FON.	l.	35.			129.		
petrezselyem	LEX.	l.	118.			199.	57.	
pezseg	LEX.	l.	106.			269.		
pipacs	FON.	l.	55.		219.	211.	16.	
polyvával	MORF.	a.	291.		227.	213.		
pödörni	LEX.	l.	123.		217.	232.		
receptet	FON.	ö. sz.	143.			38.		
recseg	LEX.	l.	107.			267.		
régebben	FON.	l.	12.			172.		
reggel	FON.	a.	253.	253/a.		69.	1064.	
repüljön	FON.	ö. sz.	160.			263.		
ribizli	LEX.	l.	119.			200.	108.	
ríni	MORF.	a.	271.	271/a.		148.	918.	
savóleves	LEX.	ö. sz., a.	195.			192.		részben
segített	FON.	a.	258.	.	209., 214.	66.		adat-
sekrestye	FON.	ö. sz.	136.			30.		beírásos
selyem	FON.	ö. sz.	134.	134/a.		126.	1007.	
sír (fn)	LEX.	l.	125.			33.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
sörük	MORF.	l.	75.		225.	84.		
szalma	FON.	l.	60.			214.	188.	
szalonnája	FON.	ö. sz.	155.			80.		
szappan	FON.	l.	39.		215.	116.		
szedünk	MORF.	a.	285.		222.	196.		
szegény	FON.	a.	231.	231/a.	216.	132.	718.	
széken	FON.	a.	249.	249/a.		124.	1103.	
szellőzőlyuk	LEX.	ö. sz.	184.			226.		
szemébe	MORF.	l.	66.		224.	45.		
szemérmes	FON.	ö. sz.	141.			68.		
szépen	FON.	a.	248.	248/a.		161.	685.	
szeptember	FON.	ö. sz.	139.			168.		
szerencsés	FON.	a.	234.			154.		
szerény	FON.	l.	42.		216.	156.		
szilva	FON.	ö. sz.	151.	151/a.		202.	97.	
színészek	FON.	l.	23.		208.	29.		
sziszeg	LEX.	l.	99.			252.		
szív (fn)	FON.	l.	20.			42.		
szívesen	FON.	l.	32.			122.		
szolgálni	FON.	a.	267.		217.	48.		
szomjúság	MORF.	l.	95.			81.		
szőre	MORF.	a.	278.			46.		
tanító	FON.	a.	257.	257/a.		54.	927.	
tanítóhoz	MORF.	ö. sz.	170.			56.		
tanítsátok	MORF.	l.	90.		214.	57.		
tavaly	FON.	ö. sz.	152.			171.		
tehenünk	MORF.	l.	70.			236.		
Terinél	MORF.	ö. sz.	173.			50.		
testvérét	MORF.	l.	67.		224.	18.	1154.	
tiszteleg	FON.	l.	4.			136.		
tölcsérrel	MORF.	a.	292.		227.	97.		
törje	MORF.	l.	83.			101.	907.	
túlfelül	LEX.	ö. sz.	185.			181.		
túlsó	FON:	ö. sz.	149.	149/a.		180.	705.	
turbékol	LEX.	l.	102.			256.		
tuskó (a kukoricáé)	LEX.	ö. sz.	179.			217.	37.	
tüze	MORF.	l.	64.		223.	91.		
tűzhöz	MORF.	ö. sz.	172.	172/a.		92.	1050.	
tyúkvályúból	FON.	ö. sz.	157.			251.		
üszök (a gabonáé)	LEX.	a.	302.	302/a.		207.	13.	
vegyesen	FON.	ö. sz.	131.			162.		
vekkerem	FON.	ö. sz.	142.			112.		
vendéghívó	LEX.	ö. sz.	197.			190.		
verekedett	FON.	l.	5.		209.	59.		
verseny	FON.	a.	243.		216.	67.		
vertyog	LEX.	l.	98.			246.		

Címszó	A térkép minősítése	Adat-közlési típus	Közlési sorszám	Dunántúli áttekintő térképlap	Közös térkép	A kérdező mondat	MNyA. térkép	Meg-jegyzés
veséje (a disznóé)	LEX.	ö. sz.	190.			229.		
veszélyes	FON.	l.	36.			153.		
veszítse	MORF.	ö. sz.	165.			55.		
virityül	LEX.	l.	100.			255.		
vonít	LEX.	a.	297.			259.	377.	
vője	MORF.	l.	65.		223.	20.	1146.	
zsindely	FON.	a.	256.	256/a.		111.	202.	
zsírral	MORF.	l.	93.		227.	89.		

Szómutató

Atlaszom anyagából a fonematikus, morfológiai és lexikai eltérések figyelembevételével, a nyelvjárási adatok köznyelvi, köznyelvhez közelítő átírásával, tájékoztató szómutatót készítettem. Ebben az illető szó, szóalak utáni szám a közlés sorszámára, a vizsgált címszóra utal, amely egyúttal a közölt tájszavak köznyelvi formáját, értelemezését is megadja. A címszókat dőlt betűs írással különítettem el. Az átírásban a tájszótárak alaki tájszavainak közlésmódjához hasonlóan nem vettem figyelembe a nagy hatókörű, szabályos nyelvjárási hangmegfeleléseket (pl. *ö*-zés, *é*-zés, a felső nyelvállású magánhangzók *(ú, í, ű)* rövid ejtése, az *-ít* képző geminálódása stb.).

A, Á
abrénccsal 174
abrinccsal 174
abronccsal 174
ácsingózik 202
adhatjuk 88
adhassuk 'adhatjuk' 88
ágaskodik 202
ágocskodik 202
agyafúrt 112
agyalágyult 114
alamuszi 109
alsó 57
aprózik 109
áptojás 187

B
babra 109
babrál 109
babrálgat 109
babrigál 109
bábu 183
bajusza (a kalászé) *175*
bakozik 295
bála 176
balga 114
ballos 114
bamba 114
bambula 114
bangócs 199
banyaposzos 302
beget 96, 97
béget 97
begyesen 115
bejjeg 104
bekeg 97, 104
bekereg 104
beljebb 158
belőle 53
belső 58
benzines 266
berek 239
berettyül 104
betlehemesek 129
betlehemessek 129
betlehemezők 129
betlehemisták 129
beütéses 114
bezseg 106
bíbelődik 109
bibercsék 191
bibircsik 191
bibircsók 191
bibörcsék 191
bibrigál 109
bibrigálódik 109
bibrikál 109
bicske 117
bicskenye 117
birmitül 109
bizsereg 106
bobota 305
bobrikája 190
bolond 114
borbély 34
borítólevél
(a kukoricáé) *206*
borjú 28
böbőcsék 191
böbörcsék 191
böcce 114
böcörög 97
bőg 96, 97
bőget 96
bőgg 96, 97
böggő 301
bőggő 301
böggőlégy 199
bögőcs 199
bögöly 199
bömböl 96
bőröl 97
böszme 114
brekeg 104
bretyeg 104
bricske 117
brukkog 102
brukkol 102
brücske 114
buba 305
buberál 294
bubérol 294
bubol 294, 295
bubora 305
buborcsék 191
buborékol 100
buborikol 100
buborog 100
bubota 305
bubregája 190
bubricája 190
bubrigája 190
bubrikája 190
bubriskája 190
bubrjekája 190
bubuszol 294
bubuta 305
búg 97, 102
buga 'gyengeelméjű' 114
buga 'kézelő' 193
bugája 193
búgat 96, 97
bugdácsol 100
búggat 102
bugyborász 100, 106
bugyborászik 100
bugyborékol 100, 106

bugyborészik 100
bugyborikol 100
bugyburikol 100
buggyant 114
bugyorál 100
bugyorász 100
bugyorászik 100
bugyorékol 100
bujjogat 97
bukkurul 102
bukta 305
buta 114
bübörcsék 191
bücske 117
bücskönye 117
büggő 301
büntetve 272
büszke 115
büszkén 115
bűvész 29

C

cégér 183
cenebaba 183
ceruzával 94
cicerél 294, 295
cifrapacó 306
címere (a kukoricáé) *116*
cimre 116
cirma 116
cirmája 116
cirokja 116
ciromja 116
cucorog 109
cuglik 184
cuhorog 298
cukorperec 198
cukros perec 198
cvekedli 306

Cs

csaffogtatja 169
csalán 37
csaló 186
csalókatojás 186
csalótojás 186
csatáz 201
csatorna 40
csattog 201
csendőr 2
csepeg 105
csépelni 9
csepereg 105
csereg 201
cseresnye 3
cseresznye 3
cserreg 201
cserrog 201
cserrög 201
cseszegeti-teszegeti magát 115
csetteg 201
cseveg 103, 201
csevetöl 201
csibeg 103
csibereg 103
csibog 103
csibög 103
csiböriköl 103
csicsereg 103
csicserékül 103
csicserikel 103
csicskenye 117
csillangózkodik 202
csimbászkodik 202
csimmaszkodik 202
csimmászkodik 202
csimmekedik 202
csimmeszkedik 202
csimpaszkodik 202
csimpászkodik 202
csimpeszkedik 202
csingalózkodik 202
csinóblis 112
csinógli 112
csinoglis 112
csipeg 103
csipegetett 194
csipetke 194
csipiszke 117
csipkebogyó 117
csipog 201
csiporog 103
csipög-csöpög 105
csipöge 194
csipőke 194
csipörög-csöpörög 105
csippeszkedik 202
csippög 103
csirepül 103
csiriböl 103
csiripel 103
csirög-csörög 201
csivitöl 103
csojjány 37
csöndér 2
csöpörész 105
csöpörög 105
csörmő 302
csörmöj 302
csörmöl 302
csörög 201
csöröm 302
csörömpöl 201
csörrög 201
csöszmitül 109
csöszmörög 109
csúcslik 184
csuha 206
csukva 275
csuma 206
csuta 179
csutaböcök 179
csutabuckó 179
csutahandzsék 179
csutakomp 179
csutatuskó 179
csutatuss 179
csutatüje 179
csutka 179
csutkája 179
csücsereg 103
csücsörög 103
csürrög 201

D

dangó 199
dangócs 199
diliduda 301
dilinkóré 113
dilinkós 114
dilis 114
dinkós 114
disznaink 71
dongó 199
dongócs 199
dormicöl 296
dormol 296
dorombéloz 296
dorombéroz 296
dorombézol 296
dorombol 296
dölyfösen 115
dörimböl 296
dörködli 196
dörmicöl 296

dörmög 97, 296
dörömbél 296
dörömböl 296
dörzsölt 112
duda 301
durbékol 102
duruzsol 296
dűlő 156
dűlőút 156

E, É
ebédel 164
ebédez 164
ebédezik 164
ecetes 245
édomtalan 114
együgyű 114
együnk 'eszünk' 284
ekegerenda 205
ekegerendely 205
ekekapázás
(a kukoricáé) *180*
ékesen 115
ékeskedik 115
ekézés 180
elbabrál 109
elbabrálódik 109
elbarangol 110
elbódul 110
elbóklázik 110
elbóklészik 110
elbolondul 110
elbolyog 110
elcankózik 111
elcsöszmörög 109
elhurénkodik 111
elibriköl 111
elillan 111
elillanik 111
elinal 111
elipriköl 111
eliszkódik 111
eliszkol 111
elizgul 111
elkábul 110
elkalambol 110
elkalamul 110
elkalézol 110
elkarisztagol 110
elkatangol 110
elkerembótál 110
elkerembózsál 110
elkeveredik 110
elkóborog 110
elkószál 110
elkotródik 111
elkudal 111
ellicel 111
elmarsol 111
elmegyünk 166
elmenekül 111
elmenünk 166
elmentek (ők) 252
elmennyünk
'elmegyünk' 166
elmotyorog 109
elnyihítja magát 297
eloson 111
előttünk 78
elpárolog 111
elpiszmog 109
elpiszmög 109
elpitliköl 111
elpityliköl 111
elpucol 111
elpüszmörög 109
elpüszörög 109
elsikítja magát 297
elslisszöl 111
elsővőfény 197
elspiccöl 111
elspurizik 111
elsuhan 111
elsurran 111
elszelel 111
elszíszeg-szuszog 109
elszittyeg-szuttyog 109
elszöszmötöl 109
elszuszatol 109
elszuszmatol 109
elszuszmerog 109
elszuszmokol 109
elszuszmorog 109
elszuszog 109
elszuszorog 109
elszutymákol 109
elszuttyog 109
elszüszmörög 109
eltapogalódik 109
eltébolyog 110
elteszem 251
eltéved 110
eltévelyedik 110
eltipeg-topog 109
eltiteg-totog 109
eltopog 109
eltotog 109
eltotojáskodik 109
eltotojászik 109
eltotojáz 109
eltotojázik 109
eltotojog 109
eltotorog 109
eltotyorog 109
eltökörész 109
eltötörész 109
elvándliz 111
elvinnyéntja magát 297
elvonítja magát 297
elzalambol 110
elzsódal 111
emeljen fel 161
énekel 255
ennék (én) 283
enném (alanyi) *283*
erősen 146
esences 245
eszel 237
eszelős 113, 114
eszetlen 113
eszeviszi 114
eszték 183
esztelen 113
eszünk 284
ettem 130
evet 299
ezer 132

F
fafejű 114
fát vág 49
fáradt 114
fécek 133
fécektojás 186
fecske 1
fegyelem 128
fejtés 206
fejünket 72
félcédulás 114
féldeszkás 114
féleszű 114
felfújott 305
felfújt 305
félkegyelmű 114
felkérdezi 121
felkérdi 121

félkerekű 114
félküllős 114
felmelegítjük 87
félnótás 114
felső 59
felszedtük volna 48
feltette 79
felvágós 115
felvágósan 115
felvesz 250
felvette 80
férho megy 171
férhöl megy 171
férhő mén 171
férjhez megy 171
fess 115
fessen 'ékesen' 115
festékes 140
fésű 259
fészek 133
fészekmony 186
fészektojás 186, 187
feszeleg 115
feszes 115
feszesen 115
feszít 115
fifikás 112
fifikus 112
fineszes 112
finészes 112
finiszes 112
firnájszos 112
firnyákos 112
fitikus 112
fityikus 112
fizetett 31
fogyatékos 114
fondorlatos 112
fonott kalács 198
fonott perec 198
forsiftos 112
forsittos 112
fortélyos 112
fosztás 206
foszték 206
fősü 259
fösvény 43
frisslégyelés 162
fúj 99
fújni 27
fukar 43
fukari 43
furfangos 112
furittyol 104
fúrós 112, 114
furugjával 92
furuglával 92
furulyával 92
fű 163
füjj 163
füle 63
füredi perec 198
fűteni 56
fűzfa 30

G
gaborgyás 113, 114
gágicsál 99
gágog 99, 200
gagyás 114
gagyós 114
ganajoz 182
gangosan 115
ganyéz 182
ganyézik 182
gatyakorc 192
gatyapárt 192
gatyapárta 192
gatyapártázat 192
gatyaperem 192
gatyaperém 192
gatyapereme 192
gatyaszegély 192
gázol 255
gazos 'gyengeelméjű' 114
gerenda 205
gerendely 205
gigyerész 102
göcsögduda 301
gőgös 115
gőgösen 115
görgec 196
görgécs 196
görhénc 196
görheny 196
görhinc 196
görhő 196
görhönd 196
görhönpogácsa 196
görhöny 196
gőzöl 261
gőzölög 261
guggó 186
gunaraz 295
gunarazik 295
gunárol 295
gunároz 295
gunározik 295
gunároznak 295
gurgó 181
gurgóhenger 181
gurgula 181
güge 114
gügye 114

Gy
gyagya 114
gyagyabeli 114
gyagyajancsi 114
gyagyás 114
gyámoltalan 109, 114
gyarló 114
gyengeelméjű 114
gyepes 54
gyeplő 303
gyereke 137
gyermeke 137
gyógyítani 147
gyogyós 114
gyorsvonat 47
gyöplü 303
gyöprü 303
győttés 154
gyügye 114
gyűjtés 154

H
habarcs 195
habardzsia 197
habarékleves 195
habart 195
habartleves 195
habókás 114
habra 113
habzsolják 169
hajigálós perec 198
hallja (jel. mód) *286*
háló 52
hamar 113
hamari 113
hamarihabbancs 113
hamarihamvas 113
hampolják 169
hamsolják 169
hancsék 179

handzsék 179
hápog 200
hátulja 159
háza 33
hebehorja 113
hebehuba 113
hebehurgya 113
hebehurgyás 113
hebehurtya 113
hebehurtyás 113
heblehubli 113
hebrehabre 113
hebrehubra 113
hebrencs 113
hecsedli 117
hecsli 117
heder 115
hederéncesen 115
hedergeti magát 115
hederi magát 115
hegy 126
hegyenmagas 115
hegyenmagasan 115
hegyesen 115
hegyeskedik 115
héküjes 198
héküjes perec 198
héküjön perec 198
héküjön sült perec 198
hélik 184
helyére 280
helyettese 279
henceg 115
henger 181
hengerző 181
heppögető 301
hepsziás 113
herél 'cicerél' 294, 295
herkelik 184
hernyó 13
hetes 176
hétkalács 198
hetyke 115
hetykélkedik 115
hetykén 115
hetykesen 115
hibbant 114
hibrihubri 113
hídunk 68
himez 'cicerél' 295
himöl 295
híni 269
hínya 269
hirtelen 113
hitvány 44
hívni 269
hízó 21
hóbortás 113
hóbortos 113, 114
hollagduda 301
honcsék 179
honcsik 179
höbbögő 301
höbögő 301
höckösen 115
hökkönperec 198
hökkönsült 198
hökkönsült perec 301
höpögő 301
höppögető 301
höppögő 301
höppögtető 301
hudémos 113
hudribus 113
hujjént 297
hujjog 102
huncfut 112
huncsék 179
húr 25
húsvét 260
huzatás 180
hű 124
hübelebalázs 113
hülve 273
hülye 114
hüpe 114
hűséges 124
hütteve 273
hűtve 273

I
ideges 113
ijeszték 183
ijesztő 183
ijesztőlék 183
influenza 17
ingbuga 193
innenső 62
inni 270
innya 270
íróasztal 24

J
jajgat 297
jászolhoz 298
jászuhö 288
jegyzőnél 293
jeje 183
jeszték 183
jezzőná 293

K
kacéran 115
kacérol 294
kacéros 115
kacérosan 115
kacértosan 115
kacifántos 115
kadométosan 115
kajikol 297
kajinkol 297
kajint 297
kajjént 297
kajkol 297
kakaskodik 115
kalahája 175
kalahásza 175
kalahéja 175
kalája 175
kalánnyal 91
kalásza 175
kalinkó 198
kalinkóperec 198
kalintyol 108
kálomistametélt 306
kálomistatészta 306
kalótya 195
kammaszkodik 202
kanállal 91
kandikál 202
kapálja 84
kapaszkodik 202
kapkod 109
kapkodó 113
kapkodós 113
kapkolódó 113
kapkolódós 113
kappan 38
kapzsi 43
károg 98, 99
karsiperec 198
kaszásleves 195
kaszértosan 115
katrabaca 195
katraboca 195
katrabóca 195

katrabócaleves 195
katrocok 120
kattog 108
kecskön 233
kekken 115
kekkesen 115
kelekól 113
kelekóla 113, 114
kelekólás 113
kelekótya 113, 114
kelekótyás 113
kell 145
kelléncs 264
kelt perec 198
kemencébe (hol?) 138
kemencében 138
kémény 41
kenyér 230
kényesen 115
kepe 176, 177, 178
kereplő 183
kereszt 176, 177
keresztelni 144
kerreg 98, 107, 201
kerrog 201
kertje 281
kertjük 282
kertyeg 107
kések 246
késén 'későn' 263
keserű 11
keserves 109
keserveskedik 109
késhez 289
késho 289
keskeny 233
későn 263
ketekóla 113
ketlekotla 113
ketrecek 120
kétszersült 305
ketyeg 108
ketyeget 108
ketyereg 108
kettyeg 108
kevély 115
kevélyen 115
kevélyesen 115
kevélykedik 115
kézelő 193
kezüket 77
kidörgöljük 122
kidörgölt 112
kidörzsöljük 122
kifújt tojás 186
kiganajoz 182
kiganéz 182
kihaünem 115
kikérdezi 121
kikérdi 121
kilafalják 169
kilafálják 169
kilafallik 169
kilafátolik 169
kilafatolják 169
kilafátolják 169
kilafatyolik 169
kilafátyolik 169
kilafatyolják 169
kilafátyolják 169
kilafintyolják 169
kilafitolják 169
kilafityálják 169
kilafityolják 169
kilafogatják 169
kilafogják 169
kilafogtatják 169
kilafolják 169
kilapátolják 169
kilefetölik 169
kilefetyölik 169
kilincs 264
kilobicskolják 169
kilöfötyülik 169
kilső 262
kínos 109
kínosmiska 109
kinyalják 169
kirafinált 112
kirepülhet 153
kirittyul 104
kisső 'külső' 262
kitöröljük 122
kíván 22
kláhája 175
kóbolyog 110
kocka 306
kockametélt 306
kockásmetélt 306
kockástészta 306
kockatészta 306
kockavágott 306
kódorleves 195
kokorikolnak 188
kolahája 175
koláhája 175
kolája 175
komót 109
komótos 109
komótosan 115
komp 'a kukorica gyökere' 179
konzert 15
konzervát 15
konzervet 15
korbácsolás 162
korbáncsolás 162
korc 192
kortyog 98
kottog 98
kótyagos 114
kottyog 98
köcsög 301
köcsögduda 301
kőgyök 300
kőgyöki 300
köldök 300
kölgyök 300
kölgyöke 300
kölléncs 264
kötötte 81
kötve 274
kötyörög 102
kővel 268
kucslik 184
kudari 195
kudarileves 195
kudorica 195
kujcsos 198
kuka 186
kukedli 186
kukkon 186
kukorálnak 188
kukorékolnak 188
kukoréttanak 188
kukori 198
kukoricagörhő 196
kukoricapogácsa 196
kukoricáspogácsa 196
kukoricatönkő 196
kukorikolnak 188
kukoris 198
kukótojás 186
kukta 186
kuktojás 186
kuku 186

kukucsál 202
kukucsálódik 202
kukucskál 202
kukucskálódik 202
kukuktojás 186
kukula 186
kukurékolnak 188
kukurikolnak 188
kukutojás 186
kummog 102, 104
kuncog 298
kuncorog 298
kupori 43
kurbékol 102
kurittyol 104
kurjog 102
kurjogat 102
kurrog 98, 102, 104
kurutyol 104
kuruttyol 104
kuszóri 197
kút 26
kutykorékol 104
kuttyog 98
küdök 300
kügyök 300
kügyöke 300
küjjel 268
külső 262
küpülő 301

L
lafintol 101
laikus 114
lakodalmas perec 198
lakodalmi kalács 198
langa 304
langali 304
lángali 304
langaló 304
lángeszű 112
lángos 304
lapátolják (a moslékot a disznók) 169
laspálja 169
laza 109
lazál 109
lazsál 109
lebbencs 306
lébezli 119
lécet 247
legkisebb gabonacsomó 176
leheg 101
lehel 101
lehél 101
lehencül 101
lehéncül 101
lehicöl 101
lehicsül 101
lehincél 101
lehincöl 101
lehitöl 101
lehöl 101
leicül 101
lejtet 101
lélek 240
leleményes 112
lelép 111
lelkem 6
len 127
lénzellő 193
lénző 193
lénzője 193
lénzöl 193
lénzöle 193
lepede 135
lepedő 135
leselkedik 202
leskelődik 202
leszel 238
levegő 244
lihál 101
liháncul 101
liheg 101
lihell 101
likaskalács 198
likasperec 198
likas tojás 186
lipinya 187
lobicskol 100
lóbogár 199
lódangó 199
lódangócs 199
lódarázs 199
lódongó 199
lófej 197
lókapálás 180
lótifuti 113
lotyka 187
lotyogós 187
lovunk 69
löfitöl 100
lubicskol 100
lucsákol 100
lusta 109
lutyoktojás 187
lüke 114
lüggyedt 114
lüttyent 114
lüttyös 114
lütyü 114

M
mácsik 306
macskalik 184
madárijesztő 183
mafla 114
máglya 176
mámlász 114
mancsetta 193
mandzsetta 193
maradi 114
marasztalja 85
megbakozza 295
megbódul 110
megborotválkozik 45
megcsókolik 168
megcsókolják 168
megdörgöljük 122
megdörzsöljük 122
meget 97
megette 287
meggabalyodik 110
meggunározza 295
meggyógyult 148
megkérdezi 121
megkérdi 121
meglép 111
megmonyasoli 189
megmonyasolja 189
megmonyássza 189
megmonyaszulja 189
megmonyazza 189
megmonyázza 189
megpucol 111
megröggönzik 18
megröngölözik 18
megröntgenezik 18
megrözgönyöz 18
megsült 254
megtojózza 189
megtörülközünk 86
megugrik 111
megütötte 82
megvehetjük 89

megvehessük (jel. m.) 89
megzsuroljuk 122
megye 232
meggyhez 290
meggyho 290
megyek 235
meklenges 113
menek 235
menetelnek 8
mentek (ti) *236*
menye 277
menyeasszony 277
merekle 115
mesgye 232
meszelő 51
metélt 306
méter 242
metres 113
mezőre 265
mijakol 297
miniszterek 10
mocorog 97
módikálja magát 115
mókolás 180
mókucs 299
mókus 299
mókuska 299
mony 186
monyasolja 189
monyássza 189
monyozza 189
monytojás 186
morcog 97, 298
mormicál 97
mormicol 97, 296
mormog 97
mosva 276
mosztra 114
motyorog 109
möcörög 97
mörcög 97
mörmicél 97
mörmicöl 97
mörmög 97
mörnicül 97
múgat 96
múggat 97
mujgat 97
mujikkol 97
mujjog 97
mujjogat 96
mukucs 299
mulgat 97
muszog 109
mutyak 187
mutyka 187
muzsikál 296
műút 150

N
násznagy 197
násznagyok 197
nehezfejű 114
nemnormális 114
netres 113
nevünket 73
normálitlan 114
nótájuk 76
noteszek 16
noteszok 16
nukli 194

NY
nyalka 115
nyeheg 297, 298
nyerétez 99
nyerint 98
nyetres 114
nyihácsol 298
nyihánkol 297
nyihhant 297
nyihog 297, 298
nyihorog 298
nyikkant 297
nyikog 297
nyiszeg 298
nyiszít 298
nyisszog 298
nyivákol 297
nyöszörög 297, 298
nyösszög 298
nyújtózkodik 202
nyukli 194
nyulászkodik 202
nyühög 298
nyüsziköl 298
nyüszint 298
nyüszít 297, 298
nyüszkicöl 298
nyüszkődik 298
nyüszköl 297, 298
nyüszkölődik 298
nyüszög 298
nyüszörög 298
nyüsszög 298
nyüsztet 298
nyüvít 298

O
október 14
olcsó 61
ostoba 114

Ö
öggyüszedessük 167
ökörbogár 199
öntöttbubuta 305
öntöttkalács 305
öntött-tészta 305
öntöttzsömle 305
összeszedetjük 167
összeszedessük
(jel. m.) 167
ötven 46

P
paca 306
pacal 306
pacalt 306
pacatészta 306
pacaltészta 306
pacatt 306
pacó 306
pacóka 306
pacótészta 306
pacuka 306
pacurka 306
padján sült perec 198
pallas 187
palláslik 184
pallos 187
pallostojás 187
palos 187
palostojás 187
palondzsa 187
palozna 187
paloznya 187
palozsnya 187
palozsnyak 187
palozsnyatojás 187
pámpellás 115
pámpillás 115
pámpillásan 115
pámpilláskodik 115
pámpillázik 115
pámpillésen 115

pámpillós 115
pámpillóskodik 115
pámpillósan 115
papjuk 74
paragolás 180
parasztkalács 198
parozsnya 187
párta 192
pártázat 192
paszmatul 109
páterolás 180
páterozás 180
patkó 198
pattanás 191
páva 115
pávás 115
páváskodik 115
peckesen 115
pelvával 291
penész 19
péntek 241
pénzért 50
pepecsel 109
peramosz 19
peranosz 19
perec 198
peréc 198
pereckalács 198
perel 7
perem 192
perém 192
pereme 192
peremesz 19
peremeszpor 19
peremosz 19
perenosz 19
perenoszpor 19
peronoszpóra 19
persely 35
pesszeg 99
petemzsirom 118
petrezselyem 118
petrezsirom 118
petris 118
pezseg 106
pihöl 101
pilácsa 306
pilócsa 306
pipacs 55
pipesen 115
pipeskedik 115, 202
pipók 55
pippancs 55
piszeg-püszög 109
piszmog 109
piszmogó 109
pisszeg 99
pityag-potyog 105
pocsevics 197
polénta 196
polozna 187
polozsnya 187
polyvával 291
pópek 300
pópetty 300
porhálás 180
porválás 180
potyog 105
potyorog 105
pozovics 197
pozsevics 197
pozsovecs 197
pozsovics 197
pozsovicsok 197
pödörinteni 123
pödörni 123
pöle 299
pörgetni 123
pörsenés 191
pöszmög 109
pöszmörög 109
pöszmötöl 109
pöszmötölődik 109
pöszörög 109
pupora 305
puszmorog 109
puszorog-püszörög 109
pürrög 100
püszörög 109
püsszög 99

R
rafinált 112
rafinánt 112
rafinérzott 112
ráppog 200
rátarti 115
rátartian 115
rátartós 115
ravasz 112
rébezli 119
rébizke 119
receg 107
recepet 143
receptet 143
recseg 107
régebben 12
reggel 253
regölő 301
rekeg 104
rén 96, 97
rénni 271
rénnya 271
repeptet 'receptet' 143
repüljön 160
reszög 107
retyeg 104, 107, 200
ribeszke 119
ribezli 119
ribiszke 119
ribizli 119
ricseg-recseg 107
rikácsol 98, 99
rikogat 99
rikonyál 99
ríni 271
röpicsüljön 160
rugdfőhaddott 113

S
sallangó 183
sápog 200
sárgacédulás 114
sás 206
sása 206
savóleves 195
segcsuporító 117
segcsupri 117
segélt 258
segített 258
segreccse 136
segrescse 136
segreske 136
segreske 136
segrestye 136
segszaporító 117
segvakaró 117
sekrestye 136
selyem 134
séndő 256
serceg 106, 107
sijakodik 98, 297
siként 99
sikéntoz 98
sikít 98, 99, 297
sikint 98, 297

sikogat 99, 297
sikolt 297
sikonyál 98, 99
sikul 297
sindő 256
sipént 297
sír (fn.) *125*
sírdomb 125
sírhalom 125
sírhant 125
sírni 271
sírnya 271
sisereg 106
sistereg 106, 107
sivajkodik 99
sivalkodik 98, 297
sivít 297
slampálja 169
sodralék 198
sóher 43
söccög 106
södörni 123
sörkéllik 106
sörkendezik 106
sörük 75
spekuláló 112
spekuláns 112
spekulánt 112
sumák 114
susorog 106
sustorog 106
sutyorog 106
süstörög 106
süttülülü 114
sütyörög 106
süvít 99, 297
stikkes 114

Sz
szákája 175
szakálla 175
szalánnája 155
szalma 60
szalonnája 155
szalunnája 155
szappan 39
szarakodik 109
szecsedli 117
szedünk 285
szegény 231
szeggyünk 'szedünk' 285
széken 249
szeleburdi 113
szelelőlik 184
szelemenlik 184
szeles 113
szeleverdi 113
szélhámos 113
széllelbélelt 113
szellőző 184
szellőzőlyuk 184
szemébe 66
szemergél 105
szemerkél 105
szemérmes 141
szemetel (az eső) 105
szemitöl 105
szenelő 184
szenelőlik 184
szenyelő 184
szenyelőlik 184
szépen 248
szeptember 139
szerencsés 234
szerény 42
szetres 114
szilva 151
színészek 23
szipereg 99
szipog 99
szirma 116
sziszeg 98, *99*
sziszeget 99
sziszegő-szuszogó 109
sziszeg-szuszog 109
sziszereg 99
sziszerget 99
sziszeszusza 109
sziszifuszi 109
sziszimuszi 109
szisszeg 99
szisszeget 99
szitál 105
szityeg-szuszog 109
szittyeg-szuttyog 109
szív 20
szívesen 32
szolgálni 267
szomjasság 95
szomjúság 95
szotyó 301
szotyoló 301
szömörög 109
szöpörög 99
szőre 278
szöszmékül 109
szöszmétül 109
szöszmitöl 109
szöszmöjög 109
szöszmötöl 109
szumákol 109
szusza 109
szuszákol 109
szuszmatol 109
szuszmitol 109
szuszmorog 109
szuszmuszkál 109
szuszmutul 109
szuszog 109
szuszori 109
szuszorog 109
szutyikol 109
szutyorog 109
szuttyog 109
szükít 'nyüszít' 298
szüködik 298
szüköl 298
szürityöl 100
szüszmörög 109
szüszmötöl 109
szütyörög 109

T
tajákja 175
tájékozik 202
talákja 175
tanító 257
tanítóhol 170
tanítóhoz 170
tanítóhö 170
tanítsátok 90
tapogalódik 109
tapogat 109
tappancs 109
tavaly 152
teddideteddoda 109
tehenünk 70
tejfölös leves 195
tekingelődik 202
tekláca 175
Terinál 173
Terinél 173
testvérét 67
teszentoszik 109
teszetusza 109
teszi magát 115

tesziveszi magát 115
tetyemutya 109
tipeg-topog 109
tipitopi 109
tipörög-toporog 109
tipörög-töpörög 109
tiszeg-toszog 109
tiszitusza 109
tiszteleg 4
titeg-totog 109
titetota 109
tityeg-totyog 109
tohonya 109
tohonyáskodik 109
tojásos perec 198
tojató tojás 186
tojó 186
tojómony 186
tojótojás 186
toklász a 175
tompaeszű 114
tonoga 114
topog 109
toporog 109
toppog 109
torzs 179
toszog 109
toszorog 109
totmorog 109
totog 109
totoga 109
totojász 109
totojázik 109
totomász 109
totomászik 109
totomászkodik 109
totondzsál 109
totorász 109
totóri 109
totorog 109
totyorog 109
tökéletlen 114
tökörészik 109
tölcsérrel 292
töldök 300
törje 83
töszörög 109
tötyörög 109
tubikol 102
túlátul 185
túlfelül 185
túlfelülről 185
tullafelü 185
túlokos 112
túlról 185
túlsó149
túratás 180
turbékol 102
turbikol 102
tus 179
tuskó (a kukoricáé) *179*
tuszamusza 109
tutyimutyi 109
tüdök 300
tüje 179
tüskebogyó 117
tüze 64
tűzfalablak 184
tűzfallik 184
tűzho 172
tűzhoz 172
tűzhöl 172
tűzhöz 172

TY
tyúkvályúból 157

U
ubrigája 190

Ü
ügyefogyott 114
ügyvéd 112
ümöglénző 193
ünglénző 193
ülőtojás 186
üszök 302
ütődött 114
üvít 297

V
vakarcs 117
vakkelés 191
vangaló 304
vaníliás perec 198
vaskarika 183
vázu 183
vegyesen 131
veje 65
vekkerem 142
vékonyeszű 114
vendéghívó 197
vendéghívók 197
vereböl 100
verekedett 5
verittyol 104
vernyákol 98
verseny 243
vert perec 198
vertyog 98
vertyogat 98
vertyög 98
veséje 190
veszejcse 165
veszélyes 36
veszítse 165
vessze 165
vicsori 197
vimedli 191
vinnyancs 197
vinnyant 297
vinnyog 297, 298
vinnyogat 297
viriböl 100
viricsül 100
virityöl 100
visint 98, 99
visít 98, 99, 297
visítoz 297
visog 98, 297
visogat 98
visonyál 98, 99, 297
vonít 297, 298
vőfény 197
vőfények 197
vője 65

Z
zalai perec 198
záptojás 187
zegrebugri 113
zihál 101
zipitál 101
zöldség 118

ZS
zsápog 200
zsindely 256
zsírral 93
zsovák 43
zsovár 43
zsömlefánk 305
zsömlefölfújott 305
zsömlefölfújt 305
zsubrák 43
zsugori 43

Rövidítések

A könyvek, nyelvatlaszok rövidítésének teljes feloldása a 89. oldalon, A legfontosabb irodalom jegyzékében található. Itt néhány speciális rövidítést, jelet ismertetek.

é. éves
FON. fonetikai (hangtani) térképlap
Gysz. gyűjtésszervező
LEX. lexikai (szóföldrajzi) térképlap
MORF. morfológiai (alaktani) térképlap
kny.-i köznyelvi
kp. kutatópont
Mj. Megjegyzés
MNyA. A magyar nyelvjárások atlasza
nyj.-i nyelvjárási
NyvA. A Nyitra-vidéki nyelvjárások atlasza
ÖHA. Őrségi és hetési nyelvatlasz
MMNyjr. A mai magyar nyelvjárások rendszere
RMNyA. A romániai magyar nyelvjárások atlasza
SmA. Sárvíz menti nyelvatlasz
SomA. Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza
SzA. Szilágysági nyelvatlasz
ZsA. Zselici nyelvatlasz

|| a jel után a térképről leszorult adatokat közlöm.

Az adatközlők névjegyzéke

A S–ZA. anyaggyűjtését és a gyűjtött anyag ellenőrzését 1980–1984 között végeztem. Természetesen ezt megelőzte a kérdőív kipróbálása, a kutatóterület magvának kijelölése, ennek érdekében 1978–79-ben több próbagyűjtésre került sor. A helyszíni adatfelvételt nagyon pontosan elő kellett készíteni, hogy a 280 kérdés többszöri lekérdezése, a legjobb adatközlőktől, egy napi munkával megoldható legyen. A gyűjtésszervezés munkájában felhasználtam a helyi tanácsok, pedagógusok, főiskolai hallgatók, gimnazisták segítségét. Nekik köszönhető, hogy csak kevés helyen idegenkedtek tőlem és kérdéseimtől, általában megértették munkám lényegét, sőt nemegyszer élvezték is a gyűjtést, örültek, hogy jól tudtak felelni a „találós kérdéseimre".

Atlaszom gyűjtési munkálataiban tanítványaimnak, a Kaposvári Tanítóképző Főiskola hallgatóinak jelentős szerepük volt. Ők többnyire magyar nyelvészetből vállaltak szakdolgozatírást, erre magam készítettem föl őket. A leggyakoribb témájuk: „Három település nyelvjárásának összehasonlító vizsgálata". A települések között szülőfalujuk is szerepelt, a vizsgálati anyagot pedig a S–ZA. kérdőíve segítségével állították össze. Mi már minden gyűjtést magnetofon segítségével végeztünk, így gyorsabban lehetett dolgozni. A hallgatók magnetofonos gyűjtéseinek lejegyzését magam végeztem el, a szükséges helyszíni ellenőrzést is személyesen láttam el. Ez párhuzamosan folyt a gyűjtött anyag munkatérképekre írásával és a tanulságok értékelésével. A 99 kutatópont 20 százalékán tudtam ezt a gyűjtési, gyűjtésszervezői segítséget igénybe venni.

A gyűjtött adatokat községenként gyűjtőfüzetbe jegyeztem le, ide került az adatközlők névsora, életkoruk, vallási felekezetük stb. A kutatópontra, a helyi nyelvjárásra vonatkozó feljegyzéseket, a címszók kérdezésekor, a gyűjtési beszélgetés során hallott „orvanyagot" is ide jegyeztem föl. Meg kell mondanom, hogy az adatközlők névjegyzéke nem teljes, mert csak a fő adatközlőket írtam fel név szerint, azonban a gyűjtés közben bekapcsolódó családtagokat, szomszédokat, látogatókat sokszor csak keresztnevükön, rokoni megjelöléssel (pl. Naca néni, mama, az adatközlő férje, felesége, nagynéni, szomszéd stb.) jelöltem meg. A jól folyó, bensőséges hangulatú gyűjtést nem akartam adminisztratív adatok firtatásával megzavarni, másrészt ezek az adatközlők már a háromszori lekérdezés utáni többletet jelentették.

Ebben a névjegyzékben a kutatóterület térképe szerinti sorrendben, nyugatról kelet felé haladva közlöm az adatközlők nevét és életkorát. Ahol a gyűjtésben főiskolai hallgatók is segítségemre voltak, ott az ő nevüket Gysz. (= gyűjtésszervező) rövidítés után közlöm. Amelyik község a MNyA.-ban is kutatópont volt, azt a községnév után zárójelben ismertetem.

1. **Alsórajk**
Bakonyi Jánosné Deli Rózsa 73, özv. Tislér Józsefné 77, Tischlér Józsefné 54, Boros Istvánné 83 és Varga Ilona 47 éves.

2. **Kilimán**
Varga Kálmánné 56, Gyergyák Ferenc 60, Gyergyák Ferencné 55, Fülöp Györgyné 62 és Lakos Györgyné 62 éves.

3. **Kerecseny**
Tóth Mátyásné 72, Sipos Sándorné 49 és Csertán Jánosné 68 éves.

4. **Orosztony**
Pap Józsefné Müller Erzsébet 59, Bognár Lászlóné Mándics Gizella 57, Császár Sándor 51, Császár Sándorné Horvát Irén 44, Födő István 66 és Horváth Jenőné Virág Anna 67 éves.

5. **Zalaszabar**
Tóth Lajosné Sebők Zsuzsanna 47, Anda Zoltánné Vajdai Ilona 38, Vajdai Józsefné Kovács Ilona 60, id. Varga Dezsőné Korcz Mária 71, id. Varga Dezső 79, Tóthmárton András 68 és Tóth Lászlóné Varga Anna 75 éves.

6. **Nagyrada**
Újvári Erzsébet 74, Novák Péter 74, Novák Péterné Kozári Gizella 67, Tulok György 58 és Sznopek Vendel 76 éves.

7. **Gelse**
Lutár Imréné Irbus Teréz 56, Horváth Jánosné 62, Kece János 69, Lukács Mária 69, Sebők Istvánné 78 és Sabján Károlyné 69 éves.

8. **Gelsesziget** (MNyA. B 29)
Békési Józsefné Rádi Rozália 77, Sasvári Szilveszterné 45, Gregor János 81, Kreháné Erős Mária 68 és Tálosi Ferencné Sieber Erzsébet 80 éves.

9. **Nagybakónak**
Szentes János 78, Hegedűs István 83, Léder Imréné Hegedűs Mária 55, Mihalicz Ottó 50, Mihalicz Ottóné Kovács Margit 45, Tóber István 79 és Pósfa Jánosné Tóber Zsuzsanna 56 éves.

10. **Zalaújlak**
Beke Jánosné 60, Deli János 65, Deli Jánosné 62 és Antal János 80 éves.

11. **Zalamerenye**
Bodor Lajosné Sütő Mária 59, Zsédő Ferenc 67, Zsédő Ferencné Szalai Gizella 59, Sütő Jánosné Anda Mária 71 és Rosta Józsefné Pálos Mária 39 éves.

12. **Garabonc**
Kiss Imréné 69, Horváth Ferencné 56, Tulipán Józsefné Novák Mária 60, Lakatos Lászlóné Márfi Gizella 60, Müllei Mihály 62 és Müllei Mihályné 54 éves. Gysz.: Lakatos Józsefné.

13. **Zalakaros**
Borbás Ferenc 79, Mikola Istvánné Nagy Erzsébet 63, Kustos Istvánné Kovács Rozália 64 és Barát Józsefné Adorján Mária 82 éves.

14. **Balatonmagyaród** (MNyA. B 31)
Varga Jánosné Béres Margit 61, Puss Józsefné Táttás Magdolna 53, Szabó Györgyné Vajda Anna 72, Varga Józsefné Hajdú Anna 75 és Varga József 77 éves.

15. **Újudvar**
Horváth Józsefné 70, Horváth Ágnes 17, Szentes János 72, Horváth Istvánné 60, Gregor Péterné Földi Mária 74, Szentes Istvánné Horváth Mária 55 és Kuri Ferencné Vóting Mária 70 éves.

16. **Csapi**
Németh János (Kandics) 58, Németh Jánosné Antal Mária, 58 Borsodi Jánosné 73 és Varga János 54 éves.

17. **Galambok** (MNyA. B 30)
Egyed Józsefné 54, Egyed Lászlóné 82 és Sáfrán Istvánné 55 éves.

18. **Zalakomár**
Kiss Lászlóné 76, id. Tibor Gelencsér Józsefné 70 és Varga Györgyné Kis Rozália 68 éves.

19. **Nagyrécse**
Kun Lajosné Tuksics Ilona 48, Milei János 54, Milei Jánosné Strobl Etel 58, Hegedűs Józsefné Farker Mária 58, Németh Istvánné Soós Júlia 78, Németh Vincéné Harmados Mária 51, Kahotek István Zabár Ilona 52 és Lovász Józsefné Krejner Ilona 49 éves.

20. **Zalasárszeg**
Deli Jenő 66, Farkas László 52, Farkas Lászlóné 49, Hajdú Gáborné 64, Hajdú Gábor 72 és Kovács Ferenc 75 éves.

21. Zalaszentjakab
Magyar Józsefné Nagy Anna 75, Tóth Ferencné 66, Baranyi Margit 51, Tóth Ferenc 67, Jakabfi Lajosné 76 és Jakabfi Lajos 78 éves.

22. Kiskanizsa (MNyA. B 37)
Tenk Józsefné Németh Teréz 79, Fanek Rozália 73, Frank Gézáné 65, Bence Lászlóné Kálovics Rozália 74, Polai Józsefné 65 és Kis Józsefné 50 éves. Gysz.: Biskopics Éva.

23. Bagola
Gelencsér József 59, Gelencsér Józsefné Gether Katalin 57, Gelencsér Istvánné Gelencsér Katalin 52, Kalamász Györgyné Gether Anna 45 és Keplár János 79 éves.

24. Miháld
Ivusza Antal 68, Vigh Lajos 68, Ivusza István 65, Jakabfi József 82, Kiss Józsefné Király Anna 74 éves. Gysz.: Horváth Tibor.

25. Sand
id. Szmodics Sándor 73, id. Szmodics Sándorné Berke Júlia 70, Bilicz Istvánné Gerencsér Katalin 69, Bilicz István 73 és Farkas Gyuláné Futosa Margit 62 éves.

26. Pat (MNyA. B 33)
Poór Lajos 72, Poór Lajosné Mándi Erzsébet 67, Poór Józsefné Illés Margit 72 és Antalics Dénes 54 éves.

27. Főnyed
Marton József 63, Marton Józsefné Lóki Erzsébet 60, Kovács Jenő 72, Kovács Jenőné Szabó Ilona 70, Kovács Jánosné 71, Vida Imre 71, Beck Józsefné Lóki Erzsébet 77 és Beck Jenőné Simon Ilona 54 és Beck Valéria 17 éves.

28. Kéthely
Udvari Ilona 57, Udvari József 49, Mika Lászlóné 61 és Balla Józsefné 52 éves. Gysz.: Balla Mária.

29. Somogyszentpál
Babodi Sándorné Pazlosics Margit 78, Babodi Sándor 77, Fekete Istvánné Mikics Anna 78, Bula Miklósné Bepics Rozália 74 és Sirika Ignácné Hosszú Anna 70 éves.

30. Táska
László Istvánné Bogdán Cecilia 84, Gyanó Istvánné László Margit 63, Tomity Sándorné Kisdörnyei Julianna 62 és Kisdörnyei Istvánné Lukács Mária 84 éves.

31. Buzsák
Kovács Józsefné Csonka Julianna (Csipor) 68, özv. Tanasics Istvánné Máté Teréz (Csucsos) 55, Proity Jánosné Skrinyár Mária (Csicskó) 45, Proity Lajosné Novák Anna (Löncse) 43, Csóka Istvánné Novák Mária 66, Iváncsics Sándorné Csonka Julianna 78, Otucsák Istvánné Kovács Ilona 44, Skrinyár Jánosné Balogh Julianna 55, Molnár Gyuláné Kovács Mária 50 és Balogh Jánosné Kara Anna 58 éves. Gysz.: Magyar Valéria.

32. Sávoly
Kocza Imre 78, Kocza Imréné Péter Erzsébet 71, Molnár János 71, Molnár Jánosné Kovács Margit 67, Kelemen Józsefné Szarka Mária 54, Birkás Imre 85, Kelemen János 84, Horváth István 71 és Horváth Istvánné Kancsal Teréz 73 éves.

33. Somogysámson
Kurucz Lajosné Marton Erzsébet 73, Bóka Györgyné Vajda Julianna 69, Farkas Lajos 78, Tápler Gézáné Vida Eleonóra 86, Horváth Jánosné Antal Margit 79 és Farkas Éva 14 éves.

34. Horvátkut
Babina Györgyné Horváth Mária 74, Ihász Györgyné Tóth Mária 68, Farkas Mártonné Derdák Margit 77, Nemes Árpádné Nyári Mária 65 és Babina Jusztina 18 éves.

35. Boronka (Marcali, MNyA. D 11)
Alsecz István 94, Alsecz Istvánné Balázsi Margit 77, özv. Bencze Józsefné 71, Márkus Ferencné 57, Sótonyi Jánosné Németh Margit 60, Molnár György 45, Sótonyi János 61 és Frankó Ildikó 18 éves.

36. Csömend
Tála István 65, Vörös Rozália 62, Szabó István 68, Gulyás György 66, Vörös Ferencné Vörös Ágnes 88, Szentes Józsefné Baksi Julianna 79 és Pulai Istvánné Szentes Margit 57 éves.

37. Nikla
Fellei István 67, Fellei Istvánné Landor Mária 61, Tomisa Györgyné Androsics Mária 61, Makár József 77, Horváth György 79, Horváth Györgyné Légrádi Rozália 76 és Tálas Erika 16 éves.

38. Szőkedencs
Péter Györgyné Nagy Anna 77, Nagy Sándor 71, Nagy Sándorné Takács Margit 65, Szabó Pálné Lukács Mária 70, Boros István 82 és Ánik Edit 17 éves.

39. Somogyzsitfa
Savanyó György 81, Savanyó Györgyné Bencsik Julianna 75, Gelencsér Boldizsár 74, Bognár Ferenc 73, Bognár Ferencné Béres Ilona 71, Tollár Gyuláné Lutor Mária 49, Lutor Jánosné Bencsik Mária 55, Lutor Jánosné Tollár Margit 77, Lutor János 58, Savanyó Gizi 16 és Bács Edit 17 éves.

40. Csákány
Rakics József 79, Darabos János 82, Horváth János 71, Kocsis István 62, Szabi Vendel 73, Németh Lajos 55, Varga Jenő 65, Bereck Mihályné Darabos Julianna 76 és Cinger Edit 17 éves.

41. Gadány
Domonkos László 66, Domonkos Lászlóné Szabó Mária 56, Szerelem József 64, Kurucz István 65, Takács József 63, Takács Józsefné Horváth Magdolna 54 és Takács József 24 éves.

42. Bize
Tálos József 86, Vadál Jánosné Tálos Rozália 82, Spájzer Józsefné Mercz Éva 93, Hompót Istvánné Stohmajer Irén 48, Krénusz János 43 és Károly János 75 éves. Gysz.: Rádics Márta.

43. Kelevíz
Salamon József 67, özv. Vizsralek Imréné 72, Virág István 80 éves.

44. Hosszúvíz
Meláth Sándor 66, Molnár Viktorné 59, Nemes Vendelné 72 éves.

45. Mesztegnyő (MNyA. D 12)
Horváth Józsefné Balogh Gizella 63, Csendes József 71, Nagy Ilona 58, Stani Sándorné Novot Katalin 80, Merc Jánosné Horváth Julianna 79, Nyakas János 66 és Gsvind József 57 éves.

46. Libickozma
Gazda János 75, Pozsgai István 66, Pozsgai Istvánné 66, Nagy Sándor 63, Sostorics Istvánné 67 és Török Istvánné 51 éves. Gysz.: Paál Eleonóra.

47. Somogysimonyi
Kovács Istvánné Ágoston Anna 76, Bencze Gyula 87, Bencze Gyuláné Ács Mária 82 és Bence Lajos 87, Bántó Károlyné 46 és Matakovics Géza 70 éves.

48. Nemesvid
Takács Mihály 85, Takács Mihályné Gyergye Teréz 78, Olasz Lászlóné Eszter Erzsébet 76, Benkő Ferenc 76, Benkő Ferencné Bárány Julianna 73, Szita Györgyné Gelencsér Mária 76 és Filebics Márta 18 éves.

49. Nagyszakácsi
Borda Viktorné Horváth Anna 76, Káin Jánosné Kiss Julianna 86, Klujber Ferencné Káin Gizella 64, Lang Györgyné Böröcffy Mária 77, Bartalovics Ferencné Darnai Melinda 70, özv. Vass Ferencné Klujber Mária 72 és Bartalovics Valéria 15 éves.

50. Tapsony
Farkas János 80, Farkas Jánosné Kovács Mária 72, Szabó László 76, Szabó Lászlóné Gresa Mária 71, Bencze Lajosné Kőműves Julianna 69, Fábos Mária 72 és Bencze Zsuzsa 15 éves.

51. Szenyér
Káplár Mihályné Simon Julianna 74, Vida Jánosné Bódizs Margit 66, Balogh Jánosné Béres Margit 64, Balogh János 69, Benczik Józsefné Német Mária 79 és Németh Józsefné Papp Margit 64 éves.

52. Varászló
Csiszár József 79, Nagy Teréz 87, Zsoldos Kálmán 77, Zsoldos Kálmánné Báthori Verona 70, Benczik Vince 72, Benczik Vincéné Timár Rozália 59 és Peti Antal 88 éves.

53. Nemesdéd
özv. Zsohár Lajosné Szabó Margit 68, Kőrösi Béláné Lukács Lídia 75, özv. Szabó Istvánné Nagy Eszter 71 és Halászi Lajosné Szabó Jolán 49 éves.

54. Nemeskisfalud
Madarász Kálmán 74, özv. Bálint Józsefné 51, Bálint Mária 58, Szira János 76 és Madarász János 73 éves.

55. Inke
Bíró János 61, Bíró Jánosné 55, özv. Berkes Sándorné 75, Czippán Jánosné 39, Kis Czippán Sándor 68 és Kis Czippán Sándorné 69 éves.

56. Vése
Németh Rozália 69, özv. Takács Péterné Leposa Katalin 71, Takács Ernőné Tóth Ida 39, Bertók Ferencné Németh Margit 56, Bertók Ferenc 59, Varga Lászlóné 42 és Varga Rózsa 20 éves.

57. Böhönye
Hajas János 72, Pintér János 73, Pável István 70, Pável Istvánné Kövér Margit 70 és özv. Szita Jánosné Mustos Anna 75 éves.

58. Nagybajom
Ács Busa János 63, Ács Busa Jánosné 61, Bíró János 66, Botika Sándorné Laki Lukács Julianna 81, özv. György Jánosné Beck Huszár Katalin 75, Czebei János 74, és Czebei Jánosné Merth Margit 71 éves. Gysz.: Bakó Lászlóné.

59. Kisberény
Riba Lajosné Harangozó Anna 66, Tomity Lászlóné Lukics Teréz 53, Tanács Sándor 52, Harangozó János 45 és Nyes Géza 74 éves. Gysz.: Magyar Valéria.

60. Gamás
Parrag Gyuláné Somogyvári Teréz 61, Begovácz Józsefné Kittlinger Etel 57, Csordás István 62, Bérdi József 64, Happ Géza 53, Happ Gézáné Bodor Ibolya 49 és Gráv Lajosné Banó Katalin 76 éves.

61. Fiad
Sovák István 68, Androsovics György 66, Androsovics Antal 65, Gréczi Lajosné 47, Gréczi Lajos 48 és Kurián Jánosné Androsovics Anna 58 éves.

62. Andocs
Ténta Ferencné Sipos Anna 71, özv. Németh Ferencné Pintér Anna 81, Németh László 61 és Varga Gyuláné Tóth Piroska 54 éves.

63. Nágocs
Balassa Sándor 78, Balassa Sándorné Balassa Gizella 70, Szabó Lajosné Balassa Zsófia 74, Balassa Józsefné Dömötör Jolán 56, Balassa József 65, Boldizsár Imre 71 és Balassa Imréné Faragó Etelka 61 éves.

64. Bedegkér
Tóth Gyula 62, Tóth Gyuláné 57, Fodor Mihályné 46, Fodor Mihály 56, Borbás Istvánné 47, Paska Sándorné 47 és Barát Gergelyné 67 éves.

65. Öreglak
Dombai József 70, Varga Ferencné Sutyor Mária 72, Vincze Józsefné Horváth Julianna 63, Hegedűs Istvánné Ágoston Mária 74, Kapitány József 83, Kovács Lászlóné 69, Nagy Józsefné Kollár Mária 49 és Nagy József 53 éves. Gysz.: Nédli Béláné Magyar Julianna.

66. Somogyvár
Sebestyén Imréné Rádics Teréz 66, Rádics Ferenc 61, Rádics Ferencné Kovács Erzsébet 57 és Dömötör Józsefné Hosszú Verona 65 éves.

67. Somogyvámos
Jóna Imre 55, özv. Sárdi Sándorné Takács Margit 57, Visnyei Sándor 68, Visnyei Sándorné Pintér Verona 60, Visnyei Géza 67 és Nyers Zoltán 25 éves.

68. Polány
Tollinger Cecília 70, Walter József 65, Walter Józsefné 62, Pankovics Józsefné Nagy Ilona 64, Nagy György 63 és Nagy Györgyné Hernesz Terézia 62 éves. Gysz.: Bódis Lajos.

69. Felsőmocsolád
Hideg Józsefné Bózsa Erzsébet 78, Hideg Gyula 56, Lucz Jánosné Bózsa Lídia 80, Hideg Emma 22 éves.

70. Kisbárapáti
Fazekas István 72, Fazekas Istvánné Vukk Mária 65, Csordás József 71, Fazekas Gézáné Szvath Anna 53 és Csallos Lajos 56 éves.

71. Somogyacsa (MNyA. D 15)
Kupi Istvánné Vörös Teréz 62, Porczió Györgyné Porczió Margit 52, özv. Porczió Györgyné Németh Anna 75, özv. Csizmazia Ferencné Porczió Katalin 81, Csizmazia Ferenc 65, Horváth Pálné 61, Porczió Vendelné 44, Horváth Jánosné 37, Mészáros Erika 21 éves. Gysz.: Porczió Margit.

72. Kára
Heffer Gyuláné 50, Hoffmann Ferencné 48, Baumann Józsefné 55, Heffer János 80, Baumann József 57 és Heffer Jánosné Eperjesi Teréz 77 éves. Gysz.: Porczió Margit.

73. Szorosad
Takács Béláné 54, Molnár Albertné 36, Vendli Ferencné 45, Bánffi Mátyás 72 és Balla Kálmánné 53 éves.

74. Törökkoppány
Varga Ferencné Györki Ilona 52, özv. Császár Ferencné Korpádi Anna 77, özv. Kis Józsefné Réder Anna 70 és Réder Istvánné Zana Katalin 67 éves.

75. Pusztakovácsi
özv. Kovács Istvánné 66, Juráskovics Ferencné 50, Hederics József 73, Szabó Ferencné 67 éves. Gysz.: Paál Eleonóra.

76. Somogyfajsz
Rácz Jánosné 66, Sipos Imréné 49, id. Csávics Lajos 65, Csávics Lajosné 58, Mihalics Jánosné 70 és Csávics József 82 éves. Gysz.: Paál Eleonóra.

77. Pamuk (MNyA. D 13)
Varga Sándor 67, Varga Sándorné Salamon Rózsa 59, özv. Horváth Sándorné Rabóczky Anna 69 és Szabó György 72 éves.

78. Osztopán
Wágner József 69, Wágner Józsefné Ferka Mária 68, Turbék Pál 75, Turbék Pálné Gergő Róza 77, Kovács János 79, Kovács János Fekete Rozália 75, Sinkó Józsefné Pamuki Rozália 83 éves.

79. Edde
Varga Istvánné Gergő Julianna 73, Kéki Lajos 48, özv. Ferincz Sándorné Varga Erzsébet 76 és özv. Szabó Györgyné Mencseli Margit 73 éves.

80. Somogygeszti
Velkovics Imréné Buzsáki Katalin 58, Velkovics Imre 69, Éder Istvánné Buzsáki Rozália 60, Lonkai József 72, Hosszú Lajosné Péter Rozália 84, Kapitány Vilmosné Hosszú Mária 26 és Horváth Jánosné Horváth Katalin 78 éves.

81. Mernye
Vajda Józsefné Kéri Mária 65, Vajda József 67, Sütő István 81, Kéri Vendel 65, Kéri Vendelné 63 és Csendes Ferenc 85 éves. Gysz.: Bódis Lajos.

82. Szentgáloskér
Androkity György 44, Bunevácz József 41, Vonyó József 64 és Horváth Jenőné Keszthelyi Mária 60 éves.

83. Ráksi
Oláh Istvánné 71, Bódi Sándorné 51, Hinkli Istvánné 56, Gáspár Istvánné 84, Gáspár István 59 és Haszonics Imre 78 éves. Gysz.: Benked Ilona.

84. Igal
Gellért Ferencné 63, Gellért Ferenc 70, Bodó Józsefné 69, Hajmási Lajos 89, Bornemissza Józsefné 75 és özv. Lancsak Antalné 75 éves. Gysz.: Benked Ilona.

85. Somogyszil
Dancs István 78, Paczai Jánosné 84, Kaposi József 62, Puska György 77, Puska Györgyné 71 és Kaposi Józsefné 57 éves. Gysz.: Benked Ilona.

86. Újvárfalva
Szerencsés István 60, Szerencsés Istvánné Takács Mária 59, Szlágel János 66, Kiss János 78, Kiss Zsuzsa 47, Horváth József 84 és Horváth Miklósné 68 éves.

87. Bodrog
Zoltán József 52, Matók Istvánné Présöl Ilona 59, Farkas Mihályné Valkó Rozália 57, Franczikovics István 50 és Franczikovics Anna 25 éves.

88. Csombárd
özv. Szabó Györgyné Szabó Julianna 58, Gazda Dezső 41, Dégmár János 63, Ballér József 72 és Ballér Józsefné Orsolics Julianna 66 éves.

89. Somogyjád
Györék Sándor 72, Györék Sándorné Borbély Rozália 61, Taranyi Vince 59, özv. Torma Sándorné Turós Zsófia 83 és Torma László 54 éves.

90. Várda
Rutek Lajos 79, Varga József 50, özv. Samu Józsefné Ladiszlai Mária 77, id. Felde Balázs 72, Krammer Györgyné Rutek Julianna 82 és Bosnyákné Varga Valéria 30 éves.

91. Magyaregres
Gál Sándor 81, Gál Sándorné 79, Vián Ferenc 80, Vián Ferencné 77, Kurucz Lajos 55, Ferenczi Lajos 60 és Szabó János 54 éves.

92. Somogyaszaló
Keczeli Lajosné 68, Szabó Jolán 47, Vojcsek Istvánné 66, Koncz Istvánné 73 és Szöllősi Istvánné 35 éves.

93. Somodor (MNyA. D 14)
Kovács Józsefné 70, Átol József 55, Sasvári János 53, Balázs József 63 és Horváth Józsefné 60 éves.

94. Magyaratád
Sipos Sándor 68, Sipos Sándorné Komáromi Rozália 60, Kiss József 13, Balla József 61, Balla Józsefné Göndör Irma 56, Pócza László 12 és Halbaksz Andor 65 éves.

95. Kazsok
Csapó Dénes 55, Nagy István 73, Topp János 67, Takács József 68, Tóth Józsefné 62 és özv. Csapó Mártonné 64 éves.

96. Büssü
özv. Várkonyi Imréné Tusnovics Mária 78, Nagy Mózes Lajos 67, özv. Király Lajosné Vertensohn Anna 65, Somogyvári Istvánné Tóth Mária 70 és Kontli Józsefné Tusnovics Erzsébet 59 éves.

97. Somogysárd
Torma Ferenc 67, Torma Ferencné Máli Teréz 65, Szulimán István 72, Szulimán Istvánné Göndőcz Mária 69, Gelencsér János 71, Torma Miklósné Gelencsér Erzsébet 65, Máli Ferenc 82 és Máli Ferencné Horváth Verona 75 éves.

98. Mezőcsokonya (MNyA. D 23)
Csere Ferencné Tóth Mária 65, Csere Ferenc 68, Bíró Lajos 68, Bíró Lajosné Pap Eszter 59, özv. Székely Józsefné Kiskovács Eszter 59, özv. Sipos Kálmánné György Zsófia 71 és Tóth Józsefné Kovács Zsófia 68 éves.

99. Hetes
özv. Csepregi Józsefné Szűcs Rozália 73, özv. Bánóczy Ferencné Zsobrák Eszter 76, Kurucz Jenő 69, Csigeti Józsefné Bertalan Julianna 88, id. Horváth Károly 89, özv. Beck Jánosné Horváth Rozália 77, özv. Lénárd Istvánné Kovács Margit 76, Korcz József 75 és Korcz Józsefné Pelőcz Róza 68 éves.

A legfontosabb irodalom

(A könyv szövegében alkalmazott rövidítésekkel)

Balassa József 1891. *A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

Balogh Lajos 1975. Adatok A magyar nyelvjárások atlaszának kutatópontjairól és címszóanyagáról. In Deme – Imre 263–345.

1996. (szerk.) A magyar nyelv táji változatai az 1980-as évek végén. Tanulmánygyűjtemény. *Linguistica.* Series A. Studia dissertationes, 19. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.

2001. A nyelvjárási anyaggyűjtés. In Kiss 157–174.

Balogh Lajos – Király Lajos 1976. *Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza.* Budapest, Akadémiai Kiadó. = SomA.

Benkő Loránd 1957. *Magyar nyelvjárástörténet.* Budapest, Tankönyvkiadó.

1967. A nyelvföldrajz történeti tanulságai. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei,* 29–48.

1975. A magyar nyelvjárások atlaszának hangjelölési rendszere és gyakorlata. In Deme – Imre 123–165.

Bokor József 1995. *Regionális lexikológiai vizsgálatok a nyugati magyar nyelvterületen.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 203. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Csánki Dezső 1914. *Somogy vármegye.* Budapest, 492.

Deme László 1953. *A magyar nyelvjárások néhány kérdése.* Nyelvtudományi Értekezések 3. Budapest, Akadémiai Kiadó.

1956. *Nyelvatlaszunk funkciója és további problémái.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

1975. A magyar nyelvjárások atlaszának kérdőívei. In Deme – Imre 67–121.

Deme László – Imre Samu (szerk.) 1968–1977. *A magyar nyelvjárások atlasza.* A munkaközösség vezetője Bárczi Géza. A Magyar Nyelvatlasz munkaközösségének közreműködésével szerkesztette Deme László és Imre Samu. I-VI. Budapest, Akadémiai Kiadó. =MNyA.

Deme László – Imre Samu (szerk.) 1975. *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

Deme László 1975. A magyar nyelvjárások atlaszának szerkesztési munkái. In Deme – Imre 231–256.

Gálffy Mózes – Márton Gyula 1987. *Székely nyelvföldrajzi szótár.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

Gálffy Mózes – Márton Gyula – Szabó T. Attila (szerk.) 1991. *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza.* I–II. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 193. =MCsA.

Hajdú Mihály 1987. Adatok a XVI. század *ö*-zéséhez. *Magyar Nyelv,* 443–447.

Hegedűs Attila 1998. Kutatási beszámoló egy nyelvatlasz-előtanulmányról. In Szabó G. – Molnár Z. 139–143.

Horger Antal 1934. *A magyar nyelvjárások.* Budapest, Kókai Lajos kiadása.

Imre Samu 1962. Nyelvjárási jelenségek statisztikai feldolgozása. (Módszertani kísérlet.) *Magyar Nyelvjárások,* 11–27.
1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere.* Budapest, Akadémiai Kiadó. =MMNyjR.
1972. Megfigyelések a magyar nyelvjárások változásáról. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok VIII,* 85–104. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1981. Egy fogalomkör nyelvjárási megnevezésének típusai. *Magyar Nyelv,* 1-20.
1987. *Nyelvjárási szókészletünk néhány szerkezeti kérdése a magyar nyelvatlasz anyaga alapján.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
Juhász Dezső 1995. A kiadásról. In Murádin – Juhász 1995, 1: 13–14.
Juhász Dezső 2001. A nyelvföldrajz. A nyelvföldrajz magyar eredményeiből. A nyelvjárási régiók. In Kiss Jenő (szerk.) 2001. 92–110, 111–128, 262–316.
Juhász Dezső – Radványi Péter – Vékás Domokos 2000. Egy dialektológiai adatbázis és elektronikus prezentációs rendszer alapvetése. *Magyar Nyelv,* 47–58.
Kálmán Béla 1966. *Nyelvjárásaink.* Budapest, Tankönyvkiadó.
Király Lajos 1981. A földrajzinév-gyűjtemények nyelvjárási tanulságairól és nyelvföldrajzi felhasználásukról. In *Név és társadalom.* A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980.). Szerk. Hajdú Mihály és Rácz Endre. Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160.
1982a. A tájszótérképek szerepe a regionális atlaszokban. In Szabó – Molnár 203–208.
1982b. Délszláv elemek a somogyi lakodalmi szokásokban. *Somogy,* 87–91.
1984. Az anyanyelvi nevelés sajátosságai nyelvjárási és regionális köznyelvi környezetben. *Magyar Nyelvőr,* 162–171.
1985. Öt gyakran használt szavunk nyelvjárási képe a Somogy–zalai nyelvatlasz alapján. *Magyar Nyelvőr,* 77–81.
1988a. Térképtípusok a Somogy–zalai nyelvatlaszban. *Magyar Nyelv,* 75–88.
1988b. A nyelvjárástípusok határterületeinek regionális nyelvatlasza. In Kiss – Szűcs 1988. 554–560.
1990. *Nyelvjárási jelenséghatárok a Dél-Dunántúlon.* Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 186.
2003. A csökölyi nyelvjárás változásai 1910-től napjainkig. In Hajdú Mihály és Keszler Borbála (szerk.): *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára.* Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
2004. A mai magyar nyelvjárások. In A. Jászó Anna (főszerk): *A magyar nyelv könyve.* Budapest, Trezor Kiadó, 641–686.
Kiss Jenő 1981. *Nyelvjárási tanulmányok.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 159.
1988. Mai nyelvjárásaink és változataik. *Magyar Nyelv,* 443–452.
1990. *A mihályi nyelvjárás változásai 1889 és 1989 között.* Budapest, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 190.
1999. Nyelvi intuíció és elfogadhatósági ítéletek. *Magyar Nyelv,* 129–138.
2001. Nyelvek, nyelvváltozatok, nyelvjárások. Dialektológia. A regionális nyelvhasználat vizsgálata. In Kiss Jenő (szerk.) 23–56., 57–81., 131–156., 175–256.
2001. (szerk.) *Magyar dialektológia.* Budapest, Osiris Kiadó.
2002. Gondolatok a magyar dialektológiáról az új évezred küszöbén. In Szabó – Molnár – Guttmann 11–17.
Kiss Jenő – Szűts László (szerk.) 1988. *A magyar nyelv rétegződése. I-II.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
Knézy Judit (szerk.) 1980. *Somogy néprajza 2. Anyagi kultúra.* Kaposvár, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 5–10.

Kósa László – Filep Antal 1975. *A magyar nép táji-történeti tagolódása.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
Kugotowicz Károly 1930. *Dunántúl és Kisalföld írásban és képben.* Szeged, 192.
Lizanec, Petro N. 1998. Szemantikai térképek „A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá"-ban (az I–II. kötet alapján). In Szabó G. – Molnár Z. 69–82.
Markó Imre Lehel 1981. *Kiskanizsai szótár.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
Marosi Sándor 1970. *Belső-Somogy kialakulása és felszínalaktana.* Földrajzi Tanulmányok 11. Budapest, Akadémiai Kiadó, 3–169.
Márton Gyula 1972. *Magyar nyelvjárástan.* Cluj, Babeş–Bolyai Tudományegyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Kar.
1975. A regionális atlaszok szerepe a nyelvjárási rendszerek megismerésében. *Magyar Nyelvjárások,* 3–32.
Márton Gyula (gyűjt.) – Hegedűs Attila (szerk.) 2000. *Szilágysági nyelvatlasz.* Budapest, Piliscsaba. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. = SzA.
MMNyjR. = *A mai magyar nyelvjárások rendszere.* L. Imre Samu 1971.
MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza.* L. Deme – Imre szerk. 1968–1977.
Murádin László 1976. Az *ellik* és rokon értelmű társainak jelentésköre. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények,* 19–30.
Murádin László (gyűjt.) – Juhász Dezső (szerk.) 1995–2004. *A romániai magyar nyelvjárások atlasza. I–VIII.* Anyagát gyűjtötte és a kéziratot összeállította Murádin László. Szerkesztette Juhász Dezső. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság. =RMNyA.
Nyíri Antal 1939. *A zselicségi Szenna és vidéke magyar nyelvjárása.* Kaposvár, Csurgói Könyvtár, XIII.
NyvA. = *A Nyitra-vidéki magyar nyelvjárások atlasza.* L. Sándor Anna 2004.
ÖHA. = *Őrségi és hetési nyelvatlasz.* L. Végh 1959.
Ördög Ferenc 1973. *Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
Paládi Kovács Attila (szerk.) 1980. *Előmunkálatok a Magyarság néprajzához 7. Néprajzi csoportok kutatási módszerei.* Budapest, MTA Népr. Kut. Csop. 226.
Penavin Olga 1966. *A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 116.
Péntek János 1972. A tájszók leíró szempontú osztályozásáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények,* 231–240.
Pesti János 1996. Adatok a nyelvi viselkedés kérdéséhez. In Balogh 25–39.
RMNyA. = *A romániai magyar nyelvjárások atlasza.* L. Murádin (gyűjt.) – Juhász (szerk.) 1995–2004.
Rónai Béla 1993. *Zselici nyelvatlasz.* Pécs, Magyar Történelmi Társulat Dél-dunántúli Csoportja, Magyar Nyelvtudományi Társaság. =ZSA.
Sajtos József 2004. *Sárvíz menti nyelvatlasz.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 220.
Sándor Anna 2004. *A Nyitra-vidéki magyar nyelvjárások atlasza.* Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
Sebestyén Árpád 1987. Újabb lehetőségek, feladatok és módszerek nyelvjáráskutatásunkban. *Magyar Nyelv,* 507–516.
SmA. = *Sárvíz menti nyelvatlasz.* L. Sajtos 2004.
SomA. = *Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza.* L. Balogh – Király 1976.
SzA. = *Szilágysági nyelvatlasz.* L. Márton – Hegedűs 2000.
Szabó Géza (szerk.) 1990. *II. Dialektológiai szimpozion.* Veszprém, A MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága.

Szabó Géza – Molnár Zoltán (szerk.) 1982. *Dialektológiai szimpozion.* Veszprém, VEAB Értesítő, II. A MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Társadalomtudományi Szakbizottsága.

1998. *III. Dialektológiai szimpozion.* Szombathely, A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai II.

Szabó Géza – Molnár Zoltán – Guttmann Miklós (szerk.) 2002. *IV. Dialektológiai szimpozion.* Szombathely, A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai V.

Szabó József 1986. *A nagykónyi nyelvjárás.* Szekszárd, Béri Balogh Ádám Megyei Múzeum.

1990. *Magyarországi és jugoszláviai magyar nyelvjárásszigetek.* Dél-alföldi Évszázadok 3. Békéscsaba, Kecskemét, Szeged, Csongrád Megyei Levéltár.

1999. *Nyelvjárási és szociolingvisztikai tanulmányok.* Békéscsaba, Körös Főiskola.

2000. *Koppány menti tájszótár.* Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum.

Szilárd Jenő 1967. *Külső-Somogy kialakulása és felszínalaktana.* Földrajzi Tanulmányok 7. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Szita László 1993. *Somogy megyei nemzetiségek településtörténete a XIII–XIX. században.* Kaposvár, Somogyi Almanach 52.

Takács Lajos 1978. *Kis-Balaton és környéke.* Kaposvár, Somogyi Almanach 27-29. sz.

Várkonyi Imre 1965. *A Somogy megyei ö-ző nyelvjárás. A büssüi nyelvjárás ö-zése.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 113.

1988. *Büssüi tájszótár.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

Végh József 1959. *Őrségi és hetési nyelvatlasz.* Budapest, Akadémiai Kiadó. =ŐHA.

Zelliger Erzsébet 1988. Településtörténeti kérdések a szóföldrajz tükrében. In Kiss – Szűts 1029–1040.

ZsA. = *Zselici nyelvatlasz.* L. Rónai 1993.

ADATTÁR

A térkép formájában nem közölt és az adatbeírás nélküli, grafikai jeles szemléltetésű címszók anyagának szótárszerű leírása

A 280 címszót tartalmazó kérdőívemet a kutatóterület egészén (99 község) lekérdeztem, a kapott adatokat munkatérképekre írtam, a végső szerkesztés során azonban 125 címszó esetében lemondtam térkép formájában való közzétételükről, anyagukat ún. *szótárszerű adatleírás* formájában közlöm. Ezek a térképlapok ugyanis nem mutatnak a vizsgált területen markáns nyelvjárási különbségeket, vagy más lapok már az ezeken is látható nyelvjárási sajátosságokat kellően dokumentálják. A 80 ún. grafikai jeles szemléltetésű térképlapon csak a fontosabb fonetikai, morfológiai vagy lexikai sajátosságokat mutatom be, azonban ezeknek a címszóknak az anyaga még sok más, értékes nyelvjárási adatot tartalmaz, érdemes tehát a szótárszerű leírásra.

A térképszerkesztés fő szempontjának azt tekintettem, hogy a közölt lapokkal meg tudjam határozni a dél-dunántúli nyelvjárási régiók területiségét, határaikat, érintkezésük és átmenetük sajátosságait. A grafikai jeles szemléltetésű és az adatbeírásos térképlapokon a legfontosabb nyelvjárási jelenséghatárokat mutatom be.

A szótárszerű adatközlés a térkép formájában közölt anyagot bővíti, egészíti ki, ugyanakkor a terület helyi nyelvjárásainak tanulmányozásához is nagy segítséget nyújt. Az anyagközlést a címszó köznyelvi formája és a térképlap minősítése (FON., MORF., LEX.) vezeti be, ezután a gyűjtés kérdező mondatát közlöm, zárójelben az eredeti kérdőív sorszámát adom meg. Ezen térképlapok anyagát a fonetikai lapoknál a fonematikus különbség figyelembe vételével, a morfológiaiaknál az alaktani különbségek szerint, a lexikaiaknál a lexémák különbsége és betűrend szerint csoportosítottam és írtam le. Az egyes szempontok természetesen együttesen is megjelennek, a lényeg nem az etimológiai besorolás, hanem az adatok áttekinthetősége volt. Az egyes adattípusok utáni számok a kutatóterület községeinek sorszámát jelentik, így pontosan megállapítható, hogy az illető adat melyik községből származik. A közölt kutatóterületi térkép alapján az érdeklődők az egyes, számukra fontos adatokat akár térképre is írhatják. Az adatok társadalmi érvényességét, archaikus ( ) vagy köznyelvies [ ] jellegét, ritkaságát < > zárójelekkel jeleztem, ezeket azonban csak az egész térképlap összefüggésében lehet értékelni. (Egy településen belül a ritka vagy archaikus adat azt is jelentheti, hogy az illető nyelvjárási jellegzetesség érvényességének a határszélén vagyunk, régen nagyobb területen volt elterjedve stb.)

A *Megjegyzések* c. bekezdésben a munkatérkép áttanulmányozásának tapasztalatait fogalmaztam meg, legtöbbször azt a tényt, hogy a ezekben az adatokban is megfigyelhetjük a nyugat-dunántúli és a közép- és dél-dunántúli nyelvjárási régiók sajátosságait, területi érvényességüket. Ebben a részben utaltam az egyes térképlapok kapcsolatára, és arra, ha a címszó anyagát szemléltettem valamelyik közös, összesítő térképlapon.

Szótárszerű adatleírás

FONETIKAI TÉRKÉPLAPOK

1. **fecske FON.** Mi a neve az eresz alatt, sárból tapasztott fészekben lakó villás farkú madárnak? (262)

fëcske 2, [3], [8], [12], [14], [21–2], [25], [27], [31–2], 35, [39], <62>, 65–6, [68], 72, [87] fëcskę 14, [17], 36, 66–7 fęcske 4, 32, 42, 44, [64], 68 – föcske 1–5, 8, 9, 11, 15–20, 22–4, 26–7, 29, 30, 32–4, 37–57, 65, (67), 69, 70, 72–80, 82–5, 87–90, 92–9 föcskę 6, 7, 10, 12, 16, 21, 25–6, 28, 31, 36, 58–9, 66, 68, 71, 77, 81, 86, 91 fǫcske 23–4, 42, 46–7, 76, 90, 97

2. **csendőr FON.** Mi volt a neve a régi világban a kakastollas rendőrnek? (27)

csęndőr 91 – csëndőr [17], 20–1, 24, 27, 29-31, [32], 35–6, 39, 43, [47], 48, [51], [55], [59], 61, [63–4], 65, 67, [70], [72], 73, 78, [82–3], [85], [89], 93, [97], csëndȍr <22> csëndǫ̋r 65 csęndőr 51, 53, [75] csëndüȍr [8] csëndüȍr 1, 9, 13, 18 csënd^{ü}ő̋r [2], [14] – csöndőr <36>, 49, 51, 53, 56, 59, 62, 68, [69], 70, 92–3, csǫ̈ndőr 48, 51 csǫ̈ndǫ̋r 44 csönd^{ü}ő̋r [3], 4–6, 12, 16 csǫ̈nd^{ü}ő̋r 14 csöndő^{ü}r 24–5, 34, 42, 45, 54, 66, [81], 86–7, 93

csëndér 39 – csöndér 25, 28, 33–4, (35), 36–7, 39, 41, 44, 47, (48), 50, (51), (56), 57, 60–5, 69–72, 74, 80, 82, 90, 92–3, 96–7, 99 csöndę́r 26, 32 csöndę́r 23, 26, 31, 59, 67–8, 77 csǫ̈ndér 17, 47 csöndiȅr 5, 8, 18 csöndiȅr 1, 6, 7, 12–6, 18–9, 22 csönd^{i}ér 2–4, 6, 7, 9–12, 22 csǫ̈nd^{i}ér 10 csöndé^{i}r 38, 40, 46, 49, 52, 66, 76, 81, 83–5, 87–8, 92 csöndę́^{i}r 24, 91, 94–6 csǫ̈ndé^{i}r 45 csǫ̈ndeȅr 55, 58 csönd^{e}ér 55, 98 csönd^{e}ér 79, 89

3. **cseresznye FON.** Mi a neve az édes, piros, ropogós, májusban és júniusban érő bogyósgyümölcsnek ? (195)

cserësznye [31], [52] cserësznye 24 [64] cserę̈sznye [9] – cserösznye <12>, 22, 24, 65, 85 cserösznye [75] cserösznyę 21 cserǫ̈sznye [27], 35, 47 cserösznye [66]

cserësnye 9, [19], 32, 34, 38, 60, 62–3, [65], 70, [78] cserësnye 28 cserësnyę 3, <15>, 36 cserę̈snye 27, 29, 32, 47, <60>, 70 cserę̈snye 65, 77, [93] cserę̈snyę 3, 6, 45, [67] – cserösnye 24, 30, 32–3, 35, 38–9, 41–2, 48–53, 56, 61, 69, 71, 73–4, 78–80, 82, 85, 97 cserösnye 12–4, 26–7, 29, 31, 37, 40, 44–5, 57, 72, 77, 83, 89, 93–6 cserösnyę

1–8, 10–1, 15–6, 18–9, 21–3, 25, 43, 46–7, 54–5, 58–9, 64–8, 71, 75–6, 81, 84, 86–8, 90–2, 98–9 cserösnye 38, 71 cserösnye 14, 17 cserösnyę 2, 20, 26, 31, 36

4. **tiszteleg FON.** Mit csinál a katona, amikor fölöttesével találkozik? (136)

tisztëlëg 60, 70, 78 tisztëlëG 23, 26, 29–31, 44, 46–7, 59, 61–8, 72–3, 75–7, 80, [82] ţisztëlëG 37 ţisztęlëG 2–9, 11–3, 15–6, 18–9, 21, 24, 28, 33–6, 38–40 tisztëlëk [41], 42, 48 ţisztęlëk 27, 32 tisztëlęG 66, 75 ţisztęlęG 4 tisztęlëG 59, 60, 93 ţisztęlëG 37 tisztëlëG 30 – tisztëlöG 17, <64>, 80, 83 tisztęlög 71 tisztęlök 26, 41, 52 tisztęlöG 43, 52, 84 ţisztęlök 48 – tisztölög 53, 56, 69, 71, 74, 80–2, 93, 95, 98 tisztölöG 25, 45, 50–1, 55, 57–8, 72, 79, 85–91, 94, 96–7, 99 tisztölök 41, 74 tisztęlöG 1, 3, 10, 14–5, 20 ţisztęlök 26, 49 tisztęlög 71 tisztęlöG 22, 43–4, 50, 68 ţisztęlöG 7, 54 ţisztęlöG 8, 18, 55 ţisztęlöG 22 ţisztölöG 3

5. **verekedett FON.** A gyerek szakadt ruhával és sebesülten jön haza. Azt mondom: ez a rossz gyerek már megint valakivel ... (59)

verekëdëtt 18, 29, 30, 46, 60–5, 68, 70, 78 verekëdëţţ 9, 17, 21, 24, 31, 35, 42, 65 verekëdęţţ 10, 23, 27–8, 36–7, 39, 40 verękëdëtt 31, 59, 66–7, 72, 77 verękëdęţţ 1–3, 5–8, 11–6, 19, 32–4, 38, 40, 47, 75–6 verekëdëţţ 24 verekëdęţţ 16, 19 verekëdętt 42, 73 verękëdęţţ 4, 34 verękëdęţţ 14, 18 – verekëdött <64> verękëdött 22 verękëdöţţ 20 – vereködött 69, 71, 74, 78–80, 87–9, 92–3, 98–9 vereködöţţ 51 vereködöţţ 41, 48–50, 56 veręködött 52–3, 81–5, 90–1, 94–6 veręködöţţ 25, 43, 45, 57–8, 86, 97 väräködöţţ 18 veręködöţţ 20, 22, 54–5 vereködött 92–3 vereködött 21, 44 veręködött 26, 67, 82 veręködöţţ 11

Megjegyzés: A szóalakban előforduló ö-zés nyelvföldrajzi képét a 209. számú összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be.

6. **lelkem FON.** Ha meghalok, nekem is elszáll az én ... (4)

lelkem 4, 63, 91, 93 lęlkem 15, 76 lęlkem <92> lęlkęm <55>, 64 – lelkëm 23, 29, 32, 36, 59, 63, 70, 75, 91 lęlkëm 31, <35> lelkęm 73 – lëlkëm 1, 2, 5, 8–13, 18, 20, 22–4, 28, 32, 35–6, 38, 52, 59, 65, 68, 78 lęlkëm 2, 6, 14, 17, 23, 31, 66, 70, 93 lëlkęm 13, 22, 39 lęlkęm 4, 16 lęlkëm 24, 28, 78 lęlkęm 1, 37, 42–4, 59 – lëlköm 8, 10, 22, 70, 72, 83 lëlkǫm 10, 16, 32, 59 lęlkǫm 20–1, 27 lęlkǫm 37, 84–5, 93 – lölköm 1, 3, (5), 7–9, 13–22, (24), 25-8, 30–1, 33–4, 35–8, 39–41, (42–4), 45–6, 48–58, 60–1, (62–3), 65, (66), 67–9, 71, 74–99 lǫlköm 35 lǫlkǫm 10, 45, 47

7. **perel FON.** Hogyan mondják azt más szóval, hogy veszekedik, szóváltásba bonyolódik? A szomszédjával mindig ... (149)

përël [48] – pöröl 1–17, 19–27, <31>, 32, 34, 38–41, 44, 47–52, 54–8, 65, (66), 78, 80, 89, 91, <92>, 99 pörö̯l <93> pö̥rö̥l 23 – pörő 18, 25, 33, 53, 89

pörül 28–31, 35, <39>, 41–3, 45–6, 59–73, 75–7, 80, 82–8, 92–3, 96–8 pörü̯l 46, 65–6, 79 – pörüll 81 pörül 27, 43, 64, 71,74, 90–1, 94–5 – pörű <33>, 37, 51, 61, 70, 78, 86, 97, 99 pörǜ 28, 42

Megjegyzés: A zártabb (*-ü* előhangzós) formák a kutatóterület keleti felében fordulnak elő.

8. **menetelnek FON.** Hogyan mondják azt, amikor a katonák vezényszóra egyszerre lépnek? (135)

menetelnek 59 – mënetelnek [22], 24, 27, 29–32, [33], [41], [51], [61], 65 mëne̯te̯lnek 64 mëne̯te̯lne̯k 76 më̥netelnek 75 – mënetēnek 27, 29, 30, 46, 48, 63, 66, 77 mënetē̯nek 87 më̥netēnek 26 – mönetelnek 44, 48, 52, 80, 91, 93, 99 mönet̨elnek 25, 49 möne̯te̯lnek 50 möne̯te̯lne̯k 8 mö̥netelnek 24, 97 mö̥ne̯telnek 46 – mönetēnek 71, 86, 88, 90, 96, 98 mönetē̯nek 87, 97 möne̯tē̯nek 80

mënetëlnek 32, [36], [40], [55], [63], 65, 73, [78] mënet̨ëlnek 7, 9, [18], [28], 31 mënetë̯lnek 42, 67 mëne̯tëlnek 66 mëne̯t̨ëlnek [12] më̥netëlnek 23 – mönetëlnek 92, mönetë̥lnek [82] mö̥netëlnek 2

menet̨ő̯nek 17 menet̨üö̯nek 1, 8 – mënetölnek 18, 24, 40, 42, 47, 54, 80 mënet̨ölnek 8, 16, 34 mëne̯tölnek 67 mënetö̥lnek 15, 44, 65 – mënetőnek 24, 33, 38, 48, 51 mënet̨őnek 11, 14, 21, 23 mënet̨ő̯nek 11, 18 mënet̨üö̯nek 6 mëne̯tüö̯nek 22 mënet̨üö̯nek 5, 7, 10, 13, 15, 19 menet̨üö̯ne̯k 3 mënetüőnek 9 mënet̨üőnek 4, 12, 16 mëne̯t̨üőnek 14 mëne̯tüőne̯k 2 mënetüő̯nek 13 mënető̥ünek <59> – mönetölnek 41, 44, 51, 56, <64>, 82, 89, 94, 98–9 mönet̨ölnek 25 mönetö̯lnek 82 mö̥netölnek 20 mö̥netö̥lnek 43 – mönetőnek 53, 89, 92–3, 99 mönet̨őnek 25–6, 49, 54 mö̥net̨őnek 20 mö̥ne̯t̨üö̯ne̯k 1 möne̯tüőnek 22 mö̥ne̯t̨üőnek 2 mönetö̯ünek 58 mönetőünek 79 mönető̯ünek 52 möne̯tőünek 55 mönet̨ő̯üne̯k 58

mënetülnek [45] – mënetűnek 39, 60–5, 68, 70, 87 mënet̨űnek 27–8, 31–2, 34–6 mëne̯tűnek 66, 75 mënet̨ű̯nek 15 më̥netűnek 72, 76, – mönetűnek <2>, 45–6, 63–4, 69, 71, 74, 78, 80, 82–3, 87, 89, 91, 94–6, 99 mönet̨űnek <8>, 37, 54, 57 möne̯tűnek 84–5 mönetűne̯k 81 mönet̨ű̯nek 57 mö̥netűnek 42, 93

Megjegyzés: Az *-ö-* előhangzós formák a kutatóterület nyugati, az *-ü-* előhangzósak a keleti felére jellemzők.

9. **csépelni FON.** A learatott rozsot nem géppel, hanem kézzel szokták ... (212)

csépëlni [92], csiëpëlni 18 csépëlńi [65] csépe̤lni 93 – csiëpëlnyi [14] – csépölni 35, [39], 42–3, [46], 51, 52, 65, 68, [80], 90, 92 csé^{i}pölni [91] csépölnyi 35 – csépőni [36], <75> csiëpüö̤ni <22> csé^{i}pőni <35>, 94 cs^{e}épőni [58], 79 csépő̤ńi 72 – csépőnyi 9, 13–4, 17, 20–1, 23–6, 32–3, 36, 38, 40, 48–51, 53, 56, <80> csépő̤nyi 26, 32, 52 csëpőnyi 11, csépő̤nyi 17 cs^{i}épőnyi 9, 13 csé^{i}pőnyi 54 csëp^{ü}ő̤nyi 11 csiëpüönyi 8, 14 csiëpüönyi 13, csiëpüö̤nyi 1, 7, 10, 13, 18 csiëpüö̤nyi 2 cs^{i}épüö̤nyi 4, 6, 8, 14–5, 22 csiëp^{ü}őnyi 3, 5 cs^{i}ép^{ü}őnyi 3, 4, 11–2, 16, 19, 22 cs^{i}ép^{ü}őnyi 15 csé^{i}pő^{ü}nyi 47, 55 cseëpő^{ü}nyi 58

csépűni 31, 44, 46, 57, 59, 61, 63–4, 67–8, 70–3, 75–6, 79, 80, 83, 85–7, 89, 90, 92–6 csé^{i}pűni 82, 84, 91, 93 cs^{e}épűni 88, 99 csépṳ̋ńi 64 csé^{i}pűńi 81 – csépűnyi 27–31, 33, 35–7, 39, 41–6, 51–2, 60, 62, <63>, 64, 66, (67), 69, <71>, 74–6, 78, 86, (87), <(88)>, 89, (90), 97, (99) csépṳ̋nyi 39, 57 csiëpűnyi <2> csé^{i}pűnyi 34, 68, 77, 97 csé^{i}pṳ̋nyi (59), 98 cs^{e}épűnyi 98

Megjegyzés: A kutatóterület nyugati felén az *-ö-*, a keletin pedig az *-ü-* előhangzós forma a gyakoribb. A *-ni* képzős adatok a külső-somogyi kutatópontokon fordulnak elő, a kutatóterület legnagyobb részén a *-nyi* képzőforma az általános használatú (l. a 217. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon is.)

10. **miniszterek FON.** Hogyan nevezik az ország legfelsőbb vezetőit, akik a Kormány tagjai és egy-egy minisztériumot vezetnek? Azok a ... (26)

minisztërëk 2, 9, 13–4, 17–8, 22–3, 26–7, 29–33, 35–6, 38, 40, 42, 44–6, 53–5, 59–66, 68, 70, 72, 75–6, 78, 82, 87, 90, 93 miniszţërëk 1, 3, 6–8, 10–2, 15–6, 19, 21, 24, 28, 34, 37, 39, 47, 66–7 minisztërë̤k 9, 14–5, <27>, 41, 52–3, 77, <91> miniszţërë̤k 4, 5, <10>,18, 24 miniszţërëk 94 – miniszterë̤k 87 – mi̤nisztërëk 7 – miniszterök 98 miniszţerök 58, 91–2 miniszţerö̤k 94, 95 – minisztërök 17, 25, 49–52, 56, 69, 71, 74, 79, 80, 83, 89, 90, 92, 96–9 miniszţërök 37 minisztërö̤k 12, 16, 20, 26, 43, 48, 54, 57, 64, 77–9, 85, 88 minisztë̤rök 73 minisztë̤rö̤k 22 minisztë̤rö̤k 64, 86 – minisztörök (22), <25>, 68, 79, 81, (94), (96), <98> minisztö̤rök 82

Megjegyzés: A nyílt *e*-t tartalmazó adatok a somogyi (elsősorban külső-somogyi) református lakosságú kutatópontokon fordulnak elő. A nyílt *e*-s adatok földrajzi elhelyezkedése a 207. sorszámú; a *-k* többesjel előhangzójának *ö*-zése pedig a 208. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon is tanulmányozható.

11. **keserű FON.** Az epe ilyen ízű: (159)

keserü 39, 62, 69, 70, 74 ke̤serü 29, 30, 60, 79, 81 ke̤se̤rü 2–4, 6, 8–10, 14–5, 21, [22], 25–9, 31–3, 40, 48, 59, 61, 63, 64–8, 71–3, 75, 78, 80, 82–5, 87, 91, 93–6, 98 kä̤sä̤rü 2, 5, 6, 12, 14, 16, 18 kä̤se̤rü 1 ke̤serü <24>, 93 ke̤se̤rü 4, 64 – këserü

30, 33, 36, 42, 44, 49 [55] kẽsẹrü 34, 76 kẽsẹrü 21, <22> kẽsärü 46 kẽsẹrü 16, 43–4, 77 – köserü 10, 17, 19, 20, 22, 24, 30, (32), 33, 35–6, 38–9, 41–2, 45, 48–9, 51, 53, 56–7, (60), (68), 77, (80), 81, 86, 88, 92, 96, 98–9 kösẹrü 1, 3, 7–9, 11, 13–6, 18, 22–3, 25–8, 34, 37, 40, 47, 50, 52, 54–5, 58–9, (75), 76, 79, 87, 89–91, (94)–5, 97 kösärü 46 kọserü 77 kọsẹrü 43, 50, 66

Megjegyzés: A kutatóterület északkeleti része kivételével – ahol csak nyílt *e*-s formák vannak –, mindenütt, még az *ë*-ző községekben is megtalálhatók az (első szótagban) *ö*-ző formák. Az igen nyílt *ä* hangok a zalai kutatópontokra jellemzők. A dunántúli nyelvjárási régiók sajátossága, hogy a szó végi köznyelvi *ű* helyett mindenütt rövid párját ejtették.

12. **régebben FON.** Ez a dolog nem mostanában történt, hanem sokkal ... (172)

régebben 32–3, 35, 39, 41, 45, 50–3, 56–7, 61–2, 69–71, 74, 78, 80, 89, 92, 96, 99 régẹbben 2, 14, 27–8, 38, 40, 43, 46, 60, 73, 76, 79, 85, 94–5 régẹbẹn 7, 8, 11, 17, 21–4, 26, 30–1, 34, 36–7, 44, 49, 59, 63–8, 72, 77, 86–7, 91, 98 régebbẹn 48 régẹbbe~ 47 régẹgebben 4 régẹgebẹn 12, 20, 28 régẹbben 42 riẽgebben 1, 8 riẽgẹbben 18 riẽgẹbbẹn 3–6 r^{j}égebben 9, 12, 15 r^{j}égẹbbẹn 2, 3, 7, 10, 13, 16, 19, 22 ré^{j}gẹbben 9, 42, 80, 82, 93 ré^{j}gẹbbẹn 55, 75, 83–4 ré^{j}gẹbben 80 – r^{j}égẹbbön <22> – régëbben 79 régẹ̈bben <87>, 89 régẹ̈bben 88 – régöbben 25, (26), 50, 53–4, 56–7, 74, 88, 90, (94–5), 97 régöbbẹn 25 r^{j}égọbben <16> rẽ^{j}göbbẹn 81 ré^{j}göbbẹn 58 ré^{j}göbben 80 ré^{j}göbbẹn 91 – régeben 29

Megjegyzés: Az *ö*-ző adatokat az idősebb korosztály képviselői használják. Szórványosan, az *ö*-ző terület kutatópontjain fordulnak elő.

13. **hernyó FON.** Mi a neve annak a hosszú testű rovarnak, amelyik a fák levelein mászik, azokat megeszi, és lepkévé alakul át? (204)

hernyó 29 hẹrnyó 29, 48 – hërnyó 26, 28, 30–3, 35, 39, 43, 45, 53, 56, 61–4, 69–71, 74, 80, 90, 96 hërnyò 13, 17, 20–1, 23, 26, 45 hẹ̈rnyò 23, 25 hërnyọ́ 45 hërnyọ̀ 3, 17 hërnyuo 1, 7, 10, 18 hërnyuò 2, 4, 5, 8–10, 13–4, 16, 19, 22 hërny^{u}ó 3, 6, 12, 15–6, 19 hẹ̈rnyuo 15 hẹ̈rnyuò 7 hërnyuą 8 hërnyoą 11 hërnyó^{u} 6, 11, 24–5, 28, 34, 36–7, 41, 44, 46–9, 51–2, 54, 59, 60, 64–5, 72–3, 75, 78, 82, 84–90, 92–7 hërnyòu 9, 27, 40, 42, 47, 55, 66, 81, 83, 91 hërnyọ́^{u} 77 hẹ̈rnyó^{u} 92 hẹ̈rnyò^{u} 38, 57 hërnyaò 97 hërny^{a}ó 26, 49, 55, 58, 65, 67–8, 72, 76, 79, 82, 84, 97–9 hërny^{a}ó 50 hërny^{a}ò 42, 58, 66 hërny^{a}ó 91 – hërnyą 24

Megjegyzés: A címszó az adatközlők szerint negatív hangulatú, ezzel magyarázható, hogy az érzelemteli válaszokban az átlagosnál erősebb a kettőshangzós ejtés. A nyitódó kettőshangzók a zalai községekben, a záródók a közép-somogyi részen fordulnak elő.

14. október FON. Melyik hónap következik a szeptember után? (169)

október 92 oktò͡uber 58 októ^{u}ber 98–9 októ^{u}b̯er <91>, 94–5 – októbër 23, 29, 31–3, 35–6, 45, 53, 55, 61–3, 65–6, 69, 70, 74, 82, 84, <89>, <92>, 96 okt̯óbër 17, 24, 28, 31,51, 75 oktòbër 27, 65–6 okt̯òbër 13, 47 okt̯ò̯bër 26 októb̯ër 71 oktò̯b̯ër 15 októb̯ër 26, 42, 44, 71, 73 okt̯u͡obër 10, 18 okt̯uòbër 1, 3, 5, 9, 10, 12–4, 16, 19, 22 okt^{u}óbër 7, 10, 15, [22] okt̯^{u}óbër 4, 6, 8, 9, 11 okt̯uòb̯ër 20 okt̯u͡ob̯ër 16 okt̯uòb̯ër 2 okt̯^{u}ób̯ër 6, 8 októ^{u}bër 30, 40–1, 46, 52, 54, 59, 60, 63–4, 67–8, 72, 75–80, 83, 85–6, 88–91, 93 okt̯ó^{u}bër 11, 18, 26, 28, 34, 37, 39, 48–50, 55, 57 oktò^{u}bër 27, 38, 81 okt̯ò^{u}bër 21, 23 októ^{u}b̯ër 90 okt̯ó^{u}b̯ër 25, 97 októ^{u}b̯ër 43, 52, 54, 64, 68, 86–7, <89> okt̯ó^{u}b̯ër 25, 47 – okt^{u}óbör <22> októb̯ör 73, 93 októ^{u}b̯ör 84

Megjegyzés: A második szótagbeli köznyelvi *ó* helyén a zalai részen (1–22) nyitódó, a középsomogyi községekben pedig záródó kettőshangzókat ejtenek. Figyelemre méltó az utolsó szótagban az általános *ë*-vel szemben a szórványosan előforduló *e̯* és *ö̯* hangok megléte.

15. konzervet FON. Ma már mindegyik élelmiszerboltban lehet kapni dobozban vagy üvegben eltett tartósított készételt, más szóval ... (79)

konzërvet 35, 78 – konzervet <82>

konzërvët 18, 22, 31–2, 35, 37, 39, 41, 48–9, 51, 59, 61, 64–5, 72, 74, [75], [79], 97–8 konzërvë̯t 3, 6, 7, 11–3, 15, 27–8, 34, 40, 47, 52 konzërvë̯t 24 konzërvë̯t 9, 43–4, 67–8, 76, 78, 82, 90, 99 konzërvë̯t 7, 14 konzë̯rvët 8 – kondzërvët 78, 93 kondzërvë̯t 1 kondzërvë̯t 52 – konzërvöt 9, 22, 45, 53, 55–8, 69, 71, 80, 82, 89, 91–2, 94–6, <98>, 99 konzërvö̯t 10, 14, 25, 50, 54 konzërvö̯t 26, 30, 36, 38, <59>, 66, 71, 75, 77, 79, 89, 91 konzërvö̯t 3–6, 8, 15–6, 19, 25, 27, 34 konzë̯rvöt 97 konzë̯rvöt 81 – kondzërvöt 83–4, 91, 94–6 kondzërvö̯t 42, 67–8, 73, 85, 87–8 – konzervöt 91

konzërvat 49

konzërvot 5, 6, 20–2, 29–31, 35, 38, 41, 44–6, 51, 58–61, 63–4, 66, 70, 74, 76–7, 83–5, 87, 92, 97, 99 konzërvo̯t 1, 2, 4, 11, 16, 19, 25, 36, 97 konzë̯rvot 58 – kondzërvot 52, 83 – konzervot 58, 98

konzërvát (30), 32–3, 35, 39, 41, (75) konzërvá̯t 2, 12, 16, 19, 26, 40, 49, 55 konzërvá̯t (46), 80, 86, 90 konzërvá̯t 1, 5, 13–5, 21, 23–4, 50 – kondzërvát 81, 86, 93 kondzërvá̯t 2

konzërt 15, 18, 32, 42–3, 48, 53–4, 66 konzërt̯ 17, 20 – kondzërt <59>, 76

Megjegyzés: A három tőváltozat közül a *konzerv* forma a gyakoribb, majd sorrendben a *konzerva*, s végül az alakrövidítéses *konzer* következik. Területi megoszlásukban nem lehet nyelvföldrajzi elkülönülést kimutatni. A szótő kiejtése az értelmező szótár szerint *ë : e* változatban fordul elő. Ebből a szempontból tanulságos megfigyelni, hogy adataim döntő többsége zárt *ë*-ző, csupán 4 községben hallottam nyílt *e*-ző formát. Az idegen eredetű szavak nyílt *e*-s ejtése kutatóterületemen a református lakosságú kutatópontokra jellemző. A *konzërv* tőváltozathoz a *t* tárgyragot legtöbbször *ë : ö* előhangzó köti, de sok példa van az *o* előhangzós változatra is. Ebből a szempontból a kutatóterületen markáns különbség nem tapasztalható.

16. **noteszok** FON. Mi a nevük azoknak a zsebben hordható, kis alakú füzeteknek, melyekbe jegyzetelni szoktunk? Azok a ... (113)

noteszok 58, 81 – notëszok 20–3, 29, 30, 32–3, 35, 39, 41, 43–6, 48, 51–3, 56–72, 74–80, 83–91, 93–6, 98–9 no̜tëszok 1–19, 23–8, 31, 34, 36–8, 40, 42, 47, 49, 50, 54–5, 96 no̜tȩszok 25

notëszëk 26, 35, <46>, <59>, 64, 66, 73, 82 no̜tëszëk 12 – notëszök <89>, 92 – notëszök 22, 80, 92–3 no̜tëszök <55> notëszȯk 97

Megjegyzés: A leggyakoribb, általános érvényűnek tekinthető alakváltozat: *notëszok*. A 2. szótag nyílt *e* hangjára csak három községben van példa: *noteszok*. A terület nyugati részén a *t* hangot hátrább képzett fonetikai variánssal ejtik. A gyűjtőterület 15–20 százalékán fordul elő a *k* többesjel előtt az *ë* vagy *ö* kötőhang: *notëszëk, notëszök*, eben a típusban csak két községben hallottam a 2. szótagi nyílt *e* hangot: *noteszök*. – Nyelvföldrajzi szempontból megállapíthatjuk, hogy a szótőben a zárt *ë*-s adatok szinte általános érvényűek, mert nyílt *e*-t tartalmazó példákat csak négy református lakosságú kutatóponton jegyeztem fel, de ezeken is élnek a zárt *ë*-s formák. A *-k* többesjel legtöbbször mély hangrendű kötőhangzóval kapcsolódik a szótőhöz (*noteszok)*, az *-ëk : -ök* változat inkább csak a déli, *ö*-ző községekben használatos. A hátrább képzett *t̜* ejtése a kutatóterület nyugati felére jellemző, ez egybevág más *t* hangot tartalmazó térképlapok (*kút, ütötte, tanító* stb.) tanulságaival.

17. **influenza** FON. Mi a neve annak a lázas, megfázásos betegségnek, amely tavasszal járványt szokott okozni? (43)

influënza 9, [13], 31–2, 34–5, [36], 38, 51, 53, 60, 66, 71, 75, 77–8, 80 infl^{u}ënza 22, 55, 92 infl^{u}ëndza 63 – influënzija 18, 24, 38 – influzija 29 – influnza 99 – influjza 70, 75, 80 – influncincija (60)

inflënza 13, 15, 25, 29–32, 37, 42–4, 54, 57, 60, 64, 66–8, 76, 79, 80, 86, 92, 94–5, [97] inflëndza 17, 59 – inflënzia 77 inflënzija 24 – infleunza 77 – inflinza 51 – inflézija 49 – infloënza 27

infulënza 2–8, 10–4, 16–28, 31–3, 36–41, 43–52, 54–9, 61–2, 64–79, 82–3, 87–91, 93, 96 – infuländza 1, 64, 84, 86, 90, 94–5, 97–9 – infulënzia 15, 39, 47, 85, (89), 93 – infulëndzia 1, 10 – infulënzija 50, 78 – infulëncija 1, 5 inf^{u}lëncia 8 – infulënz 39 – inf^{u}lënza 89, 92 – infulenza 91 infulënzą 81, infu^{l}ënza 63 – infuënza 16, 21, 27, 69 – infuëlza 64 – infulzija 29 – infulindzsa 42

infëlënza 3–5, 8, 10, 15, 26, 59, 90 – infëlëndza <96> – infëlënzia 3, 6, 15, 19, 32, 45–7, 54, 75, 93, 97 – infëlënzija 1, 10, 37 infëlëncija 24 – infëlujza 97 – infëlunza 87 – infelunza 97 – infërënca <96>

infolënza 2, 63, 79, 91 info̜lënza 7, 22 info̜lënza 83 – infolënzia 20

infilunza 20 – inficica <(35)>

infranca <28>, 49, <58> – impulënza 26 – impulicsa <71> – implunza 42

Megjegyzés: Az adatok területi megoszlásáról megállapíthatjuk, hogy az *infl-* mássalhangzó-torlódást feloldó *infulënza* szóalakot az egész kutatóterületen ismerik, leggyakoribb azonban az archaikusabb nyelvjárásúnak számító nyugati részen, főleg a zalai községekben (1–26), itt ugyanis alig találunk *infl-* kezdetű adatot. Ugyanezen a területen figyelhetjük meg a hangrendi kiegyenlítődésre törekvés példáit is (*infëlënza, infëlënzia).* A köznyelvi formával megegyező *influënza* szóalak és alakrövidítéses változata (*inflënza)* a kutatóterület keleti részén általános.

18. **megröntgenezik** FON. Mit csinálnak a tüdőszűrőn az emberrel? (41)

mëgröngënëzik 4 – mëgröngenözik 84 – mëgröngënzik 4, 11 –mëgröngẹnzik 7 – mëgröngönözik 5, 9, 11–2, 16, 22, 24, 28, 31–2, 34–6, 59–61, 63, 65, 68, 71–3, 79, 83–4, 93 mẹ̈gröngönözik 44 mëgröngöṅözik 8, 15 – mögröngönözik 52–3, 57, 81–3, 85, 89, 92, 94–7 mögröngọ̈nọ̈zik 43 – mëgröngönzik 5, 13–5, 18–9, 36, 38, 59, 62, 87 mẹ̈gröngönzik 42 – mögröngönzik 25 – mëgröngönyözik 2, 5, 6, 8–10, 12, 14, 21, 24, 27–33, 39, 47, 56, 71, 74 mẹ̈gröngönyözik 15, 22 – mögröngönyözik 25–6, 45, 50, 54, 81, 89 mögröngönyözik 26 – mëgröngönyzik 2, 16, 32, 35, 38 – mëgrẹ̈ngönözik <31> – mëgrëngënyëzik <22>

mëgröngölözik 8, 23, 27, 34, 36–7, 46, 61, 65–8, 76–8 mẹ̈gröngölözik 87, 93 – mögröngölözik 45, 57–8, 82, 86, 88, 90–1, 93, 97–9 – mëgröngölzik 17, 40, 59, 69, 75, 80 – mögröngölzik 54–5, 91–3 mögröngölzik 41

mëgrögönyözik 10 – mëgrögönzik 2 – mëgröggönözik 28, 64 – mëgröggönzik 7, 10, 19, 20, 64 – mëgröggönyözik 1, 3, 5, 13–6, 19, 20, 64 mögröggọ̈nyözik 17 – mëgröggënyọzik 64 – mëgröggẹnyzik 9

mögröngözik 54, 92 – mẹ̈gröngőzik 44

mëgrözgönyöz 22

Megjegyzés: A gyűjtés célja a *meg-* igekötős alakok feljegyzése volt. A következő igekötő nélküli formák a munka melléktermékei, közlésük gyarapítja a tőmorféma változatainak számát:

röngönözik 23, 46, 48–9, 51, 56, 74 röngöṅözik 44 – röngönyözik 18, 40, 51 röngọ̈nyọ̈zik 23 – röngenọ̈zik 63 – rẹngẹnözik <24>, [42] – röngönzik 6, 38, 50 – röngönyzik 49, 51

röngölözik 52–3, 75, 87 röngẹ̈lọ̈zik 86 – röngölzik 52

rögönyözik 32 – röggönözik 9 – röggönyözik 28 röggönzik 1

röngözzik 15

19. **peronoszpóra** FON. Mi a szőlő egyik legnagyobb gombabetegsége, amitől a levelei elszáradnak? (Régen kizárólag rézgáliccal permeteztek ellene.) (205)

përamosz 37, 42 – përanosz 78 – peremesz 41, 45, 61, 74 pẹremẹsz 36 pẹrẹmẹsz 6, 31, 36, 72, 75–6 80, 90, 98 – pẹrẹmosz 76 – perenec 49 – perenesz 74 pẹrẹnẹsz 31, 65, 72 – përënosz 2–5, 7, 12, 15, 28, 43, 48, 57, 72, 78, 88, 93 – pẹ̈renosz 15

– pęrẹnosz 50 – përomosz 43 – përonësz 50, 67 – peronosz 32, 41, 53, 71, 76, 88, 97 përonosz 1, 3–5, 8–13, 15–9, 22, 27–8, 33–4, 38, 40, 42, 46–7, 52, 54, 56, 58, 71, 78, 86–7, 89, 97 përonosz 10 përonosz̀ 1 përonosz 18 – përënusz 21

peremeszpor 51, 61, 69, 70, 74 pęrẹmẹszpor 31, 46, 57, 59, 75–7, 80, 84, 87, 90, 93, 97–8 – pęrẹmëszpor 64, 85 – peremészpor 74 – pęrẹmoszpor 36, 66 – pęreneszpor 38 pęrẹnẹszpor 29, 57, 59 – perenëszpor 35 – perenészpor 48 – perenoszpor 62, 93 pęrẹnoszpor 97 – përënoszpor 89 – peronoszpor 6, 44 – përonoszpor 10, 18, 22, 24, 35, 47, 54, 57–9, 64, 71, 83, 93, 99 përonoszpor 47 – perenuszpor 69

pęrmẹszpor 30, 66, 75 përmënëszpor 91

pereneszpór 70 pęrẹnẹszpór 63 përonoszpór 14, 25, 44, 77

peremeszpora 33, 69, 70 pęrẹmeszpora 60 pęrẹmẹszpora 50, 68, 77, 98 – pęremoszpora 81 – përomoszpora 6, 99 – pereneszpora 51, 79, 97 pęrẹnẹszpora 38, 68, 94 – perenëszpora 64 perenẹszpora 71 –perenoszpora 60, 69, 79, 86, 92 pęrẹnoszpora 67 përenoszpora 60 – përënoszpora 20, 79 peronoszpora 78 përonoszpora 13–4, 17, 22, 24–5, 32, 35, 42, 47–9, 55, 67, 86, 89, 97, 99 – pöronoszpora <49> peremeszpóra 45, 70, 83 pęrẹmeszpóra 80 pęrẹmẹszpóra 68, 87 pęrẹmeszpò^{u}ra 81 – përomoszpóra 96 – perenẹszpóra 82 pęrẹnẹszpóra 37, 63, 95 pęrẹnẹszpòra 66 pęrẹnẹszpó^{u}ra 91 perenëszpóra 39 – perenoszpóra <28>, 82 pęrẹnoszpóra 31 përënoszpóra [7], 60, 65 përšnoszpóra 71 përšnoszpóra 64 – peronoszpóra 60, 85 pęronoszpóra 92, 98 peronoszp^{u}óra [16] per^{o}noszpóra 23 – përonoszpóra 2, 5, 9, 11–2, 22–3, 25–7, 32, 34, 40, 44, [56], 62, 64–5, 67, 73, 92–3, 96 përonoszpó^{u}ra 58 – përunoszp^{u}óra 2

permoszpóra 88

pënoroszpóra <96>

Néhány példa van a magyar szóval való helyettesítésre is: *penész* 33, 38, 48 *pẹnész* 40

Megjegyzés: A gyűjtés során megfigyeltem, hogy a *–pora* végződésű szóalakokat néhány (főleg zalai) községben két hangsúllyal ejtik, az első szótagon kívül a negyedik (utolsó előtti) szótagon is nyomaték van, pl.: *përonoszpora* 9, 13, 21, 24 *përenoszpora* 20. Ezt a jelenséget azonban csak a legfeltűnőbb esetekben jelöltem, kutatásom erre a szempontra nem terjedt ki. A mintegy 300 alakváltozat területi eloszlásában nehéz nyelvföldrajzi jellegzetességeket fölfedezni, mégis megállapíthatjuk, hogy a rövidebb alakok (pl. *përënosz, përonosz* stb.) gyakoribbak a kutatóterület nyugati (zalai) részén, mint a keletin. Ugyanakkor az *-m-* hangot tartalmazó szóalakok (pl. *peremesz, përomosz, peremeszpor, peremeszpóra* stb.) a somogyi nyelvjárásokra jellemzők, Zalából csak egy-két községből van erre példa. A zalai részen csak egy nyílt *e*-ző adatot hallottam, a többi példa *ë*-ző; a somogyi kutatópontokon vegyesen vannak *ë*-ző és *e*-ző formák, de több olyan község is akad, ahol csak nyílt *e*-ző adatot jegyeztem föl. Ezek a települések többnyire református lakosságúak, más idegen szavakban is jellemző itt a zárt *ë* helyetti nyílt *e:* ez a sajátosság az egykori iskolai oktatás nyílt *e*-s betűejtést terjesztő hatásával is összefüggésbe hozható. A nyílt *e*-s formák gyakorisága és a *peronoszpóra* szó vegyes hangrendűsége miatt természetesen a nyelvjárási alakváltozatok sorában az *ö*-ző területen sem találunk *ö*-ző formákat.

20. szív (fn.) FON. Mi az, ami itt dobog a mellünkben? (42)

sziv 32, 92 sziV 2–38, 40–7, 49–53, 55–80, 83–91, 93–9 szif 9, 39, 48, 78 szi̇v 82, 92–3, szi̥V 1, 8, 22, 24, 54, 81 – süV 2, 7, 18, 22, (27), 30, (75), (81) szi̥üV 18, 54

21. hízó FON. Hogyan nevezik a kövér disznót, amelyiket levágásra szánnak? (240)

hizó [3], [6], [21], [24], 25–6, 28–33, 35–6, 43, 53, 59, 61–6, 68–71, 73–4, 85, 87, 89, 96–7 hizo̥ 12, 48, 56 hizò 17, 19, 21–4, 40, 50, 54 hizò̥ 20 hi̇zò <65> hizuo̯ 1, 5, 6, 10, 16, 22 hizuò̯ 1–3, 8, 10, 16, 19 hiz^{u}ó 4, 6, 8, 9, 12–5, 48 hizoa̯ 11 hizó^{u} [7], 24, 27, 34, 37, 39, 41–6, 48–52, 54–6, 60, 67, 72, 75–80, 82–4, 86, 88, 90–6, 99 hizò^{u} 9, 19, 38, 47, 57, 81 hizó^{u} 89, 92 hiz^{a}ó 50, 55, 58, 88, 98 hiz^{a}ó 41, 49, 80, 82, 91, 94 – hizzuo̯ 18 hizzuò̯ 4, 19 hizó 31 hizò 11–2, 23, 25 hizuò̯ 7, 10 hizuo̯ 18, 22 hizó^{u} <54> – hizo 21 – hu̥zua̯ 1

Megjegyzés: Az első szótagbeli köznyelvi *í* helyén mindenütt *i* hangot ejtenek. A magánhangzóközi helyzetben lévő *zz* a terület nyugati, zalai részén fordul elő, de legtöbbször félhosszú *ż* hangot hallottam. A szóvégi *ó* nyitódó kettőshangzós megoldása a zalai községekre, a záródó, többnyire diftongoid jellegű ejtésmód a közép-somogyi területre jellemző.

22. kíván FON. Karácsony előtt az ember a rokonoknak, ismerősöknek kellemes ünnepeket ... (145)

kiván 14, 19, 22, 30, 32–3, 35, 39, 45, 48, 56, 60, 60–3, 69–71, 74, 83–5, 92, 95–6 kivą́n 1–17, 20–1, 23–9, 31, 34, 36–8, 40–4, 46–7, 49, 50, 52, 54–5, 57–9, 63–8, 72–3, 75-82, 86–91, 93–4, 97–9 ki̥vą́n 3, 18, 52 – kivą̀ 25, 32, 48, 65, 71, 93 kivą̃ 3, 8, 25, 28, 77, – kivány 14 kivą́ny 18 – ku̥vą́n 18 – kéván <45>, 51, 53, (56)

Megjegyzés: Az első szótagbeli köznyelvi *í* helyén általános a rövid *i* ejtése, csak néhány archaikusabb kutatóponton jegyeztem föl *í : é*, ill. *í : ü* megfelelést. Az *á* hang zártabb ejtése *(á)* az egész kutatóterületen megfigyelhető.

23. színészek FON. Kik azok, akik a rádióban vagy a tévében szerepeket játszanak el? (29)

színészëk 2, [6], 9, 20–1, 24, 27–33, 35–9, 42–4, 46–7, 52–4, 59–70, 72–3, 75–6, 78, 82, 93 szinèszëk 7 szinészëk 31, 34, 66 szinę́szëk 2, 8, 12–3, 15, 17, 23, 28, 34, 40, 65 szinę́szëk 23–4 szini̯ëszëk 13 szini̯ëszëk 1, 5, 7, 16 szin^{i}észëk 3, 5, 6, 10-1, 14, 16, 22 szine^{i}szëk 9, 75 szine^{i}szëk 46, 77 szinészę̈k 15, 26, 32, 41, 48–9, 55, 64, 76, 91, 93 szinę̂szę̈k 20 szini̯ëszę̈k 8 szin^{i}észę̈k 4, 6, 9, 12 – szinészök 24, 43, 49–52, 56, 71, 74, 80, 82, 86–9, 91–2, 94–7 szinę́szök 25–6, 75 szinę́szök 25, 68, 99 szine^{i}szök 81 szine^{i}szök 83–4, 91, 94–5 szin^{e}észök 79, 98 szinészo̥k 17, 21, 37, 45, 48, [50], 53–4, 57, 77–8, 85, 90, 92, 97 szin^{i}észo̥k 22 szin^{e}észo̥k 58

Megjegyzés: A *–k* többesjel előtti előhangzó nyelvföldrajzi képét *(ë : ö)* a 208. sorszámú összevont szemléltetésű térképen mutatom be. Az *ë*-zés : *ö*-zés izoglosszája mentén széles átmeneti sáv látható *e̤ : o̤* hangok gyakori előfordulásával. További tanulságok: az első szótag köznyelvi *í*-je helyén mindenütt *i* van, a harmadik szótagbeli *é*-t a zalai részen nyitódó kettőshangzóval, a középsomogyi területen záródó diftongoiddal ejtik, de a monoftongus (talán a szó hivatalos hangulata miatt) ezeken a pontokon is jelen van.

24. íróasztal FON. Mi az, amin az irodában írni szoktak? (115)

iróasztal 11, 14, 21, 29, 33, 39–45, 51, 56, 58–9, 61–4, 68–70, 73–4, 82, 85, 89, 92, 94–6 iróaszt̨al 36 irǫasztal 11, 15, 17, 24, 27, 46, 72, 76, 88, 91 irǫaszt̨al 7, 28, 31, 55 irǫ̨asztal 65 iròasztal 4, 5, 22, 47, 66 iròaszt̨al 25, 34, irǫ̀asztal 81 irǫ̀asztal 2, 8, 13, 16, 19 irǫ̀aszt̨al 10 irǫ̀aszt̨a̤l 3 iruo̯asztal 13 ir^{u}óasztal 3, [6], 12 iró^{u}asztal 9, 35, 37–8, 50, 52–3, 57, 60, 75, 77, 80, 83–4, 93, 97–8 iró^{u}aszt̨al 49, 54 irò^{u}asztal 66 iró^{u}ą̨sztal 46 iró^{u}ą̨aszt̨al 67 irò^{u}aszta^{l} 52 – irǫasztal 23 – iru̯asztal 22 – iróasztā 30, 32, 39, 51, 64, 71, 74–5, 78, 87, 89–91, 95–6 irǫ̨asztā 86 iró^{u}asztā 79, 99 ir^{u}òsztà 9 iró^{u}aszt̨à 49 – ir^{u}òaszt^{u}ò 22 – iróaszta 39 irǫaszt̨a 25 iròaszta 22–3 iròaszt̨a 8 irǫ̀aszta 20, 26 irǫ̀aszt̨a 1, 10 iruo̯aszta 18 iruo̯aszt̨a 1, 7 ir^{u}óaszta 2, 5, 6, 13, 15 iró^{u}aszta 24, 48, 50 – irǫaszt̨a 16

Megjegyzés: Az első szótagban, a köznyelvi *í* helyén minden kutatóponton *i* van. A szóvégi *–al* hangkapcsolatot a somogyi községekben *ā* hanggal ejtik, a zalai részen jellemző a visszarövidüléses a megoldás *(iróasztā : iruo̯aszta)*. Ebben a helyzetben – valószínűleg a szó hivatalos hangulata miatt – gyakori a szóvégi *–l* megmaradása is.

25. húr FON. Mi az az acéldrótféle, amit a hegedűre feszítenek, és vonóval megszólaltatva hangot ad? (119)

hur 1–99 – hùr [2], 9, 21, 24–5, <31>, 39, 52, 80, 93 húr <4>, 5, [7], 8, 11–2, <13>, <14>, 15, 17–8, <23>, 27–8, 34–8, 40–4, 46–7, 49, <50>, 51, 53–6, 58, 61–2, 64–7, 69–71, 73–9, 82–90, 92–3, 95–6, 98–9

Megjegyzés: Minden községben a rövid *u*–s megoldás az általános, azonban a zalai részen ritkább és neológ minősítéssel, kelet felé haladva pedig egyre gyakrabban ejtenek hosszú *ú* hangot is. A szó egytagúsága, a hangsúlyos helyzet, talán a hangkörnyezet (a szó végi *r*) lehet erre befolyással.

26. kút FON. Mi az, amiből a vizet húzzák fel? (15)

kut <31>, 59–64, 66–96, 98–9 kut̨ 1–58, 65, 86, <90>, 97, <98>

Megjegyzés: Az előző példával *(húr)* azonos szerkezetű, egytagú szó, még sincs a köznyelvi *ú* meglétére egyetlen példa sem, csak rövid *u*-s példákat hallottam. Nyelvföldrajzi szempontból tanulságos a hátrább képzett *t̨* hang előfordulása, ez a kutatóterület nyugati felén figyelhető meg.

27. fújni FON. Ha meleg az étel, akkor meg kell ... (88)

fújni [42], 67, 71–2, 79, 80, 82–5, 87–8, 90, 98 – fujni 29, [31], [43–4], 53, 59, [60], 61, 63–5, 68–71, 75–6, 81, 86, 91–6, 99 fújńi 57, 73, <84–5> – fujńi <45>, 53, 65, <93>

fújnyi <4-6>, <11–2>, <14–5>, 21, 23, 40, 47, 49, 50, 52–4, 62, 64, 66, (67), (72), 75–7, 86, (87), 89, 98 fujnyi 9, 21, 25–6, 48, 51, 54 – fujnyi 1–28, 30–58, 60, 63–5, 74, 78, 81, 89, 97

Megjegyzés: A kutatóterületen a rövid *u*-s változat tekinthető társadalmi érvényűnek, az *ú*-s forma a zalai részen igen ritka, másutt terjedőben van. A *ni : nyi* megfelelés nyelvföldrajzi képét a 217. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon lehet tanulmányozni.

28. borjú FON. Hogyan nevezik a fiatal, néhány hetes marhát ? (239)

borgyu 1–99 bòrgyu 21, 31, 40, 66, 77

Megjegyzés: Az *r* utáni *j* a kutatóterület egészén *gy*-vé válik.

29. bűvész FON. Hogyan hívják azt a többnyire cirkuszban fellépő személyt, aki kézügyességgel eltüntet tárgyakat, és sok szemfényvesztő dolgot csinál? (28)

bűvész 28, 30–2, 36–8, 42, 44–5, 50, 52–3, [56], 59–64, 67–8, [69], [70], 71–4, 78, 80, 82, 87, 90–3, 96, 98 bűvẹ́sz 28, 65, 84–6 bűvẹ̣sz 66, 89, 91 bűvé^{i}sz 46, 81, 83–4, 95 bűvẹ́^{i}sz 91 bü̇vész 41, 47–9, 59, 76 bü̇vé^{i}sz 88 – büvész 9, 17, 23–5, 29, 32–5, 37–9, 42–3, 45, 47–57, 61–2, 64, 69, 70, 75, 79–82, 89, 92–3, 97, 99 büvẹ́sz 12, 18–21, 23, 25–7, <30>, 40 büvẹ̈sz 6 büvi̇ësz 8, 13, büvi̇ẽsz 1–3, 7, 9, 10, 15–6, 22 büv^{i}ész 2, 4–7, 10–2, 14, 19 büvé^{i}sz 83, 86, 88, 94–5 büvẹ́^{i}sz 46, 66, 77

Megjegyzés: A szó nyelvjárási alakjaiban előforduló *ű : ü* megfelelést a 212. sorszámú összevont térképlapon szemléltetem.

30. fűzfa FON. Sok van a folyó- és patakparton. A gyerekek sípot csinálnak az ágából. Mi az? (203)

füszfa 2–9, 11, 14–9, 21–2, 25, 27–35, 37, 39, 43–5, 48–9, 52–7, 59–66, 68–74, 77–8, 80, 82–5, 87–90, 92–8 füszfạ 1, 3, 7, 8, 10, 12–6, 20, 22–6, 31, 36, 38, 40–2, 46–7, 50–1, 58–9, 64, 67, 75–6, 79, 81, 86, 91, 99

31. **fizetett FON.** Sokat kellett várni a pénztárnál, mert az előttem lévő csupa aprópénzzel ... (128)

fizetëtt 15, 30, 42, 59, 60, [61–2], 66–7, 69, 70, 76, 78 fizẹtëtt 65–6, fizẹtëṭṭ [2], 16, 20, 24, 65 fizetẹ̈tt 68 fizẹtẹ̈tt 46 fizẹtẹ̈ṭṭ 36, 44 fi̤zetëtt 29, 39, 59, 65, 75 fi̤zẹtẹ̈ṭṭ 9, 12, 23, 27, 43 fi̤zẹtẹ̈ṭṭ 2, 3 – fizetött 57, 71, 80, 91–4, 96 fizẹtötṭ 44 fizetẹ̈tt 15 fizẹtẹ̈ṭṭ 43 fi̤zetött 91 fi̤zẹtötṭ 26 fi̤zetẹ̈tt 42, 64, 75 fi̤zẹtẹ̈ṭṭ 5 fi̤zẹtẹ̈ṭṭ 52, 55, 97

füzetëtt 17, <21>,30, 35, 46, 60–4, 68, 70, 73, 77–8 füzetëṭṭ 20 füzẹtëṭṭ 3, 7, 11, 15, 18–9, 24–5, 27–8, 31–4, 36–40 füzẹtëtt 75, 81 füzẹtẹ̈ṭṭ 2, 13–4, 16, 76 füzetẹ̈tt 64, 66–7 füzẹtẹ̈ṭṭ 5, 8, 10, 12, 14, 16, 37 füzẹtẹ̈ṭṭ 6, 7 fụzẹtẹ̈ṭṭ 1, 9, 31 füzetẹ̈tt 60 fụzẹtẹ̈ṭṭ 10, 21 – füzetött 17, 41, 45, 48, 53, 56–8, 69, 71, 74, 79, 80, 82–5, 87–96, 98–9 füzẹtötṭ 7, 9, 15, 23, 38, 49–52, 54–5, 86 füzẹtötṭ 22 füzetẹ̈tt 59, 67, 72, 76, 78 füzetẹ̈ṭṭ 4 füzẹtẹ̈ṭṭ 8, 11, 32, 47 fụzetött 82, 87 fụzetẹ̈tt [41] fụzẹtötṭ 49, 94

Megjegyzés: A térképlapon több nyelvjárási jelenség is tanulmányozható, pl. az *i : ü* megfelelés gyakorisága, a *ṭ, ṭṭ* hátrább képzett ejtésének területisége (a kutatóterület nyugati felében), legfőképpen pedig a múlt idejű *tt* személyjel előhangzójának *ë*-ző vagy *ö*-ző megoldása, és az izoglossza melletti területsávban előforduló nagy számú átmeneti *(ë, ö)* hang megléte. A *fizetett* szóalak *ë*-zését és *ö*-zését a 209. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be.

32. **szívesen FON.** Mivel szoktunk a *köszönöm szépen*-re válaszolni? (122)

szivessen 9, 12–3, 21, 26, [28], 35, [41], 42–3, 47, 51, 53, 61–2, 69, 71, 73–4, 92–3, 96 [97], 99 szi̇vessen 57 szivessẹ̀ 12, 43, 70 szivẹ̀sen 29 szivẹssen 46, 91 szivẹssẹn 1, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 16, 20–1, [22], 25, 27, 31, 36, [37], 44, 55, 59, 63, 65–8, 72, 75–6, 79, 83, 89, 90 szivẹssẹ̀ 23, 68 szi̤vessen 6, 45, 64, 80, 82, 94 szi̤vessẹ̀ 80 szi̤vẹssẹn 2, 3, 24–5, 87 szi̤vẹssẹ̀ 4 – szi̤vesen 29

szüvessen 6, 9, 11, 13, 17–8, 23, 27–8, 30, 32–3, 35–6, 38–41, 47–9, (51), 52–3, 55–6, (57), (61), 78, 81, 83–5, (87), 88, 97–9 szüvessẹ̀ 37, 49, 91 szüvẹssẹn 1–3, 7, 10, 16, 19, 21–2, 34, 37, 46, 50, 54, 59, (67–8), (76), 77, 80, 86, 90 szüvẹssẹ̀ 15, 26, 58 – szüvesen 60 – szi̤vessen 9, 45, 47, 60, 64, 92–6 szi̤vessẹ̀ 8, 82 szi̤vẹssẹn 5, 14, 20, (75)

Megjegyzés: Az első szótagbeli köznyelvi *í* helyén rövid *i* vagy *ü* hangot ejtenek, *az ü*-ző változat a gyakoribb, ez tartozik a kutatóterület nyelvjárásainak alaprétegéhez. Az *-an, -en* módhatározórag előtt az *s* hang következetesen megnyúlik.

33. **háza FON.** A fiam még nálunk lakik, de már a szomszéd utcában épül a ... (14)

háza 2–4, 6–8, 13–5, 17, 20, 22, 28, 30–1, 35–6, 44–5, 51, 56, 59, 60, 63, 65, 71, 74, 80, 92–3, 96 háza 4, 5, 17, 19–21, 23–4, 26, 28, 38–9, 41–3, 49–52, 57, 61, 65–6, 68, 72, 75, 78, 82, 92 háza̯ 29, 33, 48, 53, 62, 70, 85 ha̋za 2, 11–2, 18, 31 há̋za 4, 14, 31, 65–6 ha̋za̯ 25 háza̯ 1–3, 6, 8–10, 12–3, 15–6, 18, 25, 27, 34, 37, 40, 42, 46–7, 54–5, 59, 64, 68, 73, 76, 79, 83–4, 86–91, 93–9 – házo̯ 58, 79, 83 házo̯ 64, 67, 77, 81, (89), 99

Megjegyzés: Az egész kutatóterületen megfigyelhető az *á* hang zártabb ejtése *(á)* és az *á* utáni *o*-zás jelensége *(o, o̯, a̯)*. Az archaikusabb *házo* típusú adatok a kutatóterület keleti részén a leggyakoribbak.

34. **borbély FON.** Mi a fodrász neve másképpen? (35)

borbéj 9, 29–31, [59], 68, 81, 93 – borbél 6, 11, 14, 17, 20–1, 26–7, 36–7, 42–3, 77, 88 borbe̯l 24 borbi͡ël 1, 5, 11, 22 borbi͡ël 7, 8, 13, 15 borb^{i}él 2, 3, 5–10, 12, 14, 16, 19 – borbé 23–5, 28–9, 35–6, 40–1, 43–4, 47, 50–2, 55, 57, 59, 62, 64–5, 67, 72–3, 77–8, 80, 82–4, 86–7, 89, 90, 92, 94–9 bo̯rbé 50 borbi͡ë 1, 4 borb^{i}é 3, 9, 18 bo̯rb^{i}é 12 borbé^{i} 91 borb^{e}é 55, 58 borb^{e}é 79

barbéj 76 – barbél 31, 35, 40, 68, 97 barbi͡ël 18 barb^{i}él <7>, 8, 16, 22 – barbé 24, 28, 31–5, 40–1, 46, 48–51, 53–4, 56, 60–6, 69–71, 74–5, 85, 93 ba̯rbé 46, 50 barb^{i}é 14, 16 barbé^{i} 84 barbé^{i} 91 ba̯rbé^{i} 81

Megjegyzés: A *borbély* szóban a köznyelvi *ly* helyén a kutatóterület egészén az *l*-es, ill. *l*-kieséses alak tekinthető általános érvényűnek. A leginkább archaikus adatoknak a *barbél : barbé* változat példái számítanak. Nyelvföldrajzi különbség csak az *é* helyén jelentkező nyitódó kettőshangzókban mutatkozik meg, amelyek a zalai területre jellemzők.

35. **persely FON.** Hogyan nevezik a pénzgyűjtő dobozt? (129)

përsëj [2], [8], [14], [31], [65–6], [75–6], [85] pe̯rsëj 21 pe̯rsëj [43] – persëj 72–3 – pörsöj 21, [28], 29–31, [35], [37], 44, 58–9, 61, 63–4, 66–9, 74, 79, 80, 82, 85, 87, 89–96, 98, [99] po̯rsöj 24, [25]

përsël [9], [12], 21, <55> pe̯rsël 6, 24 – përsöl 17 pe̯rsöl 23, 46 – përső 23 – pörsöl 1–22, 25–8, 31–43, 45–59, 61–2, 65–6, 68, 75–8, 80–1, 83–4, 86–8, 91, 93, 97–9 po̯rsöl 18 po̯rsöl 75 – pörső 27–8, 33, 45–6, 48, 51, 61, 63–4, 70, 75, 78, 89, 90, 92, 96, 99 pörsö 25 pörsȍ 19 pörs^{ü}ő 8 pörs^{ü}ȍ 3 pörső^{ü} 23, 60, 71, 91

Megjegyzés: Az ún. morfematikusan *ö*-ző szavak közé tartozik, a kutatóterületen az *ö*-ző és *l*-ező, *l*-kieséses alak számít társadalmi érvényűnek. Az *ë*-ző és a *j*-ző példák többnyire neológ és ritka adatok, az *ö*-zés nyelvjárási jelenségének az elkerülési szándéka hozta létre őket. Néhány *persëj* típusú példát elmagyarosodott, eredetileg német telepes községben jegyeztem föl (72–3). Mivel ez a szó az egész Dunántúlon *ö*-zőnek számít, itt csak kevés példa van az *ë : ö* közötti átmeneti hangokra.

36. veszélyes FON. A vonat ablakából nem szabad nagyon kihajolni, mert ki is van írva: Kihajolni ... (153)

veszéjës [24], 29, 30, 38, [39], 42, 46, 59, 61, 63 vęszéjës 36, 66, 75–6, 78 veszéjës 31, 64, 77 vęszéjës 65 vesẓéjës 31, vęszéjës 65–6 vęszʲéjës 2 vęszéʲjës 68 veszéjęs [44], <59>, 60, 64 vęszéjęs <63>, 72 vęszéjęs 12 vęszéʲjęs 76 – veszéjös 41, 43–4, 49, 51, 54, 56–7, 64, 69, 74, 82, 86–7, 90, 96, 99 vęszéjös 80, 84–5 vęszéjös 91 veszéjȯs 15, 20, 76 veszéjȯs 23 vęszéjös 26 veszéʲjös 52, 79, 83, 92–3, 98 vęszéʲjös 55, 91, 94–5 vęszéʲjös 58 vęszéʲjȯs 46, 67

veszélës 24, (30), 32–3, 35, 39, (60), 62, 70, 75, 78 vęszélës 14, 28, 36, 68 veszélës 34, 47 veszélës 27 vęszélës 14, 18, 40 veszi͡élës 1, 5 vęszi͡élës 5, 6, 10, 13 vęszi͡élës 1 veszʲélës 9, 15, 19–21 vęszʲélës 2, 3, 7, 11–2, 16 väszʲélës 2 veszéʲlës 9 veszéʲlës 37 veszélęs 37, 42, 64 vęszélęs 36 veszélęs 17 vęszélęs 11, 23 veszi͡élęs 12, 18 vęszéʲlęs 75 – veszéllës 48 – veszélös 25, 38, 41, (44), (51), 52, 56–7, 71, 80, (86), 99 veszélös (41) veszélös 8 vęszélös 18, 26 vęszi͡élös 22 veszéʲlös 80, 88 vęszéʲlös 50, 84 vęszéʲlös 81 veszéʲlös 54–5, 79 vęszéʲlös 89 veszéʲlös 97 veszᵉélös 97 veszélȯs 21, 33, 45, 48 veszélös 20 vęszʲélȯs 3, 4, 8, 10 – veszéllös 53

Megjegyzés: A kutatóterület nyugati fele következetesen *l*-ező, kelet felé haladva az *l*-ező adatok száma csökken, használatuk itt már csak az idősebb korosztály nyelvére jellemző. Az *é* helyén a zalai részen nyitódó kettőshangzókat ejtenek, a közép-somogyi területen pedig záródó (*éˀ*, *ᵉé*) diftongoidokat. Az *–s* képző előtti előhangzó az *ë : ö* szembenállás izoglosszájának megfelelően a terület északi részén *ë*-ző, a délin pedig *ö*-ző. Az átmeneti sávban igen sok *ę̈*, *ȯ̈* hangot jegyeztem föl.

37. csalán FON. Mi az a gyomnövény, amelynek megérintése égető fájdalmat okoz, és hólyagos lesz tőle a bőrünk? (219)

csallán 7 csallą́n 4, 23, [24] csą̈llą́n 31, 72 csallą́ 5, 91 – csollán 11, 14, 16, 18, 21, 25, 32–3, 35, 40, 43, 45, 53, 63, 94 csollą́n 1–10, 12–3, 15–7, 19–28, 34, 38–9, 41, 44–7, 51, 54–5, 66, 72, 76, 88 csollą̀ 2, 24, 35, 48, 71 csollą́ 8, 12, 21, 25–6, 30, 34, 36, 42, 46, 49, 50, 52, 54–5, 58, <59>, 73, 77, 87, 91

csollány 56, 60–2, <64>, 69, 70, 73–4, 83, 85, 90–1, 93, 95–6, 99 csollą́ny 29, 31, 36–7, 42–3, 46, 57, 59, 63, 65–8, 71, 75–82, 84, 86, 88–9, 92–4, 97–9

csoją̀ny 64 csojją́ny 64

Megjegyzés: Az *-ny* végű adatok csak a somogyi községekben, a 29–56. kutatópont vonalától keletre találhatók. A köznyelvi *n* : nyelvjárási *ny* megfelelés nyelvföldrajzi képét (a *kappan* és a *szappan* szavakkal közös) összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be (215. sz.). A zártabb magánhangzóval kezdődő *(cso-)* alakváltozat tekinthető társadalmi érvényűnek, nagyon jellemző még az *á* zártabb ejtése is. A szó végi *n* ebben a morfémában tűnik el a legtöbbször, beleolvad az előtte lévő magánhangzóba, nazális hangszínt adva neki.

38. kappan FON. Hogyan nevezik a kiherélt kakast? (245)

kappan 1–9, 13, 15–7, 19, 22, 25, 27–8, 31–5, 37, 39, 41, 43–4, 47, 49, 51, 53–4, 56, 59, 63, <64>, 65–6, 73, 86, 88–9, 92–3, 96 kappạn 42, 52 kạppan 6, 25, 50, 75 kạppạn 3, 5, 9–12, 18, 21, 23–4, 26, 28, 36, 38, 58, 77 kappa~ 8, 15, 25, 42, 48, 63, 76, 86–7, 91, 97 kạppạ~ 18, 57, 59

kappant 1, (2), 3, 12, <13>, 17–9, 22, 30, 40, 42, 47, (54–5), 56 kappanṭ <4> kạppant <27> kạppạnt 10, 14, 16, 20, 23

kappany <26>, 29, 31, 37, 45, 51, 58–66, 69–71, 73–5, 78–80, 82, 84–5, 88, 90, 91–2, 94–9 kappạny 93 kạppany 81 kạppạny 36, 46, 50, 67–8, 72, 76, 83, 86

Megjegyzés: A *kappant* forma a kutatóterület nyugati részére (elsősorban a zalai községekre), a *kappany*-típusú adatok viszont a somogyi kutatópontokra jellemzőek. A köznyelvi *n* : nyelvjárási *ny, nt* megfelelés szemléltetését l. a 215. sorszámú összevont térképen! – A szó végi a nazalitását a betűt követő ~ jellel szemléltetem.

39. szappan FON. Mi az, amivel kézmosáskor bekenjük a kezünket, habzik, és leviszi kezünkről a piszkot? (116)

szappan 2–5, 7, 9, 10, 12, 15–22, 24–8, 31–45, 47, 49, 51–62, 64–6, 72–3, 75–7, 79, 80, 82, 86, 89, 92–4, 97, <99> szappạn 67 szạppan 75 szạppạn 9, 46, 50 – szappa~ 8, 21, 24, 34, 57, 59, 68, 82, 87, 91, 97 – szappā 62

szappant 2–6, 8, 13, 16–20, 22–3, 26, (27), 29, 30, 32-3, 36, 39, 40, 47–8, 51, (54), 55–7, (58), (65), <(81)> szappanṭ 1, 7, 10–1, 14–5, (41), 49, <75> szạppạnt 12, 21

szappany 46, 58–9, 62–4, 66, 68–74, 77–8, 80, 83–6, 88, 90–2, 94–9 szappạny 81 szạppạny 76

Megjegyzés: A *szappan* szó nyelvföldrajzi tanulságai hasonlóak az előzőkben bemutatott *kappan* szó anyagával, az *-n : -ny, -nt* megfelelés kutatóterületen belüli megoszlását a 215. sz. összevont térképlapon szemléltetem. Technikai megjegyzés: Mivel a betűkészletben nincs külön nazális *a* betű, a magánhanhangzó nazalitását a közvetlenül utána következő ~ jellel tüntettem föl (pl. *a~).*

40. csatorna FON. Mi gyűjti össze a tetőn az esővizet? (96)

csatorna 15, <22>, 29–31, 36, 42, 44, 53, 56, 58–9, 61, 63, 65–6, 71–6, 79, 82, 87, [88], 93–4, 96, 99 csạṭorna 2, 16, 37 csạtorna 23, 43, 46, 49 csạṭorna 4, 7, 10, 54 csạṭorṇạ 55 csạtorṇạ 6, 24, 50, 67–8, 81, 91 csạṭorṇạ 11–2, 14, 25, <31> csạtorna <25>

csatornya 18, 20–2, 32–3, 35, 37–9, 42, 44–5, 48, 51–2, 57, 59–66, 69, 70, 74, 76–8, 80, 83–6, 88–92, (94), 95–7, 98 csat̰ornya 2–4, 8, 9, 13, 17, 19, 28, 34, 47 csa̰tornya 14–5, 49, 65 csa̰t̰ornya 7, 9, 10, 23, 26–7, 40 csatornya̰ 16, 81 csa̰tornya̰ <24>, 50, 68 csat̰ornya̰ 1, 5, 11 csat̰o̰rnya 41

Megjegyzés: A kutatóterület egészén megtalálható a csatorna szó n-es és ny-es formája, de gyakoriságban az ny-es változat áll az első helyen, ez tartozik a nyelvjárási alapréteghez. A t̰ hang hátrább képzett ejtése a 28–57. kutatópontok vonalától nyugatra jellemző. Ebben a szóban elég sokszor hallottam az a hang zártabb változatát (pl. csa̰torna̰, csa̰tornya̰).

41. **kémény FON.** Mi a neve a tetőn található építménynek, amin a füst távozik? (94)

kémény 11, 29–31, 35–7, 41, 44, <45>, 51–2, 59–71, 73–6, 78, 82–5, 89, 90, 92, 96–7, 99 kḛ́mḛ́ny 23–4 k̰émény 9 k̰ém̰ény 5 kḛ́mény 34, 37, 46, 55, 57, 80, 88, 91–3, 95 kḛ́mḛ́ny 27 kḛ́mḛ́ny 28, 58, 65–6, 68, 72, 77, 81, 86–7, 91, 94, 98 k̰éményy 79
kémén 11, 14, 17, 20–1, 23, 25–6, 32–3, 35, 38–9, 43–4, 48–53, 56, <64> kḛ́mḛ́n [8], 14, 20, 24 kiëmén 9 k̰émén 9, 15 k̰émḛ́n 6 kiëmiën 7, kiëmiën 2, 5, 8, 10, 13, 18, 22 kiëm̰én 2, 3, 7, 10, 12, 14, 16, 19 kḛ́mén 24, 40, 45–7, 54–5, 75–6 kḛ́mḛ́ 55 kḛ́mḛ́n 4, 11–2, 28, 42, (93) këm̰én 15
kőmiën 22 kő̰m̰én 22

Megjegyzés: A szóvégi *ny : n* megfelelés példái a kutatóterület nyugati felén (a 28–75–56 kutatópont vonalától Ny-ra) fordulnak elő. A jelenség nyelvföldrajzi megoszlása a 216. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon tanulmányozható. Az *é* hang kettőshangzós ejtése más példaszók tanulságaival megegyezik: a zalai részen nyitódó kettőshangzók, a közép-somogyi területen záródó diftongoidok hallhatók.

42. **szerény FON.** Mi a büszke ellentéte? Milyen az, aki kevéssel is beéri? (156)

szërény 4, <7>, 12, [17], [21], 23, 28, <29>, 31, 33, 35–9, 42, <45>, 46, [48], 49, <50–1>, 52, [55], 59, 61–5, 70, 72–8, [83], [85], 87, [89], 92–3 szërény 11, 23, 31, <34>, 60, 65–7, 87 szërény 44, 52, 64, 82 szerény <24>, <79> szër̰ëny 1 szër̰ény 2, 5, 11–2 – szörény (41), <45>, 50, 53, 56–7, 69, 74, (75), 80, 82, <88>, 90, 94–7, <98>, 99 szörény 20, 43, 46, <68>, 74, 80, <86>, 87 szörḛ́ny 58, 81, 83–5 szörḛ́ny 91
szërén 4, <8>, 9, 10, 14, 17, <19>, 21, 23–4, 27, <30>, 32, 35, 39, [41], 45, 47, 51, <54> szërén 7, 55 szërën 2 szëriën 7, 15, 22 szëriën 1, 8, 12–3, 18 szër̰én 2, 3, 5, 6, 10, 15–6, 22, 40 szërén <12>, 25–6, 44 szër̰én 15–6 – szëré 23 – szörén 20, 25, 52, 55, <80> szörén 20, 43, 48 – szöré 91
szörént <44>

Megjegyzés: A szó végi *ny : n* megfelelés nyelvföldrajzi tanulságai hasonlóak a *kémény* szó térképlapjához, a téma összevont szemléltetése a 216. sorszámú lapon tanulmányozható. Az első szótagban az *ë : ö* megfelelés nyelvföldrajzi megoszlása figyelhető meg, bár ebben a példában *ö*-ző területen is elég sok *ë*-ző adatot látunk. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy a *szerény* szó több

faluban köznyelvi eredetű neologizmusnak számít vagy ritka használatú. Az *é* kettőshangzós megoldása más címszók térképlapjának (pl. *kémény)* tapasztalataival vág egybe. L. még a kettőshangzókról készített 229. sorszámú összesítő térképet!

43. fösvény FON. Aki szereti a pénzét, és másnak egy fillért sem ad belőle, az milyen? (131)

fösvény [36], [44], 64, [68], 72, [76], fösVény <64>, 73, 80, 88 fösVé˙ny 81, 93 – fösfény 24, 28–31, 36–7, 39, 43, 45, 50, 53, 56, 59, 61–4, 68–71, 74, 77–8, 86, 90, 92, 96, 98 fösfę́ny 24, 35, 38, 49, 65–6 fösfę̂ny 77 fösfi͡ény 9 fösf˙ény <22> fösfé˙ny 34, 41, 46, 51–2, 58, 61, 67, 75–6, 80–5, <87>, 91, 93, 95, 99 fösfę́˙ny 66, 94, 97 fösf˚ény 79, 89 – fözsvény <28>, 51, 71, 88 fözsv˙ény 4 fözsvé˙ny 45, 92

fösfén 22–3, 26, 32–3, 40, 44–5, 47, 49, 54, 56–7, 75 fösfę́n 21, 24, 27, 48, 60 fösfe̋n 2, 14 fösfę̂n 17 fǫsfén 23, 43 fösfi͡ën 1, 2, 5, 6, 8, 10–1, 13, 22 fösfi͡ẽn 3–5, 10, 14–6, 18–9 fösf˙én 7, 9, 11–3, 19, 20 fösfé˙n 9, 11, 25, 42, 48, 52, 55, 85, 93 fösfę́˙n 25 – fösfę́ 50 fösfę́˙ 55, 75, 93

Orvanyagként még a következő adatokat jegyeztem föl: fukar 7, 36, 45, 59, 61, 71, 87, 92 fukąr 2, 20, 26, 40, 47, 54, 83, 88 fukǫr 3, 72, 84 – fukari 63, 87 fokǫri 19 – kabzsi 59 – kupori 71 – sóhër 61 – zsovąk 46 zsovár 97 zsovąr 68 – zsubrák 16 – zsugori 2, 38–9, 45, 57, 59, 62–3, 80, 86–7, 90, 97–8

Megjegyzés: A *fösvény* szó nyelvföldrajzi tanulságai lényegében megegyeznek a többi *–ny* végű címszó adatleírásában közöltekkel (l. *kémény, szerény, hitvány).* A szóvégi *–ny : n* megfelelés területi képe a 216. sorszámú összevont szemléltetésű térképlapon tanulmányozható. A szó belseji *–sv-* kapcsolat nyelvföldrajzát pedig a *húsvét* szóval közös térképen mutatom be (l. a 218. sorszámú térképlapot). Az *é* kettőshangzós ejtése más é hangot tartalmazó címszók anyagának tanulságaival esik egybe.

44. hitvány FON. Hogyan mondják a rossz minőségű, silány anyagot, a gyengén fejlődő növényt vagy állatot egy szóval? (158)

hitvány [31], 63–4, [75–6] hitvą́ny [44], 64 hitVány 73 hit̨Vą́ny 8 hiDVą́ny 63 – hidvány 61 – hitfány 14, 36, 44, 53, 56, 60–2, 69, 70, 72, 74, 81–2, 96 hitfą́ny 11, 25, 29–31, 39, 41–2, 58–9, 63, 65–8, 71, 75, 77–80, 83–95, 98–9 hit̨fą́ny 2, 7, <23>, 49, 51

hitfán 32–3, 45, 53, 56, 75 hit̨fán 14 hitfą́n 2, 7, 9, 18, 26–8, 35–43, 46, 48, 50, 52, 54, 57, 59, 66, 76, 82 hit̨fą̂n 3–6, 10–3, 15–7, 19–25, 34, 51, 55, 97 hi̥tfą́n 15 hitfą̃ 47, 59 hitfą̃ 2, 13, 21, 28, 36, 49, 89 hit̨fą̃ 1, 3, 6, 8, 18, 24, 43, 97 – hidvą́n 4

Megjegyzés: A kutatóterületen a *v* hátraható zöngétlenülését mutató adatok a leggyakoribbak *(hitfány, hitfán).* A *–tv-* hangkapcsolatot tartalmazó adatok a kutatóterület északkeleti csücskében fordulnak elő, ez a *v* hasonító hatását tartalmazó más címszók térképének nyelvföldrajzi tanulságaival is összevág (l. 218. sz.). A *hitvány* szó köznyelvi formáját adatközlőim többsége nem ismerte, ezért

a *v* zöngétlenülését nem lehet összehasonlítani a *húsvét* szó adataival, inkább morfémához kötött sajátosságnak tekinthetjük. Az utolsó szótag *á* hangja többségében zártabb képzésű. A szó végű *ny : n* megfelelés tanulságait a 216. sz. összevont szemléltetésű térképen lehet tanulmányozni.

45. megborotválkozik FON. Ha valakinek nagyon szőrös az arca, előveszi a tükröt, és szappannal, pengével ... (36)

mëgborotvákozik 64 – mëgborodvą̊kozik 72 – mëgborotfákozik 19, 29, 30, 32–3, 36, 59–63, 74 megboroṭfákozik 20, 23 mëgborotfą̊kozik 15–6, 22, 35, 37–8, 40–1, 46, 64, 66–8, 73–8, 87, 93 mëgboroṭfą̊kozik 1, 2, 4–6, 11–2, 14, 17, 21, 24–5, 27–8, 34, 39 mëgborotfą̀kozik 13, 31, 65–6 mëgboroṭfą̀kozik 2, 3, 8, 10, 12, 28, 34 mëgborotfą̀kozik 42 mëgboroṭfą̀kozik 18 mëgboroṭfą̀kozik 9 mëgborotfákozik 53, 71 mëgborotfą̊kozik 75 mëgboroṭfą̊kozik 26, 44 mëgboroṭfą̀kozik 48 – mögborotfákozik 53, 69 mögborotfą̊kozik 45, 49, 50, 58, 79–86, 88–99 mögboroṭfą̊kozik 51–2, 55–7 mögborotfą̀kozik 54 mögborotfą̊kozik 43

mëgbërëtfákozik 74 mëgbërëtfą̊kozik 37–8, 65 mëgbëreṭfákozik 11, 22 mëgbëreṭfą̊kozik 13, 24 – mëgberetfą̊kozik <15>

Megjegyzés: A *meg-* igekötő *ö*-zését a 210. sz. összesítő térképlapon szemléltetem. A szó belseji *–tv-* hangkapcsolatot a kutatóterületen – két példa kivételével – általános érvényűen *–tf-* hangkapcsolattal ejtik. Az adatközlőknek nincs is tudomása arról, hogy a köznyelvben itt *tv* hangkapcsolat van, ezért ebben a példaszóban nem a *v* zöngésítő és zöngétlenítő hatásának nyelvjárási jelenségét látjuk, hanem egy morfematikus kötöttségű sajátosságot. Ehhez a szó népetimológiás értelmezése is hozzájárul: *borot fa.*

46. ötven FON. Száz forintnak mennyi a fele? (133)

ötven [2], [31], [44], 63–4, [65] – ötfen 4, 15, 24, 26–7, 29, 30, 32–5, 41–2, 44–5, 48, 51, 53–4, 56–7, 60–2, 67, 69–71, 73–4, 78–82, 86, 89, 90, 92–3, 96–9 ötfẹn 2, 3, 7, 21–2, 31, 36, 38, 46–7, 58–9, <64>, 65–6, 68, 72, 75–7, 83–5, 87–8, 91, 94–5 öṭfen 9, 14, 19, 37, 39, 49, 50, 52, 86 öṭfẹn 1, 5, 6, 8, 10–3, 16–8, 20, 23, 25, 28, 55 ötfẽ 24, 42–3, 47, 59, 92, 94, 96, 99 öṭfẽ 4, 23, 28 ötfẹ~ 91

Megjegyzés: A köznyelvi *–tv-* hangkapcsolatot csak a kutatóterület északkeleti csücskében ejtik *tv* formában, ez itt nyelvjárási sajátosság, másutt neológ adatnak számít, mert a *tf* ejtésmód általános érvényű. A *ṭ* hátrább képzett ejtése a zalai részen fordul elő. Technikai megjegyzés: Az *e~* betűkombináción nazális *e* hangot kell érteni.

47. gyorsvonat FON. Hogy hívják azt a vonatot, amelyik csak egy-két állomáson áll meg, és nagyon gyorsan megy? (105)

gyorsvonat 2, 11, <38>, [42–4], 59, 63-4 gyorsvonaṭ [36] – gyorzsvonat 2–6, 9, 11–2, 17–26, 29, 30, 32–3, 35, 38–9, 40–5, 47–8, 50–3, 56–62, 66, 68–80, 82–99 gyorzsvonaṭ 1–3, 7, 8, 10, 13–4, 16, 27–8, 31, 34, 36–7, 49, 54, 65 gyorzsvonąt 46, 67, 81 gyorzsvonąṭ 15, 55

Megjegyzés: A *v* zöngésítő hatása a kutatóterület északkeleti csücske kivételével általános érvényű. A másutt előforduló *sv* hangkapcsolat köznyelvi eredetű neológizmus.

48. fölszedtük volna FON. Nem végeztük el a munkát, mert sok [cseresznye] lepotyogott a fáról. Hazafelé azt mondtuk: Jó lett volna, ha a cseresznyét a földről is ... (197)

fölszëttüg vóna [4], 24 – főszëttüg vóna 27, 29–34, 39, 40, 54, 59, 60, 62–5, 70, 78 főszë̗ṭ̗üg vóna 28 főszëttüg vòna 67 főszëttüg vo̗na 75 főszëttüg vóᵘna 35, 46, 48, 60, 66–8, 76–7 főszë̗ṭ̗üg vóᵘna 28, 36–7 főszëttüg vᵘòna 32 főᵘszëttüg vóna 61 főᵘszëttüg vóᵘna 72 főszë̗ttüg vóna 74 – főszöttüg vóna 25–6, 43–4, 47, 51, 54, 56, 69, 71, 73–4, 79, 83, 85, 87, 89, 90, 96, 97 főszöttüg vóᵘna 41, 49, 50, 57–8, 80, 82, 84, 86, 88, 92, 99 főszöttüg vo̗una 98 főszöttüg vᵘóna 48 főᵘszöttüg vóna 42 főᵘszöttüg vóᵘna 45, 52–3, 55, 91, 93–5 főszöttüg vòᵘna 81 főᵘszöttüg vᵃóna 86 fë̗őszöttüg vᵃóna 91 fo̗szöttüg vóᵘna 57

föszëttüg vóna 24–5, <40> föszëttüg vòna 17, 21 föszëttüg vuo̗na 3, 6, 18 föszë̗ṭ̗üg vuo̗na 5 föszëttüg vuo̗na 2, 8, 10, 12, 15–6 föszëttüg vᵘòna 2, 3, 13 föszë̗ṭ̗üg vuo̗na 1, 4, 7, 14 föszë̗ṭ̗üg vᵘòna 6, 19 föszëttüg vᵘóna 9, 11, 16, 52 föszëttüg vóᵘna 23, 38 föszë̗ttüg vóna 20 föszë̗ṭ̗üg vuo̗na 10 föszë̗ttüg vuo̗na 15 – föszöttüg vuo̗na 22

Megjegyzés: A *fel-* igekötő nyelvjárási alakjainak területi megoszlását a 211. sz. közös szemléltetésű térképlap mutatja be. A rövid *fö-* változat a zalai községekben, a hosszú *fő-* változat pedig a somogyi területrészen fordul elő. A címszó adatainak leírása alapján megállapíthatjuk, hogy a *v* mindenütt zöngésíti az előtte álló zöngétlen *k* hangot, a szóhatár ellenére is. Az anyag alapján még több nyelvjárási jelenséget is tanulmányozhatunk, pl. a *szed* ige *ë-ző* és *ö-ző* megoldását, a hátrább képzett *ṭ* ejtésének elterjedtségét, a zárt szótag végi *l* kiesését (*fő, vóna*), a nyomában létrejövő *ő, ó* hangok helyén jelentkező kettőshangzókat stb.

49. fát vág FON. Mit csinál az, aki erdőben fejszével és fűrésszel dolgozik? (106)

fát váG 64 fát va̗G 2 fa̗t va̗G <38>, 41, 63–4, faD vág 73 faD Vág 81 – fád vág 32-3, 56–7, 61–2, 70, 74 fa̗d vág 82 fád va̗g 45, 53 fa̗d va̗g 1, 51 fád váG 14, 29, 30, 72, 96, 99 fád va̗G 90 fa̗d váG 60, 92, 97 fa̗d va̗G 2–8, 10–3, 15–28, 31, 34–40, 42, 44, 46–50, 52, 54–5, 58–9, <63>, 65–8, 71, 75–81, 83–89, 91, 93–5, 98 – fa̗d va̗k 9

Megjegyzés: A kutatóterület északkeleti csücskének (63–4, 72–3) kivételével mindenütt a *v* zöngésítő hatását mutató adatot jegyeztem föl. Jellemző volt még az *á* hang zártabb ejtése *(á)*, valamint a szó végi *g* helyett ejtett zöngétlen, átmeneti hang *(G)*.

50. pénzért FON. Miért kaphatunk a boltban árukat? (127)

pénzér 14, 17, 20–1, 23–6, 28–30, 32–6, 38–9, 45, 47–8, 53–4, 56, 59–67, 69–71, 74, 76, 78, 87, 93 pẹ́nzér 49 pẹ́nzẹ́r 88 piẽnziẽr 5, 8, 9, 14–5 piẽnziẽr 11, 18, 22 piẽnz^{i}ér 2 p^{i}énziẽr 10 p^{i}énz^{i}ér 4, 6–10, 12–3, 15–6, 19, 22 p^{i}énzér 2 pẽinzẽir 91 pé^{i}nzé^{i}r 9, 41, 52, 77, 83–5, 92 pẹ́^{i}nzé^{i}r 75 pé^{i}nzér 11, 37, 42–3, 45, 50, 57, 80, 87, 94–5 pẹ́^{i}nzér 46, 55 pénzé^{i}r 65 p^{e}énz^{e}ér 58 p^{e}énzér 49 p^{e}énzér 97 p^{e}énzẹ́r 88 – péndzér 11, 23, 27, 31–2, 34, 36, 40, 44, 51, 56, 59, 61, 64, 67–71, 73, 75–6, 78, 86, 90, 96 piẽndziẽr 1, 5, 19 p^{i}éndziẽr 7 p^{i}éndz^{i}ér 2, 3, 11–2 p^{e}ẹ́ndz^{e}ẹ́r 25 pé^{i}ndzé^{i}r 72 pé^{i}ndzér 42, 66, 77, 80, 82, 93

pénzé 92, 96, 99 pẹ́nzẹ́ 89 piẽnziẽ 16 piẽnziẽ 1, 22 p^{i}énz^{i}é 13 pẽinzẽi 91 pé^{i}nzé^{i} 81 pẽinzé 98 pé^{i}nzé 94–5, 97–8 p^{e}énz^{e}é 89 p^{e}énz^{e}é 79 – péndzé 31, 59 pé^{i}ndzé 99 p^{e}éndz^{e}é 79

piẽnziẽt <22>

Megjegyzés: Az *–ért* rag *t* hangja – egyetlen kiskanizsai adatot *(piẽnziẽt)* kivéve – mindenütt hiányzik. Az *é* kettőshangzós megoldásai és formái más térképlapok tanulságához hasonlók (l. a diftongusokról készült, 229. sz. összesítő térképet). A címszó anyagának legfőbb érdekessége az *–nz-* hangkapcsolat affrikálódásának *(-ndz-)* jelentős számú példája, amely az egész kutatóterületen előfordul, nyelvföldrajzi megoszlást nem tapasztaltam.

51. meszelő FON. Mi az az eszköz, amivel a házat kimeszelik? (99)

meszelő 29 mẹszẹlő 46, 68, 87 mẹszẹlȍ 2, 8 meszelüȍ 8 mẹszẹlüȍ 22 mäszälüȍ 22 mẹszẹl^{ü}ő 3, 5

meszellő 23, 26, 30, 32–3, 39, 45, 51, 53, 56, 59, 61–2, 65, 69, 70, 73–4, 79, 96 mẹszellő 31 mẹszẹllő 14, 17, 27–8, 35–6, 41, 48, 63–4, 68, 76, 85, 90 mäszällő 20 mẹszẹllȍ 11, 21, 23, 25, 49, 50, 66, 77, 89 meszẹlő 70 mẹszẹlő 31 meszellüȍ 9, 19 mẹszẹllüȍ 1, 2, 5, 8, 13, 15 mẹszẹllüȍ 3, 4, 6, 7, 10–4, 16, 20 mäszällüȍ 18 meszell^{ü}ő 10 mẹszẹll^{ü}ő 22 meszellő^{ü} 42, 57, 60, <63–4>, 71, 78, 82, 88, 91, 93, 96, 98–9 mẹszẹllő^{ü} 34, 38, 40, 44, 46, 54, 67, 72, 75, 80, 83–4, 86–7, 92, 94–5 mẹszellȍ^{ü} 9, 66 mẹszẹllȍ^{ü} 11, 24, 37, 43, 52, 58, 81 meszellǫ́^{ü} 97 mẹszẹllǫ́^{ü} 91 mẹszẹllǫ̀^{ü} 55 meszẹlő^{ü} 71 mẹszẹlő^{ü} 76

Megjegyzés: Az adatok döntő többsége a kutatóterület nyelvjárásaiban az *l* intervokális geminálódását mutatja, nyelvföldrajzi különbség nélkül. Az *e* hangszíne a zalai részen a legnyíltabb *(ä)*, az *ő* helyén a zalai községekben nyitódó diftongusokat, a közép-somogyi területen záródó diftongoidokat hallottam.

52. háló FON. Mi az a zsinegekből összekötött eszköz, amivel a halász halat fog? (108)

háló 29, 41–2, 44, 60, 64, 70, 73, 96–7 hą́ló 31, 63–8 hálò 2, 80 háluo̯ 8 hą́luo̯ 16 hálóᵘ 11, 75, 82, 94–5 hą́lóᵘ 93
hálló 11, 14, 25, 30, <31>, 31–3, 35, 40, 42, 51, 53, 56, 58, 61–2, 69, 73–4, 78, 99 hàló 36, 44, 59, 61, 82, 90 hą́lló 15, 17, 20–1, 23, 26–7, 39, 43, 47, 59, 63–4, 79, 86, 89 hą́ló 24, 28, 46, 68 hállò 14, 20, 22, 28, 54, 87 hą́llò 3, 6, 24–5, 38, 50, 77 hą́lò 2 hálluo̯ 18, 22 hą́lluo̯ 1, 7, 8, 13 hą́luo̯ 2–5, 9–13, 16, 19 hą́llᵘó 12 hállóᵘ 34, 45, 48, 57, 71–2, 82, 84–5, 88, 92, 98 hàlóᵘ 71 hą́lláᵘ 6, 37, 46, 49, 55, 75–6, 91–3 hállòᵘ <26>, 83 hą́llòᵘ 9, 52, 81 hą́llᵃó 91 – hą́lo̯ 15

Megjegyzés: A kutatóterület nyugati részén általános érvényű az *l* intervokális geminálódása, a rövid *l*-es adatok a terület keleti felén fordulnak elő, de ezen a részen is vannak hosszú *l*-es példák. Az *ó* helyén a zalai részen nyitódó kettőshangzókat, a közép-somogyi területen gyenge, záródó diftongoidokat jegyeztem föl. Az *á* hang zártabb és köznyelvi norma szerinti ejtése vegyesen fordul elő, nincs benne nyelvföldrajzi különbség.

53. belőle FON. Hogyan mondhatnám más szóval: Egyél ebből, egyél ... (184)

belőle [23], [36], [42–4] – belöle 65 bẹlölẹ 31, 55, <59> belö̯le 68 – belölle 3, 15 bẹlöllẹ 2, 4, 22 belö̯lle 7 bẹlö̯llẹ 2
belüle 8, 9, 19, 27, 29, 32–3, 35, 39, 41–5, 47–8, 51, 53, 56, 60–2, 69–71, 73–4, 78–9, 82, 89 bẹlüle 17, 26, 49, 77, 83, 85, 98 belülẹ 81 bẹlülẹ <2>, 4, 6, <7>, 10–6, 18, 20–6, 28, 30–1, 34, 36-8, 40, 46, 50, 52, 54–5, 57–9, 63–7, 72, 75–6, 80, 84, 86–8, 90–7, 99 bälülä 5 bẹlụ̈lẹ 55 belụ̈le 65 bẹlụ̈lẹ 66 – belülle <1>, 3, 19 bẹlülle 15, 22 bẹlüllẹ 16 bẹlül̀ẹ 5, 18 belülle 8 bẹl̀üle 23 bẹl̀üllẹ 9
belülö 1, 8 belüllö 1, 2 bẹlüllö 7

Megjegyzés: A geminátát *(-ll-, -l̀-)* és a szó végi *ö* hangot tartalmazó adatok a kutatóterület nyugati szegélyén, a Principális-csatorna vonalában fordulnak elő. A terület legnagyobb részén, Somogyban a fő alak: *belüle.*

54. gyepes FON. Hogyan nevezik a szép, füves udvart más néven? (151)

gyepes [43], [73] – gyöpös 27–31, 34–7, 41, 44–6, 58–99 gyöpö̯s <84>
gyöppös 11–27, 32–4, 38–45, 47–57 gyöp̀ös 27, <31>, 34, 41, 45, 58, 86–7, 97

Megjegyzés: A geminátát *(-pp-, -p̀-)* tartalmazó adatok a 39–44–57. kutatópont vonalától nyugatra, fordulnak elő, itt általános érvényűek. A *gyepes* és a *pipacs* szavakban megjelenő intervokális geminálódást a 219. sz. összevont térképen szemléltetem.

55. pipacs FON. Az árokparton szokott nőni: vékony száron egy nagy piros fejű virág, ami nagyon hasonlít a mákvirágra. Mi az? (211)

pipacs 22, 27–31, [32–3], 34, 37, 43, 51, 58–9, 61, [62], 63–6, 68–70, [71], 72–4, [77], 80, 82–6, 89–93, 95–6, [97], 98 pipa̱cs 1, 2, [3], 7, [9], [14–5], [18], 21, 23, [26], 27–8, 31, 34–6, 40–2, 44, 46, [50], 54, 57–9, [60], 65, 67–8, 72, 75–6, 78–9, 81, 87–90, 92, 94, 98 – pippacs 18, 23 pippa̱cs 21 pi̗acs 18–9, 22–3, 26, 29, 31–2, 34–5, 47, 54, 86, 94 pi̗a̱cs 20–1, 40

pippancs 1, 2, 4–16, 18, (20), 24, (25), 26–7, (29), 32–3, 38–41, 45, 47–9, 53–6, 86, (88), 97, <(98)> pippa̱ncs 3, 10, 17, 19, <22>, 50, 52, 57 pi̗pancs 29

pipók <34>, 35, 62, (63), 64, 70–1, 80, 83, (85), (89), (96) pipó^{u}k 60, 66–8, 71, 77, 79, 80, <88>, <91>, (95), 99 pip^{a}ók 79, (94) pip^{a}ók 89 – pippók 35

Megjegyzés: A *pippancs* változat a 29–97. kutatópont vonalától nyugatra általános használatú; a *pipók* változat pedig a külső-somogyi részre (60–66–99. kutatóponttól keletre) jellemző. A *gyepes* szóval együttes nyelvföldrajzi szemléltetését l. a 219. sz. térképen!

56. fűteni FON. Ha nagyon hideg van, akkor a szobai kályhát is be kell ... (95)

fütteni 29, [42–5], 57, 64, 69, 70–5, [78], 79, 82, 86–8, 90–3, 98–9 fütte̱ni 31, [36], 46, 59, 65, 67–8, 76, 80–1, 83–5, 94–6 fütte̱ni <24> fütte̱ńi 68

füttenyi 26, 35, 37, 41–5, 51–3, 56–7, 60–2, <63>, 69, 70, 74, 77–8, (80), 89, 97–8 fütte̱nyi 2, 9, 10, 18–9, 21–4, 32–3, 38–9, 47–9 fütte̱nyi 30, 46, 58, 64–6, 75, (76), 86, (87) fütte̱nyi 1, 3–8, 11–17, 20, 25, 27–8, 31, 34, 36, 40, 50, 54–5

Megjegyzés: A kutatóterület egészén a magánhangzóközi *t* megnyúlik, az *ű* hang pedig megrövidül: *fütteni, füttenyi.* A *t* hangot a terület nyugati felén hátrább képzetten ejtik (*fütte̱nyi).* A *–ni : -nyi* megfelelés szóföldrajzi képét a 217. sz. összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be.

57. alsó FON. A szekrénynek három fiókja van. Amelyik alul helyezkedik el, az a szekrény melyik fiókja? (175)

alsó 21, 24, 29, 31, [32], [38], [42–3], [59], [63], [65], [82], [93] alsó̱ 17 alsò 20–1, 23, 26 a̱lsuo̱ 1, 3–6, 10–1, 13, 15, 18, 22 alsuó 2, 4, 7, 9, 13–4, 16, 19 a̱lsuo̱ 8 als^{u}ó 15–6, 18 alsó^{u} 9, 11, 46, 55, 75–6, <80> alsò^{u} 14 a̱lsó^{u} 65 – ā̗só 28–30, 32–3, 35–7, 39, 41–4, 47–9, 51, 53, 55, 59–64, 69–74, 77–8, 80, 82, 86, 89, 90, 92–3 àsó 34, 38–9, 50–1, 56 à̱só 27, 32, 40, 59, <64>, 65, 68 à̱sò̱ 11, 17, 98 ^{o}ā̗suo̱ 6 ā̗s^{u}ó 12 à̱suo̱ 10, <13>, 16 ā̗sòu 91 ā̗só^{u} 25, 37, 46, 52, 54–5, 57–8, 66, 76, 79, 83–5, 87–8, 91, 94–9 ā̗sò^{u} 52, 55 à̱só^{u} 46, 67 ā^{o}só 80 à̱^{o}sò^{u} 81 à^{o}só^{u} 41 – uosuo (8), (14) uòsuà 12 ^{u}ós^{u}ó̱ 12 uosuë (14) – àssò <22> ā̗sò 28, 31, 59, 90, 97 à̗sò 66 à̗só^{u} 97 – asò 25 asuo̱ 18 asó^{u} 9

Megjegyzés: A szó végi *ó* helyén a zalai községekben nyitódó kettőshangzókat, a középsomogyi részen záródó diftongoidokat jegyeztem föl. Az *–al* hangkapcsolatot a kutatóterület legnagyobb részén *l* kieséssel és pótlónyúlással oldják meg *(āsó)*, de a zalai részen eléggé általános az *l* megmaradása is *(alsu͜o)*, és archaikus adatként, az *ā* helyett a zártabb forma *(uo)* is megtalálható, pl. *āsó* (somogyi) : *u͜osu͜o* (zalai). Az *alsó* és *belső* szavak nyelvjárási formáiban előforduló *l*-kiesést, pótlónyúlást és rövidülést a 213. sz. összevont térképlapon szemléltetem.

58. belső FON. Hogyan nevezzük valaminek a beljebb lévő részét, az melyik része egy bizonyos tárgynak? (177)

belső 23–4, 29, 31, [32], 42, 44, 48, 68, 82 belsȍ 17, 20–1, be̥lső 25 – belsü͜ö 5, 8, 10, 13, 15 be̥lsü͜ö (14), 22 belsü͜ȍ 1–3, 6, 7, 9, 10, 12, 15–6, 19, 20 bels^{ü}ő 4, [8], 14, 16, 19 belsȍ^{ü} 11, 14, 81 belső^{ü} 9, 46, 65, 93 be̥lső^{ü} 76 – bēső 25, 27–30, 32–6, 38–40, 42–4, 47, 51, 53, 56, 59, 62–4, 68–71, 73–4, 77–8, 82, 86, 89, 90, 92, 96 bē̥ső 77 bēsọ̋ 37 bēsọ̋ 48 bē̥ső 17 bē̥sȍ 98 bèső 33, 35, 51, 56 bèsȍ 26 – bēsü͜ö 18, bēsü͜ȍ <6> bēs^{ü}ő 12, 16 bēső^{ü} 37, 41, 45–6, 50, 54–5, 57, 60–1, 65–7, 75–7, 79, 84, 88, 93–4, 97–9 bēsȍ^{ü} 49, 81 bēsọ̋^{ü} 87, 91 bèső^{ü} 52, 58, 80, 83, 85, 95 – bèssȍ <22> bèssü͜ȍ 3 bèssȍ^{ü} 97 bēs̀ȍ 66 bēs̀ő 28, 31, 59 bèső <64> bès̀ȍ 25 bes̀ü͜ȍ 3 bēs̀ü͜ȍ 13, 18 bēs̀^{ë}ő 91

Megjegyzés: Az *alsó* címszó térképének tanulságaihoz hasonlóan itt is (a zalai részt kivéve) az *l* kieséses és pótlónyúlásos alak az általános *(āsó)*, a kutatóterület nyugati szegélyén megjelennek az *l* nélküli és az *s* hang megnyúlását jelző adatok *(bessö, bessü͜ö)*. A szó végi *ő* hang a zalai részen nyitódó kettőshangzóban, a somogyi területen gyenge záródó diftongoidban realizálódik. Az *alsó* és *belső* szavakban az *l* kiesés és pótlónyúlás, rövidülés nyelvjárási képét a 213. sz. összevont szemléltetésű térképlapon tanulmányozhatjuk.

59. felső FON. A szekrénynek egymás alatt három fiókja van. Amelyik fölül van, az melyik fiók? (176)

fëlső [73] fë̥lső [18] fëlsü͜ȍ [2], [12] – fölső 23, 29, 31, 39, 41–4, 49, 65, 82, 93 fölsȍ 17, 20–2, 24, 47 fölsü͜ö 1, 5, 6, 8–10, 13–4, 22 fölsü͜ȍ 2, 3, 7, 11, 14–6, 18–9 föls^{ü}ő 4, 8, 12, 16 fölsȍ^{ü} 14, 52 fölső^{ü} 9, 11, 46, 55, 67, 75–6, <80> – főső 23, 26, 28, 30, 32–4, 36, 39, 40, 42–4, 47, 53, 56, 59, 62–4, 68–71, 73–4, 77, 82, 84, 86, 89, 90, 92, 96 főső̥ 48 fő̥ső 32 fő̥ső̥ 17 fősȍ 25 fȍ̥ső 32 fȍsȍ 38 fü͜ösü͜ö (8), (14) fü͜ȍsü͜ö 1 fü͜ȍsȍ 13 f^{ü}ősü͜ȍ 16 f^{ü}ős^{ü}ő 12 fȍ̥sü͜ȍ 10, 13 fȍ͜üsȍ͜ü 68, 81, 97–8 fő^{ü}ső 27, 34, 48, 51, 72, 78 fő^{ü}sȍ^{ü} 49 fő^{ü}ső^{ü} 37–8, 41, 45–6, 50, 52, 54–5, 57–8, 60–1, 65, 79, 80, 88, 93–5, 97–8 főső^{ü} 66–7, 76, 83, 85, 99 fȍsȍ^{ü} 52 főső̥^{ü} 87 fọ̋^{ü}ső 91 f^{ë}ọ̋ső^{ü} 91 – fȍsö 29, 33, 35 – fösȍ 25 fösü͜ö 18 fös^{ü}ő 9 fös̀ü͜ȍ 3 – fős̀ő 28, 31, 35 fős̀ȍ 66 fő^{ü}s̀ő^{ü} 91

Megjegyzés: Nyelvföldrajzi tanulságai az előző térképekhez *(alsó, belső)* hasonlók: a zalai községekben (1–23) ritka az *l*-kieséses példa, itt jellemzők a szó végi *ő* helyén a nyitódó kettőshangzók. Figyelemre méltó ugyanitt a néhány rövidüléses adat (pl. *fösü͜ö)*. A kutatóterület legnagyobb (somogyi) részét az *l*-kieséses adatok uralják *(főső, fő^{ü}ső^{ü})*, szinte mindenütt jegyeztem fel gyenge záródó diftongoidot.

60. szalma FON. Mi a neve a már kicsépelt gabonaszálaknak? (214)

szalma 2, [3], [4], 8, [9], [12], [14], [17], 18, [21], [23], 24, 27, [29], [31], 32, [35], 40, [41–4], [47–8], [55], 57, 65, [72–3], [78–9], [91–2] szą̣lma [1], [13], 18, 46, 65, [93] szą̣lmą̣ [45] – szóma 11, 17, 20, 23–5, 28–36, 40, 42–4, 48, 53, 56–7, 59, 62–4, 68–75, 77–80, 83, 85–6, 88–90, 96 szómą̣ 26 szòma 23 szu̯oma 1, 5, 8, 14 szu̯omą̣ 10, 13 szu̯òma 2, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 22, 98 sz^{u}óma 4, 5, 9, 11–2, 14–6, 19, 21 szó^{u}ma 9, (27–8), 36–7, 39, 41, 45, 47, 50–2, 54–6, 58, 60–1, 66, 68, 71, 76, 79, 82, 84, 87–8, 91–9 szòu̯ma 38, 91 szò^{u}mą̣ 81 szó^{u}ma 46 sz^{a}óma 48, 67 sz^{a}òmą̣ 58 sz^{a}óma 49

Megjegyzés: A köznyelvivel megegyező adatok most terjedő, neológ példának tekinthetők. A kutatóterület egészén az *l*-kieséses, a pótlónyúlásban zártabb magánhangzót eredményező alak az általános (a *szóma* és diftongusos változatai). Figyelemre méltó, hogy a somogy–zalai megyehatár mentén egymás mellett vannak a nyitódó és záródó diftongoidot tartalmazó adatok.

61. olcsó FON. Amikor kevés pénzt kérnek valamiért, akkor az a dolog nem drága, hanem ... (130)

olcsó [20–1], 48, 65, 73, [76], 86 olcsu̯o 8, 22 olcsu̯ò 1, 9 olcs^{u}ó 12, <22> olcsó^{u} 31, 42, 46, 65 olcsò^{u} 44 ò^{l}csò <22> – ólcsó <29> – ócsó 17, 21, 27–30, 32, 36, 40, 43, 53, 56, 61–4, 68–70, 74, 86, 90–2, 96 ócsò 47 ọ́csọ́ 48 ọ̀csọ́ 15, 26 u̯ocsu̯o 8, 10, 22 u̯ocsu̯ò 11–3 u̯òcsu̯o 7 u̯òcsu̯ò 1, 2, 10, 15–6 u̯ocs^{u}o 5 u̯ocsu̯ò 3, 13, 20 ^{u}ócs^{u}ò 14, 19 ^{u}ócs^{u}ó 4, 6, 7, 12 ^{u}òcsó^{u} 14 ^{u}òcsọ̀ 25 ^{u}ócsọ̀ 2, 5 òcs^{u}ò 5 ọ́csò^{u} 11 ócsó^{u} 71 ócsò^{u} 44 ọ́csọ́^{u} 68, 89 ò^{u}csó^{u} 9 ò̯u̯csò̯u̯ 83–4, 91 ò^{u}csò^{u} 18, 24, 55, 57, 66, 95 ó^{u}csò^{u} 37, 55 ọ̀^{u}csò^{u} 81 ò^{u}cs^{a}ó 94 ó^{u}csó^{u} 5, 11, 31, 33, 39, 41–3, 45–6, 51–2, 57–60, 68, 72, 75–6, 78–80, 82, 85, 89, 91, 96–9 ò^{u}csò 50 ^{a}ócsò^{u} 75 ^{a}òcsó^{u} 92 ò^{u}csò 15, 25 ò^{u}csọ̀ 25 ó^{u}csó 28, 31, 34–5, 48, 59, 65, 87–8 ó^{u}csò 38, 49, 54, 59, 64, 67, 77 – u̯occsu̯o 7 u̯ocsu̯ò 18 ò̯u̯csò̯u̯ 66, 80, 93, 97 a̯ò̯csa̯ò 93 ó^{u}csó^{u} 31 – ocsò^{u} 5 – ọ́csụ 17, 26 ^{u}ócsu 6

Megjegyzés: Ebben a szóban a zalai részen is az *l*-kieséses alakok vannak többségben, a somogyi területen pedig általánosak. Az így létrejött két hosszú *ó* hang diftongusos megoldása igen változatos. Sajátos, hogy a kutatóterület zalai részének szegélyén a nyitódó kettőshangzós formák mellett záródó diftongoidokat is ejtenek, Somogyban a záródó diftongoid a jellemző, a közép-somogyi területen azonban néhány erősebb záródó kettőshangzót is hallottam (pl. *o̯ucso̯u̯*).

62. innenső FON. Hogyan nevezik a folyó két partját? Amelyiken állunk, az melyik part? (179)

innenső 31, 36 ìnenső 23 innensü̯ö̯ 2, 6 innenső^{ü} 9, 67, 89 – inenső 25, 29 inẹ̀ső 25
innencső 23, 26–8, 30, 32–6, 39, 47–8, 50–1, 53, 56, 59, 61–5, 68–70, 72–4, 78, 86, 92, 96 innencsȍ 66, 77 innẹncső 40, 75 innencsọ́ 37 innencsü̯ö 22 innẹncsü̯ö 5 innencsü̯ȍ 2,

3, 6, 7, 14, 16, 18 innencs$^{\ddot{u}}$ő 12 innencsö$^{\ddot{u}}$ 9, 49, 52, 81 innencső$^{\ddot{u}}$ 14, 41, 45, 48, 55, 57, 60, 71, 76, 82–5, 87, 91, 93–5, 97–9 innencs$^{\ddot{e}}$ő 79 – inencső 29 inencsö 38

innejső <22>, 23, 34, 66 innejsö 11 innejsö 14 innejsüö 8 innejsüö 9, 15 innejs$^{\ddot{u}}$ő 10 innejsö$^{\ddot{u}}$ 81 – inejsö 25

innejcső 24, 32, 37, 41–4, 47, 49, 51, 54, 59, 64, 90 innejcső 28 innejcsö 15, 17, 21, 24 innejcsö 2, 20 inejcső 90 innejcsüö 1, 7, 8, 10, 15 innejcsüö 5 innejcsüö 3, 9, 13, 19, innejcs$^{\ddot{u}}$ő 4, 11, 12, 16 innejcsö$^{\ddot{u}}$ 97 innejcső$^{\ddot{u}}$ 45–6, 58, 80, 91 innejcsǫ$^{\ddot{u}}$ 75

innétső 31 innétsö$^{\ddot{u}}$ 81 – innétcső$^{\ddot{u}}$ 52 – innéccső 61, 65, [75] inné$^{\dot{i}}$ccső$^{\ddot{u}}$ 80

Megjegyzés: A szó végi *ő* helyén ejtett kettőshangzók nyelvföldrajzi megoszlása a *belső, felső* szavak térképein tapasztaltakhoz hasonló. Néhány, általában délszláv nyelvekből elmagyarosodott kutatóponton (25, 29, 30, 38) feltűnik, hogy az *–nn-* helyett rövid *n* van: *inenső*. Az egyes alakváltozatok a kutatóterületén vegyesen fordulnak elő, a mennyiségi különbségeket csak a részletesebb vizsgálat tudná kimutatni.

MORFOLÓGIAI TÉRKÉPLAPOK

63. füle MORF. Nagyon sír a gyerek, mutatja, hogy fáj neki a [mutatom] ... (44)

füle 4, 9, 22, 30, 32–5, 39, 40, 51, 53, 56, 61–3, 69, 70, 72, 74, 78–9, 87, 89, 91–3, 97–9 fülę 1–3, 5–8, 10–7, 19–29, 31, 35–6, 38, 41–6, 48–50, 52–5, 57–60, 64–8, 71, 73, 75–7, 80–6, 88, 90–1, 94–6 fülę 7 fụle 45

fülö (1), 7, 8, 15 fülǫ 18 fülǫ (2)

Megjegyzés: A vizsgált területen a *füle* változat számít fő alaknak, az illeszkedéses *ö*-zés keleti határszélét mutató *ö* személyjeles formákat *(fülö)* a kutatóterület nyugati szegélyén lévő zalai községekben jegyeztem föl. Hasonló a tanulsága a következő (64., 65. sz.) térképeknek. A szóvégi *e* birtokos személyjel nyelvföldrajzi képét a *füle, tüze, vője* szavak példája alapján a 233. sz. összevont térképlapon szemléltetem.

64. tüze MORF. Aki nem rak folyamatosan a tűzre, annak sokszor elalszik a ... (91)

tüze 10, 29, 30, 32–3, 35, 41, 45, 48, 51–3, 56, 61–2, 64, 69–71, 74, 79, 81, 87, 89, 92–3, 96, 99 ţüze 37, 39, 47, 49 tüzę 2, 8, 15–8, 20–3, 26, 42, 46, 57–60, 63–8, 72–3, 75–8, 80, 82–6, 88, 90–1, 94–8 ţüzę 1, 3–7, 9, 10, 12–4, 19, 24–5, 27–8, 31, 34, 36, 38, 40, 43–4, 50, 54–5 ţüzą 5, 6, 11 – tüzze 8 ţüzze 2 tüzzę <3> tüżę 18

ţüzö 15, ţüzzö (1), <3>, 7, 15 ţüżö 7 ţüzzö 2, 8

Megjegyzés: Az illeszkedéses *ö*-zést mutató *(tüzö, tüzzö)* típusú adatok a kutatóterület nyugati szélén jelennek meg (l. 233. sz. térképet). Ugyancsak itt hallhatók az intervokális geminálódás *(tüzzö, tüzze)* példái. A szó kezdő *ţ* hang hátrább képzett ejtése a terület nyugati felében, a 28–44–54. kutatópont vonalától nyugatra jellemző.

65. vője MORF. A szomszédom lányának van férje. Hogyan mondják, mije ez az ember a szomszédomnak? (20)

vője <26> vője 20, 43, 82 vője 17 vüöje 2 vüöje 22 vüöje 1 vüöje 7, 15 v^{ü}ője 15 v^{ü}ője 2, 19 v^{ü}ője 22 v^{ü}ője <16> – vőjje 15, 24, 28, 30, 32–3, 35, 38–44, 48–9, 51, 53, 56–7, 60–3, 69–75, 77, 79, 80, 83–5, 88–90, 92–3, 95–6 vőjje 14, 17, 20–1, 23, 25–7, 29, 31, 34, 36, 46, 52, 54–5, 59, 64–5, 67–8, 76, 82, 86–7, 97 vőjje 90 vüöjje 1 vüöjje 9, 10, 14 vüöjje 18 v^{ü}őjje 3, 9, 10, 13 v^{ü}őjje 2, 3, 5–8, 11–2, 16, 19, 22 vő^{ü}jje 47, 50, 68, 77, 81, 89, 98–9 vő^{ü}jje 34, 68, 75, 91 vő^{ü}jje 91, 94–5 vëöjje 55 v^{ë}őjje 99 v^{ë}őjje 55, 58

vüöjö (15) vüöjö 8 – vüöjjö 1, 7 v^{ü}öjjö 8 v^{ü}öjjö 2

veje 4, 5, (7), [8], 12, [13], [15], 16, 22, [24], 25, [28], 31, [48], [57], 68, 78

vejë <2>

veji 2, <20>

Megjegyzés: Az egyes szám 3. személyű birt. személyjelben jelentkező *ö*-zés a kutatóterület nyugati szélén, a Principális-csatorna vonalában jelenik meg *(vüöjö, vüöjjö)*, l. még a 233. sz. térképet! A címszó anyagában a geminátát tartalmazó *vőjje* típus az általános érvényű, a *veje* változat most terjedő, neológ adatnak számít.

66. szemébe MORF. A másik gyereknek meg egy bogár esett a [mutatom] ... (45)

szëmébe 11, 17, 19, 21, 24, 27–8, 32–5, 37–40, 42, 46–7, 49, [59], [63–5], 73, [76–8] szëmębe <22> szëmébę 36 szëmiębe 1, 6, 10, 13–4, 16, 18 szëm^{i}ébe 2, 5, 6, 8–12, 14–6, 18–9, 22 szëmiębe 7, 15 szëm^{i}ébę 3 szęmébe 44 szęm^{i}ébe 4 – szömébe 16, 25–6, 41, 45, 48–51, 53–4, 56–7, <82>, 89, [92], 97, 99 szömębe 23 szömiębe 9 szömé^{i}be <1>, 10, 52, 55, 58, 98 szöm^{i}ébę 22 szǫmébe 20, <31>, 42–5, 48, <59>, 63, 67, 72–3 szǫmębe 15

szëmibe 29, 30, <31>, 32–3, <36>, 46, 59–68, 75–8, 80, 93 szęmibe 87 – szömibe 46, 57, 69, 71, 74, <75>, 76, 79, 80, 82–96 szömibę 81 szömịbe 65, <97> szǫmibe 43, 59, 63, (64), 65

Megjegyzés: A kutatóterület nyugati felén az *–é-*, a keletin az *–i-* birtokos személyjeles forma tekinthető nyelvjárási normának. A 29–46–90. kutatópontok vonalától keletre az *–é-* személyjeles forma leginkább köznyelvi hatásra jelenik meg. Hasonló a tanulsága a következő (67. sz.) térképlapnak is. Az egyes szám 3. személyű szó belseji -e- ~ -é- birt. személyjel nyelvföldrajzi képét a *szemébe* és a *testvérét* szóalakok példáján a 224. sz. összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be. A *szemébe* szóalak nyelvjárási adataiban az *ë*-ző és az *ö*-ző adatok elkülönülése más független *ö*-ző térképlapok tanulságaival esik egybe (vö. 228.).

67. testvérét MORF. Hogyan mondhatnánk más szóval: meglátogatta a bátyját? Milyen rokonát? (18)

testvérét [64] testférét 44 testf^{i}ér$\underset{\smile}{\text{é}}$t 6 t̬estf^{i}ér^{i}ét̬ 5 testfé^{i}ré^{i}t [93] – testfé^{i}rgyé^{i}t 37, 52 – tesférét 37–9, 43–4, [61], [82], t̬esférét 49 t̬esférét̬ 27, 34 t̬esf^{i}érét 4, 11 t̬esf^{i}ér^{i}ét̬ 10, 12 t̬esf^{i}ér^{i}ét̬ 11 – t̬esfi̯ërjét [18] – tesférgyét 29, 32, 35, 39, 48, 51, 53, 56, 75 t̬esférgyét 40 t̬esférgyét 17 t̬esférgyét 28, 47 t̬esf$\underset{\smile}{\text{é}}rgy\underset{\smile}{\text{é}}$t 21, 23 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}$rgyét 32 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}rgy\underset{\smile}{\text{é}}$t 11 tesférgyé^{i}t 45 t̬esférgyé^{i}t̬ 54 t̬esfi̯ërgyi̯ët 18 t̬esfi̯ërgyi̯ët̬ 8 t̬esfi̯ȅrgyi̯ȅt 15 t̬esfi̯ȅrgyi̯ȅt̬ 1–6, 9, 16, 19 t̬ä̯sfi̯ȅrgyi̯ȅt̬ 7 t̬esfi̯ërgy^{i}ét̬ 8, 14 t̬esfi̯ȅrgyȅt̬ 1 tesf^{i}érgy^{i}ét 15, 22 t̬esf^{i}érgy^{i}ét̬ 10, 13–4, 18, 20 tesfé^{i}rgyét 24, 33, 41–2, 49 t̬esfé^{i}rgyét 57 tesfé^{i}rgyé^{i}t <65>, 88, 97 t̬esfé^{i}rgyé^{i}t 23, 86 t̬esfé^{i}rgyé^{i}t̬ 50 t̬esfé^{i}rgyé^{i}t 25–6, 28, 36 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}^{i}rgy\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}t 24, 38, 89 t̬esf$\underset{\smile}{\text{é}}^{i}rgy\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}t 55 t̬esfe̯ȅrgy^{e}ét 58 tesf^{e}érgy^{e}ét 99 t̬esf^{e}érgy^{e}ét 89 tesf^{e}érgyé^{i}t 9

testvérit 64 – tesférit 59, 62, 73, 76, 92 t̬estférit 46, 65, 85 t̬estfériṭ 36 testfé^{i}rit 92 – testférgyit <71> testfé^{i}rgyit 93 testf$\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}rgyit 66 – tesférit <32>, 72 t̬esférit 68, 77, 90 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}$rit 79, 88 t̬esfériṭ 31 t̬esf$\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}rit 81, 91 – tesférgyit 37, 60–3, 69–71, 73–4, 78, 80, 82, 92, 96 t̬esférgyit 59 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}$rgyit 66 t̬esférgyiṭ 31 t̬esf$\underset{\smile}{\text{é}}$rgyit 72 tesfé^{i}rgyit 30, 68, 81, 88, <97>, 99 t̬esfé^{i}rgyit 67, 75, 83–5 tesf$\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}rgyit 77, 87, 96, 98 t̬esf$\underset{\smile}{\text{é}}$^{i}rgyit 46, 76, 86, 91, 94–5 tesf^{e}érgyit 89 tesf^{e}érgyí̯t 79

Megjegyzés: A szóalakban előforduló nagy számú nyelvjárási jellegzetesség közül az alaktanit emelem ki: a szó belseji *e* ~ *é* birtokos személyjel a kutatóterület keleti felében általában *i* lesz, ezt a jelenséget a 224. sz. térképlapon, a *szemébe* szó adataival együtt mutatom be. A fonetikai sajátosságok közül a *v* hang szinte általános érvényű zöngétlenedését *(tesférét, tesférgyit)*, az *r* hangot követő *j gy*-vé válását (*tesférgyét)* figyelhetjük meg, amely az egész területen következetesen érvényesül. Az *é* hang kettőshangzós megoldása más térképlapok tanulságaihoz hasonlóan történik (l. a 229. sz. térképet). A *t̬* hang hátrább képzett ejtése a kutatóterület nyugati felén tapasztalható.

68. hidunk MORF. Amikor a vontató bejött a kapunkon, leszakadt alatta a mi ... (13)

hidunk 29, 51, 53, 58–60, 62, 64, 70–4, 77–8, 80, 82–5, 89, 90, 92–6, 98–9 hid̬unk 2, 3, 5, 10–2, 15–6, 18, <22>, 25–6, 28, 32–3, 38, 42, 47, 54–5, 65

hidank 46, 61–3, 65–7, 74–6, 78–9, 88–96 hid̬ank 3–12, 15, 17–8, 20–1, 24, 26–7, 30–4, 43–5 hida̯nk 59, 68–9, 75, 77, 81, 91, 97 hid̬a̯nk 1, 2, 10, 13–4, 16, 19–25, 27, 41, 46, 65

Megjegyzés: Az *-unk* ~ *-ank* személyjeles formák használatában nem mutatható ki területi elkülönülés. A hátrább képzett *d̬* ejtése a kutatóterület nyugati felére jellemző.

69. **lovunk MORF.** Reggel azt látom az istállóban, hogy a ló fekszik, nem akar enni. Szólok az állatorvosnak: Jöjjön gyorsan, mert megbetegedett a mi ... (242)

lovunk 2, 3, [5], 6, 8, 11–2, 15–6, 19, 20, 24–5, 27–8, 34–7, 39, 42–6, 58–61, 63–70, 73–4, 77–8, 80–5, 91–5, 99
lovank 2–12, 14–26, 29, 30, 32–5, 37–42, 44–57, 60–3, 65–72, 74–81, 83, 85–91, 93–9
lovạnk 1, 13, 31

Megjegyzés: Az előző *(hidunk)* térkép anyagához hasonlóan az *-unk ~ -ank* személyjeles forma a kutatóterület egészén egyaránt megtalálható, azonban a nyelvjárási *-ank (lovank)* forma van az első helyen.

70. **tehenünk MORF.** Most már abba kell hagyni a fejést, mert hamarosan borjazik a mi ... (236)

tehenünk <25>, 29, 33, 39–41, 45, 48, 52–3, 56–7, 59–63, 69–71, 74, 78, 85–8, 90, 92, 96, 98–9 ṭehenünk 8, 24, 34, 54 ṭẹhenünk 50, 59, 80 ṭẹhenünk 37 ṭẹhẹnünk 14 ṭẹhẹnünk 3, 5, 11–3, 16, 22, 27, 30–1, 36, 42, 46, 58, 60, 64–8, 72–3, 75–7, 81–4, 91, 93–5, 97 ṭẹhẹnünk 1, 6, 7, 10, 19, 28 tạ̈hạ̈nünk 91 ṭạ̈hạ̈nünk 2 ṭẹhẹnụ̈nk 72 tehenụ̈nk 9
tehenenk 24, 32–3, 40, 45, 47, 49, 52, 62, 71, 74, 89, 96 ṭehenenk 54 ṭẹhẹnenk 25–6, 51 ṭehẹnẹnk 15 ṭẹhẹnẹnk 2, 6, (7), 9, 16–8, 20–1, 23, 38, 46, 50, 55, 77 ṭẹhẹnẹnk 1, 4, 5, 8, 10 tạ̈hạ̈nạ̈nk 12, 22

Megjegyzés: Az *-ünk ~ -enk* birtokos személyjel használatában területi elkülönülést nem tapasztaltam (vö. 68., 69.sz. térképpel). A kutatóterület nyugati felében sokan kerülik a birtokos személyjeles alak használatát, ezért gyakran – a kérdés átfogalmazásával – birtokos személyjel nélküli formával *(beteg a tehén)* válaszoltak.

71. **disznaink MORF.** Ha a disznók betegek, akkor azt mondom az állatorvosnak: Jöjjön gyorsan, mert megbetegedtek a mi ... (243)

disznaink 2, 4, 5, 10–3, 15–6, 18–35, 37–67, 69–80, 82–99 ḍisznaink 3, 6–8, 14, 36
disznạink 1, 9, 10, 13, 17, 68, 81 ḍisznạink 8

Megjegyzés: Mindenütt a köznyelvivel egybeeső alaktani formát *(-aink)* jegyeztem föl. A kutatóterület nyugati felén azonban a birt. személyjeles alakot ritkán használják, általában olyan mondatot fogalmaznak, ahol ez kikerülhető.

72. **fejünket MORF.** Ha nagyon megszidtak bennünket, úgy is mondhatjuk, hogy jól megmosták a ... (47)

fejünket 30, 32–3, 35, 39, 41, 48, 53, 57, 60–3, 68, 70, 74, 78–9, 82–4, 87, 89, 92–3, 96–7 fejünkeṭ 8, 24, 34, 37, 50, 97 fẹjünket 59, 77, 81 fejünkẹt 52, 69, 71, 80, 92 fejünkẹṭ 28, 52 fẹjünkẹṭ [1], 2, 5–7, 10–2, 16–7, 25, 36, 38, 40, 43, 55, 75–6

fäjünkẹt 14 fäjụnkẹt 3 fejụnket 29, 63, 97 fẹjụnket 66, 68, 85, 88, 94–5 fẹjụnkẹt 49, 54 fejụnkẹt 45 fẹjụnkẹt 46, 86–7 fẹjụnkẹt 12–5 fejụnket 82 fẹjụnkẹt 1, 2

fejịnket 83–4, 99 fẹjịnket 73 fejịnkẹt 90 fẹjịnkẹt 5, 6, 55

fejenkẹt 15, 49 fẹjẹnkẹt 1, 2, 4, 8, 15, 21–2 fäjänkät 3, 6, 7, 18–9

Megjegyzés: A *fejenket*-típusú alaktani forma a zalai kutatópontokon gyakori, ugyanitt hallottam a legnyíltabb *ä* hangokat is. Többször jegyeztem föl a köznyelvi *ü* helyén *ụ, ị* hangokat, a *fejinket* forma azonban egy ritkábban előforduló *-ink* birtokos személyjeles alakváltozatra utal. A szó végi *t* hátrább képzett ejtése a terület nyugati felére jellemző.

73. **nevünket MORF.** Ha ismeretleneknek bemutatkozunk, akkor jól érthetően megmondjuk a ... (22)

nevünket 15, 17, 30, 41–2, 51, 56–7, 60, 63, 78–9, 81–3, 85, [88], 92–4, 96–9 nẹvünket 45, 50, 61–2, 64, 69–72, 74, 87 nevünkẹt 52–3, 80 nẹvünkẹt 1, 22, 28–9, 44, 46, 55, 58–9, 65–7, 86, 91 nevünkẹt 19, 27, 32–3, 35, 37, 48 nẹvünkẹt 5, 10, 21, 24, 38–9, 54 nẹvünkẹt 2–4, 6–8, 11–2, 14, 16, 18, 20, 23, 25, 28, 31, 34, 36, 40, 47, 75–6 nevịnket 42, 44, 49, 88, 94–5, 99 nẹvịnket 26, 71, 73, 84 nẹvịnkẹt <31>, 68, 76–7, 86 nevịnkẹt 8, 47 nẹvịnkẹt 2, 21 nevịnkẹt 36 nẹvịnkẹt 10, 13–4, 19, 20, 34, 43, 97 nävünkẹt 7, 11 nẹvịnket 82 nẹvịnkẹt 1, 16, 75

nevọnket 92

nevịnket 55, <65>, 83, 85, 88, 99 nẹvịnket 90 nẹvịnkẹt 77 nẹvịnkẹt 54 nẹvịnkẹt 1, 13, 26

nevenket 15, 89 nẹvẹnket 49 nẹvẹnkẹt 22, (24) nẹvẹnkẹt 6, 21 nẹvẹnkẹt 2–4, 8, 9, 15, 17, 19 näväṇkäṭ 7

Megjegyzés: A *nevenket*-típusú alakváltozatok általában a zalai kutatópontokon, a *nevinket*-típusúak pedig a dél-somogyi községekben fordulnak elő. A szó végi *t* ejtése a terület nyugati felére jellemző.

74. **papjuk MORF.** Mióta meghalt az öreg plébános, a szomszéd falusiaknak nincsen ... (31)

papjuk [67] – paptyuk 2–9, 11, 15–6, 18–20, 22, 24-5, 27–33, 35–7, 39, 41–5, 48–9, 51–4, 56, 58–64, 67, 69–72, 74–6, 78–80, 82–5, 87–90, 92–9 pạptyuk 12–3, 16–7, 20–1, 23, 26, 28, 31, 34, 38, 40, 47, 50, 55, 57, 59, 65–6, 68–9, 77, 81, 86, 89, 91 paptyụk 6, 7, 14, 31, 46, 75 pạptyụk 4, 10 paptyụk 12, 42, 73

paptyok 2, 3, <5>, 6, 8 paptyọk 1–3, 7, 14, <15>, 17 pạptyọk 2, 10, 21

paptyik (19), 22

Megjegyzés: A *paptyok, paptyik*-típusú adatokat a zalai kutatópontokon gyűjtöttem. A *papjuk, sörük, nótájuk* összevont térképlapján (225. sz.) az *-uk, -ük* birtokos személyjel nyelvföldrajzi képét mutatom be. A *papjuk* címszó nyelvjárási adatainak fonetikai tanulsága a *p* hangot követő *j gy*-vé

változása (csak egyetlen neológ adatot írtam föl). Jellemző még az *a* hang elég gyakori zártabb ejtése *(paptyuk)*, továbbá az *u̯*, *o̯* előfordulása, főleg a *paptyuk : paptyok* érintkezés sávjában.

75. **sörük** MORF. A munkásainknak kétféle italuk volt: bor és sör. De most már csak bort tudnak inni, mert elfogyott a ... (84)

sörük 2–9, 11–21, 23–99 sörük̯ 10, 14 sörgyük 7–10, 13, 15, 17, 19, 20, 23, 26, 41, <51>, 55, 66, 81 sörgyük̯ 1 sörgyük 7

sörök 5, 10 sörök̯ 1, 3, <6>, <9>, 14, <16> sörgyök 2, 8 sörgyök̯ 1, 7, 20

sörik 3, 22 sörik̯ 22 sörgyik 22

Megjegyzés: Az *-ök, -gyök, -ik -gyik* birtokos személyjeles formák a zalai kutatópontokon fordulnak elő (szemléltetését l. 225. sz. térképen). A terület nagyobbik, somogyi felében az *-iik*, ritkábban a *-gyiik* változat jellemző. Itt is elmondhatjuk, hogy – főleg a nyugatra eső községekben – kikerülik a birtokos személyjeles alak használatát, a kérdező mondatra gyakran így válaszoltak: "elfogyott a sör; elfogyott nekik a sör."

76. **nótájuk** MORF. A lakodalomban a prímás meg szokta kérdezni a vendégektől, hogy mi a ... (121)

nótájuk 29, 71, 92, 96 nótájuk 14, 21, 30–1 nótájuk 24, 63–4, 73, 86, 90 nótájuk 17, 23, 25, 28, 40 nótájuk 66 nòtájuk 20 nòtájuk 8 nòtájuk 26 – nuotájuk 18 nuòtájuk 2, 14, 19 nuòtájuk 8, 12, 15 nuòtájuk̯ 16 n^{u}ótájuk 16, 22 nó^{u}tájuk 65, 72, 87, 99 nó^{u}tájuk 59, 76–7, 80, 88 nó^{u}tájuk 11, 27, 34, 47 nò^{u}tájuk 91 n^{a}ótájuk 67, 80, 87 n^{a}ótájuk 54 n^{a}òtájuk 55 n^{a}ótájuk 66 – nótájjuk <31>, 32, 45, 53, 56, 62, 74, 82–3, 96 nótájjuk 33, 35, 39, 42, 51, 60–1, 69, 70, 78, 92 nótájjuk 24–5, 44, 49, 54 nótájjuk 41 nótájuk 90, 93 nótájuk 31 – nuotájjuk 7 nuòtájjuk 4, 13 n^{u}ótájjuk 5–7, 12 n^{u}ótájjuk 9 nuòtájuk 19 nò^{u}tájjuk 81, 91 nó^{u}tájjuk 85, 89, 98 nó^{u}tájjuk 46, 75 nó^{u}tájjuk 9, 36, 39, 43, 48, 50, 52, 97 nó^{u}tájuk 59, 95 nó^{u}tájuk 42, 86 n^{a}ótájjuk 55, 58, 79, 84, 89 n^{a}ótájjuk 44, 75 n^{a}òtájjuk 97 n^{a}òtájjuk 38, 49, 50 n^{a}ótájjuk 57 n^{a}ótájuk 68, 94 – n^{a}óttájuk 9

nótájok 6 nòtájok 8 – nuotájok̯ 1 nuòtájok 10 nuòtájok 2, 3, 5, 8, 16 n^{u}ótájok 7 n^{u}ótájok̯ 3 – nuòtájjok 7

n^{u}otájik 22

Megjegyzés: A *nótájok, nótájik*-típusú adatok csak a zalai kutatópontokon fordulnak elő. A téma közös szemléltetését l. a 225. sz. térképlapon!

77. **kezüket** MORF. Evés előtt a gyerekeknek meg kell mosni a ... (64)

kezüket 30, 32–3, 35, 39, 51, 53, 56, 60–2, 69–71, 73–4, 78, 82, 84–5, 87–8, 93–6, 99 kezükẹt 8, 9, 19, 20, 24, 37, 41, 43, 48 kẹzüket 26, 52, 80 kẹzükẹt 21, 34, 47, 50, 54 kezükẹt 45 kẹzükẹt 18, 22–3, 25, 31, 44, 46, 57–9, 65–8, 75–7, 86, 91–2, 98 kẹzükẹt 2, 3, 7, 9–18, 21, 27–8, 31, 36, 38, 40, 97 käzükẹt 5, 14 kezụket 42, 79 kẹzụkẹt 49, 59 kẹzụkẹt 5, 6, 10, 13 kẹzụkẹt 1, 3
kẹzikẹt 22 kezịket 64, 79, 90 kezịkẹt 8 kẹzịkẹt (42), 49, 55, (84–5)
kẹzökẹt 1 – kẹzëkẹt 1, 8

78. **előttünk** MORF. Ez az eset a mi házunk előtt történt, röviden, egy szóval itt ... (183)

elöttünk 22, 45, 57, 59, 60, 64, 72, 79, 89, 90, 92–3 elötṭünk 2, 3, <8>, 9, 11, 20, 23–5, 27, 31, 34, 42–4, 52, 65, 78, 97 ẹlöttünk 67 ẹlötṭünk 12 elọttünk 22 elöttụnk 90 – előttünk 45, 53, 61–2, 64, 68–9, 71, 74, 82, 92, 96 előṭünk 36–7, <39>, 50–1 ẹlőttünk 63 elȍttünk 73, 76, 78, 80, 83–7, 94–5, 98–9 elȍṭünk 58, 98 elȍ^{ü}ttünk 93
elöttenk 30–1, 45, 56, 65, 89 elötṭenk 5, 8, 9, 11, 21, 27, 32, 38, 41, 48, 51 elöttẹnk 97 ẹlötṭenk 1 ẹlöttẹnk 46, 75 elötṭẹnk 4, 7, 50, 54 ẹlötṭẹnk 3, 14–5, 22, 26, 31, 40 elöt̀enk 29 – előttenk 33, 39, 45, 60–1, 70, 85, 88, 96 előṭtenk 35 elȍttenk 33, 56–7, 94–5, 98 elȍṭtenk 32, 49 elȍttẹnk 76 ẹlȍttẹnk 91 elȍüttenk 93 ẹlȍ^{ü}ttenk 81

Megjegyzés: A két alaktani változat *(-ünk, -enk)* területi elterjedése között nincs észrevehető nyelvföldrajzi eltérés. A köznyelvi *ő* helyén a zalai részen kizárólag rövid *ö* hang van *(elöttünk, elöttenk)*, a hosszú, félhosszú *ő, ȍ* csak a kutatóterület keleti felében kezd többségbe kerülni. A *ṭ* hátrább képzett ejtése a 28–59. kutatópont vonalától nyugatra általános.

79. **feltette** MORF. A gazda a kocsira rakta az ekét, hogyan mondhatnánk más szóval, mit csinált az ekével? Az ekét a kocsira ... (224)

föltëtte 59, 67 föltṭëṭṭe 14, 27 föltëttẹ 65 föltṭëṭṭẹ 31 föltṭẹttẹ 66 – föltötte 26 föltọtte 72 föltọṭṭe 24 – főtëtte 29, 33, 35, 60, 62–3, 65, 67, 70, 72–3, 75, 78 főtṭëṭṭe 27, 30, 34, 39, 40, 47–8 főtëttẹ 59, 64, 68 főtṭëṭṭẹ 28, 31–2, 36–7 fȍtṭëṭṭe 32, 52 fő^{ü}tëtte 41, 46, 61 f^{ü}őtṭëṭṭẹ 18 fȍ^{ü}tëttẹ 77 főtẹtte 29, <64> főtṭẹṭṭe 37 főtṭẹṭṭẹ 30 fő^{ü}tẹtte 42, 66 fő^{ü}tẹttẹ 76 – főtötte 43, 53, 56–7, 69, 73–4, 79, 80, 82–3, 85, 89, 90, 92, 95–8 főtöttẹ 86 főtọṭṭe 44, 50 fȍtọṭṭẹ 25, 52 főtọttẹ 87, 97 fő^{ü}tötte 41, 48–9, 84, 93–6, 99 fő^{ü}tọṭṭe 51 fő^{ü}töttẹ 58, 71, 81, 91 fő^{ü}tọṭṭẹ 42, 54 fő^{ü}tọttẹ 45 fő^{ü}tọṭṭẹ 55 f^{ë}ötöttẹ 58 – fötṭëṭṭe 1, 3, 6–10, 12–3, 16, 19, 22, 38, 40 fötëttẹ 23 fötṭëṭṭẹ 2–5, <7>, 10–1, 14–6, 18, 20, 26 fötṭẹṭṭe 17 fötṭẹṭṭẹ 24 – fötọṭṭe 13, 17, 21 fötọṭṭẹ <7>, 25, 52
fötṭëṭṭë 1, 2, 7, 8, 15 fötṭẹṭṭẹ 3

Megjegyzés: Az *–ë* személyragos forma a kutatóterület nyugati szegélyén jelenik meg. Az egyes szám 3. személyű *–e* tárgyas személyrag nyelvföldrajzi képét (a *feltette, felvette, kötötte, megütötte* szavak példáján) a 221. sz. összevont térképen mutatom be. A *fel-* igekötő *l*-kieséses, visszarövidült *ö*-ző változata a zalai részen és néhány szomszédos somogyi községben fordul elő (szemléltetését l. a 211. sz. térképen). Ez a térképlap még az *ö*-zés és a hátrább képzett *t̨* előfordulásának területiségét is dokumentálja.

80. felvette MORF. Már nem sír a gyerek, mert az anyja a bölcsőből ... (52)

fölvëtte 76 fölvëttę 31, 46, 56, 67 fölvëtt̨e 8, 24 fölvëtt̨ę 3, 7, 13–4, 34, 40 fölvẹ̈tte 38, 67, 93 fölvẹ̈ttę 2, 42, 46, 66, 75 fölvẹ̈tt̨ę <1>, 10, 16, 47 – fölvötte 25–6, 42, 48, 52–3, 55, 69, 72, 80, 92–3, 97 fölvöttę 22, 86, 91 fölvöt̨ę 20 fölvọ̈tte 30, 38, 59, 73 fölvöt̨te 24 fölvöttę 20–1, 29, 68 fölvöt̨tę 12–3

fővëtte 31–3, 35, 39, 48, 60–4, 70, 78, [93] fővët̨te 27, 36 fővëttę 59, 66, 77 fővët̨tę 28, 47 fő^{ü}vëtte 35, 67 fő^{ü}vëtte 35 fő^{ü}vëttę 68 fővẹ̈tte 37, <64>, 66 fővẹ̈ttę 65 fővẹ̈t̨tę 28 fő^{ü}vẹ̈ttę 76 – fővötte 37, 48, 51, 56, 69, 71, 74, 82, 89, 90, 92–3, 99 fővöt̨te 43 fővöttę 26, 97 fő^{ü}vötte 41, 52–3, 55, 57, 79, 83–5, 87–8, 96 fő^{ü}vöttę 25, 45, 91, 94 fő^{ü}vöt̨te 49, 50 fő^{ü}vöt̨tę 54 fő^{ü}vötte 98 fő^{ü}vöttę 81 f^{ë}övöttę 59 fővötte 90 fő^{ü}vöttę 94 fővöt̨tę 44 fő^{ü}vöttę 68 fő͡üvötte 98

fövëtte 17 fövët̨te 4, 5, 9, 18–9, 24 fövët̨tę 2, 3, 6, 7, 9, 10–6, 20–2 fövẹ̈t̨te 4, 16, 23 fövẹ̈t̨tę 8 – fövötte 52, <56> fövöt̨te 26 fövöttę 25 fövọ̈tte <17> fövöttę 21–3 fövöt̨tę 12 fövọ̈ttę 2

fövẹ̈t̨të 15 – fövẹ̈t̨tö̜ 8, 15 – fövöt̨tö 2

Megjegyzés: Nyelvföldrajzi tanulságai az előző címszó (79. *feltette*) anyagához hasonlók. Az egyes szám 3. sz. tárgyas személyrag nyelvföldrajzi megoszlását a 221. sz. térkép, a *fel-* igekötő nyelvjárási alakjait a 211. sz. térkép szemlélteti. A *t̨* ejtése a kutatóterület nyugati felére jellemző.

81. kötötte MORF. Egy kislány dicsekszik: Ezt a pulóvert nem a boltban vettük, hanem édesanyám ... (165)

kötötte 45, 47, 53, 60–4, 68–74, 76, 79, 80, 82–90, 94–6, 99 kötöttę 31, 46, 58–9, 65–7, 81, 91–3, 98 köt̨öt̨te 3, 8–10, 12–3, 15–7, 21, 24, 26–7, 30, 32–3, 37–42, 44, 46, 48–53, 56, 78, 97 köt̨öt̨tę 2–7, 11, 14, 16, 18–9, 22–3, 25, 28, 34–6, 43, 45, 54–5, 57–8, 75–6 köt̨öt̨tę 19 köt̨öttę 23 köt̨ọ̈tte 83–5 köt̨öttę <66> köt̨öt̨tę 20–1, 86 köt̨öttę 2, 3 – kötöte 29 kötöt̀e 29

köt̨öt̨të <10>, 19

köt̨öt̨tö 1, 7, 8, 15 köt̨öt̨tö̜ <3>, 15

Megjegyzés az *-ë, -ö* személyragos adatok a kutatóterület nyugati szegélyén fekvő községekben fordulnak elő, (a téma összevont szemléltetését l. a 221. sz. térképen). A *t̨, t̨t̨* ejtése a 31–97. kutatópont vonalától nyugatra érvényes.

82. megütötte MORF. Az egyik gyerek árulkodik: Láttam, hogy a Pista a Lacit egy bottal ... (58)

mëgütötte 33, 60–3, 70–4, 76, 78, 93 mëgütöt̀e 29 mëgütöttę 46, 59, 64–9, 75, 77 mëgüt̨öt̨t̨e 9, 10, 16, 18–21, 24, 27, 30, 32, 48–50 mëgüt̨öt̨t̨ę <1>, 2–14, 16–7, 22–3, 28, 31, 34–40, 42, 47 mëgüt̨öt̨t̨ę 8 mëgütötte 32, <64>, 74, 84, 93 mëgüt̨öt̨t̨e 25, 37, 43, [45] mëgüt̨öt̨t̨ę <31> – mögütötte 45, 51, 56–7, 78–9, 82–3, 85–6, 88–90, 93–6, 98–9 mögütöttę 58, 80–1, 91–2, 97 mögüt̨öt̨t̨e 25, 41, 43, 52, 54–6, 86 mögüt̨öt̨t̨ę 26 mögütötte 53 mögüt̨öt̨t̨e 24, 44
mëgüt̨öt̨t̨ë 8 mëgüt̨öt̨t̨ę̈ 3 mëgüt̨öt̨t̨ę̈ 2, 3, <5> mëgüt̨öt̨t̨ę̈ 15
mëgüt̨öt̨t̨ö 1–3, 7, 8 mëgüt̨öt̨t̨ȯ 15

Megjegyzés: A tárgyas ragozás múlt idejű egyes szám 3. személyének személyragja a köznyelvi *-e* morfémával szemben a kutatóterület nyugati szélén *ë*, illetve illeszkedéses *ö*-zéssel *ö* lesz (szemléltetését l. a 221. sz. térképen). A *meg-* igekötőben jelentkező *ö*-zést a 210. sz. összevont térképlapon szemléltetem. A *t̨ t̨t̨* előfordulása a 31–97. kutatópont vonalától nyugatra általános érvényű.

83. törje MORF. A kislány nagyon vigyáz arra, hogy mosogatáskor a poharakat össze ne ... (101)

törje [2], [36], [42–4], [66–7], [75] – törgye 3, 8–10, 15–6, 29, 30, 32–3, 35–6, 39, 43–5, 51–3, 56, 60–2, 64, 70–1, 73–4, 77–9, 82, 87–9 t̨örgye 27, 47 törgyę 2, 6, 10–2, 14, 16–7, 19–22, 25–6, 31, 35, 38, 40–2, 45–6, 48–50, 54–5, 57–9, 63, 65–8, 72, 75–6, 80–1, 83–6, 90–3, 97 t̨örgyę 3–5, 7, 13, 23–4, 28, 34, 37 törgyą̈ 14, 18 tȯrgye 23 tȯrgyę 26
t̨örgyö 1, 2, 7, 8, 15

Megjegyzés: Az illeszkedéses *ö*-ző személyragos formák a kutatóterület nyugati szélén fordulnak elő. A vizsgált terület nyelvjárásában (a néhány köznyelvi adattól eltekintve) általános érvényű az *r* utáni *j* hang *gy*-vé válása *(törgye).*

84. kapálja MORF. Mit csinál az, aki kapával fellazítja a földet, és kivágja a gazokat? Rozi néni a kukoricáját ... (147)

kapájja 31, 43–4, 59–63, 69–71, 74, 83–5, 92, 96–7 kapa̍jja 42, 66, 68, 75–8, 82, 87–9, 93 kapa̍jja̍ 28, 36, 63, 65, 68, 79, 90, 95, 98–9 kapa̍jjo̍ 94, 99 kapa̍jja̍ 46 kapa̍jja 41, 65 kapa̍jja̍ 81 kapa̍ja 64, 72, 86, 94 kapa̍ja 46, 82 kapa̍ja̍ 31, 37, 64, 86, 95 – kapája 29, 73, 88–9 kapája 30, 59, 66–7, 78, 80, 97 kapája̍ 75, 91, 98
kapálla 2, 13, 22–3, 32–5, 43–5, 47, 51–3, 56, 88 kapa̍lla 3–12, 14, 16–21, 24–5, 27–8, 36, 38–40, 42, 48–9, 54–5, 57 kapa̍lla̍ 1, 2, 15, 21, 37 kapa̍lla 23, 26, <41>, 50 kapa̍lla̍ 46

kapáli 53, (56), 89, (97) kapá̯li (26), 57–8, <(67)>, <(87)>, (90), 91 – kapálli (52), (90) kapá̯lli 54, (86), (88), (91), (98–9) kapálì 97 kapá̯lì 54

Megjegyzés: A köznyelvitől eltérő, nem illeszkedő *–i* személyragos formák *(kapáli, kapálli)* a dél-somogyi kutatópontokon jelennek meg, itt van ennek a jelenségnek az északi határsávja. Az *l*-ező alakok (*kapálla*) a kutatóterület nyugati felében, a köznyelvivel egyező *j*-ző adatok *(kapájja)* a keleti részen fordulnak elő. Az *ll : jj* eltérést, valamint a különböző személyragos formák területi megoszlását a *kapálja* és a *marasztalja* szavak összevont térképlapján (220. sz.) külön is szemléltetem. Fonetikai szempontból feltűnő, hogy a külső-somogyi területrészen viszonylag sok rövid vagy félhosszú (*j, j̀*) hangot jegyeztem le.

85. marasztalja MORF. Mit csinál az, aki a kedves vendéget tartóztatja, nem engedi elmenni? Az a vendéget maguknál ott... (49)

marasztajja 31, 37, 43–4, [48], [57], [59], 60–1, 64–5, 69–71, 74, 76, 80, 82, 84–5, 90–6 marasztajja [28] marasztajja 78 mara̯sztajja 72 mara̯sztajja 41, 46, 76 mara̯sztajja̯ 81 marasztàjja 30, [36], 42, 46, 62–4, 66, 68, 73, 80, 83, 86, 88, 97–9 marasztajà 29, 43, 78 marasztàja 59, 65, 75–6 mara̯sztàja 67 marasztāja 80, 82, 87, 89 marasztàja 77–9, 91 – mara̯sztùja 67

marasztalla 6, 9, 13, 17, 20, 22–3, 25, 27, 32–3, 35–6, (37), 38, 40–5, 48, 51–3, 56–7 marasztalla 1–5, 7, 8, 10–2, 15–6, 18–9, 21, 28, 34, 39, 47, 49, 50, 55 mara̯sztalla 25 mara̯sztalla 14 mara̯sztalla̯ 24, 26 mara̯sztalla̯ 15

marasztali (52–3), 55, (56), (86), (88–91), (97), <(99)> mara̯sztali 58 – marasztalli (89), (98) marasztalì <(26)>, 54–5

Megjegyzés: A nem illeszkedő *–i* személyragos formák *(marasztali, marasztalli)* a belső-somogyi területrészen, nyelvatlaszom déli pontjain (a 26–91 kutatópont vonalától délre) jelennek meg, itt is többségében régies és ritka adatok. Ez a területsáv a jelenség északi határsávja. Az *ll*-es adatok a kutatóterület nyugati felében, a *jj*-sek a keleti felében találhatók, az izoglossza a 28–36–57. kutatópont vonalában húzódik. (Szemléltetését l. a 220. sz. térképen!)

86. megtörülközünk MORF. Mit csinálunk fürdés után? (117)

mëktürölközünk 53 – mëktürőközünk 32 mëkt̬ürüőközünk 4–6 – mëktürö̯közünk 10 më̥ktürököz̀ünk 17 – mëktürüközünk 8, 9, 13, 16, 18, 20, 29, 34, 38, 40, 59, 72–3, 84, mëktürǜközünk 12, 16, 59, 63–5, 68, 82 – möktürüközünk 83, 85, 92–3 möktürǜközünk 52–3, 80, 93–6 – mëktürűközünk 11, 27, 30, 33, 35, 39, [41], 42, 46, 60–2, 66–7, 70, 74–8, 87 mëkt̬ürűközünk 37 më̥ktürűközünk 44 – möktürűközünk 41, 54, 79, 81, 86, 88–9 mökt̬ürűközünk 49 mö̥ktürűközünk 43, 45

mëktörölköz̀ünk 24 – möktörüközzünk 54 – möktürőközzünk 55 – mëktürö̀kö̯zzünk 26 – mëktürüközzünk 7, 23–4, <38>, 47 mëktürüköz̀ünk 1–3, 14–5, 18–9, 21–2, 31, 46 mëkt̬ürüköz̀ünk 28 mëktürǜköz̀ünk 36, 66 më̥ktürǜköz̀ünk 26 – möktürüközzünk 52, 55–7 möktürǜköz̀ünk 91 – mëktürűközzünk 48 mëktürűköz̀ünk 28 – möktürűközzünk

41, 50–1, 58, 86, 97 mökt̨ürűközzünk 49 mǫ̈ktürüközzünk 42 – mëktürüközzünk 10 – möktürűközünk 45 möktürüközzünk 25, 53 möktürűközünk 87
törüközünk 93 – türüközünk 7, 14 türụ̈közünk 13 türüközzünk 56 – türűközünk 28, 36, 74

Megjegyzés: A címszó felvételének elsődleges célja a jelentő mód jelen idő alanyi ragozási többes szám első személybeli köznyelvi *-ünk* : nyelvjárási *-jünk* megfelelés nyelvföldrajzi képének feltárása. Megállapíthatjuk, hogy a nyelvjárási jellegű *–zzünk* végződésű alakok a kutatóterület délnyugati részében, kb. a 23–42–97. kutatóponttól délre gyakoriak. Az *-unk, -ünk : -junk, -jünk* megfelelés nyelvföldrajzi képét (az *eszünk, szedünk, elmegyünk, megtörülközünk* szóalakok alapján) a 222. sz. összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be. A *meg-* igekötőben jelentkező *ö*-zést a 210. sz. összevont térképlapon lehet tanulmányozni.

87. **felmelegítjük MORF.** Evés előtt a korábban megfőzött ételt a tűzhelyen újra ... (86)

fölmelegittyük 9, 33, 37, 42, 44, 59, 70–3, 77–9, 86, 97–8 fölmẹlẹgittyük 67 – fölmelegéttyük 12 fölmelegẹ́ttyük 32, 34 fölmelegi͡éttyük 13 – főmelegittyük 28, 30–1, 35–6, 39, 41, 44, 57, 59–65, 70–4, 78, 82–6, 90, 92, 96–9 főmẹlẹgittyük 76 fő[ü]melegittyük 52, 81–2, 93–5 fő[ü]mẹlẹgittyük 75, 80, 88, 91 – főmelegéttyük 58 főmelegẹ́ttyük 32, 38 – fömelegittyük 4, 5, 8, 11–2 fömẹlẹgittyük 2, 66–9 fömelegi̱ttyük 20 – fömelegi͡éttyük 6, 9, 13 fömẹlẹgi͡éttyük 1, 7, 16, 18 fömeleg[i]éttyük 10–1
fölmelegiccsük 12, 44, 77 fölmẹlẹgiccsük 14, 23, 25 – fölmelegéccsük 23–6, 47, 54, 86 – főmelegiccsük 28–9, 35–6, 39, 42, 50, 54, 57, 65, 76, 82 főmẹlẹgiccsük 46, 87 főmelegi̱ccsük 37 fő[ü]melegiccsük 41, 53 fő[ü]mẹlẹgiccsük 75, 97 – főmelegéccsük 33, 40, 43, 46–9, 56 főmelegẹ́ccsük 27, 34, 38 fő[ü]melegéccsük 45, 51 főmelegé[i]ccsük 50 főmẹlẹgé[i]ccsük 55 – fömelegiccsük 20 fömẹlẹgiccsük 7, 14, 25 fömelegi̱ccsük 15, 21, 24 – fömelegéccsük 17 fömeleg[i]éccsük 3, 19, 22
fömelegissük 15

Megjegyzés: A kijelentő mód jelen idejű többes szám 1. személyű tárgyas *-jük* személyrag a *t* végű igék esetében a köznyelvben *-ttyük* alakot *(főmelegittyük)* eredményez, a nyelvjárásokban pedig gyakran *-ccsük* változatot *(fömelegiccsük)* hallunk. A Somogy–zalai nyelvatlasz kutatóterületén mindegyik változat előfordul, az utóbbi azonban a zalai községekben gyakoribb. A címszó alkalmas az *-ít : -ét* képzőváltozat, az *é*-zés nyelvjárási jelenségének a vizsgálatára is, mely a terület nyugati felében számottevőbb jelenség. A *fö-* igekötős alak (*l-* kiesés és visszarövidülés) a zalai községekre jellemző. A *fel-* igekötő nyelvföldrajzi képét a 211. sz. térképen, a köznyelvi *-ít* helyén jelentkező *-ét* képzőt a 214. sz. összevont szemléltetési lapon mutatom be.

88. **adhatjuk MORF.** Keveset ígérnek a vásárban a tehénért. Azt mondjuk: Nagyon sajnáljuk, de ennyiért nem ... (280)

athattyuk 16, 22, 27, 30–1, 33, 35, 39, 42, 44–5, 54, 59–63, 65, 68–71, 73–4, 78, 80–6, 89–99 a̱thattyuk 1, 4, 7, 8, 11, 13, 47 athạttyuk <66> a̱thạttyuk 3, 10, 14, 34 a̱thattyuk 64, 72, 77 a̱thattyuk 15, 38 a̱thạttyuk 67, 75, 79, 87, 93 a̱thạttyuk 5, 6, 9, 12, 17–8, 20, 23, 25, 28, 36, 41, 48, 55

athassuk 2, (5), 16–7, 22, 27, 29, 31, 33, 43, 51, 54, 56, 58, 66, 76, <82>, 86, 88–9, <90>, <93>, 97–9 a̮thassuk 7, 14, 19, 21, 32, 34, 39–41, 47, 55 a̮tha̮ssuk 3, 4 a̮thassuk 65, <68> a̮tha̮ssuk 52–3, 57, 67, 75, 77, 87 a̮tha̮ssuk 11, 13, 15, 20, 23–6, 36–8, 46, 48–50, 52

Megjegyzés: A kétféle igeragozásbeli alakváltozat *(athattyuk : athassuk)* az egész kutatóterületen megtalálható, a *-suk* forma a nyugati részen azonban gyakoribb, itt normatív értékű, a keleti részen csak második helyen, többnyire < > 'ritka' minősítéssel jegyeztem föl.

89. megvehetjük MORF. Hogyan mondhatjuk más szóval: megvásárolhatjuk? (279)

mëgvëhettyük 2, 7–11, 13, 16–8, 23, 27–8, 30–4, 36, 38–9, 42, 48, 59–66, 70, 72, 75, 78, 84 mëgvëhe̮ttyük 1, 3–6, 12, 14, 67, 77, 86 mëgvë̮hettyük 8, 65, 73 mëgvë̮he̮ttyük <5>, 77 – mëgvöhettyük 20, 73, 89 mëgvö̮hettyük 6 – mögvöhettyük <25>, 42, 48, 53–5, 57, 69, 71, 74, 79, 80, 82–5, 90–9 mögvöhe̮ttyük 81, 87 mögvö̮hettyük 93 mögvöhettyük 52

mëgvëhessük 2, 3, <5>, 7, 11, 13, 15, <18>, 20, 23–4, 27, 29, 31–40, 42, 46–8, 65, <66>, 67–8, 75 mëgvëhe̮ssük 4, 6, 14, 19, 76 mëgvë̮hessük 22, 37 mëgvë̮he̮ssük 77 – mëgvöhessük 17, 76 mëgvöhe̮ssük 4 mëgvö̮he̮ssük 15 mëgvöhessük 42, 87 – mögvöhessük 25–6, 41–3, 45, 48–51, 53–4, 56–8, 79, 86, 90, 97–8 mögvöhe̮ssük 5 mögvöhessük 21, 44, 52

Megjegyzés: A két igeragozási változat *(-tyük : -sük)* az egész kutatóterületen jelen van, a *-sük* forma azonban a nyugati részen gyakoribb. A *-meg* igekötő nyelvjárási alakjában az *ë : ö* szembenállás izoglosszája a 25–48–43–79–69–71–74 kutatópontok vonalában húzódik, ettől délre vannak az *ö*-ző adatok. (A *-meg* igekötőben érvényesülő *ö*-zést több címszó közös térképlapján (210. sz.) szemléltetem).

90. tanítsátok MORF. Azt szoktuk mondani a nagyobb gyerekeknek: A kisebbeket ne rosszra, hanem jóra ... (57)

taniccsátok 29, 30, 53, 60, 62–3, 70–4, 78, 86, 88, 90, 96–7 taniccsa̮tok [9], 41–4, 46, 48, 52, 57–9, 64–6, 68–9, 75–7, 79–85, 87, 89, 91–6, 98–9 t̮aniccsa̮tok 25, 27–8, 34–5 t̮aniccsa̮tok 3, 4, 7, 10, 12–4, 16, 21, 26, 31, 36, 49, 55 t̮aniccsa̮tok 67 t̮aniccsa̮tok 10, 20, 25 tani̮ccsátok 20, 22, 32 tani̮ccsa̮tok 31–2, 45 t̮ani̮ccsa̮tok 2, 5, 10, 23–4, 37 tani̮ccsa̮tok 9

t̮anissa̮tok 2, 12, 15, 19

tanéccsátok 32–3, 45, 51, 56 tanéccsa̮tok 41 t̮anéccsa̮tok 17, 38–9, 47, 50 t̮anëccsa̮tok 1, 6, 21 t̮anéccsa̮tok 14, 24, 54 tanéccsa̮tok 26 t̮anéccsa̮tok 20 t̮anëccsátok 1, 18 t̮anëccsa̮tok 2, 5, 9, 13, 15 t̮an'éccsa̮tok 3, 7, 12 t̮ané'ccsa̮tok 11, 40, 55 tan°éccsa̮tok 58

t̮anëssa̮tok 7, 15 tan'éssátok 22 t̮an'éssa̮tok 19

Megjegyzés: A *tanissátok, tanéssátok*-féle igeragozási alakok csak az atlasz nyugati szegélyén, a zalai községekben fordulnak elő. Az *-ét* képzőforma a kutatóterület nyugati felére jellemző. Az *-ít* képző *é-ző* formáinak területiségét a 214. sz. térképen szemléltetem.

91. kanállal MORF. Mivel esszük a levest? (78)

kanállal [44], 73, [82], [93] kanȁlal 24 – kanálla 8, [14], 25, 31, 43–4 kanálla 1, 2, 31, 42, [47], [52] kanállą <10> – kanállā 35, 65, 72, [80] kanállā 42, 83, 92, 87 kanállà 59 kanállà 9, 64, [68], 75–6 kanállą 36, 53, 67 kanȁlà 93

kanálle 22

kalánna 49 – kalánnā 46

kalánnyal 82 kalánnyal 34, 36–7, 44, 48, 57, [58], 75, 87, 93 kalánnyal 28, 31, 46, 63, 65, 89, 92, 97–8 – kalánnya 15, 18–20, 22, 49, 75 kalánnya 2, 4–6, 8, 9, 11–2, 14, 17, 21, 25, 38, 40–1, 50, 54, 56 kalánnyą 16, 23 kalánnyą 1, 3, 7, 10, 20, 24, 47 – kalánnyǫ 10, 13 kalánnyǫ 26 – kalánnyā 27, 39, 51, 57, 60–1, 71, 74, 96 kalánnyā 33, 35, 45, 78, 85, 93 kalánnyà <14>, 28, 36, 52, 55, 59, 63, 66, 75, 91 kalánnyà 21, 32, 53, 56 kalánnyą̀ 30, 70–1, 94–6 kalánnyą̀ 26, 28, 31, 34, 37, 64, 68, 76–7, 79, 80, 82, 86, 88, 90, 97 kalánnyā 46 kalánnyą̀ 81 – kalánnyó 58, (71), 84, 86 kalánnyǫ́ 62, 83, 94–5, 98–9 kalánnyǫ̀ 68, 91 – kalányą 29 – kalány°ā 41

kalánnyę 22

Megjegyzés: Mindenütt a *kalány* forma az általános, a köznyelvihez közeli, *kanál* szóalakra a somogyi területrészen van több példa, a *kalán* változatra pedig csak két adat van. A térkép készítésének célja a *-val* határozórag nyelvföldrajzi képének megrajzolása. A nem illeszkedő változatot *(kanálle, kalánnye)* csak egy helyen, a terület nyugati szélén fekvő Kiskanizsán hallottam, ez a jelenség a nagyatlasz tanulsága szerint ettől nyugatra érvényes. A *-val* rag hasonult formáinak *l*-kieséses és pótlónyúlásos ejtése (pl. *kanállā, kalánnyā)* a somogyi kutatópontokon, a megrövidült forma pedig (pl. *kanálla, kalánnya)* a zalai és a velük szomszédos somogyi községekben fordul elő. Az *á* utáni *o*-zás (pl. *kalánnyó)* a közép-somogyi területen a legerősebb. A *-val* rag nyelvföldrajzi képéről összesítő szemléltető térképet készítettem (227. sz.).

92. furulyával MORF. Mivel szoktak muzsikálni a pásztorok? (118)

furujával [44], [56] furują́val [28], [41], [73], [75–6], furują́val 31, [46], [59], 65, 72, 77, [86], 92 – furujávā 39, 82, furujávà 21 furujávā 65, 96 furujávą̀ 59 furują́vā 34, 67 furują́vā 37, 64, 68, 73, 87, 93 furują́vą̀ 24, 31, 89 – furujáva 9 furujávą 2, 7, 26, 64, 80 – furujávó 71 furujávǫ́ 87 furujávǫ̀ 79 – furujávǫ 10, 23

furujjával 43 furujjávą́l 30, 79, 98 – furujjávā 53, 74, 94–5 furujjávā 69, 97–8 furujjávà 91 – furujjávą 29 furujávą 55 – furujjávǫ 8

furulával 56, 94 furulą́val 2, 9, 28, 34 furulą́vą́l 67, 75 – furulávā 33–4, 41, 78 furulávà 12, 35 furulą́vā 43 furulą́và 42 furulą́vą̀ 43 – furulą́va 3–5, 11–2, 14, 18, 48–9, 54 furulą́vą 16 –furulą́vǫ́ 37 – furulą́vo 10 furulą́vǫ 23, 25

furullą́vā 39 furullą́vā 97 – furullą́vą 13

furugjávąl <7> – furugjávā 74, 82 furugjávà 32, 35 furugjávą̀ [36] furugją́vā 65, 90 furugją́vą̀ 59, 89 – furugją́vó 84–5 furugją́vǫ́ 83 – furugjávą 29 furugją́vą 16

furug'gyą́vąl 64 – furug'gyą́vǫ́ 63

furuglávaľ 55 furugląvaľ 44, 48 furugląvąl 57, 80, 83, 98 – furuglávā 51, 53, 70, 88 furuglávà 33, 51 furuglávą̀ 29 furugląvā 27, 41, 60–1, 78 furugląvà 32, 35, 39, 45, 69, 76, 80–1, 96 furugląvą̀ 25, 36, 68, 75, 77, (87) – furuglávó 62 furugląvó 54 furugląvǫ́ 71, 84, 86, 99 furugląvǫ̀ 46, 58, 91 – furugláva 21, 51, furugląva 2–6, 9, 18, 38, 40, 42, 52, 54 furugląvą 7, 8, 11, 13, 16–7, 19, 20, 24, 26, 47, 49, 50, 56, 58 – furugląvǫ 15, 97

furujáve 1 – furugląve 1 furugląvę 22

Megjegyzés: A *-val* határozórag nem illeszkedő *(-vel)* nyelvjárási formája területének keleti szélét a Principális-csatorna (1–22.) vonalában találtam meg (pl. *furujáve, furugląve).* A köznyelvivel megegyező *-val* rag a kutatóterület keleti felében *l*-kiesés és pótlónyúlásos *(furuglávā)* helyzetben látható, a terület nyugati felében többségében, Zalában pedig kivétel nélkül az *l*-kieséses rövid *a*-s változat fordul elő. A *-val* rag nyelvföldrajzi képét a 227. sz. térkép szemlélteti.

A címszó anyaga több nyelvjárási szótőváltozat és számos fonetikai jellegzetesség vizsgálatára alkalmas. Itt most csupán arra hívom fel a figyelmet, hogy az *ly* helyén *furula, furulla* változat a kutatóterület nyugati felén gyakori, a 37–97. kutatópont vonalától keletre csak néhány példát jegyeztem föl. Az *á* utáni *o*-zás ebben a szóban az egész vizsgált területen jelen van.

93. zsírral MORF. Az asszonyok egy része olajjal főz, de a többség ... (89)

zsírral [43], [77],]80] zsi̇̀rral 93 – zsirral 2, 7, 8, [9], 16, [22], 23–4, 27, 29, 31–2, 34–5, 39, 42–4, 46, 48–9, 51, 54, 58–9, 63–4, 66–7, 71–2, 75–8, 82, 86, 88, 90–2 zsirrąl 36, 55, 65, 68 – zsírrā 44, 80 – zsirrā <9>, 27, 30, 33–4, 37, 43, 45–6, 51, 53–4, 57, 59, 62–4, 69–72, 74–5, 78–80, 82–99 zsirrà <14>, 20–1, 23–4, 28, <31>, 32, 36, 49, 54–6, 58, 60–1, 63–4, 66, 68, 70–1, 73–4, 76–7, 81–2 zsirrą̀ 65, 81 – zsirra 1–12, 14–21, <22>, 23–6, 28, 32, 35, 38–41, 47–8, 50, 52, 54 zsirrą 13, 15 zsi̇̀rra 9

zsirrę 22 zsirrè <17>

Megjegyzés: Az illeszkedés nélküli alakra *(zsirre)* csak két zalai községből van példa. A *-val* határozórag mindenütt hasonul, az első helyen az *l*-kieséses adatok vannak, a kutatóterület keleti felében pótlónyúlásos hosszú *ā* hanggal *(zsirrā),* nyugati felében pedig rövid *a* hanggal *(zsirra).* Az első szótagban lévő köznyelvi hosszú *í* fonémára csak néhány somogyi, többségében neológ példát hallottam. Viszonylag sok adat van az *l*-kiesés nélküli formára is, ezek előfordulása azonban nem mutat területi különbséget. (A *zsírral* szóban előforduló *–val* rag nyelvföldrajzi képét a 227. sz. összevont szemléltetésű térképlapon mutatom be.)

94. ceruzával MORF. Mivel szokott írni az ember leggyakrabban? (114)

cëruzával [22], 29, 39, 65 cëruzą́val 42, 73 cëruzával 31, 63, 71 cę̈ruzą́val 43 cę̈ruzą́vąl 64, 77, 79 – cëruzávā 30, 61–2, 69, 70, 79, 83–4 cëruzą́vā 62–3, 66, 71–2, 74, 78, 82, 85, 91–3, 95 cę̈ruzávā 61, 70 cę̈ruzávà 31 cę̈ruzávą̀ 59 cę̈ruzą́vā 94 – cëruzą́vó 91 cëruzą́vǫ́ 67, 71, 90 – cëruzą́va [2], 24, <75> cëruzą́vą 31 cę̈ruzáva 31, 64 cę̈rùzáva 7 cę̈ruzą́vą 13

ceruzával 45, 48, 59, 66, 88, 90 ceruzą́val 27 cęruzával 76 cęruzą́val 43 ceruzą́vąl 65, 79, 81, 99 cęruzą́vąl 36, 46, 86, 98 – ceruzávā 33, 39, 44, 53, 56, 60–1, 69, 70, 74, 95–6 ceruzą́vā 27, 37, 41, 65, 67–8, 94, 98 cęruzą́vā <28>,52 ceruzávà 21, 32, 35 ceruzávą̀ 56 cęruzávą̀ 9, 36, 68, 75, 87 – ceruzą́vǫ́ 58, 90, 99 cęruzą́vǫ́ 46, 76, 81, 86 cęruzą́vǫ̀ 91 – ceruzáva 2, 18, 32, 39, 48, 52 ceruzą́va 24–5, 34, 38, 40, 47, 49, 50, 54 ceruzą́vą 8, 9, 17, 19, 20, 55, 57 cęruzáva 6, 11, 14, 16, <22> cęruzáva 42 cęruzą́va 3–5, 7, 12, 26, 44 cęruzą́vą 1–3, 10, 16, 25–6, 28, 80 cęrùzávà <12> – ceruzą́vǫ 13, 15, 23, 97 cęruzą́vǫ 25

ceruzáve 22 ceruzávę 22

Megjegyzés: A nyugati nyelvjárási régióra jellemző illeszkedés nélküli adat csak Kiskanizsán, a kutatóterület nyugati szegélyen került elő. A *-val* rag hasonulásos és *l*-kieséses alakjainak nyelvföldrajzi megoszlása az előző térképek tanulságaihoz hasonló, a keleti félen a *-vā*, a nyugatin a *-va* forma az általános. Fonetikai szempontból figyelemre méltó, hogy az egész területen viszonylag sok az *á* utáni *o, ó*-zás példája *(ceruzávo, ceruzávó)*. Az első szótagban vegyesen hallható zárt *ë* és nyílt *e*, azonban a zárt *ë*-s formák a keleti területrészen sokkal gyakoribbak. (A *-val* rag nyelvföldrajzi képének szemléltetését l. a 227. sz. térképen!)

95. szomjúság MORF. Sós étel után mi gyötri az embert? Nem az éhség, hanem a ... (81)

szomjuság [9], [26], [82], 93 szomjusáG [5], [14], [64], [66], 72, [86], 92 szomjusą́G [27], 42, 44, [59], 91, 93 szomjùsáG [31] szomjusą́G [67] – szomjussáG 29, [36], [87] szomjussą́G 42, 49 – szomgyuság 48, 51, 56, 60, 62, 69, 71, 74, 78 szomgyusáG 1, 22, 29, 44, 49, 63–4, 66, 72, 77, 83–5, 87, 94–6 szomgyusą́g 2–5, 7, 9–11, 13–4, 20, 25, 34, 40, 52, 55, 58, 63–5, 67–8, 73, 75–6, 80–1, 89, 93, 99 szomgyusąg 35, 82 szomgyusą́g 92 – szomgyusság 32–3, 39, 45, 53, 61, 70, 74, 76 szomgyussáG 4, 14, 18, 23, 25–6, 30, 36, 40–2, 57, 66, 75, 79, 87–8, 90, 97–8 szomgyussą́G 1–3, 6–12, 15–7, 19–22, <24>, 27–8, 31, 34, 37–8, 43, 46–7, 50, 52, 54, 58–9, 65, 68, 77, 80, 86 – szomjussą́k 41

szomjasáG <7>, szomjasą́G 10, 16, 24, [46] – szomjasság 93 szomjassáG 1, <2>, [40], 43–4, [59], 68, 76, [80], [88], [90], [97] szomjassą́G 10, 24, [36], 47, 49, [65], 75, [86], <91> – szomgyassą́G 10

Megjegyzés: A két tőváltozat közül a *szomgyuság, szomgyusság* típus az általános érvényű, a *szomjasság* változat csak szórványosan, akkor is köznyelvies, neológ adatként fordul elő. Ez utóbbi formában a *j* hang is megmarad. A *szomgyusság* a leggyakoribb forma, a *j* hang az *m* után *gy*-vé válik. A rövid *s*-es forma *(szomgyuság)* a külső somogyi kutatópontokon szerepel legtöbbször. Megjegyzendő még, hogy az adatok között az első szótag köznyelvi hosszú *ú* fonémája helyén mindenhol rövid *u* van.

LEXIKAI TÉRKÉPLAPOK

96. bőg LEX. Mit csinál a tehén, ha éhes? (237)

bőG 30–1, 67 bők 29 büög 9 büöG 5, 10, 16, 22 b^{ü}őG 22 böüG 50 bö̀üG 9, 94 bő^{ü}G 14, 40, <45>, 51, 55, 59, 66–9, 72, 78, 80, 91–2 bő^{ü}k 42, 44 – bőgg 25, 56, 74 bőGG 21, 28, 32–3, 36, 45, 64–5, 75, 77, 79 bőG̀ 28, 63, 70 bőkk 25 bők̀ 89 bő̜GG 17 büöGG 4, 6, 8, 10, 13–4, 16, 22 büö̀GG 3, 19 b^{ü}őGG 2, 4, 15 büökk 1, 9, 18 büökk 7 büök 11–2 bő^{ü}gg 35, 43, 52–3, 87, 98 bő^{ü}g 24, 60, 62 bö̀üGG 81, 84, 91, 98 bő^{ü}GG 5, 15, 23, 25, 34, 46, 58–9, 66, 71, 73, 77, 79, 82–3, 85, 88, 90 bő^{ü}G̀ 38, 48, 57, 93–5, 97 bö̀^{ü}kk 20, 50, 93 bő^{ü}kk 27, 37, 39, 41, 47–8, 54, 61, 76, 86, 99 böük 60, 92 bő^{ü}k̀ 11, 24, 26, 33, 49, 96 b^{ë}őGG 91

bēget 9, 32 bę̄geţ 7, 28 bę̄get 24 bę̄gę̄ţ 2, 6 – bőget 98

bömböl 33, 61 – bömbül 67

búgat 99

mujjogat 10 mujjogaţ 1

rén 36, ré^{i}n 92

Megjegyzés: A fő adaton *(bőg)* kívül nincs számottevő lexikai variáns. Fonetikai tanulság: a nyitódó kettőshangzókat a zalai, a záródókat a somogyi kutatópontokon jegyeztem föl. A zalai területen (talán a diftongizálás pusztulásának egyik fokaként) szórványosan záródó kettőshangzókat is hallottam, a fordítottjára azonban nincs példa.

97. mormicol (a tehén) LEX. Milyen hangot ad a tehén, ha a borját hívja? (238)

beget 52 bę̄get <12> – bēget 4, 19, 21–2, 27, 34, 36–7, 39, 48–9, 52, 67 bēgeţ 5, 8, 10–1, 14, 28 bę̄get 13, 16 bēgeţ 55 bę̄geţ 2 bę̄gę̄ţ 23 bę̄geţ 1 bi̯ę̄geţ 1 – bēggeţ 49 – bękëG <65>

böcöröG 35

bőG 29–31 büök 12 büöG 14 bő^{ü}G <14>, 36, 55, 59 – bőGG 30 bö̀GG 21 bőG̀ 25 büögg 18 büöGG 3, 22 büö̀GG 1 bö̀^{ü}GG 81 bő^{ü}GG 82

bőröl 58 bő^{ü}röl 58

búG 55 – búGG 40 búgg 99 – búgat 33–4, 37, 49, 50, 54, 78, 98 – bujjogaţ 8

dörmöG 14, <92>
mēget̬ 28
mocorog 4 mocoroG 6, 8, 15–6, 20 mocorok <3>, 7, 9, 17, 19, 27, 47–8
morcoG 71, 73, 84–5, 94–5 morcok 34, 38, 60, 64, 70, 74, 80, 90, 95
morcog–mörcög 62
mormicál 59, 60 – mormicol <3>, <12>, 13, <19>, 32–4, 91–2 – mormicoll 94 – mormicul 59, 60, 68, 70–2, 85, 93, 95–6 mormicul̀ 37, 83 – mormicú 72 – mormog 84
möcörök 38, 40, 47, 53–4 möcöröG 2, 13–4, 16, 58, 98
mörcög 62 mörcöG 25–6, 50, 56, 63, 86, 88–90, 96 mörcök 23–4, 38, 45, 51, 57, 61, 64, 87, 91
mörmicél 99 – mörmicöl 25, 39, 43, 50, 54, <57>, 67, 94, 99 – mörmicö̯l 36, 48, 59, 79 mörmicọ̈l 23 mörmicő 49, 50, 89 mörmicő^{ü} 89 – mörmicül 28, 30–1, 41–2, 44, 46, 57,59, 60, 63, 65–9, 75–8, 79, 87–8, 92–3, 96–7, 99 mörmicül̀ 63 mọ̈rmicül 84, 91 mörmicü̯l 36, 66, 93 – mörmicű 28, 37, 43, 57, 78, 91 – mörnicül 85 – mörmöG 87
múggat 60 – mujgat 11 – mulgat 9
mujjoG <3>, 10–1 – mujikkol 9
rén 82 ri̯ëǹ 4 r^{i}éǹ 10 ré̯^{i}n 46

Megjegyzés: A kérdező mondatra megfogalmazott hangadásra a legjellemzőbbek a *mor–*, *mör–* kezdetű szóalakok. Szóföldrajzi szempontból megállapíthatjuk, hogy a *mocorog* és hangtani változatai a zalai részen és a szomszédos somogyi községekben fordulnak elő, a kutatóterület nyugati szélén pedig a *mujjog, mujgat, mulgat, mujikkol.* Somogyban a *mormicol : mörmicöl* típusú adatok a leggyakoribbak. A *rén* általános jelentésű szó, több hasonló állathangra is alkalmazzák, főleg azok az adatközlők, akik nem tudják pontosan az idevonatkozó állathangutánzó igét.

98. vertyog LEX. Mit csinál a kotlós, ha a fészken ül, és közelítünk feléje? (246)

károG 29 ká̯roG 37, 65, 68 káṙok 41 – kërrëG 28, 63 kërrëk 11
kortyoG 63 – kot̬t̬ok 50 – kottyok 14, 18, 21, 60 – kuttyok 5 kurrog 51 kurroG 37, <76>, 89 <91> kurrok 34
nyerint 49
rikácsol 32 – rikácsull 81 – riká̯csú 77
siakodik <85> – sijakodik 71
sikint 60, 80–3, 99 – sikitt 84 – sikéntoZ 99 – sikonyál 79, 83–5
sivalkodik (96) sivākodik 71
sziszëk 72
vërnyákol 1, 47 vërnyákol 24
vertyoG 29 vertyok 2 vè̯rtyok 25 vè̯rtyok 50 – vërtyog 69, 70 vërtyoG 4–6, 13–4, 16, 20, 33, 36, 39, 46, 48, 55, 59, 63, 65, 67–8, 73, 75–6, 79, 82, 90–1, 94 vërtyok 1–3, 7, 8, 11–2, 17, 19, 21–30, 32, 34–5, 37–8, 40, 45, 47, 49, 51, 53–4, 56–8,

60–1, 64, 71, 74, 77–8, 80, 83–5, 88–9, 95–9 vẽrtyok 32, 41, 49 vẽrtyoG 8, 10, 25, 36, 43–4, 64, 91, 93 vẽrtyok 15, 18, 26, 31, 42, 86–7, 92 vẽrtyok 9, 50, 52, <66> – vërtyög 62 – vërtyogat 22, 54 vërtyogạt 7

visitt 34, 60, 62–3, 67–8, 70, 80–1, 84, 92–3, 95, 98 – visint 85, 90–1, 93–4, 96

visoG 63 – visogat 67 – visonyál 28, 34

Megjegyzés: A kérdezett hangjelenség legpontosabb megnevezése a *vërtyog* szó, ez többféle hangtani változatban jelenik meg, a kutatóterület 90 százalékán fő adatnak számít (a nyílt *e*-s változata százalékosan elhanyagolható arányú). Mivel a vizsgált állathang összetett jellegű, vannak olyan adatközlők, akik nem a legszembetűnőbb, hanem a mellékesebb jegyeit ragadják meg. Véleményem szerint ezzel magyarázhatók az itt előforduló, inkább más állatok hangjára jellemző ilyenféle adatok: *károg, kurrog, kortyog, kottog, nyerint.* Megjegyzem, hogy az említetteket nem egyszer bizonytalankodó adatközlőktől jegyeztem föl. Ebben a csoportban is találhatunk tágabb értelmű szinonimákat, pl. *sikitt, sivalkodik, visitt, visonyál* stb. Fonetikailag tanulságos a szó végi *g* hang zöngétlenedése *(vërtyok ~ vërtyoG).*

99. sziszeg LEX. Milyen hangot ad a gúnár, ha meg akar csípni valakit? (253)

sziszëg 32–3 sziszëG 1, 2, 5, 7, 10, 13–6, 19, 20, 22, 24, 31, 36–7, 46, 59, 62–3, 65–6, 68, 76 sziszëk 3, 4, 6, 8, 9, 12, 16–8, 23, 27–9, 34, 38–40, 45, 47, 60–1, 64, 67, 70, 72, 75, 78 sziszẹ̈G 7, 42, 52, 65, 82, 86, 93 sziszẹ̈k 24, 77, 97 – sziszög 69 sziszöG <5>, 22, <26>, 45, 55, 58, 67, 71, 77, 81, 83–5, 88–9, 91–2, 94–5, 98 sziszök 25, 50–2, 74, 78, 80, 90, 93, 96, 99 sziszọ̈G 9, 22, 42–3, 55, 79, 80, 84, 86–7, 90, 97, 99 sziszọ̈k 44, 48, 57, 91 – szisszẹ̈g 45 szisszëG 10, 21, 24, 27, 36, 76 szisszëk 6, 18–9, 23, 48 szisz̀ëG 31 szisz̀ëk 3, 10–1, 28, 39, 40 szisszẹ̈G 45 szisszëG 15 – szisszöG 26, 45, 54, 56 szisszök 25, 49, 52–3, 56 szisz̀ök 87 szisszök 50

fuj 59, 82, 92, 96

gágoG 51 gágok 14, 31, 36, 43, 48–9, 57 gá°gok 11, 48 gá°gok 50, 58 – gágggok 16–7 gá°ggok 49 gá°ggok 47 gággoG 73 – gágicsál 44

kárоG <68>

nyerétëZ 27

pësszëG 4 – pisszëG 16, 38 pisszëk 24, 34 pisszöG 94–5 pisszök 92 pisszọ̈k 99 – püsszöG 80 püsszök 94

rikácsol 2 rikácsó 56 rikácsul 29 – rikogat 47, 67 – rikonyál 67 rikonyál 3

sikẹ́nt 12 – sikitt 83 sikitt 14 – sikogat 11, 83 – sikonyál 3 – sivajkodik 96 – süvitt 26

szipákol 15 – szipẹ̈rọ̈G 8 – szöpọ̈rọ̈G 8 – szipok 8, 34, 75 – szippok 57

sziszërëg 41 sziszërëG 5, 64 sziszërëk 46 sziszërẹ̈g 35 sziszẹ̈rẹ̈G 86 – sziszöröG 25, 71, 81, 84, 88, 90, 96 sziszẹ̈rọ̈G 64 – sziszërget 4 – szisszëget 32 – szisszöget 54

visint 93 – visitt 41, 51, 63, 93 – visonyál 35, 66

Megjegyzés: Ezt az állathangot legpontosabban a *sziszëg, szisszëg, sziszërëg* típusú adatok fejezik ki. A *pisszëg, szippog, szipákol* igék is jól ábrázolják a lúd sziszegő hangját, de ezeknek más jelentésük is van: a köznyelvi használatban sajátos emberi hangjelenségek megnevezésére használjuk őket (pl. lepisszegjük a zajongót, a kisgyerek szippog, szipákol az orrával, általában sírás közben stb.). Ebben a szinonimacsoportban is vannak olyan lexémák, amelyek tágabb értelműek, más hangjelenségek megjelölésekor is szerepet kapnak, pl.: *sikitt, sivalkodik, rikácsol, visitt, visonyál* stb. Az a tény, hogy a gyűjtött adatok között a lúd sajátos sziszegését utánzó igéken kívül még másféle hangutánzók is szerepelnek, (pl. *fúj, gágog, károg* stb.) az állathang összetett jellegével hozható kapcsolatba. Mivel egy meghatározott szituációban a lúd nemcsak *sziszeg* az idegenre, hanem *fúj*, esetleg hangosan *gágog, rikácsol* is feléje; természetes tehát, hogy egyes adatközlők válaszuk megadásakor a sziszegés, mások a gágogás mozzanatát idézik fel, és ennek megfelelő hangutánzó igéket mondanak. – A gyűjtött adatok nyelvföldrajzi megoszlásában – az *ë : ö* fonológiai szembenálláson kívül – nincs jelentős különbség.

100. virityül LEX. Mit csinál a kacsa, amikor a vízbe dugja a fejét, és keres bent valamit? (255)

buborékol 33, 56 buborę́kol 24 bubor^{i}ékol 4 buboré^{i}kol 49, 58 buborę́^{i}kol 55 – buborékǫ́ 43 – bubbor^{i}ékol 22 – buborikol 22, 34 – buborok 49

bugdácsol 40, 65 – bugdácsuḷ 75 – bugdácsú 37

bugyorál 43 – bugyorász 25, 32–3, 42, 48–9, 53, 56 bugyorą́sz 11, 26–8, 34, 38, 40, 52 – bugyorászik 39 – bugyborász 12–3, 23, 25, 44, 47, 53, 56, 86 bugyborą́sz 1, 3, 11, 58 – bugyborą́szik 16, 46, 49

bugyorékol 34 bugyor^{i}ékol 10

bugyborékol 13, 23, 33, 42, 56, 94 bugyborę́kol 17, 20–1, 24, 31, 65, 78 bugyboriëkol 7 bugyboriëkol 5, 15, 22 bugybor^{i}ékol 19 bugybor^{i}ę́kol 14 bugyboré^{i}kol 52 bugybor^{e}ékol 99 bugybor^{e}ę́kol 50 – bugyborékó 38 bugyboré^{i}kó 45, 48–9, 51, 92, bugyborę́^{i}kó 54 bugyboreëkò^{u} 58 – bugyborékul 69, 80 bugyborékụl 42, [92] bugyborę́kul 66 bugybǫrékụl 36 bugyboré^{i}kul 72, 76, 81–2, 90 bugyborę́^{i}kul 97–8 bugybor^{e}ékul 88 bugyboré^{i}kuḷ 84 – bugyborékú 85 bugyboré^{i}kú 88 bugybor^{e}ékú 99 bugyborę́^{i}kú 98 – bugyborikol 6, 10, 12, 18–9, 32, 35, 38, 41, 58, 95 bugyborikǫ́l 34, 44 – bugyborikó 47 – bugyborikụl 86 bugybǫrikul 30 – bugybụré^{i}kul 76 – bugyburikol 50, 78 bugybụrikol 3, 14, 21, 67, 99 – bugyburikul 29, 31, 37, 46, 57, 59, 65, 68, 77, 87 bugybụrikul 44 – bugyburikú 37

bugyboré^{i}szik 81

lobicskol 4 – lobicskul 29, 96 – lubicskol 3 – lụbicskó 50 – lubicskul 74

löfitöl 5 – lucsą́kol 23 – pürröG 12 – szürityöl 91

vereböl 57 – viriböl 1–6, 8–10, 12–7, 19, 25, 45, 54 viriböḷ 47 viribböl 7, 54 viribǫ̈l 9, 85 vịriböl 24 – viribül 45, 64, 68, 87–8, 97 – vüriböl 5 – viricsül 86

virityöl <57>, <63>, 79, 89, 94–5 virityǫ̈l 36, 64 – virityő 92, 99 – virityöll 89, 91 virityöl 59 virịtyǫ̈l 25 – vürittyöl 24 – virityül 36, 46, 57, 59, 61–4, 67, 72, 74, 76, 78, 80–3, 87, <89>, 93, 95–7, 99 virityụ̈l 79 virityụ̈l 77 virityül 31, 63, 75, 85, 88

virittyül 64, 71, 73, 90–1, 94 – virityű 93, 95, 98 virityű 92 – virittyül 46, 59, 60, 66–8, 70, 80, 83–4 virittyűl 59 viritẏül 31, 77 – virittyű 85 – viritẏüll 90 – vürittyül 66, 72

Megjegyzés: A kérdező mondatban meghatározott hangjelenséget – az előző igecsoportokhoz hasonlóan – sokféle hangutánzó igével fejezik ki. A felsorolt lexémák közül Somogyban a *virityül,* Zalában a *vereböl* igék és hangtani változataik a leggyakoribbak. Az egész kutatóterületen megtalálhatók a *bugyorász, bugyborász, bugyborékol* típusú adatok. Ritkább előfordulásúak a következő szóalakok: *löfitöl, lucsákol, pürrög, szürityöl* stb. Véleményem szerint a *buborog, bubborékol, bugyorál, bugyborékol* stb. szavak nem csupán a kacsa csőre által létrejövő buborékképződést jelölik, hanem az ezzel összefüggő sajátos hangjelenséget is. Ezt a feltevést a szócsalád összefüggései (vö. *bugyog, buggyan* stb.) is megerősítik. Talán csak a *bugdácsol, szürityöl* szavak fejeznek ki inkább egyfajta mozgást, mintsem hangadást; ám adatközlőim ezeket is hangutánzóknak fogták fel. Ebben a szócsoportban is feltűnik, hogy a hangutánzó alapszóhoz nagyon kifejező, többnyire játszi hangulati hatást keltő gyakorító igeképzők (képzőbokrok) kapcsolódnak (pl. *–itöl, –ityöl, –orékol, –orászik stb.).*

101. lehöl LEX. Mikor a kutyának melege van, kiölti a nyelvét, és ... (258)

lafintol 12

lẹhëG 72 <76>, lẹhëk 85 – lehöG 88 lẹhöG 93

lẹhẹl 55, <67>, 72, 79, 85 – lẹhẹll 94 lẹhél 14 – lehöl 24, 32, 39, 51, 53, 56, 80 lẹhöl 2, 4, 6, 8, 10–1, 14–5, 21, 25–6, 37–8, 40, 47, 50, 52, 54–5, 57–8, 91–2, 98–9 lähöl 22 lehọ̈l 79 – lẹhọ̈l 3, 22 lẹhọ̈l 16, 42, 90 – lehő 99 lẹhő 91, 94 – lehöll 91 lẹhöl 91 lehọ̈ll 48 – lehül 27, 62, 70, 74 lẹhül 29, 34, 36, 44, 46, 59, 60, 63, 65–8, 71, 77–8, 81–3, 85–7, 90, 92–3, 96–8 lẹhụ̈l 42 – lẹhű 27, 37, 43 – lehüll 61, 69 lẹhüll 80, 93 lehül <91> lẹhül̀ 43, 78, 84

lehencül 29 – lẹhéncű (30) – lẹhincél 34 – lehincöl 49 lẹhincöl 1–13, 15–20, 24–6, 33–4, 38, 40, 45, 54, 59, 89, 98 lähincöl 14 lehincüöl 6 lehincọ̈l 32 lẹhincọ̈l 14, 36, 99 lẹhincọ̈l 3, 19, 58 – lehincő 50 lẹhincő 38 lẹhinc^{ü}ő 13 lẹhincő^{ü} 58 lehincọ̋ 23, 54 lẹhincọ̋ 10 – lehincül 63, 78, 88 lẹhincül 28–31, 36, 46, 65, 75–7, 79, 86–7 lehincụ̈l 39, 88 – lehincű 33, 41 lẹhincű 27, 57, 76 lehincű 35

lẹhicöl 26 lẹhicọ̈l 98 – lehicül 70 lẹhicül 60, 79 lẹhicụ̈l 64 – lẹhicsül 29 – lehitöl 89 – leicű 64 – lejtet 63 – lẹjtẹt 63

lihą̂l 89 – liháncul 77 – lihell <94>

lihëg 35, 70 lihëG 5, 12, 15–6, 23, [31], 42, 59, [60], [63–5], 68, 72–3, 77, 88 lihëk 4, 11, 64, 96 lihẹ̈G 23, 44, 64 – lihög 81, 88 lihöG 25, 42, 59, 84, 89, 92, 94–5 lihök 57, 99 lihọ̈k 74

pihő 91– pihül 84

zihál 53, 73, 90 zihą̂l 1, 7, 8, 10, 15–6, 21, 31, 36, 40, 59, 63–4, 67–8, 81, 94, 96 – zihäll 70, 83–5, 92, 95 zihą̂ll 6, 24, 37–8, 50, 77, 79, 89 zihál 87 zihą̂l̀ 66, 80 – zihá 32, 53

zipą̂tol 7

Megjegyzés: A felsorolt adatok közül leggyakrabban a *lehöl* és a *lehincöl* szavakat használják. A *lihëg* szó ebben a körben ritkábban fordul elő, köznyelvi eredetű adatnak számít, legtöbbször az "uraskodó" típusú adatközlők élnek vele. A *lehöl* szinonimái között sok az egyszeri, a csak egyetlen kutatóponton és csak néhány adatközlő nyelvében használatos szó (pl. *lehicsöl, lehitöl, leicül, lejtet, lihál, lihell, liháncol* stb.). Az ilyenféle hangutánzó igék többsége nagyon erősen expresszív töltésű, nem egy közülük egészen friss, mai szóteremtésnek tekinthető. – A *lehöl, lehincöl* stb. szavakban a kutatóterület nyugati részén az *–ö–*, a keletin pedig az *–ü–* előhangzó a jellemző. A keleti részen a református lakosságú községekben *–ö–* előhangzós adatokat is gyűjtöttem. Ebből a szempontból hasonló a tanulsága a 100. *(virityül),* 102. *(turbékol)* és a 103. *(kuruttyol)* sorszámú térkép adatleírásának.

102. turbékol LEX. Milyen hangot ad a galamb, amikor udvarol ? (256)

brukkoG 91 – brukkul 70, 72–3, 85, 94, 96 brukkụl 31

búg 78 búG 11, 42 búk 95 – buGG 36, 81, 92 – búgg 52, 60, 66, 96 búGG 13, 27, 40, 59, 77, 83, 85–6, 99 búG̀ 88 bùkk 20 – búggat 52 – bukkurul 63

durbékol 78 – gigyọ́rész 89 – hujjog 71 – kötyörö̈G 41 – kummoG 50 – kurbékol 49 – kurjog 71 – kurjogat 71

kurrog 33, 41, 71, 89, 99 kurroG 4, 5, 11, 26, 31, 38–9, 42, 46, 48, 57–8, 60, 90, 92–4, 97 kurrok 32, 35, 49, 61, 70

tubikol<19> – turbékol 23, <25>, 56, 65, [71], 78, 92–4 turbẹ́kol 17, 21, 23, 25, 32, 49 turbékọl 31, 43 turbi̯ëkol 1, 5, 8, 13 ṭurbi̯ëkol 7 turbi̯ëkol 2, 6, 10, 15–6, 18 ṭurbi̯ëkol 3, 14 turb^{i}ékol 10, 12, 16, 19, 22 ṭurb^{i}ékol 4 turb^{i}ẹ́kol 15, 19 turbëikol 9, 55 turbé^{i}kol 9, 11, 26, 42, 44–5, 47–50, 52, 57, 72, [75], 82 ṭurbé^{i}kol 27, 36 turbẹ́^{i}kol 24, 34, 38, 40, 54, 59, 67, 91, 95, 97 turbé^{i}kọl 21, [28] turbẹ́^{i}kọl 64, 66 turb^{e}ékol 79, 99 ṭurb^{e}ẹ́kol 50 turb^{e}ékol 15 turb^{e}ékọl 99 – turbékoll 73 turbékol̀ 92 – turbékó 53, 56 turbẹ́kó 51 turbẹ́kọ́ 35 turbëikò^{u} 55 turbé^{i}kó 44, 48–9, 93 ṭurbé^{i}kó 41 turbẹ́^{i}kó 64–5, 95 turbé^{i}kọ́ 93 turbëëkò^{u} 58 – turbékul 29, 37, 61–3, 69, <70>, 72, 74, 94, 96 turbẹ́kul 31, 57 turbékụl 65 turbẹ́kụl 66 turbëikul 98 turbé^{i}kul 28, 45–6, 48, 59, 60, 63, 75, 80–3, 88–9 ṭurbé^{i}kul 36 turbẹ́^{i}kul 68, 73, 76, 87 turbé^{i}kụl 30, 64, 82, 85 turbẹ́^{i}kụl 67 turb^{e}ékul 88, 99 turb^{e}ékụl 86 – turbé^{i}kull 92 – turbékú 37 turbékù 42 turbëikú 91 turbé^{i}kú 29, 31, 64, 73, 84, 93 ṭurbé^{i}kú 28 turbẹ́^{i}kú 77, 90 turb^{e}ékù 89 – turbikol 6, 8, 20, 57 ṭurbikol 3, 4 turbi̯kọl 64

Megjegyzés: A *turbékol* szó tekinthető fő alaknak, melynek *–o–* kötőhangzós változatai a kutatóterület nyugati felében gyakoribbak, Zalában általános érvényűek, Somogyban pedig a református lakosságú községekben hallhatók. Somogy más részein, a terület keleti felében az *–u–* kötőhangzós változat tekinthető a nyelvjárás jellemzőjének. Ennél a kérdésnél is tapasztalhattam, hogy több adatközlő nem a nyelvjárás által elfogadott fő alakot mondta, hanem az állathang más részletét ragadta meg, esetleg nem ismerve az "érvényes" kifejezést szinte új hangutánzó igét alkotott, pl. szóalakvegyüléssel *(durbékol, kurbékol, burukkul* stb.). Néhányan az egyes szinonimáknak más jelentést tulajdonítottak, pl. *búgg,* mikor védi a tojásait, egyesek szerint csak a vadgalamb *kurrog,* mások szerint meg a *turbékol* a vadgalamb hangja stb. Ezek azonban ritka adatnak számítanak.

103. csicsereg LEX. Mi a fecske hangja, mit csinál a fecske ? (265)

csicsërëg 33, 62, 70 csicsërëG 2–16, 19–23, 27–31, 34, 36, 46, 59, 60, 63–8, 72–3, 75–6, 82, 85, 87, 93 csicsërëk 18, 24, 26, 32, 38, 40, 42, 47–8, 61 csicsërëG 10, 24, <77> csicsëṛëk 3, 17–8, 47 csicsëṛëG 3, 23, 26, <64>, 66, 68, 86, 88 csicsëṛëk [41] csịcsërëk 15 csịcsëṛëG 14, <59> – csicsërọG 52 csicsëṛök 80 csicsëṛọG 1, 19, 26, 75, 87, 92 csicsëṛök 4, 50 – csicsörög 52, 69, 71, 74 csicsöröG 22, 25, 51, 55, 60, 67, 79, 81–6, 88–96, 99 csicsörök 41–2, 49, 50, 53, 57, 80, 97–8 csicsọröG 55, 58 csicsọrök 49 csicsọrọG 25, 43, 54 csicsọrọk 4, 48 csịcsörök 9, 25 csịcsọrọG 90 – csụcsërëG 7, 8 – csụcsörög 22, 88 csụcsọrọG 75

csicsërékül 93 – csicsọrékül 44 – csicserikël <33> – csicsëriköl 24, 40 csicsëṛiköl 89 – csicsërikụl 36 – csicsọrikọl 44 – csicsërikő 48

csibërëG 19 – csiböriköl 50

csiriböl 35, 56 csiribọl 34 – csiripël 39, 42, 65, 93 csiripẹl 44, 67 – csiripöl 2, <5>, 10, <16>, 18, 78–9, 98 csiripọl 72 – csiripöll 45 – csiripő 50 – csiripül 31, 42, 74–8, 81, 87, 98 csiripụl 73 csiripụ̈l 66 – csiripű 92 csirẹpül <76>

csipëG <65> – csippök 83 – csibẹg 37 – csiboG 46 – csiböG 90 – csiṗorok 67

csivitöl <85> csivit̀ öl 53

csevëG <65>

Megjegyzés: Valamennyi felsorolt adat jól kifejezi a fecske jellegzetes hangadását, a legtöbb szóalak a *csi–* szótaggal kezdődik, a legismertebbekben a *cs* hang kétszer is szerepel, ezáltal erőteljes hangutánzás keletkezik (pl. *csicsërëg, csicsöriköl* stb.). A köznyelvben a *csiripel* a veréb hangját jelenti, itt azonban a *csicsereg*–gel szinte azonos jelentésű lexémának számít. A kutatóterületen mindenütt a *csicsërëg* a normatív értékű, a *csibëg, csipog* típusú adatok kis számban vannak, ezeket errefelé inkább a csirke hangadásának megnevezésére használják. A más vidékeken nagyon gyakori *cseveg, csivitöl* szavak itt csak egy–egy ritka példában fordulnak elő, feltehető, hogy az itteni nyelvjárásokban nem őshonosak, bizonyára az adatközlők olvasmányélményeiből származnak.

104. kuruttyol LEX. Mi a béka hangja, mit csinál a béka? (235)

bejjëG 8 – bẹkëG 3, 66 – bekög 18 bẹköG <91> – bẹkërëG 12 – bẹrettyű 81

brekëg 35, 70 brekëG 10, 15, 19, 29, 32–3, 40, 52, 62, 67, 78, 84–5, 93 brẹkëG 1–3, 5, 11–2, [13], 14, 16, 20, 23, 27–8, 30–1, 34, 36, 46–7, 59, 63–4, 66, 68, 72, 76–7 brekëk 9, 24, 37–8, 42, 48, 60, 73 brẹkëk 4, 6, 7, 18, 65, 75 brekẹG 8, 44 brẹkẹG 2, 4, 31, 87 – brekög 18, 45, 56, 81 breköG 51, 71, 73, 82–5, 89, 90, 92, 94–6 brẹköG 22, 25, 41–2, 54–5, 58, 86, 88, 91, 97–8 brekọG 79 brẹkọG 21, 87 brekök 48, 80, 93, 99 brẹkök 43, 50, 57, 64 brekọk 26, 44 brẹkọk 25

brẹtyëG 12, 75 bretyëk 49 – brẹtyöG 22

furittyol <11> – kirittyú <27>

kurittyol 5, 7, 13, 15–6, 19, 22–3, 25, 33, 50–1, 54, 57, 97 kurittyó 25, 37, 43, 66 – kurittyul 33, <36>, 75, 77, 81, 90–1 kurittyụl 44, 68, 76 kurittyú 35, 48 kurittyù 42 – kurutyol 54, 78 kurutyọll 94 – kurutyul 29–31 kurutyuḷ 94 – kuruttyol 1, 3, 5, 7, 10–12, 14, 17, 20, 22, 24–7, 32, 34, 39, 44, 47, 52, 55, 58, 65, [67], 70, 93, 98–9 kuruttyọl 59, 64, 86, 90 kuruṭtyol 56 kuruttyó 32, 56 – kuruttyul 45, 59, 60, 63–4, 66–9, 71, 74, 81, 87–9, 92–3, 95–7 kuruttyụl 88 – kuruttyull 84 – kuruttyú 28, 37, 63, 80

kummog 46–7, 86 kummoG 1, 13, 25–6, 36 kummok 49, 50

kurroG 37, <98>

kutykorékol <98> kutykorékul <73>

rekëG 10 – rekköG 80, 96 rekök 53

retyëg 39, 61 retyëG 5, 8, 13, 17, 24, 47 rẹtyëG 3, 6, 10, 15, 19, 36, 46, 75 rẹtyẹ̈G 4, 76 retyëk 32–3, 37–8, 40, 48 rẹtyëk 14, 66 – retyög 56, 97 rẹtyöG 26, 91 retyọ̈G 48, 90 retyök 49, 50, 92 – rettyök 53

vërittyó 37

Megjegyzés: A kérdés kifejezetten a vízben lévő béka hangjára irányult, a válaszokban azonban keverednek a "vízi béka" és a "leveli béka" hangját utánzó igék. Adatközlőim többsége ugyanis nem tett különbséget az egyes békafajok hangadása között, csak kevesen mondták pl., hogy a leveli béka *brekëg, retyëg,* amikor "kéri az essőt"; a zöld békák *kummognak,* az "öreg" tavi béka meg *kuruttyol* stb. A Magyar értelmező kéziszótár is kétféle békahangot közöl: a *brekeg* a magasabb, a *kuruttyol* pedig a mélyebb színezetű hang megnevezésére szolgál.

Az adatsorban szereplő lexémák közül a *kuruttyol* és a *brekeg, retyeg* (a helyi nyelvjárásnak megfelelő alakjukban) az egész kutatóterületen jelen vannak, a következők viszont ritkább előfordulásúak: *bejjëg, berettyül, furittyol, kummog, kurrog, kutykorékol, verittyol.* A nagy alaktani gazdagság a hangutánzó alapszók különbségéből, az expresszív képzőformák sokféleségéből adódik, de a szóalakvegyülésre is akadnak példák.

105. csöpörög LEX. Hogyan mondjuk, amikor az eső olyan lassan esik? (278)

csëpëg 65, 93 – csöpög 4, 10, 12, 20, 25–6, 28, 37, 41, 46, 55, 59, 66–7, 77, 79, 81, 84, 87–9, 96, 99 – csëpërëg 42, 72 – csëpërög 2 – csëpörög 14 – csöpörög 1–99 – csipög–csöpög 35, 91 – csipörög–csöpörög 30, 92 – csöpörész 88

potyog 51 – potyorog 88 – pityög–potyog 35

szëmërgél 68 – szemerkél 66, 68 – szëmërkél 30, 68 – szëmörkél 65 – szömörkél 51, 89, 91

szemetel 48, 51, 63–4 68, 90–1, 96 – szemetell 94 – szemetöl 11, 48 – szemetül 41, 60, 78 – szëmitöl 3, 5–8, 10, 13, 16, 19, 40 – szemitül 34 – szëmitül 39 – szömitöl 15, 22 – szömitül 39

szitál 59, 79 – szitáll 41

Megjegyzés: Az *-ítöl* képzős szóalakok (pl. *szëmitöl, szömitöl)* a zalai községekben fordulnak elő, a *szemetel, szemetöl, szemetül* változatok a somogyi területrészre jellemzők. Az egész kutatóterületen a *csöpörög* szó és fonetikai változatai tekinthetők fő alaknak.

106. pezseg LEX. Mi történik, ha porcukorra vagy citrompótlóra szódavizet eresztünk? Mit csinál a pohárban a víz? (269)

pëzsëg 9, 18, [60], <62> pëzsëG 2, 4, 6–8, 11–2, 14–7, 26–8, 30–1, 37, 46, 63, [64], 65, 72–3, 75 pëẓsëG 3, 10, 22–3 pëzsẹ̈G 52 pẹ̈zsẹ̈g 5, 6 pẹ̈zsẹ̈G 20, 44 pẹ̈ẓsẹ̈G 4 – pẹ̈zsǫ̈g 32 pẹ̈zsöG 52 – pözsög 5, 33, 51, 60, 70 pözsöG <1>, 7, 22, 25–6, 46, 50, 55, 63–4, (75), 76–7, 79, 82–3, 86, 92, 94–6 pözsök 41 pǫ̈zsög 52 pǫ̈zsǫ̈g <71> pǫ̈zsöG 16 pǫ̈zsǫ̈G 3, 25, 34, 43, 48, 73 – pëzzsëG <8>

bëzsëg 37 – bizsërëG 34, 93 – bëzsẹ̈rẹ̈G 93

sërcëG 1–3, 8, 10, 13, 15–6, 19, 24, 28, 31, 34, 36, 38–9, 59, 61–3, 75–7 sërcëk 6–8, 12, 27, 32, 35, 37, 40, 42, 47 sërcẹ̈G 31, 66, 77 sẹ̈rcẹ̈G 44, 47 sẹ̈rcẹ̈k 32, 48 sẹ̈rcëG 38 sẹ̈rcëk 21 sẹ̈rcëk 9, 42 sẹ̈rcëG 9 – sercöG 96 sercǫ̈G 64 sërcǫ̈k 37 sẹ̈rcǫ̈k 4, 74 sẹ̈rcǫ̈g 43 sẹ̈rcǫ̈G 44 – sörcög 56, 60 sörcöG 24, 29, 45, 50–1, 58–9, 65, 67–8, 76, 79, 81–5, 91–6, 99 sörcök 25–6, (42), 48–9, 53–4, 57, 66, 69, 70, 74, 77–8, 80, 86–9, 97–8 sǫ̈rcöG 90 sǫ̈rcök 70, 88 sǫ̈rcǫ̈G 31 sǫ̈rcǫ̈k 42, 71 – söccök 70

sistërëg 10–1, 17–9, 28, 36 sistërëk 20, 24, 66 sistërẹ̈G 5 – sistöröG 79 sistörök 25 sistǫ̈rǫ̈k 65 – sustorok 3, 90 – süstẹ̈rǫ̈k 18

sisẹ̈rǫ̈k 67 – susorok 90

sutyorok 41, 66, 79 – sütyörök 41

sörkélik 8 – sǫ̈rkendëzik 12

bugyborász 86 – bugyboré'kol 52

Megjegyzés: A *sercëg ~ sörcög* fonetikai változatai az egész kutatóterületen jelen vannak, gyakori a *pezseg* szó is, főleg *ö–ző* formában. Néhány ritkább előfordulású lexéma (pl. *sörkendëzik, sörkéllik, sisërök* stb. elterjedését célzott kérdezéssel érdemes lenne tovább kutatni.

107. recseg LEX. Előfordul, hogy a rádiót nem lehet érteni, mert éles, zavaró hangot ad. Hogyan mondhatjuk egy szóval, mit csinál akkor? (267)

recsëg 39, 70 recsëG 13, [19], 24, 29, 34, 36, 63, 65, 93 recsëk 60 rẹ̈csëG 30–1, 46–7, 59, 65, 72, 75–6 rẹ̈csëG 7, <54> recsẹ̈G 61 rẹ̈csëk 66–7 recsẹ̈g 52 recsẹ̈G 26, 45, 77 recsẹ̈k 74, 78 rẹ̈csẹ̈G 66–7, 87 – rëcsëg 60, 78 rëcsëG 2–10, 12–4, 16, 20–1, 24, 28, 31–2, 34, 40, 55, 60, 64 rëcsëk 11, 15, 23, 27, 38, 70, 72, 84 rẹ̈csëg 33, 70 rẹ̈csëG 12, 16, 23, 28, 31, 67 rëcsẹ̈G 24, 26, 64 rëẓsëg 35 rẹ̈csëg 33 rẹ̈csëG 1, 15, 17, 23, 93 rẹ̈csëk 20 rẹ̈csẹ̈g 9 rẹ̈csẹ̈G 7 – recsög 48, 52, 74 recsöG 1, 24, 49, 80, 84–5, 93–5 rẹ̈csöG 22, 25, 42, 54, 58, 77, 79, 81–3, 86, 90–2, 97 recsök 18, 53, 69 rẹ̈csök 78, 89, 96, 98–9 recsǫ̈g 52, 71 recsǫ̈G 2, 37, 56 rẹ̈csǫ̈G 43–4, 59, 67, 82, 87 recsǫ̈k 41, 45, 88 – rëcsöG 21, 84 rẹ̈csöG 44 rëcsǫ̈G 3, 4, 85 rẹ̈csöG 22, 73 rẹ̈csǫ̈k

32 – rǫ̈csëG 15 – röcsög 74 röcsöG 85, 96 röcsök 49, <89> röcsök 9 rǫ̈csög 53 rǫ̈csöG 1 rǫ̈csǫ̈G 21, 43 rǫ̈csǫ̈k 64, 84 – ricsög–ręcsöG 92

recëG 19, 24, 34 recëk 37, 78 ręcëG 10 recęg 52 recęG 38 recęk <45> ręcęk 23 ręcęG 47 – rę̈cëk 15 – recög 56 recöG 51, 57 recök 50, 97 ręcök 26 recǫ̈G 86 ręcǫ̈G 42 – rę̈cök 42 – reszök <45> – retyëk <48>

sercek 32 – sërcëg 62 sërcëG 12, 20, 28 sërcëk 64 sẽrcëk 64 – sërcǫg 17 sẽrcöG 44 – sërcög 17 sërcöG 44 – sörcög 50, 52, 71 sörcöG 55 sörcök 42, 88 sǫ̈rcöG 25, 88 sǫ̈rcǫ̈k 25

sistërëG 34 – sistörök 49

kërrëG 66 – kërtyëG 67

Megjegyzés: Ennek a hangjelenségnek – akárcsak a köznyelvben – ezen a vidéken is a *recseg* ige a leggyakoribb megnevezése, amely igen sok fonetikai változatban fordul elő. Az első szótagjában is zárt ë-s forma *(rëcsëG* stb.) a kutatóterület nyugati felére jellemző, keleten csak szórványos. Ugyancsak a nyugati területrészen jegyeztem föl a *c* fonémát tartalmazó adatokat *(recëg, recög* stb.). Valószínűleg a hangélmény összetett és változó jellege miatt a fő alakon kívül még más morfémák is előkerültek, közülük a *serceg* szó a 106. kérdésben is szerepelt, ott 'pezseg' jelentésben fő alaknak számított.

108. ketyeg LEX. Mi az óra hangja, mit csinál az óra? (268)

këtyëg 24, 33, 46 këtyëG 1–3, 5, 6, 8, 9, 12–3, 15, 21, [22], 28–32, 36, 38, 59, <60>, 61, 63, 65, 68, 72, 75–7, [85], [93] këtyëk 3, 4, 7, 11, 14, 23, 27, 34–5, 37, 40, [42], 48, 62, 64, 67, [70] këtyęG 66 kętyëk 15 kętyęG 42, 93 kętyęk 4, 44, 74 – këttyëG 5, 10, 13, 15–6, 19, 24, 29, 30, 32, 36–9, 46, <59>, 76 këty̆ëG 4, 31 këttyëk 2, 6, 7, 11–2, 17–8, 20, 27–8, 40, 42, 47, 65–6 këty̆ëk 18, 48 kętty̆ëk 66 kętty̆ęk 37 – këtyǫk 74 kętyǫG 37 kętyǫk 73 – kętty̆ǫk [41] – kötyög 45, 70–1 kötyöG <1>, 22, 54, 58, 60, 66–9, 73–4, 76, 79–86, 88–95 kötyök 9, (42), 49, 50, 52, 57, 78, 87, 96–9 kǫ̈työG 43 kǫ̈tyǫG 48, 90 kǫ̈työk 25 kǫ̈tyǫk 43 – köttyög 56, 71 kǫ̈ty̆ög 71 köttyöG 26, 51, 54–5, 86–7, <91> köttyök 25, 37, 41, 49, 50, 52–3, <80>

kǫ̈tyǫ̈röG 72 – kötyöget 69 – kattok 37 kạttoG 67 – kalintyol 48

Megjegyzés: A kutatóterületen általános érvényű a *ketyeg* ige használata, fonetikai változatai azonban a hangtani térképek tanulságait erősítik: a 22–42–66–74. kutatópont vonalától északra ë-ző, délre pedig ö-ző adatok vannak, a magánhangzó közi nyúlás *(këttyëG ~ köttyöG)* a nyugati részt jellemzi, előfordulása kelet felé haladva fokozatosan csökken, Külső-Somogyban már csak szórványosan hallható.

109. bíbelődik LEX. Hogyan mondják, mit csinál az, aki nagyon lassan, aprólékosan dolgozik? Mit csinál az az ember? (272/a)

babrál 15, 31–2, 39, 65, 67, 76, 99 – ẽbabrál 59 – ebabrálódik 6 – babrágat 26 – babrigál 70 – bibrigál 70 – bibrigálódik 70 – bibrikál 70 – birmitül 71

cucorog 42

csöszmitül 17 – csöszmörög 36, 40, 46, 56 – ēcsöszmörög 52
mókul 71 – motyorog 7, 26, 34 – emotyorog 11 – muszog 92
paszmatul 37 – pepecsül 76 – piszmog 5, 9, 26, 55, 58, 60, 98 – elpiszmog 12, 31 – ēpiszmog 43, 55, 60, 63 – ēpiszmög 55 – pöszmög 16 – pöszmörög 2, 7 – pöszmötöl 18 – pöszmötölődik 17, 20 – pöszmötül 75 – pöszörög 16 – puszmorog 20 – püszmög 9, 18, 24, 40 epüszmög 5 – püszmörög 1–4, 7, 8, 10, 13–6, 19, 21–2, 24, 47, <54> – epüszmörög 2, 12 ēpüszmörög 47 – püszörög 4, 15, 18 epüszörög 11
szittyög 89 – szömörög 37 – szöszmékül 93 – szöszmétül 93 – szöszmitöl 25–6, 28, 64 – szöszmitül 64, 71, [94] – szöszmöjög 92 – szöszmötöl 3, 5, 19, 25, 32, 48, 60, 92 szöszmötő 49 – elszöszmötöl 31 eszöszmötöl 11 ēszöszmötöl 55, 59 – szumákol 26 – szuszákol 26 – ēszuszatul 32 – szuszmatul 71 – ēszuszmatul 64 – szuszmitul 76 – ēszuszmërok 23 – eszuszmokol 2 – szuszmorog 3, 13, 16 – eszuszmorog 14, 45 – szuszmuszkál 92 – szuszmutul 65 – szuszog 3, 16, 19, 22–4, 29, 34, 38, 42, 45, 47, 49, 50, 54, 59, 60, 64–5, 75, 77, 84–6, 92–6 eszuszog 2 ēszuszog 25, 50, 53, 58, 64, 73, 83 – szuszorog 7, 95 – eszuszorog 11 – szutyikol 33 – ēszutymákul 66 – szutyorog 30, 89 – szuttyog 23, 39, 58, 69, 74, 79, 86, 88 – ēszuttyog 80, 82, 91, 99 – szüszmörög 1, 42 – ēszüszmörög 59 – szüszmötöl 7 – szütyörög 1
tapogalódik 22 – tapogalóddik 14–5, 23, 27, 34, 45–6, 48, 50, 57 – ētapogalóddik 32, 38 – tapogat 7, 12–3, 24, 26, 40 – teszentoszik 43 – topog 30, 37, 57, 94–5, 99 – ētopog 77 – toppog 76 – toporog 16, 36, 40, 54, 86, 97 – toszog 13 – toszorog 63 – totmorog 46 – totog 27, 30, 35, 46, 59, 60, 66–7, 76, 78–9, 89 – ētotog 35 – totojáskodik 85 – totojász [28], 87, 94, 96 – ētotojászik 63 – ētotojáz 94 – totojázik 28, 62, 73, 79, 84–5, 95 – ētotojázik 78, 83 – ētotojog 63 – totomász 43, 58 – totomászik 71 – totomászkodik 61 – totondzsál 78 – totorász 98 – totorog 38, 40, 44 – ētotorog 98 – totyorog 8, 41, 54 – ētotyorog 33 – tökörészik 96 – eltökörész 31 – töszörög 16 – eltötörész 31 – tötyörög 26, 38

Orvanyag: aprózik 51 kapkod 9 köserveskëdik 51, 99 lazál 59, 84, 88 lazáll 61 lazsál 36, 68 tohonyáskodik 49 szarakodik 96

Ikerszavak:

piszëg–püszög 18 – puszorog–püszörög 18
sziszëg–szuszog 27, 34, 46, 49, 63, 71 sziszög–szuszog 35, 74, 83–4, 90, 95 – ēsziszëg–szuszog 72 ēsziszög–szuszog 51, 54, 98 – szityög–szuszog 57 – szittyëg–szuttyog 61, 67, 78 szittyög-szuttyog 56, 69, 74, 80, 86, 99 – ēszittyög–szuttyog 87, 89
tipög–topog 91 – ētipög–topog 98 – tippög–toppog 41, 97, 99 – tipörög–toporog 97 – tipörög–töpörög 18 – tiszëg–toszug 41 – titëg–tatog 68 – ētitög–totog 79 – tityëg–totyog 77 – tittyög–tottyog 37, 51

109/b Milyen ember az, aki túlságosan lassan, aprólékosan dolgozik?

alamuszi 83, 87–8 – babra 31 – piszmogó 81
szusza 22, 84, 87–8, 97 – sziszeszusza 71, 84 – sziszëgő–szuszogó 72, 85
sziszifuszi 65 sziszimuszi 11 szuszóri 11
tappancs 36 – tëddidetëddoda 28 – teszetusza 83 – tetyemutya 28 – tipitopi 54 – tiszitusza 84 – titetota 91 – tohonya 26, 49, 51, 57, 68, 86, 91 – totoga 60, 66, 76, 79, 87, 90 – totojka 63 – totola 85 – totoma 72 – totóri 43 – tuszamusza 13, 20 – tutyimutyi 29
Orvanyag: gyámútalan 28 kénos 69 kénosmiska 69 komót 81 komótos 67, 76 köserves 48, 53 laza 90 lusta 81

Megjegyzés: A gyűjtés célja a 'bíbelődik' fogalmára vonatkozó hangulatfestő igék feljegyzése volt. Több adatközlő azonban melléknévi formában válaszolt a kérdésre, ezeket is érdemesnek tartottam a címszó alpontjában közreadni. Az adatokat betűrendben közlöm, és ezúttal csak a fonematikus különbségeket vettem figyelembe. Mivel lexikai térképről van szó, a fonetikai vizsgálat most nem elsőrendű szempont. A fonetikai variánsok többsége a szó végi *g* hang zöngés, zöngétlen, vagy a kettő közötti átmenetével volt kapcsolatban, az ún. zöngétlen médiát *(G)* a zöngés hangú adatok *(g)* csoportjába soroltam. Az igei és a melléknévi adatsorok végén azokat a lexémákat írtam le, amelyek orvanyagként, a beszélgetés során kerültek elő, és nem tekinthetők hangulatfestő szavaknak. – A mintegy 150 adatból – a számítógép helyesírás–ellenőrző programja szerint – csak tíz szó ismeretes a köznyelvben. Az adatok nagy száma miatt a térkép formájában való közreadás áttekinthetetlen lenne, a listaszerű adatleírás alapján az egyes lexémák, hangulatfestő szóbokrok elterjedtségét könnyebben kutathatjuk. Ezt az anyagot fel lehet fogni elsődleges feltáró gyűjtésnek is, amely alapján új gyűjtések is indulhatnak, amikor egy–egy kiválasztott lexéma területiségét részletesebben vizsgáljuk. Most nyelvföldrajzi tanulságként annyit lehet megállapítani, hogy a *püszmög, püszmörög, püszörög* tájszók a kutatóterület nyugati részén, főként a zalai községekben találhatók meg, a *totojász, totojázik* szócsalád tagjai viszont a terület keleti felében fordulnak elő.

110. eltéved LEX. Ha az ember eltéveszti az utat az erdőben, akkor mit mondanak, mi történik vele? (270)

elbarangol 11 ēbarangul 63, 78, 86, 98–9 – elbódul 99 ēbódul 28–31, 35–7, 40, 42, 44–7, 57, 59–71, 74–81, 83–5, 87–92 – mëgbódul 64 – ēbojog 75 – eboklázik 14 – ēbóklészik 63 – ebolondul 1–3, 6–13, 15–24, 38 ēbolondul 24–7, 32-4, 37, 41, 43–5, 47–52, 54, 56–7, 71, 86, 97
möggabalodik 34
elkábul 14 – elkalambol 40 – ēkalamul 82, 93–7 – elkalandul 14, 77 – ēkalézul 77 – ēkarisztagul 92 – ēkatangul 71 – ekerembózsál 14 – ēkerënbótál 12 – ēkeverëdik 28, 53, 63, 80 – kóbólog 32 – ekóborog 14, 63, 76 – ēkószál 42
ētébolog 32 – eltéved 5–7, 13–4, 22, 27, 32, 34, 39, 42, 47–8, 54, 65–6, 72, 80, 85, 90, 98–9 etéved 1–5, 8–12, 15–21, 23, 26, 38, 53 ētéved 4, 30, 33, 35–7, 40–1, 43–5, 52–3, 55, 59, 63–4, 66, 68–79, 81–9, 91–7 – ētévejödik 93 ētévelödik 53 – elzalambol 3

Megjegyzés: Az adatok leírását a fő ige (az igekötő nélküli) betűrendje szerint közlöm, és csak a fonematikus eltéréseket vettem figyelembe. A címszóra vonatkozó leggyakoribb lexémák területi elhelyezkedését a 203. sz. térképlapon szemléltetem.

111. **elkotródik** LEX. Gyorsan, megszégyenülve eltávozik, elszalad. Fejezze ki ezt egy találó szóval! Pl. ha megszidják a gyereket, akkor az arról a helyről gyorsan ... (271)

elcankuozik 3
ehurénkodik 1
elibriköl 5, 24, 26 – elillan 12–3, 26, 34, 40, 42–3, 47, 55, 60, 66–7, 79, 81, 87 elillanik 59 elillanyik 26 – elinal 12, 14, 28, 42–3, 79, 85, 97 elinol 14 – elipriköl 1–4, 6–20, 22–3 – eliszkol 1–4, 10, 13, 16, 19, 28, 31, 40, 84, 93–4 eliszkul 63 eliszkuoddik 1, 3, 4 – elizgul 76
elkotródik 32 ekotródik 15 ēkotródik 33, 45, 48, 53, 61, 69, 70 elkotruoddik 5 – ēkudal 89, 96
ēlicel 46, 75–6
emarsol 8 – emenekül 15–6
eloson 91, 97
ēpárolog 92 – elpitliköl 11, 24–5 epitliköl 21 ēpitliköl 36, 38, 40, 47, 51, 54–5, 58, 89 ēpitlikő 32, 38, 49, 51–3, 55–6, 58–60 ēpitlikül 27–31, 34–7, 43, 45–6, 50, 57, 59 ēpitliküll 71, 84, 90 – ēpitlikű 37, 39, 42, 44, 48, 60, 62–3, 71, 76, 78, 88, 90 – ēpityliköl 32, 40, 50, 98–9 – ēpitylikül 45 ēpitylikű 33, 41, 48 – elpucol 4, 5, 7, 12 epucol 11 ēpucol 27–8, 33, 40, 55, 72, 98 ēpucó 49 elpucul 59 ēpucul 61, 66–8, 71, 77, 86, 96 ēpucú 42, 62, 87
eslisszöl 24 – ēspriccöl [40] ēspriccül 27 – elspurizik 13 ēspurizik 96 – ēsuhan 87 – elsurran 23
elszelel 11 ēszelel 54
elvándliz 25
ēzsódal 93
lëlép 25, 70, 76 möglép 51 – mögpucol 25 – mögugrik 38

Megjegyzés: A gyűjtött adatokat fonematikus jelöléssel, a fő ige betűrendje szerint írtam le. Az *elpitliköl* és az *elipriköl* lexémák kutatóterületen belüli megoszlását a 204. sz. térképlapon külön is szemléltetem.

112. **agyafúrt** LEX. Hogyan nevezik a csavaros észjárású embert, milyen gondolkodású az? (275)

agyafurt 66–7, 87, 89, 99 agyafurti 94
csinóblis 16, 19 csinógli 10 csinoglis 13, 24 csinóglis 13, 24
dörzsütt 76 kidörgőtt 40

fifikás 5, 26, 61, 96 fifikus 41–2, 59, 60, 71, 73, 81, 86 – fineszes 4, 15, 20, 41 fineszës 1, 3, 5, 7, 9–12, 14–6, 19, 24, 28–40, 44, 46, 48, 52, 61–6, 75–6, 83 finëszës 10, 13, 18, 20–2, 24, 27–9, 31, 38, 42, 44–5, 47, 56, 60–4, 66–8, 70, 73, 77–8 fineszös 2, 9, 16–7, 19, 25–6, 42–4, 49–51, 53–5, 58, 61, 69, 73–4, 79, 81, 83–99 finëszös 21, 31, 38, 42, 57, 72, 80 finészes 60 finészës 23 finesszës 40 finiszës 1, 3, 23, 31, 64, 73 finiszös 47, 71, 99 finneszës 6 finöszös 22, 50, 81 fineszes 7 fineszös 88 – firnájszos 71–2, 78 – firnyákos 1 – fitikus 72 fityikus 54 – fondorlatos 12, 23 – forsiftos 71, 74, 81 forsittos 74 – fortélos 37–8 – furfangos 7, 9, 28, 35–6, 41, 45, 55, 58–60, 63, 67, 79, 84, 87, 89, 93, 97–9 – furfangós 75 – furós 37

huncfut 11, 68

lángeszü 4, 31 – leleményës 76

ravasz 31, 76, 81

pëkuláló 14 spëkulán 47 spëkuláns 81 spëkulánt 2, 52, 66, 68, 78, 91

rafinát 62, 82–3, 85 rafinátt 2–4, 10, 12–4, 17–8, 22, 25, 27–8, 30, 32, 40, 47–8, 53–4, 58, 66–7, 76, 95–6, 98 kirafinátt 19, 34, 63, 88, 91, 94–6 rafinánt 16 rafinyatt 16 rafinérzott 77

Egyéb kifejezések: tulokos 76, 80, 87 – ügyvéd 30 – csavaros agya van 53 – csavaros eszü 8, 15, 23, 27, 31, 68, 98 – élës eszü 36, 59, 65 – kirafinátt eszü 39 – mindön hájja mökkent 67 – natyfejü 38 – tekerës eszü 13 – vág az esze 40 – világra való 68

Megjegyzés: A gyűjtés célja a címszóban megjelölt fogalomra vonatkozó melléknévi lexémák feljegyzése volt, a frazeológiai kapcsolatok a munka melléktermékeként kerültek elő. Az adatokat betűrendben közlöm, csak a fonematikus eltéréseket jelöltem.

113. hebehurgya LEX. Milyen ember az, aki kapkodva, meggondolatlanul végzi teendőit? (276)

dilinkóré 71

eszellős 3 – eszetlen 2, 3, 8, 14, 42, 45, 54, 64 esztelen 7, 15

gaborgyás 2, 7, 11, 16 gáborgyás 33

habra 31 – hamar 20 hamari 7, 12, 18, 66, 91, 93 – hamarihabbancs 83 – hamarihamvas 6, 13, 19, 27–31, 34, 36, 38, 40, 42, 47, 50, 54, 57, 63, 67–8, 77, 79, 87–91, 97–9 – hebehuba 63 – hebbehurgya 32 hebehorja 34 hebehurja 34 hebehorgya 3, 6, 7, 9, 14, 35–7, 39, 46, 48–9, 57, 71–2, 76, 80, 84–5, 97 hebehurgya 1, 2, 5, 8, 10–3, 15–6, 19, 21, 25, 27–8, 31–3, 40–1, 44–5, 47–8, 51–6, 58–9, 63–4, 66–7, 70–1, 73–4, 78–9, 81–2, 84–7, 89, 90, 92, 94–6, 98–9 – hebehorgyás 72 hebehurgyás 60, 75, 83, 87, 97 hebehurtya 77 hebehurtyás 77 – heblehubli 61 – hebrehabre 31 hebrehubra 23, 63 hibrihubri 43 – hebrencs 96 – hëpsziás 31 – hirtelen 9, 10, 13, 23, 43, 66, 76, 85, 99 hertelen 13 hërtelen 86

hörtelen 28 – hóbortás 64 hóbortos 28, 64 – hudémos 42 – hudribus 43 – hübelebalázs 67

idegës 61 idegös 85, 88, 99

kapkodó 63, 68, 87 – kapkodós 16, 59, 88 – kapkolódó 28, 36–7, 45, 53, 80 kapkolóddó 4, 5, 11–2, 14, 24, 38, 50, 83, 86 – kapkolóddós 26 – kelekól 56 – kelekóla 30, 36, 38, 56 – kelekólás 29 – kelekótya 19, 58, 61, 63, 69, 81–3, 89 kelekuotya 1, 3, 13, 16 – kelekótyás 69 kelekuottyás 22 – ketlekotla 13, 17, 19, 62, 85, (94), 95 – ketekóla 54

lótifuti 70

meklengës 15 meklëngës 2 – metres 15, 23 netres 1

szeleburdi 3, 16, 19, 24, 28, 31, 33, 37–8, 44, 49, 51, 64–5, 70, 94, 99 – szeles 11, 23, 26, 31, 37, 45–6, 54, 59, 63, 78–9, 81, 88, 93, 96, 99 – szélhámos 2, 37, 51, 54, 81, 85, 88, 90 szielhámos 5 – széllelbélűt 70 – szeleverdi 18, 97

zegrebugri 16

Kifejezések, igés formák, ikerszók:

ëbü–kutyábu [végzi a munkáját] 27 – ēdarabujja 71 – ēhirtelenködi 71 elötölli–hatujja 71 – hebehorgyáskodik 48 hebehurgyáskodik 62 – idekap–odakap 60 – kapkolóddik 48, 79 – kipköd–kapkod 41 kipkölődik–kapkolódik 51 – happ ēre, happ āra 90, rukföhaddott 6 rukfőhaddott 31, 34, 46, 63, 67–8, 76, 87, 97 – rohammunka 77 – Hamarihamvasnak szaros a kéd végi 77 stb.

Megjegyzés: A gyűjtés célja a hangulatfestő lexémák feljegyzése volt, ezek teszik ki az adatok többségét. Közlöm a nem ebbe a körbe tartozó szavakat is, mert köztük sok ritka tájszó van, másrészt a hangulatfestő jelleget (az expresszív képzőbokrok, az ikerszói jelleg miatt) nem is lehet könnyen elkülöníteni. Az adatokat ún. nagyolt fonetikus jelöléssel (a fonémaeltérés feltüntetése, az *ē, ā* hangok, a zárt *ë* és a teljes értékű diftongusok jelölése) betűrendben írtam le. – Nyelvföldrajzi szempontból figyelemre méltó, hogy az adatok között több alig ismert, csak kis területen élő tájszó is szerepel (pl. *gaborgyás, hudémos, hudribus, meklenges, metres, zegrebugri* stb.).

114. **gyengeelméjű LEX.** Hogyan mondják más szóval a nehézkes észjárású, gyenge szellemi képességű embert? (277)

agyalágyut 2, 24–5, 28 agyalágyutt 38 agyalágyútt 83, 89

balga 66 – ballos 9 – bamba 71 – bambula 12 – banga 2, 12, 33, 46, 52, 58 – beütésös [54] – bolond 7, 58 – böcce 80 – böszme 26, 32–3, 39, 45, 60–2, 69–72, 74, 78, 80, 83–4, 94–5 – buga 43 – buggyant 11–2, 14 – buta 8, 15, 17, 20–1, 25, 31, 37, 39, 42–4, 49, 55, 68–9, 81, 96

dilis 3 – dilinkós 19 – dinkós 93

ëgyügyü 13, 35, 74, 83 ëggyügyü 5–7, 9, 15, 31–2, 42, 47, 59, 66, 88, 93 – ëgyügyütt <8> – eszellős 27, 50, 63 – eszeviszi 48 – édomtalan 71

fafejü 68 – fárott 37 – fécédulás 13 – fédëszkás 61 fékëgyelmü 16, 49 fékögyelmü 24, 26, 87, 96–7 – fékerekü 24 – féküllős 74 – féleszü 6 fiëleszü 18 – fénótás 23 – fogyatékos [10], 66, [91] – furós <37>

gaborgyás 3, 19 gáborgyás 19 – gagyás 55 gagyós 54 – gazos <53> güge 61 – gügye 5, 14, 24, 28, 38, 42, 53–4, 60, 82, 85, 89, 99

gyagya 1, 3–5, 7, 8, 11, 13, 15, 18, 24–6, 28, 31–2, 34, 37–8, 42, 46, 49, 50, 53, 55–6, 58–9, 61, 65–6, 68, 71–3, 75–7, 79, 80, 83–9, 92–9 – gyagyás 8, 23, 40, 92, 97 – gyagyabeli 63 – gyagyajancsi 50 – gyámútalan 71 – gyarló 65 – gyëngeelméjü [46] gyöngelméjü 27 gyöngeelméjü 4, 20, [29], 66, [76], [91] – [gyogyós] 63, 69, 84, 96 – gyügye 4, 14, 22, 57, 64, 77 gyügyi 48

habókás 92 – hibbant 1, 5, 13–4, 16, 22–3, 29, 38, 40, 45, 47, 54, 63, 75, 87, 89, 90 – hóbortos 97 – hüje 3, 11, 22, 30, 57, 63, 79 hüle 46, 90, 96 – hüpe 51

kelekóla 54 – kelekótya 67 – kelekuottyás 22 – kótyagos 45

lajikus 78 – lüggyett 28 – lüke 22–4, 35, 39, 46, 51, 75, 86–7, 97 – lüttyett 36 – lüttyent 9 – lüttyös 54 – lütyü 13 lüttyü 13

mafla 46, 64, 71, 96 – mámlász 64 – maradi 14 – mosztra 71

nëmnormális 4, [36], [91] – nehézfejü 81 – normálitlan 76

<nyetres> 19

ostoba 51

sárgacédulás 13 – <sumák> 86 – süttülülü 96 – stikkës 20, 76, 96

<szetres> 41

tompaeszü 13 – tonoga 35 – tökéletlen 76

ügyefogyott 34, 59, 62, 66, 89 – ütődött 1, 5, 13, 19, 22, 27, 35–6, 38, 40, 50, 53, 59, 65–8, 74, 78

vékoneszü 41

Kifejezések: beütése van 36 – egy kerékkel kevesebb van neki 13 – hibádzik ëgy kereke 20, hiányzik ëgy kereke 21 – nincs mëg az egész fërtálla 17 – nincs ölég gódéjja 13 nincs ölég gógyéjja 54 – kicsit lajikus 50

Megjegyzés: Néhány adatközlő nem különíti el élesen a *hebehurgya* és a *gyengeelméjű* fogalmak szinonimakörét, ezért fordulnak elő azonos lexémák a két szócsoportban (pl. *gaborgyás, hóbortos, kelekótya* stb.).

115. **peckesen** LEX. Hogyan megy az, aki kidülleszti a mellét, és mint a kakas a tyúkok közt, páváskodva néz szerteszét? (274)

Határozóragos melléknevek:

bëgyëssen 60 – büszkén 4, 8, 11, 15, 24–5, 29, 31, 36, 39, 44, 51, 62, 72–3 büszkiën 7, 10 büszkénn 23, 46, 54, 66, 83, 87, 89, 90, 99

döjfössen 93

ékëssen 11–3, 31–2, 38, 46, 66, 68, 75–6 iëkëssen 4 ékössen 22, 41–3, 56–7, 76, 97

fëssen 57 – feszëssen 8, 14–5, 19, 28, 32, 83 feszössen 5, 50, 71 – fölvágóssan 78

gangossan 70–1 – gőgössen 2, 24, 27, 33, 35–7, 44, 47–9, 60–1, 66–7, 80, 86, 97 güögössen 4

hederéncëssen 24 – hëgyëssen 11, 28, 35, 37, 63, 65 högyössen 53, 55, 96, 99 – hëtykén 7, 17, 19, 21, 24, 61–2, 82 hëtykiën 3 hëtykénn 13, 64, 87 hötykén 71, 80, 92, 96 hötykösen 71 – höckössen 71 – högyönmagossan 83

kacéran 73, 98 – kacérossan 40, 70, 85, 87–8 kacértossan 33 kaszértossan 45 – kadométossan 89 – këkken 4 – këkkëssen 78 – kényëssen 75 – kevéjjen 23, 31, 59, 61, 63, 67, 72, 74, 78, 92, 94 – kevéllen 1, 6, 14, 19, 22, 32, 34–5, 41, 50, 62, 65, 67, 71, 81, 87, 96, 98 – kevéjössen 74, 91, 93, 99 – kevéllëssen 37 kevélössen 76, 80 – komótossan 90

pámpillássan 2, 7, 8, 10–15, 18–9, 21, 23–5, 32–3, 38–9, 50, 52, 56, 64, 70, 94 pámpilléssen 61 pámpillóssan 28, 31, 36–7, 45, 47, 51, 53, 57, 59, 60, 62, 65–6, 68, 70, 74–80, 83, 85, 87, 89, 90, 95, 97, 99 pámpillossan 29, 30 pámpilósan 98 – pëckësen 5 pëckëssen 70 pöckössen 55, 69, 71, 89 – pipëssen 28, 59

rátartian 5

Melléknevek: büszke 6 – fëss 65 – feszës 24 – fölvágós 84 fölváguos 22 – gőgös 52, 68, 81, 91 gőggös 16, 25 – hëtyke 3, 4, 9, 68, 81 – högyönmagos 84–5, 96 – kacéros 76 – kacifántos 76 – kevél 31, 36 – merëkle 4 – nyalka 3 – pámpillás 20, 22, 27, 47 pámpëllás 38 pámpillós 34–5, 42, 46, 58, 63, 66–7, 84, 86, 88, 91–2, 98 – páva 63, 68 – pávás 1 – rátarti 18, 63, 65 – rátartós 68, 93

Igék: ékösködik 85 – fecelög 22 feszelëg 40, 60 – feszitt 40, 86 – heder 13 – hëgyëskëdik 16 högyösködik 85 – hencëg 3 hencög 57–8 – hëtykélkëdik 28 – kakaskodik 59 – kevéjkëdik 18 kevéjködik 49, 56, 59 – pámpiláskodik 2, 7, 13, 16–8, 20, 26, 34, 40, 85 pámpillázik 79 pámpillóskodik 27, 49, 63, 84 – páváskodik 2, 26, 30, 40, 42, 59, 66, 79 – pipëskëdik 16

Kifejezések: kihaünëm – csëszëgeti–tëszëgeti magát 27 – hederi magát 24 hedergeti magát 59, 88 – módikájja magát 33, 52, 76, 86 – tëszi magát 34, 60 töszi magát 54 töszi–vöszi magát 50 – feszelëg, mind két krumpli ëgy zságba 13, 40

Megjegyzés: A kérdező mondat a határozóragos melléknévre irányult, az adatközlői válaszokban azonban nagy számban találhatók melléknevek, igék és frazeológiai kapcsolatok is. A szinonimacsoport teljesebb megismerése érdekében hasznosnak tartottam ezeket is leírni. A térkép – a kutatópontonkénti átlagosan 4–5 adat beírása miatt – nagyon nehezen áttekinthető, a lehetséges nyelvföldrajzi eltérések megállapításához behatóbb vizsgálatra lenne szükség.

116. címere LEX. A kukoricaszár legtetején ágas–bogas rész virít. Mije ez a kukoricának? (216)

cimëre 1, 9, 12–3, 17–9, 24, 30, 32–4, 37, 39, 48, 60, 62–3, 65, 68, 70, 75–6, 78, [83] cimërę 8, 11, 14, 16, 20, 22, 27, 31, 40, 46, 59, 65 cimęre 3, 5, 12, 19, 21,

24, 28, 41–2, 52, 61–2, 75, 77, 80, 93 cimëre 1, 2, 7, 22, 45–6, 59 – cimöre 4, 10, 17, 21–6, 29, 41, 43–5, 49–53, 56, 64, 66, 68–9, 72, 74–5, 79, 80, 82–88, 92–99 cimöre 2, 3, 15, 19, 20, 27, 36, 46, 54–5, 58, 71, 77, 81, 89, 90, 94 cimöre 6, 9, 11–2, 24, 26, 33–4, 44, 49, 65–7, 71–3 cimöre 1, 7, 14, 16, 18, 25, 28, 42, 47, <76> cím$^{\ddot{o}}$re 64 – cimre 64 – cimörö 2 – cimërgye 37, 61, 70, 78–9 cimërgye 31 – cimörgye 22, 29, 74, 81, 91, 93, 96 cimörgye 23

cirma 1, 3, 4, <7>, <10>, 19, 21, 26, 34–5, 41–2, 45, 48, 52, 57, 62, 68, 75–6, 79, 80, 86, 88, 90, 97–9 cirma 58, 79 – cirmájja 3

ciromgya 8, 35–6, 38, 47–8, 51, 53, 84

szirma 15, 77–8, 90, 97

ciroktya 47 ciròktya 2 cir^{u}óktya <16>

Megjegyzés: Lexikailag kevés változatot mutat, fonetikai és morfológiai szempontból azonban tanulságos. Nyelvföldrajzi különbség a gyűjtött és lejegyzett adatok alapján nem mutatható ki.

117. csipkebogyó LEX. Mi a neve a vadrózsa termésének? (201)

bicske 4–6, 27, 33, 43–5, 55–6, 58–63, 65, 70, 77, 79, 80, 83, 87–9, 91, 97–8 bicske 10, 45–6, 68, 97 bicske 27 – bücske 11, <16>, (46), 61, 68, 79, 86–8, 90 bücske 83 bücske 6, 12, 14, 59, 86 bücske 31, 54, 91

bricske 56, 87 – brücske 58, 88 brücske <67>, 77, <86>, 97

bicskënye 1, 3, 4, 16 – bücskönye 3 bücskönye 90

csicskënye 7 – csipiszke <64> – csipkebogyó [31], 64 csipkebogyuo 14, 19

hëcsli 1–4, <5>, 6, 7, 9–14, 16–9, 22–6, 32–44, 46–9, 51–60, 62, 65–8, 75–85, 87–9, [90], 91–6, 98–9 hëcsli 45 hëcsli 7, 10, 12, 25, 19–21, 36, 55, 59, 66, 87, 89, 93, 99 – höcsli 8, 15, 22, 26 höcsli 17, 21–3, 50, 84, <93>

hëcsëdli 13, 16, 27–9, 34, 36, 40, 45, 50–1, 54, 56, 58, 60, 62–5, 67–74, 80, 83, 85, 89, 94–6 hëcsëdli 47 hëcsëdli 47, 67, 77, 82, 84 – höcsödli 81, 89 höcsëdli 3

sekcsupri 4 – sekcsupor^{j}éttò 5 – sekszaporiëtt^{u}ó 6 – segviszketö 13 – segvakaró 27–8, <29>, 31–3, 35, 39, 40, 45–6, 48, 50, 54, 61, 63, 66, 70–1, 74, 78–80, 85, 88–9, 97, 99 segvakaró 25–6, 68, 75, 77 segvakar^{u}ó 4, 19 segvakaruo 14 segvakaró^{u} 34, 58, 67, 71, 91, 98 segvakaró^{u} 47, 81 sëgvakaró 38

szëcsëdli <31> – tüskebogyò^{u} 66 – vakarcs 35

Megjegyzés: Az egész kutatóterületen ismeretes a *hëcsli, hëcsëdli* szavak valamelyik fonetikai változata, érdekes, hogy a független *ö*-ző területen is gyakori a zárt *ë*-s forma. Nyelvföldrajzi jellegzetességként a zalai területrészen több ritkább előfordulású tájszó is hallható (pl. *sekcsupri, sekcsuporiëttto, sekszaporiëttuo, csicskënye* stb.). Egyes adatközlők más szót mondanak a csipkebogyóra (pl. *bicske, segvakaró),* és máshogyan nevezik a belőle készített lekvárt (pl. *hëcslilëgvár),* ez azonban csak szórványos előfordulású, és meglehetősen bizonytalan adat.

118. **petrezselyem LEX.** Mi annak a fehér gyökerű kerti növénynek a neve, amelyet a sárgarépával együtt a húslevesbe szoktak tenni? (199)

petrezsejëm [9], 24, 29, 35, [41], 57, 63, 78, [93–4] pętrẹzsejëm 12, [25], 28, 30, [55], 65, 67–8 pętrẹzsejëm 6, 23, 31, 36, 66, 76 petrezsejẹ̈m [44], 72 pętrẹzsejẹ̈m 73, [87] pętrẹzsejẹ̈m 5, 59 – petrezsejöm 69, 79, 86, 88, 95–6, 98 pętrẹzsejöm 72, 91 petrezsejọ̈m 97 pętrẹzsejọ̈m 4, 19, 27, 34 pętrẹzsejọ̈m 23 – pętrẹzselẹm 8 – petrezselëm 9, 29, 32–3, 35, 37–8, <39>, 60–1, 63, 70, 78 pętrezselëm 62 pętrẹzselëm 18, 77 pętrẹzselëm 5, 11–4, 16, 27, 31, 34, 36, 59, 64, 66 petrezselẹ̈m 15, 42, 48 pętrẹzselẹ̈m 1, 2, 6–8, 24, 64 – petrezselöm 44, [49], 50, <51>, 52–3, 57, 71, 74, 82, 85–6, <99> pętrẹzselöm 20, 38, 42–3, 46–7, 54, 80–1, 83–4, 92 pętrẹzselöm 15, 17, 22, 25, 58, 64, 87, 89, 91, 97 petrezselọ̈m 93 pętrẹzselọ̈m 7, 12, 16, 23, 75 pętrẹzselọ̈m 4, 21, 40 – pętrëzselöm 22 pętrëzselẹ̈m 3 – pętrözselöm 55

petrezsirom 18, 29, 37, (47), 60, 63, (69), 70–1, (77), (79), 89, 93–5, 98–9 pętrezsirom 81 pętrẹzsirom 19, 27, 31, 45, (46), (54), 58, (66–8), (75–6), 83, (88), 90–1, 97

petëmzsirom 13, 18, 28, 30, (38), 48 pętëmzsirom 3, (27), 40 pętëmzsirom 5, <14> petẹ̈mzsirom (6) – petömzsirom 53, (56), 57 pętömzsirom 26 petọ̈mzsirom 4

petris <(22)>

zőccség 32–3, 48, 53, 56, 61–2, [70] zőccséG 17, 20, 25, 28, 30–1, 36, 40, 47, 63, 83, 85, 90, 96 zőccsé^{i}G 76 zü$\breve{\text{ö}}$ccsi$\breve{\text{ë}}$G 5, 15, 18 zö$\breve{\text{ü}}$ccs^{i}éG 1, 6 z^{ü}őccsi$\breve{\text{ë}}$G 10 z^{ü}őccs^{i}éG 2, 3, 16 z^{ü}őccséG 4, [7], 11 ző^{ü}ccséG 19, 34–5, 37–9, 41, 49–52, 54–5, 59, 67–8, 80, 82, 87–8, 94–5 ző^{ü}ccsẹ́G 12 ző^{ü}ccsé^{i}G 93 zö$\breve{\text{ü}}$ccs^{e}éG 58

Megjegyzés: Az adatbőség oka a finom fonetikai eltérések (nyíltabb *e*, az *ë : ö* átmenete, a kettőshangzók stb.) jelölése. A *zőccség* szót nemcsak petrezselyem zöldjére értik, hanem együtt a zöldet a gyökérrel. Ha csak zöldet akarnak kérni, akkor így kérik: hozzá zőccség zőggyit! (96). A *petrezsirom* forma régies alak, adatközlőink szerint többnyire csak az idősebb korosztály él vele. Az archaikusabb adatok nagyobb számban a kutatóterület nyugati felében találhatók, és csak ezen a vidéken jegyeztem föl a *petëmzsirom* szót és fonetikai változatait.

119. **ribizli LEX.** Mi a neve a szőlőben, bokron termő, kis fürtű, apró fehér vagy piros bogyójú gyümölcsnek? (200)

ribizli 2, 3, 16–7, [19], 21, [22], [27], [29], [31], <35>, 41, [44], 47, [48], [51], [55], [58], 59, [60], 61–5, [66–7], 68, 70–4, <80>, 82–5, 87–9, 91, 93–6, 98, [99]

ribëzli 2–4, 7, 8, 12, 15, 19, 21–2, [23], 24, 33, 36, 42, 46–7, 61, 65, 68, 75, 78–80, 83, <87>, 90, <93< ribẹ̈zli 16 – ribözli <71>, 79, 80, 83–5, 90, <97>, 99 ribọ̈zli 90

rébëzli 11–4, 19, 21, 23–4, 27–40, 43, 45–6, 48, 52, 59, 60, 65–7,75–6, 78, 87–8 r^{i}ébëzli 4, 5, 6, 9, 16, 18, 19 ri$\breve{\text{ë}}$bëzli 14, 18 ri$\breve{\text{ë}}$bëzli 3, 7, 10, 13 ré^{i}bëzli 9, 68, 77 rébẹ̈zli 12, <32>, 34, 47, 66–7, 88 – rébözli 12, 22–3, 25–6, 41–5, 47–54, 56, 69, 71, 79, (84), 86, 88–9, 92, 97–9 rébọ̈zli 25 rébọzli 17, 20–1, 29, 44, 48, 52, (83)

ré^{i}bözli 57, 81 ré^{i}bözli 55, 91 r^{e}ébözli 58, 79, (94), 99 reébözli 58 ré^{i}bözli 68 – rëbëzli 15 – rębëzli 66

ribiszke 5, 9, [10], 15, 17, [23], 24, [25], [34], 41–2, [47], [59], [64–5], [67], 70, [72–3], [75], [82–3], [85], [89], [91–2], [94] ribiszkę 87 – ribëszke 70, <75>, (80) ribëszke 91 – ribiszki 43 – rębiszke 22

lébëzli 13 l^{i}ébëzli 13

Megjegyzés: A kutatóterület nyugati részén a *rébëzli ~ rébözli* forma az általános használatú, itt a ribizli változat a regionális köznyelvi hatás eredményének számít. A *ribiszke* lexémát mindenütt újabb eredetű, hivatalos használatú szónak tekintik.

120. ketrecek LEX. Mik azok a többnyire dróthálóból készített kis ládák, amelyekben nyulakat nevelnek, vagy az élőbaromfit szállítják? Azok a ... (110)

ketrecëk 15, [30], 32, 39, [48] kętręcëk 1, 3, 4, 6, 7, 9–13, 16–7, 19, 21, 23, 29, [31], 34, 38, [40], [47], 52, [66] kętrecëk 28 käträcëk 2, 4, 5, 18 käträcëk 14 kętręcęk 5, 12 – ketrecök 48, 56, 80, 92 kętręcök 19, 22, 55, [97] kętręcök 44 kętręcǫk 42, 54 – ketrëcëk 35, 60–2, 64–5, 70, 73, [78], 80, 93 kętrëcëk 59, 63, [66], 76 ketrëcëk 9 – kętręcök <67> – ketröcök 45, 49, 50, <52>, 69, 71, 74, 80, 82, [86], 88–9, [95], 96–7, [98] kętröcök 43, 57–8, 79, 83–5, 87, 90–2, [94] ketröcök 74, 82, 93 kętröcǫk 67–8, 72

katrocok 23, 29–31, 35–6, 38, 41, 43–4, 46, 49–51, 53, 56–65, (66), 67–73, 76–9, 83–5, (86), 87, 89–91, 93–4, (95–7), (99) kątrocok 28, 55, 75, 81 – katrócok 17, 20–1, 23, 27, 32–4, 39–41, 45, 47, (48), 50, 53–4 kątrócok 28, (52) katruocok 1 katruòcok 2, 8, 19 katr^{u}ócok 3, 7, 8, 10, 13, 15–6, 22

Megjegyzés: Nyelvföldrajzi tanulságok: A *katrócok* szóalak csak a kutatóterület nyugati részén fordul elő, ennek nyitódó kettőshangzós változatai pedig a zalai községekben hallhatók. A *katrocok* forma a keleti területrészre jellemző. A *ketrec* és a *ketrëc* szóalak használatában is van területi eltérés: a nyílt *e*-s megoldás a nyugati, a zárt *ë*-s a keleti kutatópontokon gyakori, az *ö*-ző adatokat pedig a más térképlapokon már többször szemléltetett déli, független *ö*-ző kutatópontokon jegyeztem föl. (A *-k* többesjel előtti *ö*-zés azonban nagyobb területen érvényesül!) – Adatközlőink egy része szerint a *katroc* forma régiesebb. Másutt a magas és mély hangrendű *(ketrec ~ katroc)* szópárnak más–más jelentést tulajdonítanak, pl. a tömőkacsák elkerített, fölül nyitott helye a *katroc*, a dróthálóból készített, fölül zárt nyúltartó eszköz neve pedig: *ketrec*.

121. kikérdezi LEX. A tanító az iskolában ellenőrzi, hogy megtanulták-e az otthoni leckét, azt a gyerekektől ... (65)

kikérdëzi 17, 20, 27–33, 35–9, 48, 59, 62–4, 70, 72, 76, 78, 82, 93 kikérdëzi 28, 77 kikęrdëzi 23, 65 kikęrdęzi [25], 68 kik^{i}érdëzi 10, 12–3, 16 kik^{i}érdęzi 3, 4, 10, 12, 14, 16 kikiërdęzi 5, 14, 18 kiké^{i}rdëzi 11, 24, 46, 52, 75 kiké^{i}rdęzi 42, 52, 75 kiké^{i}rdëzi 9 kiké^{i}rdęzi 24 – kikérdözi 21, 25, 40–1, 43–5, 49, 50, 53, 56–7, 69, 71, 74, 79, 82,

89, 90, 92–3, 96 kikérdözi 22, 26 kikérdözi 25, 55, 86, 88, 99 kikérdözi 34 kikérdözi 54, 83–5, 87, 91, 95–6 kikérdözi 94 kikérdözi 58, 98

kükërdëzi 8 kükiërdëzi 8 kükérdëzi 4 kükérdëzi 2, 3 kükérdözi 15 kükiërdözi 22 kükiërdözi 7 kükiërdözi 1

kikérdi 19, 34, 50 kikérdi 24, 79 kikérdi 2, 11, 13 kikiërdi 16 kikérdi 59

fölkérdëzi 78 fölkérdëzi 31 fölkérdëzi 59, 67 fölkérdëzi 10 fölkérdëzi 47 fölkérdözi 51 fölkérdözi 21 – főkérdëzi 40, 60 főükérdözi 52, 81 főkérdëzi 68 főükérdözi 91 – fökérdëzi 17 fökiërdëzi 6 fökérdëzi 2, 7 fökérdözi 5

fölkérdi 32 fölkérdi 68 – fökiërdi 5 fökérdi 14

mëkkérdëzi 39, 48, 60, 78 mëkkérdëzi 46, 70 mëkkérdëzi 31 mëkkérdëzi 24 mëkkiërdëzi 18 mëkkérdëzi 6, 9, [18] mëkkérdëzi 59 mökkérdözi 51, 80 mökkérdözi 97

mökkérdi 41

Megjegyzés: Az eredeti szándék szerint fonetikai térképlapnak készült, ám a kérdésre természetszerűleg különböző igekötős válaszok érkeztek, így csak másodlagosan alkalmas az itteni nyelvjárások hangtani vizsgálatára. A *kérdez* igének a rövid változatát *(kérd)* is használják, elsősorban az archaikusabb nyugati területeken, a *–dez* végződésben az *ë : ö* megfelelés és átmenet finom megoldásait figyelhetjük meg. A nyugati szegélyt, a zalai községeket két nyelvjárási sajátosság különíti el: megfigyelhető a magánhangzóközi *z* hang nyúlása, bár a legtöbbször csak félhosszú hangot jegyeztem föl *(kükiërdëzi)*, továbbá a Principális–csatorna vonalában jellemző a *ki-* igekötő *ü–ző* változata is. Ez utóbbi jelenség a nyugati nyelvjárási régió egyik sajátossága, a megjelölt területsávban van a keleti határvonala.

122. megdörzsöljük LEX. Reggel, ébredés után a szemünket jól ... [mutatom] (174)

mëgdörgöjjük 38 – mögdörgöjjük 57, 91, <92>, 99 – mëgdörgöllük 2, 3, 10, 15–6, 19, 21–2, 27, 33, 38, 40, 47, 49 – mögdörgöllük 45, 50, 57–8 – mëgdörgüjjük 28, 31, 35–7, 59, 61, 64–5, 68, 70–1, 74–5, 77–8, 84, 97 – mögdörgüjjük 69, 80–1, 83, 85–6, 88, 90–2, 94–6, 98 – mögdörgüllük 41

mëgdörzsöjjük <31>, 67, 97 mëgdörzsöjjük 60, 66, 79, 89 – mögdörzsöjjük 82, 93, 99 – mëgdörzsöllük 1–9, 11–8, 21, 23–4, 32–4, 38–9, 48–9 mëgdörzsöllük 20, 26 – mögdörzsöllük <6>, 23, 25–6, 45, 50–6 – mëgdörzsüjjük 28–30, 35, 37, 42, 46, 59, 60, 64, 66–7, 70, 76, 84 mëgdörzsüjjük 36, 59, 65, 75 mëgdörzsüjjük 41, 43–4, 87 – mögdörzsüjjük 82, 87, 89, 93 mögdörzsüjjük 46 – mëgdörzsüllük (36)

kidörgöllük 9, 13 kidörgöllük 8 – kidörgüjjük 44, 68, 73, 78 kidörgüjjük 67

kidörzsöjjük 44 – kidörzsüjjük 41, 63, 72 – kidörzsüllük 43

kitürüjjük 63

mögzsurolluk 49

Megjegyzés: A *meg-* igekötő *ö–zését* a 210. sz. közös térképlapon szemléltetem. A kérdés alapján gyűjtött adatok több nyelvjárási jelenség elhatárolásához is hozzájárulhatnak. Az *-l* képző előtti kötőhangzó a kutatóterület nyugati felében jellemzően *ö*, a keleti részen *ü* hang, bár néhány, főleg református lakosságú kutatóponton az *ö* is megtalálható. Az *lj* hangkapcsolat nyelvjárási megoldása a 34–37–58. kutatópont vonalától nyugatra *ll*, keletre *jj* (pl. *mëgdörzsöllük : mögdörzsüjjük).*

123. pödörni LEX. Akinek hosszú bajusza van, annak gyakran ki kell a bajszát ... (232)

pödörni [24], 43–4, 46, [53], 57, [58], 59, 61, 63, <64>, 67, 70–3, 76, 79, 80, 82–5, [86], 87–8, 90–6, 99 pödörni [31] – pödörnyi 1, 9, 12, 14–5, 17, 19, 22–6, 29, 30, 32–3, 35, 37–9, 42–6, 48–54, 56–8, 60, 62, <63>, 64–6, 69, 74–8, (80), 81, 86–7, 89, (93), 97–8, (99) pödörnyi 2–8, 10–1, 13, 16, 18, 25, 27–8, 31, 34, 36, 40–1, 47, 55 pödörñi 42, 44, <61>, 68, 81 pödörnyi 24

pödörinteni 92

pörgetnyi 6, 17, 20–1 pörgetnyi 7, 19

södörnyi <8>

Megjegyzés: A főnévi igenév képzőjében előforduló *–ni : –nyi* szembenállás nyelvföldrajzi képét a 217. sz. térképlapon szemléltetem. A gyűjtött adatok alapján megállapíthatjuk a hátrább képzett *d̨* hang elterjedését is, ez a kutatóterület nyugati felére jellemző, bár nem mindegyik községben érvényesül következetesen, a keleti félen (a 30–58. kutatópont vonalától keletre) egyetlen példában sem hallottam. A *pörgetnyi* szó csak a zalai részen került elő.

124. hű LEX. A jó orvos az esküjéhez élete végéig ... (39)

hű [2], [8], [9], [11–2], 24, 27–32, 34–8, 40–6, 48–54, 57–99 hü̇ 2, [5], 9, 20, 23, 35, 39, 42, 48, 54, 75–6, 89, 93, 96 – hü 1–19, 21–7, 33–4, 39, 40, 43–8, 53, 55–6, 66, 75, 99

hűségës 24, 36, 39, 52, 59, 68 hü̇ségës 23, 39 hü̇s'égës 7 – hűségös 51, 81, 86, 91 hűségö̧s 59, 68 hü̇ségös 89 – –hüségës 20, 24 hüsȩ́gës 52 hüsȩ́gö̧s 52 – hüsȩ́gös 21 hüs'égös 8 hüs'égö̧s 4

Megjegyzés: A köznyelvi *ű* : nyelvjárási *ü* megfelelés szóföldrajzát a *bűvész* szóval közös térképlapon szemléltetem (212. sz.). A zalai községekben az ű csak neológ adatként van jelen, a somogyi részen azonban kelet felé haladva számuk egyre nő, Külső–Somogyban használata már általános érvényű.

125. sír (fn) LEX. Mi az a kis földhalom a temetőben, ami alatt halottaink nyugszanak? (33)

sir 1–99 si̇r 14, 41, 78, 82, 92–3 – sír [4], 6, 8, 9, 11–2, 17, 21, 24, 26–7, <28>, 30, 32, 38–9, 42–4, 46, 50, 52–3, 56–7, 59, <60>, 64–6, 71, 75–6, 78, 80, 82–6, 93–4, 96, 98–9

sirhalom 1, 2, 5, 7, 8, 10, 16–8, 20, 22–3, 25, 27, 29, 31, 36–7, 59, 63, 66, 76, 80–1, 86, 90, 98 sirha̧lom 66, 77 si̇rhalom 9, [24] sírhalom 44, 46

sirhant 2, 22, 64

sirdomb 13, 34

Megjegyzés: A köznyelvi *í* helyén az egész kutatóterületen jellemző a rövid *i (sir, sirhalom).* A köznyelvi hosszú *í*-s forma *(sír)* azonban (második helyen lévő, kisebb használatú adatként) mindenütt, a zalai községekben is jelen van, valószínű ebben az egy szótagos szóra eső hangsúly is szerepet játszik, hiszen a hosszabb szóban *(sírhalom)* Zalában nincs *í,* Somogyban is csak két községben hallottam.

A grafikai jeles szemléltetésű térképlapok adatleírása

Ebben a fejezetben azoknak a térképlapoknak a teljes adatanyagát közlöm, amelyekről külön-külön szólapot rajzoltam (126–206. sz.), ezeken a főbb nyelvjárási sajátosságokat grafikai jelekkel szemléltetem. A térképlap fő témáján kívül azonban a gyűjtött anyagban több más, kisebb hatókörű vagy az illető lapon nem vizsgált sajátosság is van, ezért az ilyen egyedi szemléltetésű térképlapoknak a szótárszerű adatleírását is fontosnak tartottam. A FON. térképlapok szemléltetése csak 2–3 nyelvjárási jelenség ábrázolására terjedhet ki (pl. az *ö*-zés, az *l*-ezés), de az anyagban dokumentált egyéb sajátosságok (pl. a nyíltabb *e,* a zártabb *á* hangok, a kettőshangzók fokozatai stb.) csak a teljes adatleírásban mutathatók be. A MORF. lapok grafikai jeles szemléltetése csak az alaktani sajátosságok ábrázolására, a LEX. térképek pedig a tájszókülönbségre hívják fel a figyelmet, ezen címszók anyagának fonetikai jellemzőit szintén csak a szótárszerű adatleírásból tanulmányozhatjuk. Továbbá a szemléltetés nem ad lehetőséget pl. az archaikus, a neológ vagy a ritka adatok jelölésére, ezt is ebből a leírásból lehet megtudni.

FONETIKAI TÉRKÉPLAPOK

126. hegy FON. Mi a neve a nagyon magasra kiemelkedő földtömegnek, amelyen szőlőt szoktak termelni? (1)

hëgy 32–3, 35, 37–9, [41], [44], [52], 60–1, 70, 72, [73], 78, [87] hëGy 1–24, 27–31, 34, 36, 40, 42, 46–7, 59, 62–8, 75–7 hę̈gy 52 – högy 41, (42), 45, (46), 48–53, 56–7, (70), 71, 74, (78), 79, 80, 82–3, 85, 87, 89, 92–6 höGy (19), <23>, 25, 43–4, 54–5, 58, 73, 76, 81, 84, 86, 88–99 hȯGy <9>, 26

127. len FON. Mi az a kendernél kisebb rostnövény, aminek kék virága van, és finom vászon készül belőle? (206)

len 61-4, <68>, 70–4, 83 le̩n 84 le̩n 64, 71–3 – lën 1–24, [25], 27–30, [31], 32–40, [41], 42, [43], 44, 46–8, 51–2, 54, [55], 56, 59, 60, 64–6, [67], 68, 70–1, 75–8, 80–5, [87], [90–2], 93, [96] lę̈n 71, 93 lę̈n 7, 15, 31, 48, 76, 84–6 – lön 25–6, (30), 31, 36,

<37>, 41, 43–5, (46), 48–53, (54), 56–8, <59>, <65>, 67, 69, (75), 76, 81, 83, 85–92, 94–9 lộn 23–5, 36, 42, 48, 53, 83, 90–1

128. fegyelem FON. Az iskolában és a katonaságnál is nagyon fontos, hogy mindig legyen tisztaság, rend és ... (62)

fẹgyẹlẹ̈m 91, 94 – fëgyẹlẹm <76> – fëgyelëm 1–4, 9–12, 16–7, 19, [20], 21–2, 27–33, 36–40, 56, 59, 60, 62–3, [64], 65, <66>, 70, 76 fëgyelẹ̈m 3, 5, 7, 8, 12, 14, 18, 20, 35–6, 44, [49], [55], 61, 65, 78, 97 fëgyẹlëm 6, 13 fẹ̈gyelëm 4, 18 fẹ̈gyẹlẹ̈m 46 – fegyelöm 69, 94–5, 99 fegyẹlöm 91, 93 – fëgyelöm 4, 10–2, 25, <28>, 42, 45, 49–51, 53–6, 58–9, 64, 67–9, 77, 79, 80, 82–9, 91, 99 fëgyẹlöm 22–3 fëgyelọ̈m 4, 10, 15–6, 21, 23, 34, 37, 47, 54, 67 fëgyẹlọ̈m 13, 31, 46, 77 fẹ̈gyelöm 24, 26, 41, 43–4, 71, 92–3 fẹ̈gyelọ̈m 24, 26 – fëgyẹlöm 64 – fögyelẹ̈m 34 fögyelẹ̈m 6, 20, 34 – fögyelöm 8, 9, 20, 25, 34–5, 49, 50, 52, 56–7, 69, 71, 74, 80–2, (83–5), 87, 89–92, 94, 96, (97), 98–9 fögyẹlöm 55 fögyelọ̈m 35 fögyelöm 14, 18, 26, 43–4, 48, 86, 93 fögyelọ̈m 8, 11, 17, 24, 45

129. betlehemesek FON. Kik azok, akik karácsony előtt Kisjézussal és istállóval szoktak járni házról házra? (23)

bẹtlehemesëk 29 – betlehemësëk 64, 72 bẹtlehemësëk 59 – betlehemẹ̈sọ̈k <63> – betlehemösök 70, <91>, 92, 94 betlehemọ̈sọ̈k 29

bëtlehemësëk 1–3, 9–11, 13, 18, 22, 27, 30, 36, 38, 40, 45, 52, [54], 59, 60, 64–5, 67–8, 70, 76, 78, 87 bẹ̈tlehemësëk 8, 11, 16, 19 bëtlehemẹ̈sẹ̈k 21, 24, 77 bëtlehemẹ̈sëk 38, 40 bëtlehemẹ̈sẹ̈k 36, 68 bëtlẹhemësëk 20 bëtlẹhẹmësëk 59 bẹ̈tlẹhẹmësëk 61 bëtlẹhẹmësëk 12, 15 bëtlẹhẹmësëk 5, 6 bëtlẹhẹmẹ̈sẹ̈k 6 bëtlehemmësëk 65 bëtlẹhẹmmẹ̈sẹ̈k 66 bẹ̈tlẹhẹmësëk 9 bẹ̈tlehemẹ̈sëk 47 bẹ̈tlẹhẹmësëk 14–5 – bëtlehemësök 32 bëtlehemẹ̈sọ̈k 3, 64 bẹ̈tlẹhẹmësök 5 bëtlehemẹ̈sọ̈k 4, 21 bẹ̈tlehemẹ̈sök 52 – bëtlehemösök 67, 80, 93 bëtlehemọ̈sök 23 bẹ̈tlehemösök 80, 93 bẹ̈tlẹhẹmösök 41

bötlehemesëk 20 – bötlehemësëk 18, 20, 24, 27, 33, 40, 75 bötlehemẹ̈sëk 33 bötẹ̈lẹhẹmësëk 17 bötlehemẹ̈sẹ̈k 6 bötlehemësök 1 bötlehemẹ̈sọ̈k 68, 78 bötlehemẹ̈sök 77 bötlehemmẹ̈sọ̈k 15 – bötlehemọ̈sëk 34 bötlehemọ̈sẹ̈k 28 – bötlehemösök 22, 24–5, 32, 37, 41, 44, 47–58, 63, 69, 71, 73–5, 79–83, 85, 89–99 bötẹ̈lehemösök 19 bötlehẹmösök 26 bötlẹhẹmösök 43, 84, 86–7 bötẹ̈lẹhẹmösök 16 bötlehemọ̈sọ̈k 35 bötlẹhẹmọ̈sọ̈k 46 bötlehemọ̈sọ̈k 45 bötẹ̈lehemọ̈sök 8 bötlehemmösök <25>

bëtlehemẹ̈sek 42, 76 – bötlehemesek 1

bẹtlẹhẹmẹ̈ssek 4 bëtlehemẹ̈ssek 35 – bötlehemmössek 7 bëtlehemmössök 84 –bötlehemẹ̈ssẹ̈k 2, 3, 23, 31, 34, 64, 66 bẹ̈tlehemẹ̈sẹ̈k 10 bẹtlẹhẹmẹ̈sẹ̈k 7 bëtlehemẹ̈sẹ̈k 36

bëtlehemmëšëk 31 – bëtlehemmössök 84 bötlehemëssëk 2, 3 böt̨lehemëšëk 3 böt̨lehemẹšëk 28 – böt̨lehemöšök 28 bötl̨ẹhemmössök 42 – bötlehẹmösök 71

bëtlëhemësëk 60 bëtlẹhemësëk 65 – bëtlẹhọmọsëk 68 bötlẹhemösök 82 bötlẹhemösök 67 – bötlehọmösök 71

bët̨lehemëz$^{\ddot{u}}$ök 5 bëtlehemọzők 93

bötlememist̨ák 8

130. ettem FON. Ha megkérdezik tőlem, mi volt az ebéd, így válaszolok: Ebédre én pörköltet ... (74)

ettem <64> – ëttem 29, 30, 42–3, [44], 46, 64–6, 68–70, 73, 76, 78, 93 ët̨t̨em 9, 17, 21–4, 32–3, 35, 37-40, 47 ëttẹm 59, 65–7, 75, 77 ët̨t̨ẹm 1–3, 5–8, 10–6, 19, 23–4, 27–8, 31, 34, 36 ët̨t̨ạ̈m 2, 18 ët̀em <29> ẹttem 43, 63, 72, 87 ët̨t̨em 20, 24 ẹ̈t̨t̨em 26, 92 ẹ̈t̨t̨ẹm 4, <10> – öttem (42), 43, 58, 69, 71, 74, 79, 82, 86–90, 92–3, 98–9 öttẹm 26, 41, 80–1, 84–5, 91, 93–5, 97 öt̨t̨ẹm 16, 20, 25, 45, 48–54, 56–7 ọ̈ttẹm 68–9, 83, 87, 93 ọ̈t̨t̨ẹm 55

131. vegyesen FON. Kérdezik a boltban, hogy milyen cukorkát tegyenek az ajándékcsomagba? Azt felelem: Rakjanak bele mindegyik fajtából ... (Hogyan?) ... (162)

vegyesen 29 – vegyessen 29, 39, 45, 56, 89, 91, 94–5 vegyẹssen 64, 86 vẹgyessen 92 vẹgyẹssen 5, 26, 44, 58, 66, 68–9, 79, 87, 89, 97–9 vạ̈gyạ̈ssen 66 vẹgyẹssẹn 67–8, 76, 91 vẹgyẹsse~ 93 – vegyëssen 9, 13, 15–6, 19, 27–8, 32, 34–5, 39, 40, 44, 47, 59, 62, 68, 70, 78, 90 vẹgyëssen 32, 37, 43 vẹgyëssen 1, 2, 4–6, 11–4, 20, 31, 65, 75, 77 vẹgyëssẹ~ 1 vẹgyẹssẹn 3, 10, 16, 28, 36, 67 vegyẹssen 21, 37, 43, 64 vẹgyẹssen 59 vẹgyẹssen 17, 75, <79>, 86 – vëgyessen 42, 61 vëgyessẹ~ 22 – vëgyëssen 4, 7, 9, <19>, 20, 23, 30, 37, 44, 60–1, 63–4, 66, 70, [71], 73, 76, 82, 88, 90 vëgyëssẹ~ 25 vëgyëssẹn 5, 22, 55 vëgyëssen 9, 26, 65, 93 vëgyẹssen 26 vëgyẹssen 23, <63>, 64, 72, 87 vẹ̈gyëssen 50 vẹ̈gyẹssen 88

vegyössen 7, 33, 38, 41–3, 45, 48–9, 51–4, 56–7, 68, 71, 74, <79>, 80, 86, 94 vegyössẹn 81 vẹgyössen 8, 16, 21, 83–5, 95 vẹgyössẹ~ 18 vegyọssen 59 vẹgyọssen 1, 4, 11 vẹgyọssẹ~ 2 vẹgyọssẹn 10, 21, 67 – vëgyössen <80> vẹ̈gyössen 52, 87 vẹ̈gyọssen 25, 45 vẹ̈gyọssẹ~ 8 – vögyössen 22, 43, 45, 50, 71, 80, <89>, 92, 96 vögyössẹn 81 vögyössẹn 55 vögyọssen 24, 71, 82, <89>

132. ezer FON. Mi következik a 900 után, ha százasával számolunk? (134)

ezer <64> – ezër 4, 5, 8–12, 15, 17–8, 21, 29–37, 39, 40, [41], [44], 48, 59–62, 64–5, 68, 70, 73, 78 ezẹr 26 ẹzër 1–3, 6, 7, 13–4, 16, 19, 22–4, 27–8, 38, 46–7, 63, 66–7, 72, 75–7 ezẹr 2, 10, 42, 52, 55, 60, <64> ẹzẹr 20, 25, <59> – ezör 22, 26, 41, 43,

48–53, 56–7, 69, 71, 74, 79, 80, 82, 88–90, 92–7, 99 ęzör <7>, 25, 54–5, 58, 81, 83–7, 91, 98 ezȯr 10, 41, 44–5, 67, 90

133. fészek FON. Hogyan nevezik a madarak lakóhelyét? (234)

fészëk 23–4, 27–33, 35–6, 39, 40, 48, [55], 59–63, 65–8, 70, 77 fészȩk 23, 32, <64>, 76 fȩszëk 17, 20, 27, 31, 64 fȩszëk 31 fȩszȩk 23 fiëszëk 18 fiëszëk 2, 10 fészëk 3, [7], [16], [22] fészëk 24, 34, 37–8, 40, 46–7, 52, 72, [73], 75–6, 87, [93] – fészȯk 25–6, 41, 53–4, 56, 69, 71, 73–4, 76, 80, 82, 85–6, 88–90, 96–7, 99 fészȯk 32, 55, <77>, 78–9, 87 fészȯk <25> fiëszȯk 22 fészȯk 22 feëszȯk 58 fészȯk 79 fëiszȯk 91, 94–6 fészȯk 43–5, 48, 50–2, 57, 72, 83–4, 87, 91–3, 98 fȩszȯk 49, 91 fészȯk 42

fécëk 6, 11, 13, 16 fȩcëk 20–1 fiëcëk 1, 5, 6, (18) fiëcëk 2, 3, 6–10, 13–4, 16 fiëcȩk 20 fécëk 3, 4, 8, 10–2, 14–5, 19, 38 fëicëk 9 fécëk 9, 11

134. selyem FON. Mi az a vékony, fényes ruhaanyag, amelyet régen kizárólag egy hernyófajta gubójából készítettek? (126)

sejëm [8], [21], [24], 27, 29–31, 44, [48], 59–61, 63, [64], 65, 75–6, 78, [93] sejëm [12], 16, 23, 36, 66, 68 sejȩm 44, 46, 66, 78 sejȩm 72, 77 – sejöm 7, [41], 43, 50, 53–4, 57, 64, 67, 79, 87, 92–3, 96, 99 sejöm [25], 55, 77, 91, [94] sejȯm 2, 69, 71, 82 sejȯm 8, 10

selȩm <64> – selëm 8, 9, 17–8, 21, 24, 27, 32–5, 38, 44, 47–8, (60–1), 63, 70, 78 selëm 2–7, 11–6, 23, 28, 31, 35–7, 40, 46, 65–6, 68, 75–7 sȃlëm 5 selȩm 19, 38–9, 46–7, <59>, 76 selȩm 3, 13, 64 – selöm 10, 18, 25–6, 41, (43–4), 45, 48–9, 51–3, 56–7, 67, 69, 74, 78–9, 81-2, 87–9, 96, 98–9 selöm 2, 7, 8, 10, (17), 22–3, 26, 38, 42, 46–7, 50, 54–5, 58, (60), 62, 64, 71, 77, 80, 83–7, 90–1, 93–5, 97–8 selȯm 19, 37 selȯm 1, 5, 20–1, 25 selöm <25>

135. lepedő FON. Mi az az ágynemű, amit a szalmazsákra vagy a heverőre terítünk, amin alszunk? (125)

lepedő 21, 29, <64> lepeḍő 31 lepedȍ 65 lepeḍ^{ü}ő <8> lepedő^{ü} 65 – lepëdő 30, 33, [41], 59, 62, [64], 65, 73, [90] lepëḍő <31>, 36 lepëdő 68 lepȩdő 27 lepȩdő 44, 59, 64, 76, 92 lepȩḍő 68 lepëdȍ 21 lepëḍȍ 2 lepȩdȍ 24 lepȩḍȍ 21 lepëdüȍ [8] lepëd^{ü}ő 12, 16 lepëdüȍ 3, 10, 15 lepëdȍü 9, 24 lepëdő^{ü} 27, 66

lepödő 32–3, 39, 41, 48, 51, 53, 60–1, 69, 70, 74, 78, 82–3, 86–92 lepödő 14, 26, 35, 40, 45, 50, 56–7, 59, 63–4, 68, 71, 76–7, 96 lepȯḍő 3, 28, 31, 34, 43, 54 lepödȍ 25 lepödȍ 1, 4, 13, 16, 26, 38 lepȯḍȍ 2, 12, 20, 25 lepȯdő 44 lepȯḍő 35, 43, 45, 72 lepȯḍő 36, 43 lepȯdő 86 lepȯdȍ 21, 23, 66 lepȯḍȍ 47 lepȯḍȍ 2 lepödő 17, 77

lepödő 17 lepödüö 15 lepödüö 8, 14–6, 22 lepödüő 1, 6, 14, 18, 22 lepődüő 7, 11 lepődüö 5 lepődüő 2 lepőd^{ü}ő 9, 12, 19 lepőd^{ü}ő 4 lepödő^{ü} 11, 52 lepődőü 55, 58, 66, 81 lepődőü 55 lepődő^{ü} 67, 71, 79, 93, 99 lepődő^{ü} 37 lepődő^{ü} 42, 46, 49, 75, 80, 83–5, 87, 91, 94–5 lepődő^{ü} <45>, 98 lepödő^{ü} 76, 93, 97–8 lepödő^{ü} 98 lepöd^{ë}ő 79 – lepödö 10 lepöde <(92)>

136. sekrestye FON. Mi a neve a templom melletti kis helyiségnek, ahol öltözködik a pap? (30)

sekrëstye 9, 24, 29, 31, [60], 64, 73, 78 sekrẹstye 68, 72, 93 sẹkrëstyę 3, 36 sẹkrẹstyę 11, 76 – sekröstye 68, 71, <79>, <89>, 92–3 sekröstyę 58, <91> sẹkröstye 44 sẹkröstyę 2, 66, 77 sekrọstye 27, 37–8, 48, 64 sẹkröstye <9>, 24

segrëstye 9, 27, [28], 29, 31, 32–3, 35, 38–40, 59–62, 64–5, 70 segrëstye 13–4, 21, 28, 30, 34, 78 segrëstyę 3, <5>, 7, 11, 17, 20, 34, 36, 75–6, 81 segrẹstye 27, 32, 59, 63, 65 segrẹstyę 8, 21 segrẹstye 3, 4, 23–4, 40, 68, 75 segrẹstyę 12, 19, 20, 66 – segröstye 19, 41, 45, 50, 52–3, 56, 68–9, 71, 74, 80, 92–3, 98–9 segröstye 10, 21, 43, 49, 51, 59, 67–8, 82–5, 90, 94–7 segröstyę 3, 4, 6, 7, 10, 12, 16, 25–6, 44, 46–7, <54>, 55, 57, 66, 75, 77, 86–8, 91 segrọstye <15>, <31>, 32, 40 segrọstye 2, 34, 42 segrọstyę 5, 6, 14, 18, 28

segrëcskę 2, 15 segrẹcske 15 segrẹcskę 8, 23 – segröcskę 1, 2, 7, 16, 21 segrọcskę 15

segrọske <8> – segröscsę 7 – segrọccsę 19

137. gyereke FON. Mariska néninek két fia és három lánya van. Neki összesen van öt ... (17)

gyerëke 19, 29, 33, 35, 38–9, 60, 62, 65, [73], [75] gyẹrëke 1, 17, 28, 30 gyẹrẹkę 2, 3, 13–4, 16, 31, 36, 40, [64] gyä̈rẹkä̈ 5 gyerẹke 32–3, 38, 64, 68, 70 gyẹrẹke 2, 10, 21, 23, 77 gyẹrẹkę 4, 6, 7, 11, 14, 22, 36, 40, 59, [67] – gyẹrẹkë 1 – gyeröke 17, 22, 32, 35, 37–8, 41, 43–5, 48–53, 56, 63, 65, 69, 71, 74, 78–80, 82–3, 85, 88–9, 93, 95–9 gyẹröke 10, 47,57, 73, 81, 84, 90, 92, 94 gyẹrökę 3, 8, 9, 13, 16, 20, 25, 54–5, 58, 67–8, 86–7, 91 gyerọke 21, 47–8, 59, 61, 64–5 gyẹrọke 12, 15, 24, 34, 42–3, 66, 77 gyerọkę 4, 27, 37 gyẹrọkę 1, 7, 8, 18–9, 26, 46, 67, 75–6 gyä̈rọkä̈ 5

gyẹrmëke [10] gyẹrmẹke 24 gyermẹkę [76] – gyermöke 24 gyẹrmöke <91> gyẹrmökę 16 gyermọke [18], 72

138. kemencében FON. Miben sütötték régen a kenyeret? (109)

kemencébe <31> – kemëncébe 29, 30, <31>, 32–3, 38–9, 47–8, 61–2, 70, 78 kẹmëncébe 23, 27–8, 31, 36, 59, 63, 68 kemẹncębe 15, 17, 21, 23, 32, 40, 42, 64–5 kẹmẹncębe 11, 20, 28, 31, 66, 76 kemẹncébe 21, 40 kẹmẹncębę 24, 34 kemẹncébe 38, 73 kẹmẹncébe 53, <59> kemẹncębe 37 kẹmẹnciẹbe 1 kemẹnciẹbe 8, 9 kẹmẹnciẹbe 4, 13,

18 kemënc'ébe 9, 32 kęmęnc'ébę 16 kęmęnciębe 1 kęmęnciębe 10 kąmęnciębę 7 kęmęnc'ébe 7, 10, 22 kemëncé'be 35, 39, 52, 60–1 kęmëncé'be 33, 65, 75 kęmëncé'be 46 kemëncę́'be 59 kemęncé'be 60, 75

kemöncébe 38, 44, 49, 51, 53, 56, 71, 74, 82, 96, 99 kęmöncébe 25, 36, 42-3, 50, 54, 67, 72, 74, 83–4, 90 kęmöncébę 26 kęmöncébe 31, 77 kęmöncębę 86 kemǫncébe 17, 21, 41, 64 kemǫncébę 46 kęmǫncébe 49, 63, 67 kemǫncębe 57 kęmǫncębe 24 kęmǫncębę 66 kemönciębę 3 kęmönciębe 5, 10 kęmönc'ébę 16 kemǫnc'ébe 15, 20 kęmǫnc'ébe 2, 4, 6, 8, 11, 13 kęmǫnc'ébę 3 kemönciębe 80 kemöncé'be 41, 45, 48, 52, 66, 81, 98 kęmöncé'be 85, 88, 92–5 kęmöncé'bę 68–9 kemöncę́'be 57, 77 kęmöncę́'be 97 kęmöncę́'bę 91 kemǫncé'be 37, 76 kęmǫncé'bę 75, 87 kemönc^{e}ébe 99 kęmönceębę 55 kęmönc^{e}ébe 58, 79 kęmönc^{e}ébę 46, 87, 89

139. szeptember FON. Sorolja fel az őszi hónapokat! (168)

szeptember 79, 89, 91–2, 94, 98–9 szeptembęr 92 szeptembęr <95> szęptember 23 szęptembęr 90 szeptembęr 94 – szeptembër 2, 8, 9, 11, 15, 18, [22], 24, 26, 29–33, 35, 37, 47–8, 59–63, 65, 70, 72–3, 78 szeptembër 1, 3, 4, 7, 12–3, 16–7, 20–1, 28, 36, 39 szeptembęr 91, 98 szeptembër 15 szeptembër 10, 65 szeptembër 75 szeptembër 5, 19, 40, 64, 66–8, 76–7, 90 szeptembër 6, 14, 34 szeptembęr 26, 35, [41], 42, 64, 78 szeptembęr 10 szeptembęr 6, 27, 38, 46–7, 84 – szeptembör 44–5, 48–9, 51–3, 56, 69, 71, 74, 78, 81–2, 88, <89>, 93, 96, <98>, 99 szeptembör 80 szęptembör 22, 41–2, 50, 54, 57–8, 68, 85–7, 91–2, 95, 97 szęptembör 25, 38, 55 szeptembǫr 93 szeptembǫr 8 szeptembǫr 2, 43, 83, 94 szeptembǫr 2, 16

140. festékes FON. Ha az ember a kerítést más színre mázolja át, milyen lesz a keze? (102)

fëstékës [36], [42] fëstękës <14> fëstękës [31], 76 fëstękës 17 fëstękęs [66] fęstękës 68 fęstękęs 72 fęstękęs 73 fęstiękęs 2 fęsté'kës 93 – fęstękös 54, 66 fęsté'kös 52 fęstękǫs 15

föstékës 20, 29, 30, 32–3, 37, 39, 48, 59–70, 75, 78 föstękës 21, 28, 49 föstękës 15, 23, 27–8, 34, 40, 65, 77 föstękës 24 föstękës 11, 14–5, 20, 31 föstękęs 33, 35–6, 38, 46, 59, 60, 63, 67–8, [74], <75>, 93 föstękęs 15, 23, 42, 47 föstękęs 24 fǫstękës 17, 27 fǫstękęs 24 fǫstękęs 26 föstiękës 16 föstiękës 1, 15 föstiękës 5, 8 föstiękës 3, 13 föst'ékës 2, 6, 9, 19 föst'ékës 7, 8, 12, 14 föstiękęs 18 föst'ękęs 4, 5, 22 föst'ękęs 10 föste'kęs 93 fǫste'kęs 53 – föstékös 2, 41, 45–6, 48, 51, 53–4, 56–7, 74, 78–9, 82, 89, 90, 92, 96, 99 föstękös 25–6, 49, 50 föstękös 86, 97 föstękǫs 38, 43–4, 60, <64> föstękǫs 47 fǫstékös 25 fǫstękǫs 17 föstiękös 9 föst'ékös 22 föstiękǫs 10 föst'ękǫs 12, 16 föstëikös 81, 91, 94 föste'kös 52, 55, 80, 83–5, 87, 91, 93–6, 98 föste'kǫs 52, 76 fösteękös 58 föst^{e}ékös 79, 88

141. **szemérmes** FON. Hogyan nevezik azt a gyereket, aki idegenek előtt szégyenlős, szólni sem mer? (68)

szëmérmes 64 – szemę́rmes <91> – szëmérmës 17, 24, 28, 30, 32–5, 38–9, 60, 62–3, <64>, 66, 70, 75, [76], 77–8 szëmę́rmës 20–1, 28–9, 31, 65-6 szëmęrmës 59 szëmérmęs 44, 60–1, 65, 70, 73, 78 szëmę́rmęs 32 szëmę́rmęs 24, 68 szęmérmës 70 szęmérmęs 61 szëmi̯ërmës 8, 11 szëmi̯ërmës 1, 3, 7, 10, 13, 16, 19 szëm'érmës 5, 9, 14, [22], 32 szëmi̯ërmęs 1, 18 szëmi̯ërmęs 2, 7, <8>, 11 szëm'érmęs 15 szęm'ę́rmęs 3 szëmé'rmës 9, 11, 27, 31, 36, 40, 47, 65 szëmé'rmęs 34, 36, 76 – szëmérmös 42, 73, 78 szëmę́rmös [86] szëmérmęs 46 szëmę́rmęs 32 szëmę́rmęs 21 szęmérmös 37, 49 szęmę́rmęs 24 szëmi̯ërmös 10 szëmi̯ërmęs 3, 10, 14–5 szëm'érmös 12 szëm'érmęs 5, 6, 14, 16 szęm'érmös 4, [18] szëmé'rmös 93 szëmé'rmęs 37, 46–7, 67, 72, 75 szëmę́'rmös <91> szęmę́'rmęs 55

szęmérmęs 20, 43 szöm'érmęs 23, 93 – szömérmös 25, 41–3, 45, 48–53, 56–7, 63, 69, 71, 74, 82–3, 85, 87, 89, 92–3, 95–6 szömę́rmös 63, 79, 86, 90 szęmérmös <11>, 44, 53, 78 szęmérmęs 44, 75 szömi̯ërmös 22 szöm'érmös 23 szöm'ę́rmös 22 szęmi̯ërmęs 4 szömé'rmös 26, 67, 80-2, 84 szömę́'rmös 54–5, 91, 94–5, 97 szömę́'rmęs 68 szęmé'rmęs 59 szömeë̯rmös 58 szöm'érmös 79, 88, 98–9

142. **vekkerem** FON. Azt mondom: Reggel majdnem lekéstem a buszt, mert nem csörgött a ... (112)

vëkkërëm 2, 3, <5>, 6–9, 12–6, 18–9, 23–4, 27–8, 31–5, 38–9, 53, 61–6, 70, 77, 92 vëkërëm <29> vëkkërę́m 1, 4, 6–10, 15, 31–3, 48, 64, [75], 77–8 – vëkkëröm 9, 11, 22, 24–6, 38, 41–3, 49–52, 54–60, 64, 68–9, 71, 74, 78–99 vëkkërę́m 2, 3, 5, 14–7, 20-1, 23–5, 28–9, 32, 34, 36–7, 40, 44–8, 55, 66–7, 71–2, 75–6 vëkkęröm 48 vę́kkëröm 22 vę́kkęröm 68

143. **receptet** FON. A vizsgálat után az orvos megírja a ... (38)

receptët 9, [22], 32–3, 37, 39, 60–5, 67, 75 recęptët 67 recęptę́t 10, 24, 76 ręceptët 35 ręceptët 15, 24, 31, 42, 59, 64, 66, 68–9, 76, 93 ręcęptę́t 1–3, <5>, 6, 7, 10–3, 19, 27–8, 34, 36, 38, 40, 47, 65 rä̯cä̯ptę́t 8, 14 receptę̈t 15, 93 ręceptę̈t 23, 35, 76–7 recęptę́t 2, 37 ręcęptę́t 11 – receptöt 9, 29, 30, 32–3, 51, 56–7, 64, 79, 80, 88–9, 92–3, 98 ręceptöt 9, 22, 24, 42, 52–3, 58–9, 69, 71–4, 81–7, 90–2, 94–7, 99 recęptę́t 8, 41–2, 48–9 ręcęptę́t 47 ręcęptę́t 4–6, 16–7, 19, 25–6, 42–5, 51, 54–5, 97 receptę̈t 15 ręceptę̈t 66, 68, 75, 78, 84, 87 ręcęptę́t 3, <10>, 14, 18, 20–1, 23, 38, 46, 97

recepöt 49 – rępęptöt <14>

144. **keresztelni** FON. Mikor megszületik a gyerek, rövidesen elviszik a templomba, és meg szokták ... (32)

kërësztëlni [9], [13], [59], [62], 72 kërësztę̈lni 44 – kërësztölni [18], [31], 93 – kërësztölnyi 24, <52> kę̈rę̈sztölnyi 53 kërësztőni [22] – kërésztőnyi 9, 17, 20, 23–4, 32, 38, 40, <66> kërésztǫ̈nyi 6, 21 kërésztǫ̈nyi 14, <15>, 28, 54 kę̈rę̈sztőnyi 24, 47 kërésztüönyi 7, 13, 18 kërésztüönyi 1–5, 7, 8, 15, 19, 22 kërészt^{ü}őnyi 6, 8, 10–2, 14–6, 22 – kërésztűni [36], [68], 73, 93 kërésztǫ̈ni 93 kę̈rę̈sztűni 77 – kërésztűnyi 29–34, 39, 42, 44, 59, 60, (62) kërésztűnyi 27–8 kërésztǫ̈nyi 9, 14, 33 kę̈rę̈sztűnyi 77

körösztölni 9, 32, 44, 67, <82>, 94, 99 körösztölńi [75] kǫ̈rǫ̈sztölni 80 – körösztőni <48>, 57, <64>, 80, 92 körösztǫ̈ni 93 – körösztőnyi 23, 25, 43, 46, 48-50, 52, 56, 66, (80) körösztǫ̈nyi 42, 57 kǫ̈rǫ̈sztőnyi (17), 26 kǫ̈rǫ̈sztǫ̈nyi 47 körösztöünyi 55 körösztő^{ü}nyi 55 – körösztűni 61–3, 65, 67, 70–1, 75–6, 79, 80, 82–8, [89], 90–6, 99 körösztűńi 44, 68, 81, 87 <91> kǫ̈rǫ̈sztűni 59 körösztűnyi 31, 35–7, 41, 43–6, 51, 57–8, <63>, 64–6, 69, 74–6, 78, 81, 86, (87), (89), (90), 97–8, (99) körösztǫ̈nyi <28>, 34 kǫ̈rǫ̈sztűnyi 46, 53, 77

145. **kell** FON. Valamit akarnak adni nekem, de énnekem nincs rá szükségem, az nekem nem ... (144)

këll [44] kę̈ll [18] – köll 1–5, 7–11, 13–6, 18, 21, 24–8, 31–4, 36, 38, 41–4, 46, 48–50, 52–3, 56–9. 63–9, 71–2, 74–9, 81–96, 99 kǫ̈ll 42 – köl 6, 8, 10–2, 16, 19, 20, 22–3, 25, 30, 36, 47, 55, 91, 98 – kő 18, <22>, 24–96, 99 kǫ̈ 73 k^{ü}ő <3> kő^{ü} 71, 80, 93, 97 kǫ̈^{ü} 55 kȍ^{ü} 81 kȍ 9, 16–7 – kö 1–17, 19–22

146. **erősen** FON. Van, aki a levesbe cseresznyepaprikát nyom bele. Hogyan szereti enni az ilyen a levest? (160)

erősen 29 – erőssen 32–3, 35–7, 39, 42–3, 45, 48–51, 53, 56, 60–2, 65, 69–71, 73–4, 78, 85, 96, 99 ęrőssen 28, 30–1, 46, 63, 72, 76, 83–4, 98 ęrőssęn 59, 64, 67–8, 75, 77, 91, 97 erǫ̈ssen [18] erȍsen 87 erȍssen 9, 15, 19, 50, 79, 80, 89, 90, 93 ęrȍssen 17, 25, 33–4, 39, 44, 48, 52, 54, 65 ęrȍssęn 3, 11, 21, 32, 40, 64, 66 ęrǫ̈ssęn 55 ęrȍsseǹ 34 erȍsse~ 49 erüȍssen 9 ęrüȍssęn 18, 22 erȍ^{ü}ssen 9, 52, 80, 92–5 ęrȍüssen 57, 81 erő^{ü}ssen 37, 41, 80, 82 ęrő^{ü}ssęn 58, 87, 97 – erössen 15, 22, 24, 26, 38 ęrössen 9, 12–3, 17, 19, 20, 47 ęrössęn 1–8, 10–1, 14, 16, 21, 23, 27, 36 ęrösse~ 8, 18

147. gyógyítani FON. Mi az orvos feladata? Neki a betegeket meg kell ... (37)

gyógyitani 29 – gyógyittani [23], 24, [36], 43, 46, 57, 59, 61, 63–8, 70, 72, 76, <78>, 79, 80, 82, 87, 90, 92–3, 96 gyógyittańi 44, 65 gyógyittạni 86 gyó^{u}gyittani 66–7, 71, 73, 76, 79, 83-5, 88–9, 91–5 gyó^{u}gyittańi 81, 87 – gyógyittanyi 17, 20, 26, 29–33, 35, 44, 48, [49], 50–1, 53, 56–7, 60, 62, <63>, 64–5, 69, 74–5, 78, (89), 97–8 gyógyiṭṭanyi 14, 21, 23, 28, 34, 36, 43, 54 gyógyittạnyi 76 gyógyi̯ṭṭanyi 47 gyógyi̯ttạnyi 25, 86 gyògyittanyi 20, 22 gyògyi̯ṭṭanyi 2, 15 gyuo̯gyiṭṭanyi 18 gyuògyiṭṭanyi 2, 3, 7, 8, 10 gy^{u}ógyiṭṭanyi 4, 9, 11–2, 16, 18 gyuògyi̯ṭṭanyi 15–6 gyó^{u}gyittanyi 40–2, 45–6, 52, 58, 66, 77, (80), 81, (87), 97, 99 gyó^{u}gyiṭṭanyi 27, 37, 55 gy^{a}ógyittanyi 38

gyógyéttani [65] – gyógyéttanyi 25, 39, (47), 48, 56 gyógyttanyi 14, 39 gyógyéṭṭanyi 14, 24–5 gyógyé^{i}ttanyi 48–9 gyuo̯gy^{i}éṭṭanyi 18 gyuògyi̯ẽṭṭanyi 1, 3, 7, 10, 15 gy^{u}ógy^{i}éṭṭanyi 5, 6, 11, 13–4 gyuògy^{i}éṭṭanyi 9, 22 gyuògyẽṭṭanyi 8, 15, 19 gyó^{u}gyéttanyi 38, 40 gyó^{u}gyéṭṭanyi (27), 54 gyó^{u}gyéttanyi 26, 38 gyó^{u}gyé^{i}ttanyi 55 gy^{a}ógyéttanyi 41, 50

148. meggyógyult FON. A szomszédom is beteg volt, de már teljesen ... (40)

mëg'gyógyút 29, 30, 32–3, 35, <38>, 61–2, 67, [69], 70, 74, 78 mëg'gyógyúṭ 35, 40 mëg'gyógyùt 29, 32, 39, 48, 76 mẹ̈g'gyógyúṭ 44, 53 mëg'gyuògyùṭ 9 mëggy^{u}ógyùṭ 12 mëg'gyó^{u}gyút 31, 59, 60, 63–6, 68, 71–3, 75–6, 84–5, 87 mëg'gyó^{u}gyúṭ 28, 36–7, 46 mẹ̈g'gyó^{u}gyút 67 mëg'gyó^{u}gyùṭ 20, 27, 40 mẹ̈g'gyó^{u}gyùt 26, 42 mëg'gy^{a}ógyút 59, 63, 66, 77 mëg'gy^{a}ógyùt 75, 87 mëg'gy^{a}ógyùṭ 14 – mög'gyógyút 43, 69, 89 mög'gyógyùt 56 mög'gyó^{u}gyút 41, 45, 49, 51, 81–3, 88, 90–2, 94–6, 98 mög'gyó^{u}gyúṭ 43, 58, 86, 97 mög'gyó^{u}gyùt 58, 64, 99 mög'gyó^{u}gyùṭ 25, 55 mög'gy^{a}ógyút 79, 80, 91–4, 99 mög'gyaògyúṭ 41 mög'gy^{a}ógyùṭ 55

mëg'gyógyut [15], 35 mëg'gyógyuṭ 21, 23, 38 mëg'gyògyuṭ 4, 8, 17, 23 mëg'gyògyuṭ <10> mëg'gyuogyuṭ 5, 18 mëg'gyuògyuṭ 1, 3, 7, 10-1, 13–4, 16, 19, 22 mëg'gy^{u}ógyuṭ 2, 4, 6, 8, 12, 16 mëg'gyó^{u}gyuṭ 6, <7>, 8, 9, 11, 14, 27, 34, 47 mëg'gy^{a}ògyuṭ 24 mẹ̈ggyó^{u}gyuṭ 18, 26 – mög'gyógyut 56 mög'gyògyuṭ 25 mẹ̈g'gy^{u}ógyuṭ 15 mög'gyó^{u}gyut 48 mög'gyó^{u}gyuṭ 25, 49, 52, 54 – mëg'gyogyuṭ 7 – mëggyòg̀yuṭ 24

149. túlsó FON. Hogyan nevezik a folyó két partját? Amelyiken állunk az az innenső, és a másik? (180)

túlsó 29 ṭùlsò^{u} 18 – tulsó [31], [44], [77], [86] ṭulsó [48] tulsò 24 tulsoa 9 ṭulsuo 1, 8, 10 tulsuò 2, 6, 16 tulsó^{u} [23], [65], 81, [93] – tulso [9]

túsó 29–32, 35, 45, 53, 59–66, 68–71, 73–4, 77–8, 80, 86, 89, 90, 92 ṭúsó 23, 26–8, 32, 34–40, 42–4, 47–9, 51, 54 tùsó 32–3, <37>, 64 ṭùsó 39, 49–51 tùsò 26 ṭùsò 20, 25, 53 túsu̯ò <15> ṭùs^{u}ó 16 ṭúsò̯u 58 túsó^{u} 45–6, 50, 52, 67–8, 71, 75–6, 80–9, 91, 93–6, 99 ṭúsó^{u} 24, 41, 55, 57, 78 tùsó^{u} 72, 92 ṭúsaò̯ 55 tús^{a}ó 79, 91, 93, 98

tusó 24, 56 ṭusó 17, 47–8, 51 tusọ́ 26 tusò 26 ṭusò 2, 11, 14, 19, 21, 38 tusu̯o 22 ṭusu̯o 1, 4, 5, 8, 9, 11–5, 18 tusu̯ò 6 ṭusu̯ò 2, 5, 7, 10, 16, 19, 22 ṭusua̯ 1, 7, 12 tuso̯u 9 tusò̯u 9, 97 ṭusò̯u 52 tusó^{u}14, <41>

túsò 31 ṭúsó 28 tùsó 59 – ṭùssu̯o 15 túsó^{u} 97 tùsó^{u} 84–5 – ṭussò 23 tusò 25 ṭussu̯o 10, 15, 18 ṭussu̯ò 3 ṭusu̯o 8 ṭusu̯ò 7 ṭussua̯ 3 ṭusò^{u} 14

150. műút FON. Mi a kövesútnál jobb minőségű, betonozott vagy aszfaltozott út neve? (104)

műut 29, 30, 41–3, 47-8, 51, 56, 59–64, 66–74, 77–99 műuṭ <9>, 23, 27–8, 31–3, [34], 37–8, 40, 45–6, 52–4, 58, <59>, 65, 75–6, 97 mụ̋ut 82, 86, 90, <93> mụ̋uṭ 44, 51, 65 mu̇̀ut 18, 32, 35, 39, 41, 48, 82 mu̇̀uṭ [2], 8, 14, 20, 25, 36, 48–9 – müut 39, 48, <80> müuṭ 1–13, 15–27, 32, 34–5, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 57 mu̇̀uṭ 50

151. szilva FON. Mi a neve a fán termő, ősszel érő, kék bogyójú gyümölcsnek? (Ha sok van, pálinkát szoktak főzetni belőle.) (202)

szilva [18], [35–6], [42–4], [48], [60] szilva̯ [31], [65] – szíva 28-9, 33, 35–7, 41–4, 51, 54, <55–6>, 59–63, 66–7, 69–74, 77–8, 80, 82-8, 90, 92–8 szíva̯ 28, 30–1, 36, 45–6, 51, 57–9, 65, 68, 75–6, 79, 81, 86, 89, 91, 93, 97, 99 sziva 39, 41, 57 – sziva 1, 2, 4–6, 9, 11–4, 24–5, 27, 32, 34, 38–41, 47–57, 64 sziva̯ 3, 7, 8, 10, 12, 14–7, 19–23, 25–6

152. tavaly FON. Ha valami nem ebben az évben történt, hanem egy évvel ezelőtt, akkor az mikor volt? (171)

tavaj 23, 29–32, [37], 38, 42–4, 46, 52, 59, [61], 64–8, 73, 76–7, 80, 82, 87, 89, 91-3 ṭavaj 55 tava̯j 87 ṭava̯j 23–5, 31 ṭava̯j 2, 7

taval 3, 5–9, 12, 15, 18, 21, 24, 26–7, 31–3, 36–7, 40, 42–3, 45–6, 48, 51, 53–4, 56, 58, 62–4, 66–9, 75, 77–8, 80, 86, 88, 90, 93 ṭaval 2, 16, 25, 45 ṭava̯l 34 ṭava̯l 1, 10, 13, 39 – tavā 31, 33, 42, 45, 48, 51–4, 57, 59–64, 66, 68–72, 74, 76–7, 79, 82–6, 90–7, 99 tavà 10, 31, 35, 40, 48–9, 58, 64, 68 ṭavā 39, 41, 50 ṭavā̯ 81 ṭavà 55 ṭavà̯ 28, 39 ṭavà̯ 80 – tava 9, 11–2, 15, 18, 21-4, 26–7, 38, 40, 49, 54, 64 ṭava 1–8, 10, 14, 19 tava̯ 17 ṭava̯ 20 ṭava̯ 13, 16.

153. **kirepülhet FON.** Amikor kinyitom a kalicka ajtaját, a kismadár nyugodtan ... (264)

kirëpülhet 44, 72 – kiröpülhet [32], [48], [51–2]– kirepűhet <73> – kirëpűhet [64], [93]
kiröpűhet 31–3, 35, 37, 41, 44–6, 49, 51, 53, 60–5, 67–71, 73–6, 78–80, 82–5, 87–90, 92–9 kiröpűhe̤t 34, 39, 54 kiröpűhe̤t 30, 55, 58–9, 66, 77, 81, 86, 91 kiröpűhe̤t 28, 36, 55 kiröpűhet <31>, 42–3, 72, 90, <92> kiröpühet 29, 32–3, 41, 49, 50, 57 kiröpühe̤t 39 – kiröpőhet <82>
kiröpühet [8], 9, 18, 23–6, 38, 48, 50, 52, 56 kiröpühe̤t 1, 10–2, 16–7, 20–1, 27, 40, 47 kiröpühe̤t 4, 5, 13–4, 19 kiröpühet <20> ki̤röpühet 15, 24 ki̤röpühe̤t 10 ki̤röpühe̤t 3, 16 – küröpühe̤t 1, 2, 10, 15, 19, 22 ki̤röpühet 25

154. **gyűjtés FON.** Hogyan nevezik azt a munkát, amikor a megszáradt szénát csomókba összerakják? (8)

gyűjtés [9] gyűjte̤s 86 gyűjti̤ës 9 gyűjté̤s 94-5 gyűjté̤s 9, 91 – gyüjtés 31, 37, [59], 63–4, 66, 87, 96 gyüjte̤s 24, 66, 93 gyüjte̤s 17, 23–4 gyüjti̤ës <8>
gyöjtés 15 gyöjte̤s 17 gyöjtés 15, 43 gyöjte̤s 27, 38, 53 gyöjte̤s 34 gyöjte̤s 5, 11, 14, 20, 40 gyöjti̤ës 8 gyöjti̤ës 18 – győjté̤s 21 győ̈jtés 35 győ̈jte̤s 25 győ̈jte̤s 20 győ̈jte̤s 11–2 győ̈jté̤s 15 győ̈jté̤s 9 gyüöjti̤ës 4, 5 gyüöjti̤ës 7, 15, 18, 22 gyüöjté̤s 16 gÿőjté̤s 3, 6, 10, 12–4, 19 gÿőjti̤ës 2, 15 gÿőjti̤ës 1, 4, 7, 8, 11
gyűtés 29 – győtés 29
gyűttés 31, 59–63, 67–71, 73–4, 78–80, 82–5, 87, 93, 95–6, 98 gyűtés 53, 78, 89 gyűte̤s <31>, 44–5 gyűttés 64–5 gyüttés 72, 92, 97 gyütte̤s 37, 65 gyűte̤s 36 gyűttés 93 gyűttés 75 gyűtte̤s 42, <90> gyütte̤s 67 gyüte̤s 2 gyűtté̤s 76, 81, 88, 90, 99 gyűtté̤s 77 gyűtte̤s 79, 89 gÿőtté̤s 52 gÿőtte̤s 57
győttés 30, 46, 56 győte̤s 26, 32–3, 36, 43 győttés 40 győte̤s 23, 28, 34, 44–5 győttés <59> győte̤s 25, 39 győttés 23, 26, 67 győte̤s 24, 42, 54 győtté̤s 46, 55 gÿőte̤s 10 gÿőte̤s 16 gyöüte̤ti̤s 55 győ̈ttés 35, 41, 51 győ̈te̤s 25 győ̈te̤s 26 győ̈te̤s 47, 49 győ̈ttés 48, 50 győ̈tte̤s 58 győ̈tté̤s 58.

155. **szalonnája FON.** Régen azt szerették, ha a disznó zsíros, ha minél vastagabb a ... (80)

szalonnája 96, 99 szalonnája 5, 6, 11–2, 67, 76–7, 80, 92–3, 96 szalonája 73 szalonnája 2, 4, 16, 25, 31, 68, 86, 99 szalonnája 9, 24 szalonnája 87 – szalonnájo 91 szalonnájo 46, 81 – szalonája 29 szalonája 31 – szalonnájja 33–4, 36, 40, 49, 56, 61, 64, 69–71, 74, 90, 96 szalonnájja 53, 60, 62, 79, 97 szalonnájja 7, 25, 32, 35, 38–9, 42–5, 47–8, 51–2, 57, 59, 63–8, 71–2, 78, 80, 82–3, 92–3 szalonnájja 3, 14, 16, 28,

34, 80, 83–5, 89, 95 szaloṇnájja 65 szaloṇnájjạ 7–9, 12, 17, 19, 26–7, 46, 54, 59, 66, 68, 75, 98 szạlonnájja 41, 50 szaloṇnájjạ 94 – szalonnájọ 3, 22, 58, 94

szalunnája 17 szalunnájạ 1, 22 szaluṇnájạ 4, 5, 10, 23, 26 – szalunnájọ 10, 13 – szalunnájja 33 szalunnájja 15 szalunnájjạ 7, 8, 14, 19, 27, 36–7, 54, 58, 97 szaluṇnájjạ 21–2 szaluṇnáj̀ạ 6, 75 szaluṇnájjạ 32 – szaluṇnájọ 55, 97

szalánnája 5, 14, 71, (86) szalạ́nnája 9 – szalánnájjạ 3, 20, 28, 57 szalạ́nnájjạ 19 szalạ́nnájja 49 – szalánnájjọ 58 szalạ́nnájjọ 63, 91, 98.

156. dűlő FON. Hogyan nevezik a határban lévő földutakat vagy régi néven az egyes szántótáblákat? (10)

dülő 14, 21, 23–7, 29, 30, 32–3, 35, 39–45, 47–8, 50–3, 55–7, 59–75, 77–8, 80, 82, 85–7, 89, 90, 92–7, 99 ḍülő 11–2, 17, 28, 31, 34, 36, 39, 40, 54 ḍülȍ 6, 13 ḍülọ́ 39 ḍülọ̀ 20 ḍülüö̲ 11 dülüȍ̲ 9, 12, 18 dül^{ü}ő 6 ḍül^{ü}ő <16>, 19 dülő^{ü} 6, 9, 46, 58, 68, 75–6, 79, 81, 83–4, 87–9, 91–2, 98 dül^{ë}ȍ 58

ḍüllő 38, <40>, 47 düllȍ 8, 15 ḍüllȍ 2, 17, 19, 20 dülő 4, 27, 32, 52 dülȍ 23, 66 ḍüllọ́ 10 düllüö̲ 8, 15 ḍüllüȍ̲ 1, 3, 5, 7, 10, 14, 16, 18 dülüö̲ 5 düll^{ü}ő 4, 12, 14–5, 22 ḍüll^{ü}ő 10, 16 ḍül^{ü}ő 13, 22 düllő^{ü} 11 dülő^{ü} (42), 49

ḍülőuṭ 20 ḍülọ̀ut 11 ḍül^{ü}őuṭ 22 – düllőuṭ <24> ḍüllüȍ̲uṭ 7.

157. tyúkvályúból FON. Miből isznak a tyúkok? (251)

tigvájubu [65] – tigvájjubu [44], [72] tigvạ́jjubu <76>

tigválubu 56, 70–1, 74, 96 tigvạ́lubu 28–9, 31, 46, 57, 59, 60, 63, 65, 67–9, 72, 76–7, 80–5, 92–5 tigvạ́luṇbu <55>, 91

tigvállubu 2, 5, 18–9, 30, 32–3, 35, 39, 40, 45, 53, 56, 61–2, 71, 74, 85, 88, 90, 97 tigvál̀ubu <62>, 64, 78, 84, 95 tigvạ́llubu 1, 3–7, 9–14, 16–7, 20–1, 23–7, 34, 37–8, 41–4, 47–52, 54–5, 57–8, <60>, 66, 68, 75, 79, 80, 83, 86–7, 89, 91, 98–9 ṭigvạ́llubu 8, 15, 36 tigvạ́l̀ubu 46, 65 ṭigvạ́l̀ubu 28 tigvállụbu 3, 16 tigvạ́llụbu 22, 28 – tigvállọbu 19, 22 tigvạ́llọbu <10> – tigvạ́lluȍ̲bu 22.

158. beljebb FON. Föl akarok szállni a buszra, de sokan állnak az ajtóban. Mondom nekik: Menjenek ... (182)

bejjebb 60–2 bejjeBB [18], [26], 31, [36], 42–4, 59, 63–4, 69–74, [75], 78–9, 82–5, [86], 88–9, 91–6, 99 bẹjjeBB 68 bẹjjẹBB [46], 66, 80–1, 91 – bejjepp 65, 73, [87], 90 bej̀ep 29 bẹjjẹpp 98

belleBB 12, 24, 31–4, 38–9, 41, 45, 49–52, 56–7, 75, <81> bẹlleBB 45, 77 bẹllẹBB 1, 2, 6, 10–1, 14, 23, 45–6, 67 bäl̈ẹBB 5 bäl̈läBB 66 – bellepp 9, 10, 16, 18, 27, 36,

(42), 43–5, 48, 53–4, 58, 87, 90, <(99)> be̯llepp 35, 40, 47, 98 be̯lle̯pp 3, 4, 7, 8, 13, 15–7, 19–23, 25–6, 28–30, 35, 37, 55, 66, 77, 86, (88), 97.

159. hátulja FON. Minden háznak van eleje és ... (185)

hátujja 62–3, 74–5, 83–5, 95–6 há̯tujja 59, 61, 64, 67–71, 82 há̯t̯ujja 31 há̯tujja̯ 41, 66 hátuj̀a 64 – hátuja 29, 73–4, 85 há̯tuja 65, 72 há̯t̯uja 31 há̯tuja̯ 68 – háttujja 60, 75, 78, 86, 90, 92, 94, [97] há̯ttujja [18], 37, 42, 46, 59, 65, 67–8, 77, 79, 80, 87, 89, 91, 93, 98–9 há̯t̯t̯ujja 36, 65 há̯ttujja̯ 66 há̯ttuj̀a 59, 86 há̯t̀ujja 31, 82, 93 – há̯ttuja 77, 91 há̯ttuja̯ 81

háttulla 22–3, 32–3, 56, 86 há̯t̯t̯ulla 51 há̯ttulla 24–6, (42), 44, 46, 52–3, 57–8, 75–6, 86–8, 97 há̯t̯t̯ulla 1–21, 27–8, 34–5, (36), 37–41, 43, 47–50, 54–5 há̯t̯t̯ulla̯ 76 hát̀ulla 33 – há̯ttula 30, 87 – hátulla 45 – há̯tula 29.

160. repüljön FON. Eleresztem a kalickából ezt a madarat, hadd szárnyaljon a levegőben, más szóval: hadd ... (263)

rëpüjjön [73] rëpüj̀ön 67 rë̥püjjön 44, 93 – rëpüjön <64> – röpüjjön 28, 30, [34–5], 36–7, [41], 42, 46, 58–63, 65–76, 79–90, 93–9 röpüj̀ön 28-9, 31, 44, 59, 64–5, 76–8, 97 rö̥püjjön 43, 46, 90 – röpüjön 59, 63–4, 66, 91, 97

rëpüllön <14>, [19] – röpüllön 1–28, 32–5, (36), 37–41, 45, 47–58

röpicsüjjön 46.

161. emeljen fel FON. A kisgyerek nem lát az előtte állóktól. Megkéri az apját: édesapám, legyen szíves ... (53)

emejjën föl [24], [28], 30, 34, 65, 75, 77 emejjë̥n föl 74 e̯me̯jjën föl 66–7 emej̀ën föl 29 emejjën fő 31–3, [47], 59, 61–7, 70, 72 emejjën fő^{ü} 46, 60, 68, 75, 78, 87, 93 e̯me̯jjën fö̥^{ü} 76 emejjë̥n fő^{ü} 68 – emejjön föl 37, 41, 43–4, 50, 69, 86, 88, 93, 97 emejjön fő 57, 74, 82, 88–9, 92, 96 emejjön fő^{ü} 37, 71, 79–81, 83–5, 93, 97–9 emejjön fö̥^{ü} 90, 94–5 emejjö̥n fő^{ü} 42, 90 e̯me̯jjön fő^{ü} 91 emejjön f^{ë}ő 58 – emejjön fö 25

emellën föl 9, 12-4, 38, 40 emellë̥n föl 25 emellën fő 27–8, 32, 36, 39 emellën fö̀ 13, 15–7, 23 emellën f^{ü}ő 9, 18 emellën fő^{ü} 9, 11, 14, 47 – emellën fö 1, 4, 7, 9, 12, 16, 20–1 e̯me̯llën fö 2, 5, 6, 11, 14, 22 emellë̥n fö 8, 10 e̯mellë̥n fö 3 e̯me̯llë̥n fö 4 – emellön föl 24, 26, 48, 50 e̯me̯llön föl 55 emellön fö̯ 56 emellön fö̀ 19 emellön fő^{ü} 41, 45, 49, 54, 57 e̯me̯llön fő^{ü} 26 – emellön fö 10, 19, 24–5.

162. korbácsolás FON. Hogyan nevezik itt a december 28-i (aprószentek napi) szokást? (24)

korbácsolás 11, 13, 32, 35, 51, 56, [66] korbácsolás 47 korbácsolás 42, 44 korbácsolás 7, 8, 12–4, 17, 20, 25, 36, 40, 48, 54, 57, 59 korbácsolás 1–3, 5–7, 10, 16, 18–9, 21–2 <23>, 24, 26, 34, 38-9, 49, 50, 52–3, 55 korbácsolás 6, 9 – korbácsollás 93 korbácsollás 43 korbácsolás 15 korbácsolás 4, 47, 92 – korbácsulás 29, 30, 33, 44–5, 59, 76, 93 korbácsulás 41, 68 korbácsulás 27–8, 37, 39, 42–3, 46, 57, 65, 75, 77 korbácsulás 34 – korbácsullás 93 korbácsullás 93
korbáncsolás 36, 64, 98 korbáncsolás 65, [76], 86, 98–9 korbáncsolás 66, 89 korbáncsolás 67, 72 – korbáncsollás 80 korbáncsollás 89, <91>, 93 – korbáncsulás 71, 74, 88, 96 korbáncsulás 75 korbáncsulás 79 korbáncsulás 36–7, 60–2, 65, 78, 86, 95, 97 korbáncsulás 31, 46, 59, (66), 67–70, 73, 76, 81–5, 87, 99 korbáncsulás 99 – korbáncsullás 80–1, 91 korbáncsullás 63, 90, 94 korbáncsulás 82, 98
frislégyölés 23.

MORFOLÓGIAI TÉRKÉPLAPOK

163. fű MORF. Mi nő tavasszal a réten, amelyből kaszálás után széna lesz? (7)

fű 42–4, <50>, <65>, 66, 77, 88, 91, 93 fu̇ 34, 36–7, 39, 41, 47, 51, 57, 71–2, 75, 82, 86, 92, 94 – fü [2], [3], [9], 17, [20–1], 23, <24>, 25–37, 41–6, 49–51, 53–5, 58–71, 73–99 fụ 23
füj 16–7, 53 – fűj 15, 24, 26, 36, 47, <54>, fu̇j 32 – fujj 1–8, 10–3, 15–23, 33, 40, 55 fűjj 9, 14–5, 24, 26, 32, 38–9, 47, (51), 52, 56 fu̇jj 7, 25, 48.

164. ebédel MORF. Ha az ember a közelben dolgozik, akkor délben hazamegy, nem a mezőn, hanem otthon ... (85)

ebédël 39, [42], [61], [92] ẹbédël [31], 66 ebédël [47], 65 ẹbédël 24, 34, 67, [68] ẹbédël 23 ẹbiëdël <16> ẹbʲédël [2] ebéʲdël 93 ebiëdẹ̈l [8] ẹbʲédẹ̈l 5 ebéʲdẹ̈l [52] – ebédöl 20, 32, 42, 45, 48, 50–1, 53, 56, 82, 92, 99 ẹbédöl 17, 25–6 ẹbédöl 49 ebédöl 41, <60> ẹbédöl 20, 26, 38, 54, 57, 89 ẹbédöl 25 ebédöl 23 ebiëdöl 18 ẹbiëdöl 13, 22 ẹbiëdöl 3–5, 9, 10, 14 ẹbʲédöl 2, 7, 11, 16 ẹbéʲdöl 52, 55, 58 ẹbéʲdöl 91, 98 ebᵉédöl 79, 99 – ebéʲdő 98 ẹbeëdöü 58 – ebédül 30, 60–3, 69, 70, 74, 76, 78, 82–3, 94, 96 ebédül 37 ẹbédül 35, 64, 71, 77, 90 ẹbédül 28, 36 ebédül 89 ẹbédül 27, 66 ebëidül 93 ẹbéʲdül 67–8, 72, 77, 80–1, 87, 93 ẹbéʲdül 84–5, 91, 95 ẹbᵉédül 88, 99 ẹbᵉédül 97 ebédül 71 ẹbéʲdül 94 – ebédű 33, 63 ẹbédű 35, 44 <77> ẹbédű 28

ebédëz 78 ẹbédëz 31, 45, 76 ebẹ́dëz 15, 38, 47, 73 ẹbẹ́dëz 17, 34, 46 ebẹ́dëz 24 ẹbédẹ̈z 26 ebi͡ẽdëz 3 ẹbi͡ẽdëz 1, 7, 10 eb'édëz 7, 12, 14, 19 ẹbé'dëz 35 ẹbẹ́'dëz 24 – ebé'dësz 9 – ebédöz 45, 50–1, 53, 78, 93 ẹbédöz 26 ebẹ́döz 47 ebẹ́döz 79 ebédöZ 25, 54 ebédȯ̈Z 43 ebẹ́dȯ̈Z 23 ẹbi͡ẽdȯ̈Z 2 ebé'döz 53 ebé'dösz 41

ebédëzik 29, 32–3, 39, [44], 59, 65, 75 ẹbédëzik 31, 35–6, 46 ebẹ́dëzik 15, 17, 23 ẹbẹ́dëzik 3, 11, 27, 31, 38, 40, 66, 68, 75 ebédẹ̈zik <71> ebẹ́dẹ̈zik 20 ẹbi͡ẽdëzik 6, 8, 14, 18 eb'édëzik 4, 15, 19 ẹb'édëzik 6, 13, 16 ebé'dëzik [52] ẹbé'dẹ̈zik 10 ẹbẹ́dẽ̈zik 31 – ebédözik 32, 41, 45, 48, 69, 80, 93 ẹbédözik 26, 49, 89 ẹbẹ́dözik 86, 97 ebédȯ̈zik <64> ebẹ́dȯ̈zik 21 ebi͡ẽdȯ̈zik 22 ẹb'édözik 22 ebé'dözik 98.

165. veszítse MORF. A gyereknek pénzt kell vinni az iskolába. Indulás előtt a lelkére kötöm, hogy nagyon vigyázzon, és a pénzt útközben el ne ... (55)

vesziccse [8], [15], 29, 30, 32, 37–8, 41, 48-9, 51, 53, 59, 60, 64, 71, 73–4, 78–9, 88–90, 92, 96, 98-9 vẹsziccse 9, [58], 61–2, 69, 70, 72, 77, 82, 92, 94–5 vẹsziccsẹ 2, 4, 5, 7, 10, 12–3, 16, 19–25, 31, 34–6, 42–4, 46, 57, 65–8, 75–6, 80–7, 91, 93, 97 vẹszi̇ccsẹ 20 väsziccsẹ 7

veszéccse 32 vẹszé'ccsẹ 55

veszejcse <24>, 32, 41, 49–52 vẹszẹjcse 38, 40, 55 vẹszejcsẹ 54, 81 vẹszẹjcsẹ 6, 14

vessze 2, (24), 32, 38–9, (41), (48), 56, (81) vẹssze 50, (80) vẹsszẹ 1, 3, 5, 8–13, 15–6, 19, 21–3, 26–8, (30), 33–4, 36, 40, 42–5, 54, 57–8, 63, 76, (91) vä̈ssze 15 vä̈sszä̈ 2, 4, 5, 7, 11, 14, 17–8, 47

vẹsszë 1, 3, 8, 15.

166. elmegyünk MORF. A rokonok hívnak bennünket vendégségbe. Azt mondjuk, most nem érünk rá, de vasárnap szívesen ... (140)

elmëgyünk 10, [21–2], 31, 42, 47, 65–6, 68 elmẹ̈gyünk [2], 23, 36, 46–7, 75, 77, [84] – elmȯ̈gyünk 43 – ēmëgyünk 23, 28–9, 31, 35–6, 38, 42, 59–67, 70, 72–3, 75–8 ēmẹ̈gyünk 37, 44, 46, <66>, 87 – ēmögyünk 41–2, 44-5, 48, [57], <58>, 69, 71, 74, 79-86, 88–96, [97], 98-9 ēmȯ̈gyünk 26, 55, 68, 87 ēmögỳünk <91< – emëgyünk <19>, 20

elmënünk 1–3, 7, 8, 10, 13, 16, <46> elmẹ̈nünk 10 – ēmënünk 27, 30–4, 36, 39, 48, <63> ēmẹ̈nünk 36, <67> ēmëńünk 33 ēmëǹünk <10> – ēmönünk 45, 49 – emënünk 2–16, 19, 21, 38 emẹ̈nünk 7, <11>, 18 ẹmënünk <22> emëǹünk 1, 3, 13, 16, 19, 20 – emönünk 17 ẹmönünk 22 emȯ̈ǹünk <22> emȯ̈nünk 18, 20

ēmënnyünk 30, 48 – emẹ̈nyünk 10

ēmënnyünk 24, 38, 43 ēmẹ̈nnyünk 40, <45>, 76 èmẹ̈nnyünk 47 – ēmönnyünk 25, 41, 43–5, 48–55, 57–8, <75>, <86–8>, 97, <98–9> èmönnyünk <50>, 52 ēmọ̈nnyünk 45 èmọ̈nnyünk 25 – emënnyünk 38 – emönnyünk <18> emọ̈nnyünk 57.

167. **összeszedetjük MORF.** Ha a gyerek szétszórt valamit, mit csináltatunk vele? A szétszórt tárgyakat ... (60)

összeszëdettyük [15], 28, 31–7, [38], 39, 60, 62–3, 70, 78 összeszẹ̈dettyük 9, 16 összeszëdẹttyük 13 összeszẹ̈dẹttyük 7, 13, 23 összẹszëdẹttyük <66> összeszẹ̈dettyük 9, [24], 27–8, 61, 63 összeszẹ̈dẹttyük 65 összeszẹ̈dẹttyük 3, 16 – összeszödettyük 10–1, 17, 41, 45, <50>, 53, 57, 64, 71–2, 74, 79, 81–2, 84–6, 89–97, 99 összeszödẹttyük 4, 12, 22, 44, 48, 80, 87 összẹszödẹttyük 83 összeszödẹttyük 1 összẹszödẹttyük 14 összeszọ̈dettyük 11, 21, 59, 61, 64–5, 71, 76 összeszọ̈dẹttyük 5–7, 18, 67–8, 77 összẹszọ̈dẹttyük 66 ọsszeszödettyük 73 ọsszeszọ̈dettyük 84–5 ọsszeszọ̈dẹttyük 83

összeszëdessük 12, 30, 34, 37–8, 40, 78 összeszẹ̈dẹssük 31, 47, 50, 55, 87 összeszẹ̈dessük 3 ösżeszẹ̈deśük 29 összeszödessük 21, 25, 28, 41, 43, 46, 48–9, 51–2, 54, 56–7, 81, 86, 90, 93, 98 összeszödẹssük 58, 88, 97 összeszọ̈dessük 15, 18, 23–4 összeszọ̈dẹssük 25, 67–8, 76–7 összẹszọ̈dessük <75> összẹszọ̈dẹssük 46 ọsszẹszödẹssük 26

összeszẹ̈dẹccsük 2

összüszëdettyük 10, 16, 22 összüszẹ̈dettyük 17 – összüszödẹttyük 1, 4, 8, 14

összüszëdessük 8 összüszẹ̈dẹssük 7 összüszẹ̈dessük 2 – összüszödessük 21 összüszödẹssük 15 összüszọ̈dessük 20

öggyüszëdessük 19, 22 öggyüszẹ̈dẹssük 7 öggyüszọ̈dessük 12.

168. **megcsókolják MORF.** Az esküvő után a vendégek a menyasszonyt sorban az arcán ... (142)

mëkcsókolják [29]

mëkcsókojják [24], <28>, <31>, [48], [71] mëkcsó^{u}kojják 36, 46, 65 mëkcsó^{u}kọjjąk 78 – mëkcsókójjąk 67 mëkcsó^{u}kojjąk 42, [47] – mökcsókojják 89, <92>, (96) mökcsókọjjąk 93 mökcsókójják 44 mökcsókójjąk 99 mọ̈kcsókójjąk 43 mökcs^{a}ókó^{u}jjąk 58 mökcsó^{u}kòjják 79, 82 – mëkcsòkòják 73 mëkcsó^{u}kòják 59 – mökcsókoják 49 mökcsó^{u}kójąk 91

mëkcsókujják 28, 61, 70–2, 74 mëkcsókujjąk 36, 63, 66 mëkcsó^{u}kujják 35, 59, 76–7 mëkcsó^{u}kujjąk 37, 41–2, 46, 60, 66–8, 75, 78 mẹ̈kcsó^{u}kujjąk [41], 84, <93> – mökcsókujják 69, 86, 96 mökcsókujjąk 80, 92 mökcsó^{u}kujják 45, 88–9, 95 mökcsó^{u}kujjąk 57, 80–1, 83, 85, 90, 92, 98 mökcsò^{u}kujjąk 81, 95 mökcsó^{u}kùjąk 82,

88 mökcsòukujják 91 mökcs^{a}ókujják 94, 97 mökcsó^{u}kujják 76, 87 – mëkcsókúják 30, 68 mëkcsókùják 31, 59, 64 mëkcsó^{u}kúják 78 – mëkcsókujják 29 – mökcsò^{u}kùják 91

mëkcsókollák 24, 32, 39, 47 mëkcsókollák 21, 23 mëkcsòkollák 6, 14 mëkcsókollák 48 mëkcsòkollák 2, 15, 17, 20 mëkcsókollák 26 mëkcsuòkollák 9, 18 mëkcsuòkollák 1–3, 6, 7, 10, 13, 15–6, 22 mëkcs^{u}ókollák 14, 19 mëkcs^{u}ókollák 3, 5, 8, 12 mëkcsó^{u}kollák 4, 9, 11, 27, 38, 40 – mökcsókollák 53, 56 mökcsòkollák 25 mökcsó^{u}kollák 51, 54 mökcsó^{u}kollák 25, 49, 50, 52, 55 mökcs^{a}òkollák 55 – mëkcsókullák 33, 36 mëkcsókullák 28 mëkcsó^{u}kullák 27, 34–5, 37, 40 – mökcsó^{u}kullák 41

mökcsòukolik 58 mökcsó^{u}kolik 54

mökcsókulik (86), (90) mökcsó^{u}kulik 54, (57) mökcs^{a}ókulik <(97)> – mökcsó^{u}kullik (90) mökcs^{a}ókullik (98).

169. kilafátyolják MORF. Hogyan eszik a disznók a moslékot? A híg moslékot a vályúból a nyelvükkel ... (241)

kilafatyujják 63, 67, 72, 74, 80, 85, 92, 99 kilafatyujják [28], 39, 42, 59, 63–4, 81, 87, 93–4 kilafatyùják 66, 82 – kilafatyójják 89 – kilafatyújják 29, 31, 59

kilafatyollák 4, 17, 49 kilafatyollák 6, 10, 16, 20–1, 25 – kilafatyullák 28, 35–6, 44–6

kilafatyolik (53), 58

kilafatyájjják 94

kilafátyojjják 60, 75, 79 – kilafátyujják 71, 73, 76, 79, 83–5, 91, 95–6 kilafátyujják 60, 69, 88, 93 kilafátyujjják 37, 61–2, 65–8, 70, 75, 77, 80, 82, 87, 89, 98 kilafátyujjják 31, 59, 78 kilafátyujjják 88 kilafátyujjják 90–1 – kilafátyújjják 65 – kilafátyujják 66

kilafátyollák 40 – külafátyollák 10 külafátyollák 24 – kilafátyullák 28, 45

kilafátyullik (90), (98) – kilafátyulik 97

kilafatojják 57 – kilafatollák 7, 14, 18, 23, 54 kilafatollák 25 – kilafatullák 27, 34

kilafátojják 99 – kilafátujják 36, 44, 57, 86 kilafátujjják 30, 42–3, 97

kilafátollák 32–3 kilafátollák (75) kilafátollák 56–7 kilafátollák 51 kilafátollák 24, 38, 40, 48–9, 52, 55 kilafátollák 4, 47 kilafátollák 26, 50 – kilafátullák 27, 36, 41 kilafátullák 34, 39

kilafátolik 56–8 – kilafátulik (86) kilafátulik 97

kilafutullák 14

kilafitollák 12–4 kilafitollák 2, 4, 5, 9, 19 külafitollák 3, 7 – külafitollák (19) külafitollák 8, 22 külafitollák 1 külafitollák 2

kilafityollák [15] kilafityollák 6, 10–2, 18 – külafityollák 8, 15 külafityollák 7, 9

kilafityájjják 81

kilafintyollák 11

kilefetyölik 25 – kilefetyülik 70, 92–3 kilefetyülik 65

kilefetölik <24>
kilöfötyülik 67
kilafájják 92, 96 kilafájják 46, 67 – kilafállák 25 – kilafallik 86
kilafollák 12–3, 16, 24, 32, 49, 56 kilafollák 2, 50, 52–3 – külafollák 15, 22
kilafujják 35, 70, 86 – kilafullák 48
kilaffog'gyák 77 – kilaffogattyák 49 – kilaffoggattyák 87 – kilaffoktattyák 54
kilapátojják 46 lapátujják 76, 80 – lapátollák 25
kilobicskollák 26
hamsujják 37, 70, 72 kihamsújják 31 – hamzsujják 72
habzsollák 52 – hapsollák 50 – hampollák 23
laspálla <23> – slampálla <23> – csaffoktattya 69 – kifallák 32 – kinyallák 33, 52.

170. tanítóhoz MORF. Az első osztályosok szüleinek, ha meg akarják tudni, hogyan viselkedik a gyerekük, többször el kell menni az iskolába a ... (Kihez?) ... (19)

tanittóhoz [92]– tanittóhosz 32, 44, 67, 76, 80, [87] tanittóhosz 23 tanittòhosz 24 tanittuòhosz 9
tanittòuhol 94–5
tanittóhó 29, 30, 42–4, 46, 53, 56, 59–64, 68-74, 79, 82, 86–90, 92, 96–7 tanittóhó 25 tanittóhó 21, 28, 31, 34, 36–7, 49 tanittóhó 85 tanittóhó 27 tanittóhò 20, 26 tanittòhò 25 tanittòhò 21 tanittóuhó 35, 51, 57, 75, 78, 82, 91–3, 95 tanittóuhóu 45, 52, 60, 65–8, 77, 83–4, 98-9 tanittóuhó 39 tanittóuho 50 tanittuòhò 10 tanittáóhóu 58 tanittáóhóu 97 tanittòuhòu 81
tanittòho 3, 7, 8, 10, 14 tanittóho 23 tanittóho 20 tanittòho 24 tanittuòho 1, 2, <5>, 8, 13, 15–6, 22 tanittúóho 4, 12
tanittuòhö 5
tanítéttóhosz 11 tanítéttúóhosz 12
tanéttóhó 33 tanéttóhó 40, 54 tanéttóhò 17, 20 tanéttòhò 47 tanítéttúóhuò 18 tanéttóuhò 45, 48 tanéttóhòu 25, 38 tanèittóuhò 9 tanéttòuhòu (50), 55 tanéttóuhóu 37, 41 tanéttóhó (26) – tanéttohó 32
tanéttòho 24 tanièttuòho 1, 6, 13, 15, 19 tanítéttòho 7 tanítéttuòho 3, 10, 14–5 tanéttòuho 11 tanéttòuho 55
tanítéttóhö 6.

171. férjhez megy MORF. A házasodásra azt mondjuk, hogy a legény megnősül, a lány pedig ... (Mit csinál?) ... (56)

férhëz mëgy [9], [31] férhëz mëty 24 fiërhëz mëgy 18 – férhöz mëgy 47, 67 férhöz mëgy 36, 72 férhöz mögy 37, 43, 82, 92–3 férhöz mögy 44 fiërhöz mëgy 18 – férhő mëgy 28–33, 35, 38–40, 47–8, 56, 60, 62–5, 68, 70, 77–9 férhő mëty 24, 34 férhő mëty 27 férhő mëgy 20, 61, 65 férhö mëgy 23, 66 férhő mëgy 66 férhő

mëgy 36 fé^{i}rhő^{ü} mëty 37, 46, 67 férhọ̋^{ü} mẹ̈gy 34, 75–6 f^{i}érh^{ü}ő mëgy 12, <14> f^{i}érhȍ mëgy 16, 19 f^{i}érh^{ü}ő mëgy 16 – férhő mögy 26, 51, 89, 92, 97–8 férhọ̋ möty 25 férhő möty 50, 54, 57, 80, 90 fẹ̈rhő möty 49, 86 férhọ̋ mọ̈gy 53 fé^{i}rhő^{ü} möty 41–2, 52, 55, 88 fé^{i}rhő^{ü} mọ̈gy 37, 45 fẹ̈^{i}rhő^{ü} mögy 91, 99 férhő^{ü} mögy 87, 93 fẹ̈rhọ̋^{ü} möty 97 f^{e}érh^{ë}ő möty 58 – férhő mén 59, 64, 69, 71–4, 84–5, 96 fé^{i}rhő mén 71, 81, 83 fẹ̈^{i}rhő^{ü} mén 94–5 – férhö mëgy 9, 11, 17, 21 férhö mẹ̈gy 20 férhö mọ̈gy 12 fȅrhö mëgy 24 fi͜ërhö mëgy 5, 6, 14, 18 fi͜ërhȍ mëty 3 fi͜ërhö mëgy [1], 3 fi͜ȅrhö mëgy 7, 10, 12, 16 fi͜ërhö mọ̈gy 4 f^{i}érhö mëgy 7, <8>, 10, 11, 13, 19, 22 f^{i}ẹ̈rhö mögy <15>

férhöl mëgy 63 férhöl mẹ̈gy 96

férho mëgy 15 fi͜ërho mëgy 8 fȅrho mëgy 2 fi͜ȅrho mëgy 2 fi͜ȅrho mëty 1 f^{i}érho mëgy 3.

172. tűzhöz MORF. Ha nem forr rendesen a leves, azt mondom: Húzd közelebb a fazekat a ... (92)

tüszhösz 10–1, [15], 16, 22–3, 25, 30, [31], 32, 42–4, 46, 53, [59], [64–6], 67, 72–3, 75, 80, 82, [86], 92–3 t̨üszhösz [2], [7], 9, 12, [20], 24, 36

tüszhöl 48, 61, 63, 65, 77–8, 80, 83–5, 94–6 t̨üszhöl 35

tüszhő 25–6, 29, 30, 33, 61, 63–4, 68–71, 74, 77–8, 82, 86, 89, 90, 92–3, 96–8 t̨üszhő 20, 28, 31, 35–6, 39, 40, 45, 51, 56 tüszhȍ 16–7, 19, 21, 23, 26, 48, 64 t̨üszhȍ [7], 13, 45 tüszhọ̋ 86, 90 t̨üszhọ̋ 28 tüszhő^{ü} <14>, 38, 42, 46, 48, 60, 67–8, 76, 80–1, 83, 88, 91, 99 t̨üszhő^{ü} 34, 41, 47, 49, 54–5 tüszhȍ^{ü} 11–2, <16>, 26, 52, 58, 87, 93 t̨üszhȍ^{ü} 37, 43–4, 50, 57 tüszhọ̋^{ü} 59, 75, 94–5, 97 t̨üszhọ̋^{ü} 27 tüszh^{ë}ő 84–5 tüszhë͜ȍ 50, 79, 98

tüszhö 8, 9, 15, 17–8, 22–3, 32 t̨üszhö 2–7, 10–4, 16, 19, 20, 24

tüszhosz [1]

tüszhu͜o <15> – t̨üszho 1, (8) tüszho 2, 3, 7, 15 t̨ụ̈szho 8.

173. Terinél MORF. A kislány elmegy a Teri nevű barátnőjéhez. Megkérdezem: Hol voltál? Mit válaszol? (50)

Tërinél 53, 67 – Tëriné 28–31, 35–7, 42–6, 50, [51], [56], 58–99

Tëriná 9, 19, 22, 24, 32–3, (35), 39, 41, (42), 43, 45, <46>, 48–9, 51, 56, <75>, (86) T(=t̨)ëriná 4, 6, 7, 18, 20–1 Tëriná̯ 9, 17, 25–7, (28), (36), 38, 40, 47, 50, 52–4, 57 T(=t̨)ëriná̯ 1–3, 5, 8, 10–6, 23, 34, 55 T(=t̨)ërinȁ 18, 24.

Megjegyzés: Mivel a betűkészletben nincs nagybetűs hátrább képzett *t̨*, ezért választottam a T(=t̨) megoldást.

174. **abronccsal MORF.** Mivel szorítják össze a hordó dongáit, hogy szét ne essenek? (225)

abronccsal 43, [48], 65, 68, [76], 82, [86], 97 – abroncsā 59, 64, 69, 78, 91–2 abroncsà 28, 31–2, 35, 67, 86 – abroncsa 2, <10>, 11, 15, [20], 26, 42, 44, 47, 57, 64

abrincsal 29, 36, 44, 59, 63, 66, 80, 91–4, 99 abr̨incsal [24], 65 – abrincsā 53, 60–3, 70–5, 79–81, 83–5, 87–8, 90–1, 93, 95–8 abrincsà 59, 64, 66, 68, 77, 84, 89, 91, <93> – abrincsa 2, 8, 11, 18, 29, 42, 49, 57, 86 abr̨incsa 3, 7, 11 a̧brincsa 41

abréncsal 28, 30–2, 37, 39, 45, 49, 54, 57, 82, 97-8 abrę́ncsal 88 abré˙ncsal 94 abr°éncsal 58 – abréncsā 33, 37, 39, 41, 51, 56, (88), 94, 99 abréncsà 28, 30–1, 35-6, 39, 52, 67, 75, 80, 86, (89) abrę́ncsā 41–2, 46, 64, 76 abré˙ncsà 55 abr°éncsà 58 – abréncsa 14, 17, 20–1, 23–6, 32, 34, 38, 40, 43, 47–50, 52, 54, 57 abrę́ncsa 27 abri͡ę́ncsą 1 abri͡ę́ncsa 5, 7, 10, 13, 16, 22 abri͡ę́ncsa 8 abr˙éncsa 2, 3, 6, 12, 14–6, 19 abré˙ncsa 9

abri͡ę́ncse (1) abr˙éncsę (22).

LEXIKAI TÉRKÉPLAPOK

175. **bajusza (a búzáé) LEX.** A búza, rozs, árpa kalászából olyan hosszú, szúrós, tapadós szálak állnak ki. Mije az a búzának? (208)

kalą́ssza 11, <25>, <63> kalą́sszą [3], 73

szakąlla <25>

kalahą́ja 66 kalahą́ją 72 kalahą́ją 45, 63, 73, 77, 86 – kalą́hą́ja 6, 71 – kalahą́jja 32–3, 53–4, 63, 66, 70, <88>, 94 kalahą́jją 66, 79 kalahą́jja 35, 41–3, 45, 48–9, 51, 56, 60–1, 69, 75, 77 kalahą̀ja 44, 72 kalahą́jją 29–31, 34, 40, 47, 57–8, 62, 68, 78, 84, 86–7, 89, <98> kąlą́hą́jją 36, 50, 55, 59 – kalą́hą́jjǫ 67, 76 – kaláhą́jja 39, 74 kaláhą́jją 34 kalą́hą́jja 71 kalą́hą́jja 27 kąlą́hą́jją 28, 38, 64 – kalahé˙jją <81> – kolą́hą́ja 4 kolą́hą́ja 56, 91 kolą́hą́ją 10 – kolą́hą́jǫ (14) – kolahą́jja 6 – kolą́hą́jja 13, 32, 38 koláhą́jją 13 kolą́hą́jja 9, 14, 18, 47–8 kolą́hą́jją 2, 3, 7, 12, 16–7, 21 – koláhą̀jǫ 84

kláhą́ją 83 – kláhą́jją 75 kláhą́jją 46, 64 klą́hą́jja 35 klą́hą́jją 16, 34, 36–7 – klą́hą́jjǫ 85

kalą́jja 23, 25 kalą́jją 52 kąlą́jja 7 – kolą́jǫ 15 – kolą́jja 26 kolą́jją 8, 15, 19, 24–5

kalahą́sza 52

taláktya 88, [89], 93–4, 96 taláktyą 83 talą́ktya 93 talą́ktyą 81, <86>, 89–91, 99 tąlą́ktyą 92 – taláktyǫ <58> – tajáktya <93> tajáktyą 84 – tolą́ktya 80 tolą́ktyą 82, 97–8

toklássza <71>, <73> toklásszą 84
tëklácca 22 tëkląccą 22
szákáją 17 szą́kája <22> szą́kają 10, 16 – szákájo 15 – szákájja 2, 4, <11–2> szákájją 20 szą́ką́jja 18–9 szą́ką́jją 1, 3, 7, 8, 13, 16 – szą́kkájja <5> szą́kàją 15.

176. a legkisebb gabonacsomó LEX. Mi a neve annak a legkisebb rakásnak, amibe közvetlenül az aratás után a kévéket összerakják? (209/a)

hętęs <2>, 3, 6, 7, 11–3, 15–6, 19 hętęs 8 – hętęskępę 20–1
mágja 23, 30, 36, 43-4, 65 – mágla 25–6, 36, <40>, 47, 51 mágla <18>, 23, <35>, 42, 48-50, 57 mą́glą 37, 45–6, 58–9, 66, <75>, 77
bállo <58> bą́llǫ 46
kepe <51>, 62, 70, 95 kępe 69, 78 kępę 24–6, 29, 31, 50, 52, 59, 60, 63, 66-8, 71–3, 76, 79, 82–7 käpą̈ 66
kërëszt <65> – köröszt <25>, 52, 62–3, 67–70, 76, 85–6, 99.

177. kereszt (gabonából) LEX. Mi a neve a 18–21 kéve nagyságú rakásnak? (209/b)

kërëszt 1–8, 9–16, 18–9, 24, 27–30, 32–8, <39>, 40, 47, 54, 57, [63], 65, 67, 73, [75–6] kę̈rę̈szt 15, 20, 26, 45, 66, 77, 85, 87 kę̈rę̈szt 66 – köröszt 9, 17, 20, 22, 25–6, 31, 35, 37, 41–2, 45–6, 48–52, (54), 55–71, 73–99 kǫ̈röszt 4, 43, 79 kǫ̈rǫ̈szt 21, 23, 25, 31, 45, 49, 54, 67, 71, 76, 80, 83, 87
kepe 1, 28, 30, 37, 45, 52–3, 61–2, 66, 70, 74, 81 kępe 35, 69 kępę <1>, 2–4, 9, 14–5, 17, 20–1, 24–6, 28, 31–4, 36, 38-46, 48–50, 52, <54>, 55, 57–60, 63–5, (67), 68, 71–3, 75–7, 80, 82, 85–6, 92–3, 97 käpą̈ 4–6, 23.

178. kepe (jelentéstérkép) LEX. Mi a kepe szó jelentése? (209/c)

179. (kukorica) tuskó LEX. Mikor ősszel levágták a csutaszárat, mi marad a földben? (Ezt később ki szokták szántani.) (217)

tuskó <29>, <72–3> – csutatuskó 90
gyökęrë <7> – csutagyökér <81>, [90], 91
tüje 62, 68–9 t̨üje 37 – tüjje <56> tüje̍ 42
csutatüje 29, 30, 37, <41>, 42–6, 60–2, 68–70, 74–5, 78, 80, <86>, 93 csutatüję 31, 59, 65–7, 76–7, 87 csutą̈tüje 45 csut̨ą̈t̨üję 36 – csutatüjje 79, 80, 89, 90, 92, 97–9 csutatüje̍ 46 csutatüjję 58, 86, 88, 91, 94 csutą̈tüjję 76, 81
hancsék 23 hancsę́k 17, 21 hą̈ncsę́k 23, 39, 41 hancsi͡ëk 1, 20 hancsi͡ëk 2, 7, 19, 22 hancsi͡ëk̀ 3 hancs'ék 4, 19 hą̈ncsi͡ëk 10, 16 hancsé'k 40, 47, 54, 82, 93 hą̈ncsé'k 44

hancs^{e}ék 42 – handzsék <93> – csutahandzsék <93> – honcsék 25–6, 28–30, <32>, 33, <36>, 45, 52–3, 56 honcsẹ́k 27, 32, 35, 38, 43, 48–51, <56> honcsẹ̈k 25–6 họncsẹ́k 49, 50 honcsi͡ëk 4, 5, 7, 10, <14>, 18 honcsi͡ëk 10, 16, 18 honcs^{i}ék 3, 9, 19, 47–8, 52 honcsé^{i}k 24, 26–8, 34, 40–1, 45, 47, 54–5, 57, <75> honcsẹ́^{i}k 42 – honcsik 49 – huncsék 13 huncsi͡ëk 5, 14 huncsi͡ëk 6, 11–2 huncs^{i}ék 11–2, 14 hụncs^{i}ék 13

komp 63, 71, 73, 85 – csutakomp 63, 71–2, 83–5, 95–6

tus 9 – csutatuss <64>

tors <33> torzs <33>

csutabucko 64 – csutabuckó 64, 72

csutaböcök 64

180. (kukorica) ekekapázás LEX. A kukorica közét lóvontatású kapáló ekével gyomtalanítani és porhanyósítani szokták. Mi a neve itt ennek a munkának? (218)

ekézés 59, 60, [62], 63–4 ẹkézés 68 ẹki͡ëzi͡ës 1, 22 eki͡ëz^{i}és 2, 22 ek^{i}ézés [19] ẹk^{i}éz^{i}és <3> ẹké^{i}zés [67] eké^{i}zés (87)

huzatás 60, 62, <63>, 70–3, <79>, 83–5, <89>, 95 huzatạ́s 60–1, 68–9, 71, 80, 82, 92–6 huzạtạ́s 81

lókapálás [87]

mókolás 32, 53, 56 mòkolás 11 mòkọlás 66 mọ́kolạ́s 26 muo̍kolás 18 m^{u}ókolás 48 mo̍ukolạ́s 9, 24, 43, 49, 50, 52, 58 mó^{u}kolás 32, 35, 39, 41, 45, 65 – mókollás 33 – mókulás 27, 29, 30, 51, 53, <78> mòkulás 66 mókulạ́s 28, 31, 36, 43, 75–6 mọ́kulás 35 mo̍ukulás 41, 66, 76 mó^{u}kulạ́s 26-7, 34, 37, 42, 48, 55, 58, (77) mọ́^{u}kulạ́s 57 mao̍kulạ́s 46 m^{a}ókulạ́s 42, 51, 54, <59> – mó^{u}kullás 33, 39 – mókkolás 17, 20 mòkkolás 5, 11, 14, 21 mòkkolạ́s 6, 21 muokkolás 12, 18 muo̍kkolás 2, 3, 13 muokkolás 1, 4–6, 9, 16 muo̍kkolás 3, 4, 7, 8, 10, 15–6, 19 muo̍kkolạ́s 10 mo̍ukkolạ́s 38, 49, 50 mo̍ukolạ́s 9, 24 mo̍ukolạ́s 32 – mo̍ukkulạ́s 34, 47 mó^{u}kkulạ́s 27, 40, 47–8, 54, 75 mó^{u}kụlạ́s 37 m^{a}ókulạ́s 42

paragolás <23>, 25 paragolạ́s 25, <26>

pátërolás 65, 79, 89, 99 pátërọlạ́s 66 pạ́tërọlạ́s 67 – pátërollás 89 – pátërulás <60>, 65–6, 79, (97) pátërulạ́s 78, 87–8 pạ́tërulạ́s 59, 66–7, 77, 91 – pátërullạ́s 90

pátërozás 78–9, 87–90, 98–9 pátërozạ́s 67 pạ́tërozạ́s 77, 91 – pátërzás 87–8, 99

porhálás [58], 75, [98] porhálạ́s 78, 86, 97 – porhállás 86, <89> – porválạ́s <76>

turatás 23, 55 ṭuratạ́s 22

181. **henger** LEX. Mi a neve annak a mezőgazdasági szerszámnak, amellyel régebben boronálás után a szántást elegyengették? (222)

hengër 4, [7], 17–8, 23–4, 32–3, 35, 37, <39>, 40, 44, 52, [54], 59–63, 65–6, 70, 72, 75, 78, [93] hęngër 2, 3, 5, 6, 10–4, 16, 19, 27–9, 31, 34, 36, [45], 46–7, 64, 67–8, 73, 76–7 hęngër 66 hengę̈r 24, 26, 32, 47 hęngę̈r 45, 77 – hengör 24, 42–3, 47-8, 50–3, 56–7, 69, 71, 73–4, 79, 80, 82–5, 87–90, 92, 94–9 hęngör 20, 22, 25–6, <27>, 45, 54–5, 58, 81, 86, 91 hengȍr 21, 41, 44, <59>, 84, 87, 93 hęngör <25>

hęngërzüȍ [1]

gurgó 24, 32–3, 39 gurgǫ́ 48 gurguo 1, 8, 10, 15 gurguȍ 2–4, 6, 7, 10, 12, 14, 16 gurg^{u}ó 5, 9, 19 gurgua 4 gurgȍu 47–8 gurgó^{u} 9, 38, 40, 48 gurg^{a}ó 39

gurg^{u}óhengër 16

gurgola 20 – gurgula 5, 10, 12, (13), 17–8, 20, 24, 30, 33–4, 35–7, 40–1, (46–7), 48–9, (50), 51–4, (55), 56, (57–8), 59, (65–7), 75, (77–8), (86), (89), (90), (92) gurgula 26–7 gurgula 41.

182. **kiganajoz** LEX. Mit csinál az, aki az istállóban eltakarítja az állatok alól a trágyát? (244)

kiganajoZ 2–7, [8], 10–6, 18–9, 23–4 kiganajoZ 3, 9 – küganajoZ 1, 2, 7, 8, 15, 19, 22 – küganajasz 1 – ganajoZ 4–7, 10, 16, 24 ganajosz 9

kiganéZ 17, 19–21, 25–7, 32, 34, 36–8, 40, 47–9, 51, 53–6, 99 kiganész 50, 52, 57 kiganǫ́Z <12> kiganiȅZ 13, 22 kigan^{i}éZ 14 kiganéZ 14 – ganéZ 24, [36] gané^{i}Z <4> – kiganyéZ 20, 26–31, 33–7, 39, (40), 41–6, 50–1, 56–7, 59–64, 66–71, 73–6, 78–80, 82–91, 94–9 kiganyǫ́Z 65 kiganyéZ 77 kigany^{i}éZ 14 kiganyé^{i}Z 45, 58, 72, 92–3 kiganyȅiZ 81 – ganyéZ 31 ganyiȅZ 18 – ganyézik <31>

183. **madárijesztő** LEX. Ha meg akarták védeni a vetést vagy a termést a seregélyektől, miket tettek ki a szántóföldre? Mi ennek itt a neve? (220)

madárijesztő 31, 63–4, 67, 71–3, 78, 83–4, 94–6 madárijesztő 98 madárijesztő 58

ijesztő 29, 30, 37, 45, 59–66, 69–71, 74, 78, 80, 83, 85, 87, 89, 90, 94 ijesztő 34, 42, 44 ijęsztő 31, 46, 65, 67–8, 75–6, 91 ijęsztő 36 ijesztő^{ü} 79, 81–2, 92–3, 99 ijesztǫ̈ 77

ijeszték 42 ijęszték 20, 24 ijeszték 21 ijeszték 23, 25 ^{i}jeszték 19 ijeszt^{i}ék 19 ijeszt^{i}ék 10, 14, 16 ijeszt^{i}ék 22 – ijjeszték 23 ijeszték 17 ijeszt^{i}ék 7, 18

jeszték 17–8, 21 jeszték 4, 11 jęszték 14 jęszték 6, 20 jeszt̄iëk 18 jeszt̄iëk 1, 8, 9, 13, 15 jęszt^{i}ék 2, 3–6, 8, 10, 12, 16 jeszt^{i}ék 3, 7, 9, 19

ęszt^{i}ék 22 ęszt^{i}ék 22

ijesztőlék 25, 32–3, 35–6, 38–42, 47–8, 50–1, 53, 56–7, 75, 86, 97 ijeszt̨őlék 24, 27–8, 34, 38, 43–4, 49, 50, 54 ijesztőlę́k 88 ije̜sztőlék 55 ije̜szt̨őlę́k 26 ijesztőᵘlék 52, 98 ijesztőᵘlę́k 52 ije̜sztőᵘlᵉę́k 58

kerepë̥lᵘő 15 – kerepü̥lő 43 – kerepüllő 80

cenebaba 35 ce̜ne̜baba 34

je̜je̜ (27), 34 – vą́zu 27–8 – bą́bu 39 – cégér 57 – sallangó 29 – va̜ska̜rika 18

184. szellőzőlyuk (az utcára néző házfalon) LEX. A régi falusi házak padlásán van az utca felől két kis szögletes ablakféle. Mi ennek itt a neve? (226)

szellőz̀ő 32 szellü̯ö̀zzü̯ö̀ 18

szellőzőlik 22, 37, 88, 99 sze̜llőᵘzőlik 58, 76, 98

szelelőlik 22, 29, 31 – sze̜le̜llőluk 46

szenelő 34, 44 sze̜ne̜lő <68> sze̜ne̜lᵘő 12 – sze̜ne̜llőᵘ 42

szenelőlik 42, 44–5, 65, 78, 86, 88, 97 sze̜ne̜lőlik 28, 30–1, 66, 77 – szenellőlik 28, 42, 51 sze̜ne̜llőlik 76 – szenelőluk 86, 97 sze̜ne̜lőluk 36, 75 – sze̜ne̜llőluk 44

szenyelő 35 – szenyellő 50 sze̜nye̜llü̯ö̀ 3

szenyelőlik 17, 21, 23, 27, 32, 34–5, 37, 41, 43, 50, 54, 78 sze̜nye̜lőlik 28, 36 szenyel̀ölik 2 sze̜nye̜l̀ölik 8, 47 szenyelü̯ö̀lik 15 sze̜nye̜lü̯ö̀lik 2, 4, 7 sze̜nye̜lᵘőlik 5, 6, 10, 12–3, 19 – szenyellőlik 8, 33, 40, 48–9, 51 sze̜nye̜l̀őlik 11, 14, 18, 39 sze̜nye̜llü̯ö̀lik 1 – sze̜nye̜lǫ̋luk 18 sze̜nye̜lö̀luk 7 – sze̜nye̜llᵘőluk 3

cuglik 76

csucslik 31, 59–65, <66>, 67–74, <75>, 78–85, 87, 89–96, <99>

hélik 32

herkelik 24, 33, 41, <43>, 45, 48, 50–1, 53, 56 he̜rke̜lik 1, 2, <3>, 7, 10, <11–3>, 16–7, 19–21, 25–9, 32, 34, 38–40, <42>, 46–7, 49, 52, 54–5, 58, <75>, 76 hą̈rką̈lik 14, 22, 40 – he̜rke̜luk 25, 36, 57, (86)

kucslik 18

macskalik <28> – palláslik 7, 22 – szelemenlik 79 – tüszfalablak 9, 15 – tüszfallik 1, 3, 9, 11, 37, 88

185. túlfelül LEX. Hogyan mondják itt egy szóval, hogy az utca másik oldalán? (181)

túfelü 32, 35, 37, 42–3, 45, 51, <52>, 53, 60–2, 69–73, 78–9, 81–2, 88–90, 92, 94–6, 99 t̨úfelü 39, 41, 49, 50 túfe̜lü 29–31, 46, 58-9, 63–8, 75–7, 80, 83–7, 91, 93, 98 t̨úfe̜lü 27–8, 34, 36, 40, 44, 54, 57 túfe̜lụ̈ 91 tùfelü <9>, 32–3, 42, 64 t̨ùfelü 39, 48, 51 tùfe̜lü 97 t̨ùfe̜lü 50, 55 tùf̀e̜lü 66 t̨ùfe̜l̀ü <31> – tufelü 51, 56 t̨ufelü 9, 24–5, 32, 39, <40>, 48, 52 tufe̜lü 20, 22–6 t̨ufe̜lü 2–7, 10–4, <15>, 16-8, 21, 38, 47, 55

t̨ufe̜lürü 11

tulátul 71

tullafelü 2, 15 tullafelü 1, 3, 7–10, 16, 19

túru 62–4, 72–4, 83–5, 94–6

186. fészektojás (üres tojáshéjból) LEX. Hogyan nevezik azt a kiüresített tojást, amelyiket azért tesznek a fészekbe, hogy a tyúkok oda tojjanak? (250/a)

fészëktojás 42, 62–4, 68, 70 fészëktojás 28, 59, 66, 77 fészëktojás 64 fé^{i}szëktojás 67, 93 – fészöktojás 23, 25, 44, 69, 72–3, 82, 85–6, 94–6 fészöktojás 43 fészöktojás 97 f^{i}észöktojás 22 fé^{i}szöktojás 51–2, 87–8, 92 fé^{i}szöktojás 81, 91 f^{e}észöktojás 98 – fécëktojás 17 fécëktojás 11–2, 23 fécëktojás 20, 23 fiécëktojás 2, 7 f^{i}écëktojás 5, 8, 14 f^{i}écëktojás 1, 3, 6, 10, 19 – fécöktojás 21

csaló 89 – csalótojás 89 – csalókatojás 97

fészëkmony 32, 74 – fiécëkmony 7, 8, 12, 15

gugguo 1 gugguò 3

kuka (37) – kukëdli 45 – kukkon 14 – kukkont 14 – kukta 14 – kuku 1, 3, 4, 9–13, 16–7, <18>, 19–21, 24–8, 33–5, 39–43, 45, 47–51, 53–8 kuku 11 kuku 39 – kukula 5 – kukuotojás 5 – kuktatojás 14 – kuktojás <18> – kukuktojás 40 – kukutojás 6, 12, 40, 57, 97

kifujt tojás 36 – likastojás 60, <88>

mony 16, (38) – monytojás 3, 5

tojó 40 – tojómony 20, 55–6 tojuòmony 1, 16, 18-9 toj^{u}ómony 15 50, 52

tojótojás 24–5, 35, 43, 48, 60, 83, 90 tojótojás 19, 77, 94 tojótojás 36, 38, 40, 47 tojuòtojás 15 tojó^{u}tojás 46 – tojató^{u}tojás <27>

ülőtojás 32 – üllőtojás 22

187. fészektojás (romlott tojásból) LEX. Mi a neve a romlott tojásból való fészektojásnak? (250/b)

lipinyà 29

lotyka 31 – lotyogós 30–1 – lutyoktojás 59

mutyak 30–1 mutyák 29 – mutyka 29

pallas 22 – palos 39, 52 pallos <4>, 10 palos 32, 41 – palostojás 13, 48 – pallostojás 24, 32 palostojás 14, 58 pallostojás 7, 22

palozsnya 24–6, 28, 31, 34–7, 41–3, 45, 48, 51-3, 56, 59–64, 68, 70, 74–6, 78–80, 83–6, 89, 90, 92, 94–9 palozsnya 55 palozsnya 46, 65–6, 77, 80–1, 91, 93 palozsnya 67, 91 – paloznya 62 – palozna 73 – palondzsa <65> – palozsnyák (29) – parozsnya 71, 74, 85 – polozna 58 – polozsnya 98 – palozsnyatojás 87

záptojás 29, 45, 66, 94 záptojás 79, 80, 83, 88, 99 záptojás 36, 54, 58, <67>, 81, 85 – áptojás 84, 89 áptojás 37, 59, 77, 86, 90, 97.

188. kukorékolnak LEX. Mit csinálnak a kakasok hajnalban? (247)

kukorékolnak [24], 42 kukoré^{i}kolnak 27, <87>
kukorékónak 39, 51, 56, 65, 94 kukorékónak 82 kukorékónak 91 kokoriẽk^{u}ónak 1, 5 kukor^{i}ék^{u}ónak 2, 4, 7, 9, 12, 14–5 kukoriẽkuònak 22 kukoriẽkònak 15 kukoré^{i}kónak 47, 92–3, 95 kukoré^{i}kónak 89 kukor^{e}ékónak 58, 89
kukorékúnak 53, 61–4, 69–74, 78, 80, 83, 85, 93, 96-7 kukorékúnak 80, 82 kukorékúnak 57, 64, 80, 82 kukorékúnak <63> kukorèkùnak <64> kukorékúnak <31> kukorẽikúnak 81, 98 kukoré^{i}kúnak 29, 71, 84, 86–8, 92, 94, 99 kukoré^{i}kúnak 31, 57, 67, 77, 89 kukoré^{i}kúnak 59, 68, 90, 93, 98 kukor^{e}ékúnak <25>, 79
kukorikolnak 35, 43, 97 – kukorikónak 5, 11, 17, 20, 23–7, 32–3, 40–1, 44, 46–7, 50–2, 54–7, 59 kukorikónak 48, 60, 65 kukorikónak 25, 97 kukorikónak 50 kukorikónak 43 kukorikónak 21 kukorikuònak 3, 10, 16, 22 kukorik^{u}ónak 1–4, 6–8, 12–3, 16, 18–9 kukorik^{u}ónak 19 kukorikó^{u}nak 58
kukorikulnak 68 – kukorikúnak 18, 28, 31, 42, 45–6, 51, 54, 60, 66, 75–6, 78, 88, 95, 97 kukorikúnak 27, 44, 92 kukorikúnak 59, 99 kukorikúnak 66 kukorikúnak 30 kukorikúnak 86
kokorikolnak [21]
kukurékúnak 42
kukurikónak 38, 49 – kukkurikónak 41 – kukurikúnak 28, 30, 37, 57, 66, 87 kukurikúnak 36
kukurának 88
kukoriëttanak 8 kukor^{i}éttanak (7), 10

189. megtojózza LEX. Mit csinál a gazdaasszony reggel a tyúkkal, amikor megnézi, hogy van-e nála tojás? (249)

mëktojózza [60]
mëgmonyasójja 59 – mögmonyasójja 89, 91-3, 95, 99 mögmonyasójja 44, 58, 79, 89 – mögmonyasója 94
mëgmonyasolla 1–17, 19, 20–4, 27, 32, 34–6, 38–40, 47 mëgmonyasolla 18, 26 – mögmonyasolla 25, 43, 45, 48–57 mögmonyasolla 15, 21
mögmonyasoli (54), <55>, (56–8)
mëgmonyasujja 28, 30, [36], 41, 59–62, 65–6, 70, 75–8 mëgmonyasujja 68 mëgmonyasujja 60, 75 mëgmonyasujja 46 mëgmonyasujja 44 mëgmonyasujja 41 – mëgmonyasúja 29, 31, 65–6, 78, 88 mëgmonyasúja 59 – mögmonyasujja 57, 79–86,

88–90, 92–9 mögmonyasujja 43, 90 mögmonyąsujją 91–2 mögmonyasujja 42 – mëgmonyasulla (28), 33–4, 37, (41) – mögmonyasulla (41–2), 44–5, 48

mögmonyasuli (86), (97) – mögmonyasulli (90), (98)

mëgmonyaszujja <68>

mëgmonyazza <34> – mëgmonyozza 5

mëgmonyázza 44 mëgmonyązza 67, 72 – mögmonyázza 56, 86, 97

mëgmonyássza 59, 61, 63, 65, 68, 74 mëgmonyąsszą 64, 69, 72 mëgmonyąsszą 73, 80 – mögmonyássza 82–4, 89, 90, 95–6 mögmonyąssza 93–4 mögmonyássza 85 – mëgmonyásszǫ 94–5 mögmonyąsszo 92

monyasujja 37, 71 – monyássza 61, 74, 98 – monyąsszǫ 81 – monyozza 12

190. veséje (a sertésé) LEX. Mi a neve a disznó két, bab alakú, tenyér nagyságú belső szervének, amely a vizeletet választja ki? Az mije a disznónak? (229)

veséje [31] vęséje 82 – veséjje 29, [35], 39, 51, 56, 60, 63, 69, [74] vęséjje 24, 26, 32–3, [36], [71], 73, 83, 99 vęséjję 5, 13, 16, 19, 21, 23, 25, 28, 30, 40, 43–4, 46–7, 52–4, 59, 64–5, 68, 72, 85, 89–91, 93–7 vęséjję 11, 17, 27, 48 vęséjję [86] väséjję 38, 66 väséjjä 4, 20 vęsiëjję 1, 7 väs^{i}éjję 5, 7, 12, 14, 18, 22 vęs^{i}éjję 2–4, 6–9, 15–6, 22 vęsëijje 81 vęsé^{i}jję 55, 76, 84, 87, 92, 98

vęs^{i}éjjë 3

bobrikájja 35 – bubrëgąja 31 – bubrëgájja 30 bubrëgąja 31 – bubricąjja <50> – bubrigąja 80 bubrigąja 59, 66–7, 76, 78 – bubrigájja 42–3, 45, <49>, 70 bubrigąjja 35, 41, 45, <50>, 51, 60, 66, 78, 80 bubrigąjja 30, 34, 37, 65, 67–8, 75, 78, 86–7, 97–9 – bubrigąjjǫ 46, 58 – bubrikájja 35–6, 42, 57, 59, 61–2, 65, 73–4, 82, 88–9, 92–3 bubrikąjja 58, 84, 89 bubrikąjja 41, 44, <50>,51, 71 – bubrikąjjǫ 83 – bubrjëkąja 29 *(horvát)*, – bubriskąjja <34> – ubrigájja 88

191. pattanás LEX. Hogyan mondják az ember bőrén a kis, piros búbot, amelyet ki szoktunk nyomni? (227)

pattanás [48], 53, [64] pąttanąs [28] pattanąs [92] – pattanyás 16, [17], [21]

bibërcsé^{i}k <87> – bibircsik 87, 99 – bibircs^{u}ók 13 bibircsó^{u}k 58 – bibörcsék 29

böbörcsék <31>, 33, 36, 44, 56 böbörcsęk 21, 24, 26, 32, 37–9, 41, 48–9, 51, 57 bǫbǫrcsęk 17 böbörcsiëk 14 böbörcsiẽk 11 böbörcs^{i}ék 18 böbbörcsiëk 14 böbörcsé^{i}k 25, 34–5, 37, 40–5, 47, 50, 52, 54–5 böbörcsëik 41 böbörcs^{e}ék 49 – böbőcsék 33

buborcsék 23, 30, 59, 61–7, 69, 70, 74, 79, 85, 89, 92, 96 buborcsęk 20–1, 24, 30, 65 buborcsẽk 17 buborcsiëk 1, 4, 5, 8 buborcsiẽk 2, 3, 6, 7, 10–3, 15–6, 19, 22 buborcs^{i}ék 3, 9, 11–2, 16, 19, 20 buborcsëik 94 buborcsé^{i}k 31, 46, 60, 65, 68, 71–3,

75–8, 80–4, 86, 88, 90–1, 93, 98 buborcsé̤k 66, 87, 89, 91, 94–7 buborcs^{e}ék 66, 79, 98–9

bübörcsék 29, 34, 46 bübörcsé̤k 58 bübörcs^{e}ék 88

përsenyés 39, 51, 56 – pörsenés 53–4 – pörsenyés 4, 16, 27–8, 31 pörsenyi͡ës 1 pörseny^{i}és 19

vakkeli͡ës 16

vimëdli 2, [3], 7, 13, 18–9, 23–4, 26–8, [30], 31–4, 36, 39, 49, 63, 65, 77, 80, 85, 87, [91[, [97], 98 vimẹ̈dli 18, 23, 47, 59, 99 vi̤mëdli 8, 10, 35, <64>, 66–7, 72, 88 vi̤mẹ̈dli 16 – vimödli 44, 50, 83 vimọ̈dli 54, 58.

192. gatyakorc LEX. Hogyan mondják a gatyának azt részét, amiben a madzag van? (231)

korc <58> – gatyakorc <58>

párta 33, 42, 45, 53, 56, <79>, 86 párṭa 13, 25–6, 30 pártą 29, 75, 97, 99 párṭą 17, 22, 30, 55 pą́rta 35, 41, 43–4, 48–9, 51–2, 57, 66, 78 pą́rṭa 4–6, 38 pą́rtą 8, 32, 39, 46, 58, 67, 76–7, 87–91, 98–9 pą́rṭą 9–12, 14–6, 18–21, 23–5, 27-8, 34, 36-7, 40, 47, 49, 50, 54, 58, 86 – pártọ <80> párṭọ 23 pą́rtọ 46, 89, 99

gatyapą́rt 78 – gatyapą́rṭą 1

pártázat 2, 32 pą́rtą́zat 6 pą́rṭą́zaṭ 1–4, 7, 16 – gatyapą́rṭązaṭ 7

perem 60, 63, 80, <83>, 96 pẹrem 81 pẹrẹm 31, 65, <67>, <94> – gatyaperem <95>

pereme 63, 80, 85 pẹrẹme 82, 92–3 pẹrẹmẹ 31, 59, 64, 68, 79, 83–4, 91, 94–5 – gatyapereme 69

perém 61–2, 69–74 <84> pẹrém 64, 67–8 pẹré^{i}m 71 – gatyaperém 60, 67–8

gatyaszegéj 72

193. kézelő LEX. Hogyan hívják az ingnek a kéznél lévő részét, amit díszes gombokkal szoktunk összegombolni? (230)

kézelő 29, 59, 68, 71, 96 kézẹlő 31 – kézellő 31, 35, 53, 59–63, 69–74, 77–80, 83–6, 90, 96–9 kézellö̤ 2, 25, 54–5, 65, 88 kézẹ̀lő 28, 30, 65, 83 kézẹllő 36, 55, 64 kézẹllö̤ 66 ki͡ëzellüö̤ 1, 22 kézẹllö̤^{ü} 38, 67, 87, 93, 99 kézellő^{ü} 72–3, 76, 78 kézẹllọ̈^{ü} 97 ké^{i}zellő^{ü} 82, 92, 94–5 k^{e}ézẹllö̤ 58

buga 81 – bugą́jjọ 81 – ingbuga 81

lénző 23, 29, 33, 35, 45, 50, 53 lẹnző 17, 35 lénzö̤ 21 lénző^{ü} 25 li͡ënzüö̤ 1, 2, 5–7, 10, 13, 16 li͡ënz^{ü}ő 3, 6 l^{i}énzüö̤ 8, 15 l^{i}énzö̤ 14 li͡ënző^{ü} 9 lénz^{ü}ő 11 lé^{i}nző 26, 28, 39, 41, <45>, 48, 51, 75, 87 lé^{i}nzö̤ 18, 21 lẹ́^{i}nző 77 lẹ́^{i}nzọ̈ 77 lẹ́^{i}nzö̤ 40 lé^{i}nző^{ü} 11, 24, 27, 34, 37, 43, 47, 50, 52, 76, 86, <97> lẹ́^{i}nző^{ü} 46 l^{e}énző 49 – léndző^{ü} 37 li͡ëndzüö̤ 8 li͡ëndzüö̤ 4, 5, 12 lé^{i}ndző 27, 47 lé^{i}ndzö̤ 57 lé^{i}ndző^{ü} 34, 38, 42, 44, 54

ümöglie̯ndz^{ü}ő 12 ümöglé^{i}ndző^{ü} 38 – üngle^{i}nző^{ü} 86

lénzöl 24, 30, 45, 51, 56, <78> le̯nzöl 32 le̯nzöl 25 lie̯nzöl 4 lie̯nzöl 19, 20 lé^{i}nzöl 35–6, 48–9, 52, 77 – lé^{i}ndzöl 44

lénzöle 24, 28, 32 lie̯nzöle̯ 4, 16 l^{i}énzöle̯ 7, 10, 14, 18 lé^{i}nzöle̯ 76, 87 – l^{i}éndzöle 13

lé^{i}nzőjje 46 – lé^{i}ndzőjje̯ <68>

lie̯nzüo̯jö 15

lénzellő <97>

mancsëtta 20, 25 màncsëtta 13 – máncsëtta 71, 96 máncsëţţa 3, 10 mâncsëtta [17] – mandzsëtta 13, 31, 59, 65, 79, 82, 86, 89, 91 mandzsëţţa 2, 3, 11 mandzsëtta 12, 15, 24 màndzsëtta 29, 54, 67, 87, 93 – mándzsëtta 9, 14, 25–6, 35, 37–8, 40–1, 47–50, 52, 56–7, 60–1, 63–4, 66, 71, 76, 84, 89–91, 98 mándzsëţţa 11, 19, 22, 34 màndzsëtta 36, 59, 75 mândzsëtta 24, 28.

194. csipetke LEX. Mi a tojásos galuska másik neve, amelyből pl. a bablevesbe tesznek bele kis darabokat? (187)

csipëtke 9, 11–3, 16, 19, 27, 30–1, 35, 52, 63, 66–7, 77 csipëţke 3, 34, 40 csipëtke̯ 65, 91 csipëţke̯ 5, 8, 15, 24, 36 csipë̯tke 21, 48, 72 – csipötke <16>, 23, 42, 45, 71, 73, 79, 80, 94–6, 92, 98 csipötke̯ 22, 25, 91 csipöţke 50 csipötke 45, 64

csipëgeţëţţ 34, 36 – csipëgetött <99> csipëgetöţt 15 – csipögetött 79 csipögeţöţţ 50

csipkëdëtt 29, 30, 32–3, 46, 48, 59–68, 70, 72, 77–8 csipkëdëţţ 4–6, 35–7, 75–6 csipkëdëţţ 1, 3, 7, 8, 10–2, 14–5, 17–9, 23–4, 27–8, 31, 34, 38–40, 47, 49, [50] csipkëdëtt 42, 60 csipkëdëţţ <12>, 18, 47 – csipkëdöţt 64 csipkëdöţt 44 – csipködött 23, 26, 41, 43–4, 49–58, 69, 71, 73–4, 79–99 csipköḍöţţ 21–2, 48, 54 csipködöţt 9, 19, 42 csipköḍöţţ 9, 17

csipöge (97) csipöge̯ <2> – csipőke 62, 99

nukli 19 – nyukli 1–5, 7–9, 11, 13, 15–6, 19, 20, 22, 24.

195. savóleves LEX. Hogyan nevezik az aludttejből vagy savóból készült habaréklevest más néven? (192)

habarcs <16> – habart <16> – habartle̯ves 1, 13, 90 – habarékle̯ves 6, <55>

kalótya <27>

kaszásleves 5, 12 kaszásle̯ves 2, 7, 13 kaszásle̯ves 8, 9, 11, 14

katrabaca <42> – katraboca 27, 30, <32>, 34, <46>, 60–1, <65>, 70, <75-6>, 78–80, <86–90>, 91–2, 94, <97>, 98–9 – katrabóca <30>, <32>, <35-6>, 66–7, <90> – katrabocaleves <65> – katrabócale̯ves 67, 77

kódorleves <47>

kudari 62–4, 71–2, 74, 83–5, 93–6 kudạri 69–71, 82, <92>, 95 kudarileṿeṣ 91 kudorica 70
savóleves <45>.

196. kukoricapogácsa LEX. Mi a neve a kukoricalisztből sütött pogácsának (194)

kukoricapogácsa 4, 18, 20, 24, 29, 32–3, 53, 55–6 kukoricapogạ́csa 2, 5–9 11–4, 16–21, 25–7, 35, 39, 40, 42–3, 47–50, 99 kukoricapogạ́csạ 1, 10, 22–3, 28, 54 kukoricạpogạ́csạ 15 kukọricapogạ́csa 38, 50, 52, 57 kukọricapogạ́csạ 3 – kukuricapogácsa 33 kukuricapogạ́csa 39, 50 – kukkuricapogạ́csa <38> – kukoricạ́spogạ́csa 18, 58
ḍörköḍli 4
görgec 45 – görgécs 45
görheny <67>, <82> – görhénc 29 – görhinc 29
görhön 36–7, 43–4, 58, 75–6, 82, 90, 97 görhö~ 36, 82, 91 görhöń <71> – görhönd <86> – görhöny 30–1, 37, 42–6, <51>, 58–99 – görhő 35, 45 – görhönpogạ́csa 44 – kukoricagörhő 41, 51.

197. vendéghívó LEX. Ki az, aki a vendégeket a lakodalomba hívja? (190)

habardzsija 29–31, <65> hàbárdzsija 29 *(horv.)*
kuszóri 40, 47, 53 kuszọ́ri 2, 3, 15, 19–21, 32, 38, 47–8, 54 kuszụ̀ri 1, 7, 15, 18 kusz^{u}óri 2, 3, 5–8, 10–3, 16, 18–9, 38 kusz^{u}ọ́ri 9, 14, 16 kuszó^{u}ri 38–9, <42>, (49), 50–1 – kus̀zóri 11, 17 kus̀zọ́ri 10 kusszụ̀ri 1, 3, 4, 18 kus̀z^{u}óri 2, 4, 7, 8, 10, 12, 14, 19 kus̀zụ̀ri 5
lófej 50 , <65>
nạ́sznạgy 67 – násznagyok 68
pocsëvics <86> – pozovics 22–5, <31>, 97 – pozsëvics (98) – pozsovëcs <86> – pozsovics <21>, 23–7, <28>, <30–1>, 32–8, 42, <47–8>, 53, <54>, 55-8, 76, 86, <87>, 88, 90, 97 pọzsọvics 32, 52 – pozsovicsok 35, 37, 75–6
vendékhijó 60, 65–7, 88-9, 91–2, 98 – vendékhijók 59, 63, 89 vend^{e}ékhijók 79, 99
vicsori <50> – vinnyancs <51>
vőfén 43–4 – vőfény 28, 59, 61–2, 64–5, 69, 70, 74, 80 vőfé^{i}ny 71 vő^{ü}fény 45, 71–3, 83, 85, 93–6 vụ̀üfé^{i}ny 81–2, 84, 92 – vő^{ü}fényëk 46, 63, 68 – ēsővőfén 41–2 – ēsővőfény 33, 43–4, 60–1, 66–7, 78, 80.

198. lakodalmi kalács LEX. Hogyan nevezik itt a finom kenyértésztából, kemencében sütött, karika vagy perec formájú kalácsot, amelyet lakodalomkor a borosüvegre szoktak húzni? (189)

a/ kelt tésztából, lakodalomkor a borosüvegre húzzák:

fonotkalács 15, 54 – fonyotkalács 1, 7, 8, 22, 30, 94 – fonotperec 7 – fonyotperec 1, 2, 7, 19, 44, 58, 86

héküjjes 48, 51 – hékküjesperec 36 – hékküjjesperec 47–8, 51, 57 – hékküjönperec 38 héküjjönperec 39 – héküjönsütperec 2–5, 7, 12–3, 16, 18, 40 héküjönsütperec 32–4, 42, 44, 86 hékküjönsütperec <28>, 29–31, 35 hëk^{ü}önsütperec 19, 20, 24 – hökkönsüt 8 – hökkönsütkalács 15 – hüökkönperec 8 – hökkönsütperec 19

hétkalács 31

kalinkó <45> kalinkuò (8) – kalinkóperec 45

karsiperec 11, 13, 18 – kőtperec 27 – kujcsos 64

kukori 22 – kukoris 21, 23–6, 38, 41–2, 48–53, 55–7 – kukuris <45> kukuris 38

lakodalmaspereс <28>

likaskalács <63>, 70–1, 73–4, 79, 82–5, 89–99 likaskalács 81, 91 – likasperec 88

paggyánsütpereс 59 – parasztkalács 55 – patkuo 15

perec 27, 43–5, 68, 75, 84 pereс 2, 9, 22–6, 28–37, 43–6, 53, 59–63, 65–80, 86–90, 93 – peréc 31, 51, 60, 68, 75, 77–8, 97 – perée 46 – pereckalács 64, 72

sodralék 62

b/ édes tésztából, lakodalmi süteménynek:

cukorperec 18, 27, 38, 49, 50 – cukrosperec 39

füredipereс 6, 38, 40–2, 47–51, 54, 57, 75, 97

hajigálluosperec 18

tojásospereс 32, 39

vaníliáspereс 3–6, 8, 10–8, 20, 38–9, 47, 49, 50

vertpereс 2, 3, 9, 10, 12, 15–6, 25, 27, 30

zalaiperec 27.

199. bögöly LEX. Nagy, szürke, csípős légyfajta, a marhát és a lovat kínozza nyáron. Mi az? (234)

bögöj [57]

bangócs 63, <64>, 69, 71, 73–4, 78, 83, 85, 92 bangó^{u}cs 72, 84, 94–5

böggüò <13> – böüggölégy 57 – bögőcs 87

dangó 44, 59, 65, 80 dangó 31 danguò 2 dangòu 66 dangó^{u} 25, 68, 77, 90

dangócs 59, 61–2, 64, 66, 68, 70, 78, 82, 85, 89, 92–3, 96 dangócs 77 dangòucs 81 dangó^{u}cs 68, 79, 84, 88, 90-1, 94, 98–9

dongó 17, 29, 32–3, 35, 43–5, 48-9, 51, 53, 56, 65, 75, 78, 94, 97 ḍongó 13, 23-5, 28, 30–1, 36–9, 41 doṇgó 32, 43, 97 dongò 11, 20–1, 57, 67 ḍongò 23, 47, 50 dongò̩ 15 donguo̩ 1, 2, 11, 14, 22 ḍonguo̩ 1, 5, 7, 8, 13 donguò̩ 6, 14–6, 18, 22 ḍonguò̩ 3, 4, 13 doṇguò̩ 7 ḍoṇg^{u}ó 19 dongoa̩ 11 ḍong^{u}ó 9, 12, 16 dongó^{u} 27, 40, 42, <45>, 46, 52, 54, 58, 68, 75–6, 86–8, 97–9 ḍongó^{u} 19, 34, 37, 55 ḍongòu̩ 6, 9, 55 doṇgòu̩ 66, 98 doṇgó^{u} 87, <92>

dongócs 86 dongó^{u}cs 58, 60, 81, 91 doṇgó^{u}cs 67

lóbogár 29, 31, 53, 58, 88, 91, 99 lóbogá̩r 30 – lódá̩ngó^{u} 87, 91 – lódangócs 59 – lódongó 25, 29, 54, 86 – ökörbogár <45>.

200. hápog LEX. Mi a kacsa hangja, mit csinál a kacsa? (254)

hápog 76, 94 hápoG 39, 55, <64>, 82, 84–5, 93 há̩poG 9, 11, 23–4, 36, 46, 55, 59, 64, 68, 73, 78, 81, 83, 91–2 – hápok 32, 35, 37, 44, 60, 62, 69, 70, 74, 96–7 há̩pok 19, 22–3, 25, 27–31, 42, <50>, 57, 63, 65–7, 71–2, 77, 80, 84, 86–90 – háppog 33 há̩ppoG 4, 5, 21, 33, 82 – háppok 12, 25, 52–3, 56 há̩ppok 1–3, 6–10, 14–22, 24–6, 30, 34, 37–41, 43, 47–50, 54, 65, 92 há̩^{o}ppok 2 há̩̀pok 6, 11–2, 25, 61, 66, 92

rá̩ppok <50> – retyëk 48 – retyök <50>

sápoG 45, 85 sá̩poG 36, 46, 76–7, 80, 82, 94 sápok 22, 75, 96, 98–9 sá̩pok <28>, 42–3, 45, 86 – sáppog 17 sá̩ppoG 26, 45, 82, 91 sá̩̀poG 77, 79, 91, 99 – sáppok 8, 33, (56), 90, 92, 95 sá̩̀pok 35, 51 sá̩ppok 54, 57–8, 71, 97 sá̩̀pok 65

zsápoG 93, 96, 99 zsá̩poG 94 – zsá̩ppok 54.

201. cserreg LEX. Milyen hangot ad a szarka repülés közben? (226)

csatáz 56 – csattog 41, 51, 78 csattoG 59, 92, 97 – csattogat 41

csërrëg 32–3, 60, 62, 70 csërrëG 1–16, 19–22, 24, 27–8, 31, 36–8, 61, 63–4, 72, 76 – csërrëk 40 csërrë̩g 35 csë̩rrë̩G 17, 32 – csërëk 64

csërroG 8, 19 – csërrö̩G 2 csë̩rrö̩G 4, 44

csëttëG 20, 59, 76 csëttëk 6 csëttë̩G 24 – csë̩ttög 24

cse̩vëk 36 – csevök 97 – cse̩ve̩tö̩l 23

csörög 24, 37, 52–3, 74, 76, 79, 90 csörö̩G 1, 3, 4, 8, 16, 19, 23, 25–6, 28–30, 34, 36, 40–2, 44–55, 57–8, 63–9, 71–80, 82–3, 85–99 – csörök 18, 41, 99 csö̩röG 43, 55 csö̩rö̩k 42, 93 – csirök-csörök 89 – csörröG 26, <39>, 44–5, <62>, 74–5, 81, 83–4, 87, 93 csörrök 25, 54 csö̩rrö̩G 38, 43, 54

csörömpöl 8 csö̩römpöl 15

csöttöG 97 csöttök 49

csürröG 13, 26, 56 csürrök 53 csu̯rröG 26
kërrëG 16, 31–2, 45, 59 kërrëk 40 – kërroG 13.

202. ágaskodik LEX. Hogyan mondják más szóval: lábujjhegyre állva nézegelődik? (273)

ágaskodik 5 – ágoskodik 11, 30, 32–3, 35, 39, 41, 52–3, 55–6, 67, 73, 78, 88, 97 ágoskodik 2, 4–7, 9–25, 27, 29, 31, 36–8, 40, 42–60, 75–6, 83, 86, 90, 98 ágoskodik 1, 3, 8, 28, 34 ágoskodik 26 – ágocskodik 16
ácsingózik 26
csillangószkodik 26
csimbászkodik 45 – csimmaszkodik 77, 86 – csimmászkodik 88
csimëködik 69, 93 – csimmëkëdik 63, 70 – csimmëködik 74
csimeszkëdik 93 – csimeszködik 81, 83, 92–4 – csimmeszkëdik 59–68, 70, 78–81, 84 csimmeszkëdik 72, 91 – csimmeszködik 73–4, 79, 82, 85–7, 89–99 csimmeszködik 71, 93 csimmeszködik 91 – csimmëszködik 71
csimpaszkodik 85 – csimpászkodik <45>, 84, 88 – csimpeszkëdik 61 – csimpeszködik 84–5 csimpeszködik 71
csingalószkodik 61, 66, 97
csipeszködik 41 – csippeszkëdik 65, 77 – csippeszködik 86
kammaszkodik 42 – kandikál 60, 67 – kapaszkodik 41, 77 kapaszkodik 42
kukucsál 11, 59, 60 kukucsál 12, 59 – kukucsá 59 – kukucsálódik 76 – kukucskál 14, 27, 92 kukucskál 67 – kukucskálódik 65
leseködik 2 – lesëködik 31 – leskelődik 31, 76 leskelüődik 14 – leskelőddik 11–2, 27 leskelüödik 7, 10, 14, 22
nyujtoszkodik 23 – nyulászkodik 23 – nyullászkodik 6, 24, 68 nyullászkodik 13
pipëskëdik 26 – tájékozik 75 – tekingelődik 41

203. eltéved LEX. A térkép anyagának leírását l. a 110. sorszám alatt!
204. elkotródik LEX. A térkép anyagának leírását l. a 111. sorszám alatt!

205. gerendely LEX. Mi a neve az eke rúdjának? (223)

gërëndő 9, 28, 32 gërëndö 20, 27 gërëndüö 5–7 gërëndüö 2–4, 22 gërëndüö 1, 14–6 gërëndüő 9, 13, 16 gërëndő 9, 10, <24>, 27, 46 gërëndő 31 gërëndő 52 –göröndő 17, 23, 25–6, 28–31, 33, 35, 38, 41–5, 47, <49>, 51, 53, 56, 59–65, 68–80, 82–5, 88, 92, 96–7 göröndő 45 göröndő 28, 36–7, 40, 55 göröndö 18, 21, 50, 57, 66–7, 86–7, 89 göröndö 26 göröndö 19, 25, 34, 54 göröndö 24 göröndüö 22 göröndüö 19, 20 göröndöü 57–9, 81 göröndő 24, 52, 65, 91, 93–5, 98–9 göröndő 91

göröndöj <82>, <92> – göröndöl <64> – ekegërëndëj <1> – gërënda <8>, <15>
ekegërëndő 13 ekegërëndȍ 27 ẹkẹgërëndüȍ 2, 12, 14, 16 – ẹkëgërëndüȍ 8 – ekegërëndëȍ 11 – ekegöröndő 35, 38–9, 48, 50, 59, 89 ekegöröndȍ 17, 47 – ekëgërënda <15>.

206. borítólevél (a kukoricáé) LEX. A kukoricacsövet a száron zöld ruha fedi. Mi ennek a neve? (215)

csuha 2, 4, 5, 7, 12, 14 csuhą 1, 3, 6, <10>, 12
csuma 2, 4, 6, <7>, 13, 17, 21, <22>, 25, 27–8, 31–3, 39, 40, 43, 46–9, 51, 53, 55–7, 59–64, 66, 68–75, 77, 82–6, 92–7 csumą 1, 3, 8–13, <14>, 15–21, 23-6, 29–31, 34–8, 41–6, 48, 50, 52, 54, 57–9, 65–8, 72, 76, 78–81, 87–91, 93-4, 98–9 csumma <16>, 31, <35>, 47 csummą 23
fẹjtiës 1 fejtịës 2
fosztą́s 2 fosztą́s <7>, 22 – fosztiëk 22
sáss 1, 2 są́ss 3, 7 – sássa 8 są́ssą 3, 4, 7.

NYELVATLASZTÉRKÉPEK

Grafikai jeles szemléltetésű önálló térképlapok és dunántúli áttekintő térképlapok (126-206. sz.)

126. hegy FON. Mi a neve a nagyon magasra kiemelkedő földtömegnek, melyen szőlőt szoktunk termelni? (1)

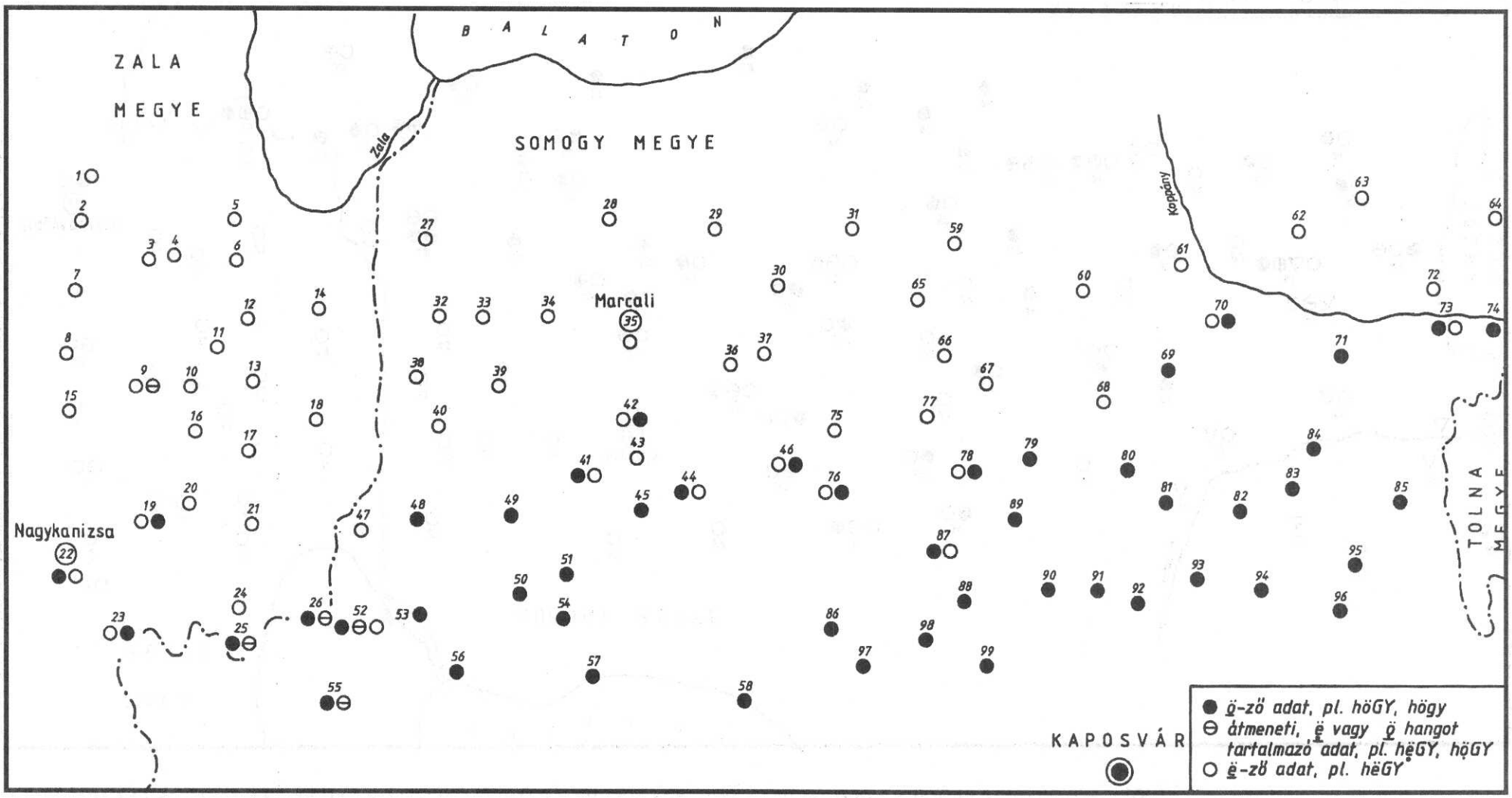

127. len FON. Mi az a kendernél is kisebb rostnövény, aminek kék virága van, és finom vászon készül belőle? (206)

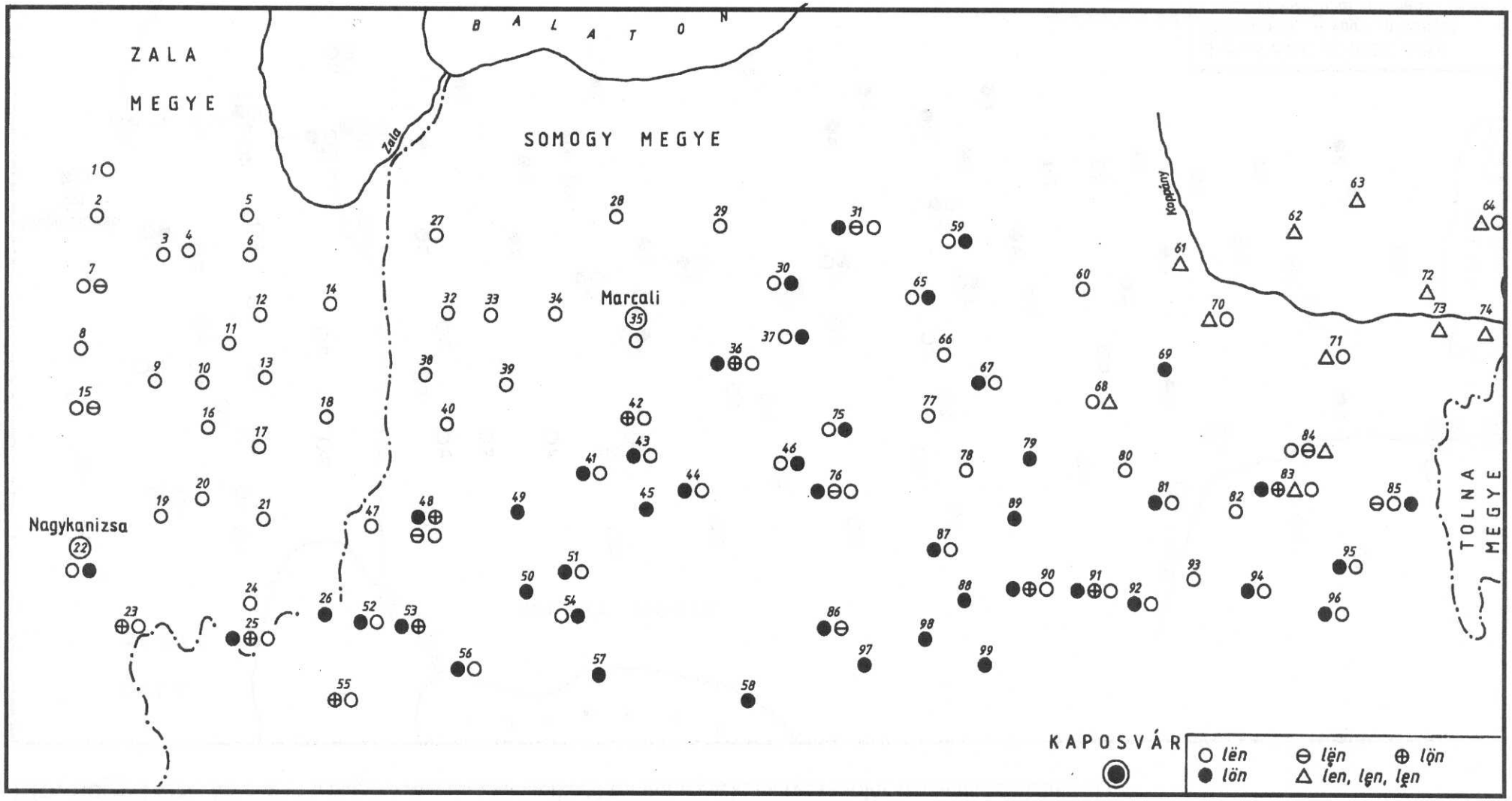

128. fegyelem FON. Az iskolában és a katonaságnál is nagyon fontos, hogy mindig legyen tisztaság, rend és … (62)

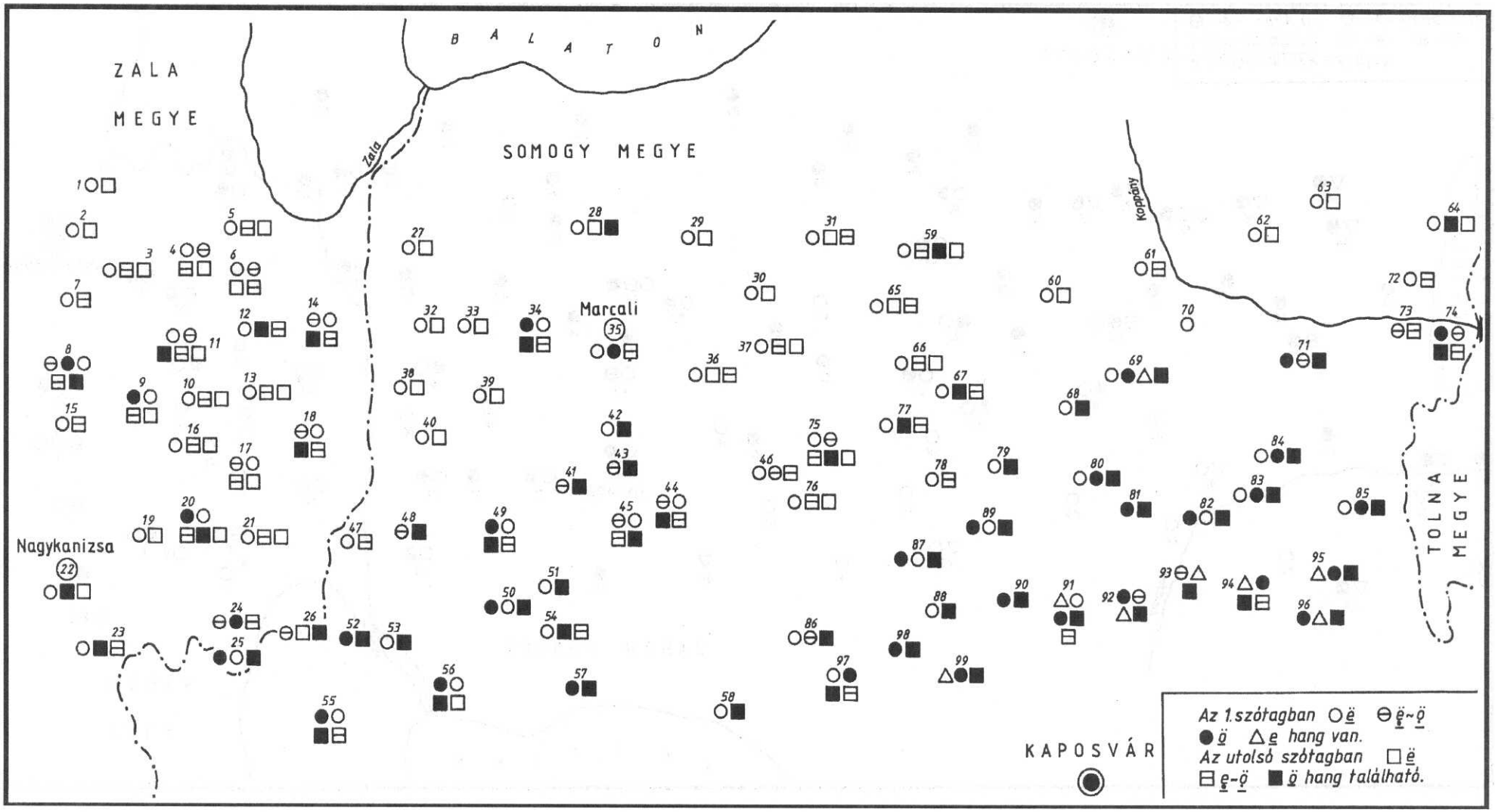

Mj. A 2. szótag magánhangzója – két ritka ë-ző adattól eltekintve (34., 64. kp.) - mindenütt nyílt *e.*

129. betlehemesek FON. Kik azok, akik karácsony előtt Kisjézussal és istállóval szoktak járni házról házra? (23)

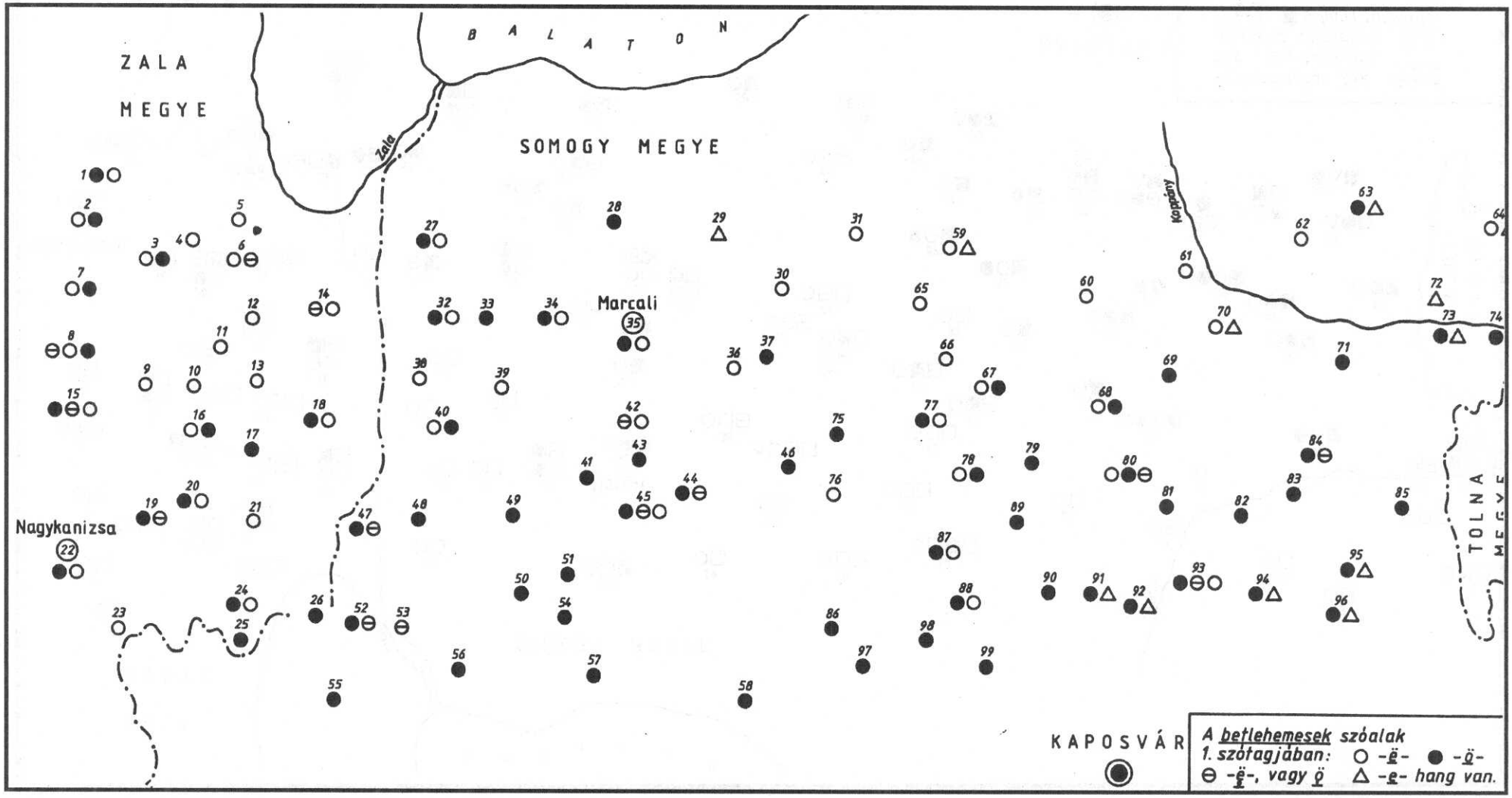

Mj. A *betlehemesek* szóalak 2–3. szótagja mindenütt nyílt *e*. Az *-s* képző, ill. a *-k* többesjel előhangzója a kutatóterületre jellemző *ö*-zés szabályai szerint viselkedik (lásd pl. a 245. *ecetes* és a 246. *kések* térképlapját).

130. ettem FON. Ha megkérdezik tőlem, mi volt az ebéd, így válaszolok: Én ebédre pörköltet … (74)

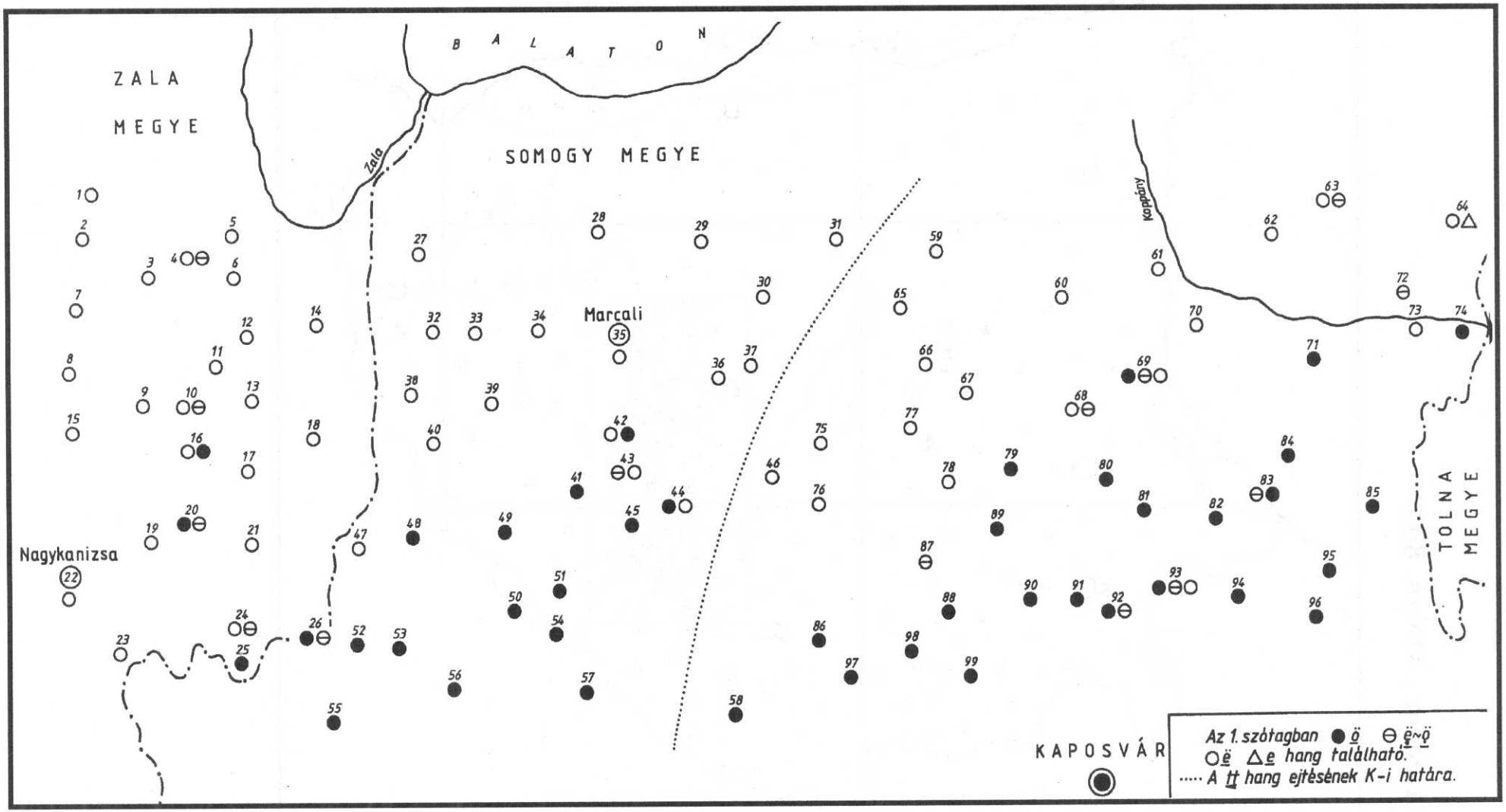

Mj. A 2. szótag magánhangzója mindenhol *e* ~ *ę* hang.

130/a. ettem: ~MNyA. 802.

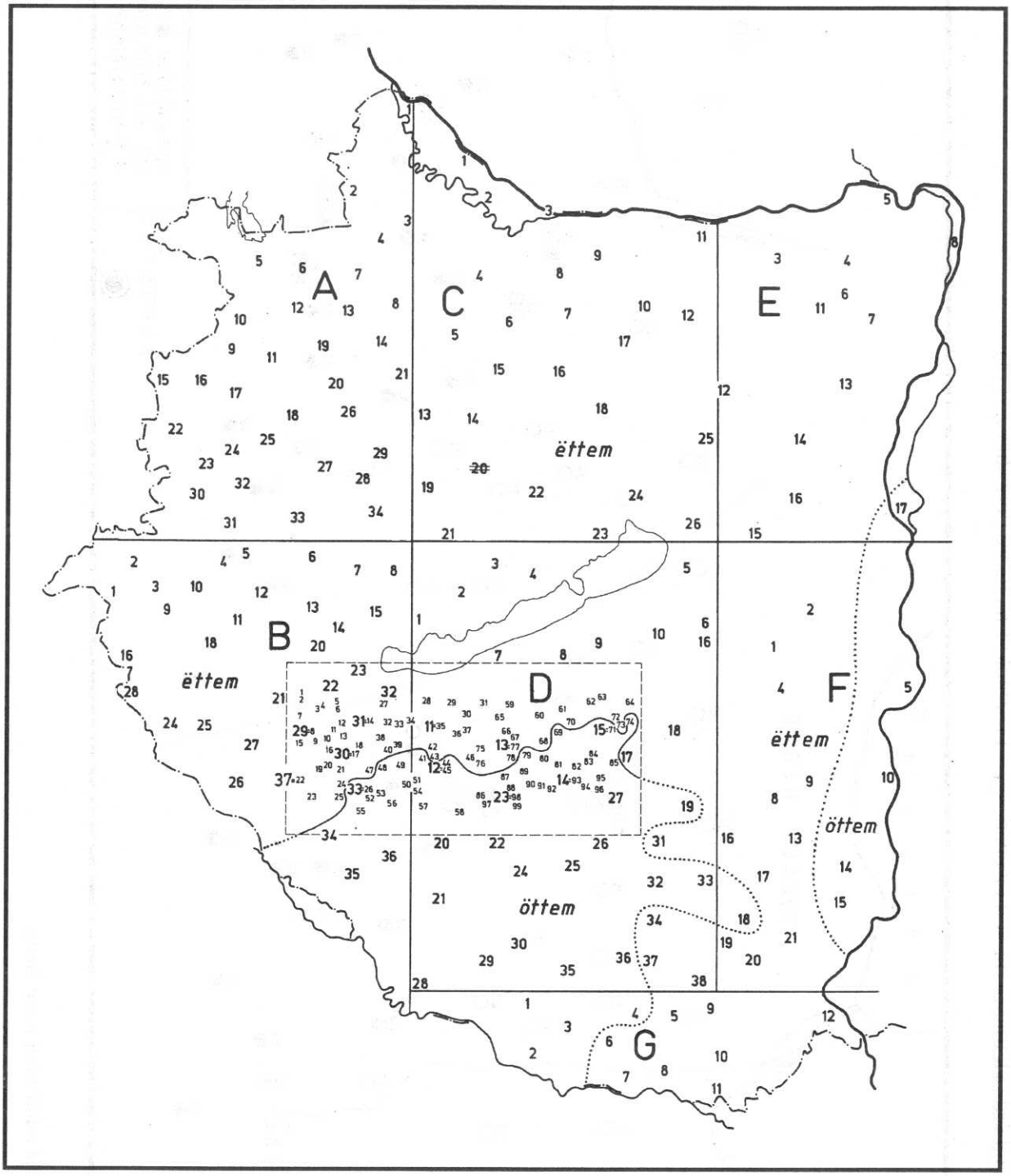

131. vegyesen FON. Kérdezik a boltban, hogy milyen cukorkát tegyenek az ajándékcsomagba?
Azt felelem: Rakjanak bele mindegyik fajtából …(Hogyan?) … (162)

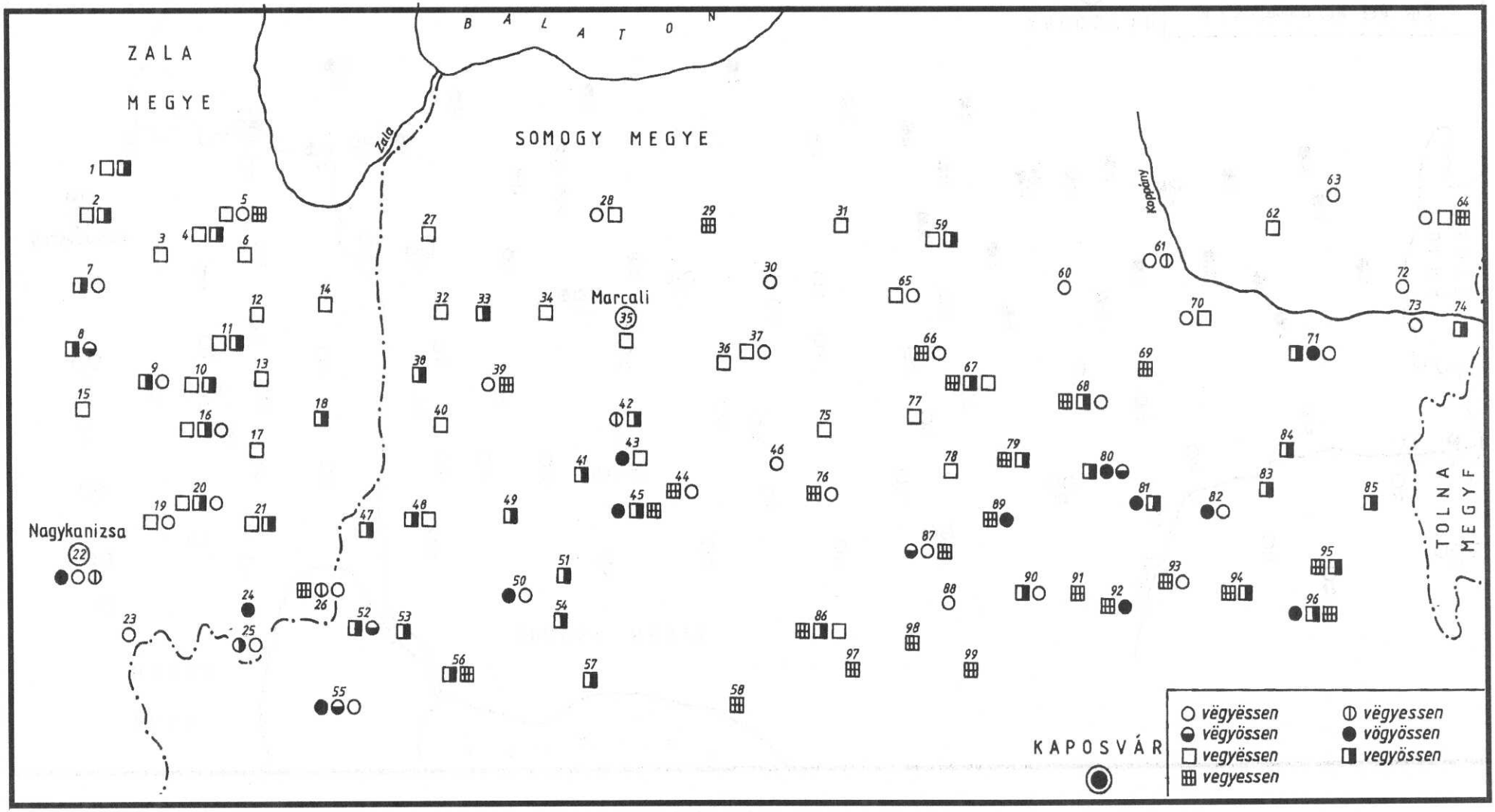

132. ezer FON. Mi következik a 900 után, ha százasával számolunk? (134)

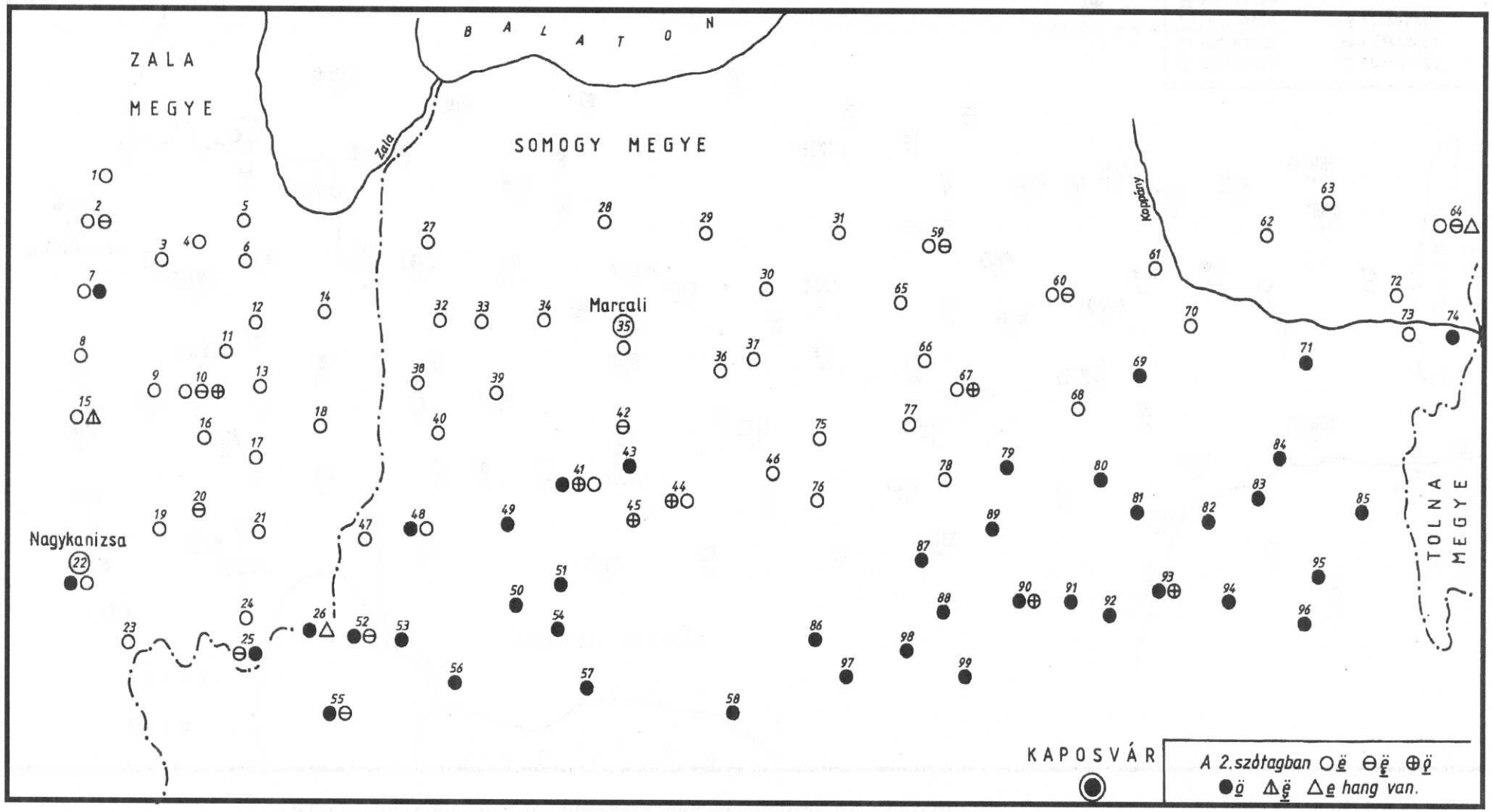

Mj. Az 1. szótag magánhangzója mindenhol *e* ~ *e̤* hang.

133. fészek FON. Hogyan nevezik a madarak lakóhelyét? (261)

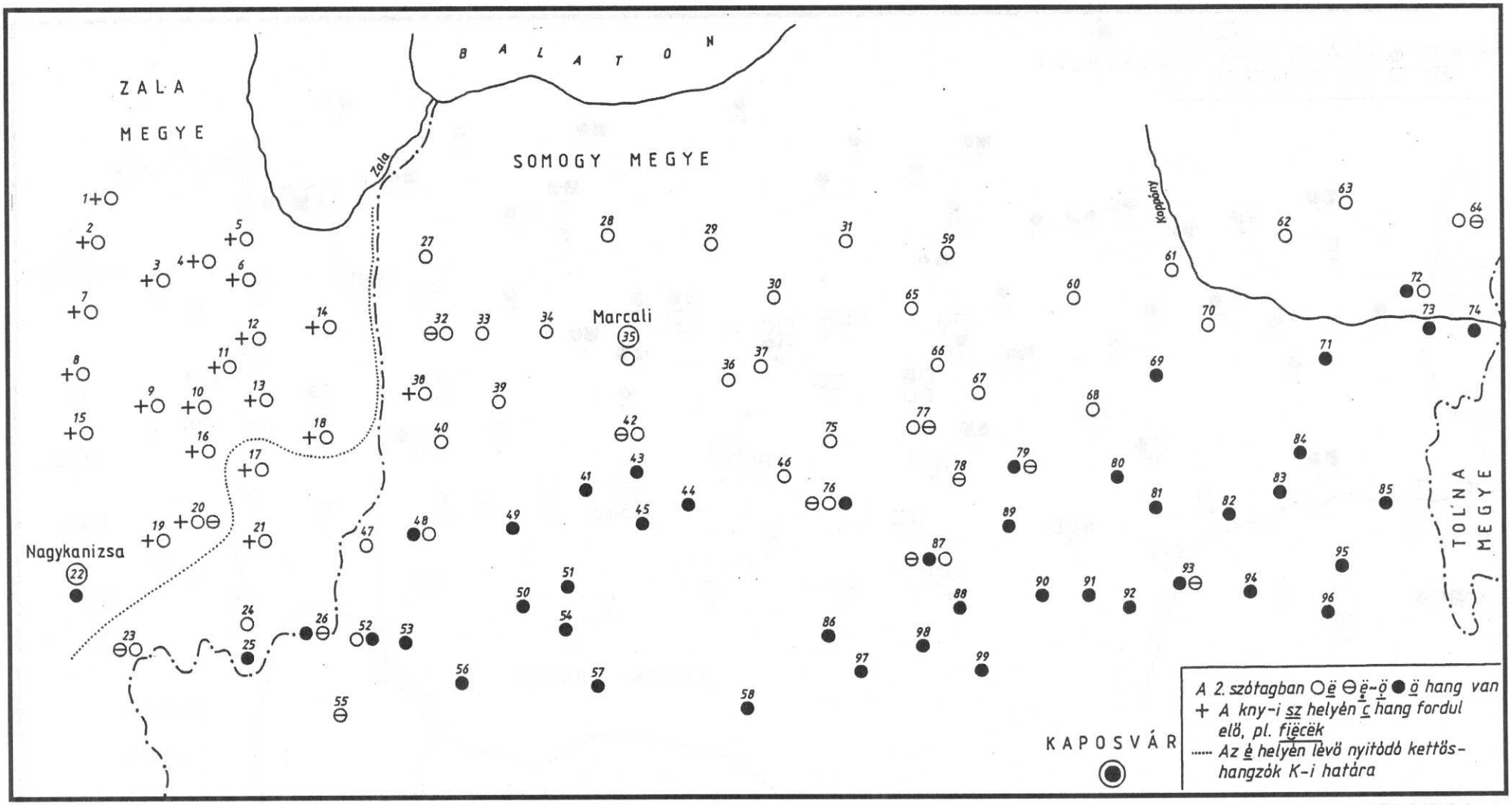

Mj. Nem szemléltettem az első szótagban a monoftongusos és záródó diftongusos adatokat. Ezt a jelenséget más, adatbeírásos térképeken (pl. 241., 242.) és a 229. sz. összesítő térképen lehet tanulmányozni. A vizsgált szóban az *-sz-* hang a somogyi kp.-okon általános, a zalai részen a *-c-* gyakoribb, de „köznyelvies" minősítéssel megvan az *sz*-es adat is.

134. selyem FON. Mi az a vékony, fényes ruhaanyag, amelyet régen kizárólag egy hernyófajta gubójából készítettek? (126)

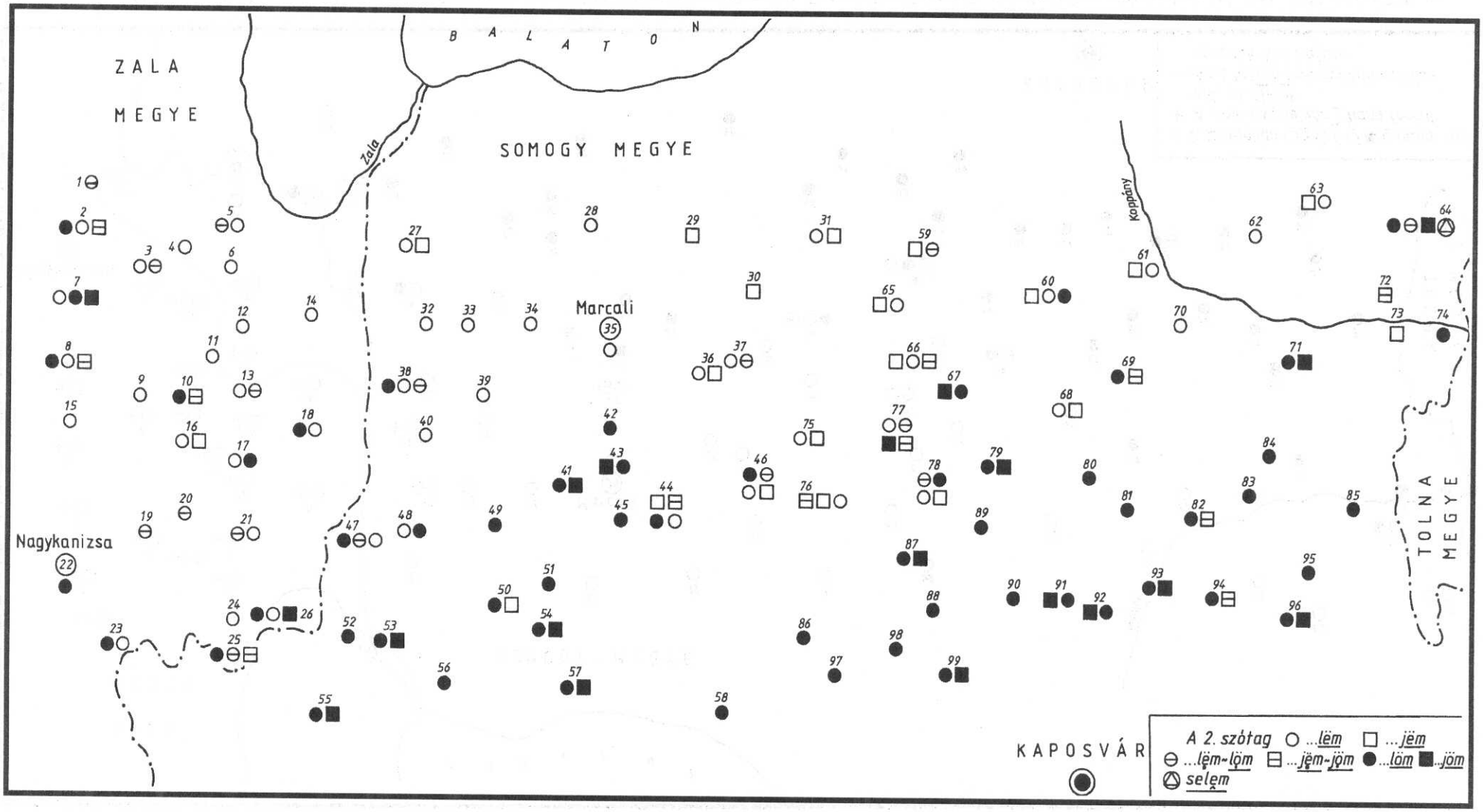

Mj. Az első szótagban mindegyik kp.-on nyílt *e* van.

134/a. selyem: ~MNyA. 1007.

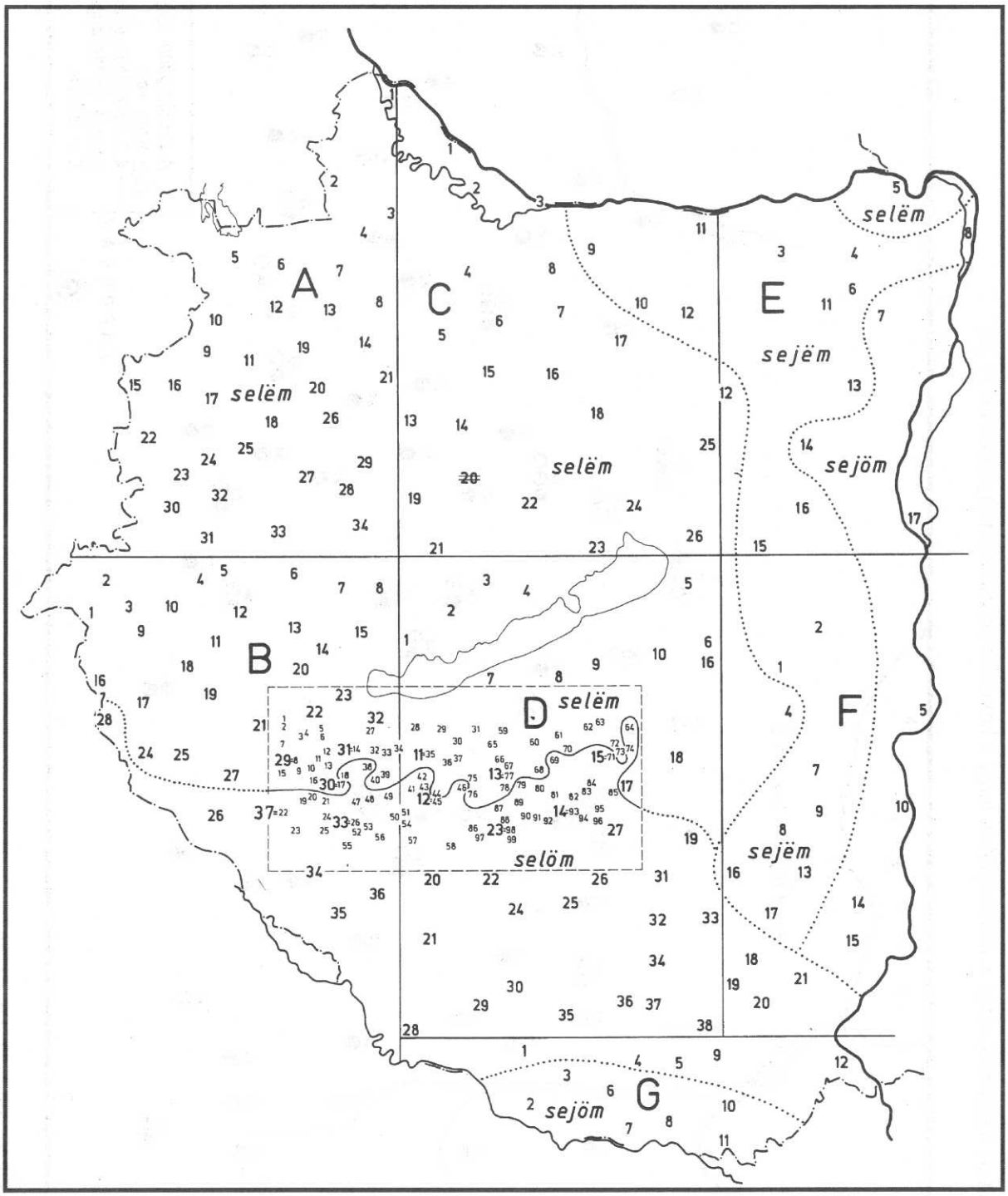

135. **lepedő FON.** Mi az az ágynemű, amit a szalmazsákra vagy a heverőre terítünk, amin alszunk? (125)

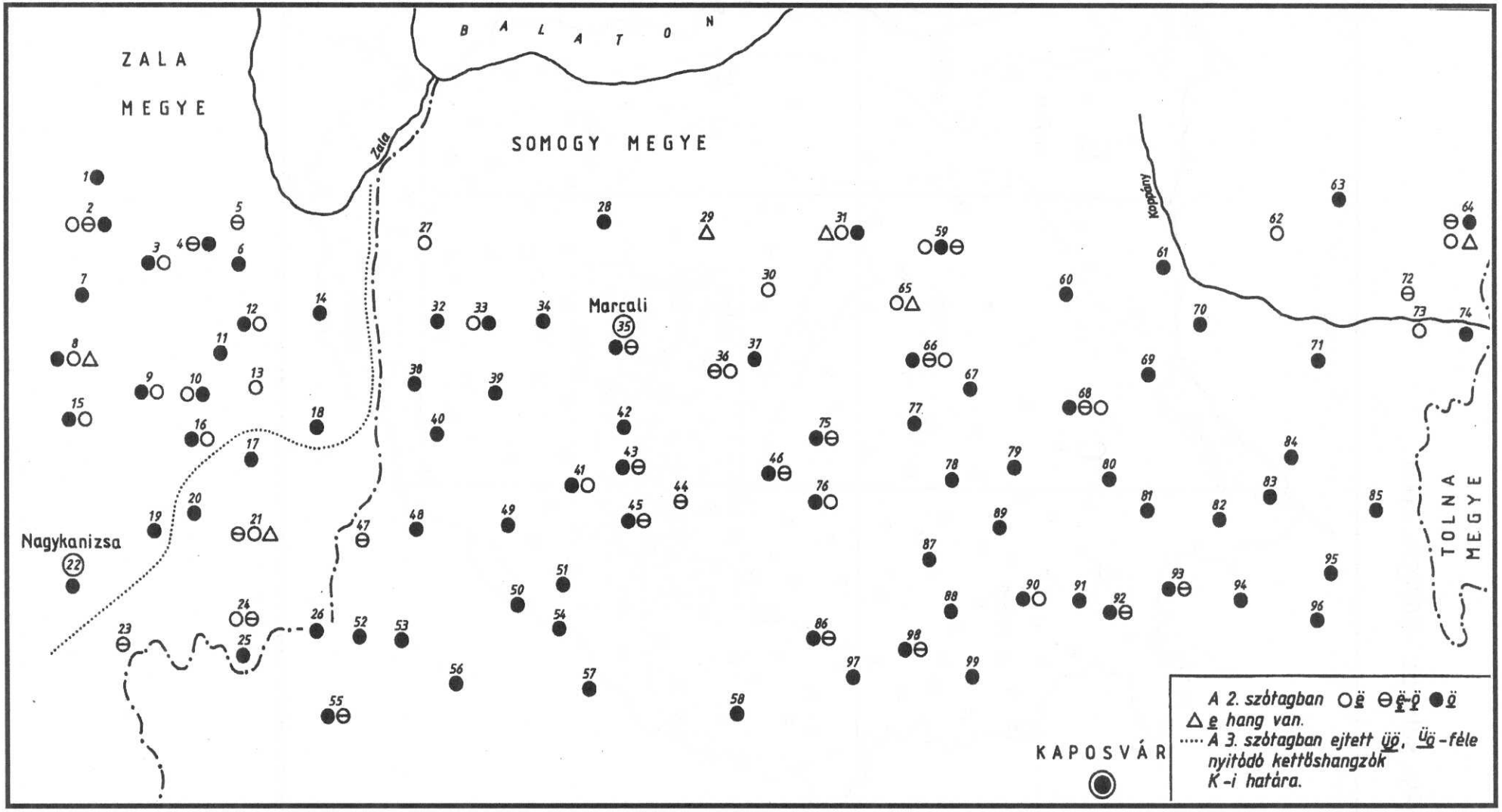

Mj. Az első szótagban mindegyik kp.-on nyílt *e (~ ę)* van.

136. sekrestye FON. Mi a neve a templom melletti kis helyiségnek, ahol öltözködik a pap? (30)

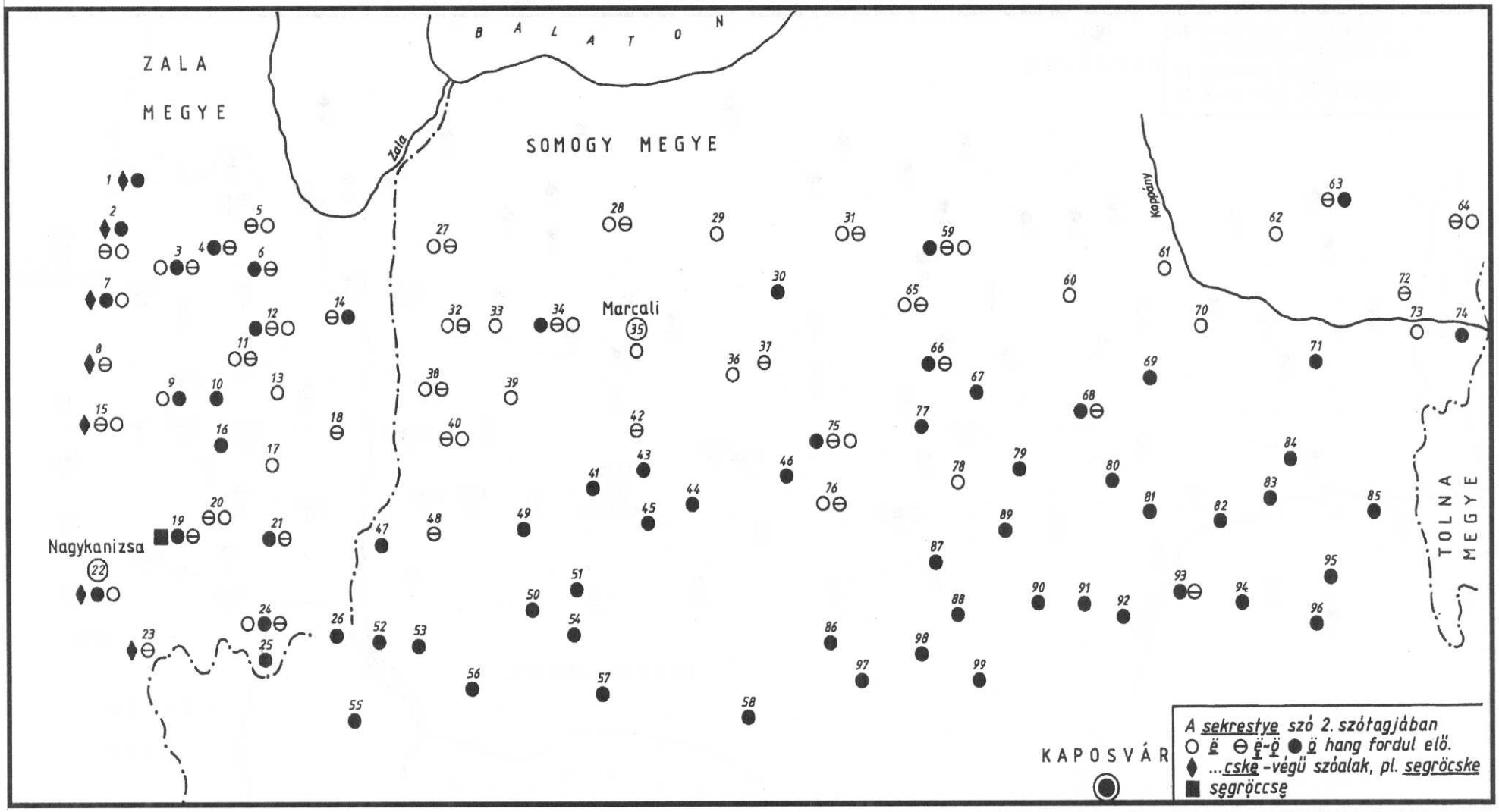

Mj. Az első és utolsó szótagban mindegyik kp.-on *e* ~ *ę* hang van. A *seg-* ~ *sek-* váltakozás az egész kutatóterületen megtalálható, az első helyen említett forma azonban gyakoribb. A *sekrëstye* hangalak számít köznyelvies formának.

137. gyereke FON. Mariska néninek két fia és három lánya van. Összesen van neki öt … (17)

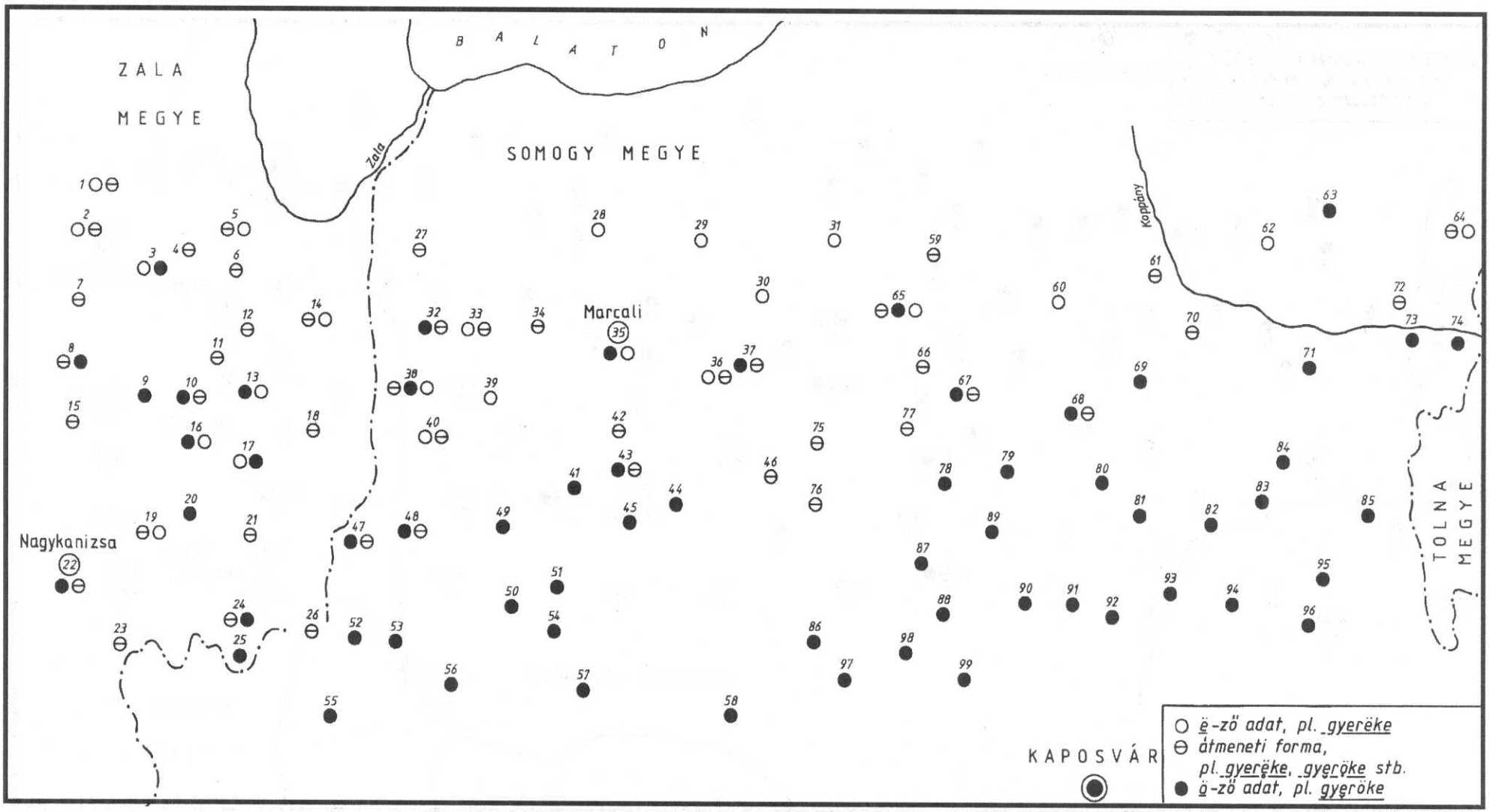

Mj. Az első és az utolsó szótagban – az 1. kp. kivételével, itt: *gyerëkë* – nyílt *e* foném található. Szórványosan előfordul még a köznyelvies *gyermeke* szóalak is.

138. kemencében FON. Miben sütötték régen a kenyeret ? (109)

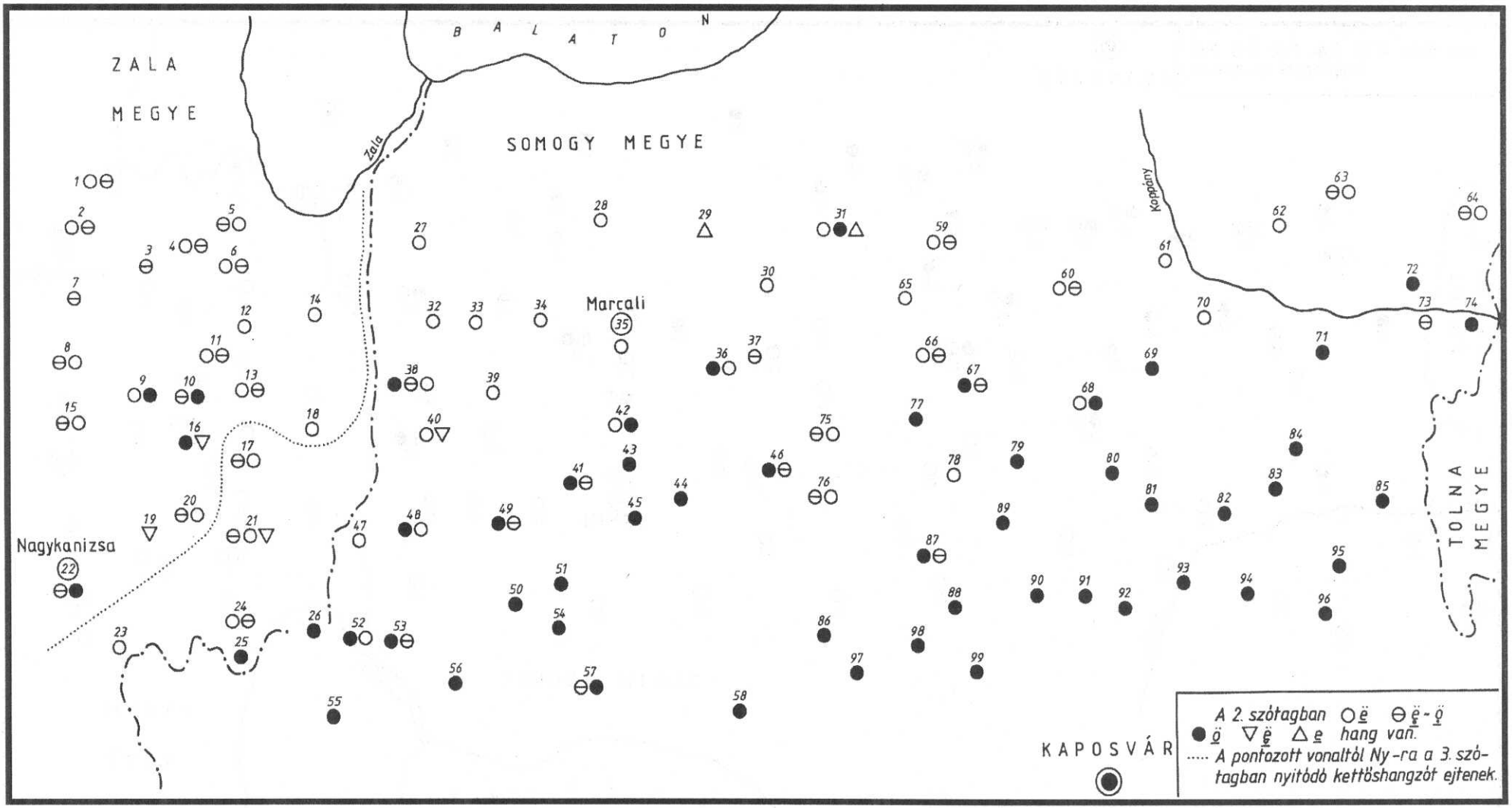

Mj. Az első és az utolsó szótag mindenütt nyílt *e*-ző, a *-ben* rag *n*-je mindenhol hiányzik. Nem szemléltettem a 3. szótag monoftongusos és záródó diftongusos változatait, ez a jelenség más, hasonló térképeken (pl. 230., 238.) és az összesítő térképlapon (229. sz.) tanulmányozható.

139. szeptember FON. Sorolja fel az őszi hónapokat! (168)

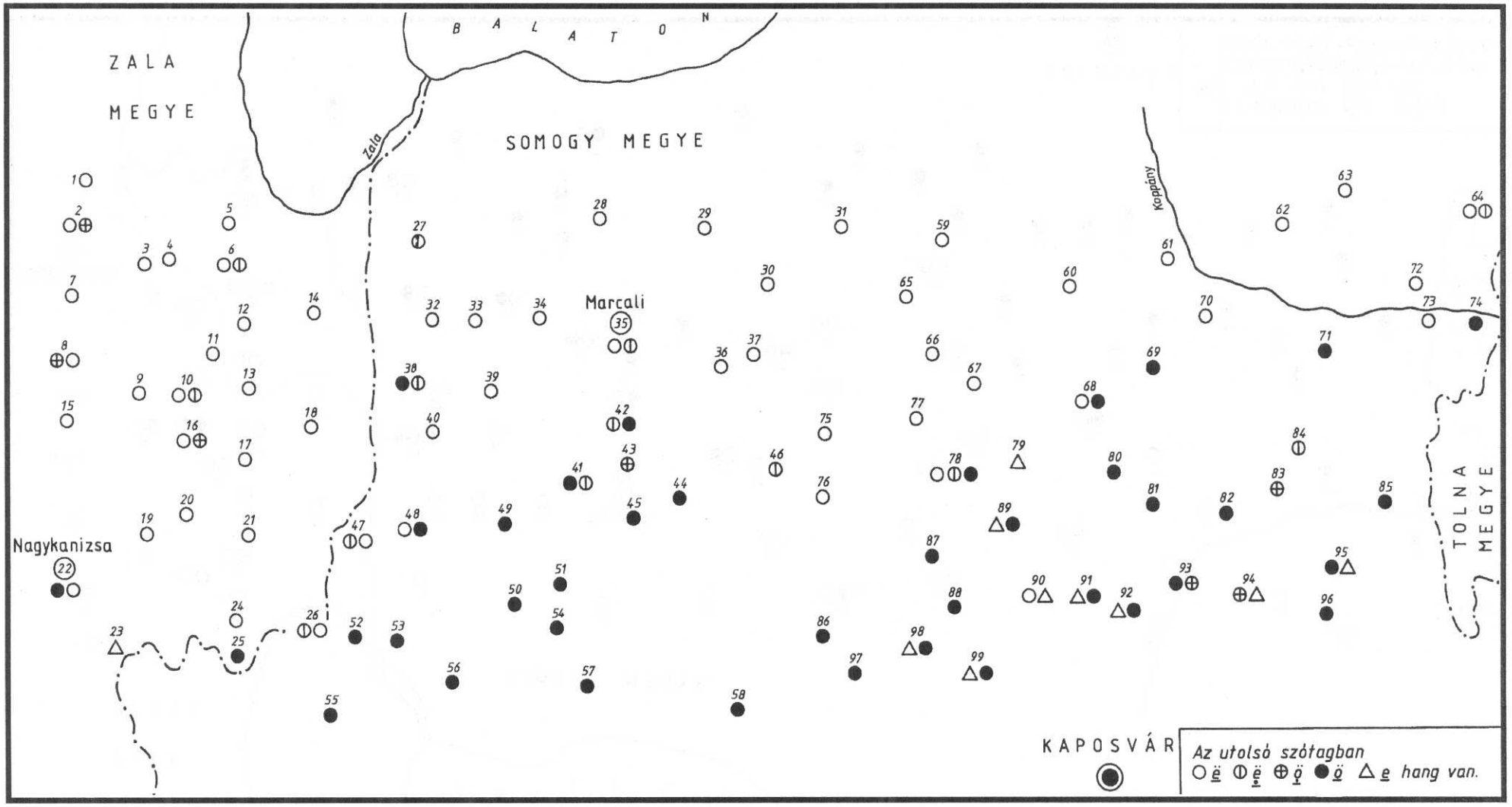

Mj. Az 1–2. szótag mindegyik kp.-on nyílt *e*-ző. A 3. szótag nyílt *e*-s adatai elsősorban a református vallású kp.-ok nyelvében fordulnak elő.

140. festékes FON. Ha az ember a kerítést más színre mázolja át, milyen lesz a keze? (102)

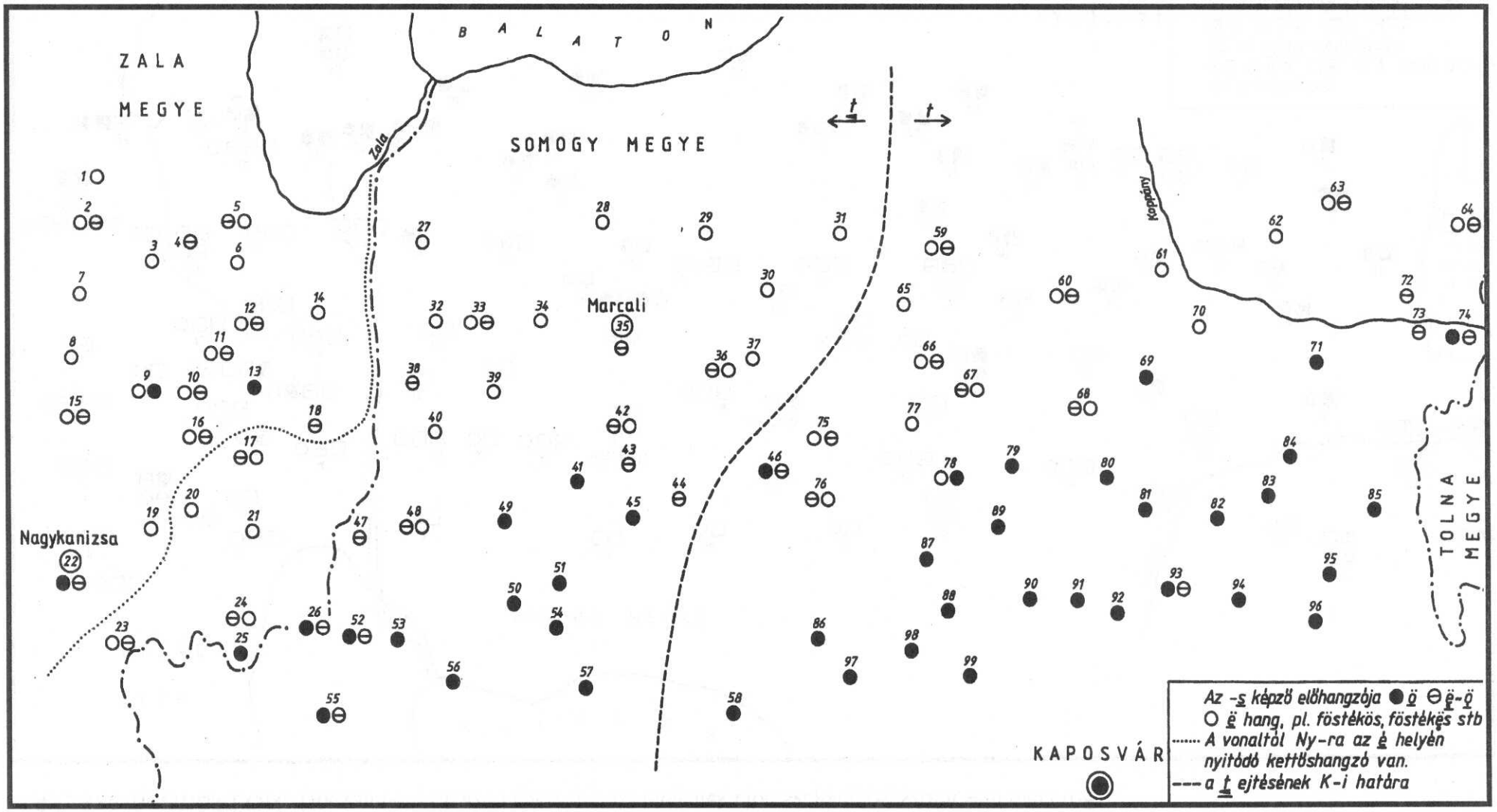

Mj. Az első szótag az egész kutatóterületen következetesen *ö*-ző, a szórványosan előforduló *ë*-ző példák köznyelvi hatással magyarázhatók. A 2. szótagban a somogyi részen monoftongusos és záródó diftongusos adatok vannak.

141. szemérmes FON. Hogyan nevezik azt a gyereket, aki idegenek előtt szégyenlős, szólni sem mer? (68)

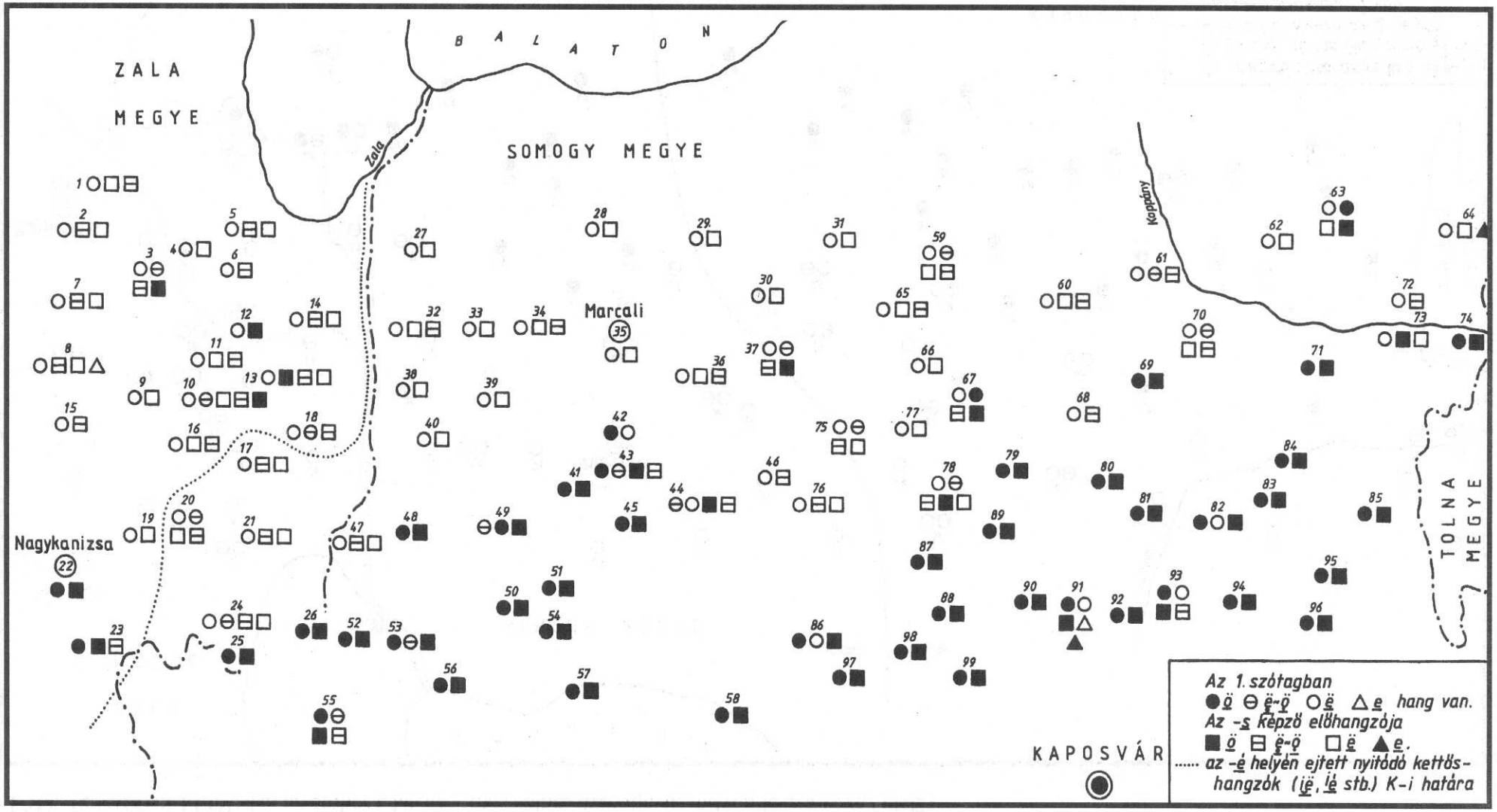

142. vekkerem FON. Azt mondom: Reggel majdnem lekéstem a buszt, mert nem csörgött a … (112)

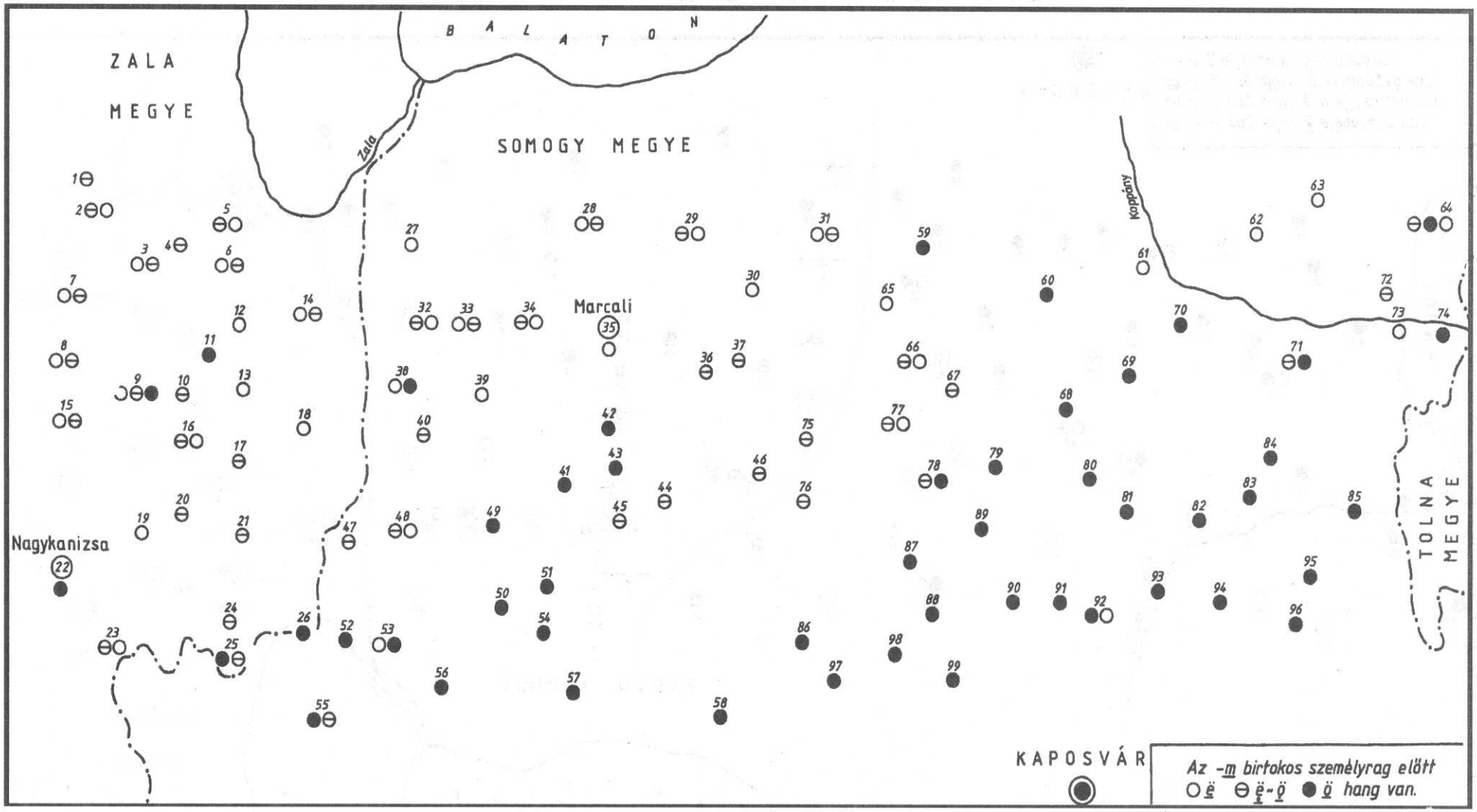

Mj. A *vekkerem* szóalak első két szótagja mindegyik kp-on zárt *ë*-ző, csupán néhány átmeneti *ę̈* hangot tartalmazó adatot jegyeztem föl (22., 48., 68. kp.). – Morfológiai sajátosság, hogy a kutatóterület nyugati felében az adatközlők egy része kerüli a birtokos személyjeles forma használatát, ők a kérdező mondatra csak az alapszóval feleltek (pl. 7., 22., 24., 27., 40., 43., 44., 47., 52. kp.).

143. receptet FON. A vizsgálat után az orvos megírja a … (38)

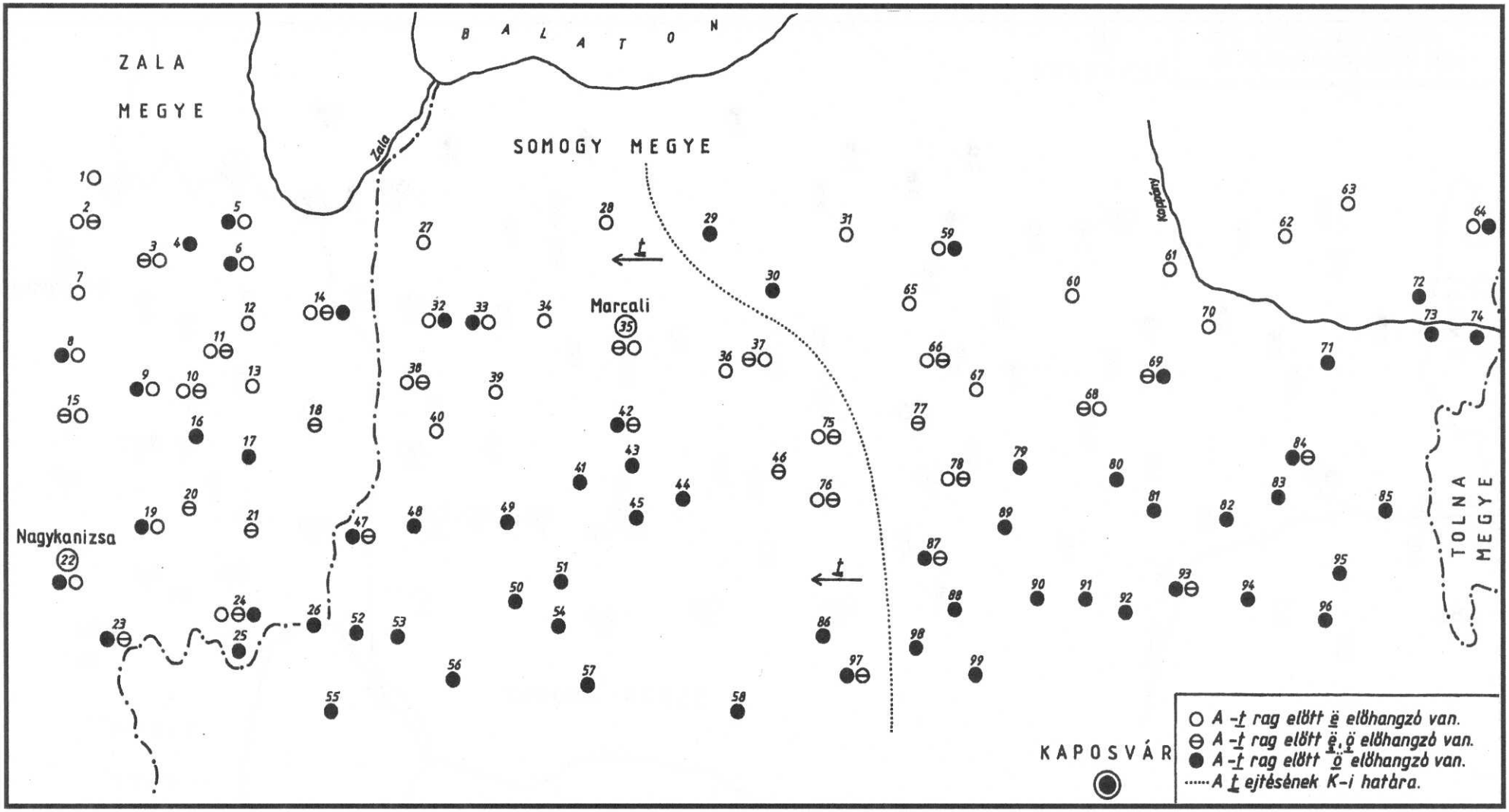

Mj. Az 1–2. szótagban mindegyik kp.-on *e* ~ *ẹ* hang fordul elő, az *ẹ* gyakoribb, a 7. és a 14. kp.-on *ä* változatot is hallottam.

144. keresztelni FON. Mikor megszületik a gyerek, rövidesen elviszik a templomba, s meg szokták … (32)

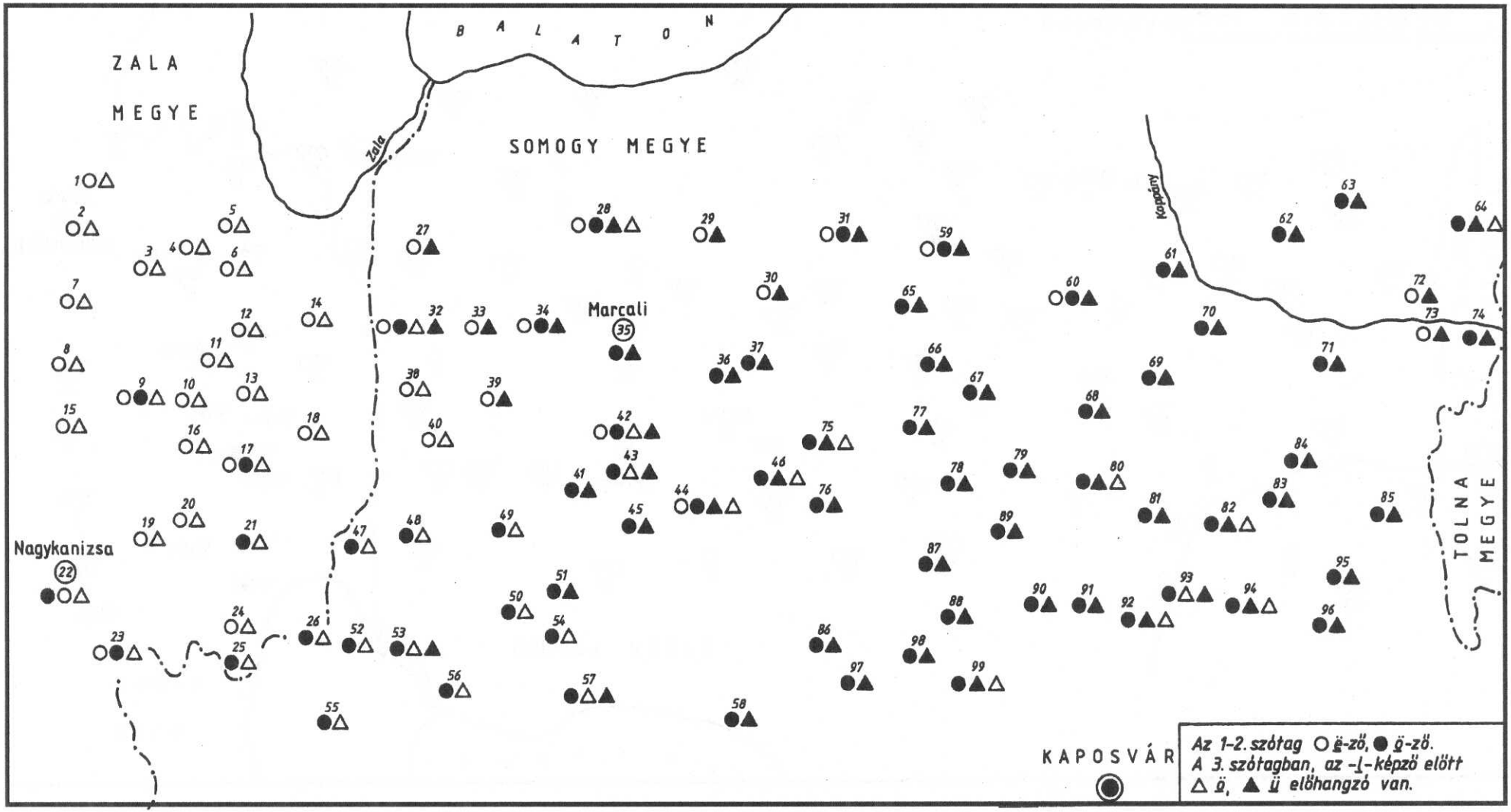

Mj. Az 1–2. szótag az *ë*-zés, *ö*-zés szempontjából azonos, az *ë-ö* vagy az *ö-ë* sorrendre nincs egyetlen példa sem. A 3. szótagban a szótagzáró *-l* fonéma – néhány ritkább adatot kivéve – az egész területen kiesik, és az előtte lévő magánhangzó megnyúlik. A *-ni* képző nyelvföldrajzát a 217. sorszámú közös szemléltetésű térképlapon mutatom be.

145. kell FON. Valamit akarnak adni nekem, de énnekem nincs rá szükségem, az nekem nem … (144)

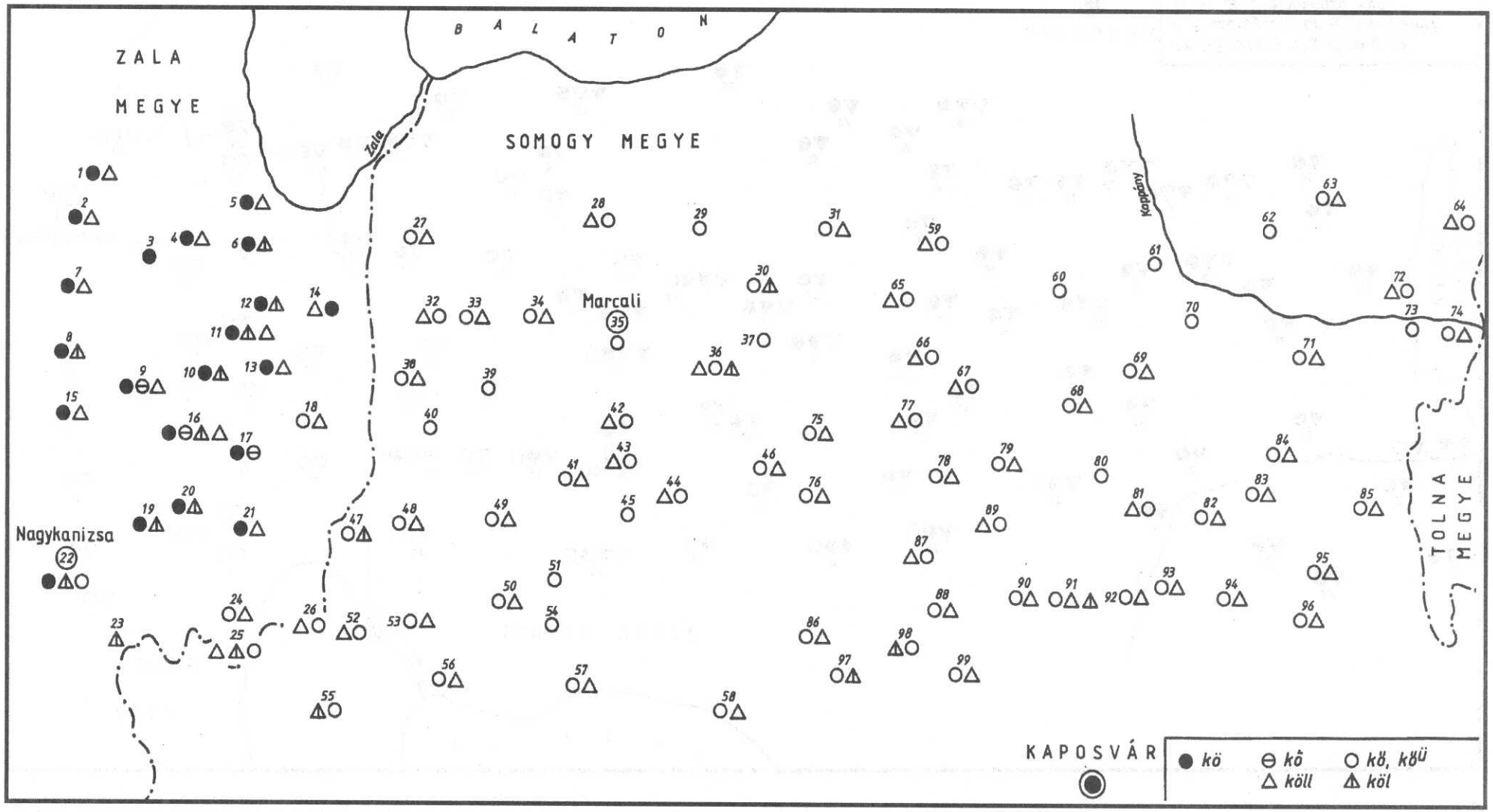

146. erősen FON. Van, aki a levesbe cseresznyepaprikát nyom bele. Hogyan szereti enni az ilyen a levest? (160)

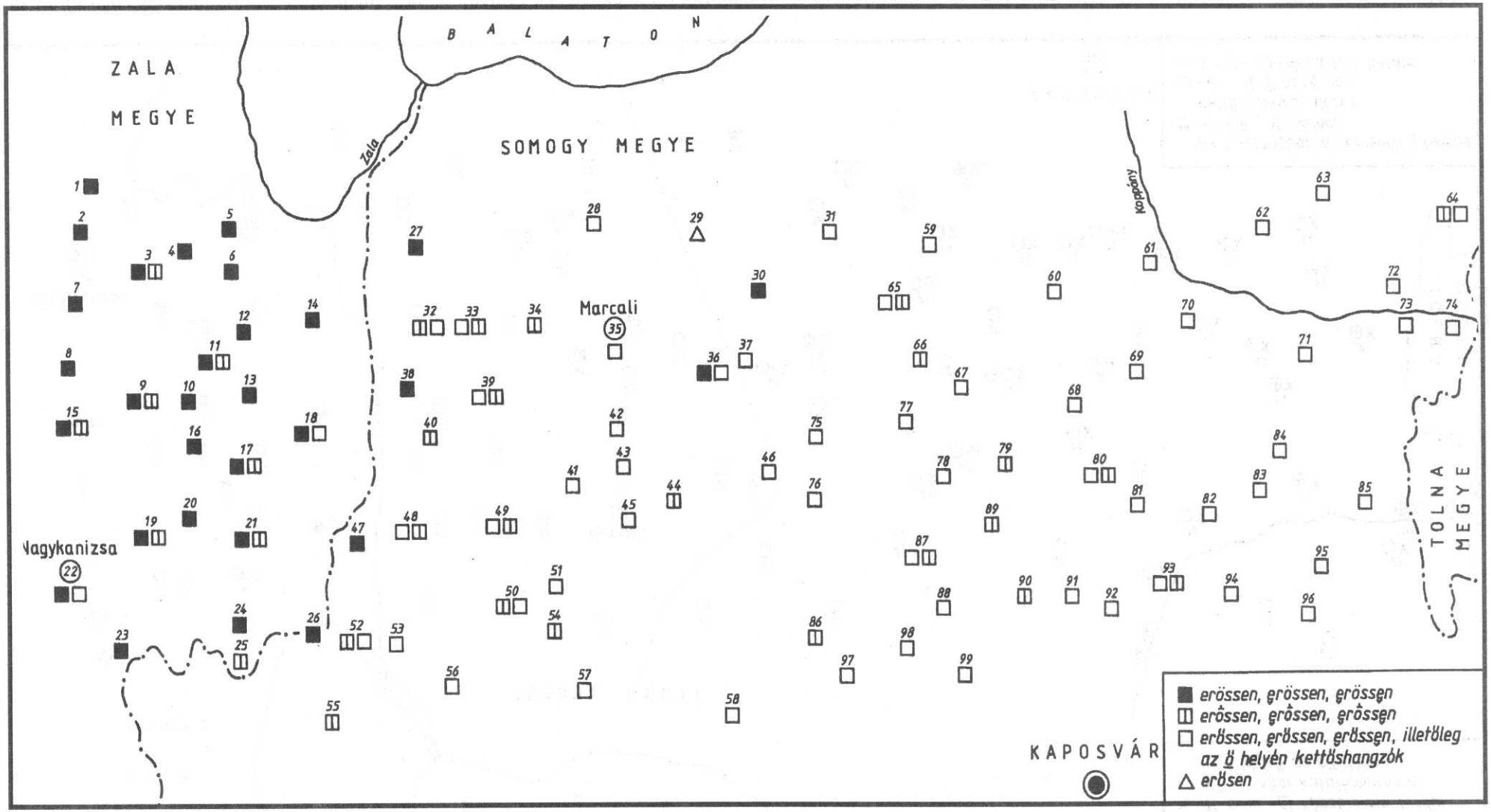

Mj. A térképen a 2. szótagbeli kny.-i *ő* hang nyj.-i megoldását *(ö, ȍ, ő)* szemléltettem. Az 1. és a 3. szótagban mindenütt *e ~ę* hang van, a szóbelseji *-s-* képző (a horvát eredetű 29. kp. kivételével) mindenütt geminálódik.

147. gyógyítani FON. Mi az orvos feladata? Neki a betegeket meg kell … (37)

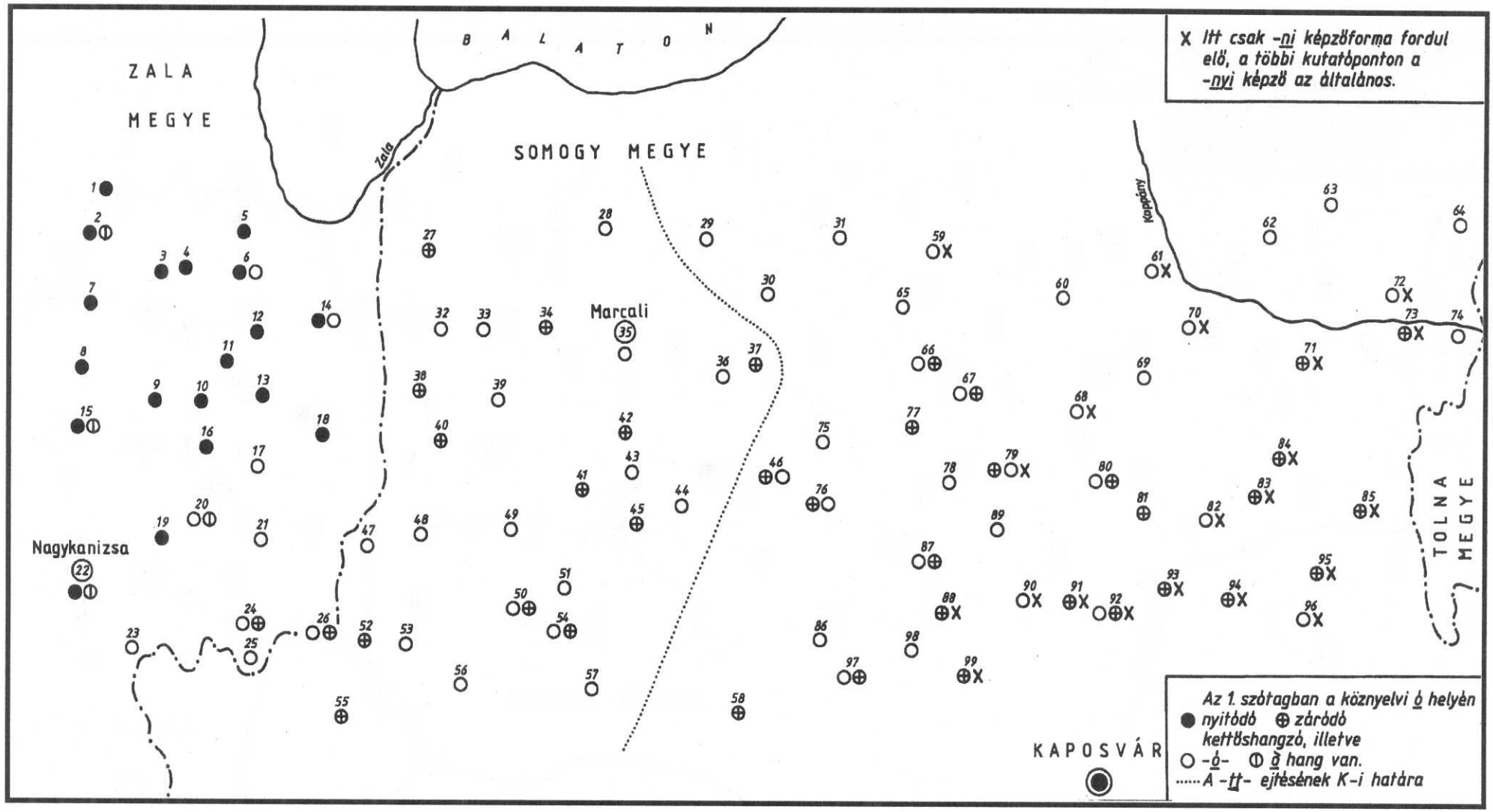

Mj. A térkép a hangsúlyos első szótagban a kny.-i *ó* helyén jelentkező nyj.-i diftongusos és monoftongusos formákat szemlélteti. A térképlap egyéb tanulságait a 214. *(-ít : -ét* képzőforma) és a 217. *(-ni :-nyi* képző nyelvföldrajza) térképeken dolgoztam fel. A szóbelseji *-it ~ -ét* képző *t* hangja (a 29. horvát eredetű kp. kivételével) mindenütt hosszú.

148. meggyógyult FON. A szomszédom is beteg volt, de már teljesen … (40)

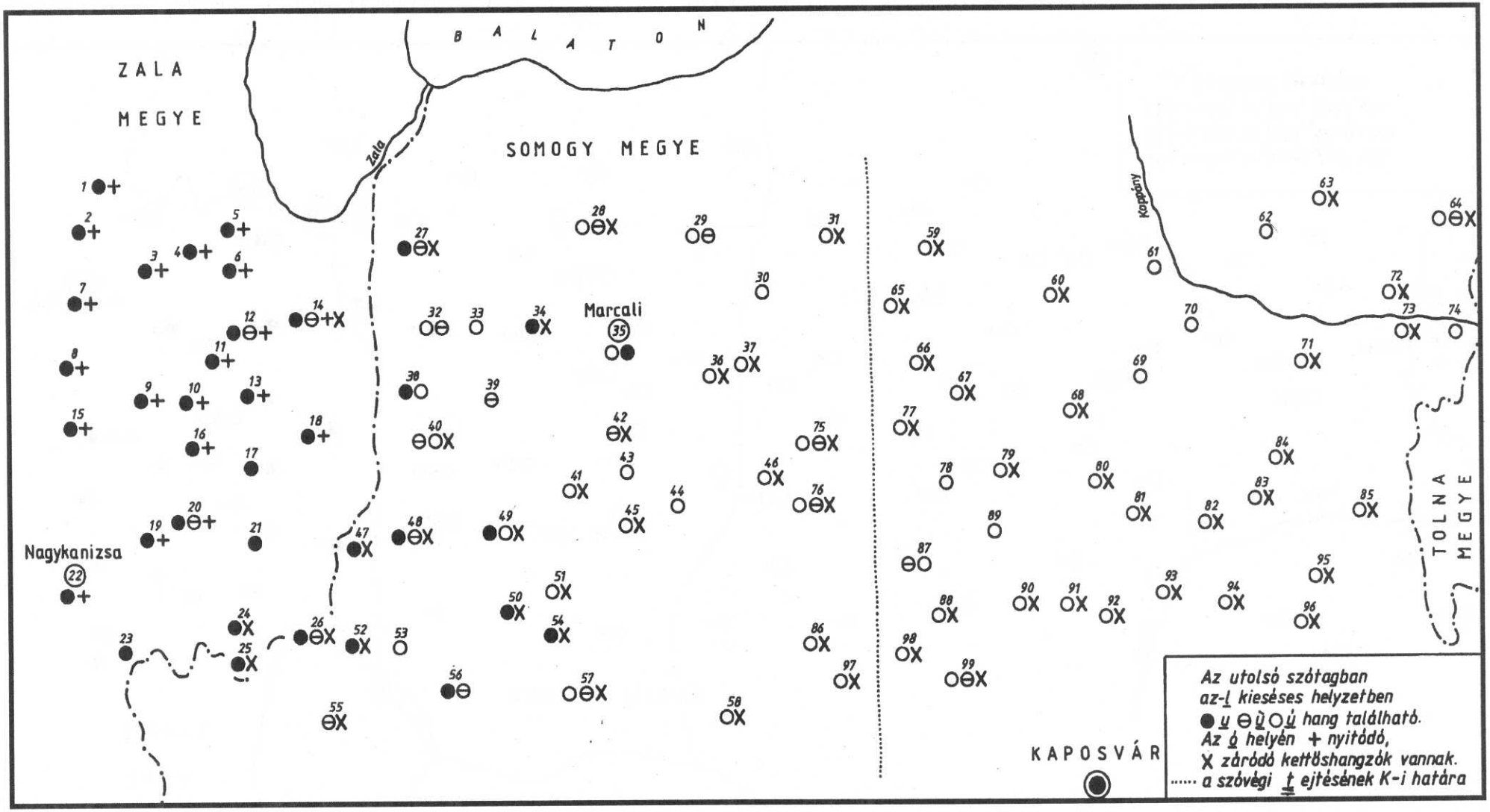

Mj. Az *l* kiesés a vizsgált szóalakban mindegyik kp.-on következetesen megvalósul. A *meg-* igekötő *ö*-zését a 210. sorszámú közös szemléltetésű térképlapon mutatom be.

149. túlsó FON. Hogyan nevezik a folyó két partját? Amelyiken állunk az az innenső, és a másik, az pedig a … (180)

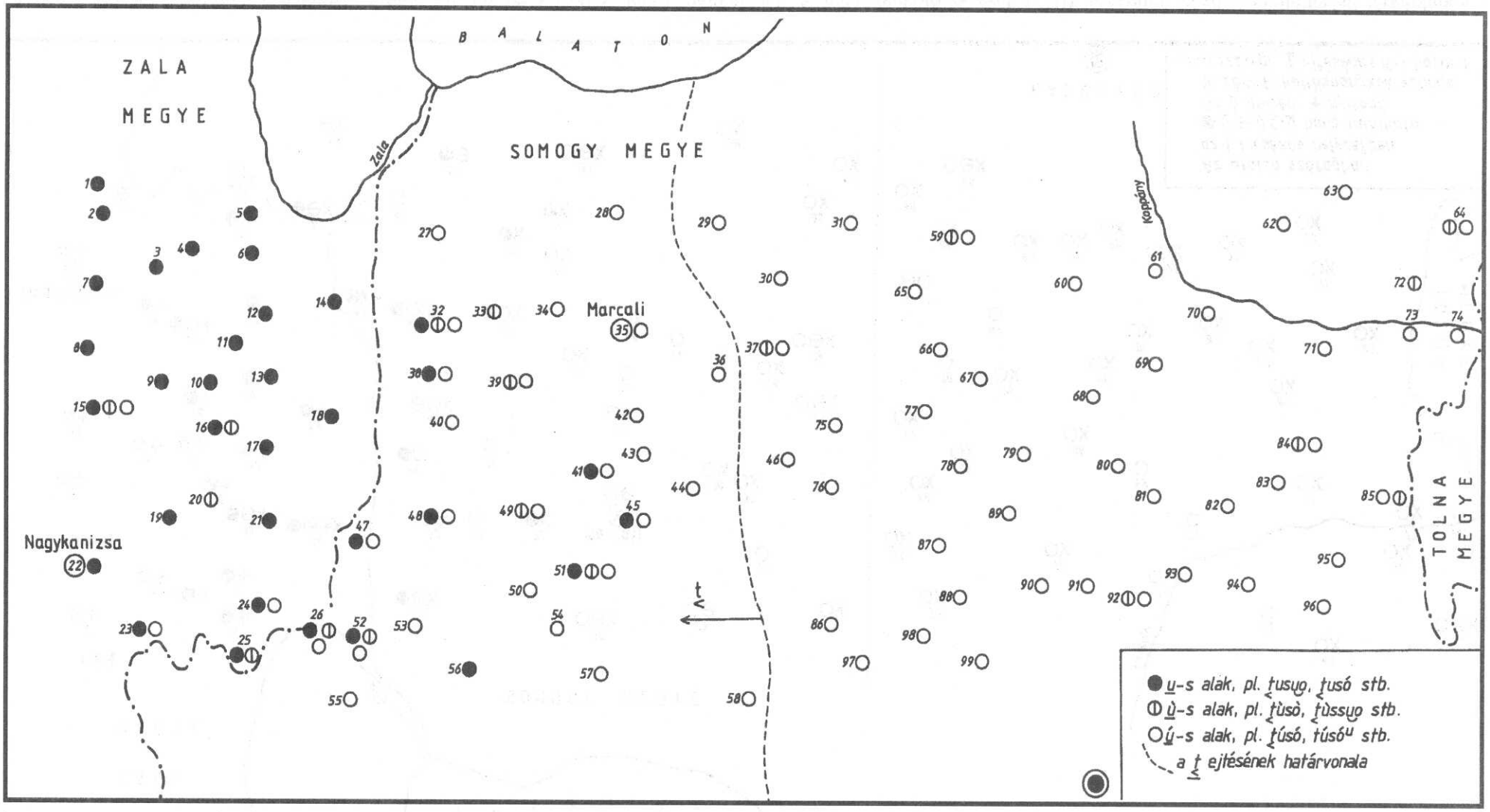

Mj. Az *l* kiesés a somogyi kp.-okon általánosnak tekinthető, a néhány *l*-es adat köznyelvi jellegű. A zalai kp.-okon több *l*-es példa van (1., 2., 6., 8–10., 18., 22., 23. kp.), ezek egy része itt is köznyelvi hatást mutat, más részük viszont nyj.-i sajátosságnak számít. A zalai kp.-okon jelennek meg az *-ss-* hangot tartalmazó adatok is (pl. 3: *ţussuò* 10., 15., 18: *ţussuo* 23: *ţussò).*

149/a. túlsó: ~MNyA. 705.

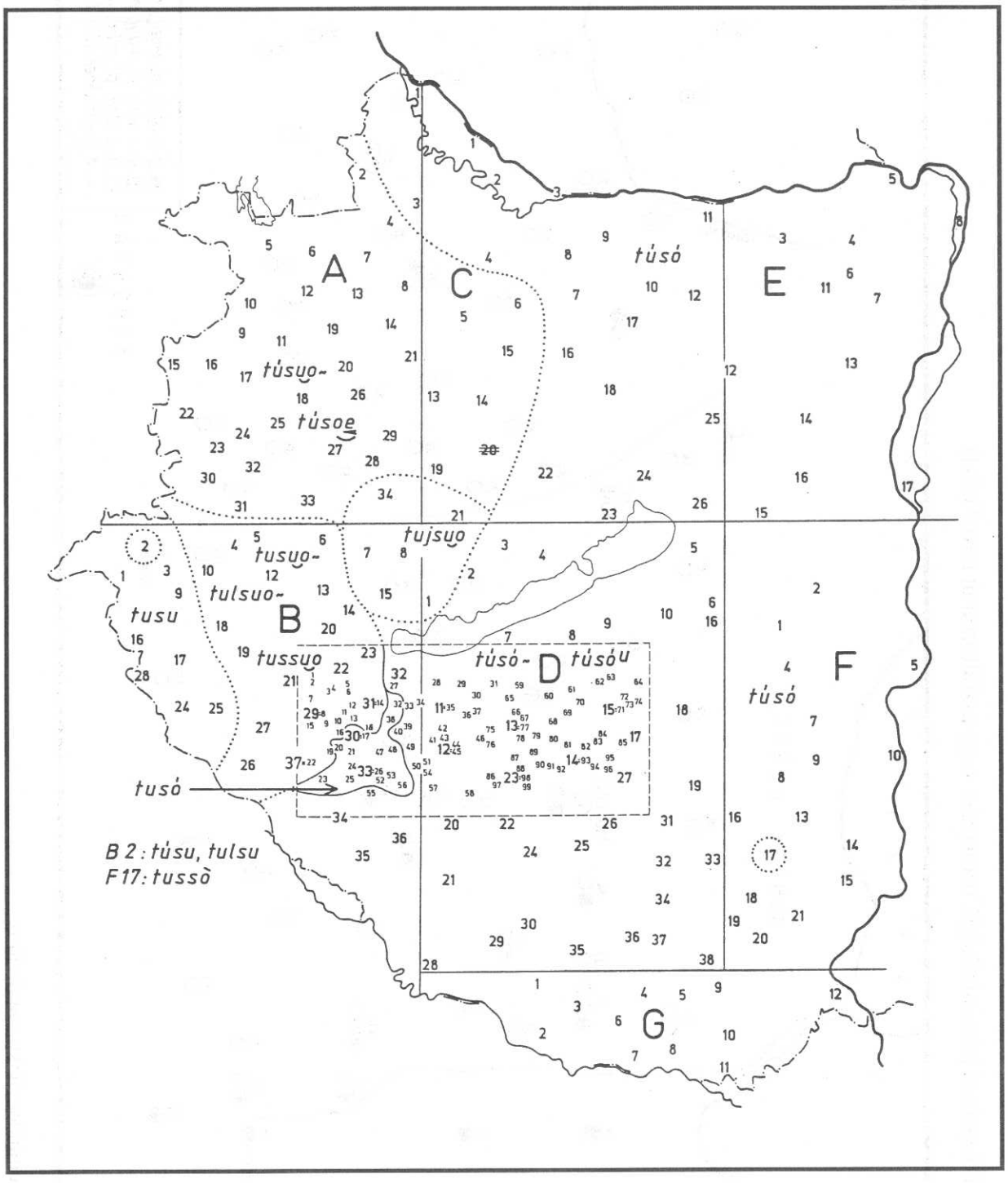

150. műút FON. Mi a kövesútnál jobb minőségű, betonozott vagy aszfaltozott út neve? (104)

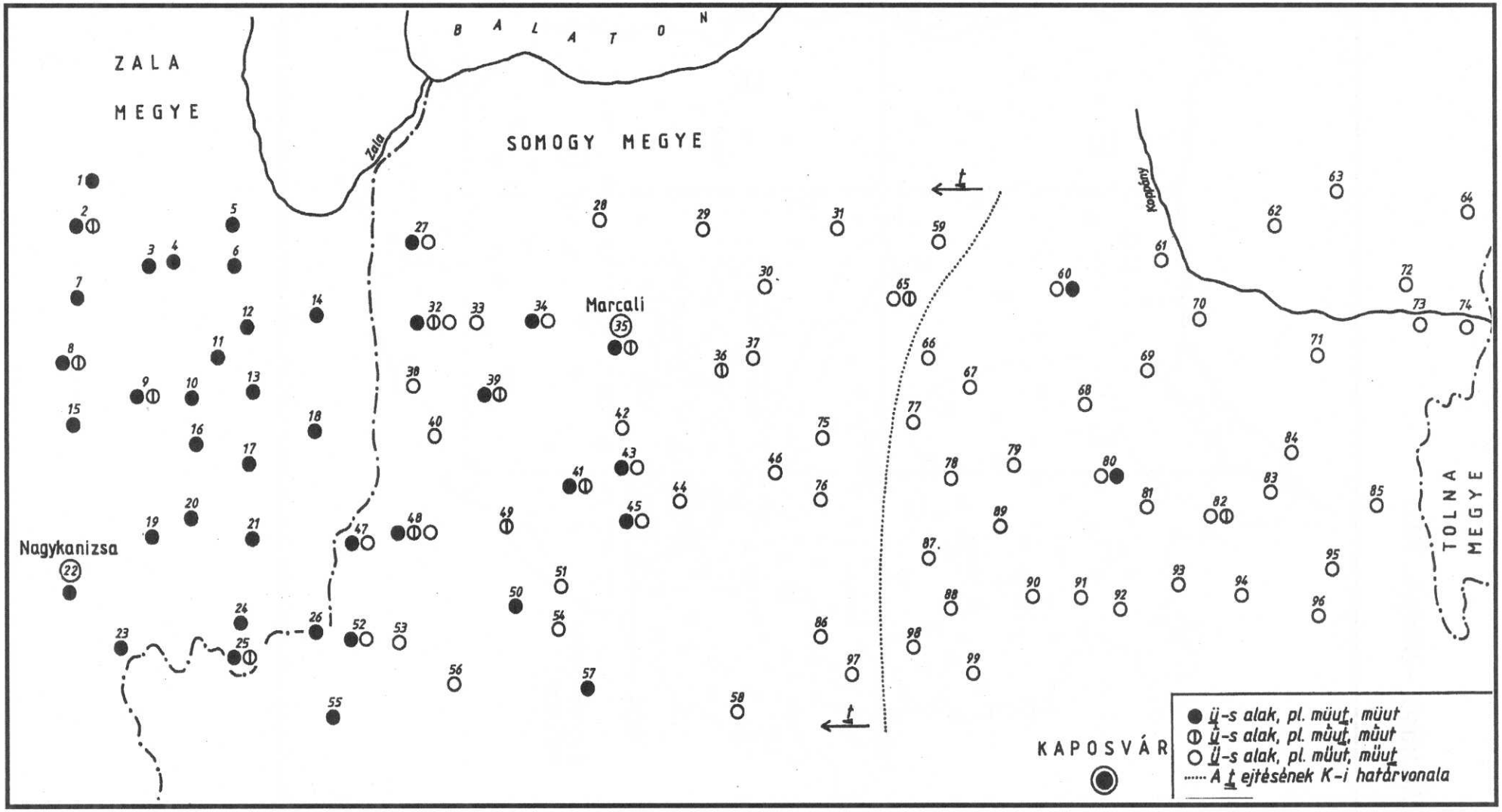

Mj. Az *út* szó magánhangzója mindegyik kp.-on rövid *u*.

151. szilva FON. Mi a neve a fán termő, ősszel érő, kék bogyójú gyümölcsnek? (Ha sok van, pálinkát szoktak főzetni belőle.) (202)

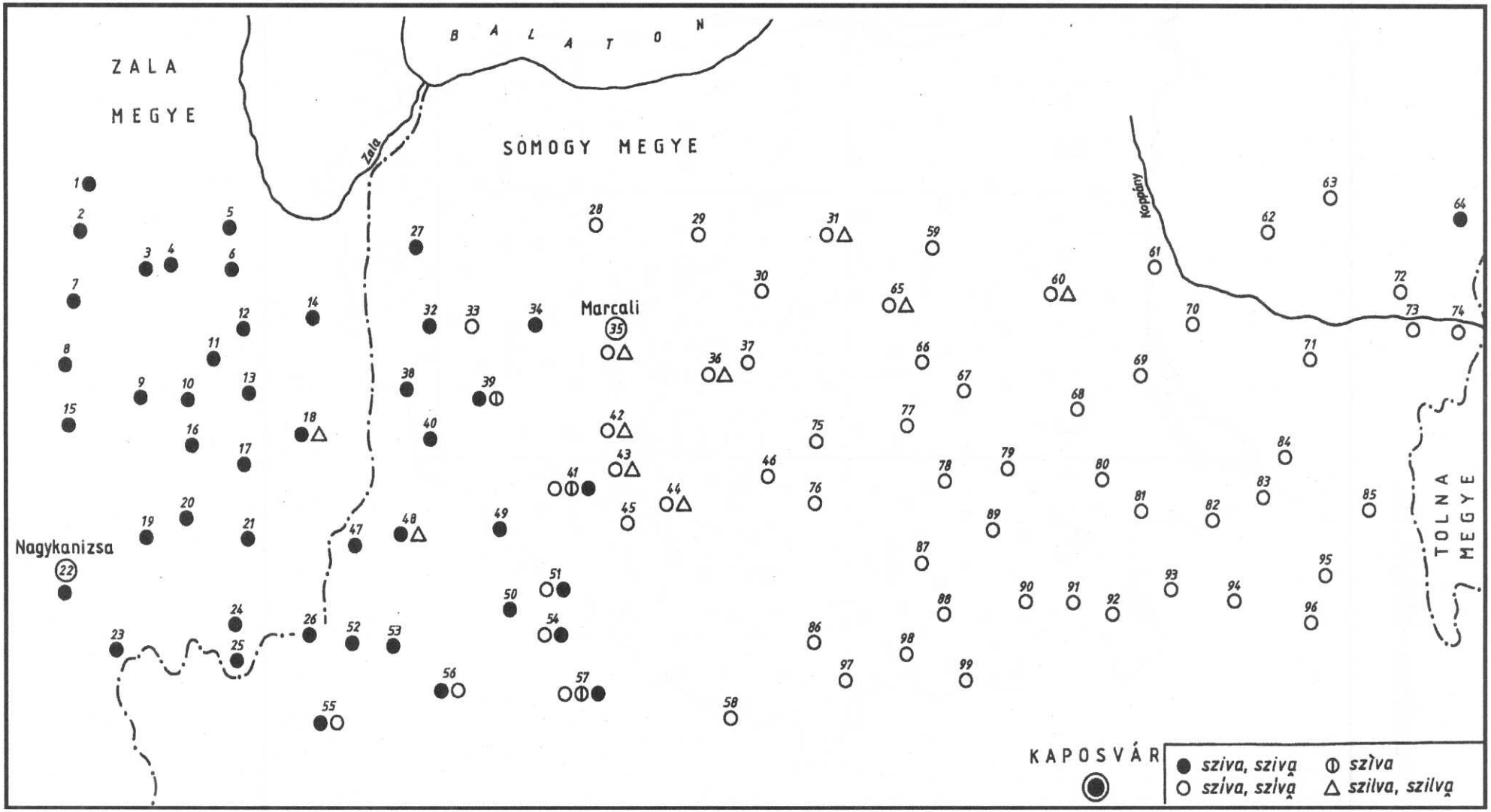

151/a. szilva: ~MNyA. 97.

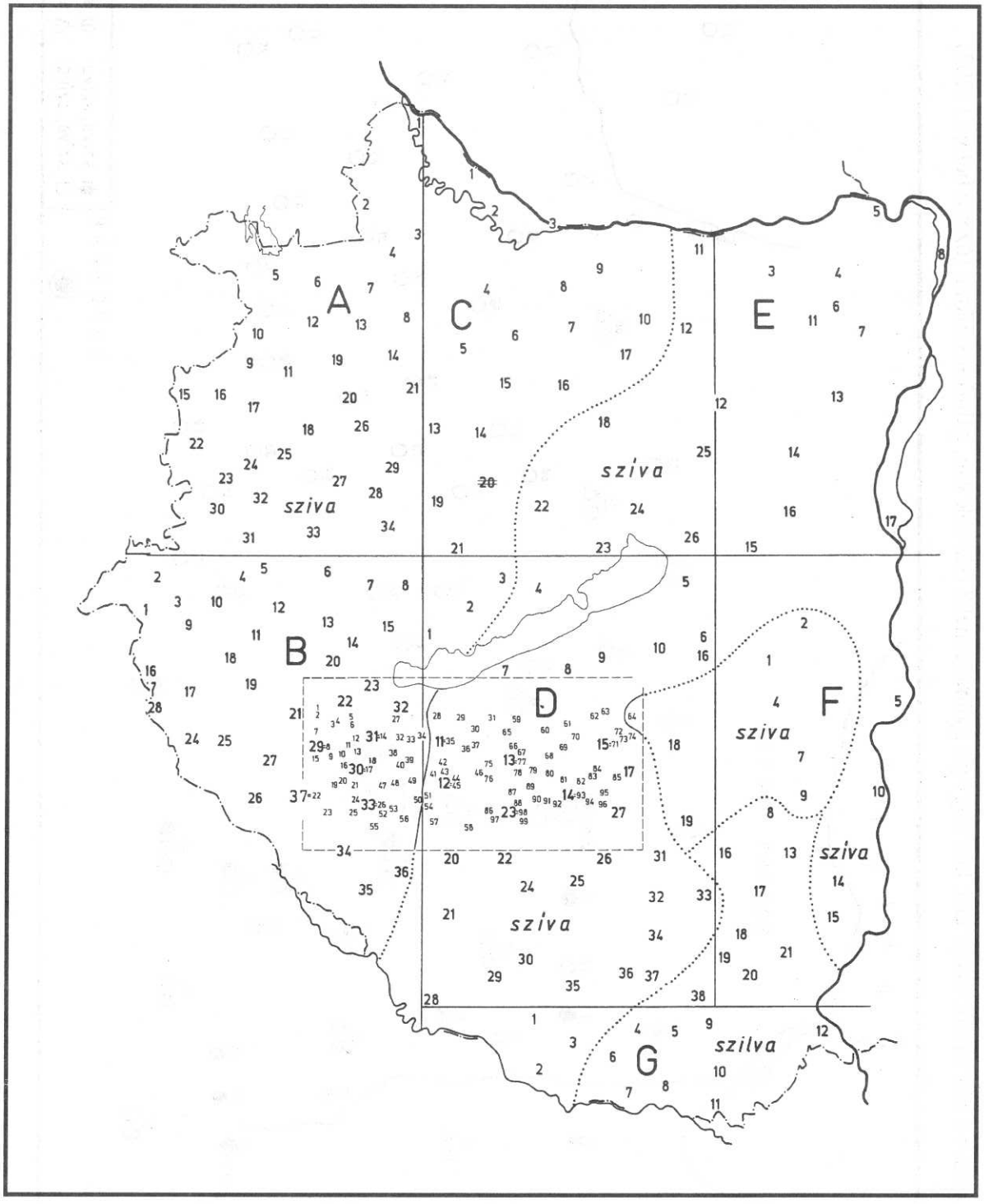

152. tavaly FON. Ha valami nem ebben az évben történt, hanem egy évvel azelőtt, akkor az mikor volt? (171)

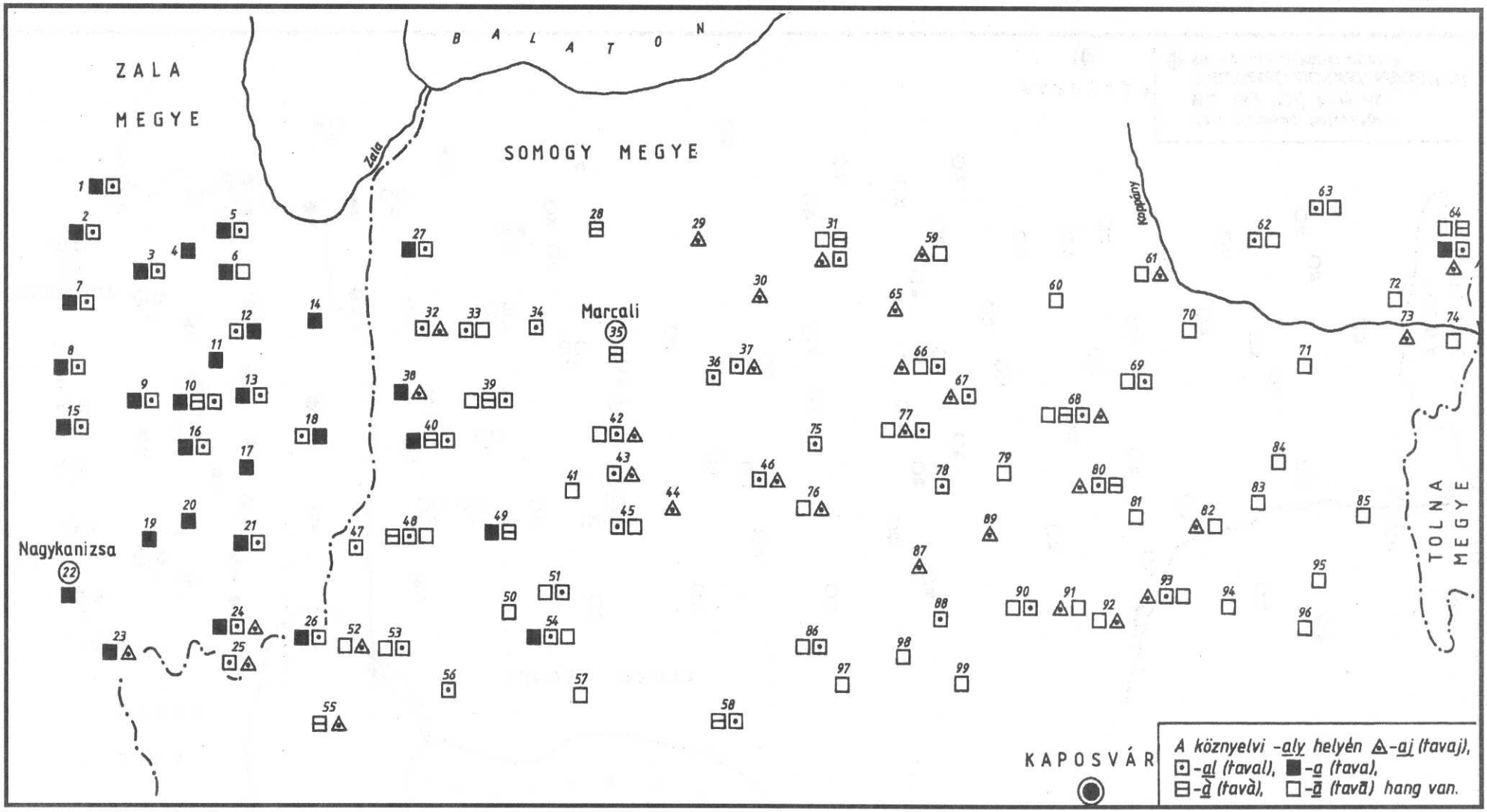

Mj. A *t* hangnak a kutatóterület nyugati felében *t̰* változata is van. Az első szótagban *a* ~ *a̰* hang található, a zártabb változatot legtöbbször a zalai községekben jegyeztem fel.

153. kiröpülhet FON. Amikor kinyitom a kalicka ajtaját, a kismadár nyugodtan … (264)

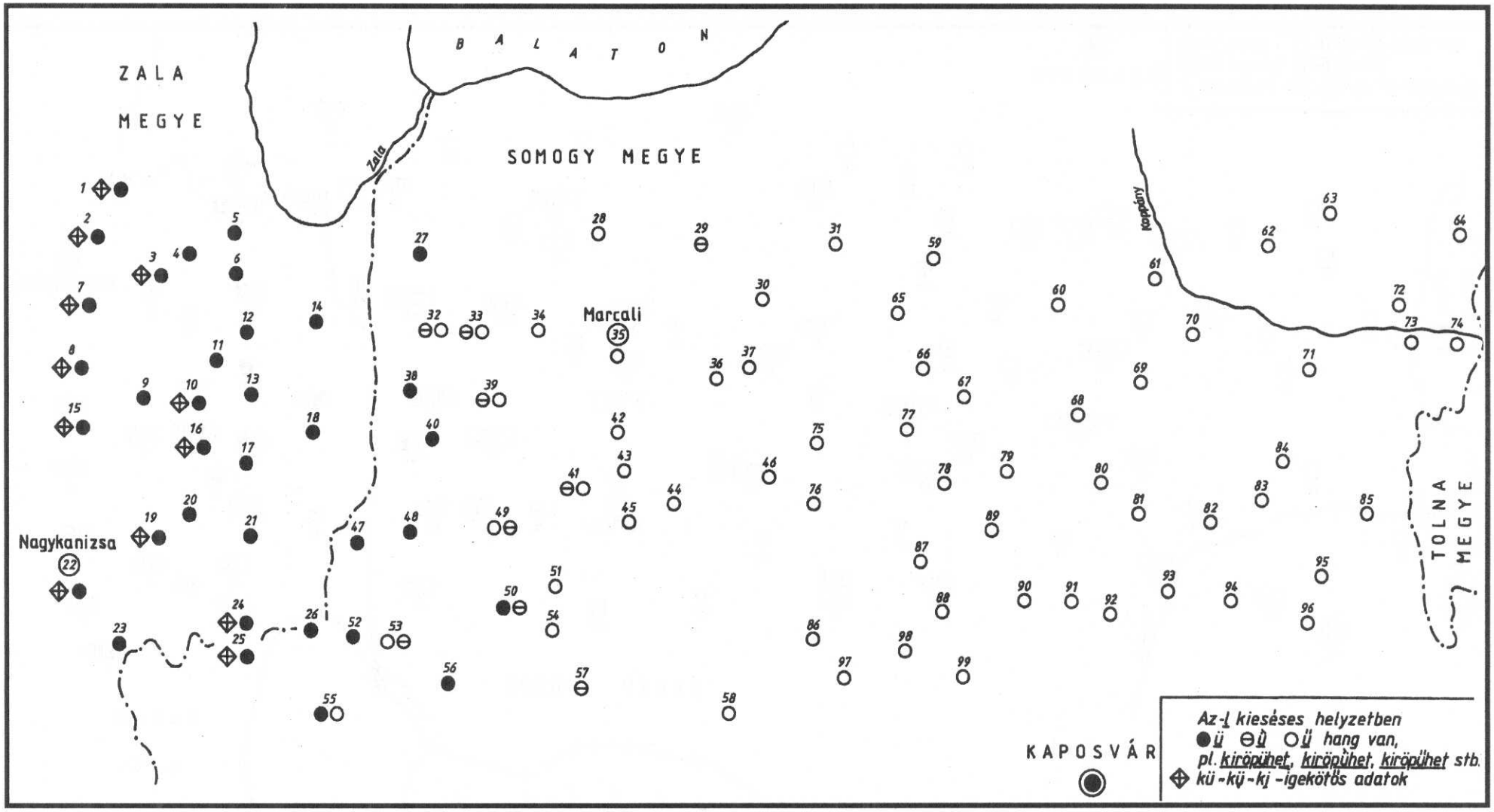

Mj. Az *l* kiesés mindegyik kp.-on következetesen végbemegy. A 2. szótag magánhangzója mindenütt *ö* fonéma, csak néhány ë-ző községben hallottam ritkább adatként ebben a helyzetben átmeneti *(ö̜ ~ ë̜)* hangokat.

154. gyűjtés FON. Hogyan nevezik azt a munkát, amikor a megszáradt szénát összerakják? (8)

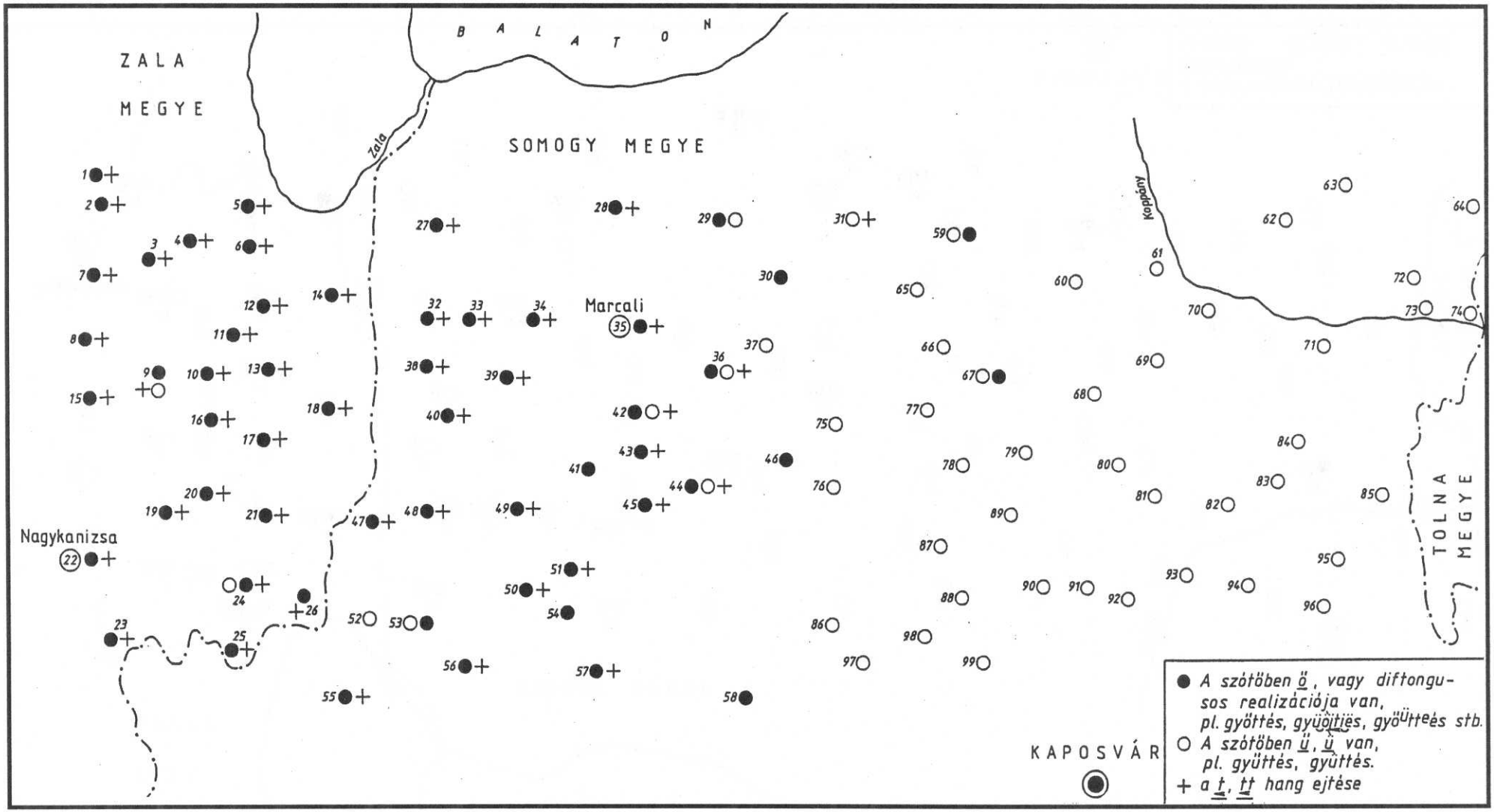

Mj. A *gyűjtés* szó nyj.-i formájában a *-j-* nélküli hosszú *tt*-s adatok a gyakoribbak (pl. *győttés, gyűttés),* de a kutatóterület mindegyik részében lehet hallani *j*-s adatokat is. Egyedülinek számít a 29. horvát eredetű kp. *j* hang nélküli rövid *t*-s adata: *győtés, gyűtés.* A 2. szótagban mindenütt *é* vagy diftongusos realizációja található.

155. szalonnája FON. Régen azt szerették, ha a disznó zsíros, ha minél vastagabb a … (80)

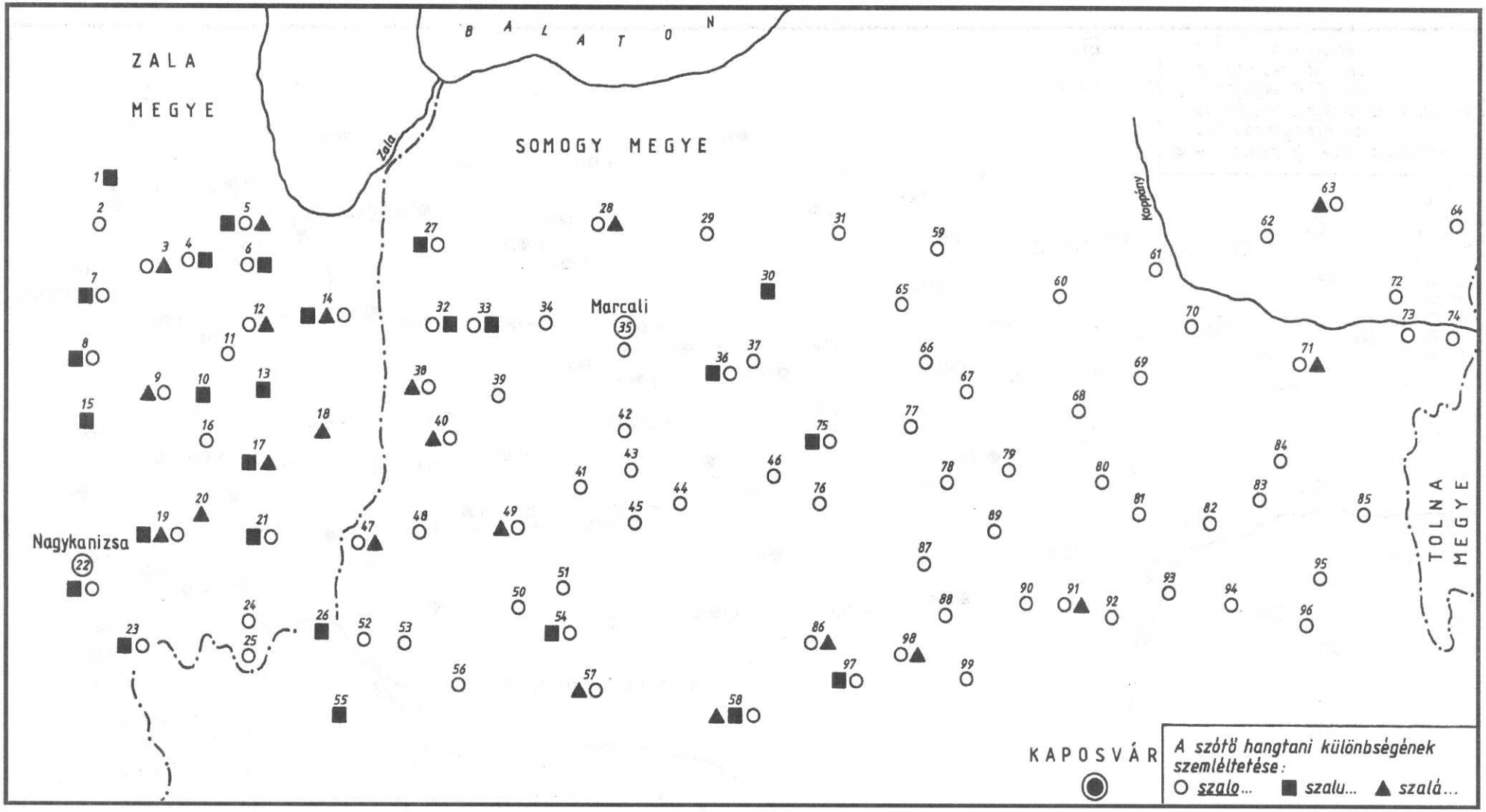

Mj. A *szalonnája* szóalak egyéb nyj.-i jellemzői: Az első szótag mindegyik kp.-on *a* ~ *ą* hang. A szóbelseji *-n-* hang legtöbbször hosszú, csak a kutatóterület K-i felében van néhány kivétel, pl. 29: s*zalonájja*, 67: s*zalonájja*, 71–72: *szalonájja*. A *-ja* birt. személyjel többnyire hosszú, de mindegyik részen előfordul rövid formában is.

156. dűlő FON. Hogyan nevezik a határban lévő földutakat vagy régi néven a szántótáblákat? (10)

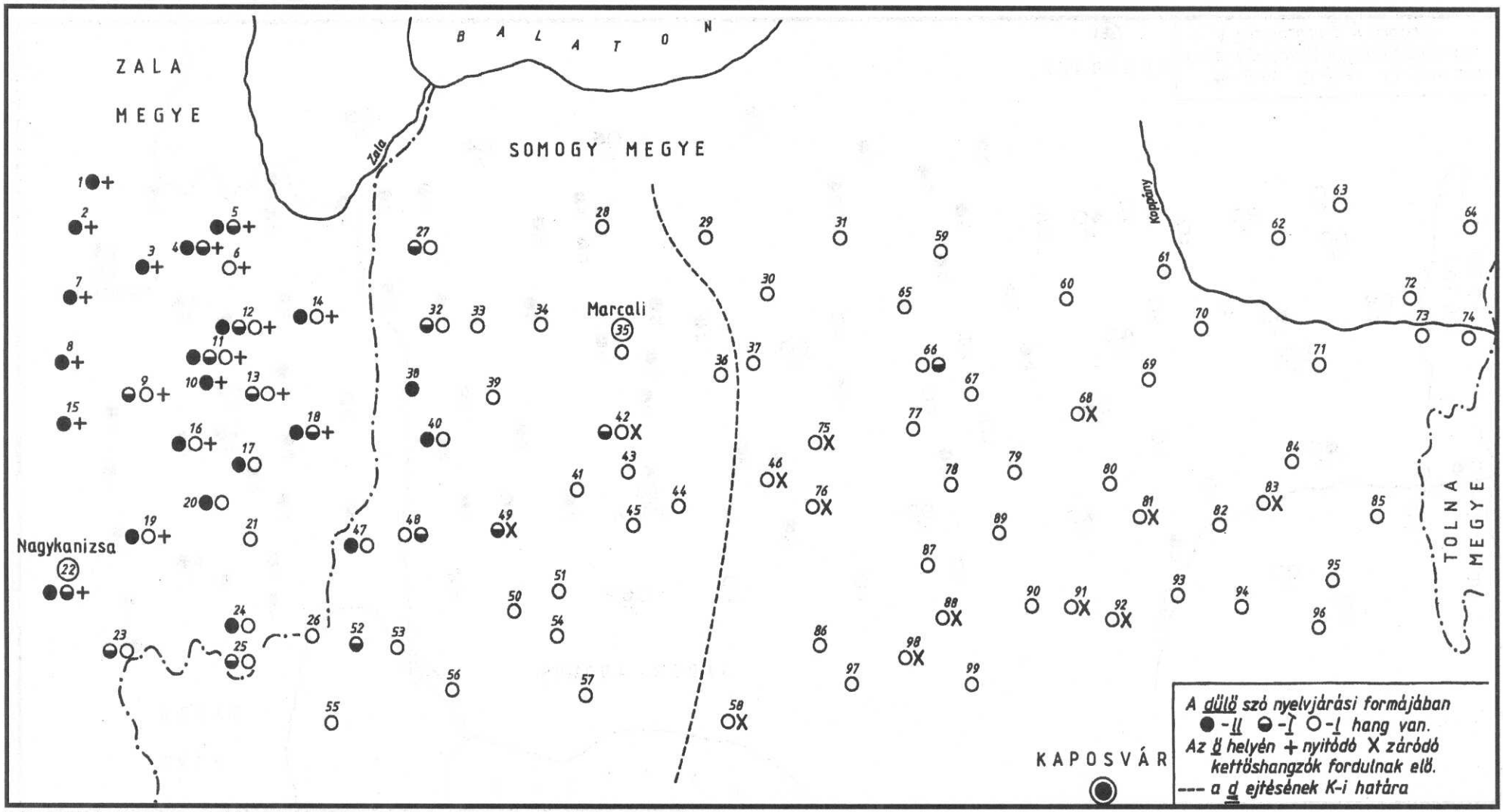

Mj. Az első szótag magánhangzója mindegyik kp.-on rövid *ü.*

157. tyúkvályúból FON. Miből isznak a tyúkok? (251)

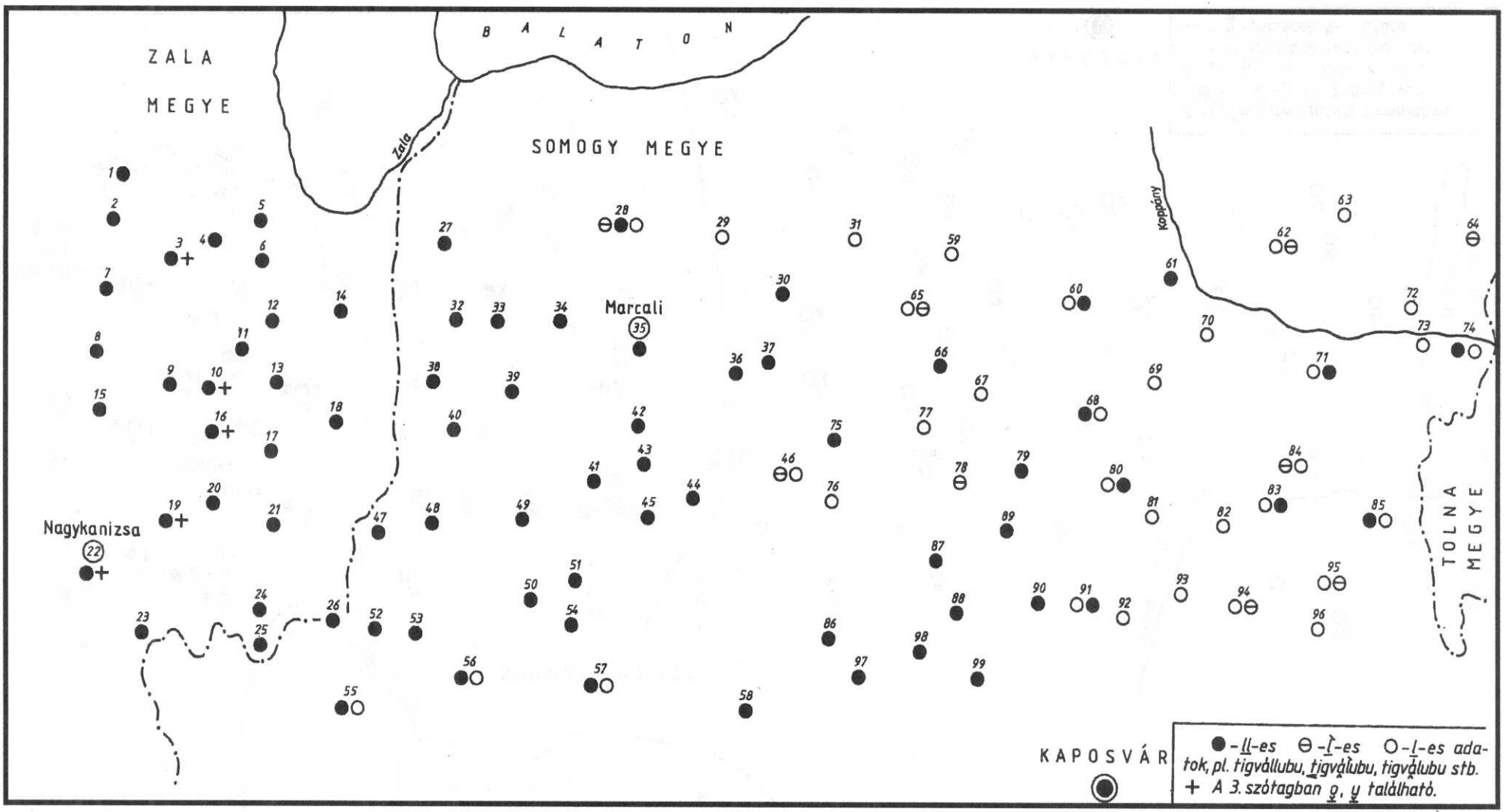

Mj. Az összetett szóalak első tagjában a kny.-i *tyúk-* forma helyett mindenütt a *tig-* változat (a *v* zöngésítő hatásával) fordul elő. A *-vályúból* kny.-i forma a kutatóterület egészén l-ező, csak néhány köznyelvies *j*-ző adatot jegyeztem fel (pl. 44., 72., 73., 76., 93. kp.). A *-ból* ragnak mindegyik kp.-on *-bu* formája van.

158. beljebb FON. Föl akarok szállni a buszra, de sokan állnak az ajtóban. Mondom nekik: Menjenek … (182)

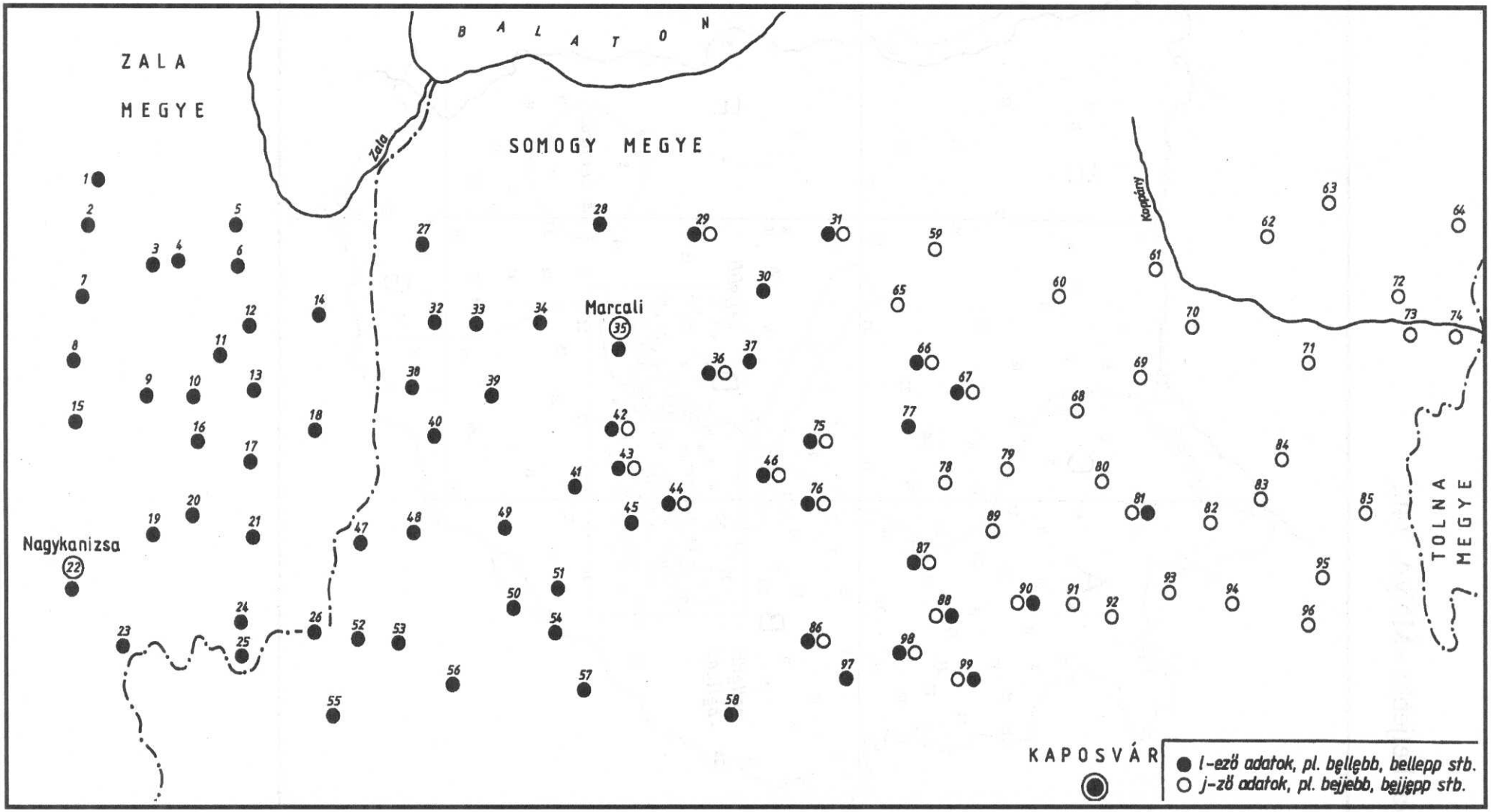

Mj. Mindkét szótag magánhangzója *e* ~ *ę* hang. A szó végén általában *-pp* ~ *-BB* hang fordul elő.

158/a. beljebb: ~MNyA. 740.

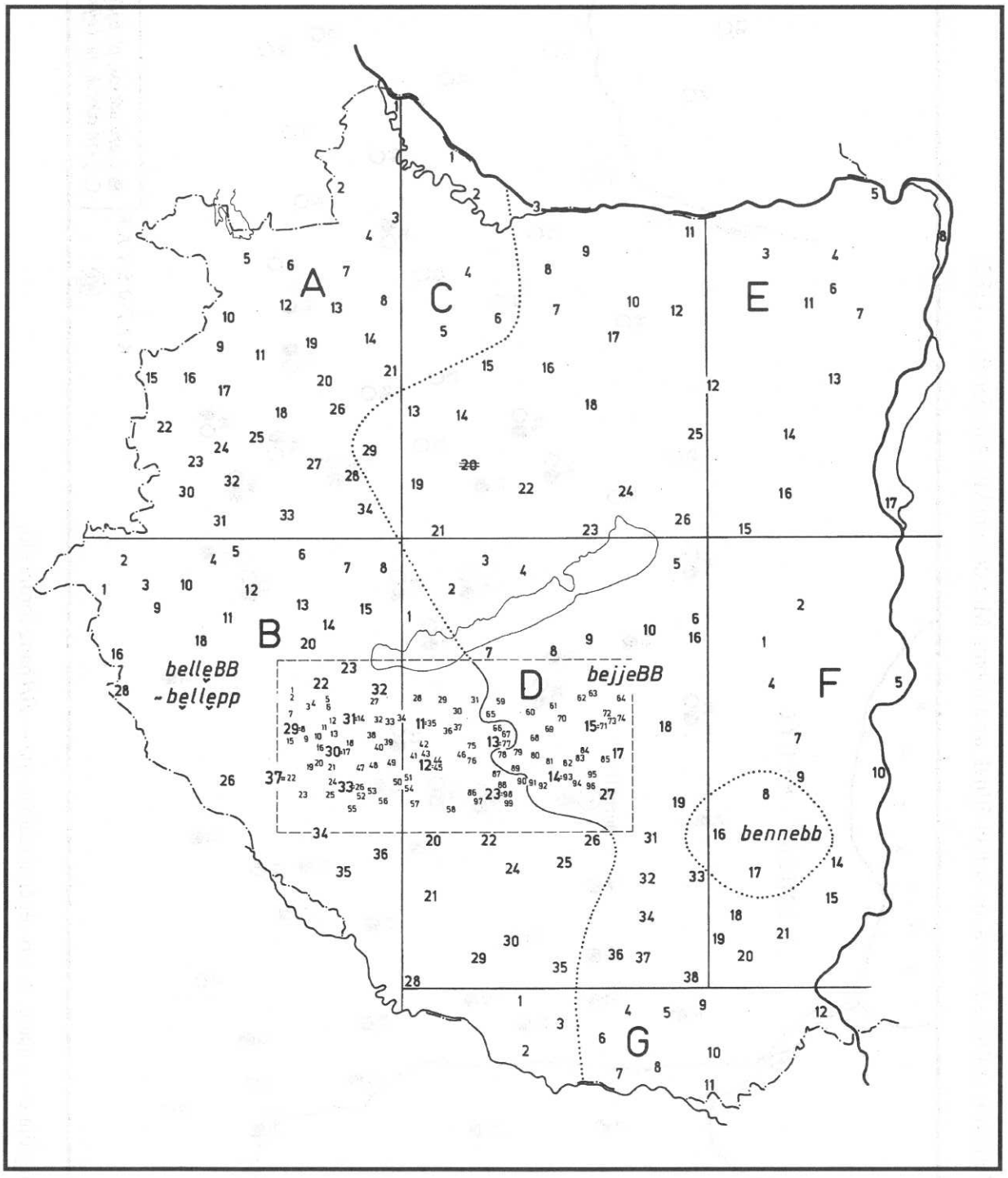

159. hátulja FON. Minden háznak van eleje és … (185)

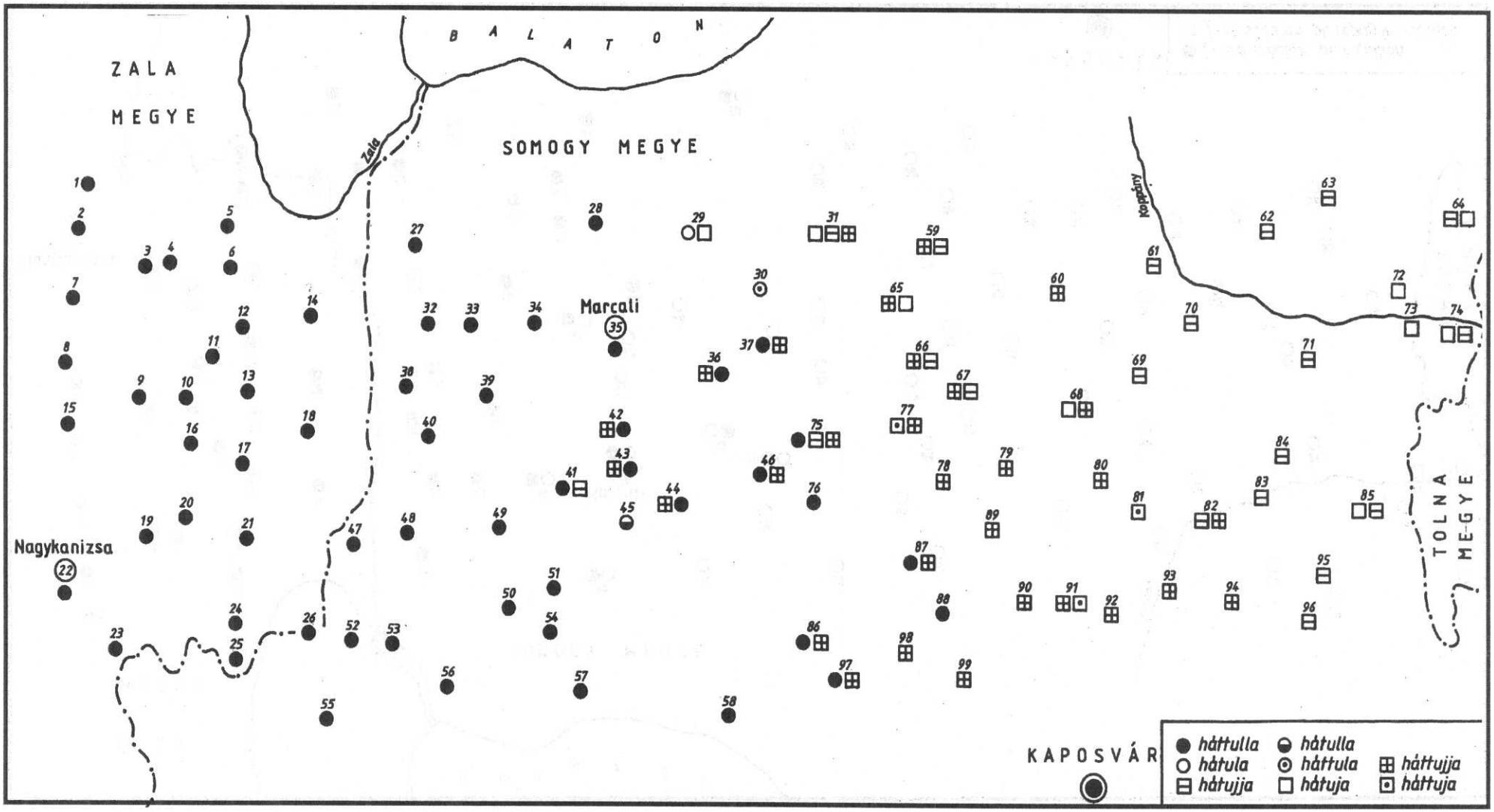

Mj. A *hátulja* szóalak magánhangzóiban a kutatóterületen nincs fonematikus különbség.

160. repüljön FON. Eleresztem a kalickából ezt a madarat, hadd szárnyaljon a levegőben, más szóval hadd … (263)

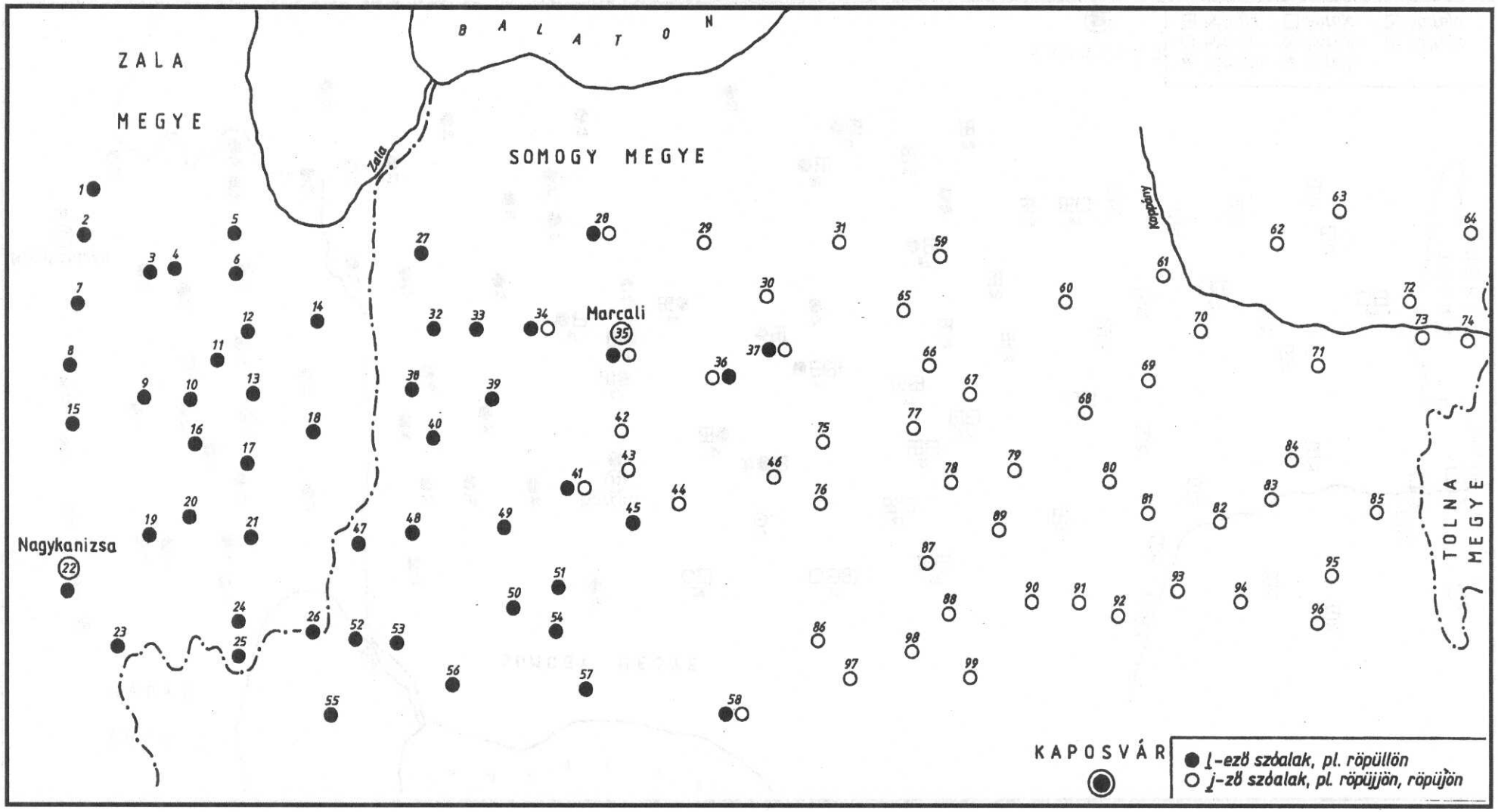

Mj. Az első szótag – néhány ritkább köznyelvies adatot kivéve – mindenütt *ö*-ző.

161. emeljen fel FON. A kisgyerek nem lát az előtte állóktól. Megkéri apját: Édesapám, legyen szíves … (53)

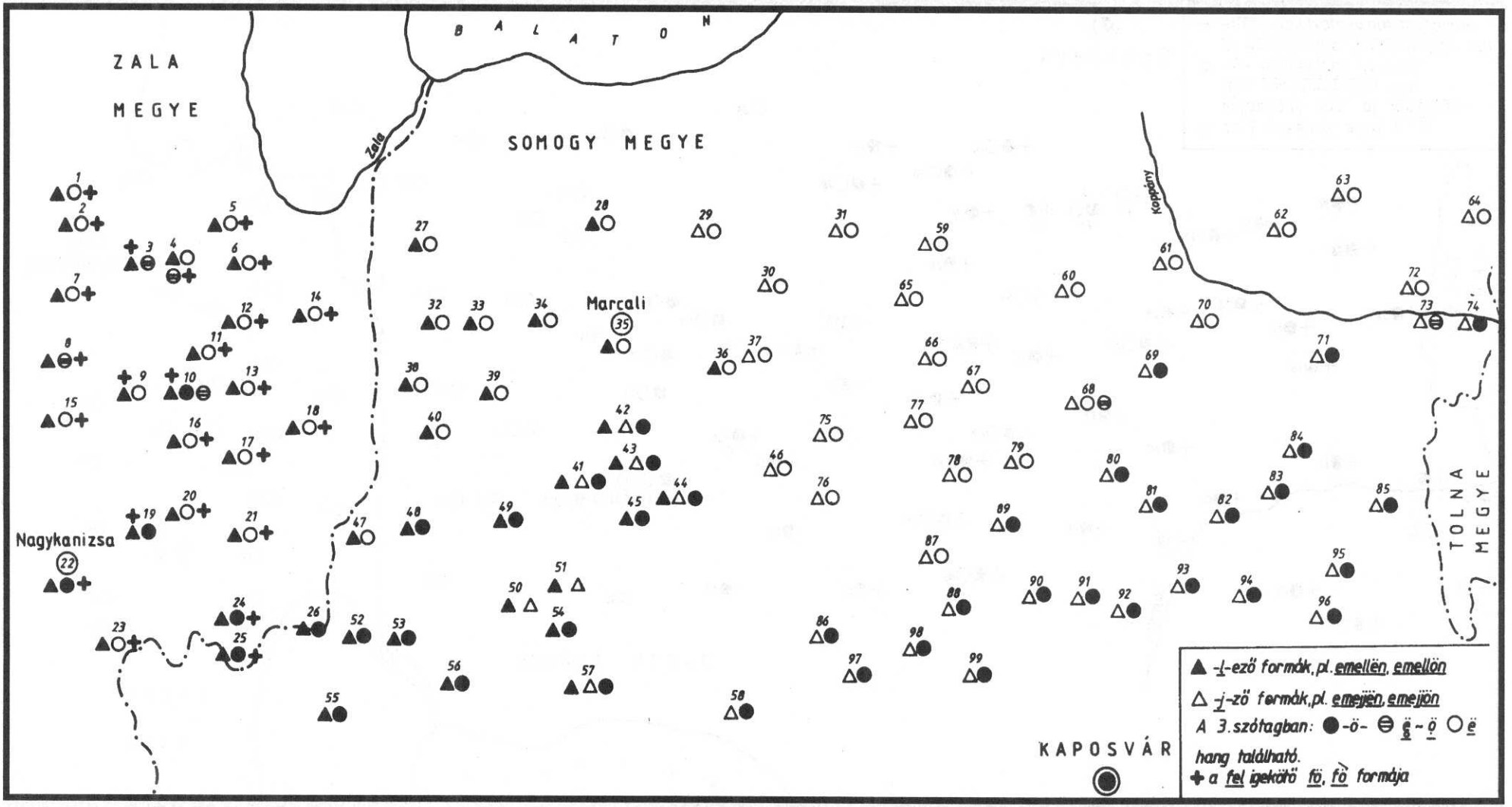

Mj. Az 1–2. szótagban mindegyik kp.-on *e* fonéma van.

162. korbácsolás FON. Hogyan nevezik itt a december 28-i (aprószentek napi) szokást? (24)

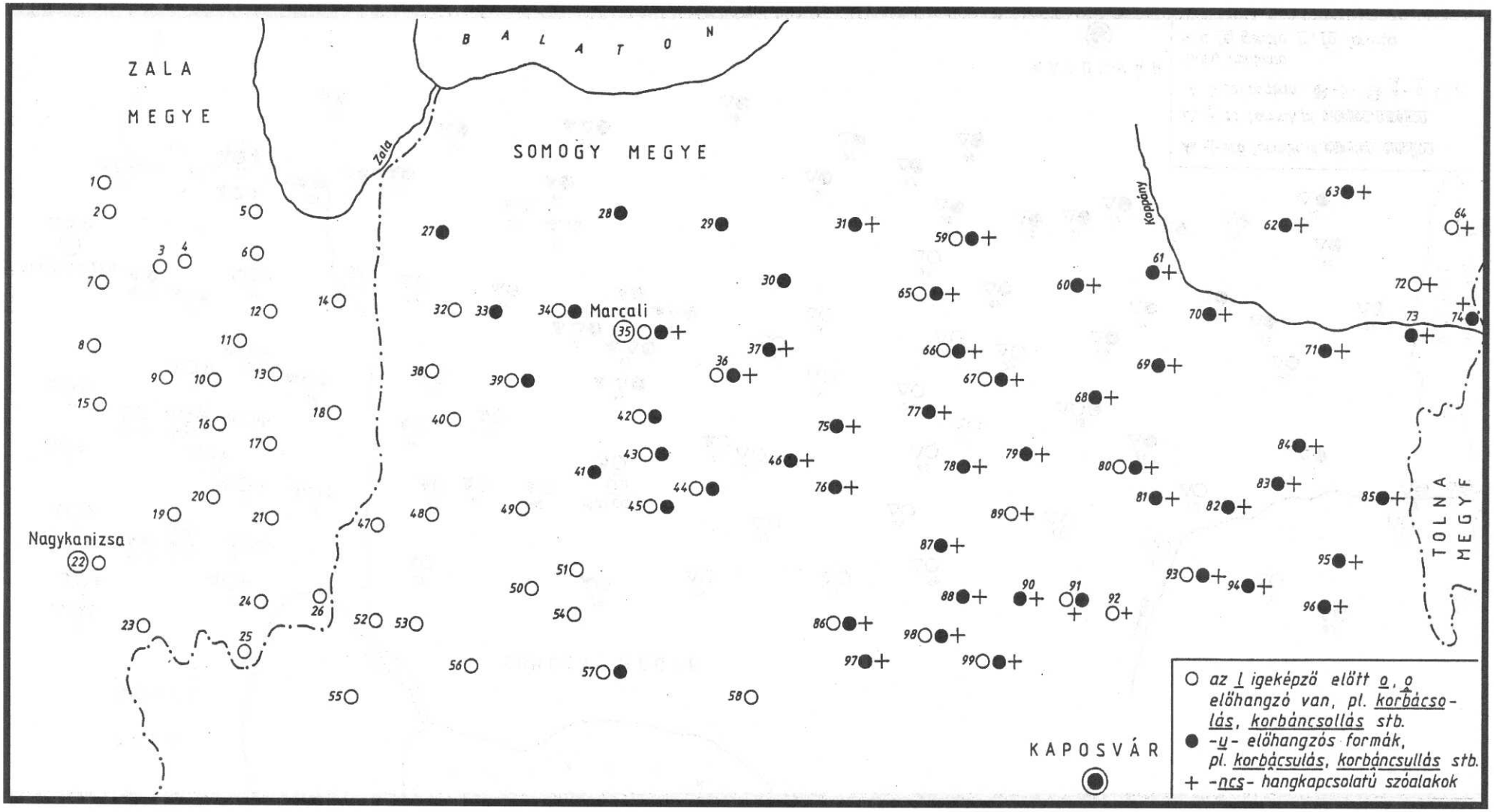

Mj. Csak két lexikális eltérést tapasztaltam: 23: *frislégyölés* 29: *sibárolás.*

163. fű MORF. Mi nő tavasszal a réten, amiből kaszálás után széna lesz? (7)

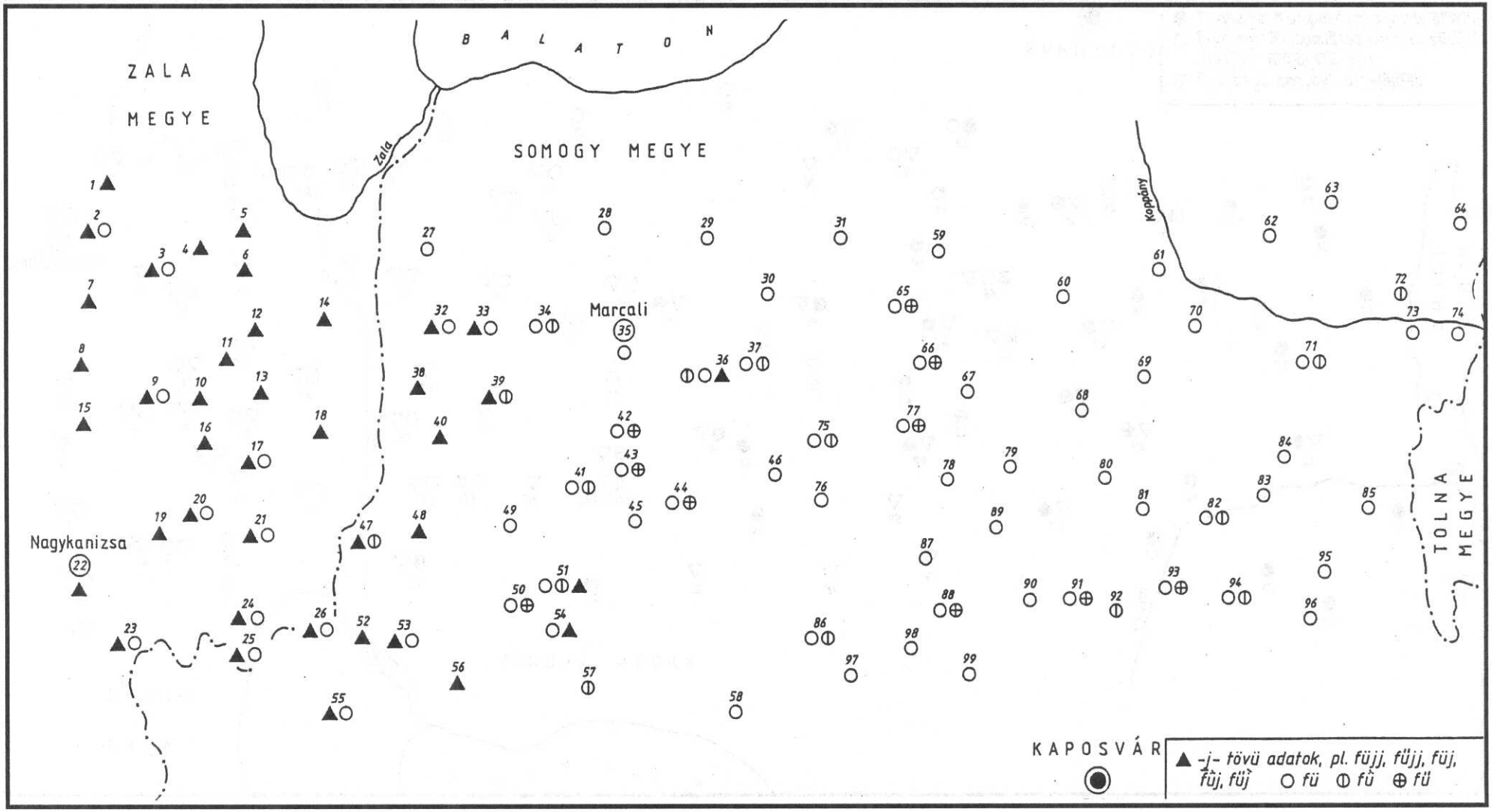

164. ebédel MORF. Ha az ember a közelben dolgozik, akkor délben hazamegy, nem a mezőn, hanem otthon … (85)

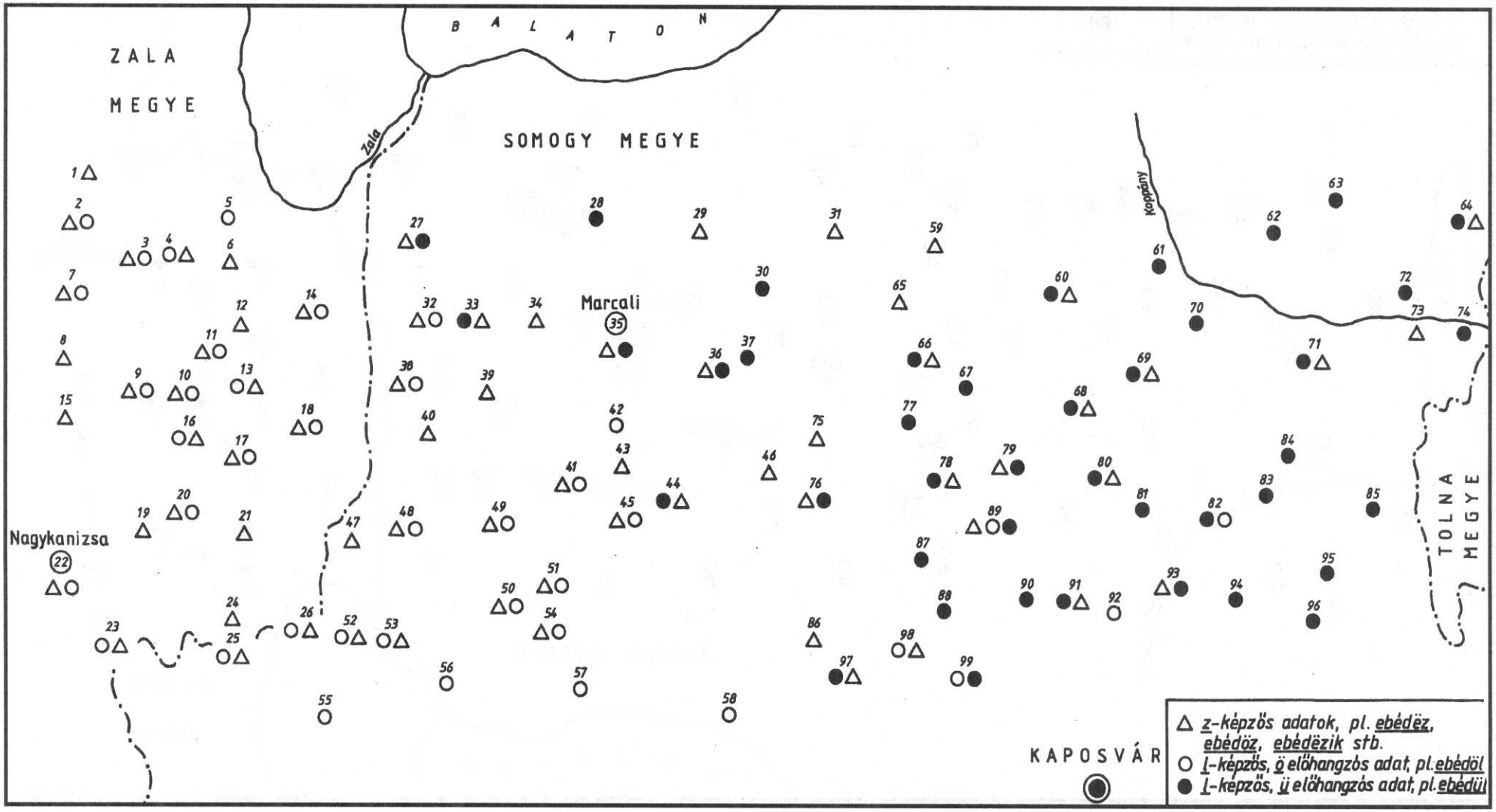

Mj. Nem szemléltettem az *[ebédël]* típusú ë-ző adatokat, mert ezek az *-ül ~ -öl* képzőforma mellett köznyelvies változatnak számítanak.

165.veszítse MORF. A gyereknek pénzt kell vinnie az iskolába. Indulás előtt a lelkére kötöm, hogy nagyon vigyázzon, és a pénzt útközben el ne … (55)

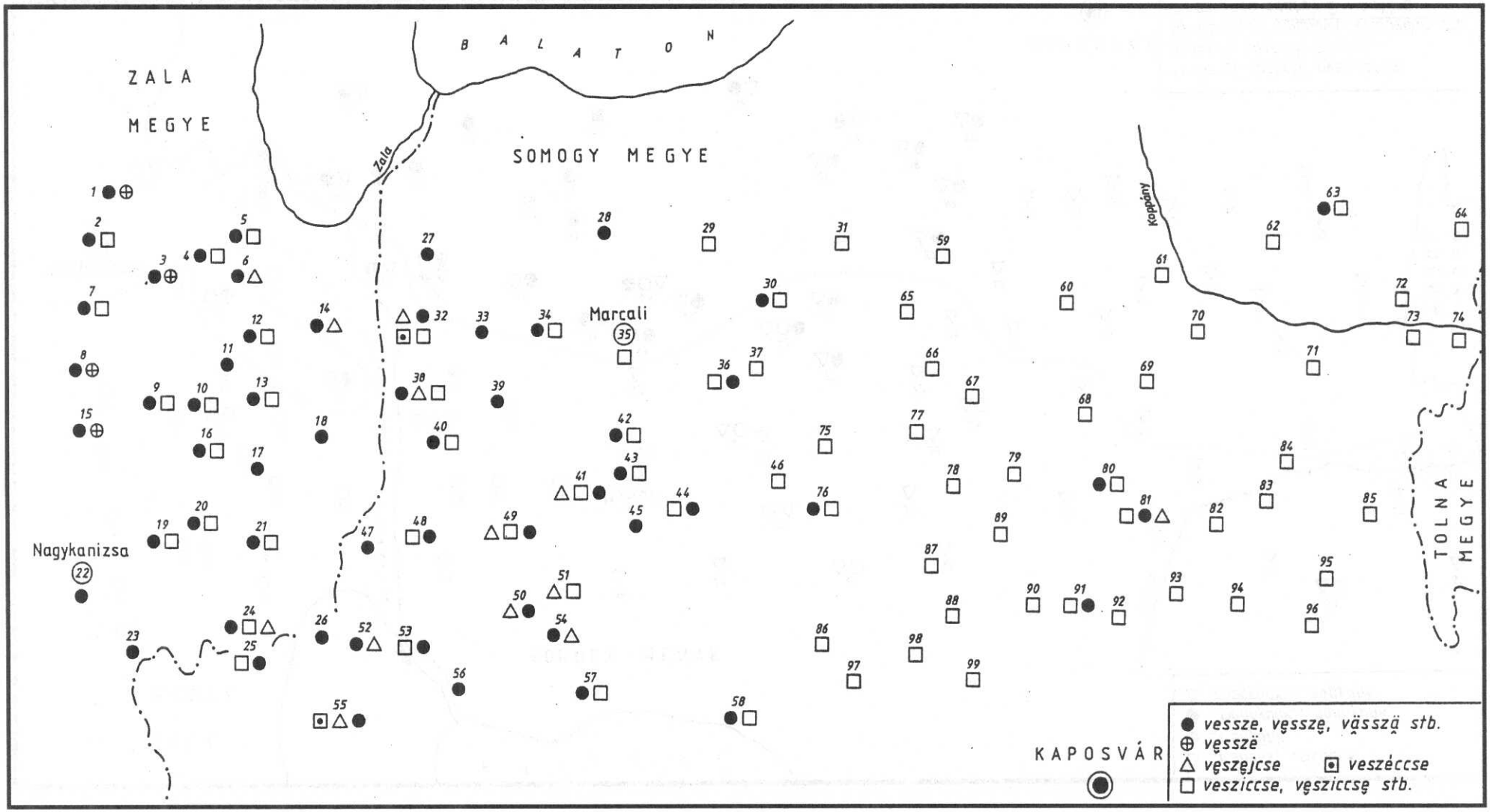

Mj. A morfológiai változatok közül az adatközlők – több adat esetén – a *vessze* formát régiesnek, a *vesziccse* alakot újabbnak tekintik.

166. elmegyünk MORF. A rokonok hívnak bennünket vendégségbe. Azt mondjuk, most nem érünk rá, de vasárnap szívesen … (140)

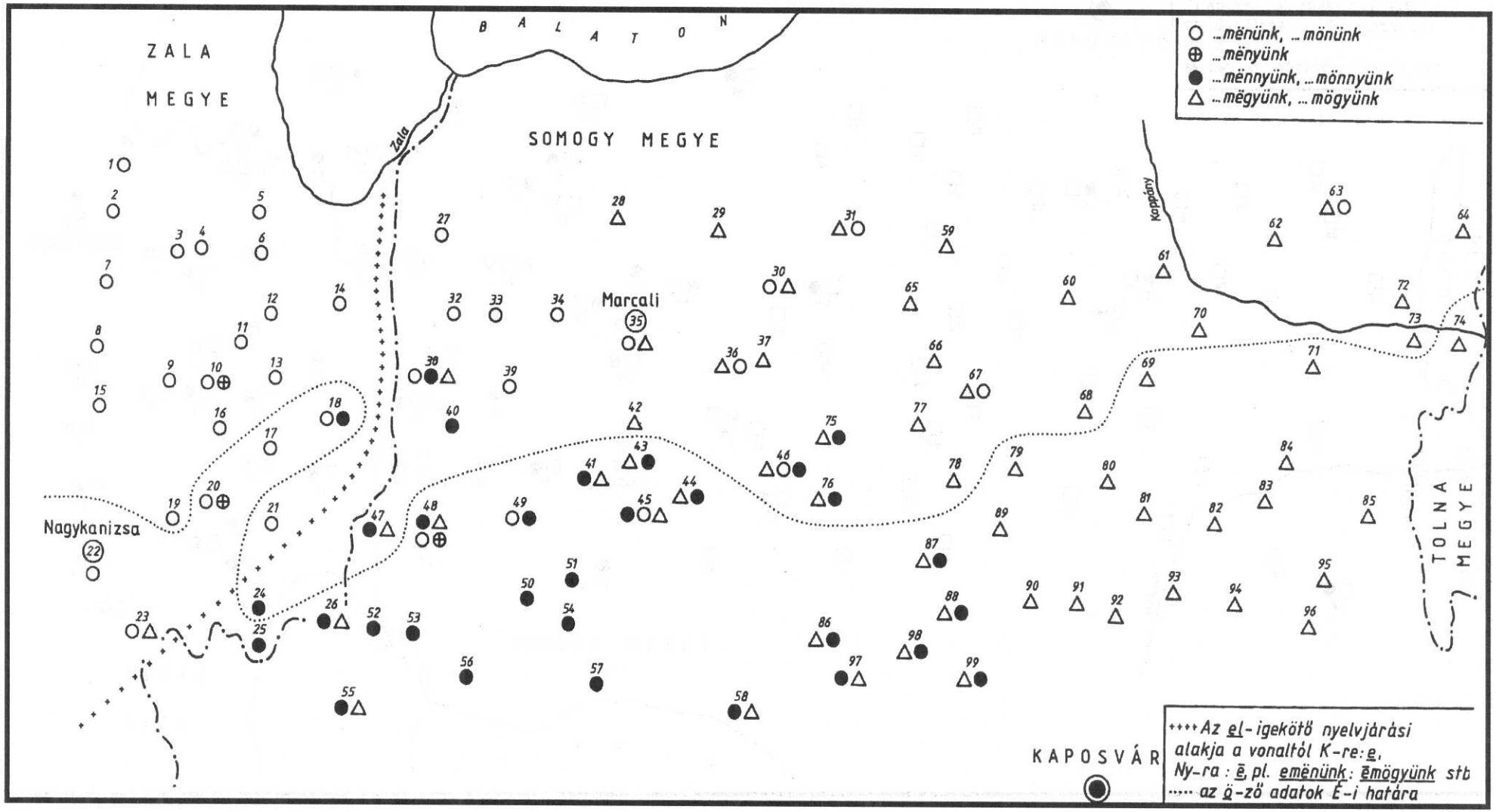

Mj. Az *-ünk : -jünk* személyrag határán a *-jünk* változatot sokszor ritka <…> minősítésű adatként jegyeztem fel (pl. 46., 50., 58., 75., 86., 87., 98.).

167. **összeszedetjük** MORF. Ha a gyerek szétszórt valamit, mit csináltatunk vele? A szétszórt tárgyakat … (60)

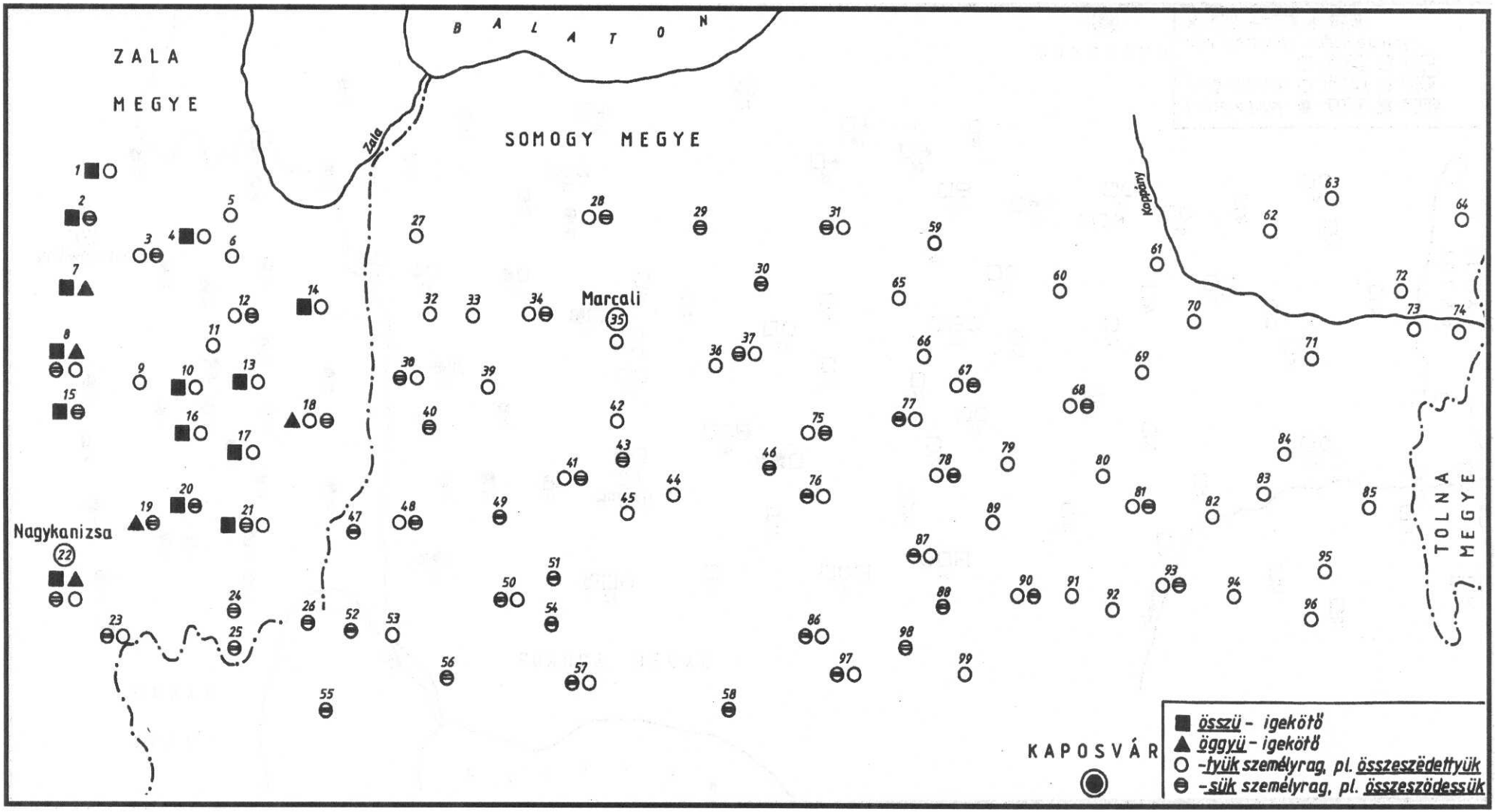

Mj. Az *össze-* igekötő köznyelvvel megegyező alakját mindegyik kp.-on ismerik és használják, de Zalában az *összü-* és az *öggyü-* számít nyelvjárásias adatnak.

168. megcsókolják MORF. Az esküvő után a vendégek a menyasszonyt sorban az arcán … (142)

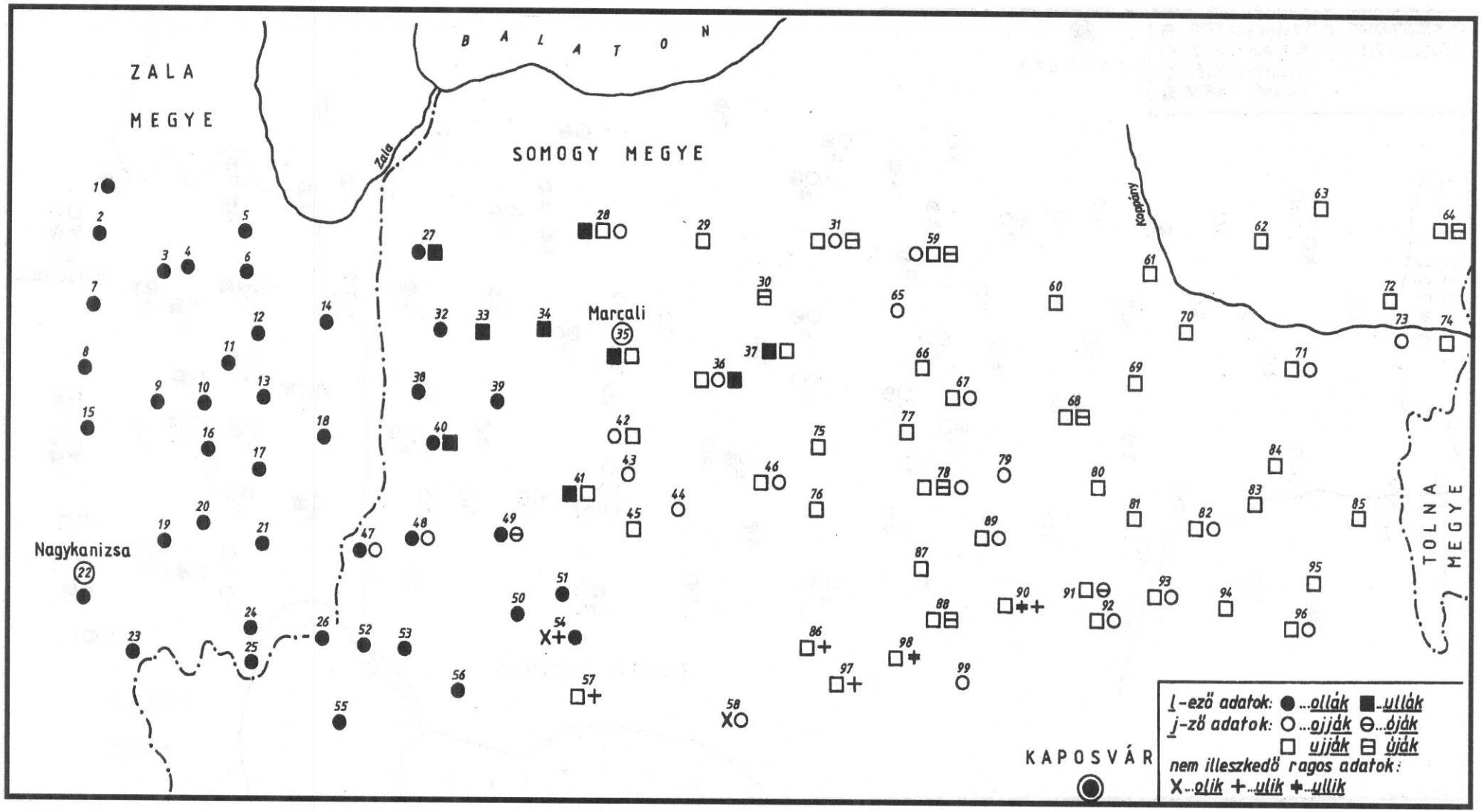

Mj. Az *ll*-ezés és a *jj*-zés határán a köznyelvvel megegyező változat terjed, itt az *ll*-es forma régiesnek minősíthető. Archaizmusként jegyeztem fel az *-olik, -ulik* személyragos formák többségét is.

169. kilafátyolják MORF. Hogyan eszik a disznók a moslékot? A híg moslékot a vályúból a nyelvükkel … (241)

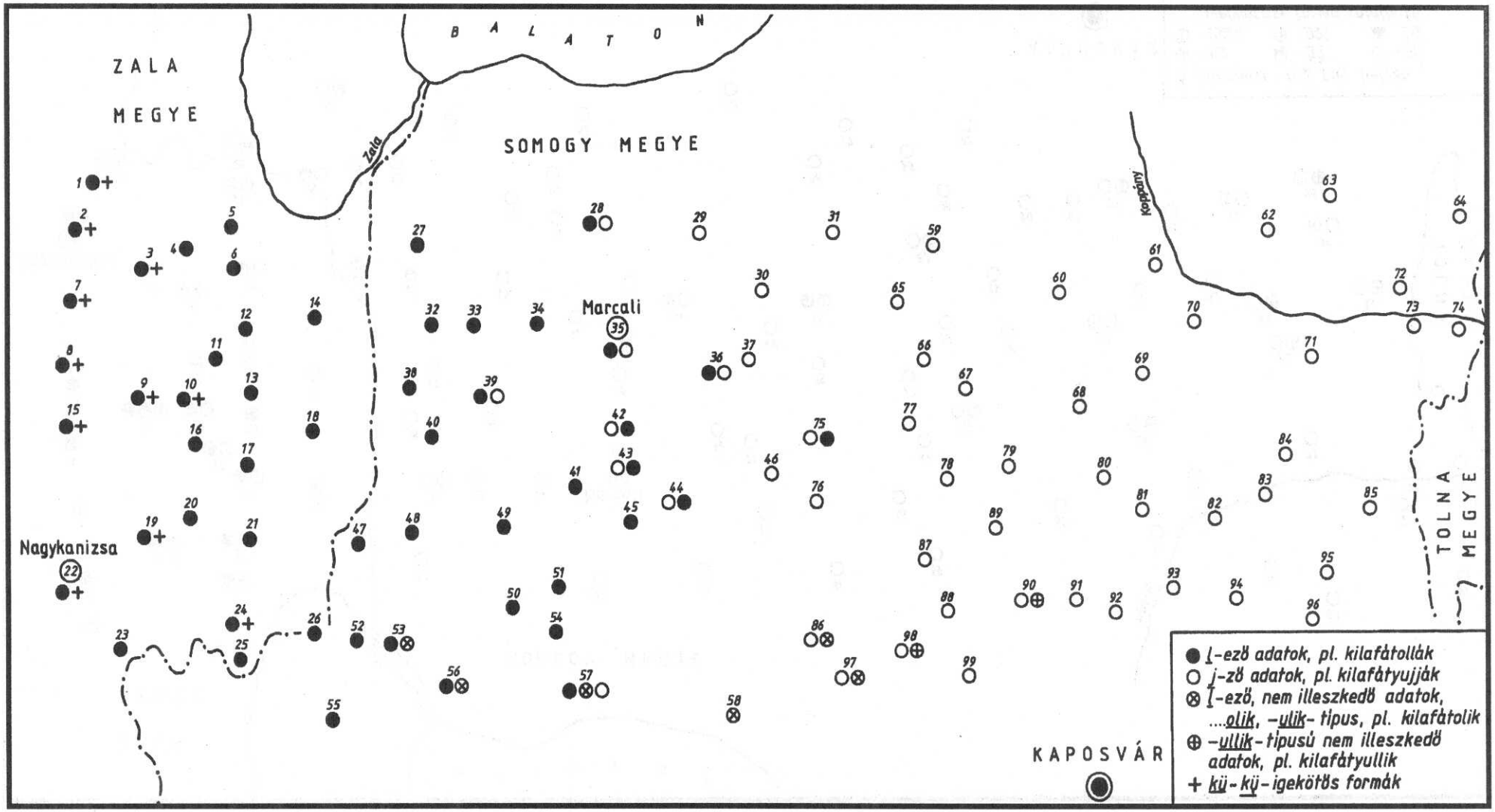

Mj. A *kilafátyol* igét mindegyik kp.-on ismerik, atlaszom területén regionális tájszónak számít. Természetesen a fogalomra sok más lexémát is említettek, ezeket a morfológiai térképen nem szerepeltetem. Az *-olik, -ulik, -ullik* típusú nem illeszkedő személyragos alakok itt archaikusnak számítanak, délebbre már a dél-dunántúli nyelvjárási régió sajátosságának tekinthetjük őket.

170. tanítóhoz MORF. Az első osztályosok szüleinek, ha meg akarják tudni, hogyan viselkedik a gyerekük, többször el kell menni az iskolába a … (Kihez?) … (56)

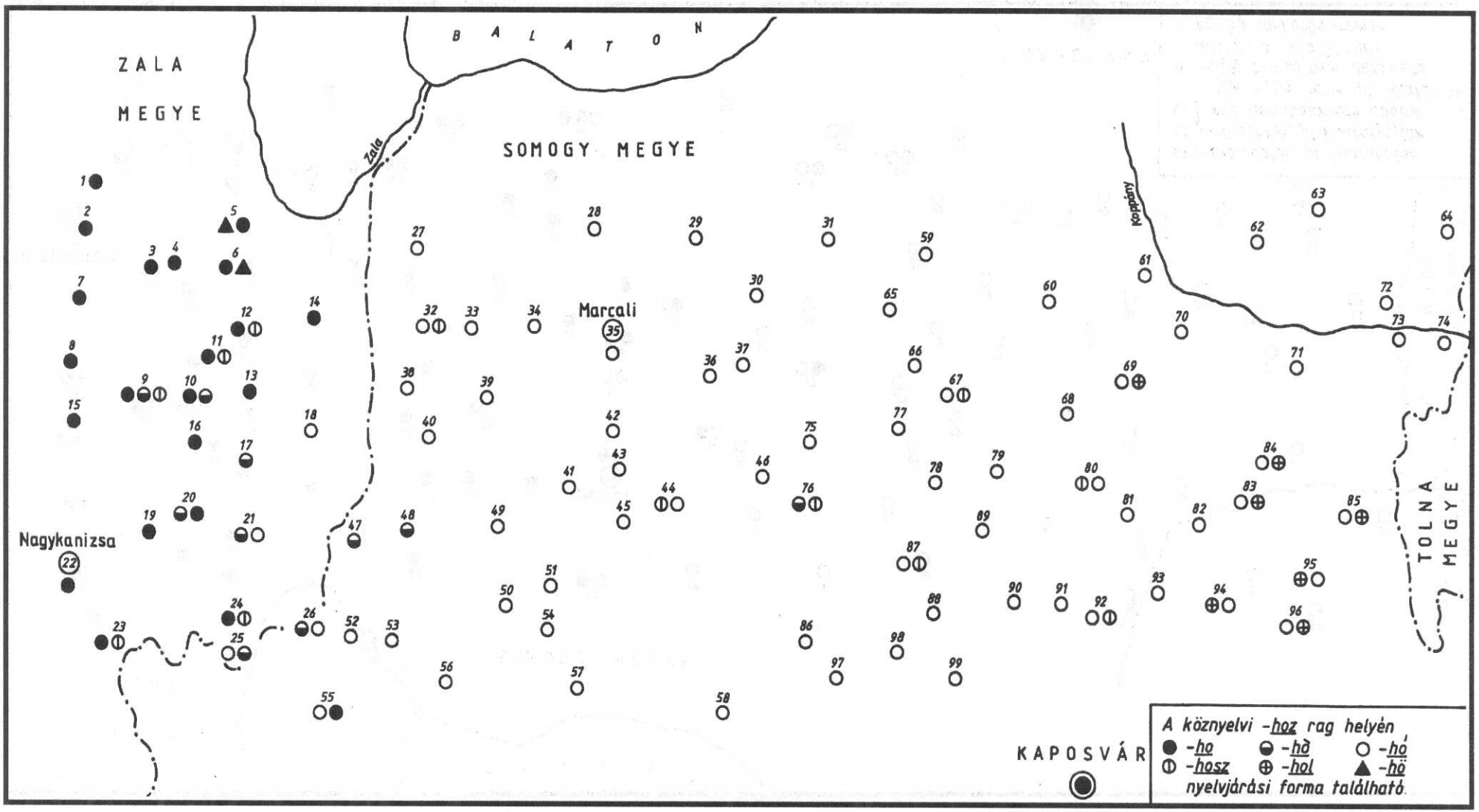

Mj. A kutatóterület nyugati felében az *-étt,* a keletiben az *-itt* képzőforma jellemző (lásd még a *tanítsátok* szó képzőváltozatainak szemléltetését a 214. térképen).

171. **férjhez megy** MORF. A házasodásra azt mondjuk, hogy a legény megnősül, a lány pedig … (19)

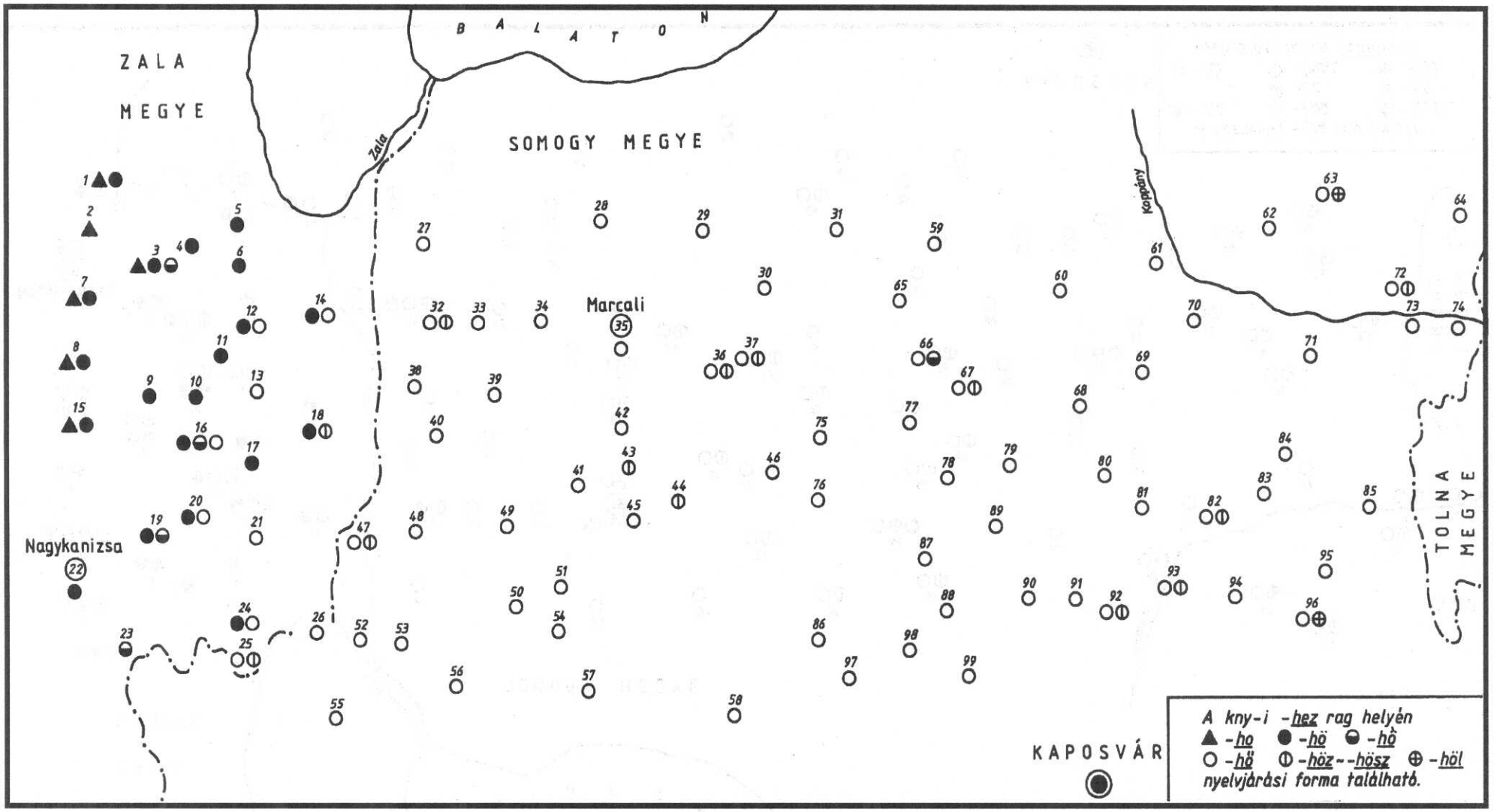

Mj. A *-höz ~ -hösz* ragforma köznyelvi hatásra terjed, leginkább a fiatalok használják. A nyelvjárásias forma kerülésének szándéka hozta létre az inetimologikus *-höl* változatot.

172. tűzhöz MORF. Ha nem forr rendesen a leves, azt mondom: Húzd közelebb a fazekat a … (92)

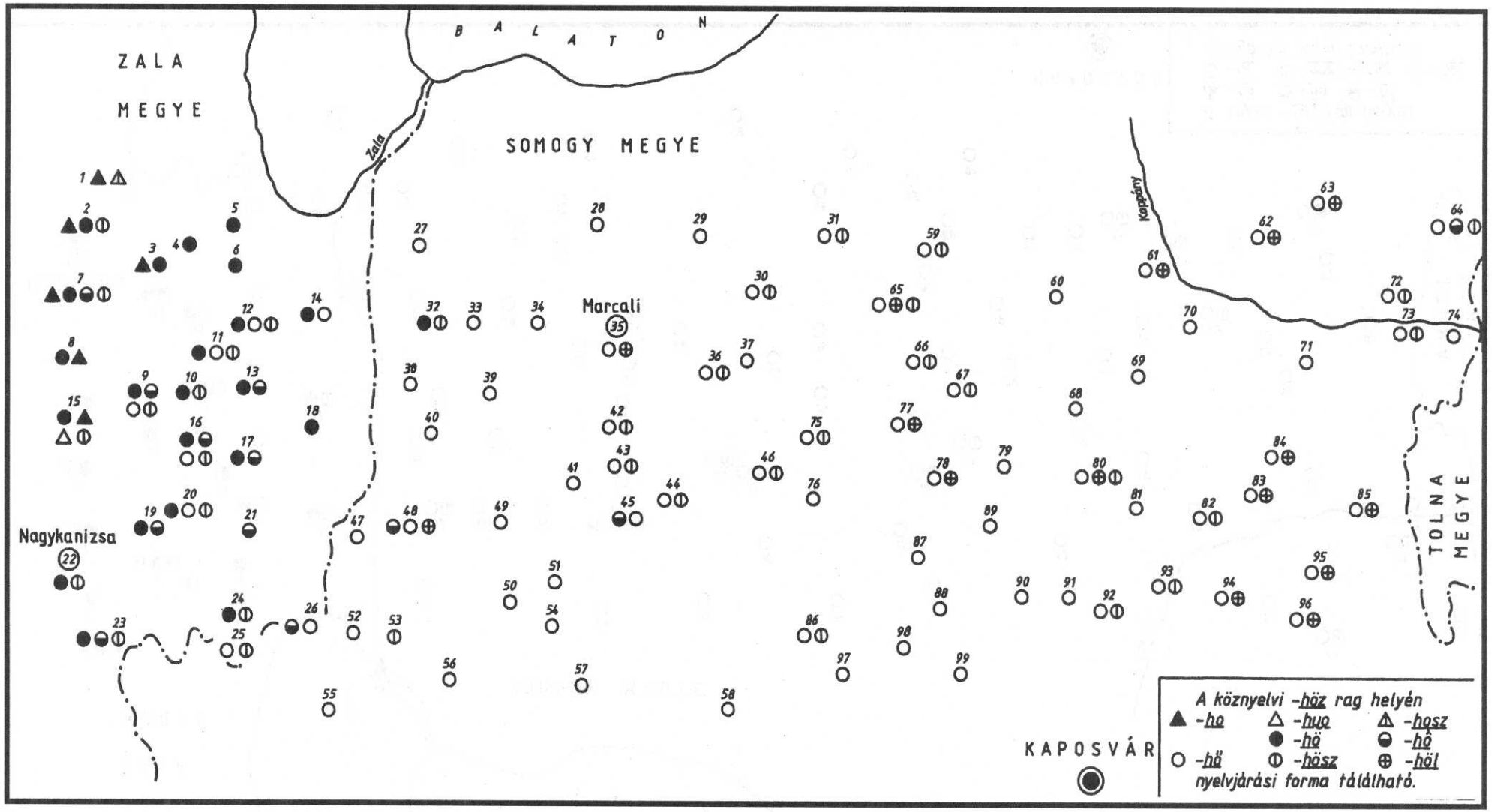

Mj. Több adat esetén a *-hösz* ragforma számít köznyelvies alaknak. A *-höl* változatot is gyakran a finomkodás, a nyj.-i forma elkerülésének szándéka magyarázza. A szóalak tőhangzója mindenütt rövid *ü.*

172/a. tűzhöz: ~MNyA. 1050.

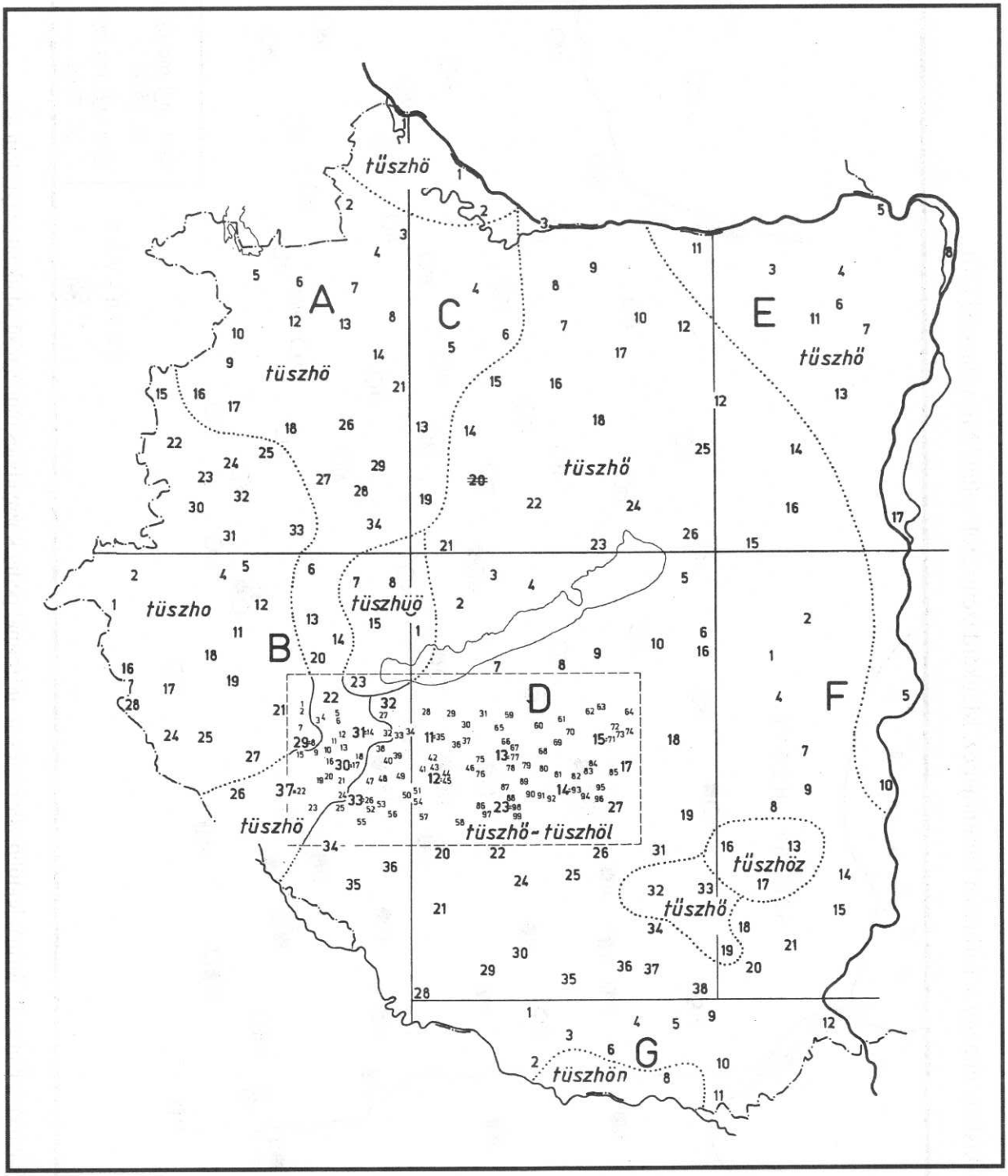

173. Terinél MORF. A kislány elmegy a Teri nevű barátnőjéhez. Megkérdezem: Hol voltál? Mit válaszol? (50)

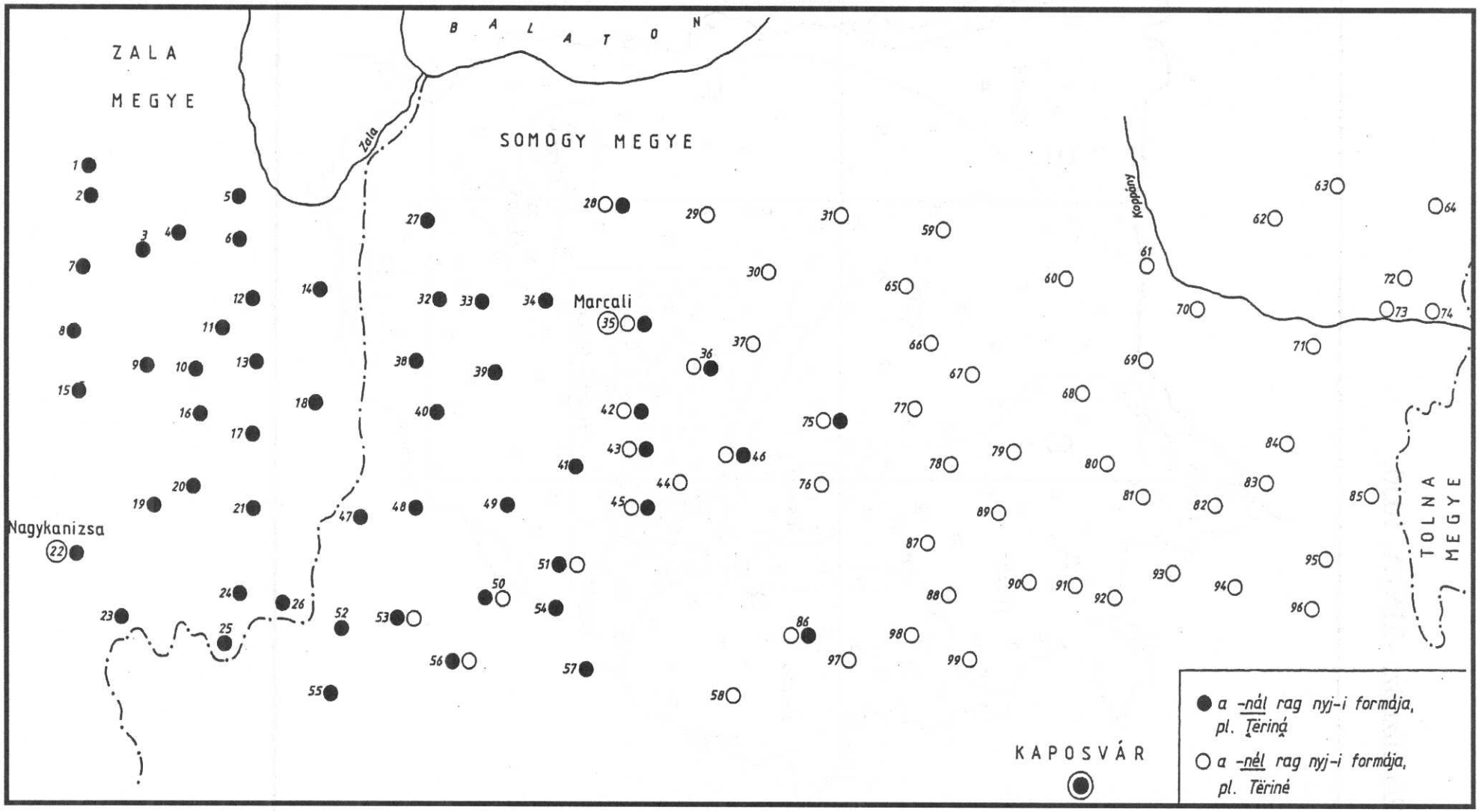

Mj. Az egyalakú raghasználat határsávjában a *-ná* formát legtöbbször régies, a *-né* formát pedig köznyelvies minősítésű adatként jegyeztem fel.

174. abronccsal MORF. Mivel szorítják össze a hordó dongáit, hogy szét ne essenek? (225)

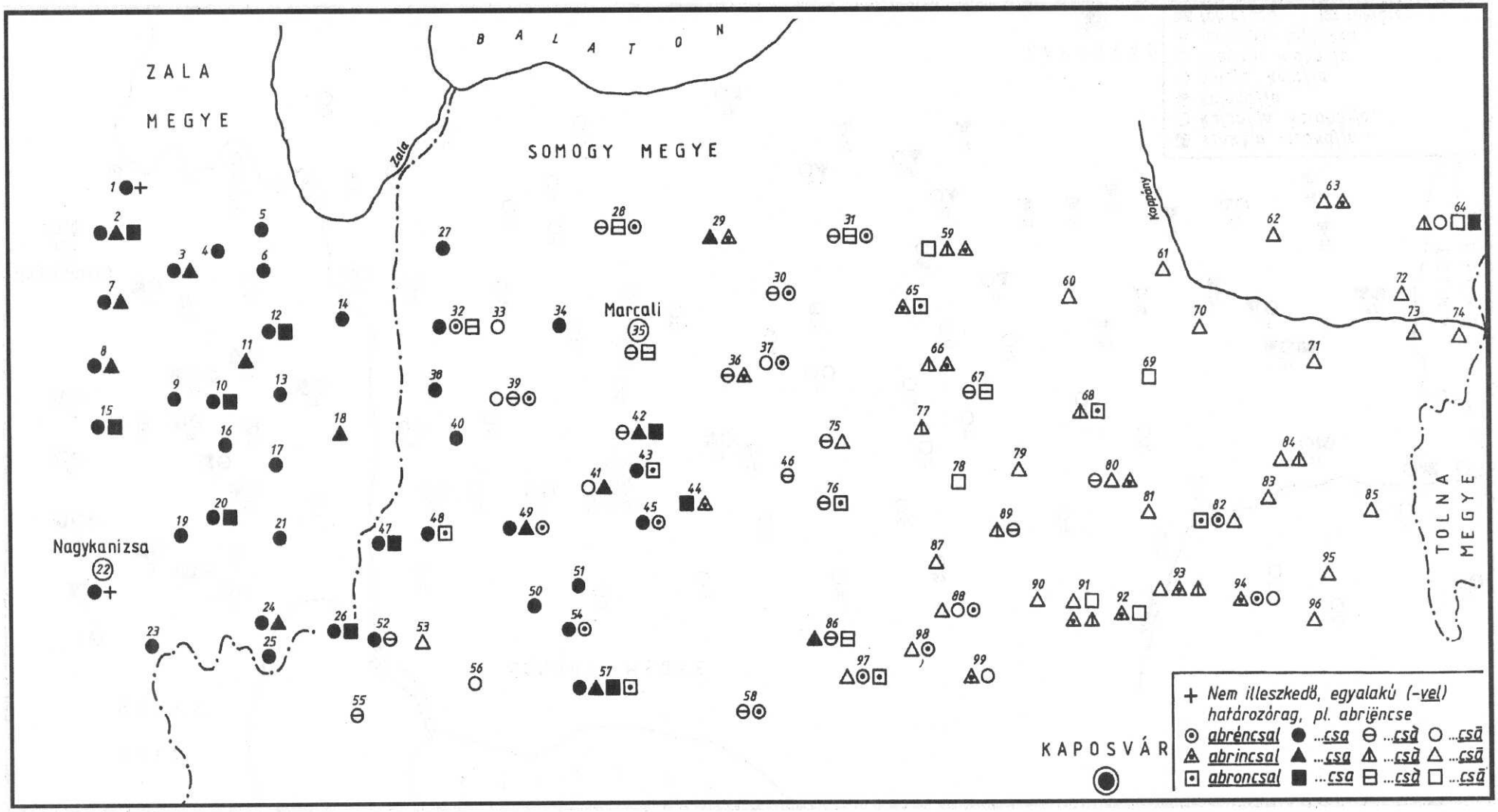

Mj. Az 1. és a 22. kp.-on előforduló nem illeszkedő ragos formát itt archaikus adatként dokumentáltam. Ez a jelenség ettől a vonaltól nyugatra jellemző.

175. bajusza (a kalászé) LEX. A búza, rozs, árpa kalászából olyan hosszú, szúrós, tapadós szálak állnak ki. Mije az a búzának ? (208)

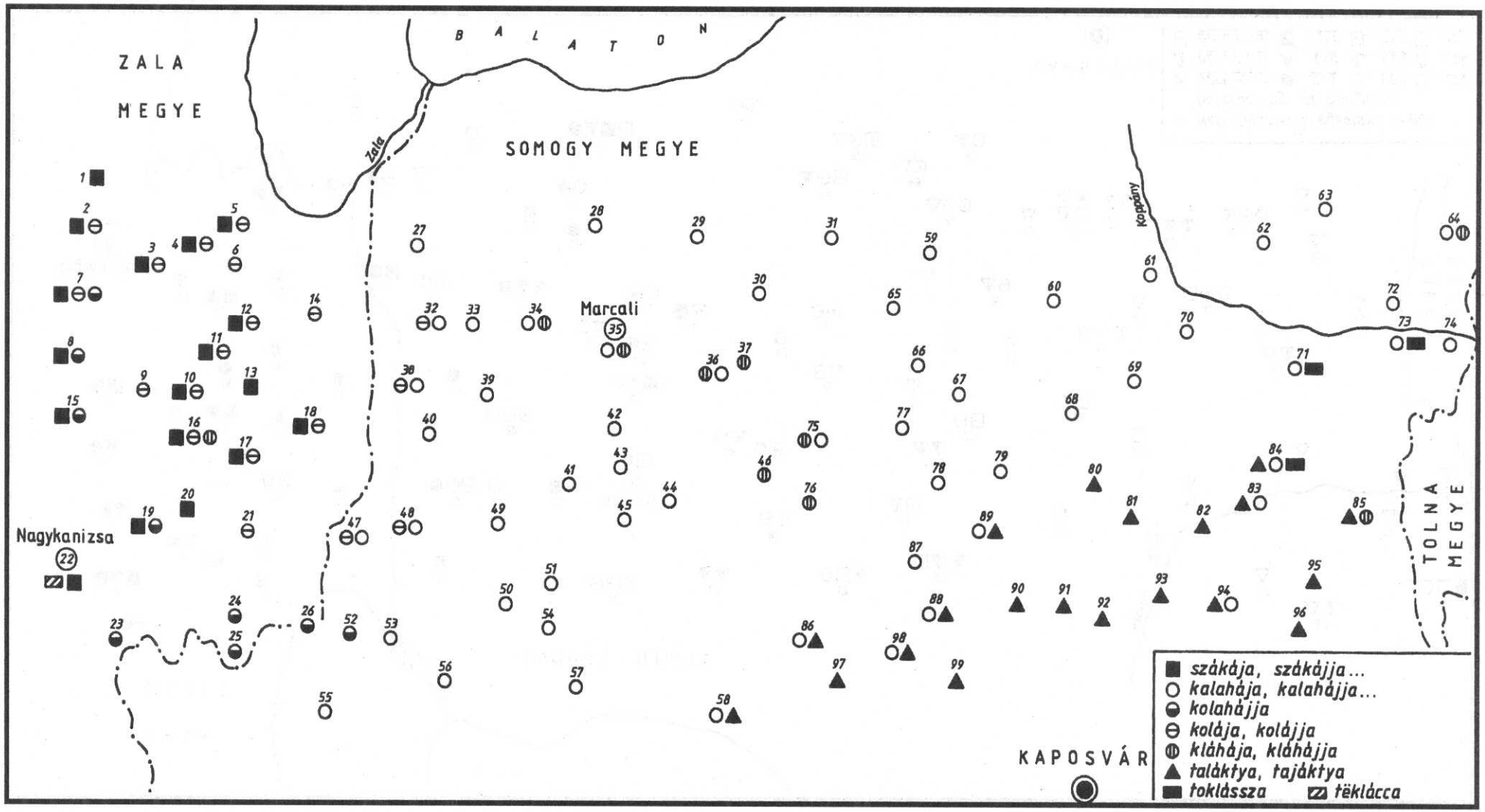

Mj. A zalai kp.-okon, ahol több lexéma van a fogalomra, bizonyos jelentésmegoszlás alakult ki. Pl. 11: *„kalássza*, addig még száron van" ; 11: „az árpának *koláhájja* van, a buzának *szákájja*" stb. Mindegyik szónak sok hangtani változata van, a térképen azonban csak a *kaláhájja* szó főbb változatait volt lehetőségem bemutatni.

175/a. bajusza (a kalászé): ~MNyA. 9.

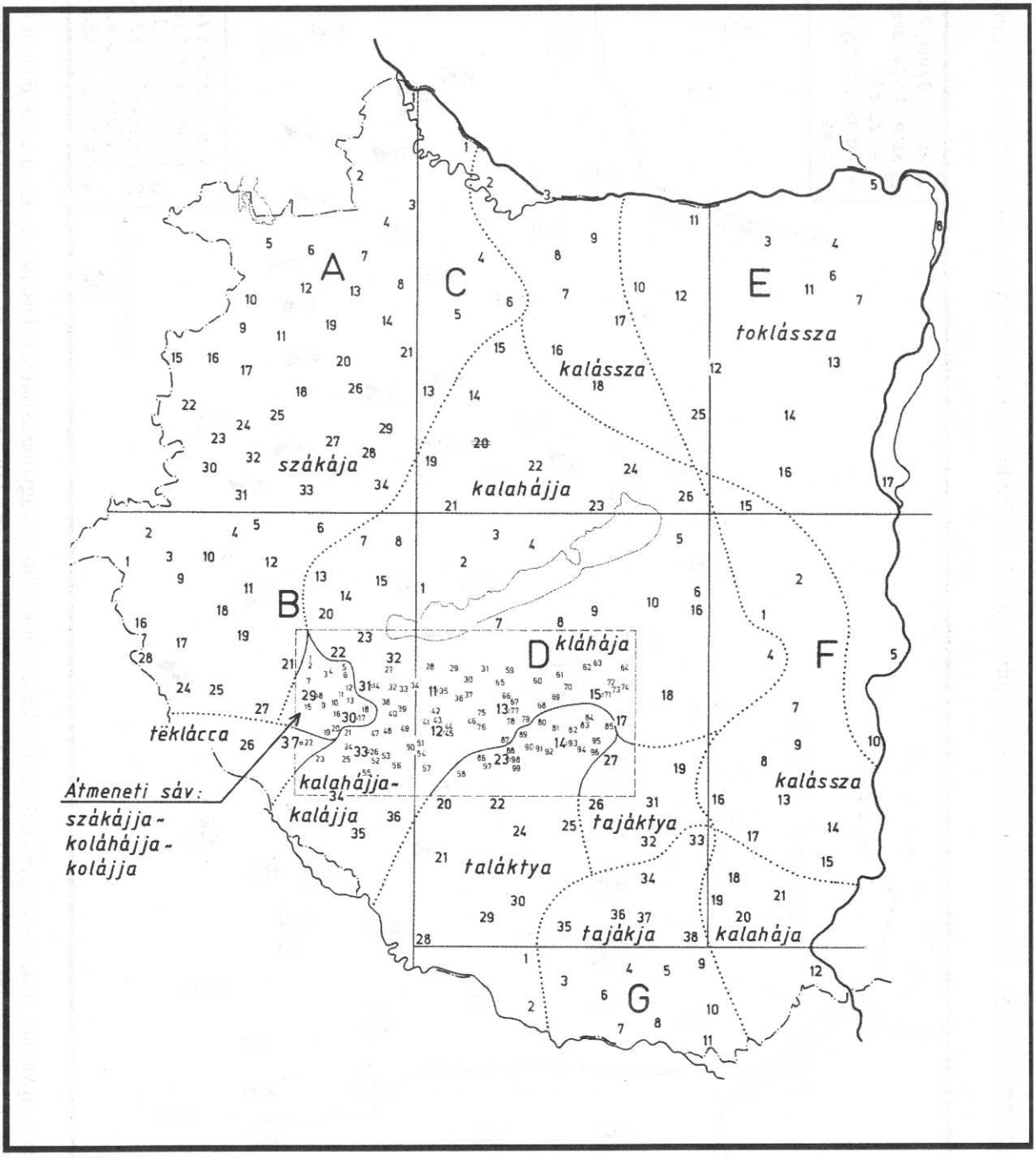

176. a legkisebb gabonacsomó LEX. Mi a neve annak a legkisebb rakásnak, amibe közvetlenül az aratás után a kévéket összerakják? (209/a)

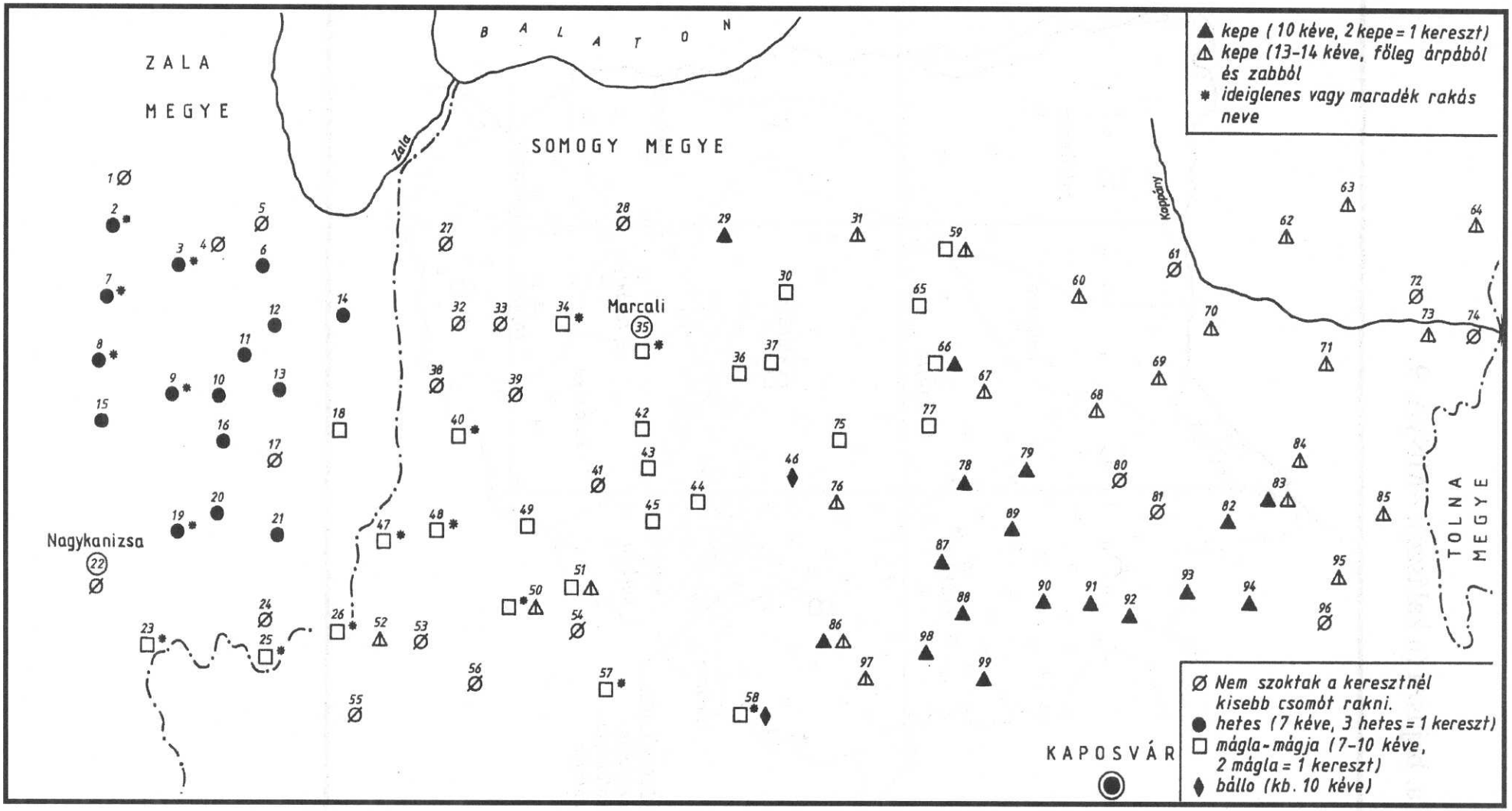

Mj. A MNyA. 182. térképe felhívta a figyelmet arra, hogy egyes helyeken a kévékből kisebb és nagyobb csomót is készítenek. Ezen a térképen a legkisebb, néhol csak ideiglenes kéverakás nevét közlöm, a legnagyobb, a legtöbb kévét tartalmazó rakás elnevezése a következő (177. sz.) térképlapon tanulmányozható.

177. kereszt LEX. Mi a neve a kb. 18–21 kéve nagyságú rakásnak? (209/b)

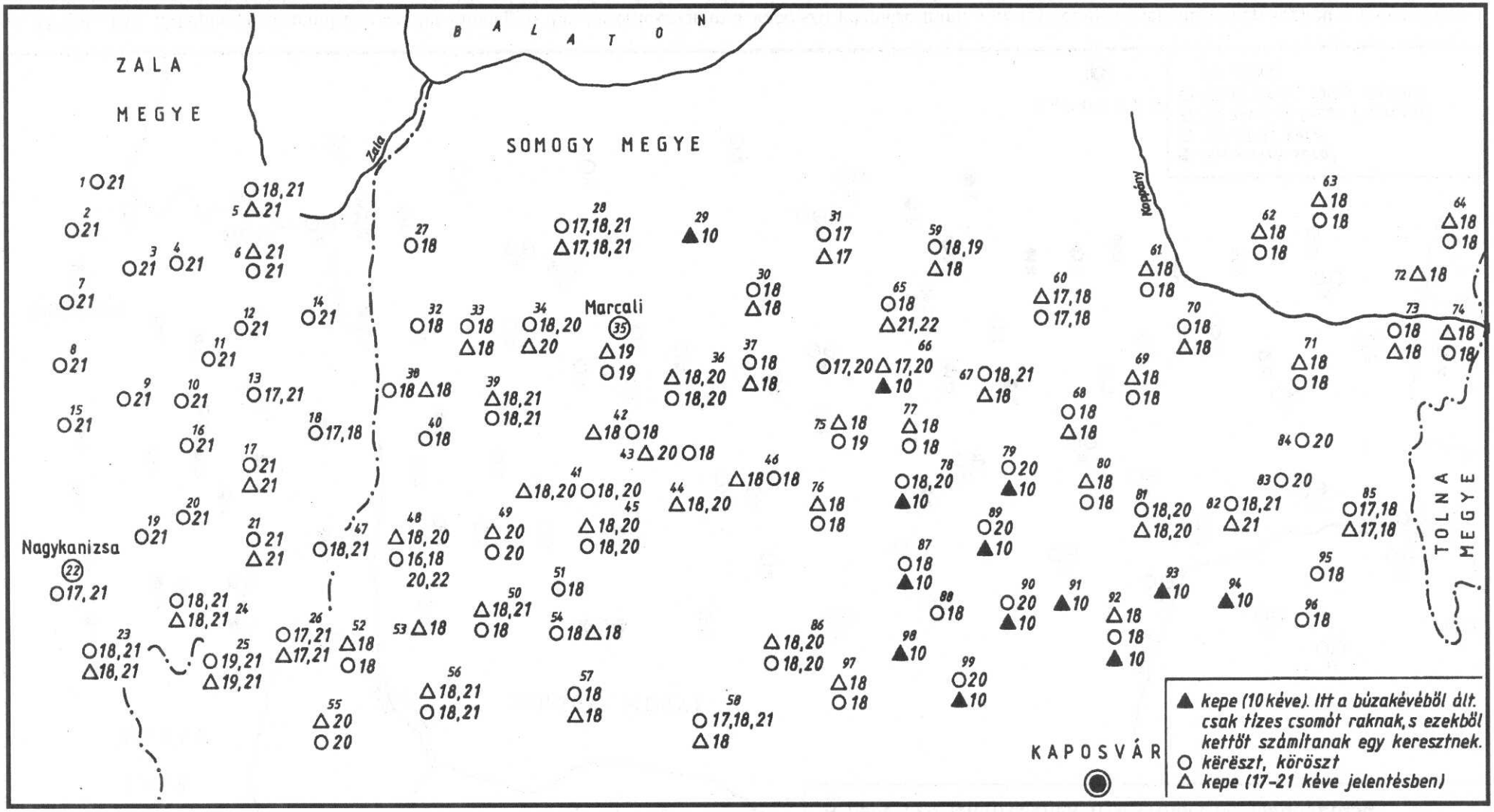

Mj. A térkép célja a legnagyobb kévecsomó elnevezésének bemutatása, a lexémát helyettesítő jel után a kévék számát adom meg. Közlöm még a térképen a 10 kéve jelentésű *kepe* szót is, mert egyes kp.-okon ez az egyetlen adat (itt nincs kétféle nagyságú kéverakás); továbbá ezekben a községekben is *keresztekben* számolják a gabonát, (két *kepét* számítanak egy *keresztnek).*

178. kepe LEX. Mi a *kepe* szó jelentése? (209/c)

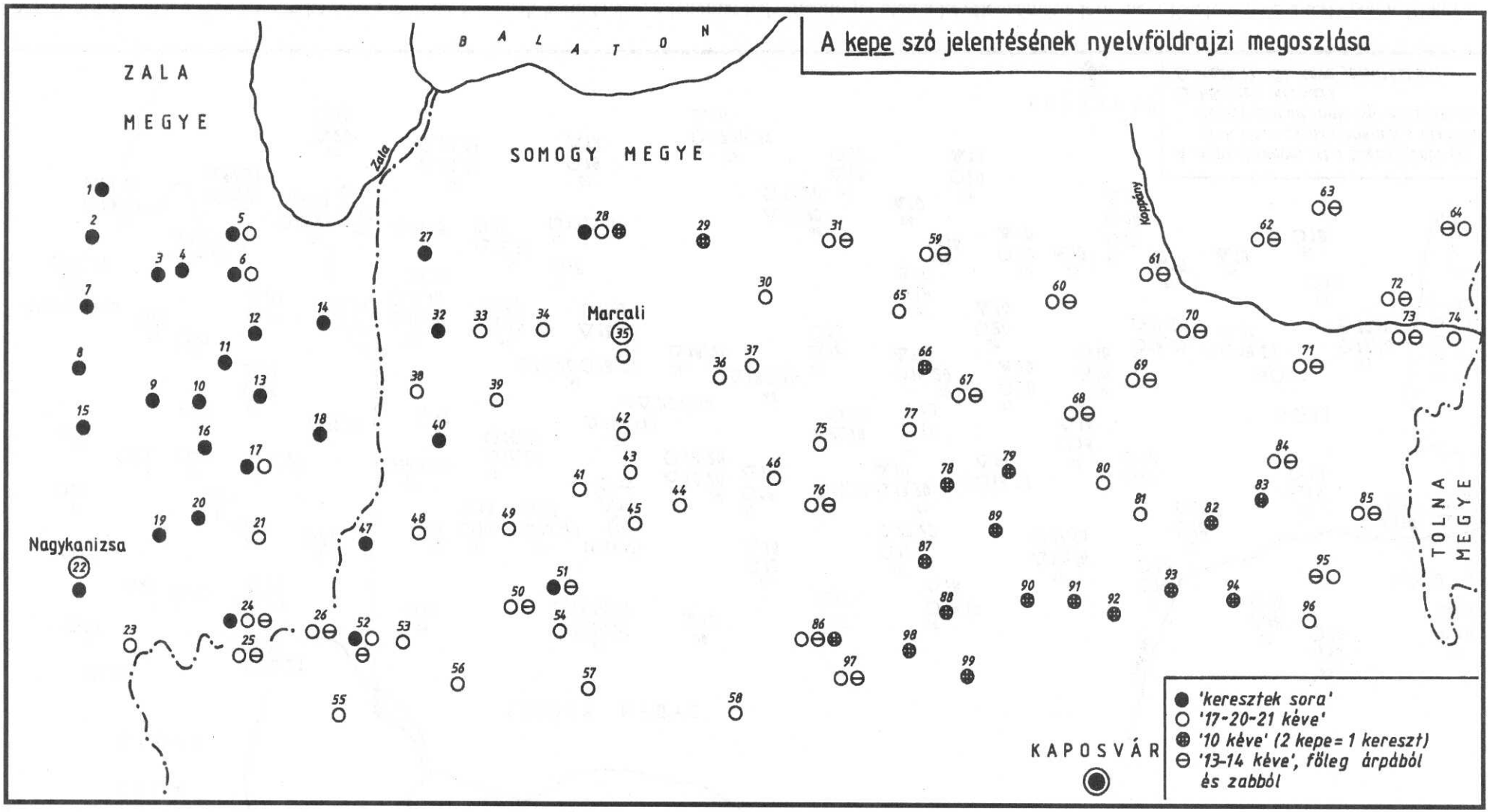

A MNyA. 182. térképlapjának tanulsága szerint mindegyik kp.-on érdeklődtem a *kepe* szó jelentése iránt, s az így létrejövő jelentéstérkép segített a gabonakévecsomók megnevezésének térképezésében is (vö. 176., 177. térkép). A *kepe* zalai jelentését ('keresztek sora') nem lehet pontos keresztszámmal megjelölni, ez a szántóföld szélességétől is függött: de általában 4–10 egymás mellett lévő keresztet neveztek kepének.

179. tuskó (a kukoricáé) LEX. Mikor ősszel levágták a csutaszárat, mi marad a földben? (Ezt később ki szokták szántani.) (217)

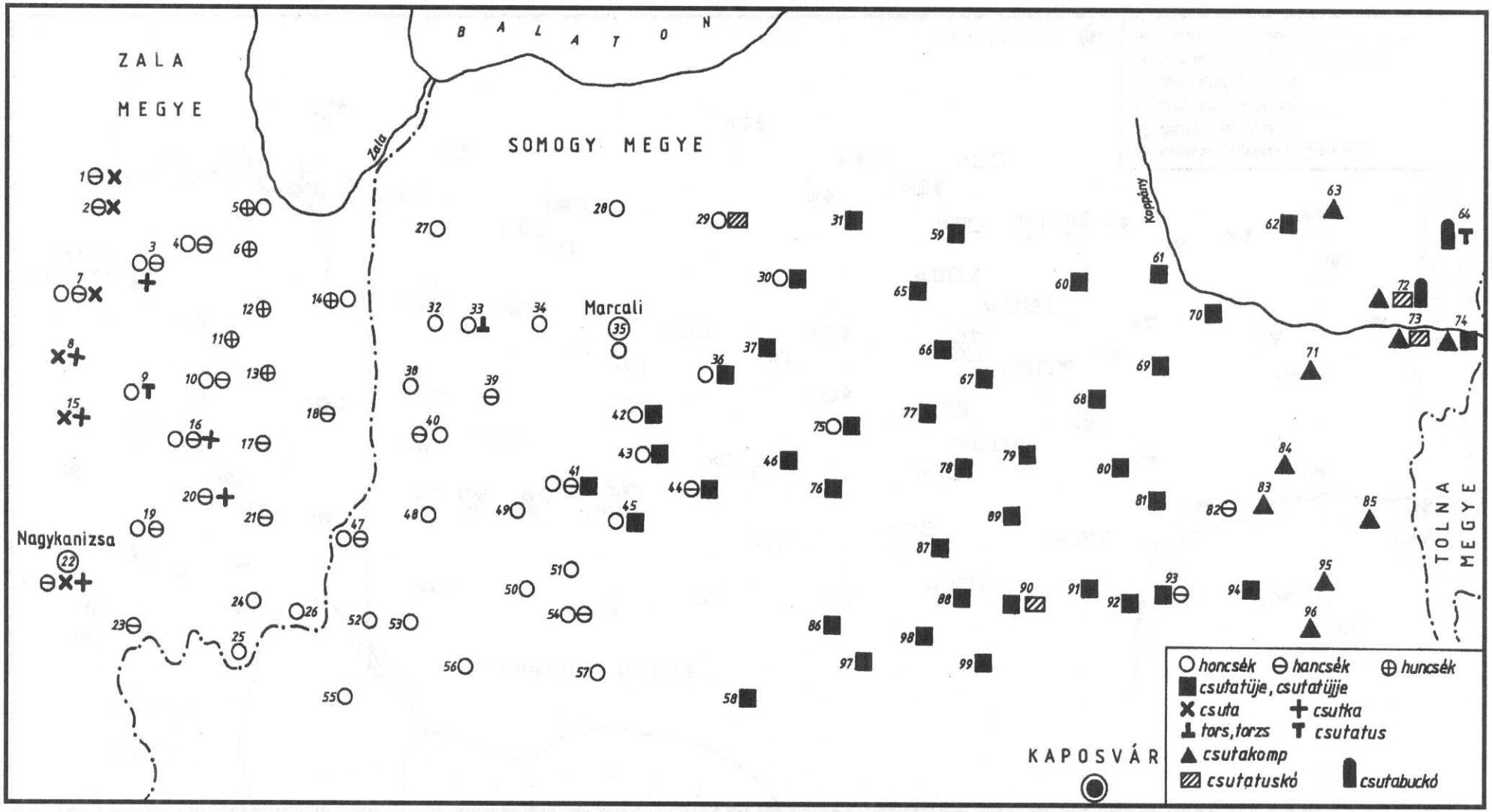

Mj. Azokon a kp.-okon, ahol a *honcsék* és a *csutatüje* lexéma egyaránt használatos, a *honcsék* jelentése több adatközlőnél nem 'kukoricatuskó', hanem 'száraz hant', 'göröngy' (pl. 75. kp.); továbbá a kivágás idején: *csutatüje,* aztán a megszáradt állapotban, kiszántása után: *honcsék* (pl. 42–45. kp.). A *honcsék* szó a kutatóterület keleti részén is megvan, de errefelé kizárólag 'nagyobb, száraz hantot' jelent.

180. ekekapázás (a kukoricáé) LEX. A kukorica közét lóvontatású kapálóekével gyomtalanítani és porhanyósítani szokták. Mi a neve itt ennek a munkának? (218)

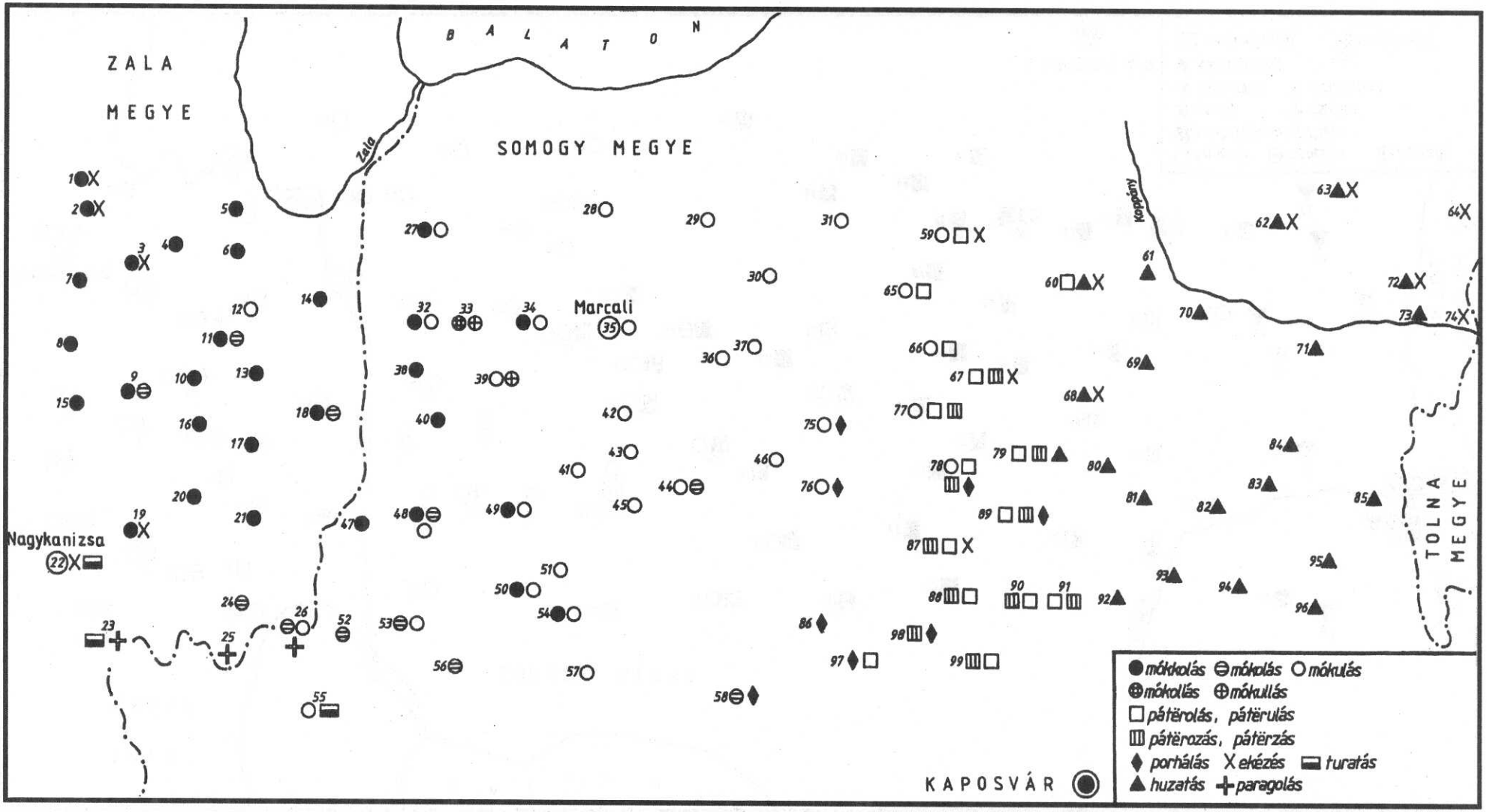

Mj. A fogalom megnevezése néha a szomszédos falvak között is különbözik, adatközlőim gyakran példálóztak a más községekben használatos szavakkal. Néhányan árnyalatnyi jelentéseltérést kapcsoltak az egymás mellett élő lexémákhoz, továbbá egyiket régiesnek, másikat hivatalosnak minősítették.

181. henger LEX. Mi a neve annak a mezőgazdasági szerszámnak, amellyel régebben boronálás után a szántást elegyengették? (222)

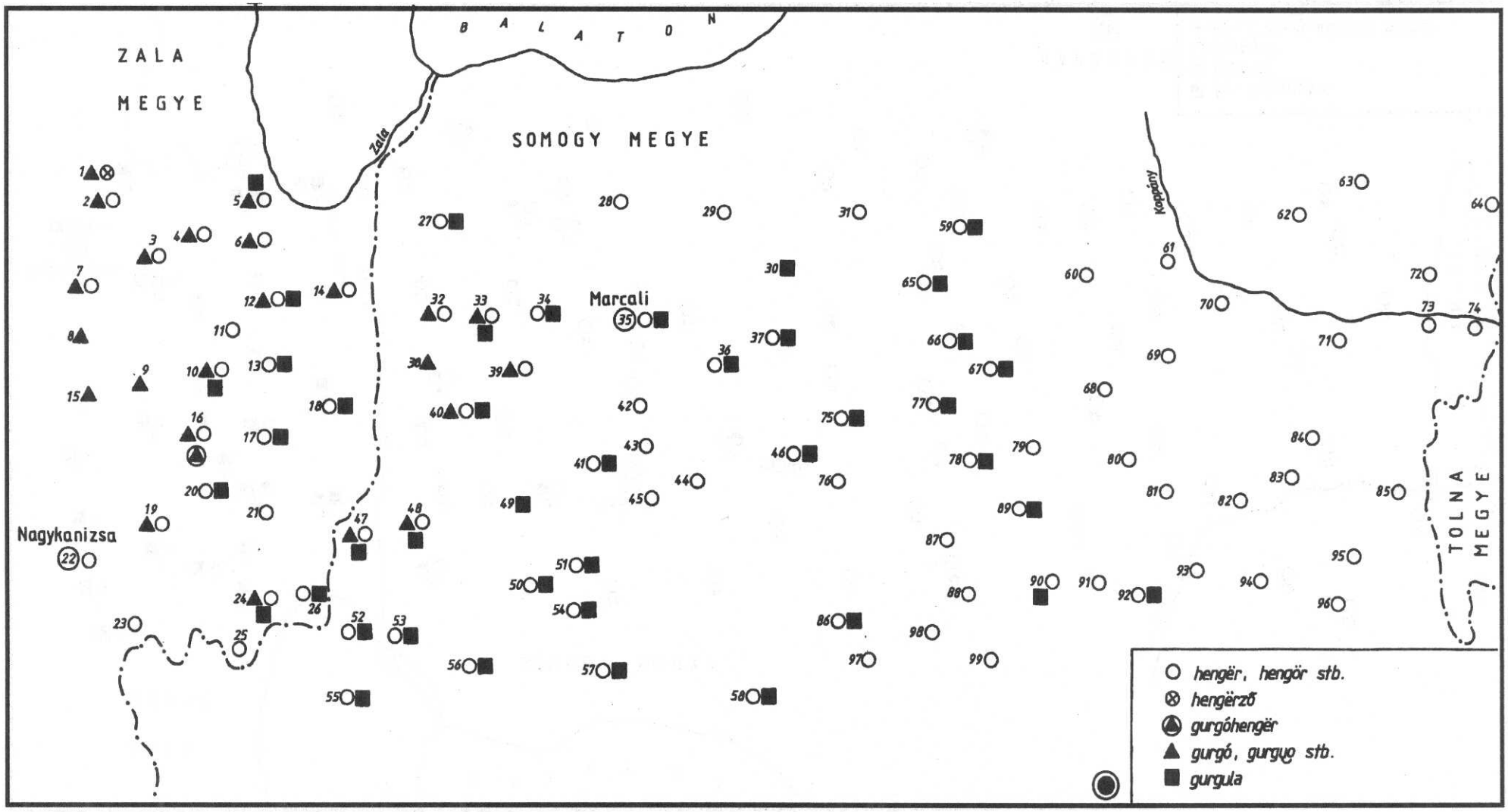

Mj. A *gurgula* lexéma a somogyi kp.-okon, főként a tájszó keleti határvidékén ritka, régies adat. Másutt jelentésmegoszlás tapasztalható, pl. 35: *gurgula* 'fogashenger', 19: van *gurguò hengër* és *fogashengër*.

182. kiganajoz LEX. Mit csinál az, aki az istállóban eltakarítja az állatok alól a trágyát? (244)

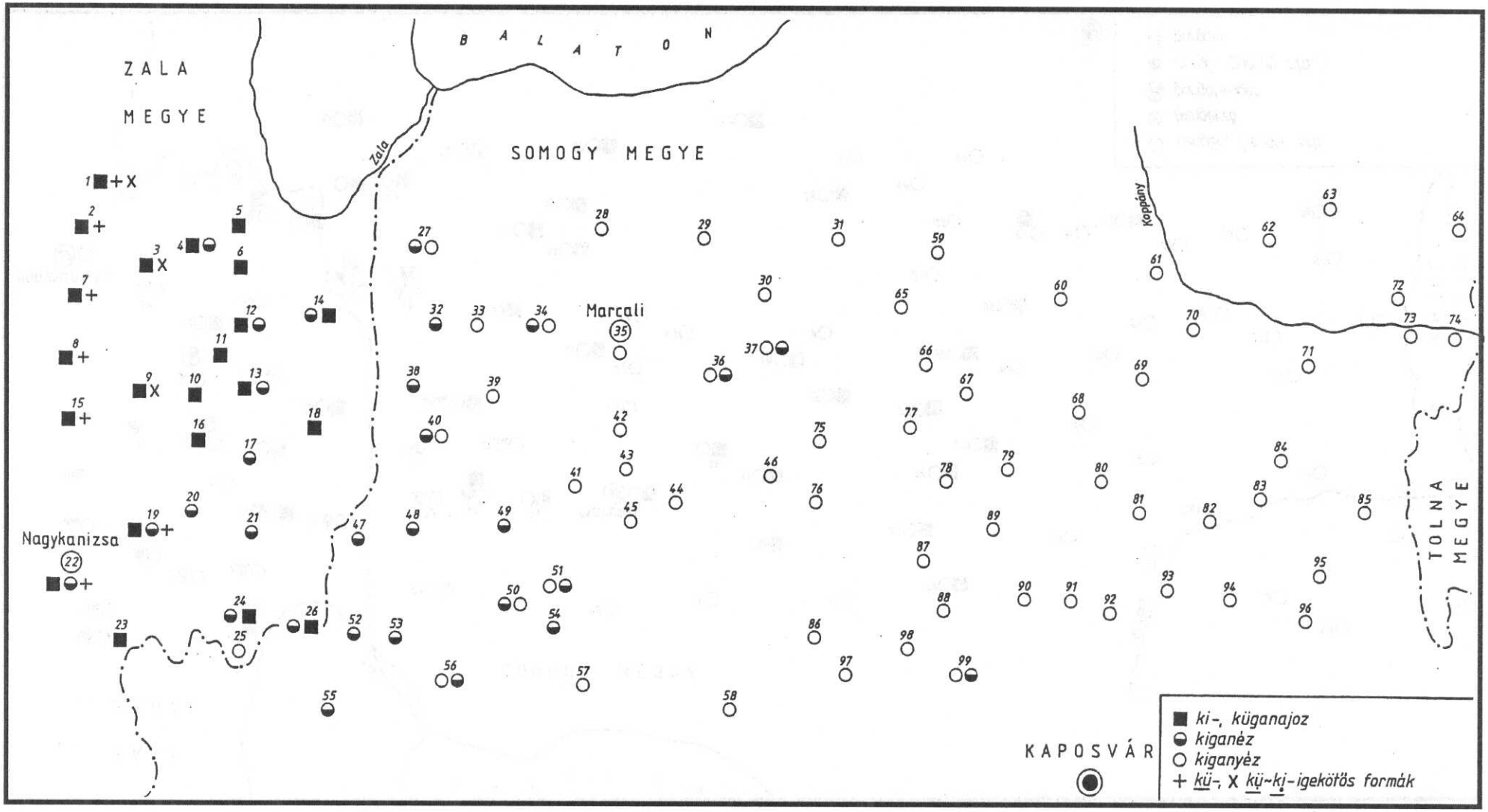

183. madárijesztő LEX. Ha meg akarták védeni a vetést vagy termést a seregélyektől, miket tettek ki a szántóföldre? Mi ennek itt a neve? (220)

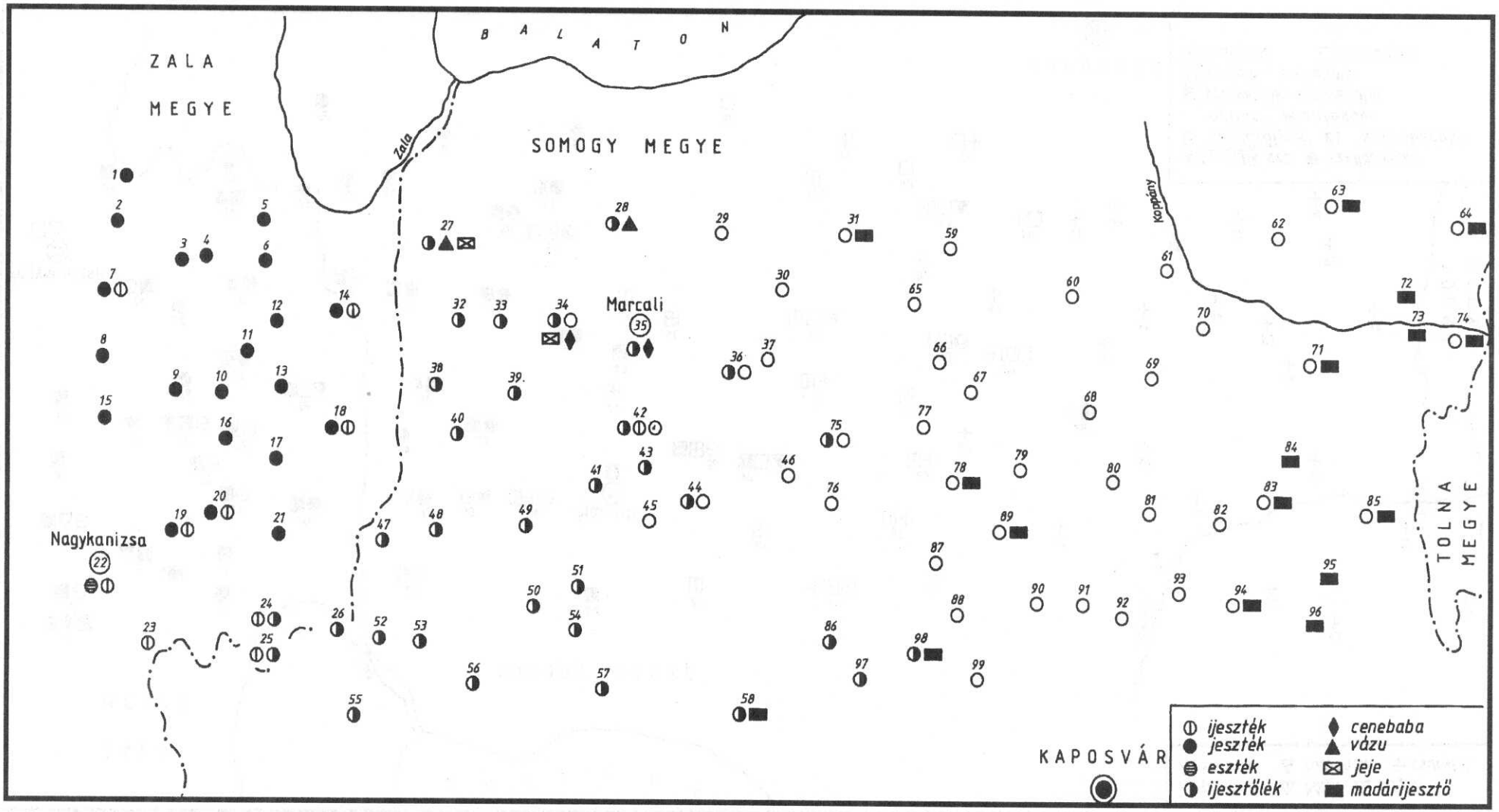

Mj. A kérdésre néha alkalmi megnevezéssel válaszoltak (pl. 29: *sallangó* 39: *bábu* 43: *kerepülő* 57: *cégér*)., ezeket a térképen nem tüntettem fel. A *vázu* szó szóláshasonlatban is előfordul, pl. 28: „Ugy nész ki, mind a kendërbe a vázu".

184. **szellőzőlyuk** LEX. A régi falusi házak padlásán van az utca felől két szögletes ablakféle. Mi ennek itt a neve? (226)

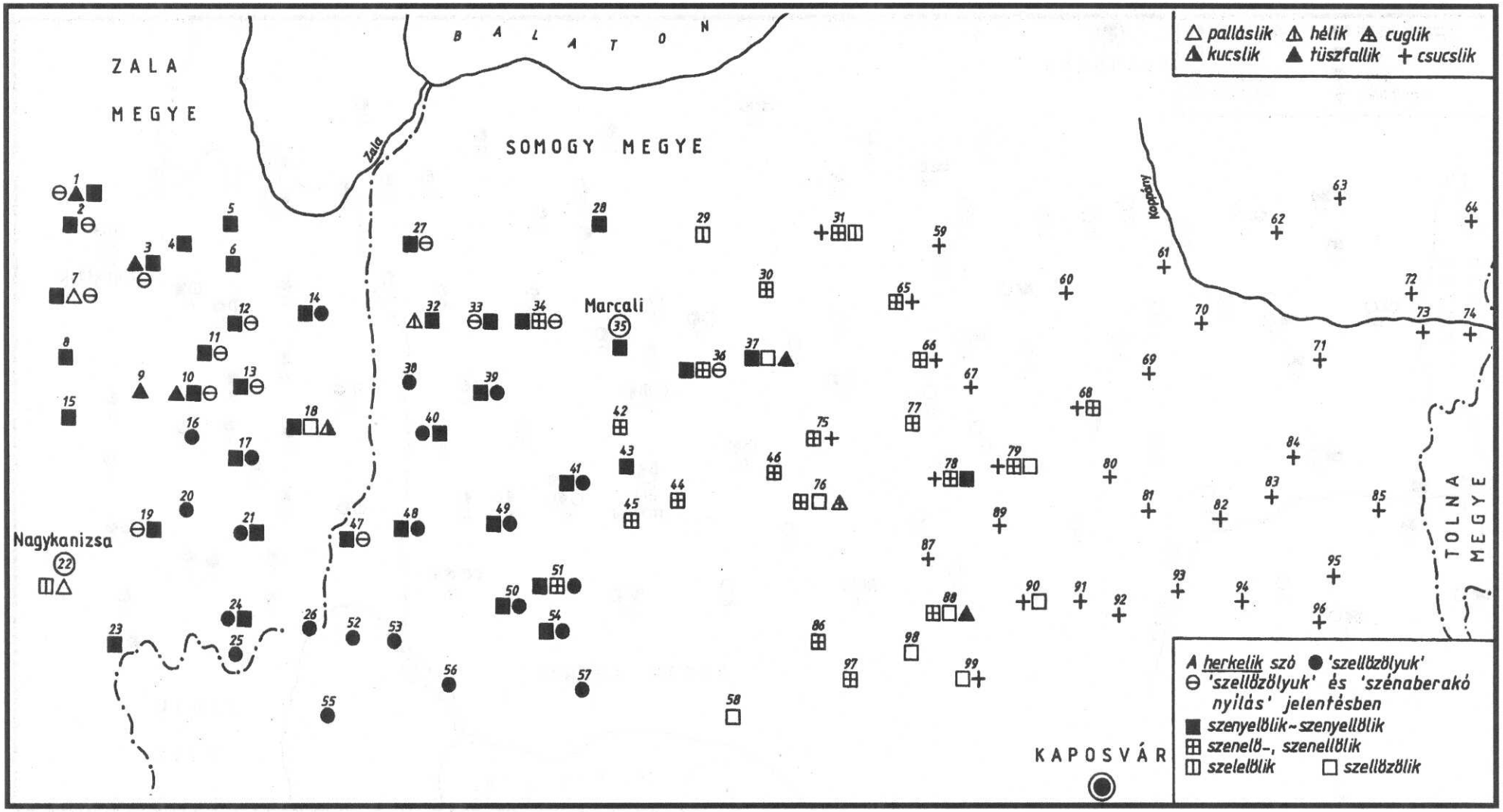

Mj. Nem szemléltettem a következő ritkább, gyakran alkalmi jellegű elnevezéseket: 9, 15: *tüszfalablak* 28: *<macskalik>* 79: *szelemenlik*. A *herkelik* jelentésében lévő különbséget az is magyarázza, hogy ilyenféle szénapadlásablakot inkább csak a nyugati részen építenek.

185. túlfelül LEX. Hogyan mondják itt egy szóval, hogy az utca másik oldalán? (181)

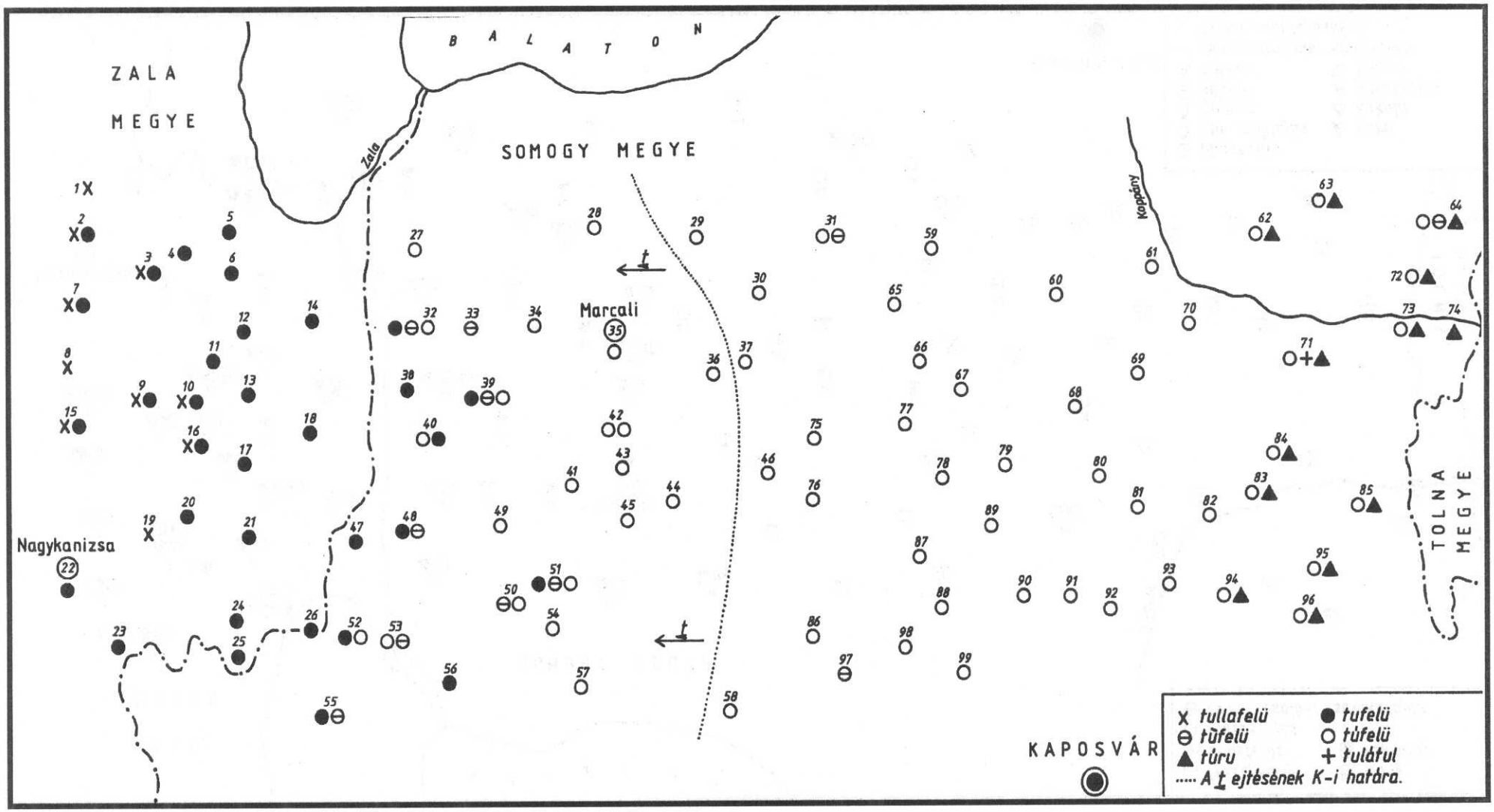

Mj. Aki a túlsó soron, pontosan szemben lakik, arra Külső-Somogyban azt mondják: *átellenben* (83–85., 94–96. kp. stb.).

186. fészektojás (üres tojáshéjból) LEX. Hogyan nevezik azt a kiüresített tojást, amelyiket azért tesznek a fészekbe, hogy a tyúkok oda tojjanak? (250/a)

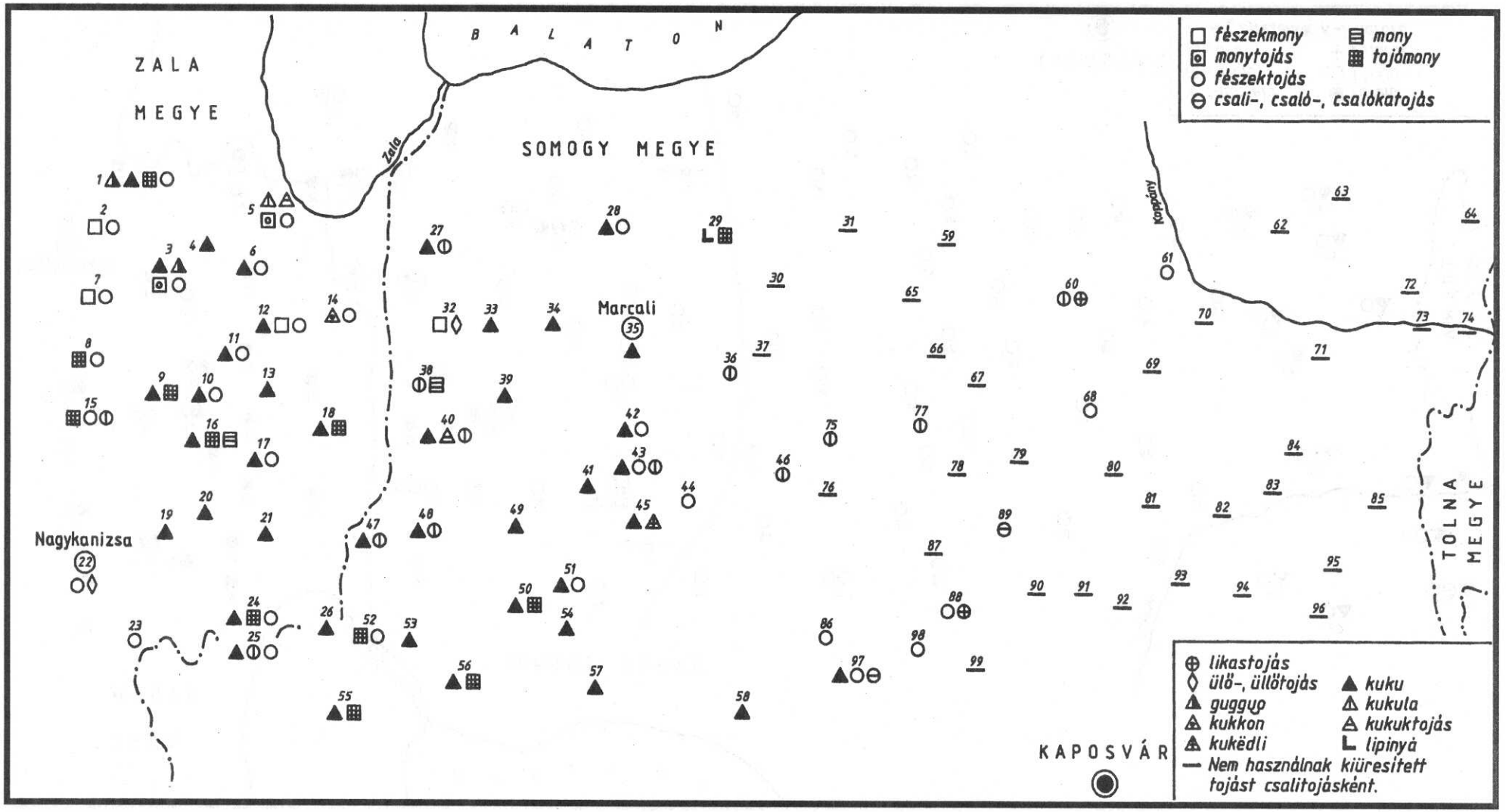

Mj. A tárgy és az elnevezés egységének biztosítása érdekében a MNyA.-ban egy térképen szereplő (586. *palozsnya*) kérdéskört két részre bontottam. Ezen a térképen csak a kiüresített tojásból való fészektojás megnevezéseit szemléltetem. Ahol nincs adat, ott is használnak fészektojást, csak nem ilyenfélét, hanem romlott tojást helyeznek a fészekbe (lásd a következő térképen). A 29. kp.-on feljegyzett egyedüli *lipinya* lexémát elmagyarosodott horvát eredetű adatközlőktől gyűjtöttem.

187. fészektojás (romlott tojásból) LEX. Mi a neve a romlott tojásból való fészektojásnak? (250/b)

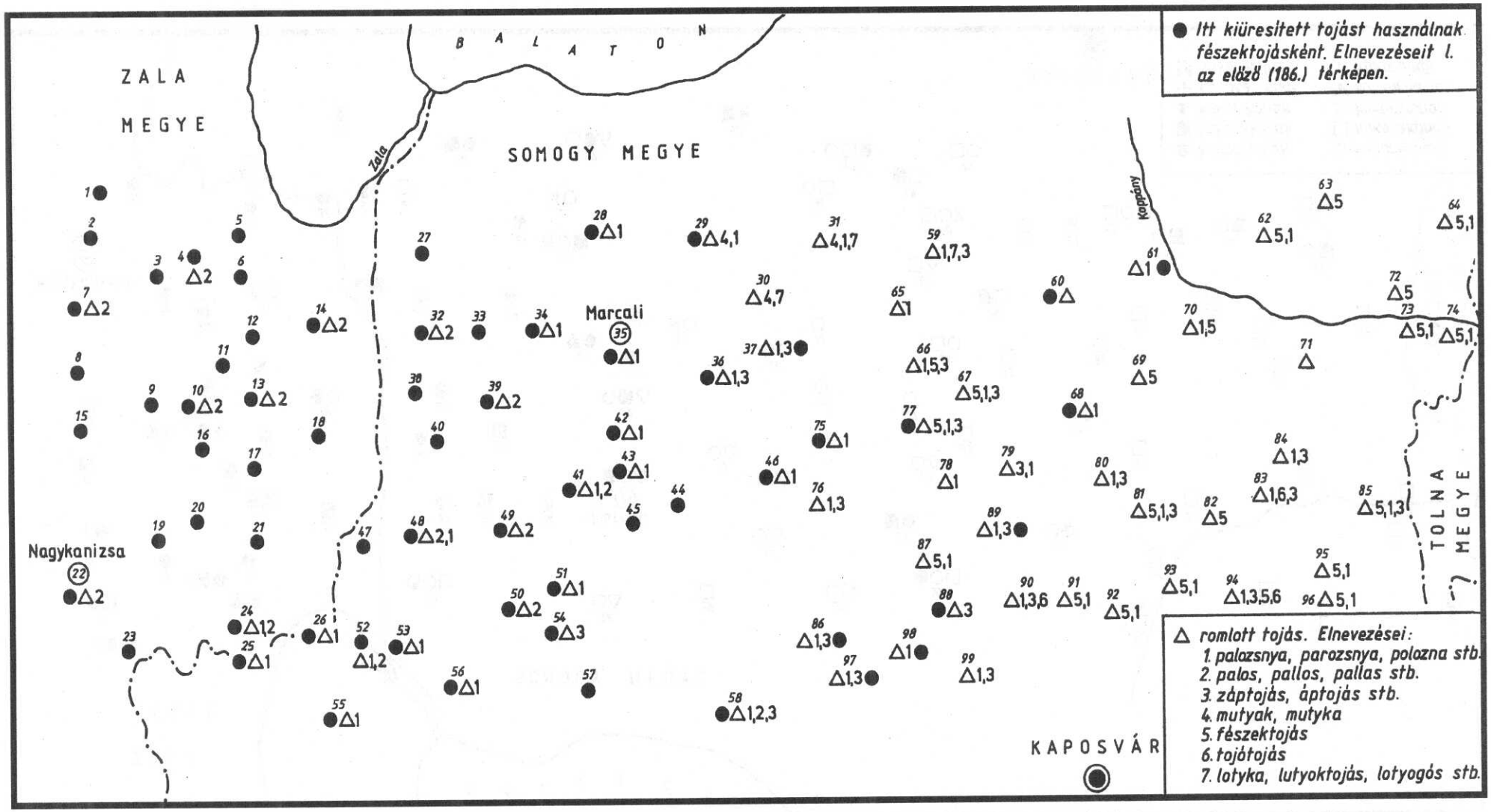

Mj. Ezen a térképen is elkülönítettem a kiüresített és a romlott tojásból való fészektojás használatának területét, részletesebben az utóbbi fogalom helyi elnevezéseit szemléltetem. A *mutyka, mutyak* lexémákat a 29-31. kp.-okon lakó délszláv eredetű etnikum használja. Többen említették, hogy a pattogatott kukorica ki nem pattogott szemeit is *palozsnyának* nevezik (pl. 63., 96.).

188. kukorékolnak LEX. Mit csinálnak a kakasok hajnalban?

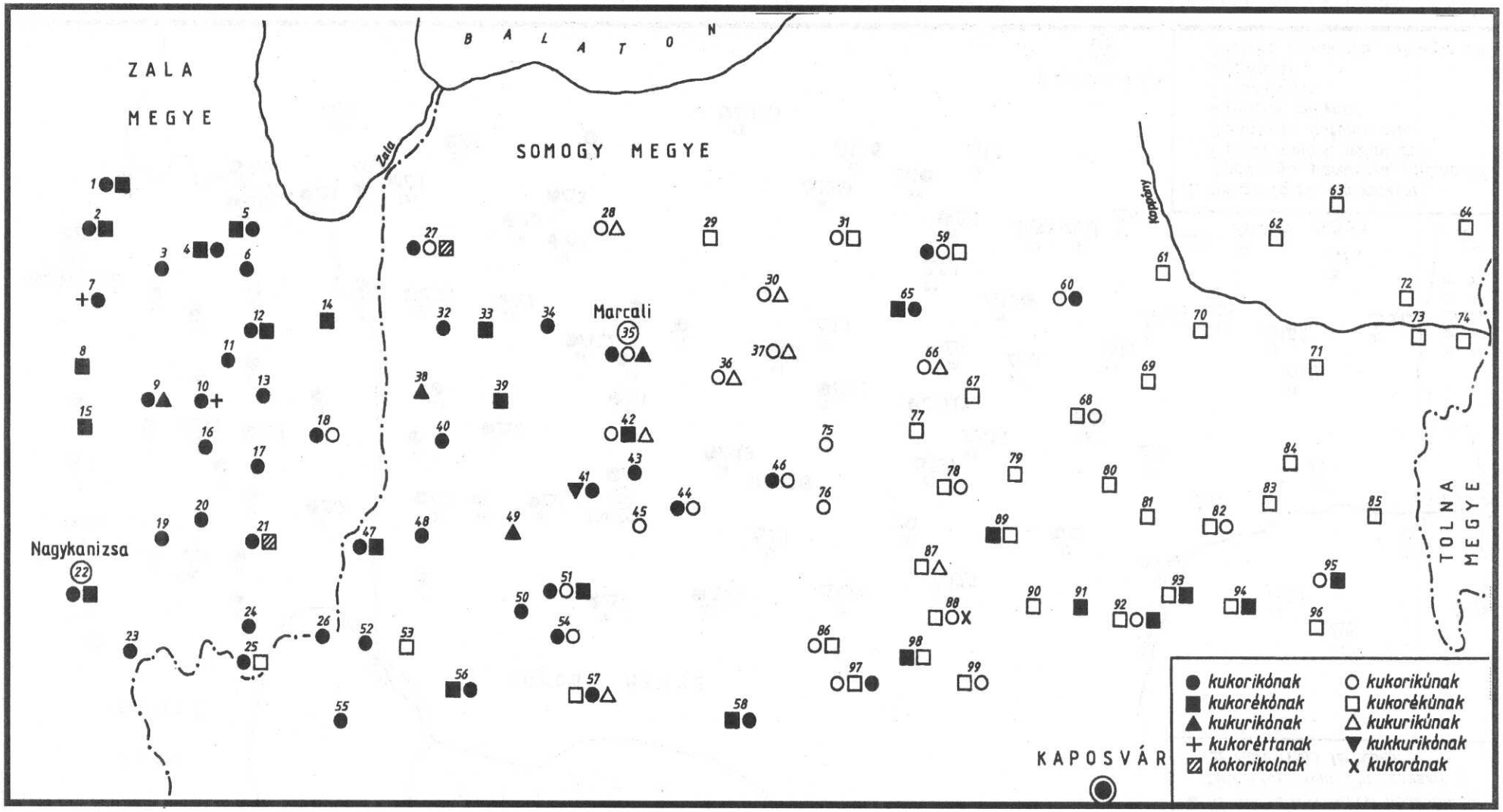

Mj. A térképen a lexikális különbségen kívül az *-l* képzős igealakban szemléltetem a tővéghangzóban megfigyelhető eltérést is. A sötét jelek a középső nyelvállású *(o)*, a világosak a felső nyelvállású *(u)* tővéghangzót jelölik. Ebben a szóalakban – néhány köznyelvies adatot leszámítva – következetesen érvényesül az *l* kiesés és a pótlónyúlás.

189. megtojózza LEX. Mit csinál a gazdaasszony reggel a tyúkkal, amikor megnézi, hogy van-e nála tojás? A tyúkokat egyenként … (249)

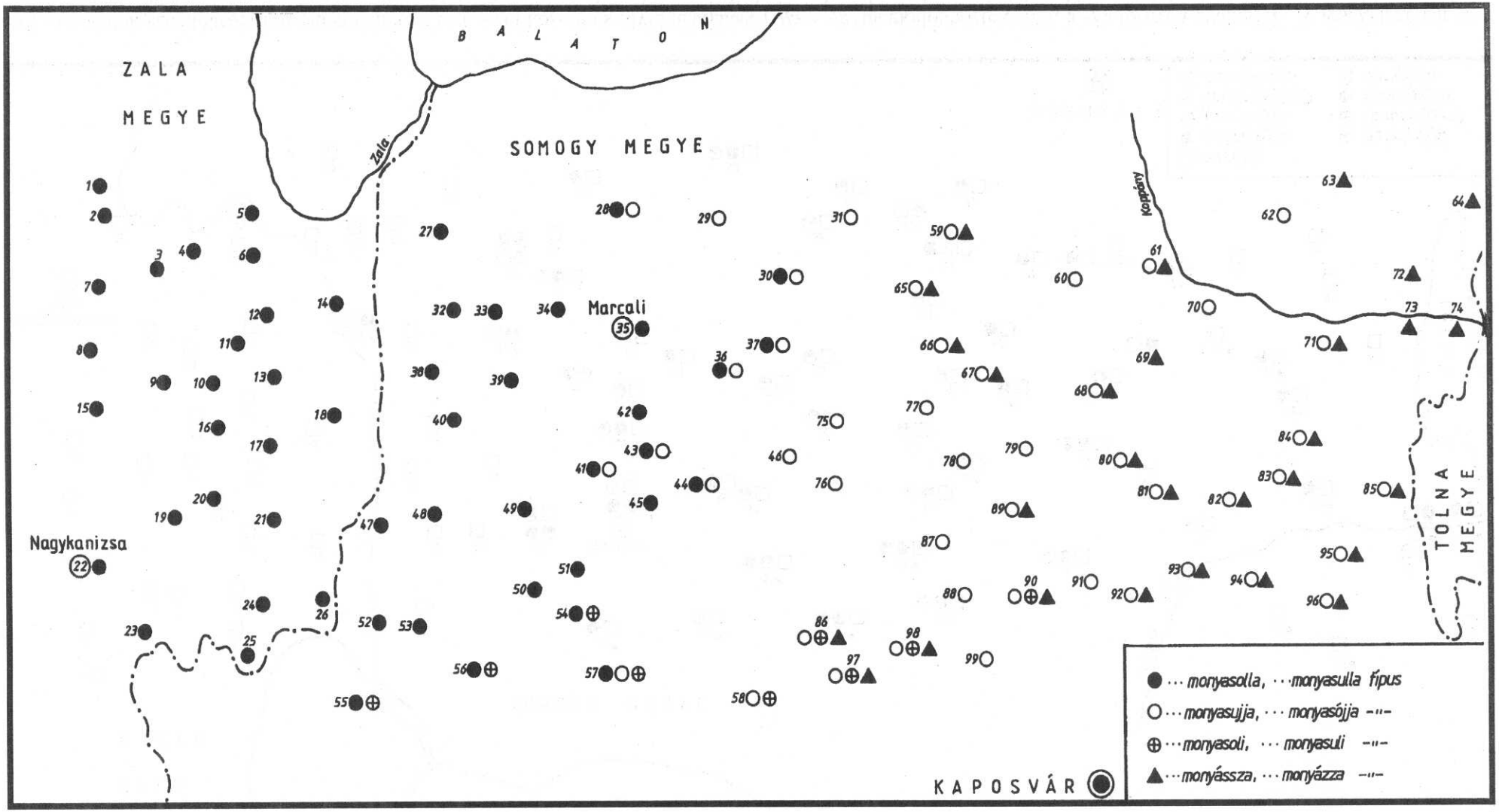

Mj. A két változat *(monyasol : monyász)* területiségének szemléltetése mellett lehetőség volt a hangtani és morfológiai eltérések nyelvföldrajzi bemutatására is. A sötét jel az *ll*-ező, a világos a *jj*-ző adatokat, a körbe rajzolt kereszt szimbóluma pedig a nem illeszkedő tárgyas személyragot szemlélteti. A *megtojózás* művelete ma már archaizmusnak számít.

190. veséje (a sertésé) LEX. Mi a neve a disznó két, bab alakú, tenyér nagyságú belső szervének, amely a vizeletet választja ki? Az mije a disznónak? (229)

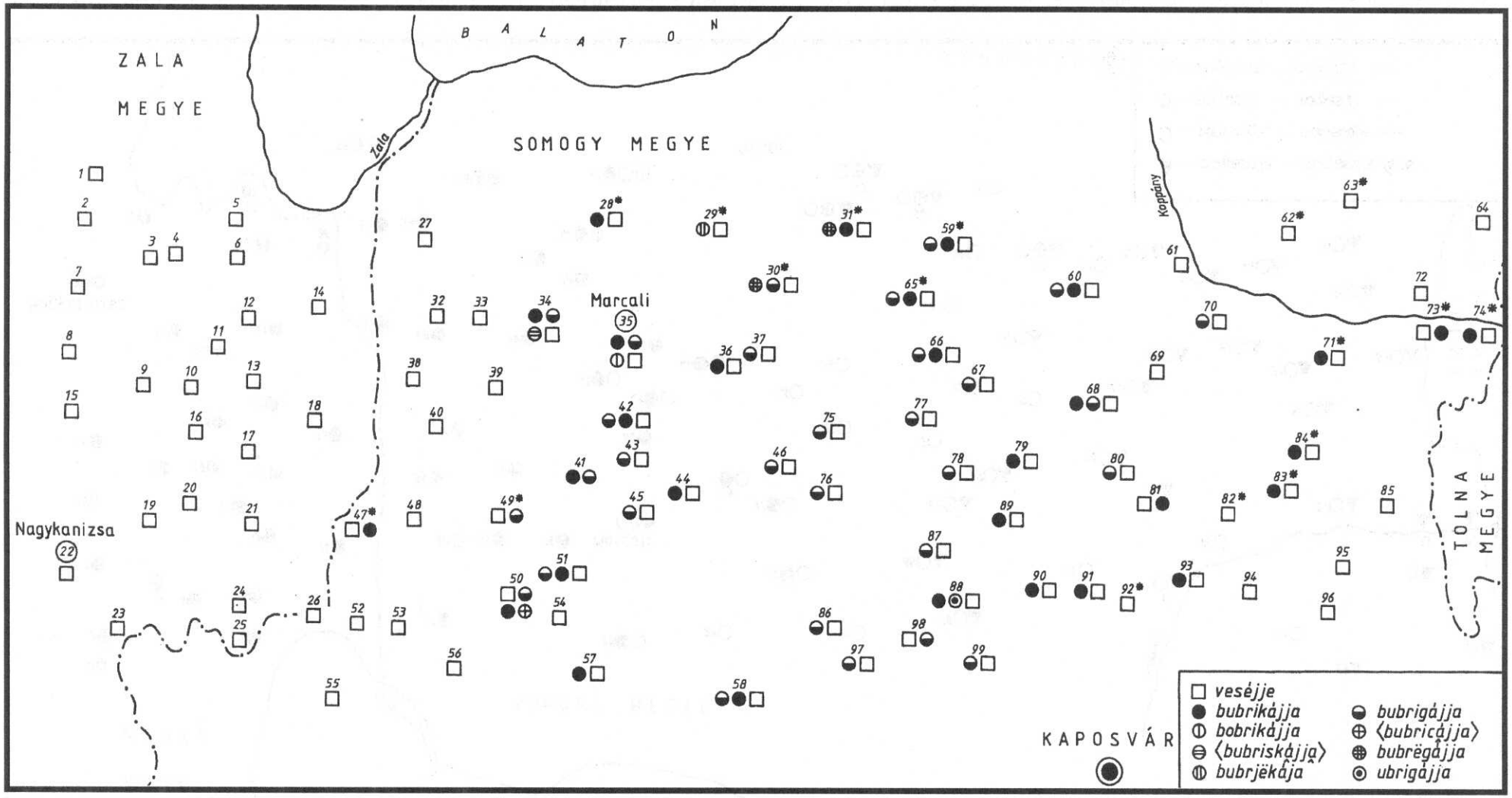

Mj. Az adatok szemléltetésekor eltekintettem a birt. szjel hosszú és rövid alakjának *(-jja ~ -ja)* megkülönböztetésétől, a *-jja* forma a gyakoribb. A *veséje* lexémát az egész kutatóterületen ismerik, általános használatú, a somogyi kp.-okon a *bubrikája* mellett hivatalos, terjedőben lévő szóalak. A térképen *-gal hívtam fel a figyelmet a *bubrikája* szó jelentéskülönbségeire: A 28., 31., 47., 49., 59., 65., 71., 83–84. kp.-on leginkább a disznóöléskor kivett és megfőzött vesét nevezik *bubrikának,* ezt is főleg kedveskedve, gyermeknyelvi használatban. A 26., 62–63., 82., 92. kp.-on ugyan ismeretes a *bubrika* szó, de itt nem disznóvesét, hanem a baromfiak egyik belső szervét értik rajta.

191. pattanás LEX. Hogyan mondják az ember bőrén a kis, piros búbot, amelyet ki szoktunk nyomni? (227)

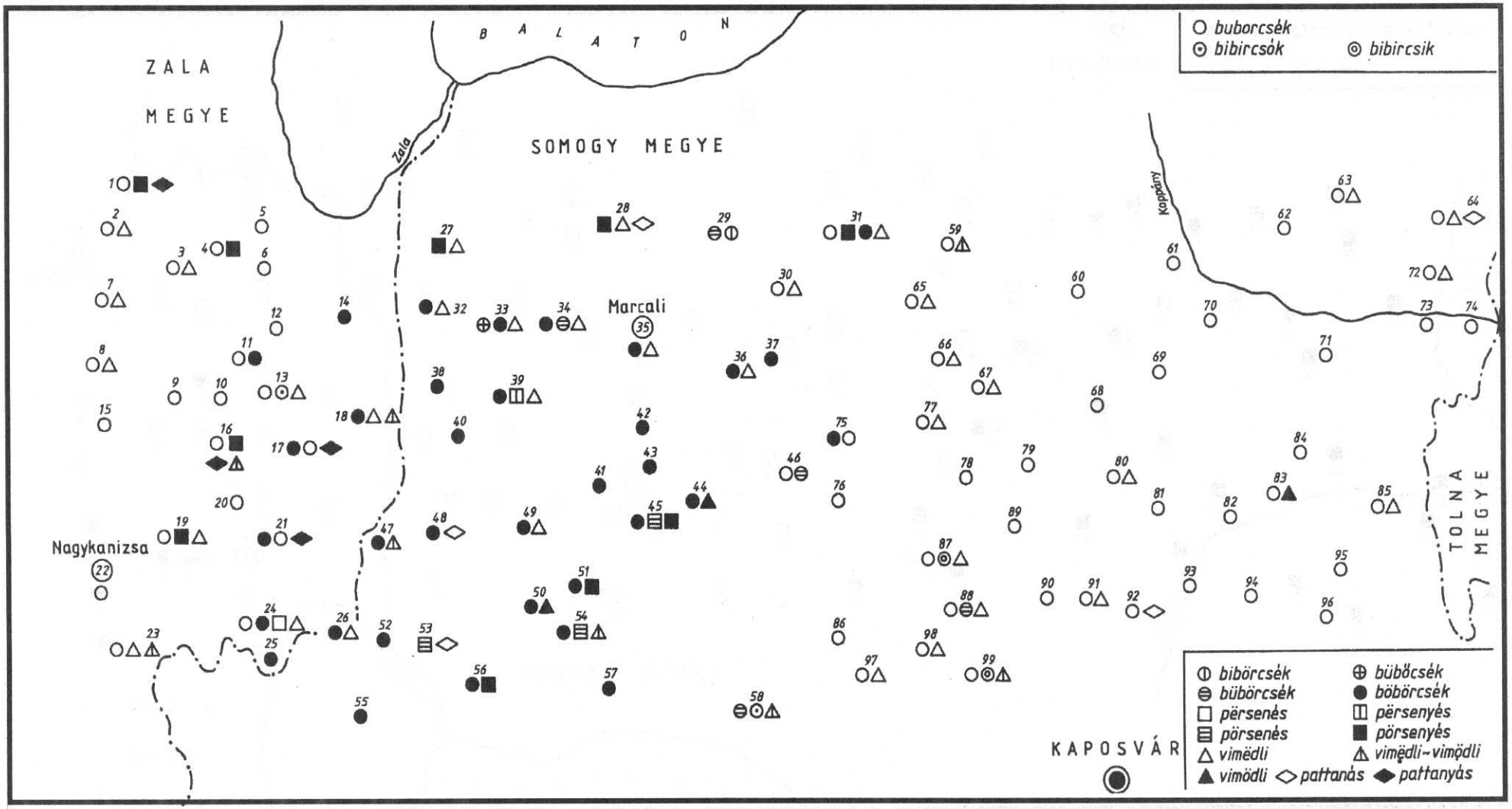

Mj. A négy lexikális változat közül a *buborcsék* különféle hangtani formái a kutatóterület mindegyik részén előfordulnak, társadalmi érvényűek. Ezzel szemben a *pattanás* és főként a német eredetű *vimedli* szó több kp.-on most terjedő, köznyelvies lexémának minősíthető. Néhányan (pl. 98. kp.) azt állítják, hogy a *vimedli* kisebb, a *buborcsék* nagyobb pattanás.

192. gatyakorc LEX. Hogyan mondják a gatyának azt a részét, amiben a madzag van? (231)

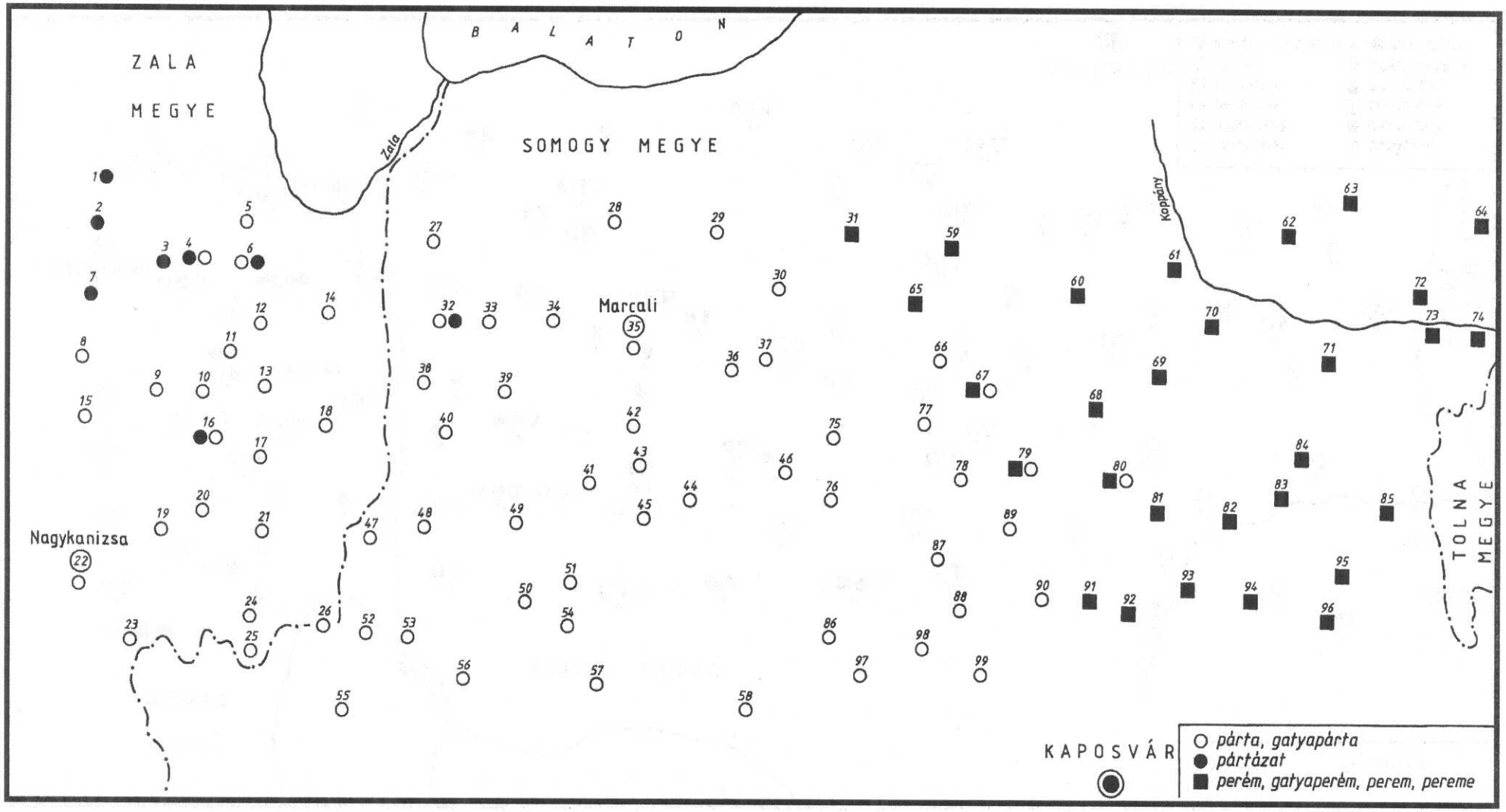

Mj. Nincs térképezve két ritka adat: 2: *<gatyakorc>* 58: *<korc>*, ez a lexéma ugyanis a kutatóterületen egyébként nem fordul elő.

192/a. gatyakorc: ~MNyA. 455.

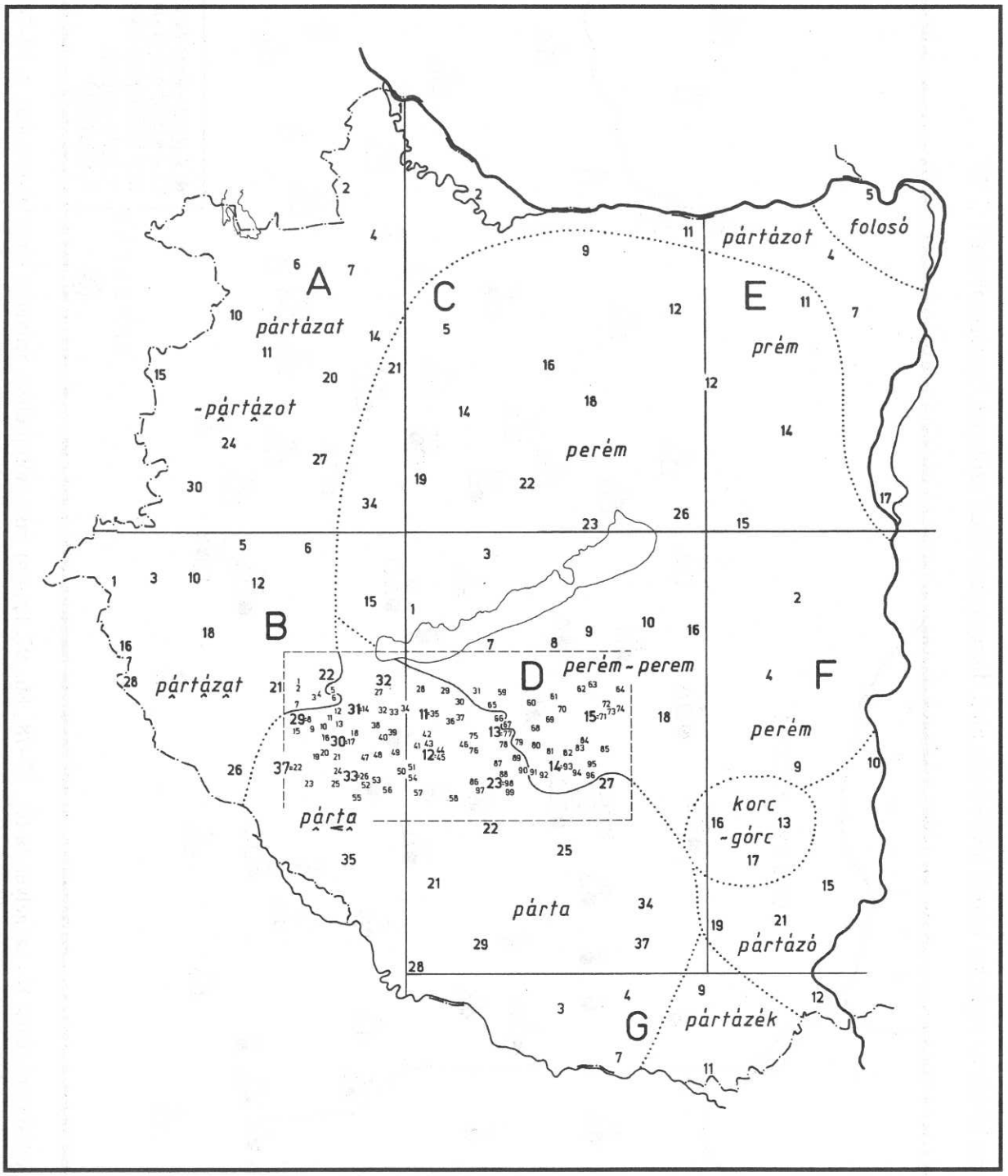

193. kézelő LEX. Hogyan hívják az ingnek a kéznél lévő részét, amit díszes gombokkal szoktunk összegombolni? (230)

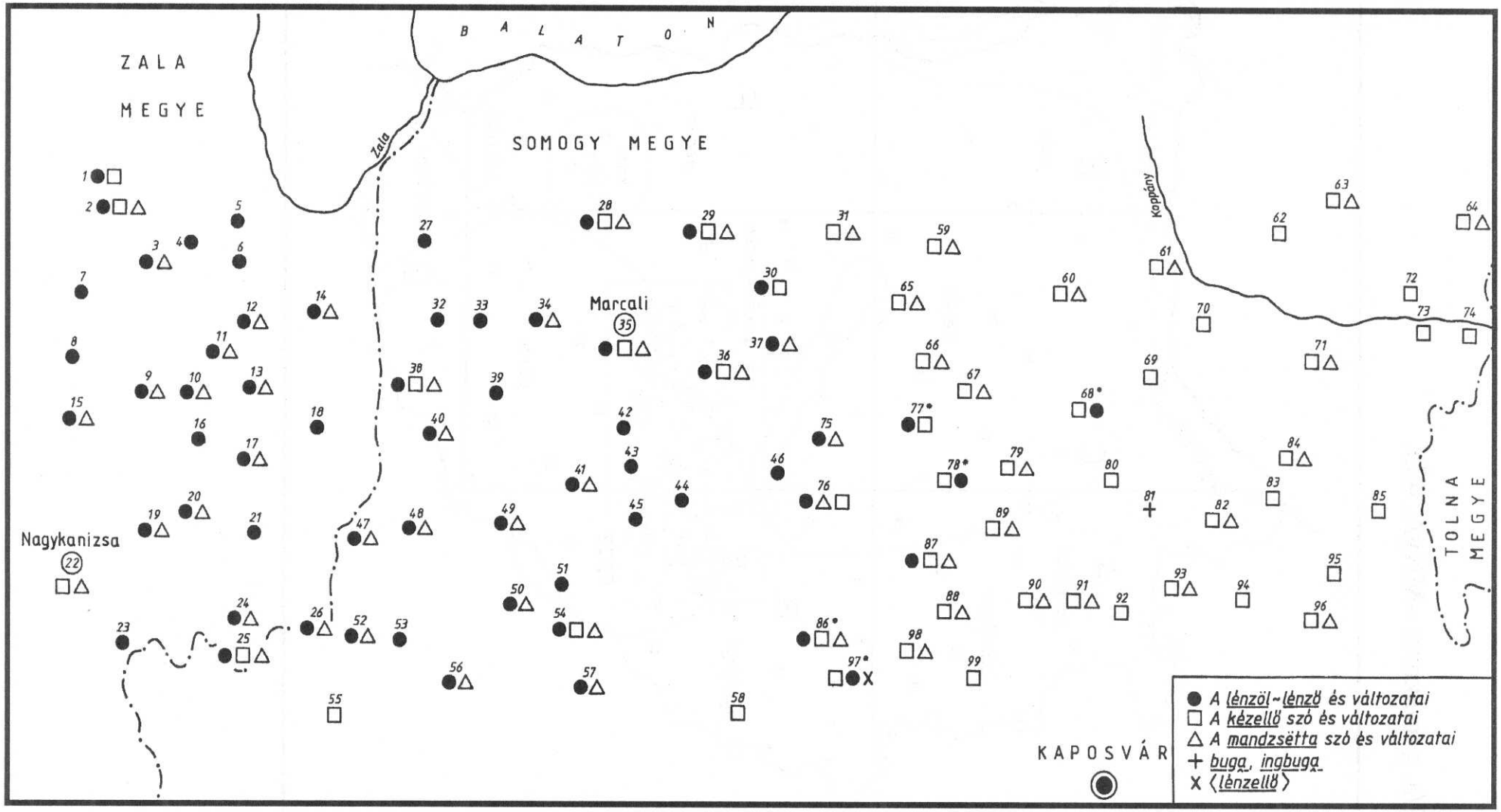

Mj. A *lénző* típusú adat elterjedési területének K-i szegélyén (a 68., 77–78., 86., 97. kp.-on) ritka előfordulású, jelentése kissé bizonytalan. A 77–78. kp.-on több adatközlő szerint az ing és a blúz elejét, hímzett betétjét értik rajta.

194. csipetke LEX. Mi a tojásos galuska másik neve, amelyből pl. a bablevesbe tesznek bele kis darabokat? (187)

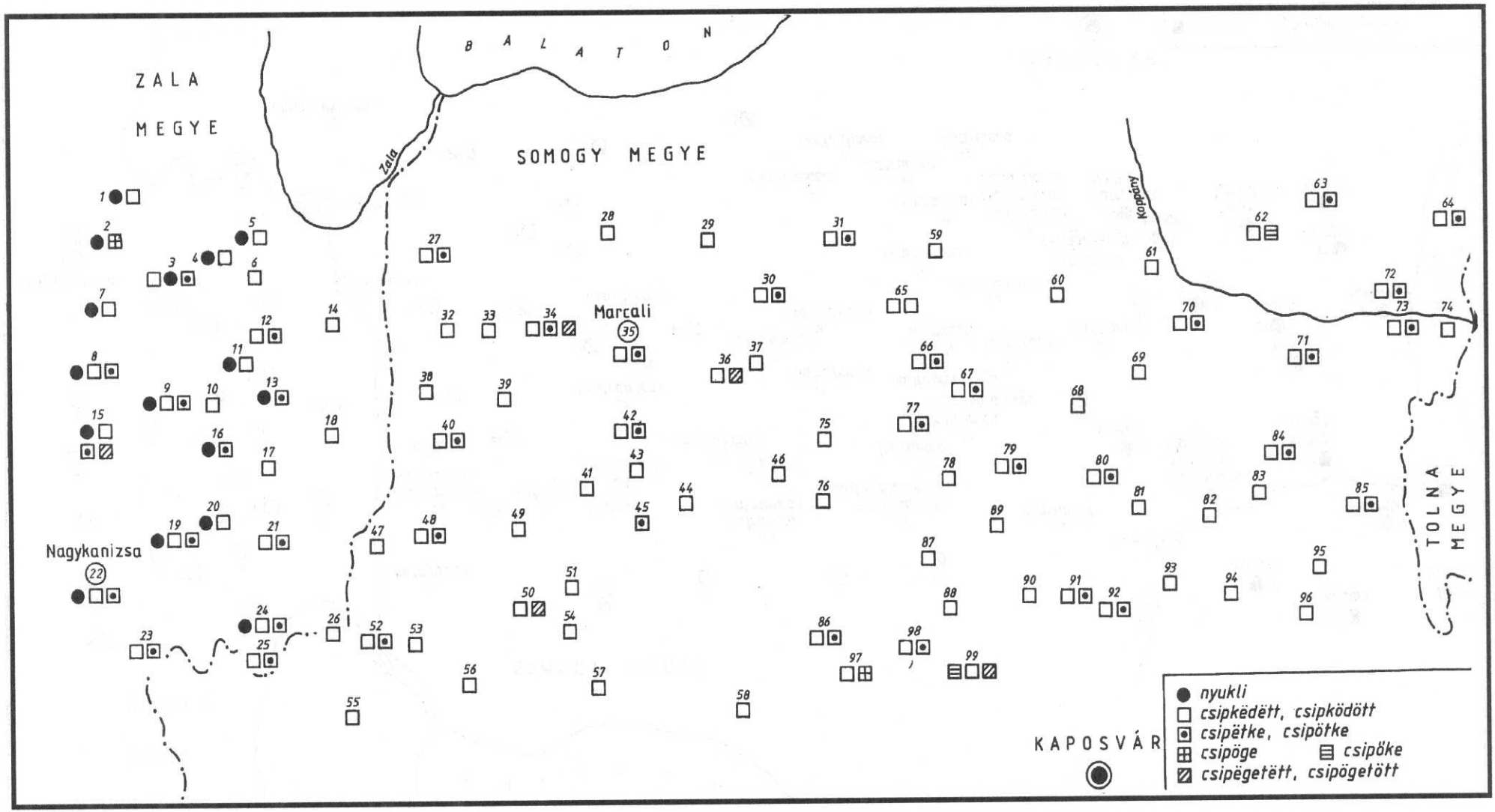

Mj. A zalai községekben előforduló *nyukli* típusú adat összetételekben is gyakori, pl. *nyuklizsborsó.* Nem szemléltettem két ritka adatot: 25: *<csipkȍdés>, <ēkapkotta>.*

195. savóleves LEX. Hogyan nevezik az aludttejből vagy savóból készült habaréklevest más néven? (192)

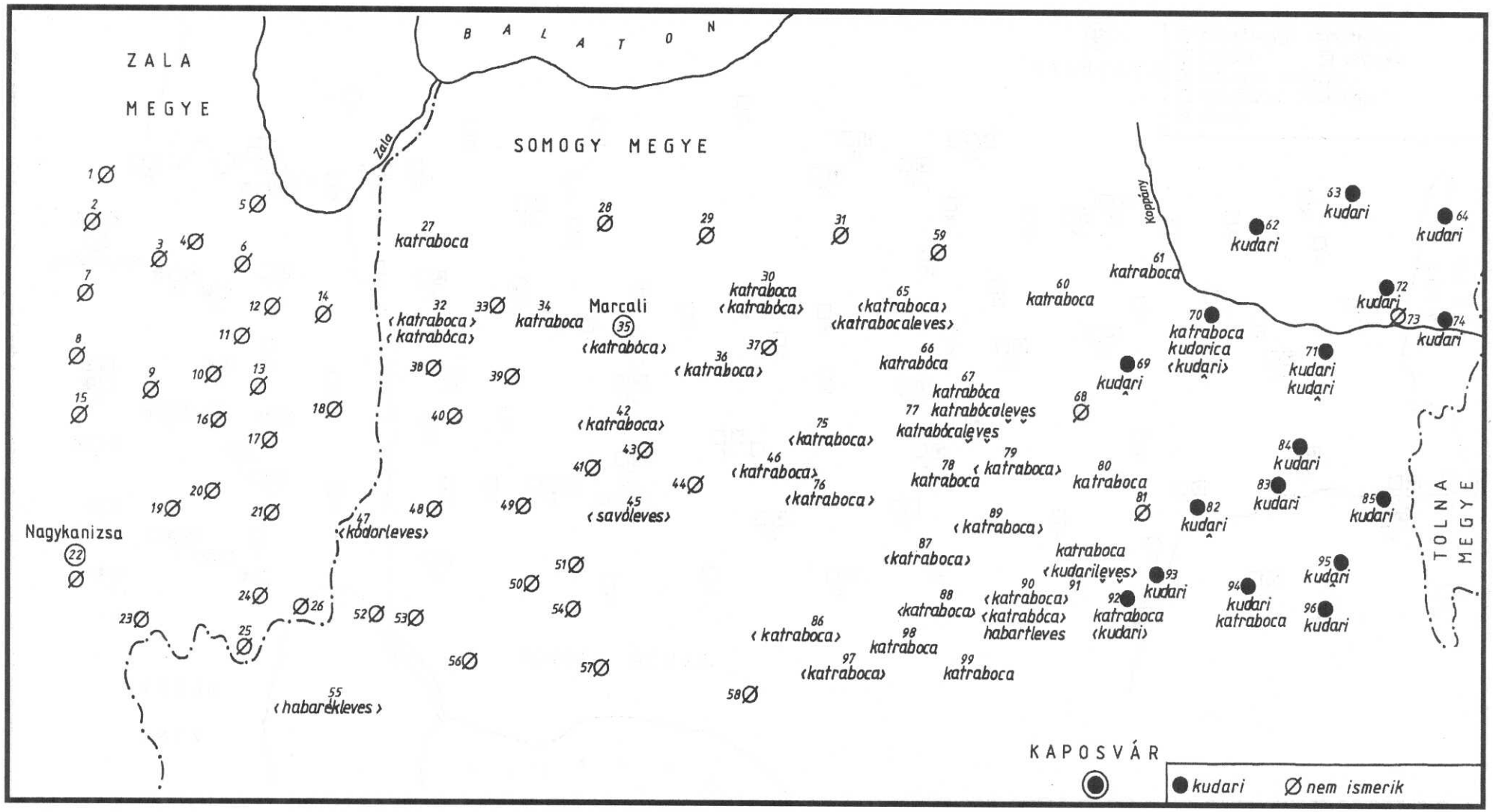

Mj. Ezt a régi népi ételt ma már alig ismerik. Leginkább felidézhető az emléke Külső-Somogyban, ahol *kudari* a neve; de ahol *katrabócának* hívják, ott a jelentése is bizonytalan. A kérdező mondatra Zalában gyakran *kaszásleves* volt a válasz, de ez másféle étel, mert füstölt húst főznek bele. – Ezt az igénytelen elkészítésű, szegényes ételt a népi humor is emlegeti: 94: „Jó lössz kudari, vagy inkább katrabócát akarsz?" 96: „Të, kudari!" (lekicsinylő, gúnyos megszólítás).

196. kukoricapogácsa LEX. Mi a neve a kukoricalisztből sütött pogácsának? (194)

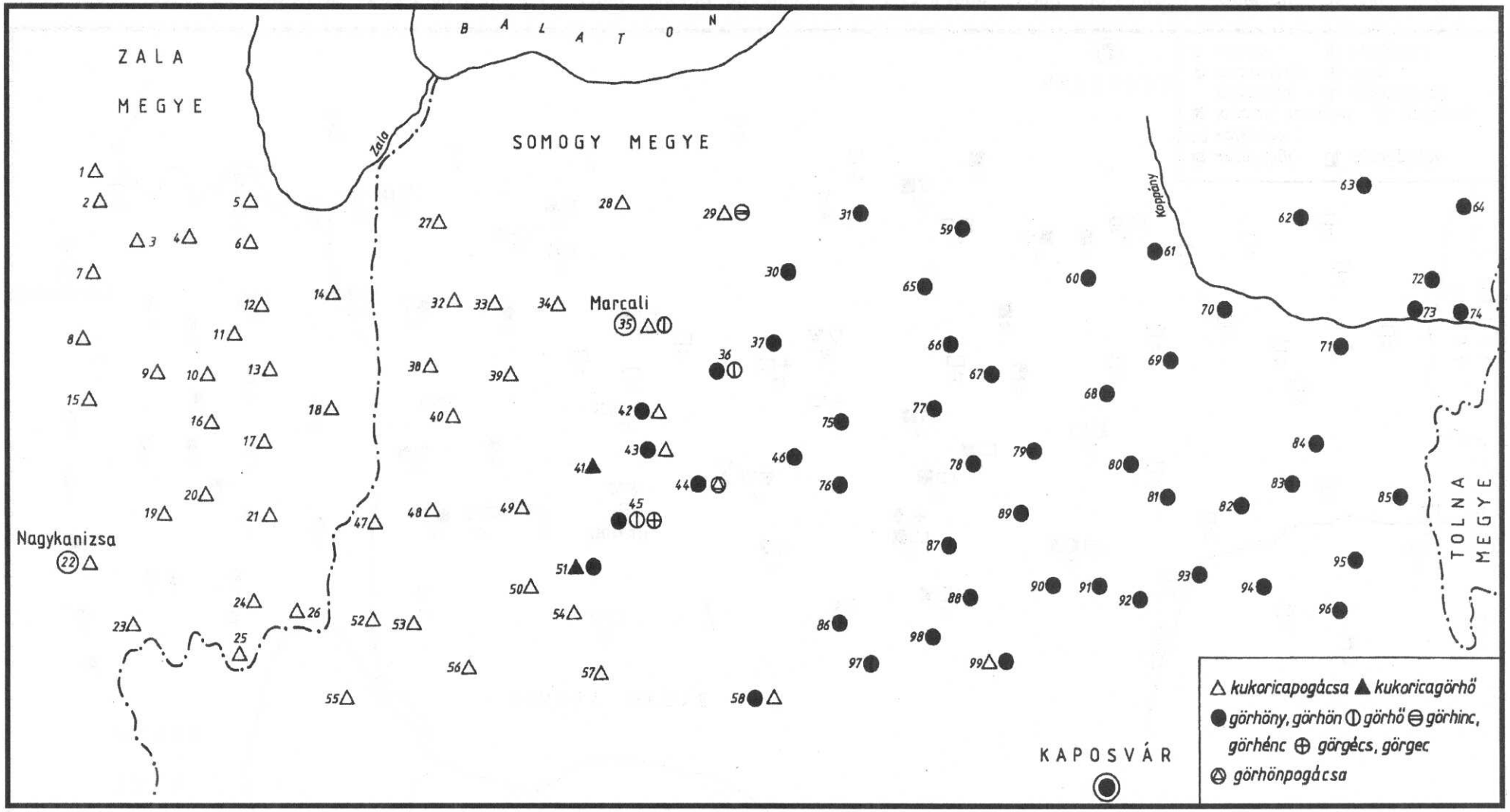

Mj. Nem szemléltettem a térképen néhány egyedi, bizonytalan vagy ritka adatot. 4: *dörködli* 16: *<poʃénta>* 28: *<kukoricadörgöllő>* 56: *<kukoricatönkő>* 67, 82: *<görheny>* 86: *<görhönd>*.

197. vendéghívó LEX. Ki az, aki a vendégeket a lakodalomba hívja? (190)

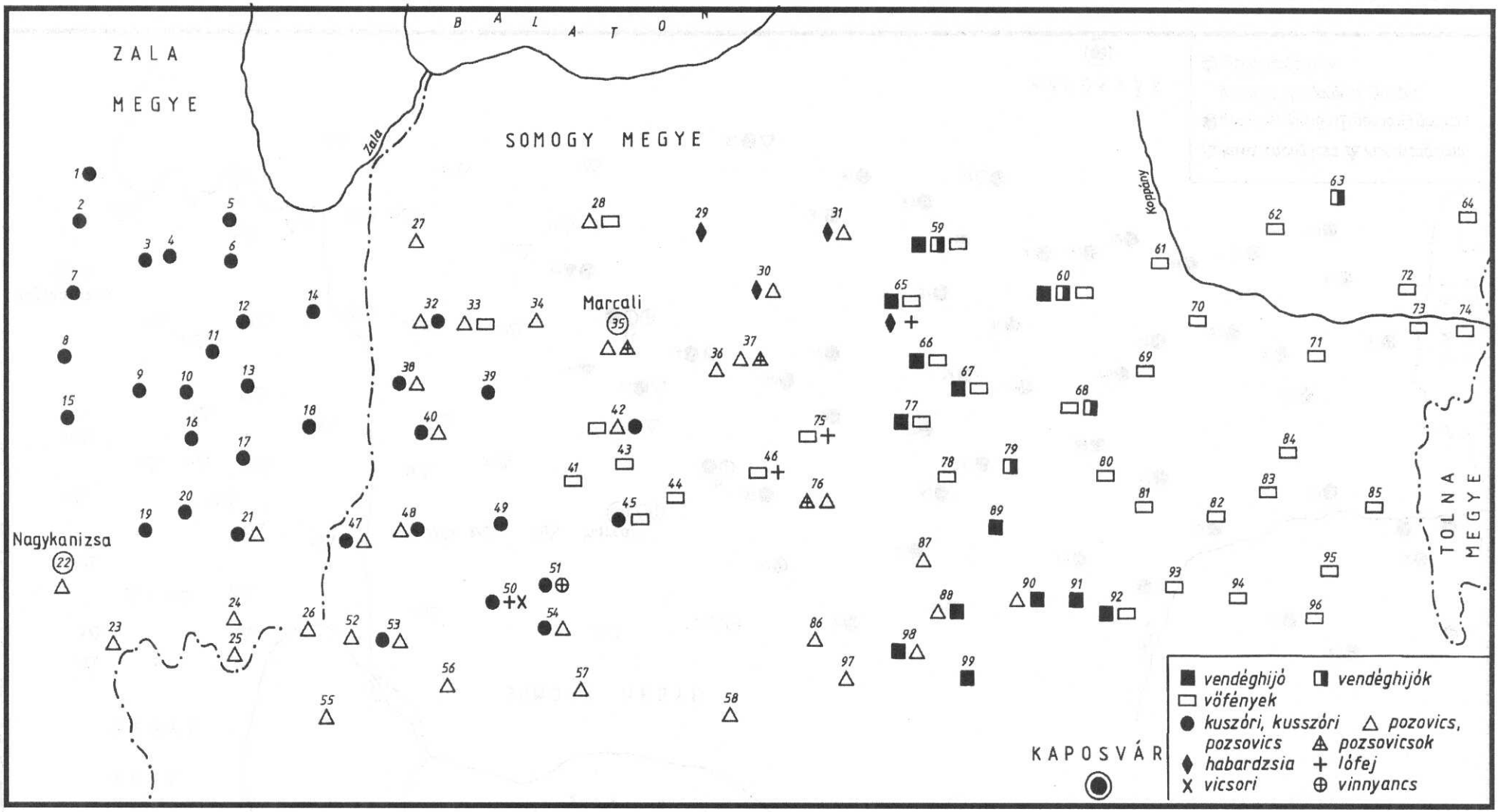

Mj. A vendégeket a kutatóterület Ny-i részén általában egy személy *(kuszóri, pozsovics),* a K-i részén több személy *(pozsovicsok, vendéghijók, vőfények)* szokták meghívni. Ny-on a vendéghívón kívül lakodalmi *vőfények* is vannak, a vendéghívó feladata a hívogatás mellett a mulattatás; a K-i részen a *vőfények* végzik a vendéghívást és a lakodalom eseményeinek szertartásos levezetését. Itt nincs külön mulattató figura. Lásd még könyvünkben: A tájegységek és tájszók viszonya Somogyban című tanulmányt.

198. lakodalmi kalács LEX. Hogyan nevezik itt a finom kenyértésztából, kemencében sütött, karika vagy perec formájú kalácsot, amelyet lakodalomkor a borosüvegre szoktak húzni? (189)

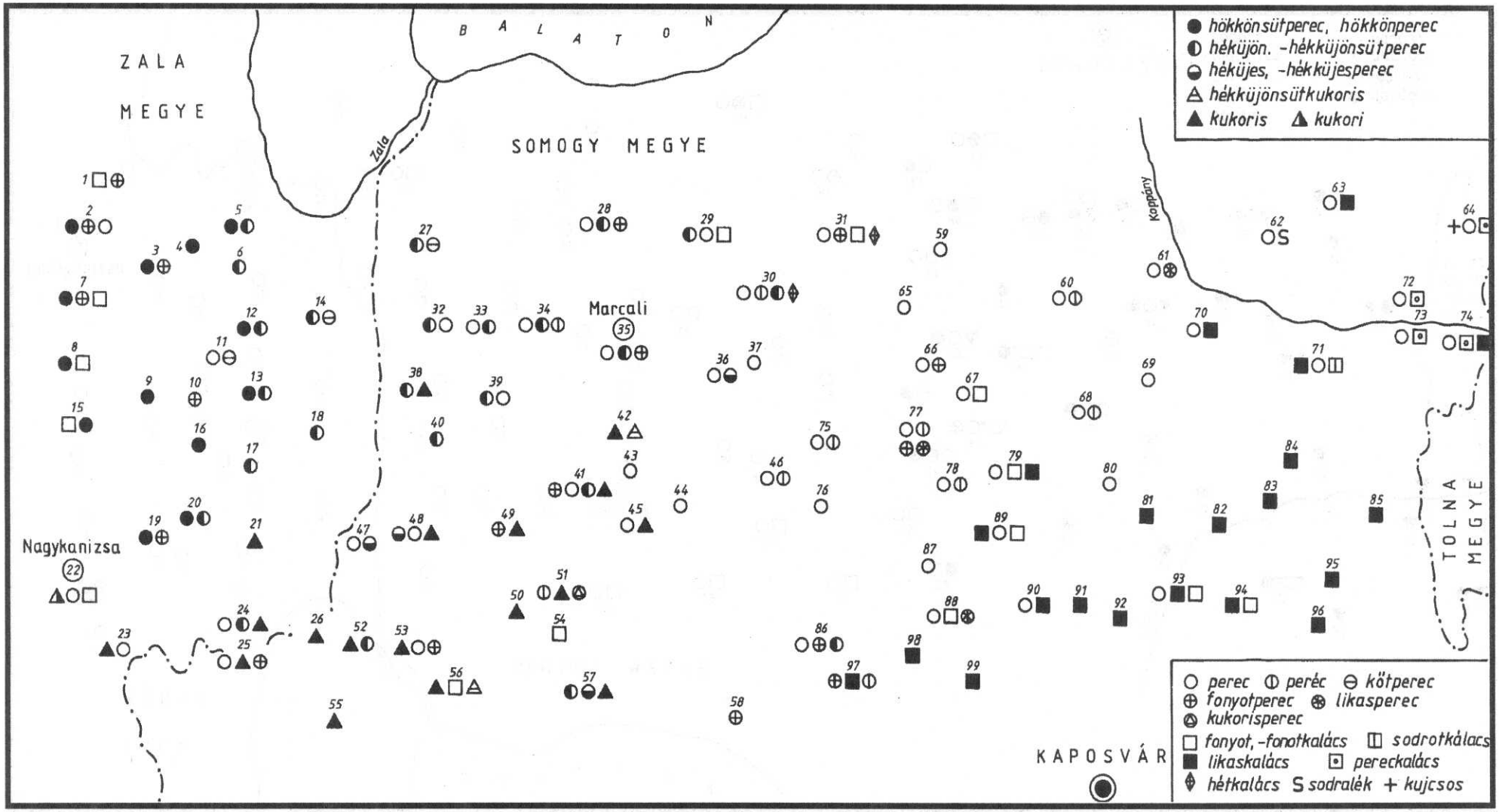

Mj. Néhány kp.-on (elsősorban a kutatóterület Ny-i felén) lakodalomkor nem a kelt tésztából sütött kalács a hagyományos (pl. 2–6., 9–14., 16–20., 27., 39., 41., 42. stb.), hanem az édes tésztából készített perecféle *(füredi perec, vert perec, vanéliás perec* stb.). A kérdező mondatban megjelölt kalácsot azonban itt is készítik, csak nem lakodalomkor szokásos.

199. bögöly LEX. Nagy, szürke, csípős légyfajta, a marhát és a lovat kínozza nyáron. Mi az? (234)

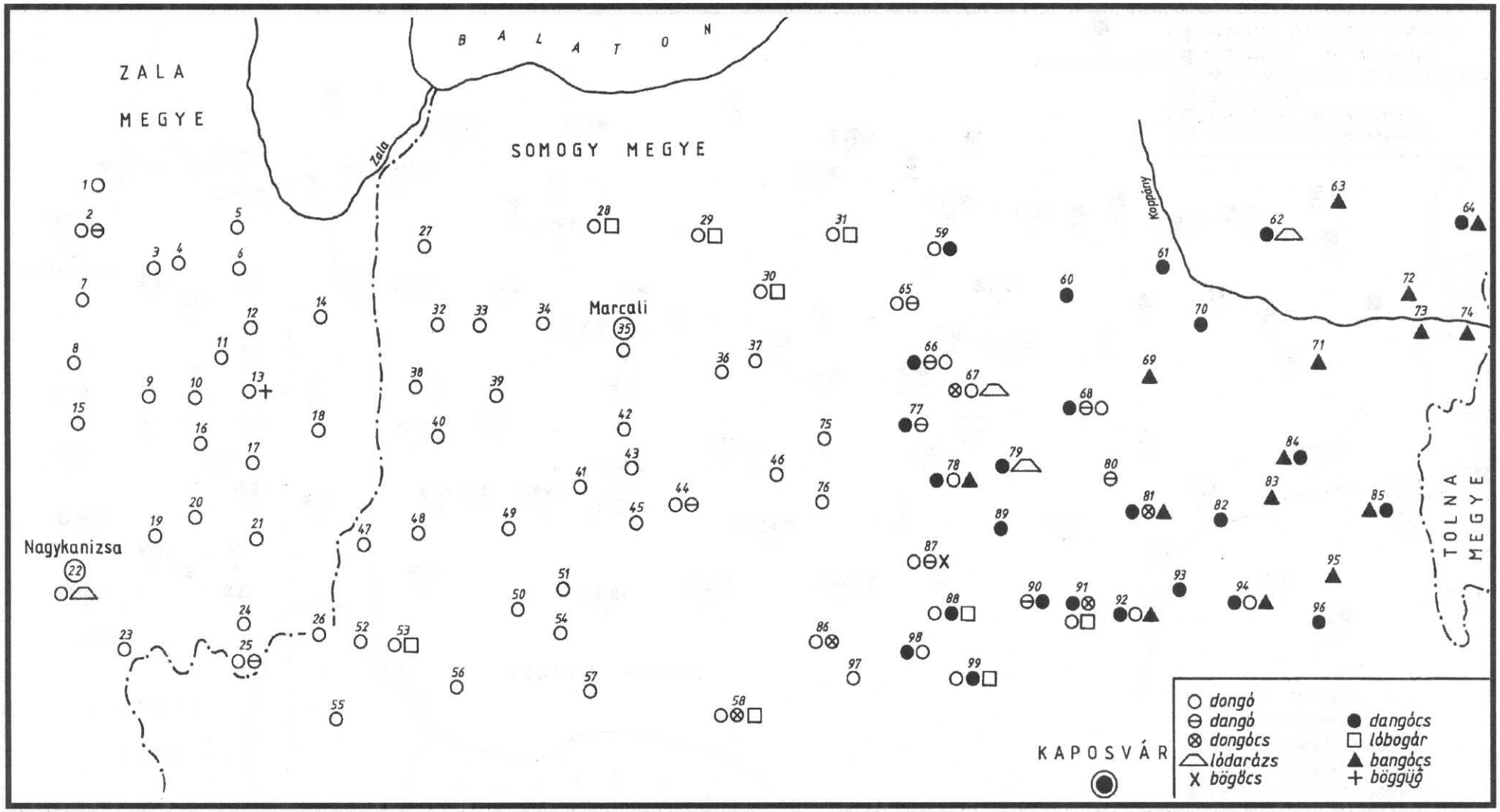

Mj. Nem szemléltettem a következő ritka, egyedi jellegű adatokat: 29: *lódongó* 45: *<ökörbogár>* 57: *bö[ü]ggölégy, [bögöj]* 59: *lódangócs.* A 86. kp.-on egyes adatközlők szerint csak a *dongócs* 'bögöly' jelentésű, míg a *dongó* másik bogarat ('dongó') jelent.

200. hápog LEX. Mi a kacsa hangja, mit csinál a kacsa? (254)

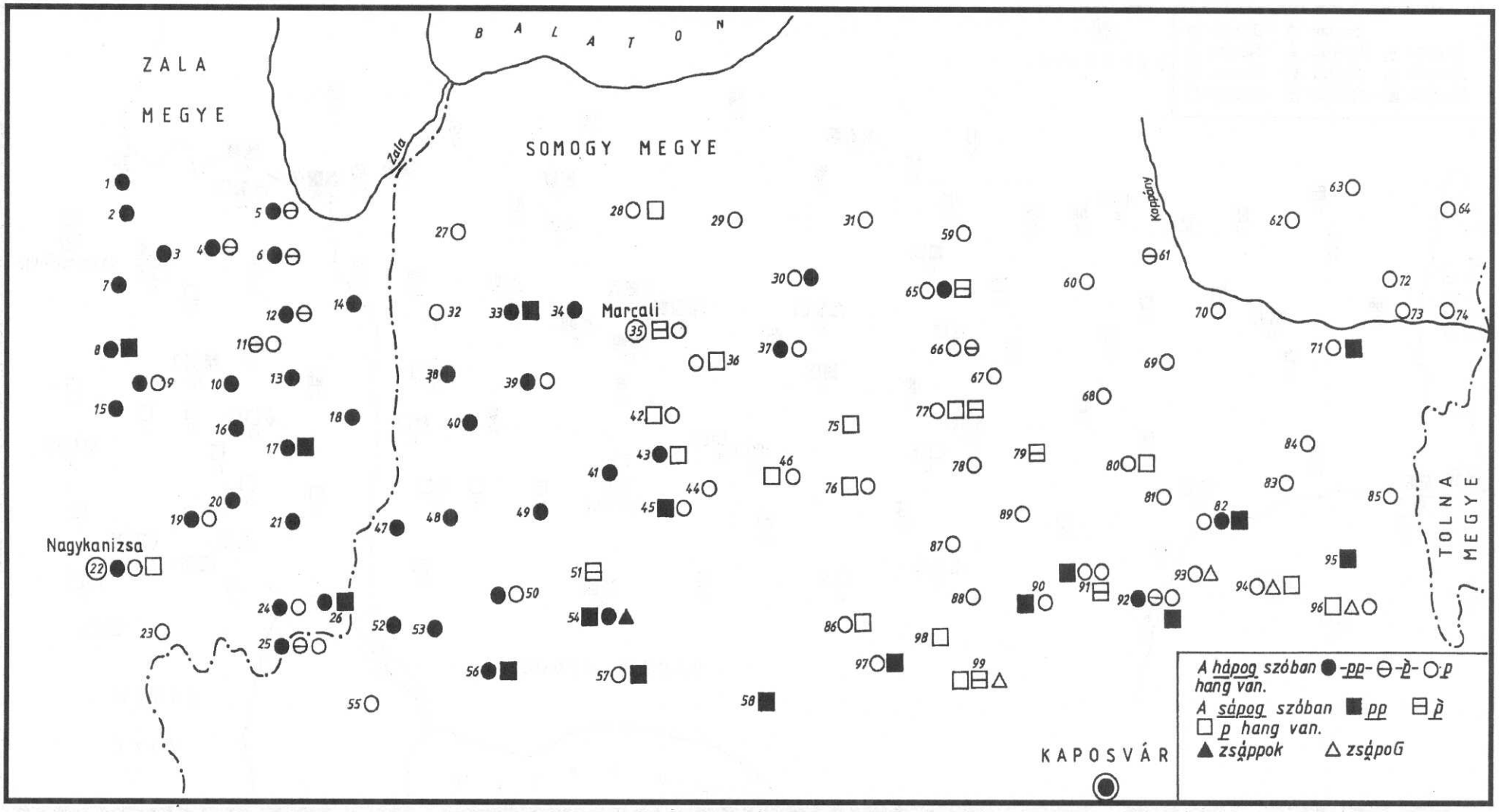

Mj. Mivel erre a hangjelenségre a kutatóterületen három azonos szerkezetű lexéma található, lehetőség volt az intervokális geminálódás szemléltetésére is. Nem szemléltettem a következő ritka és inkább másfajta kacsahangra vonatkozó adatokat: 48: *retyëg* 50: *<retyök>.*

201. cserreg LEX. Milyen hangot ad a szarka röpülés közben? (266)

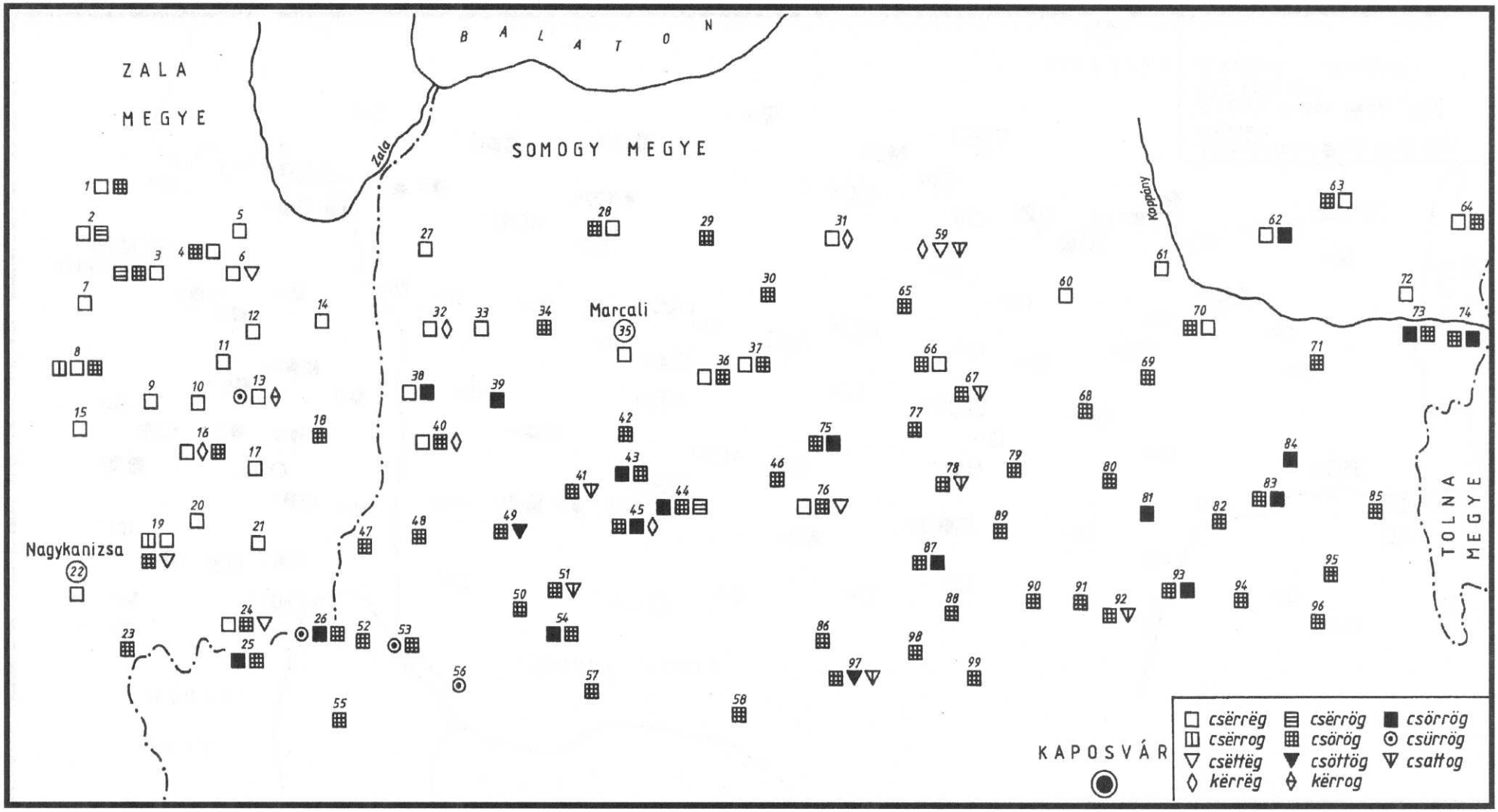

Mj. Az adatközlők egy része bizonytalan volt a szarka hangjának megnevezésében, a leggyakrabban használt csörög szón kívül több általánosodott jelentésű lexémát mondtak. Az erdőn járó emberek viszont az egyes szarkahangokat is megkülönböztetik, pl. 40: röptibe *csöröG*, ha fán van, kërrëk; 97: *csattoG*, ha a fára száll stb. Nem szemléltettem a következőket: 8: *csörömpöl* 15: *csörömpöl* 23*: csevetöl* 36: *csevëG* 41: *csattogat* 59: *csipoG* 89: *csirök-csörök* 97: *csevök.*

202. ágaskodik LEX. Hogyan mondják más szóval: Lábujjhegyre állva nézegelődik? (273)

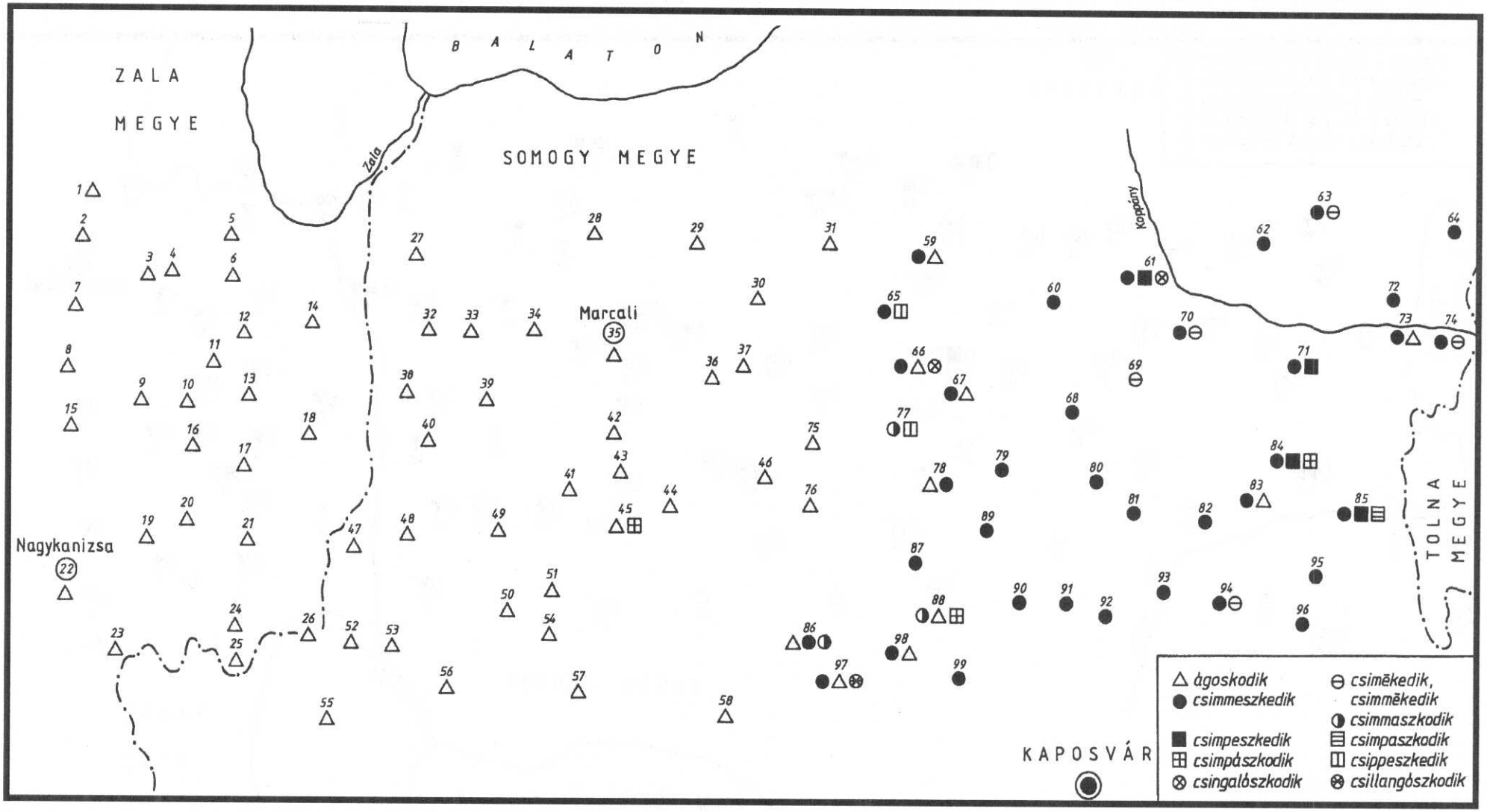

Mj. A kérdező mondatra olyan sok lexémát kaptam válaszul, hogy közülük csak a leggyakoribbakat tudtam szemlétetni. Lásd részletesebben a grafikai jeles térképek adatleírásában (202. sz.).

203. eltéved LEX. Ha az ember eltéveszti az utat az erdőben, akkor mit mondunk, mi történik vele? (270)

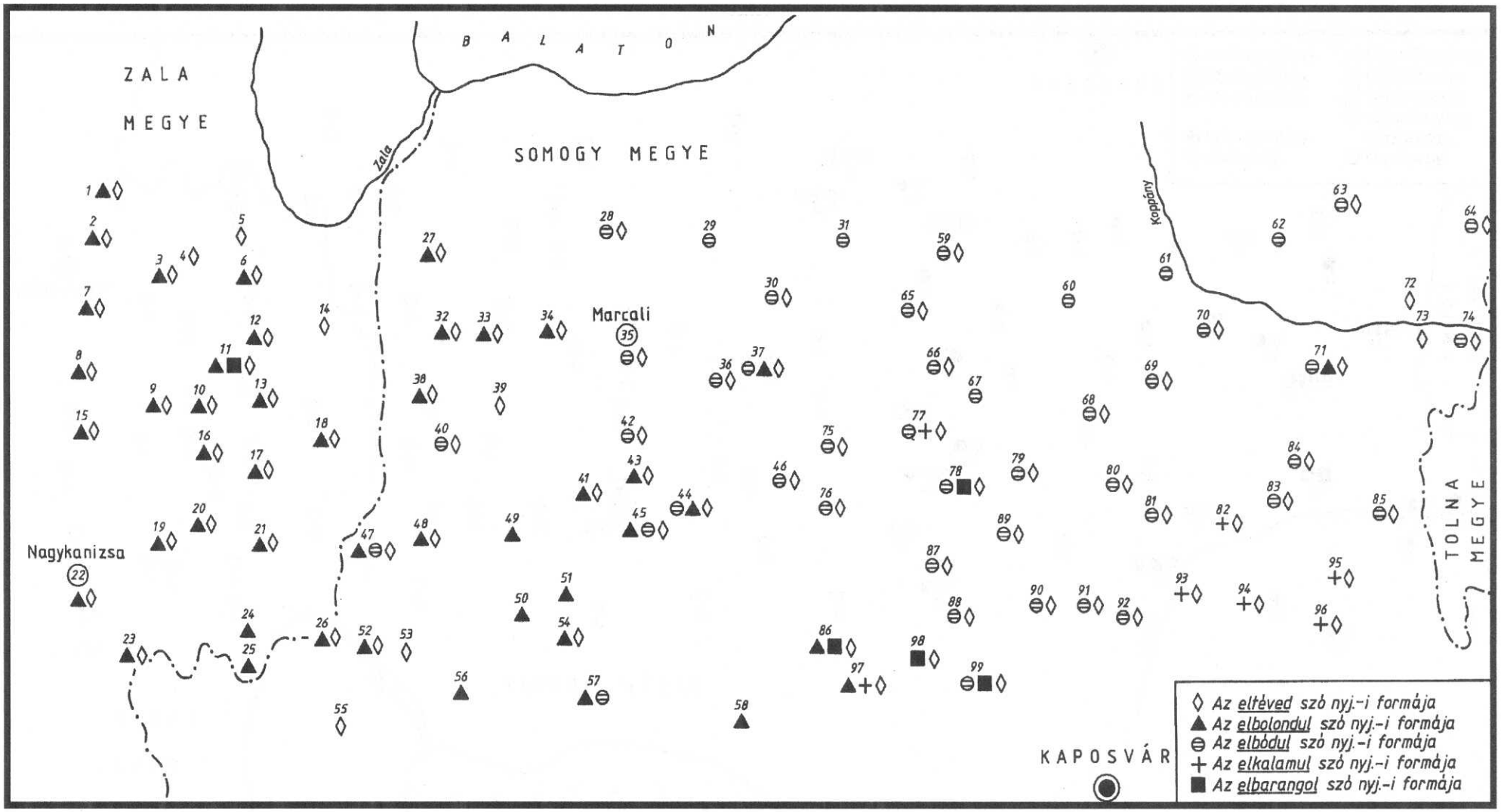

Mj. Az egész kutatóterületen meglévő, semleges hangulatú *eltéved* szó köznyelvi használatban is gyakori. A másik négy térképezett lexéma tájegységhez kötött szerepű, érzelmi töltésű. A kérdésre ezeken kívül még számos tájszóadatot jegyeztem fel, ezért érdemes a címszó anyagát a 110. sorszám alatti szótárszerű adatleírásban is tanulmányozni.

204. elkotródik LEX. Gyorsan, megszégyenülve eltávozik, elszalad. Fejezze ki ezt egy találó szóval! Pl., ha megszidják a gyereket, akkor az onnan a helyről gyorsan … (271)

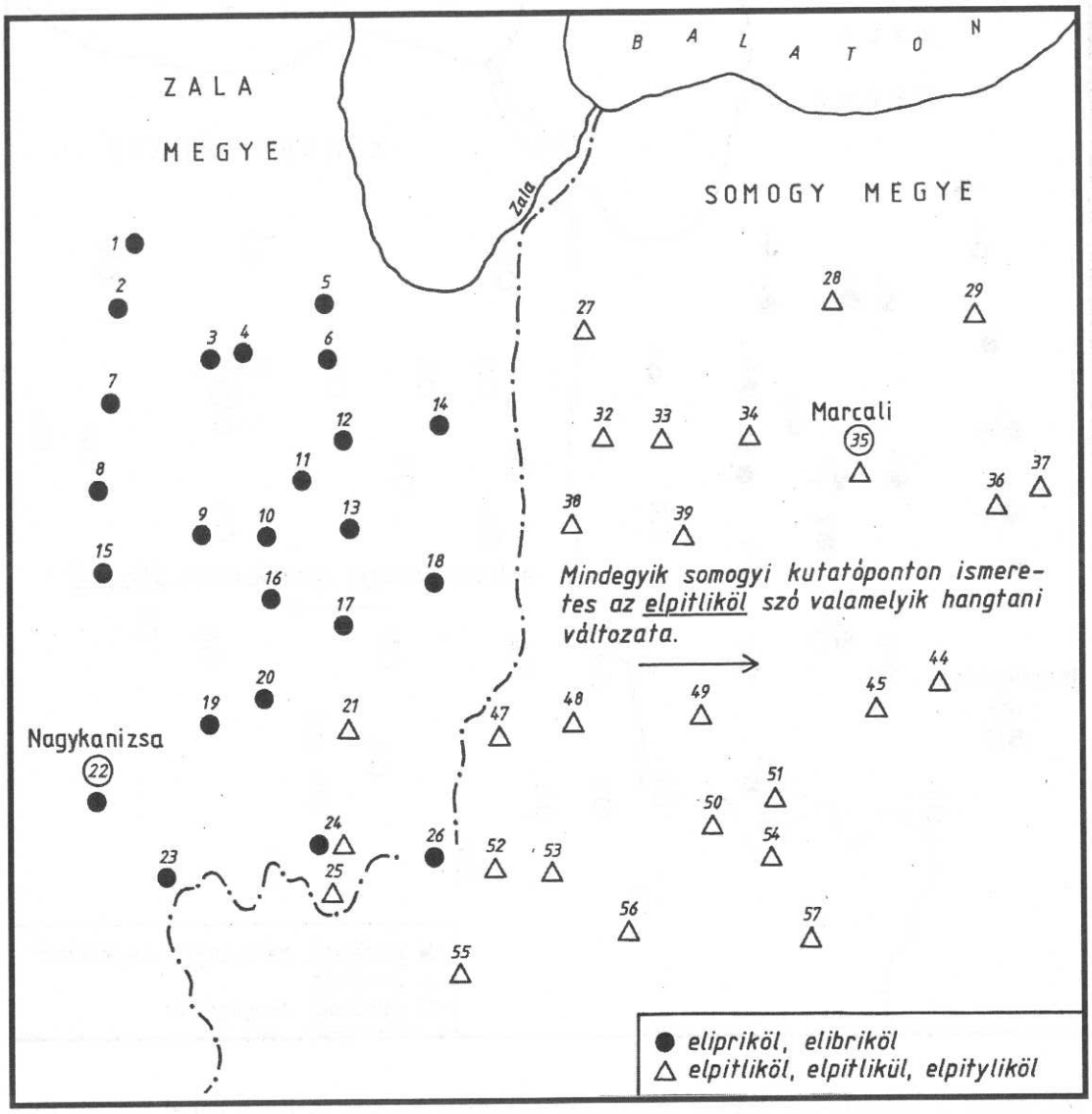

Mj. A térképen csupán két, területhez kötött tájszót szemléltettem. Rajtuk kívül a munkatérképen még nagyszámú azonos jelentésű vagy közeli szinonima található. A teljes anyag betűrendes leírása a 111. sorszám alatt található meg.

205. gerendely LEX. Mi a neve az eke rúdjának? (223)

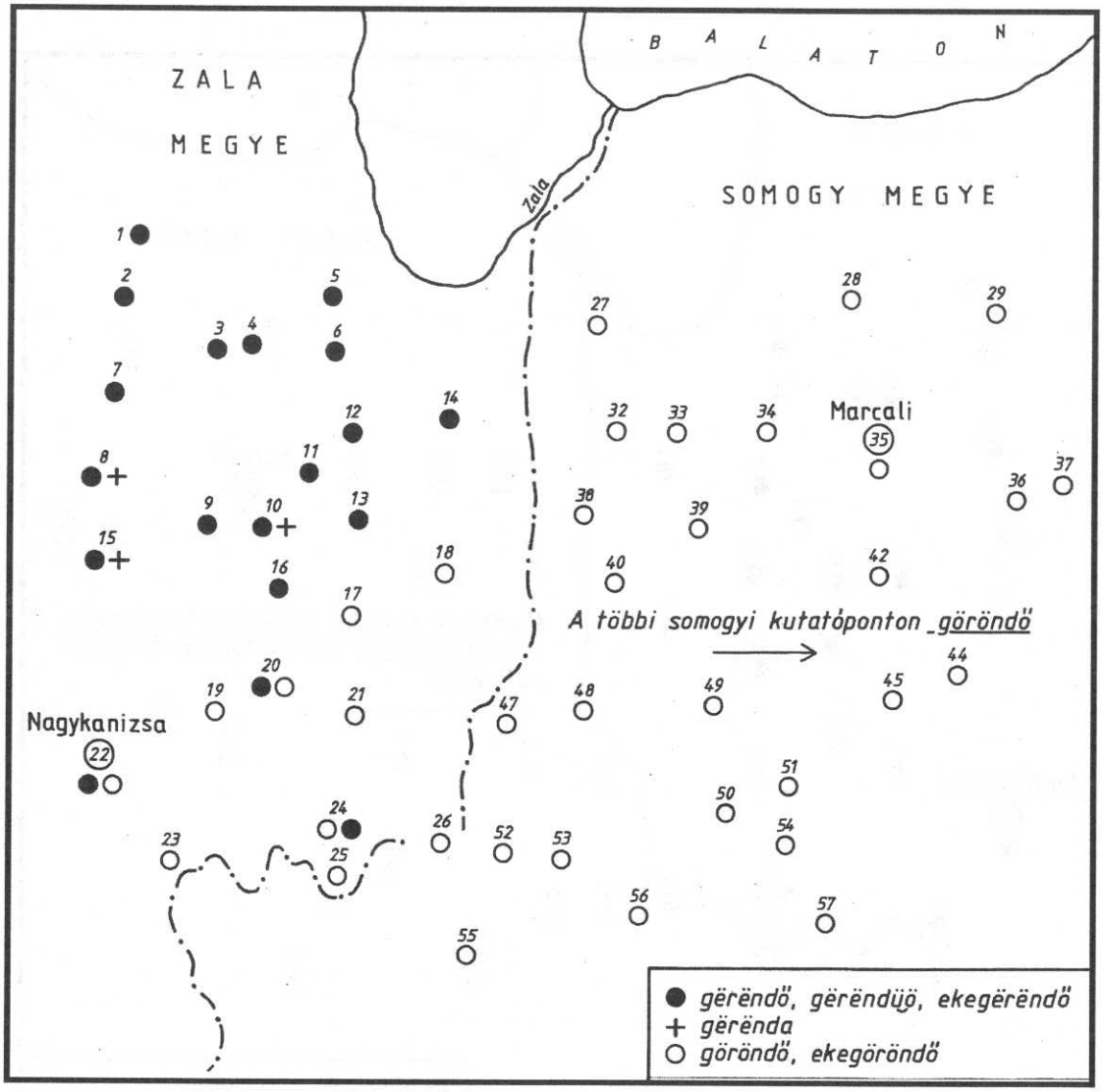

Mj. Mivel a MNyA.-ban lexikai térképként szerepel, magam is ilyen céllal vettem föl címszavaim közé. Az elkészített térkép tanulsága elsősorban hangtani jellegű. A szemléltetésben nem voltam tekintettel az *eke-* előtag meglétére vagy hiányára, mert ennek előfordulása esetleges.

206. borítólevél (a kukoricáé) LEX. A kukoricacsövet a száron zöld ruha fedi. Mi ennek a neve? (215)

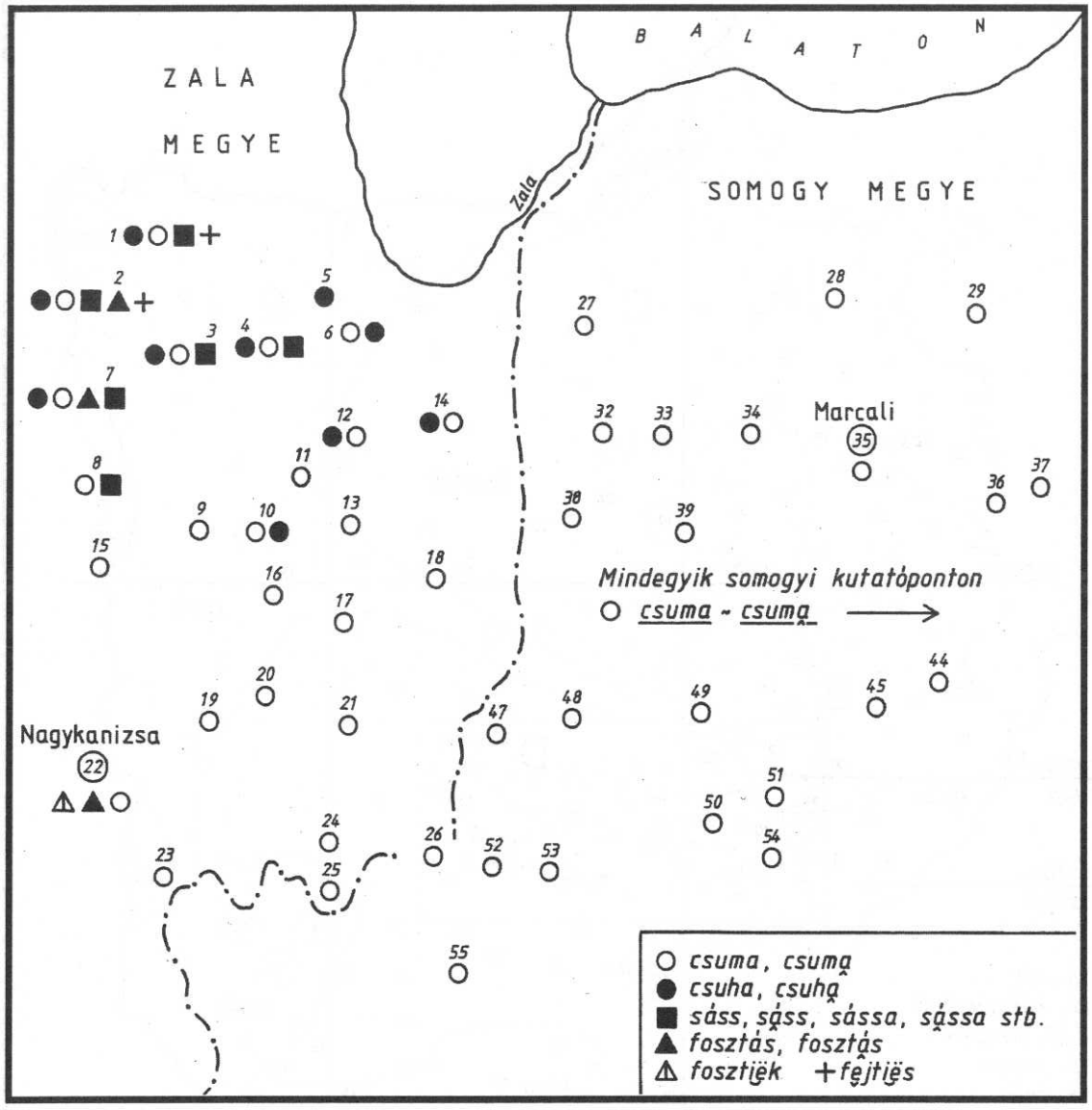

Mj. Csak a zalai kp.-okon van egymás mellett több lexéma, itt gyakori a jelentésárnyalati eltérés is. Pl. 1., 7: Ha zöld, akkor *csuha ~ csuma;* ha megérett, megszáradt, akkor *sás ~ sássa;* kukoricafejtéskor, -fosztáskor: *fejtiës, fosztiëk, fosztás, fosztalék* a neve. A zalaiak a *csumát* somogyi eredetű szónak tekintik.

206/a. kukorica borítólevél: ~MNyA. 43.

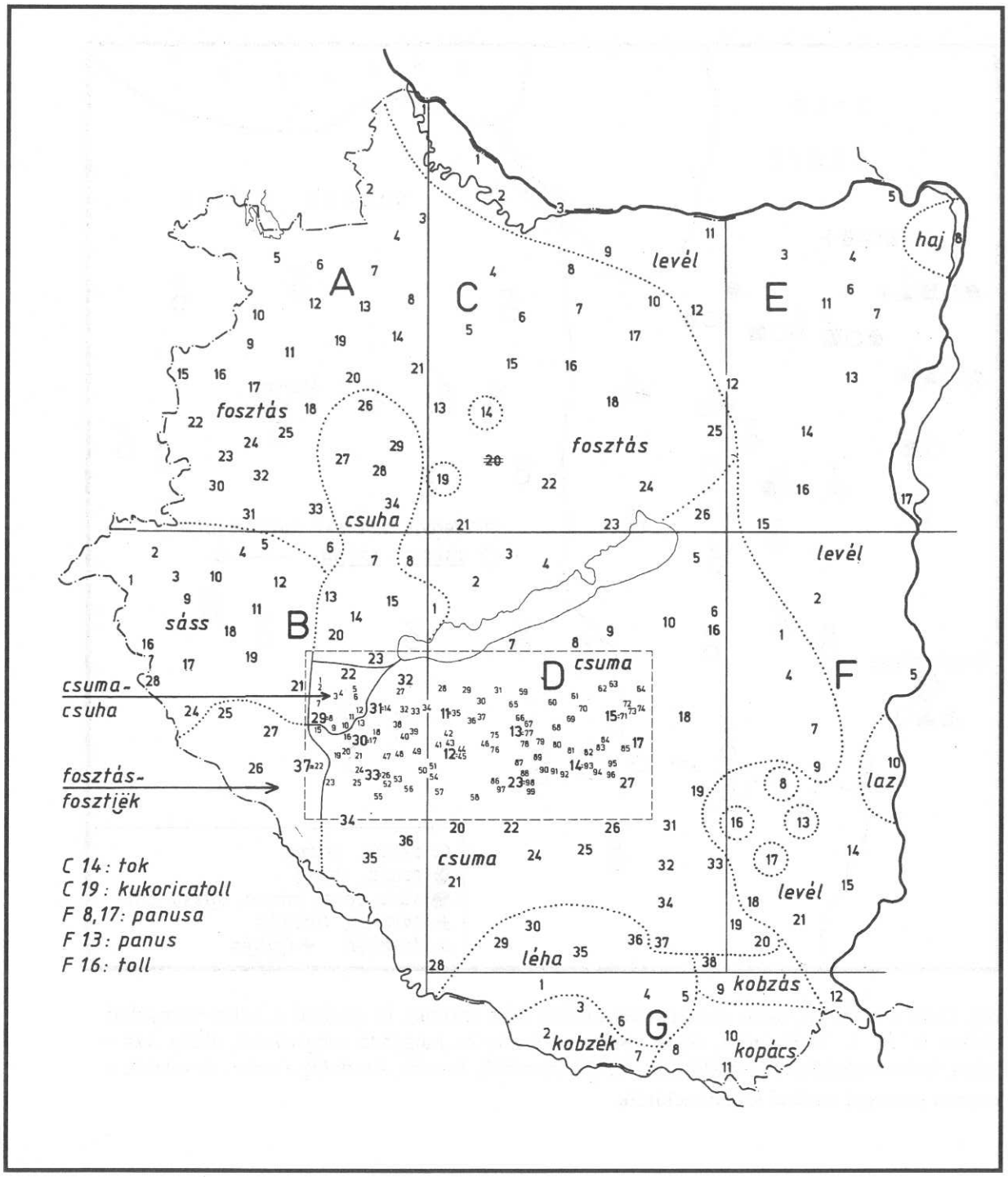

Grafikai jeles szemléltetésű közös és összesítő térképlapok
(207-229. sz.)

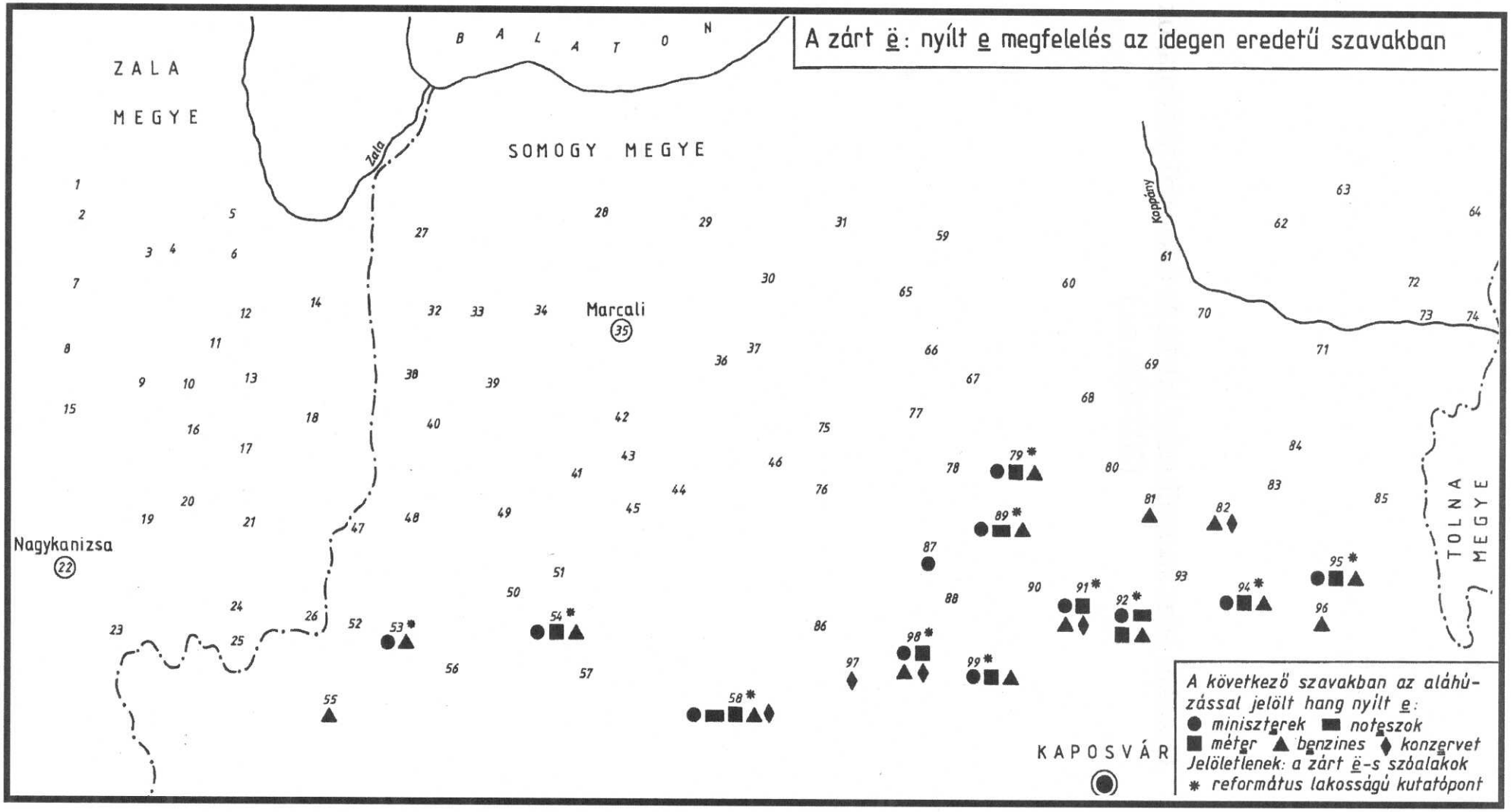
A zárt ë: nyílt e megfelelés az idegen eredetű szavakban
BALATON
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A következő szavakban az aláhúzással jelölt hang nyílt e:
● miniszterek ■ noteszok
■ méter ▲ benzines ♦ konzervet
Jelöletlenek: a zárt ë-s szóalakok
* református lakosságú kutatópont

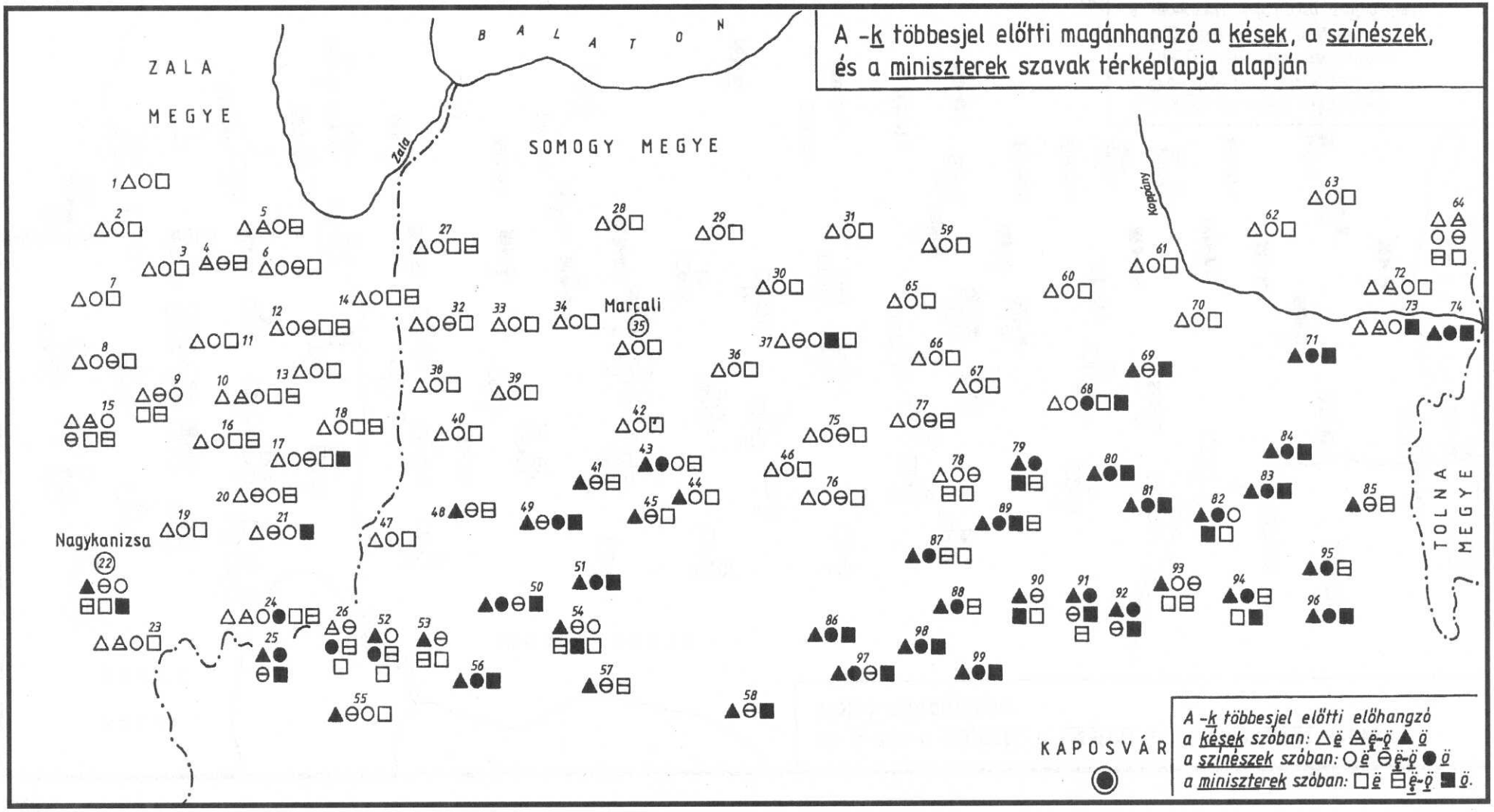
A -k többesjel előtti magánhangzó a kések, a színészek, és a miniszterek szavak térképlapja alapján
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
B A L A T O N
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A -k többesjel előtti előhangzó
a kések szóban: △ë △ë-ö ▲ ö
a színészek szóban: ○ë ⊖ë-ö ● ö
a miniszterek szóban: □ë ⊟ë-ö ■ ö.

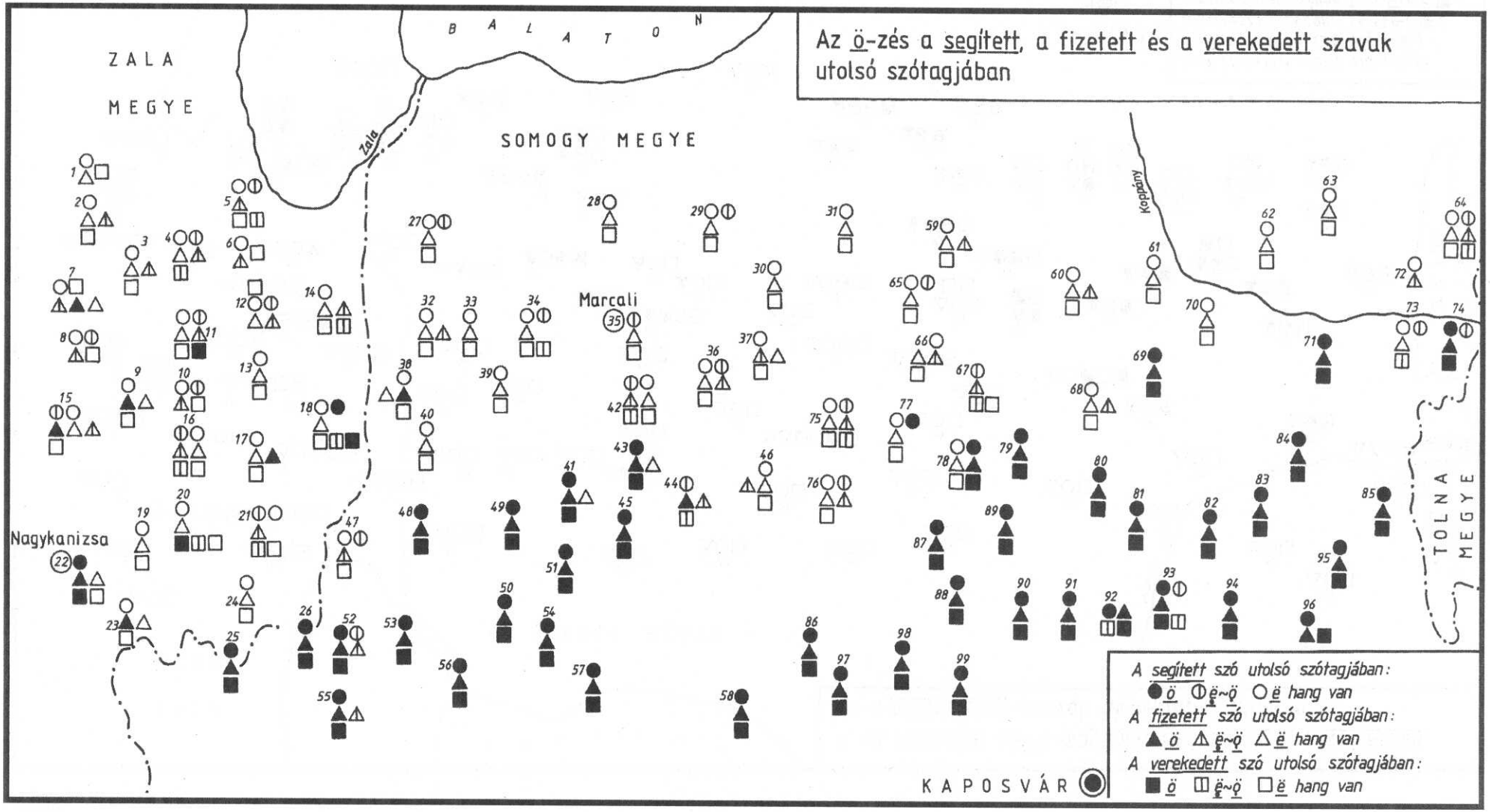
Az ö-zés a segített, a fizetett és a verekedett szavak utolsó szótagjában
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
B A L A T O N
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A segített szó utolsó szótagjában:
ö ë~ö ë hang van
A fizetett szó utolsó szótagjában:
ö ë~ö ë hang van
A verekedett szó utolsó szótagjában:
ö ë~ö ë hang van

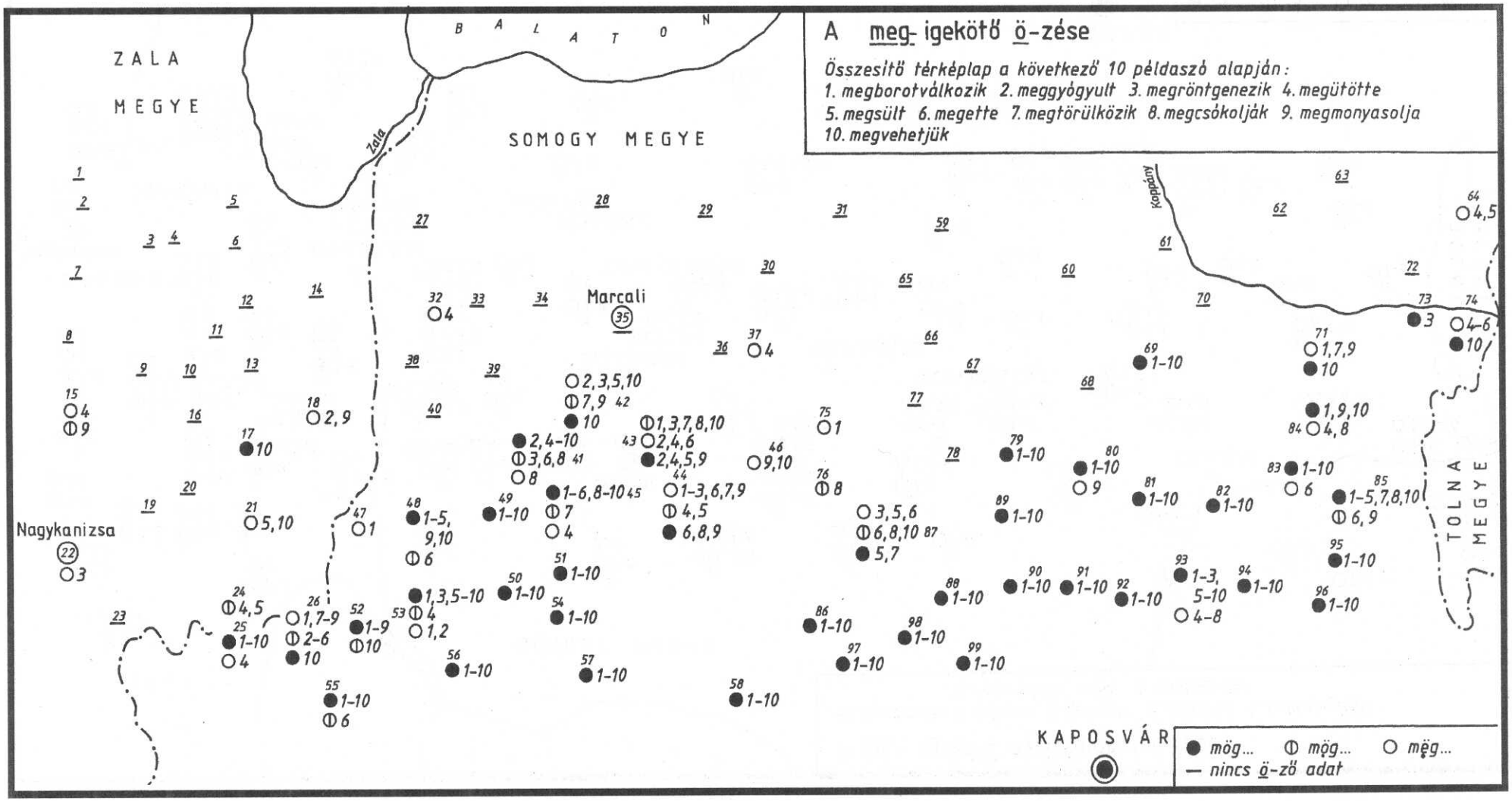
A meg- igekötő ö-zése
Összesítő térképlap a következő 10 példaszó alapján:
1. megborotválkozik 2. meggyógyult 3. megröntgenezik 4. megütötte
5. megsült 6. megette 7. megtörülközik 8. megcsókolják 9. megmonyasolja
10. megvehetjük
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
B A L A T O N
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
mög... mög... mög...
nincs ö-ző adat

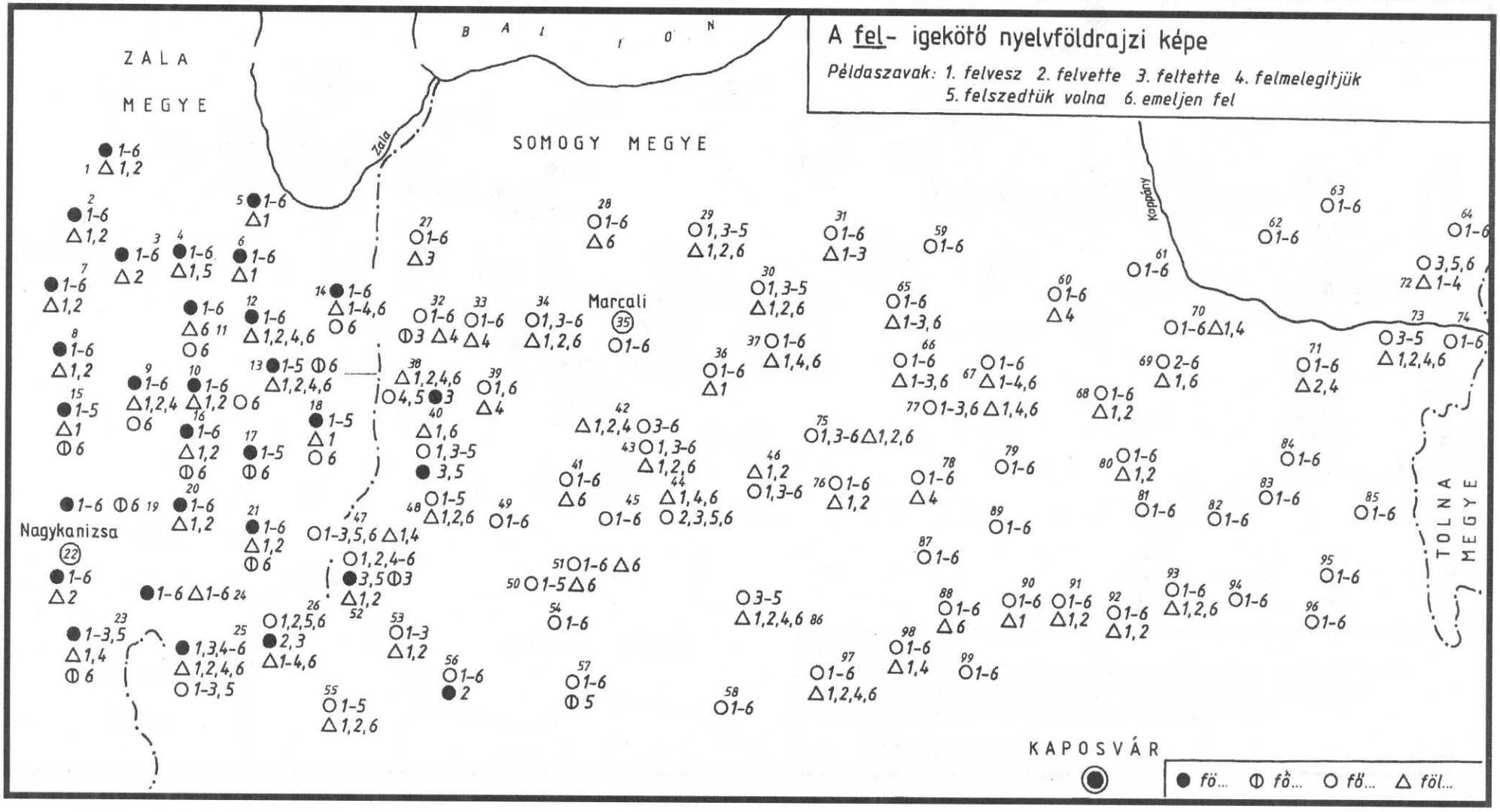
A fel- igeköt ő nyelvföldrajzi képe
Példaszavak: 1. felvesz 2. felvette 3. feltette 4. felmelegitjük
5. felszedtük volna 6. emeljen fel
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
fö... fő... fö... föl...

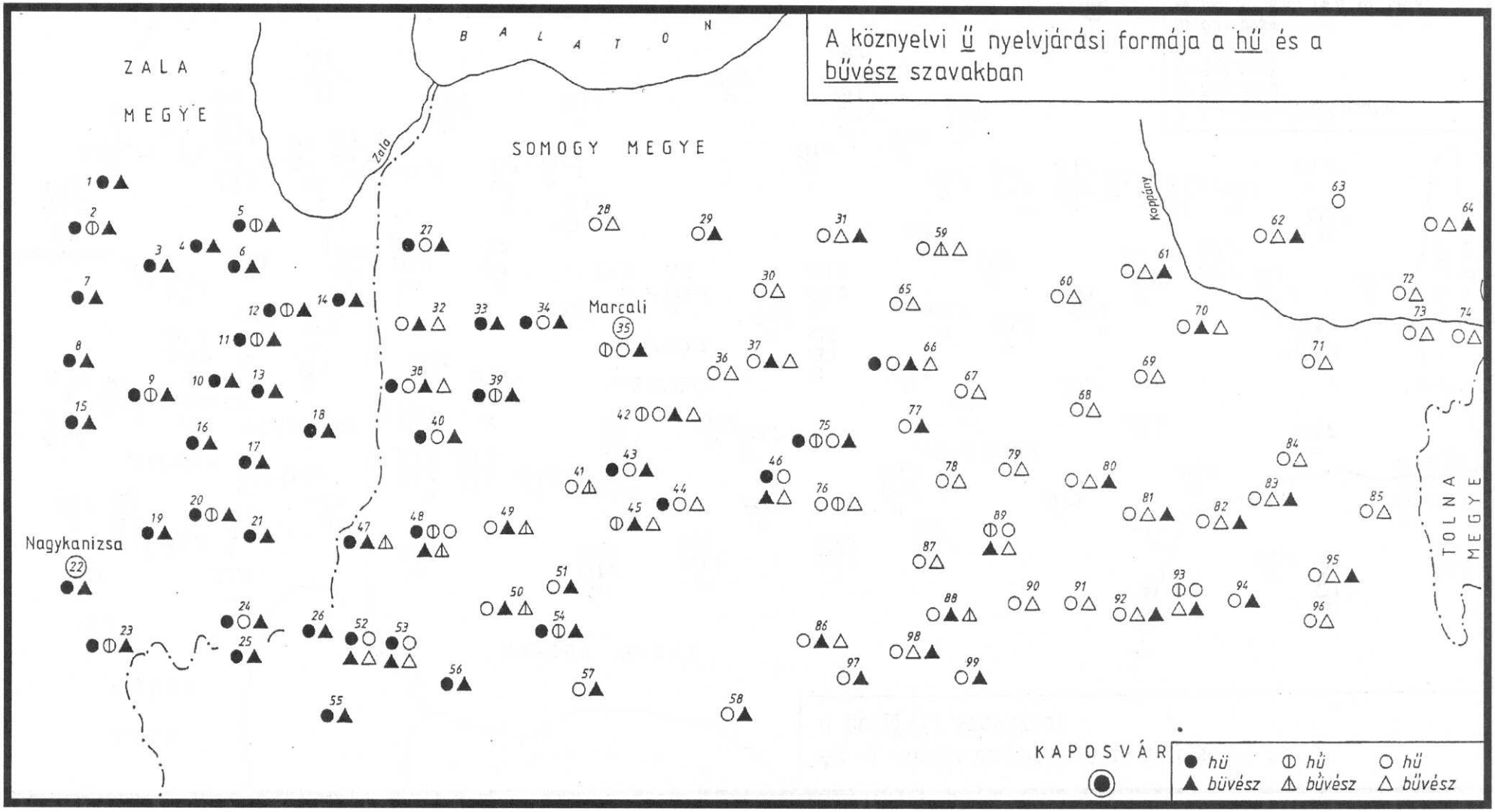
A köznyelvi ű nyelvjárási formája a hű és a bűvész szavakban
B A L A T O N
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
TOLNA MEGYE
KAPOSVÁR
hü hű hü
bűvész bűvész bűvész

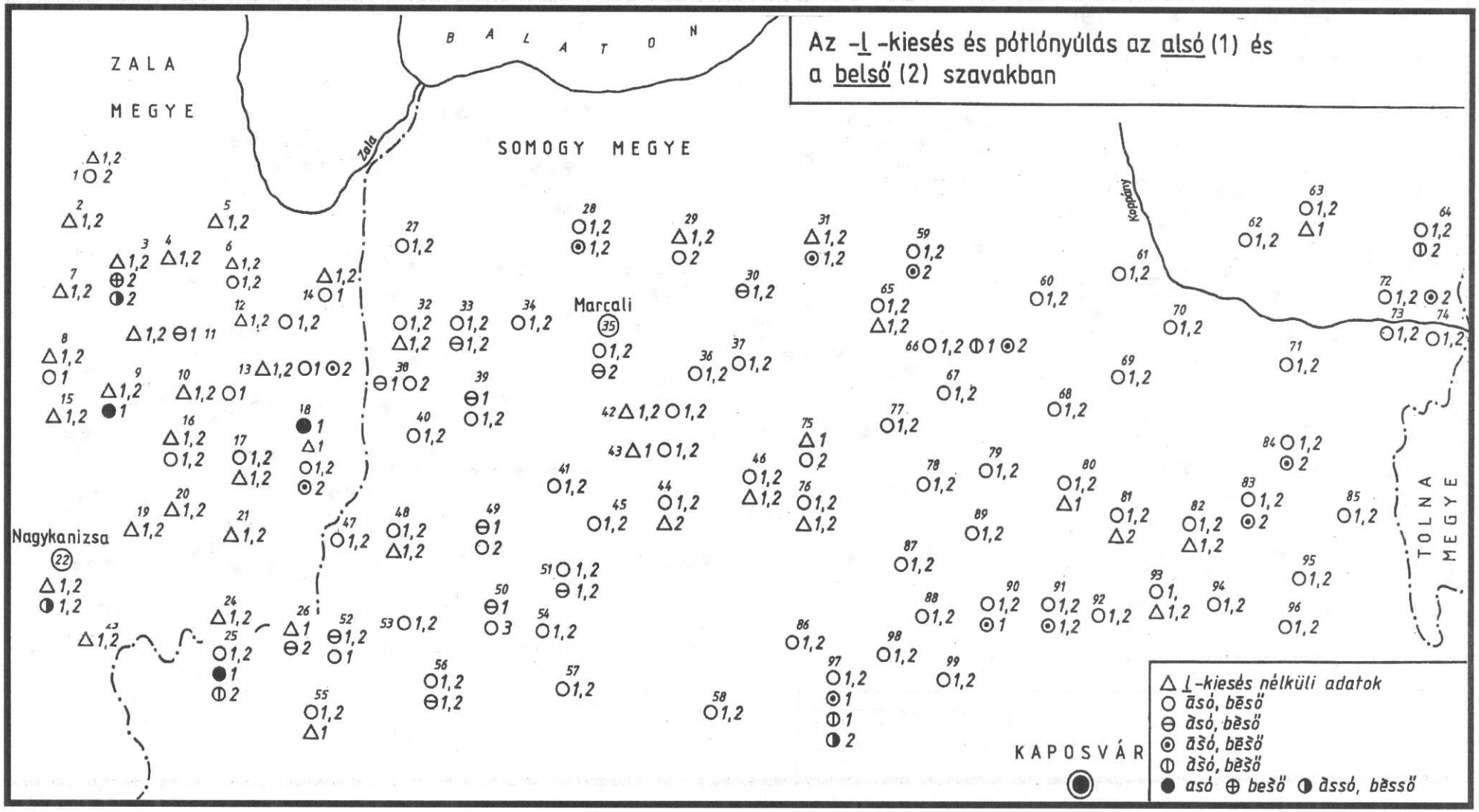
Az -l- kiesés és pótlónyúlás az alsó (1) és a belső (2) szavakban
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
B A L A T O N
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
△ l-kiesés nélküli adatok
○ āsó, bēsŏ
⊖ āsó, bēsŏ
⊙ āšó, bēšŏ
◐ āšó, bēšŏ
● asó ⊕ besŏ ◑ āssó, bēssŏ

214.

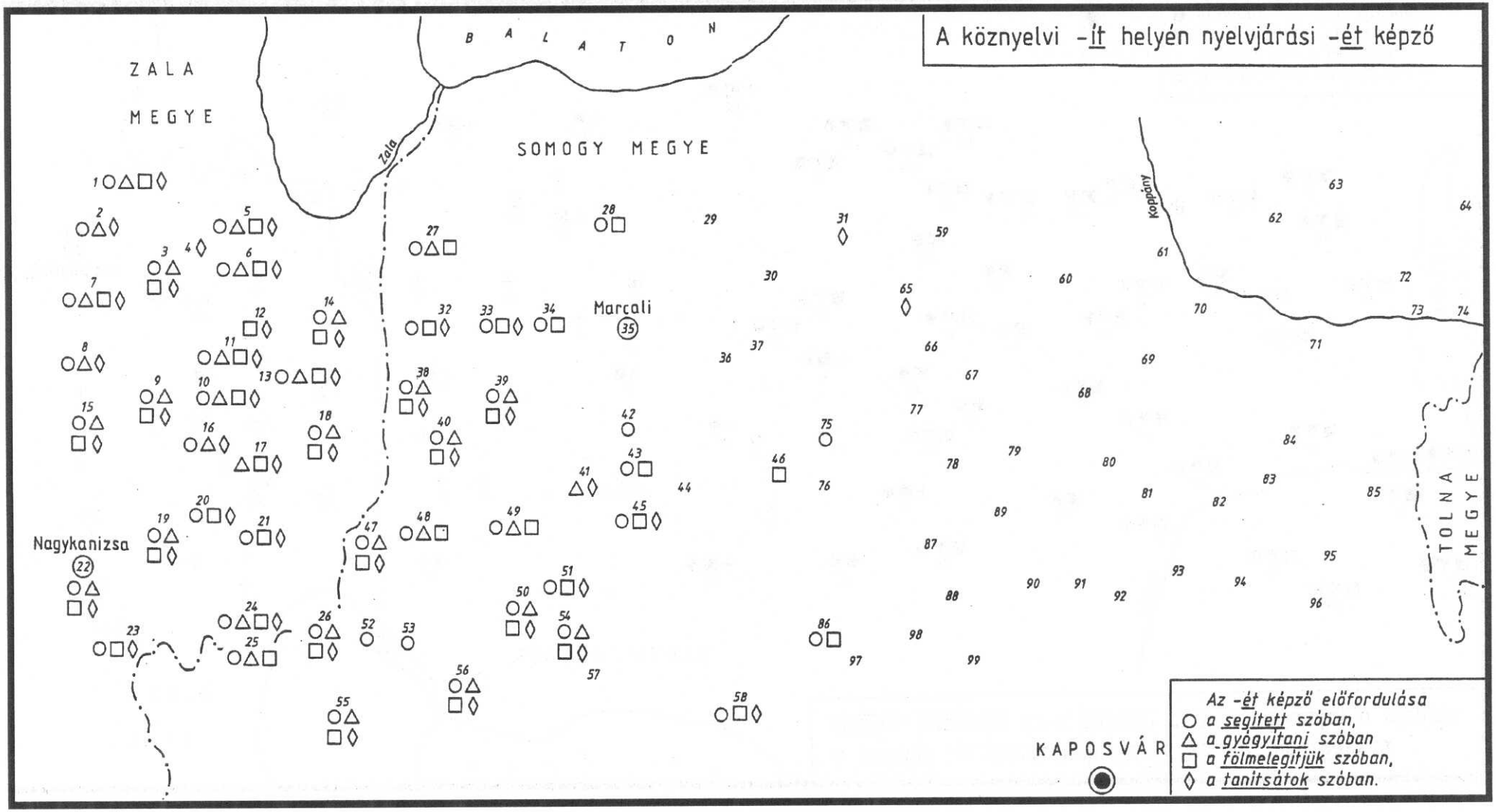
A köznyelvi -ít helyén nyelvjárási -ét képző
B A L A T O N
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
Zala
Koppány
TOLNA MEGYE
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
Az -ét képző előfordulása
a segített szóban,
a gyógyítani szóban
a fölmelegítjük szóban,
a tanítsátok szóban.

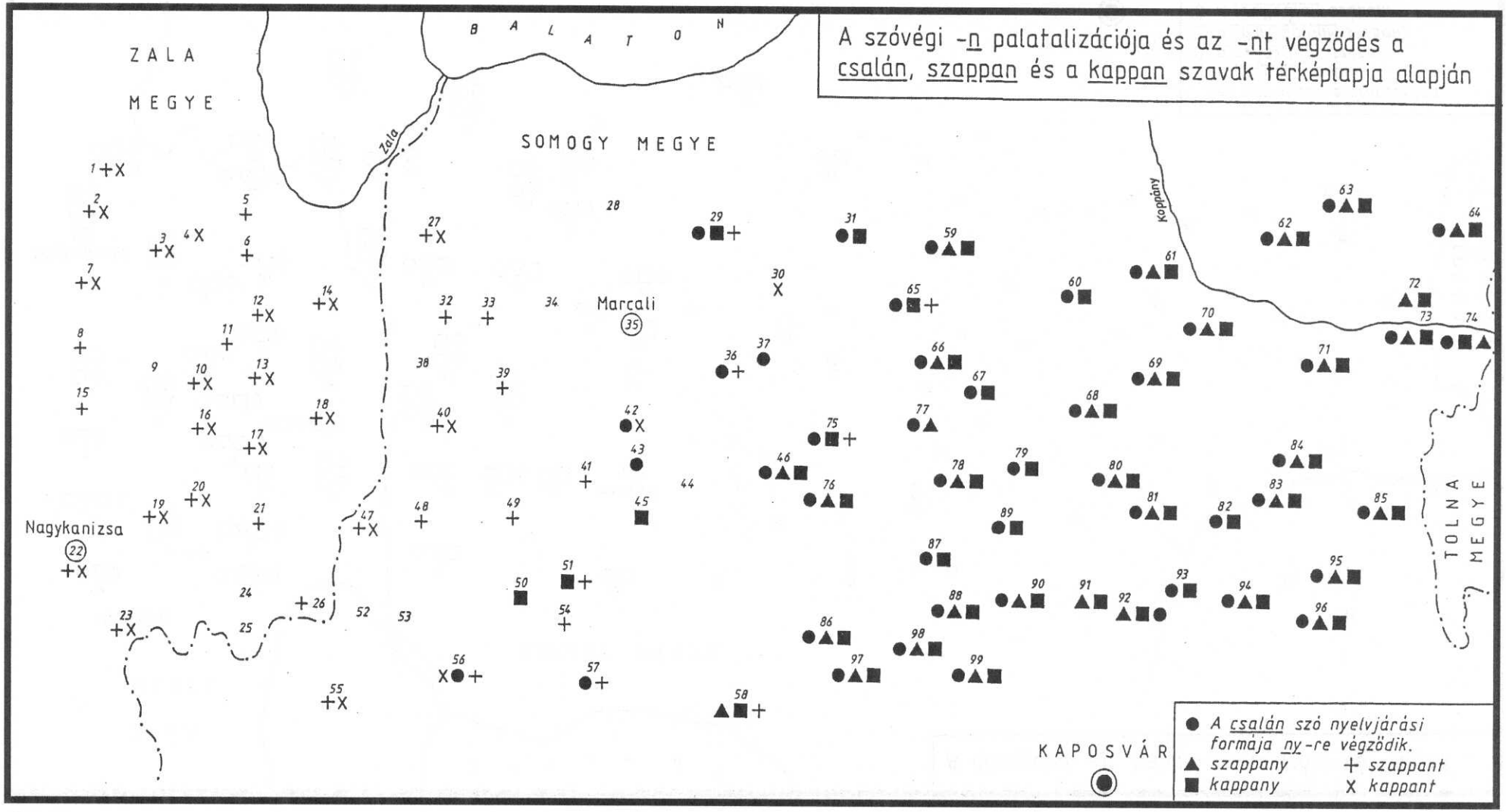
A szóvégi -n palatalizációja és az -nt végződés a csalán, szappan és a kappan szavak térképlapja alapján
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A csalán szó nyelvjárási formája ny-re végződik.
szappany
szappant
kappany
kappant

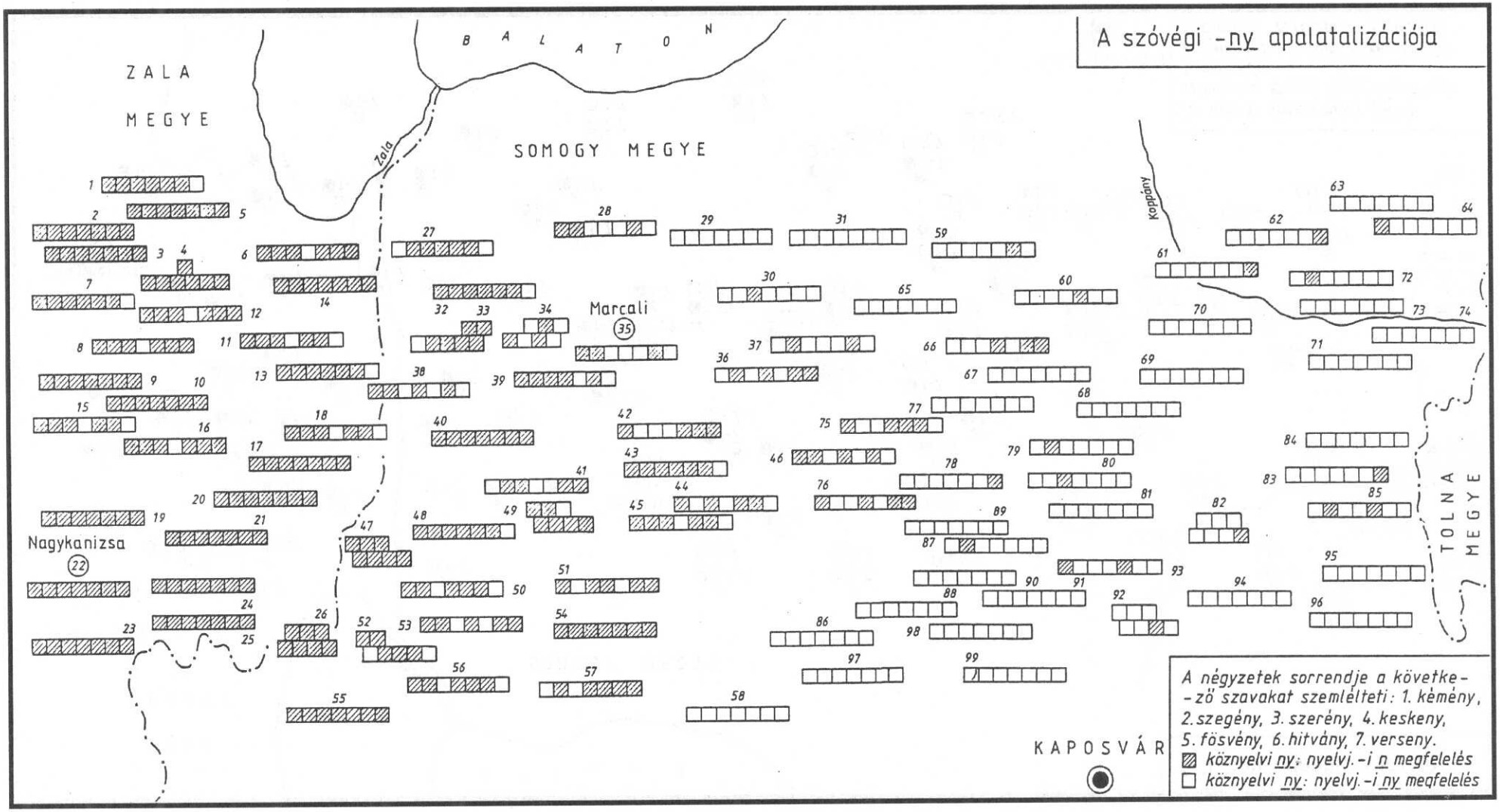
A szóvégi -ny apalatalizációja
B A L A T O N
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A négyzetek sorrendje a következő szavakat szemlélteti: 1. kémény, 2. szegény, 3. szerény, 4. keskeny, 5. fösvény, 6. hitvány, 7. verseny.
köznyelvi ny: nyelvj. -i n megfelelés
köznyelvi ny: nyelvj. -i ny megfelelés

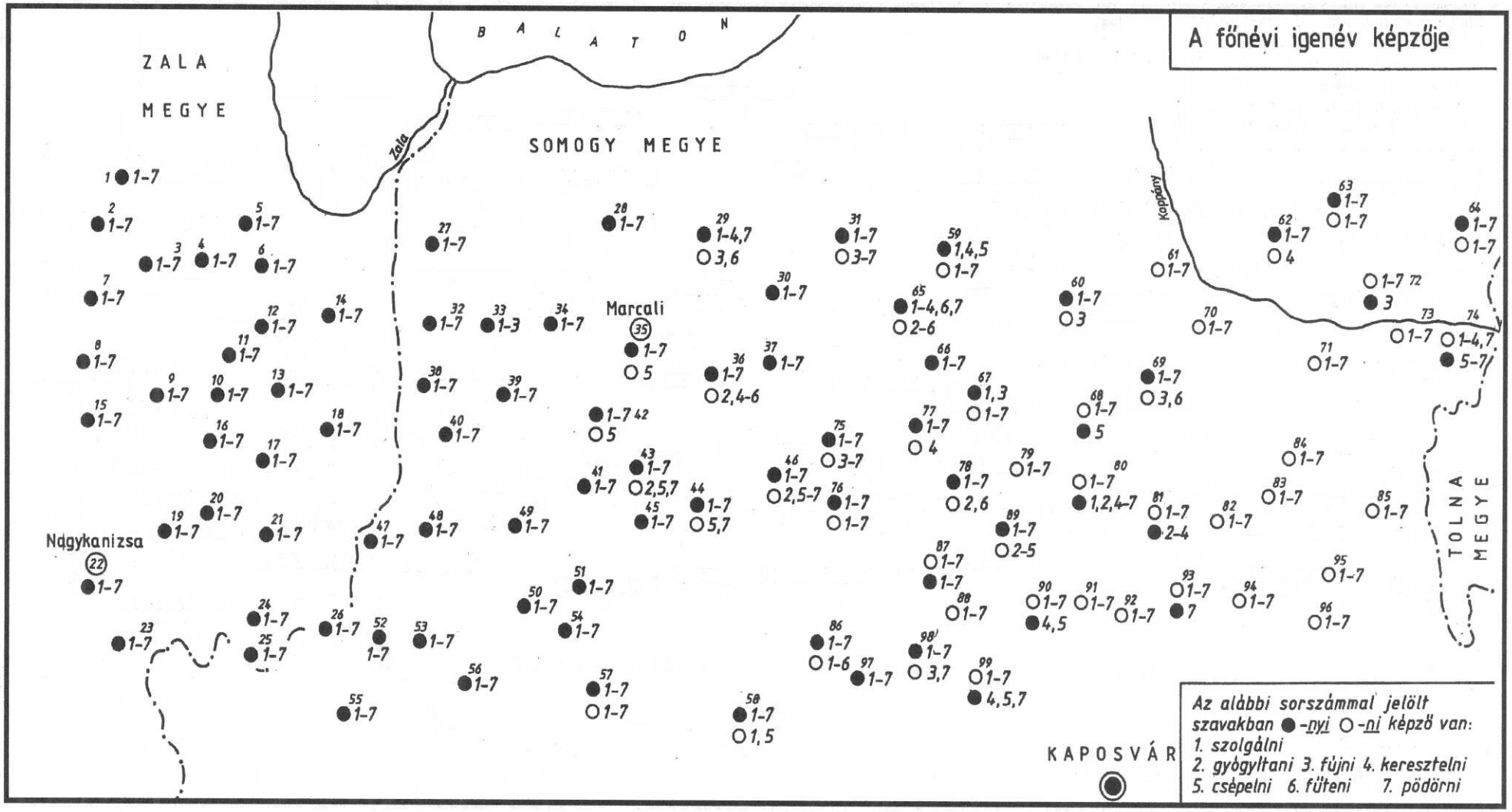
A főnévi igenév képzője
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
B A L A T O N
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
Az alábbi sorszámmal jelölt szavakban ● -nyi ○ -ni képző van:
1. szolgálni
2. gyógyítani 3. fújni 4. keresztelni
5. csépelni 6. fűteni 7. pödörni

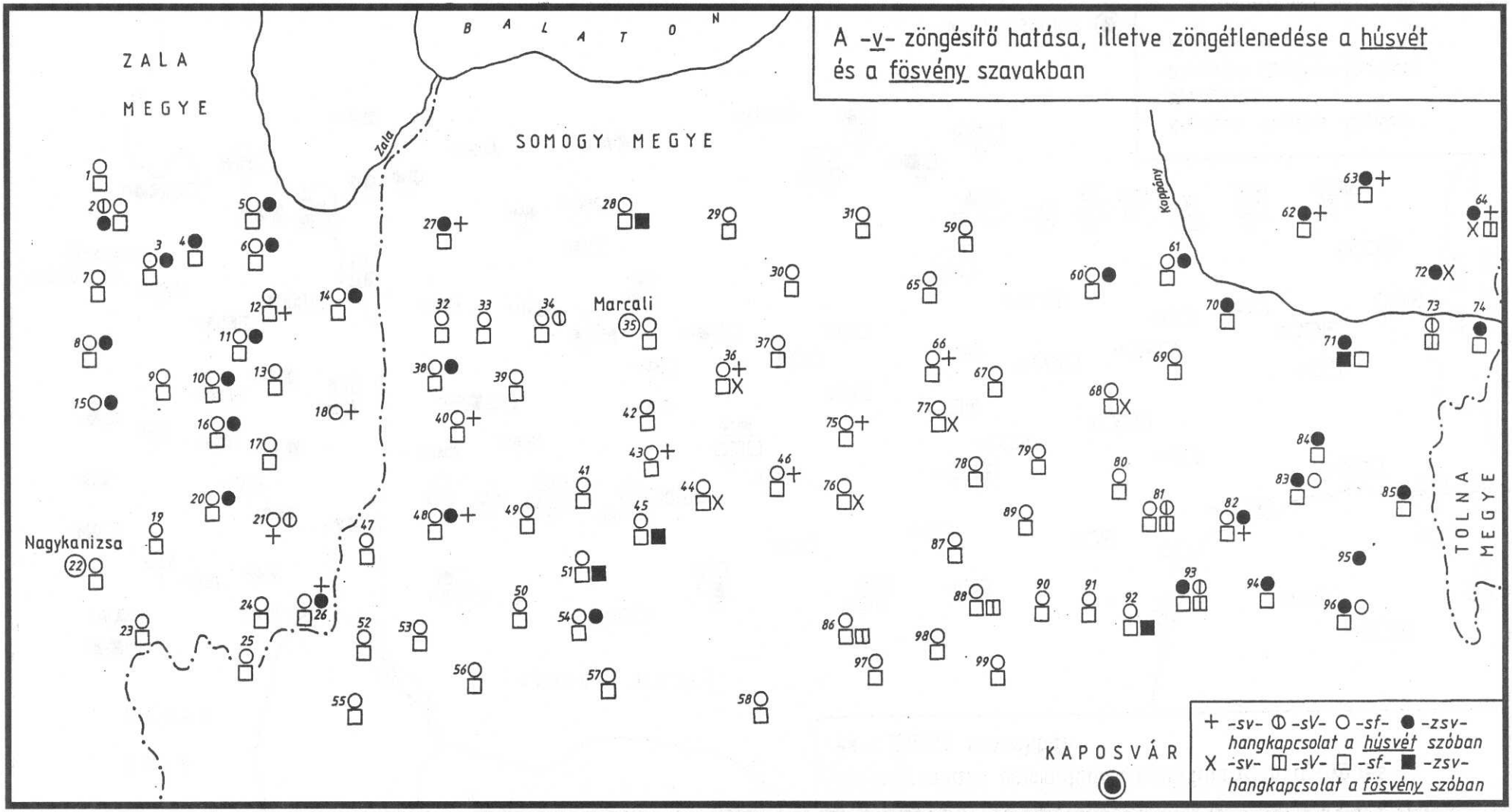
A -v- zöngésítő hatása, illetve zöngétlenedése a húsvét és a fösvény szavakban
BALATON
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
+ -sv- ⦶ -sV- ○ -sf- ● -zsv- hangkapcsolat a húsvét szóban
X -sv- ◫ -sV- □ -sf- ■ -zsv- hangkapcsolat a fösvény szóban

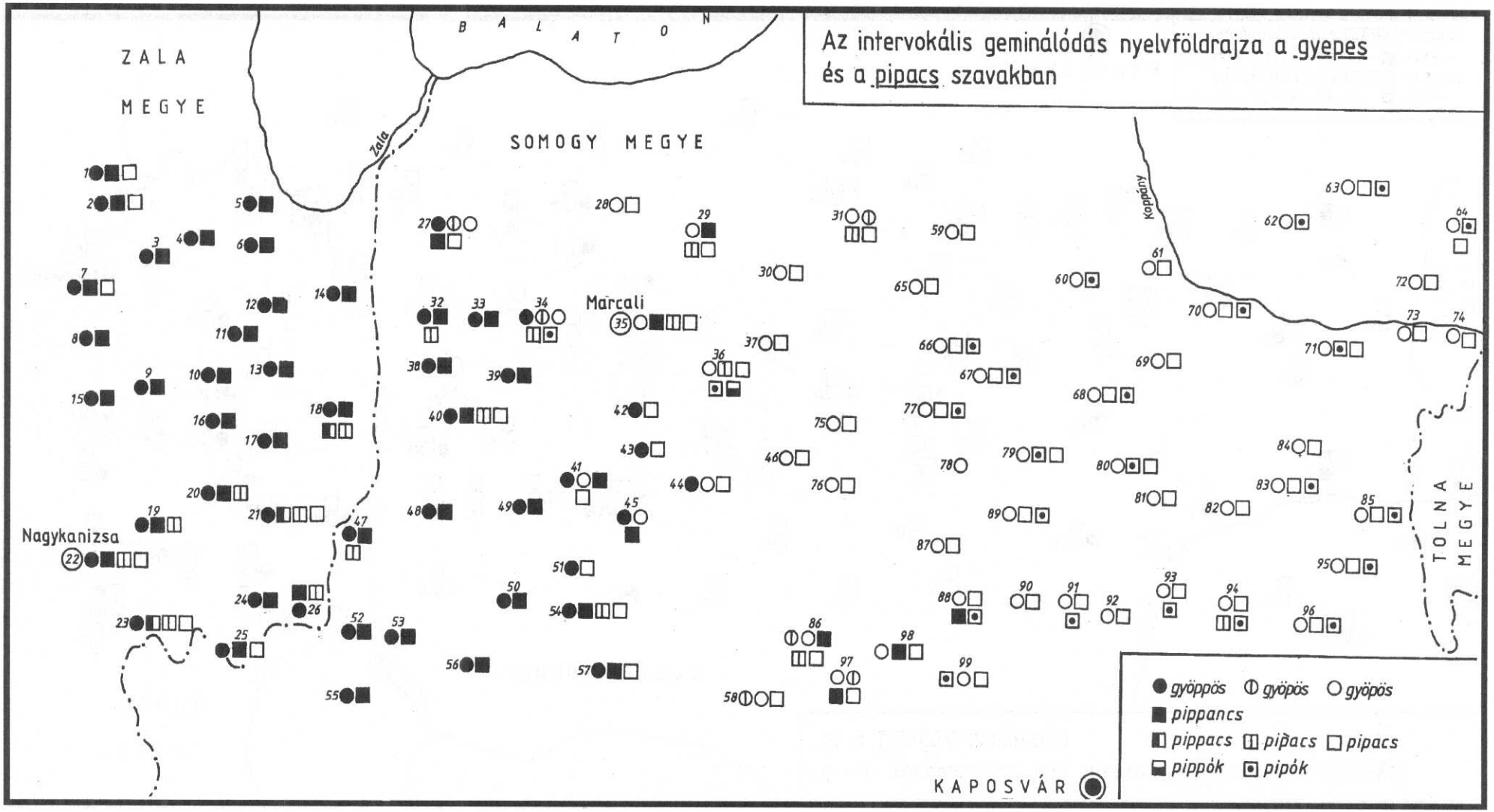
Az intervokális geminálódás nyelvföldrajza a gyepes és a pipacs szavakban
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
gyöppös gyöpös gyöpös
pippancs
pippacs pipacs pipacs
pippók pipók

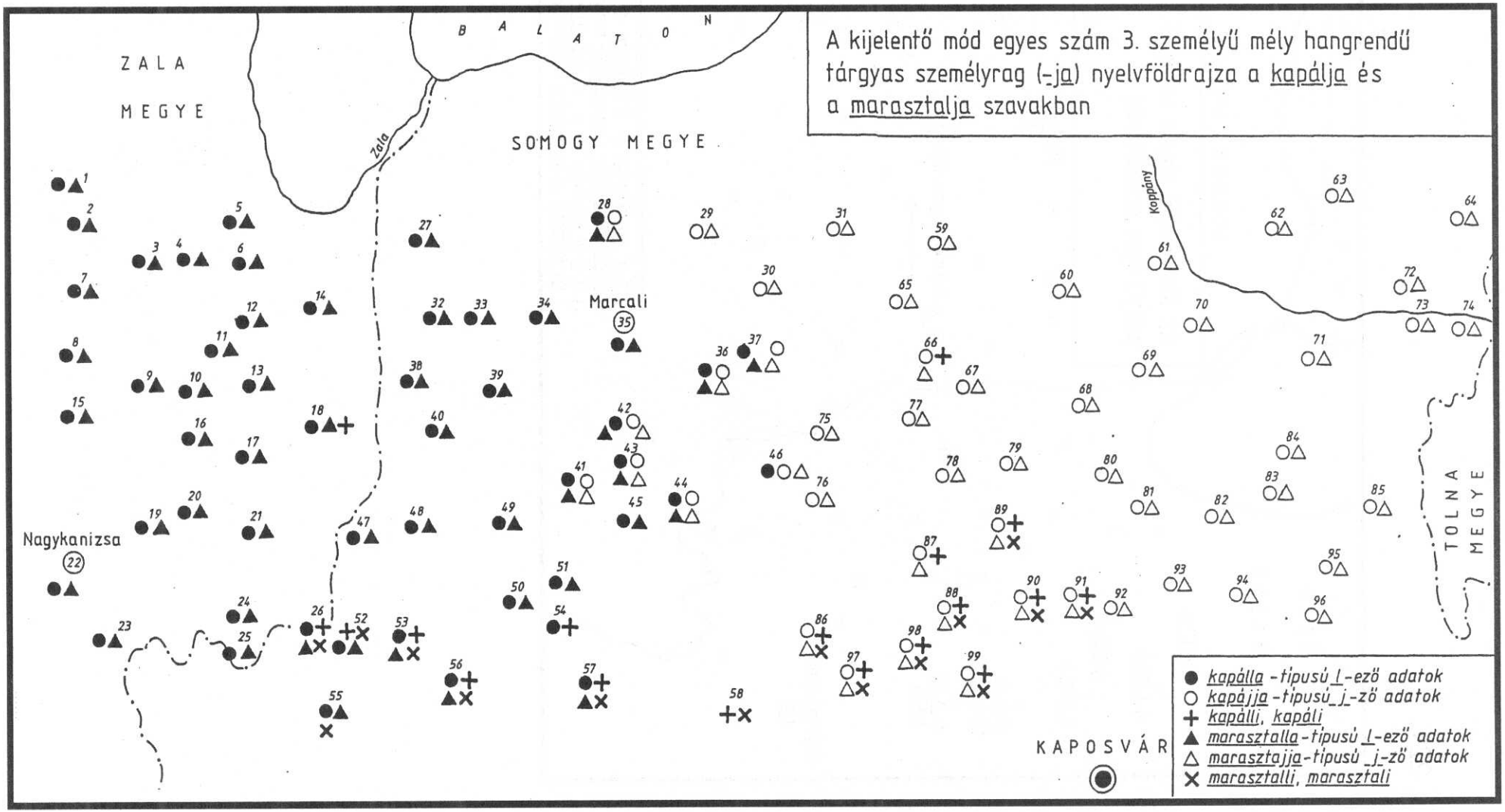
A kijelentő mód egyes szám 3. személyű mély hangrendű tárgyas személyrag (-ja) nyelvföldrajza a kapálja és a marasztalja szavakban
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
kapálla -típusú l-ező adatok
kapájja -típusú j-ző adatok
kapálli, kapáli
marasztalla -típusú l-ező adatok
marasztajja -típusú j-ző adatok
marasztalli, marasztali

221.

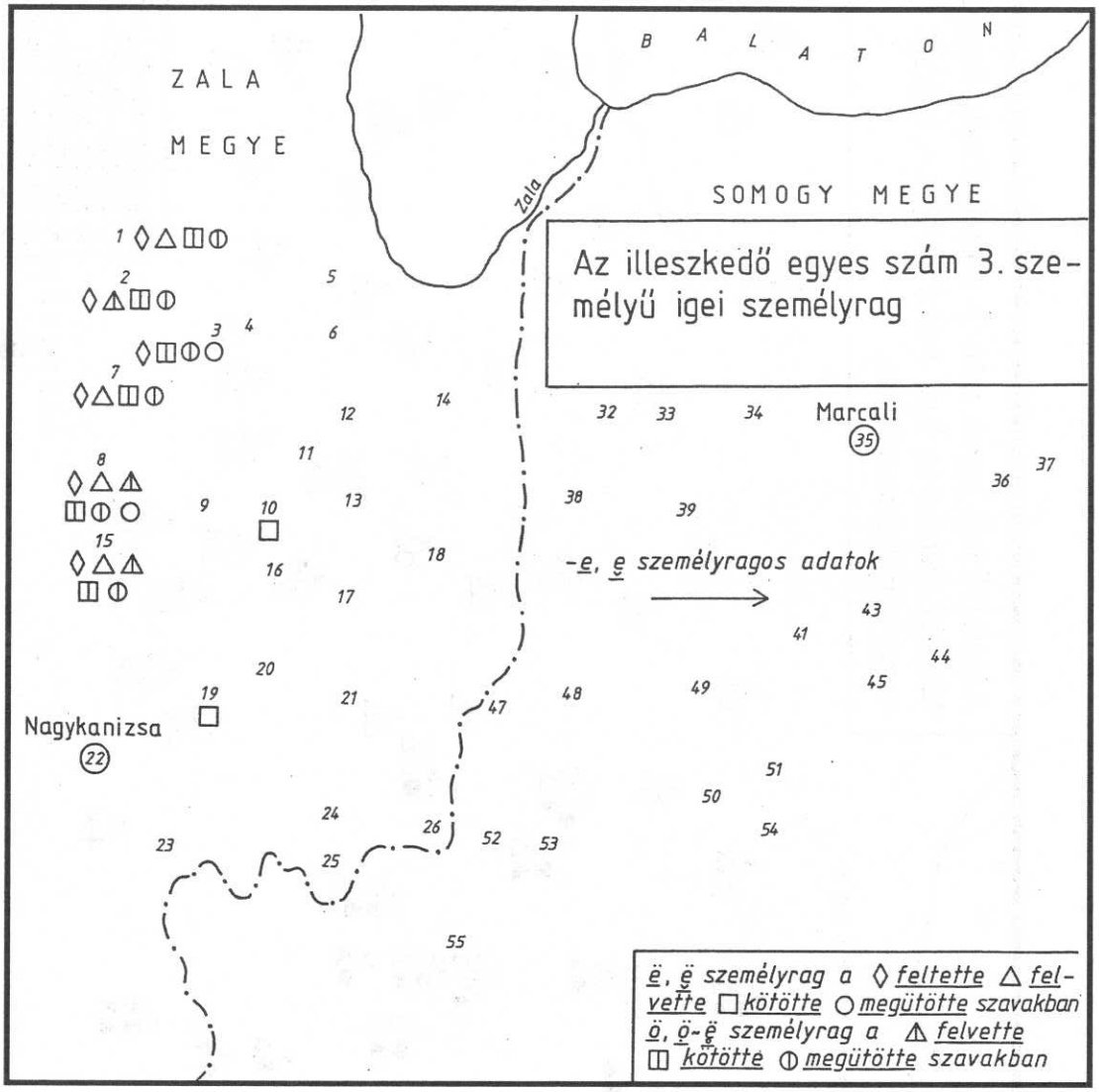
ZALA
MEGYE
B A L A T O N
SOMOGY MEGYE
Zala
Az illeszkedő egyes szám 3. személyű igei személyrag
Marcali
(35)
Nagykanizsa
(22)
-e, ë személyragos adatok
ë, ë személyrag a ◊ feltette △ felvette □ kötötte ○ megütötte szavakban
ö, ö-ë személyrag a ⚠ felvette
◫ kötötte ◑ megütötte szavakban

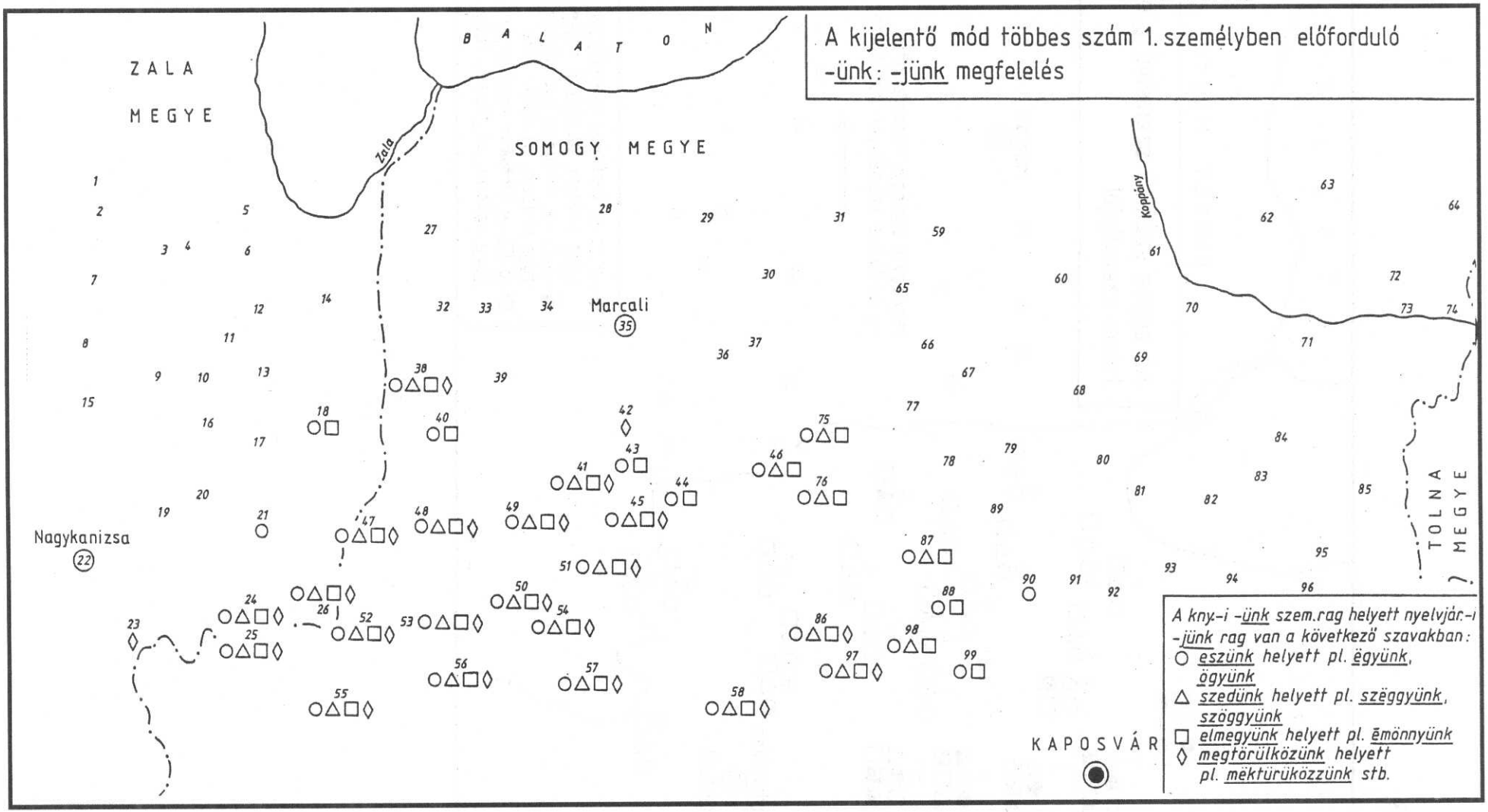
A kijelentő mód többes szám 1. személyben előforduló
-ünk: -jünk megfelelés
ZALA
MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA
MEGYE
BALATON
Zala
Kapós
Marcali
(35)
Nagykanizsa
(22)
KAPOSVÁR
A kny.-i -ünk szem.rag helyett nyelvjár.-i
-jünk rag van a következő szavakban:
○ eszünk helyett pl. ëgyünk,
ögyünk
△ szedünk helyett pl. szëggyünk,
szöggyünk
□ elmegyünk helyett pl. ëmönnyünk
◊ megtörülközünk helyett
pl. mëktürüközzünk stb.

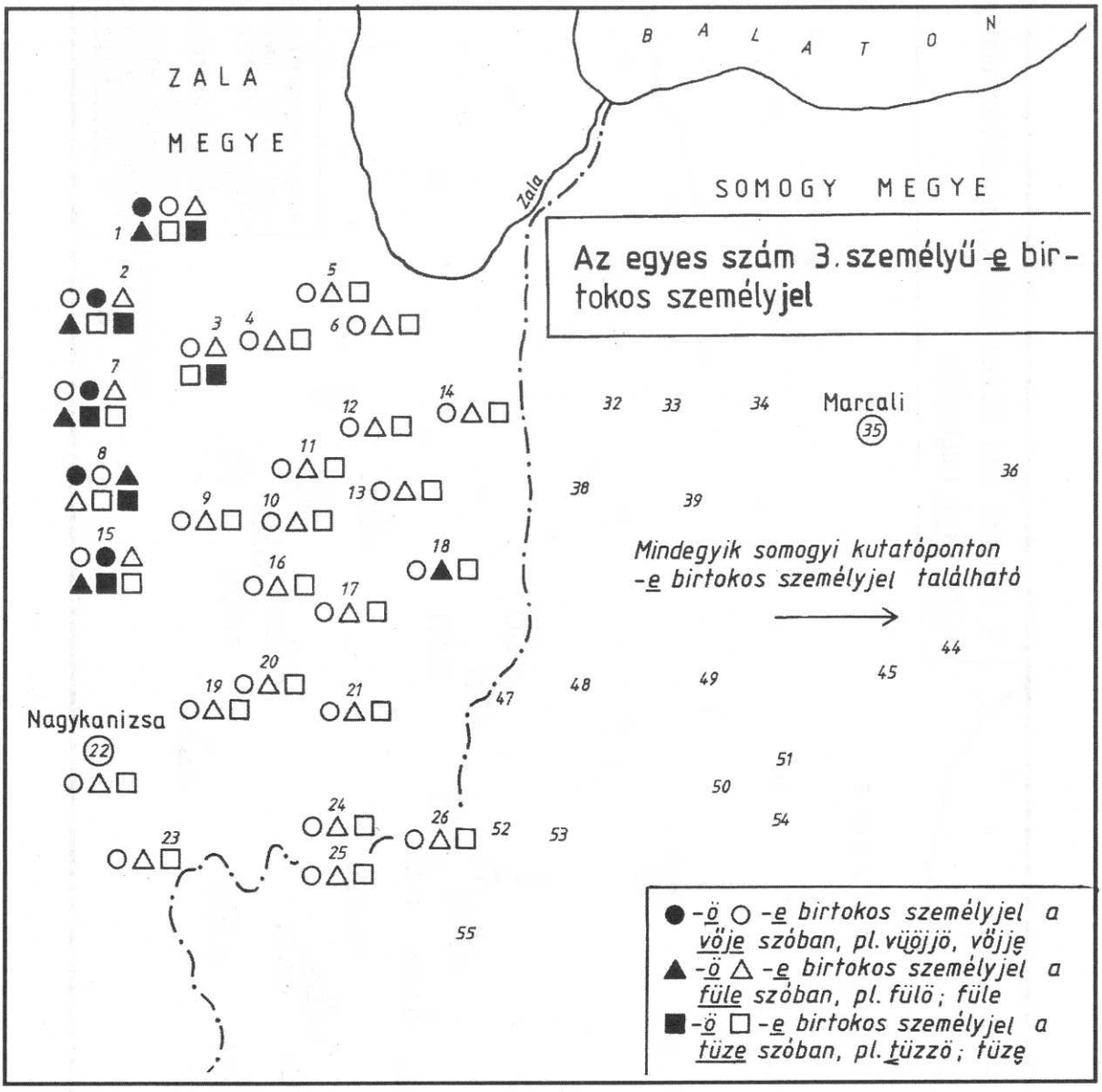
ZALA
MEGYE
BALATON
SOMOGY MEGYE
Zala
Az egyes szám 3. személyű -e birtokos személyjel
Marcali
(35)
Nagykanizsa
(22)
Mindegyik somogyi kutatóponton -e birtokos személyjel található
● -ö ○ -e birtokos személyjel a vője szóban, pl. vüöjjö, vőjje
▲ -ö △ -e birtokos személyjel a füle szóban, pl. fülö; füle
■ -ö □ -e birtokos személyjel a tüze szóban, pl. tüzzö; tüzę

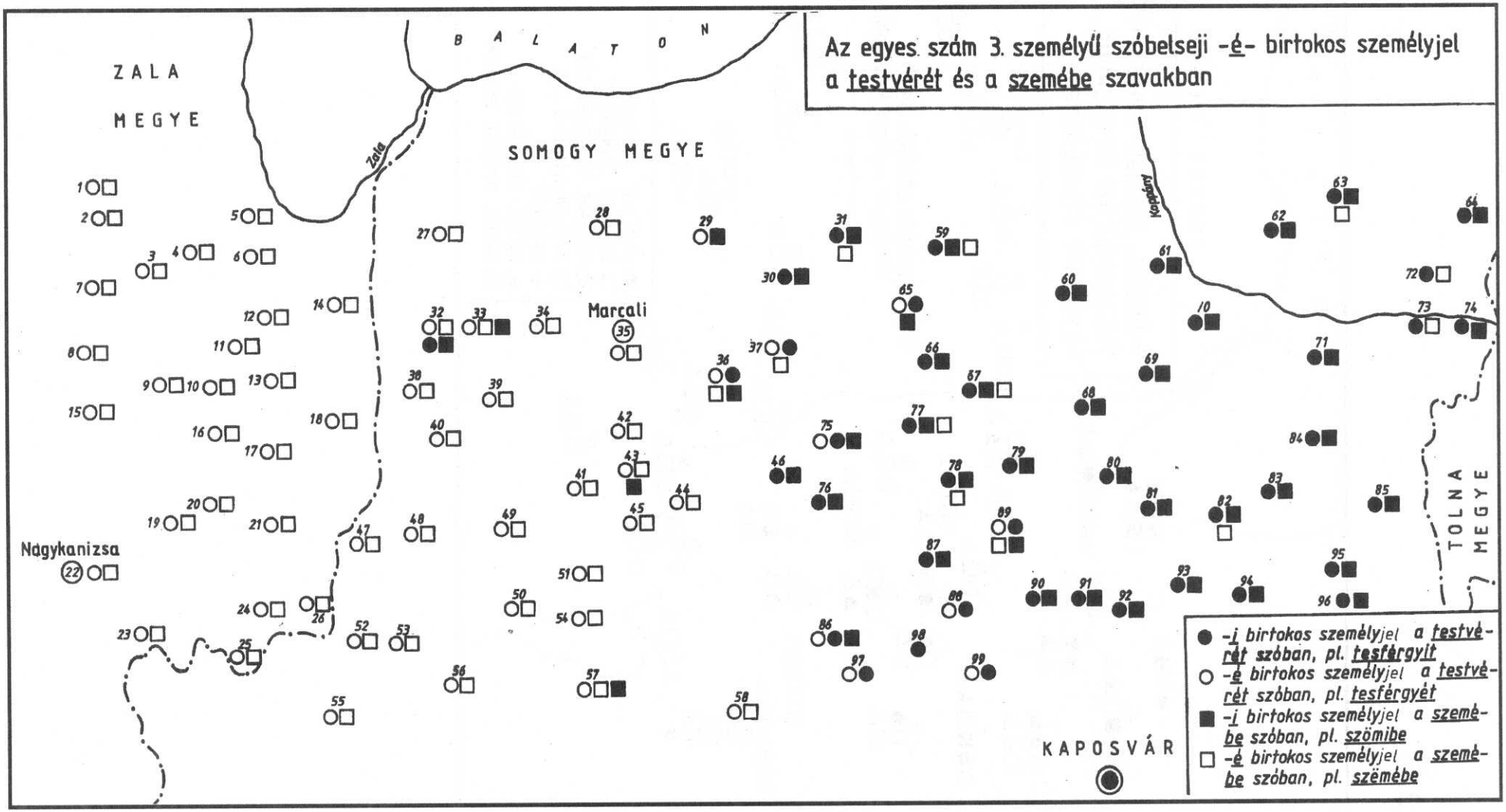
Az egyes szám 3. személyű szóbelseji -é- birtokos személyjel a testvérét és a szemébe szavakban
B A L A T O N
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
Zala
Kapós
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
-i birtokos személyjel a testvérét szóban, pl. tesférgyit
-é birtokos személyjel a testvérét szóban, pl. tesférgyét
-i birtokos személyjel a szemébe szóban, pl. szömibe
-é birtokos személyjel a szemébe szóban, pl. szömébe

225.

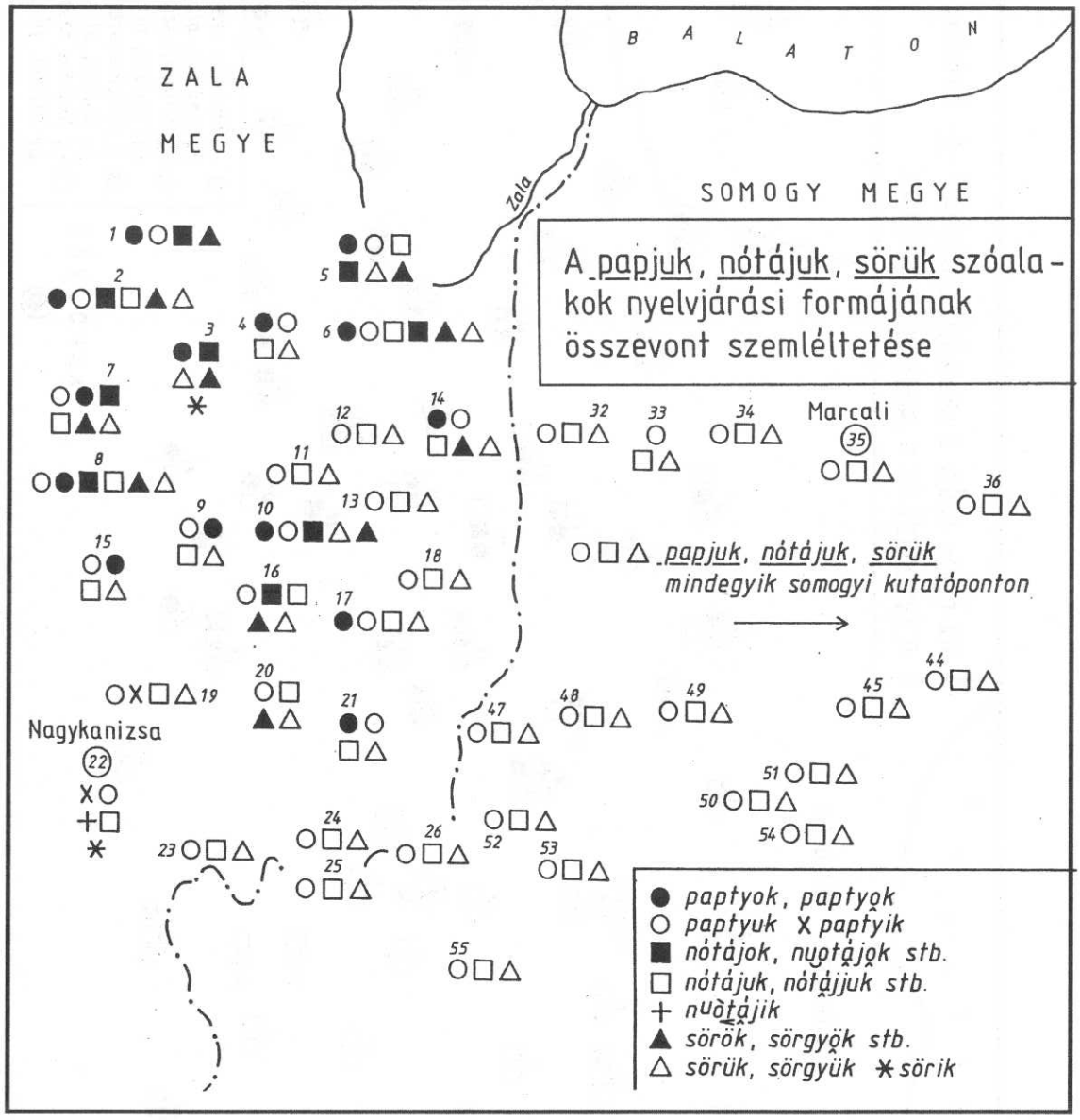
ZALA
MEGYE
BALATON
SOMOGY MEGYE
Zala
A papjuk, nótájuk, sörük szóalakok nyelvjárási formájának összevont szemléltetése
papjuk, nótájuk, sörük
mindegyik somogyi kutatóponton
Nagykanizsa
Marcali
paptyok, paptyok
paptyuk X paptyik
nótájok, nuptájok stb.
nótájuk, nótájjuk stb.
+ nuótájik
sörök, sörgyök stb.
sörük, sörgyük * sörik

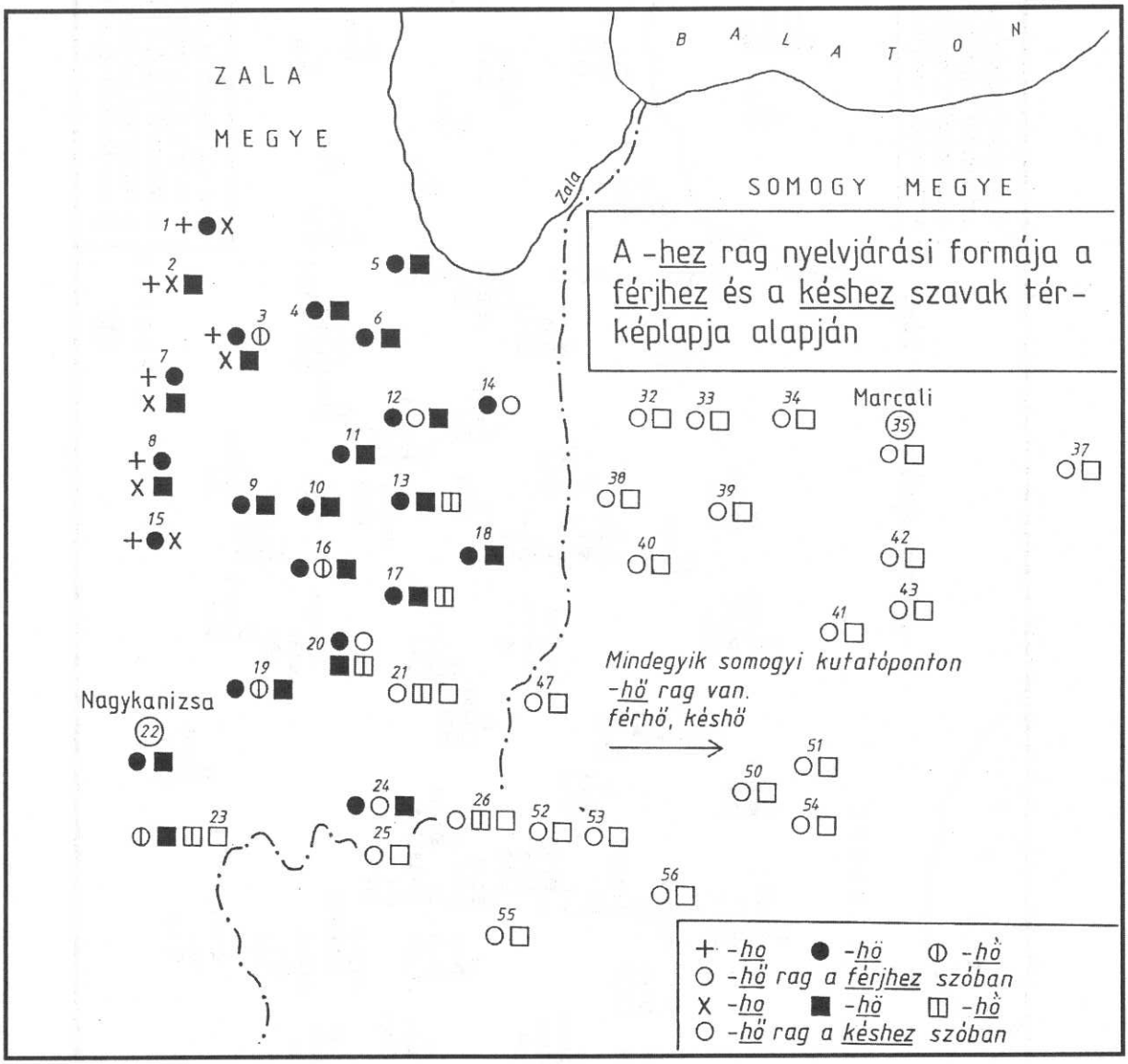
ZALA
MEGYE
B A L A T O N
SOMOGY MEGYE
Zala
A -hez rag nyelvjárási formája a férjhez és a késhez szavak térképlapja alapján
Marcali
Nagykanizsa
Mindegyik somogyi kutatóponton -hö rag van.
férhö, késhö
+ -ho ● -hö ◐ -hȍ
○ -hö rag a férjhez szóban
X -ho ■ -hö ◫ -hȍ
○ -hö rag a késhez szóban

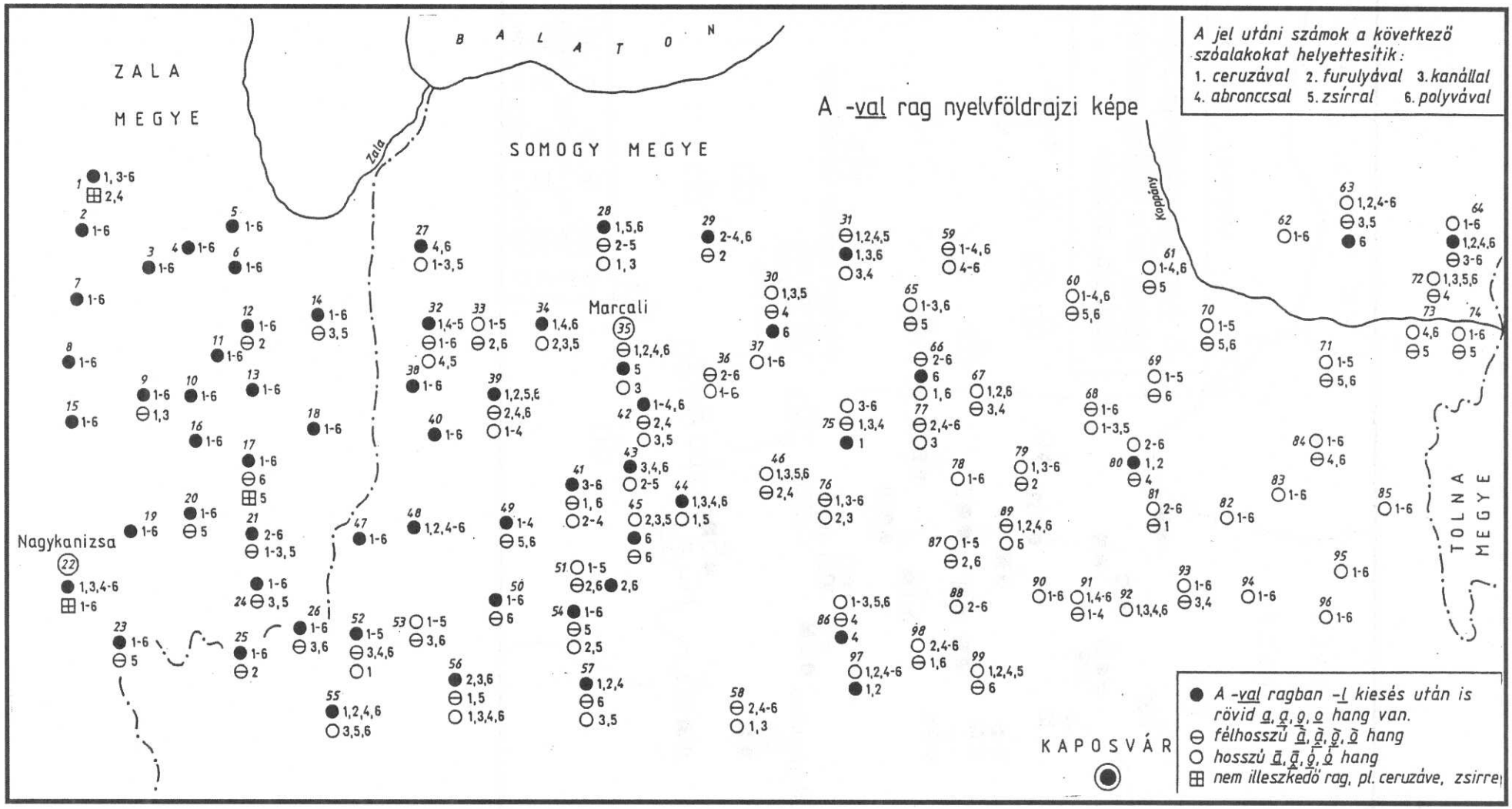
A -val rag nyelvföldrajzi képe
A jel utáni számok a következő szóalakokat helyettesítik:
1. ceruzával 2. furulyával 3. kanállal
4. abronccsal 5. zsírral 6. polyvával
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Koppány
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
● A -val ragban -l kiesés után is rövid a, á, e, o hang van.
⊖ félhosszú ā, ā, ē, ō hang
○ hosszú ā, á, é, ó hang
⊞ nem illeszkedő rag, pl. ceruzáve, zsirre

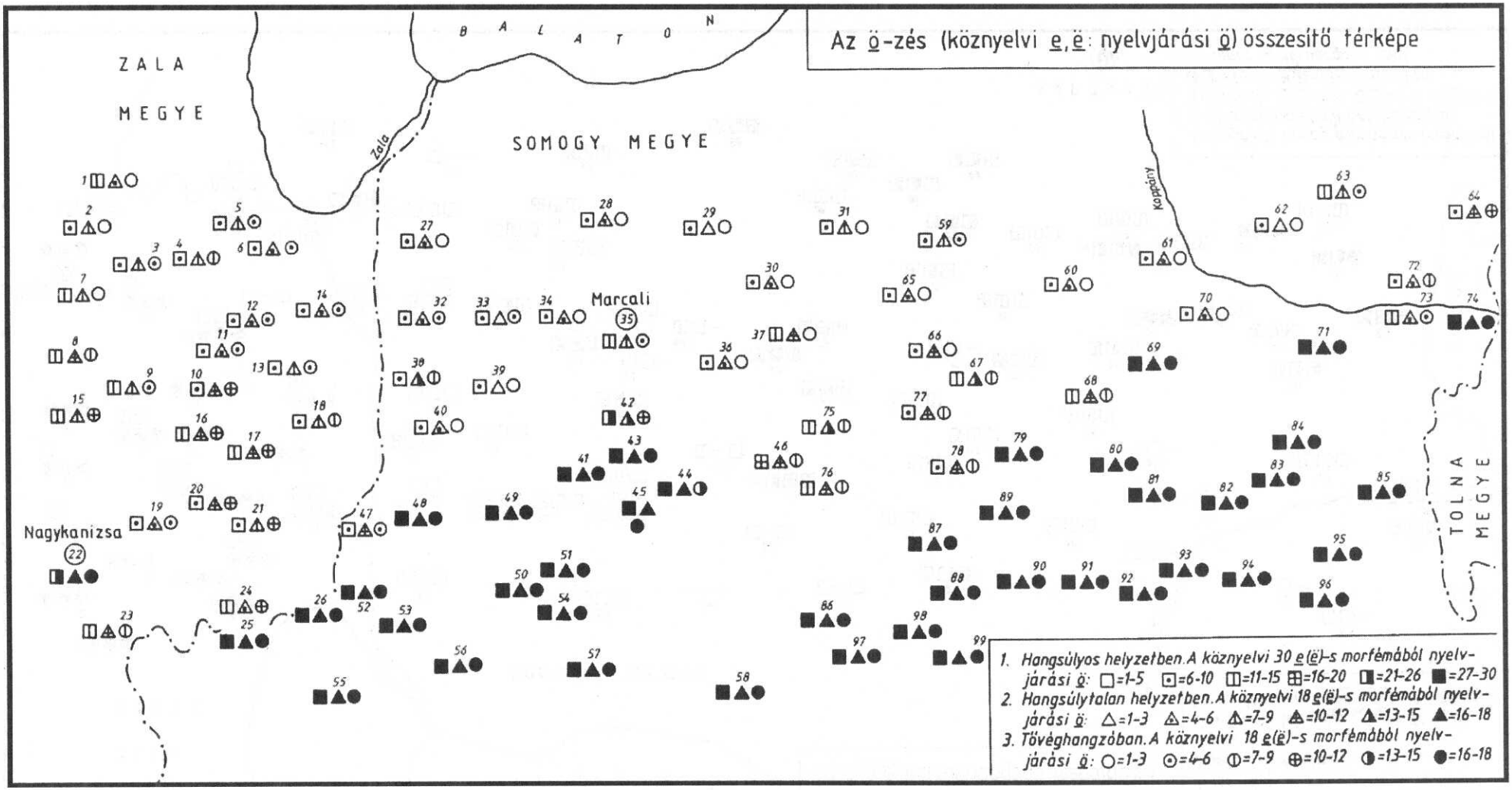

Mj. A statisztikai feldolgozásban a következő morfémák szerepelnek: Hangsúlyos helyzet (1. szótag): *betlehemesek, csendőr, enném, eszel, eszünk, ettem, fecske, fegyelem, festékes, gyepes, hegy, kell, kenyér, keresztelni, len, leszel, megye, megyek, meggyhez, menetelnek, mentek, menye, persely, reggel, szedünk, szegény, szemébe, szemérmes, szerencsés, szerény.* Hangsúlytalan helyzet: *berek, cseresznye, ezer, fegyelem, gyereke, helyettese, kemencében, keresztelni, keskeny, lélek, lepedő, levegő, méter, péntek, sekrestye, selyem, szeptember, verseny.* Tővéghangzóban: *benzines, ecetes, festékes, szemérmes, veszélyes, kések, miniszterek, színészek, lécet, receptet, széken, szépen, lelkem, megyek, elteszem, fizetett, segített, emeljen fel.*

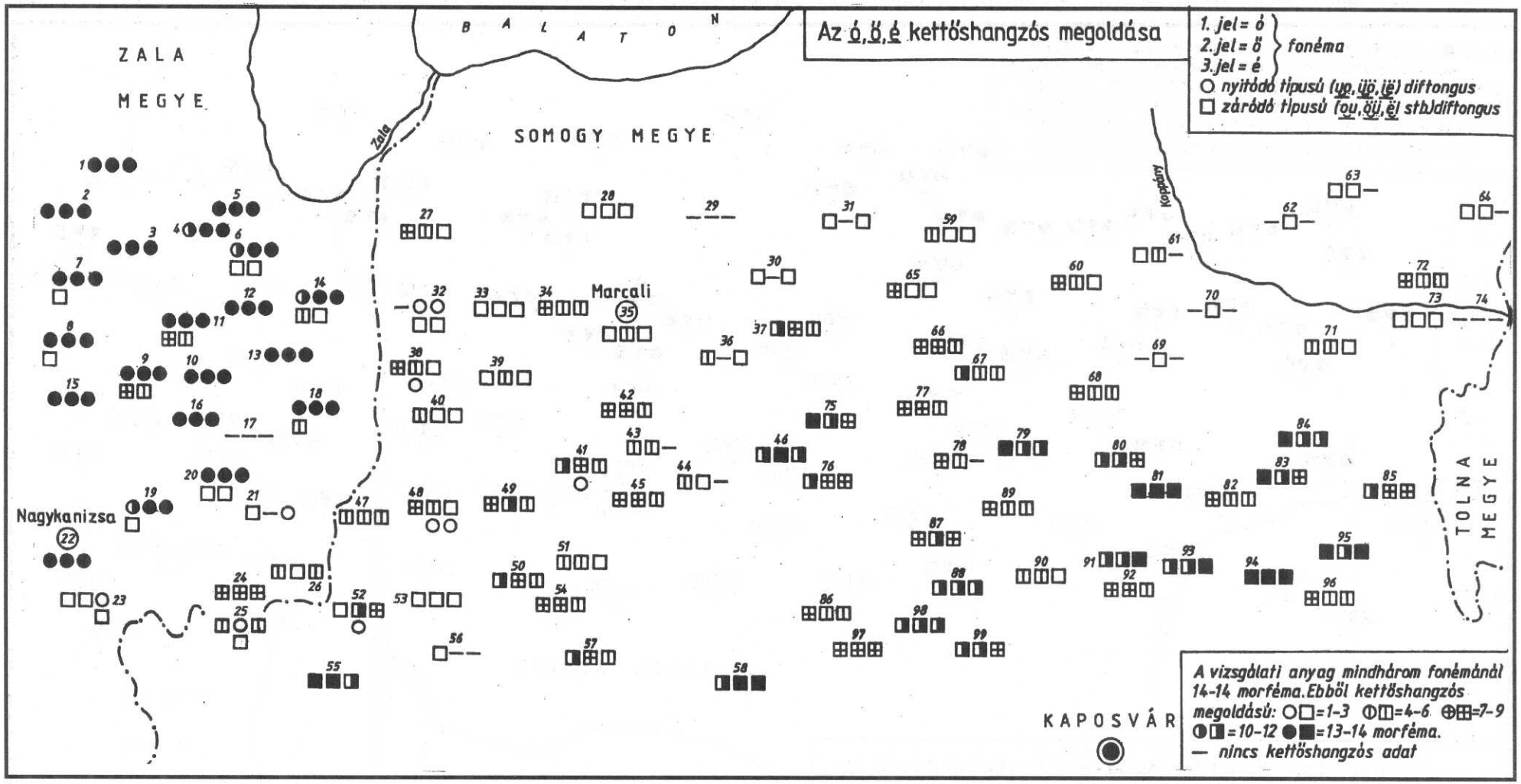
Az ó,ő,é kettőshangzós megoldása
1. jel = ó
2. jel = ő
3. jel = é
} fonéma
○ nyitódó típusú (uo, üö, ië) diftongus
□ záródó típusú (ou, öü, ëi stb.)diftongus
ZALA MEGYE
SOMOGY MEGYE
TOLNA MEGYE
BALATON
Zala
Kapos
Marcali
Nagykanizsa
KAPOSVÁR
A vizsgálati anyag mindhárom fonémánál 14-14 morféma. Ebből kettőshangzós megoldású: ○□=1-3 ◐◫=4-6 ⊕⊞=7-9 ◑■=10-12 ●■=13-14 morféma.
— nincs kettőshangzós adat

Adatbeírásos térképlapok és dunántúli áttekintő térképek
(230-306. sz.)

230. kenyér FON. Mi a neve a lisztből készült mindennapi tápláléknak, amit a pékek sütnek? (70)

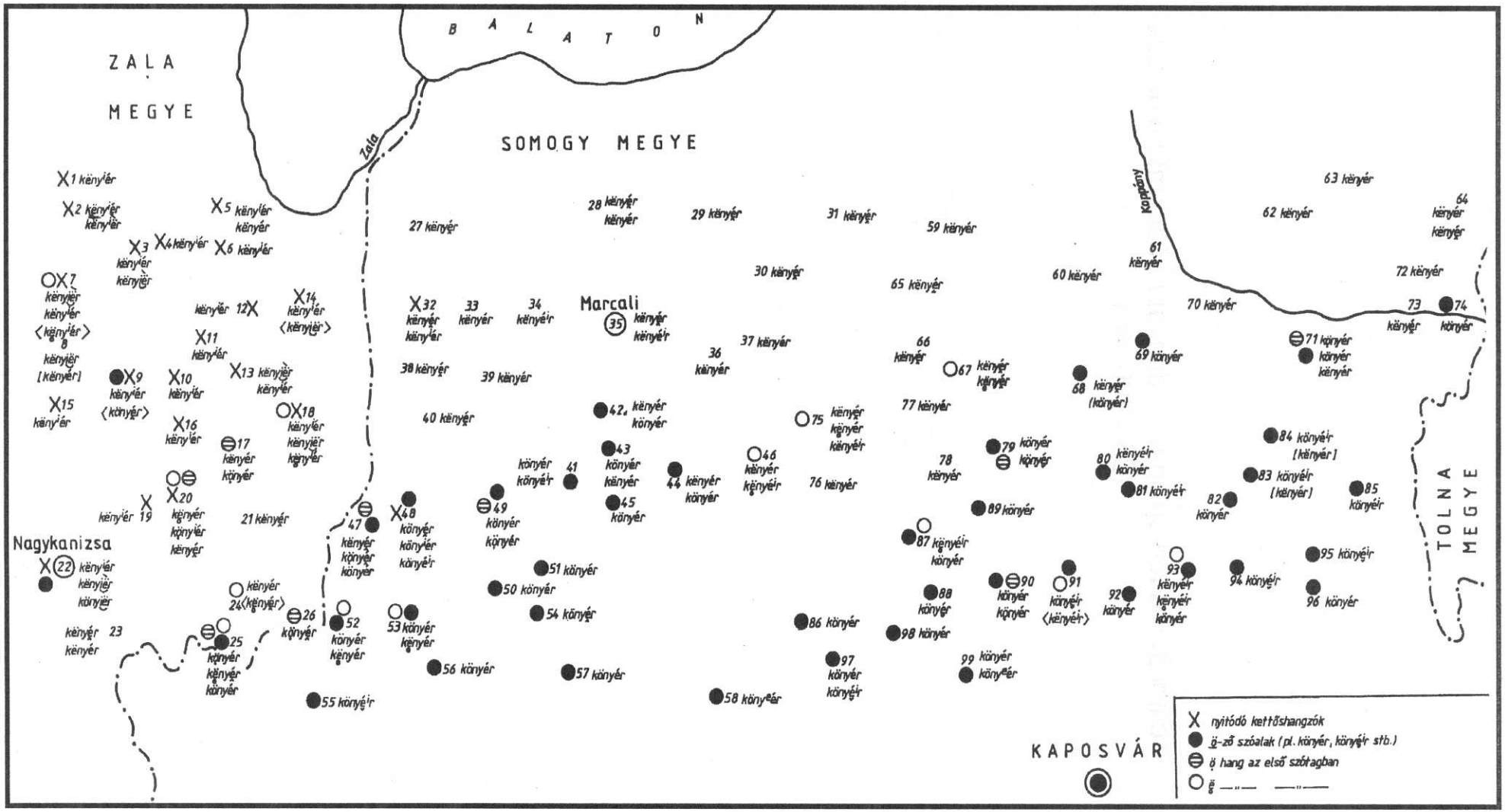

II 26: *kǫnyér, [kënyér]* 32: *kënyér* 41, 45, 93, 97: *[kënyér]*

230/a. kenyér: ~MNyA. 1029.

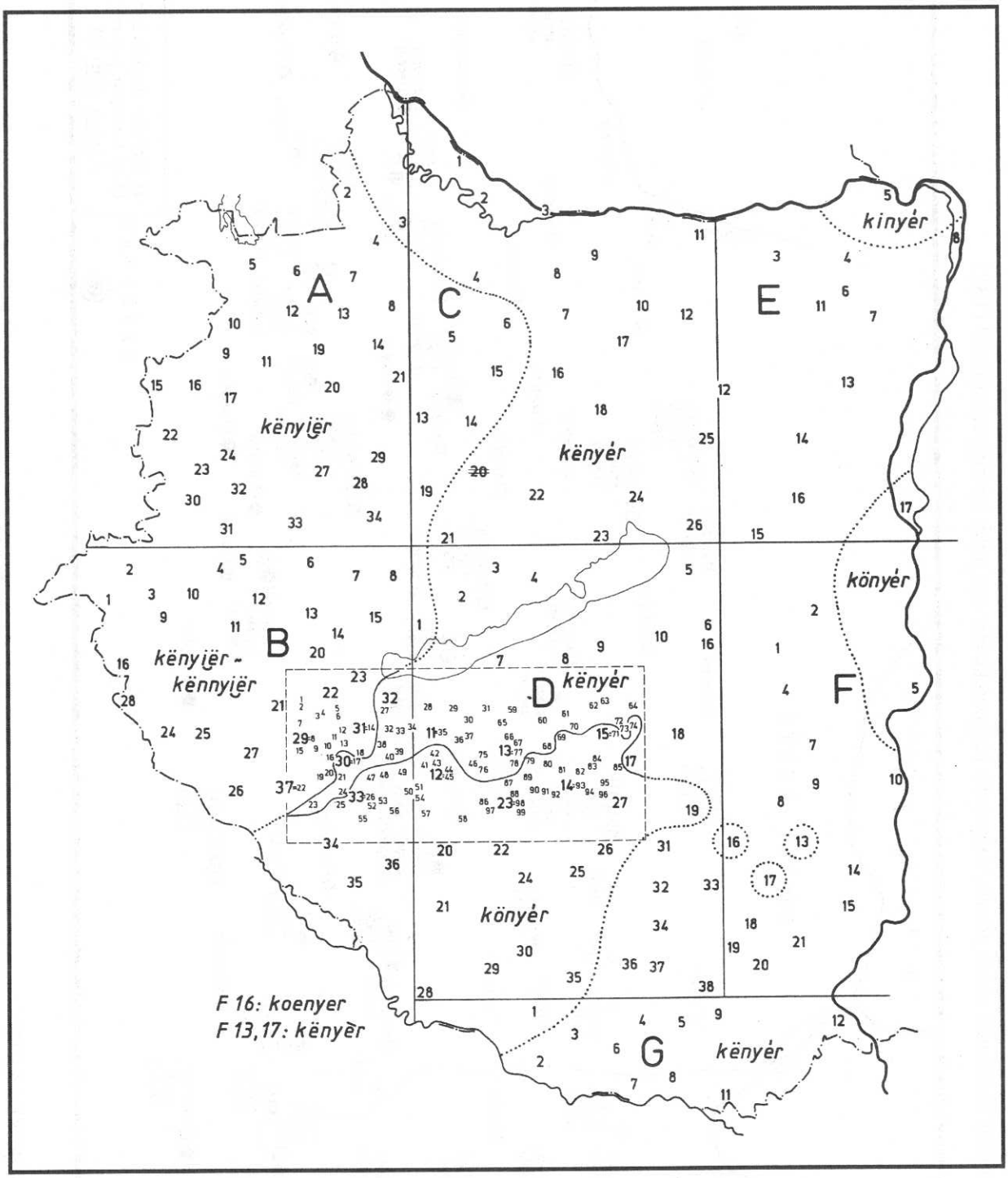

231. szegény FON. Amikor valakinek nincs pénze, vagy csak nagyon kevés van neki, az milyen ember? (132)

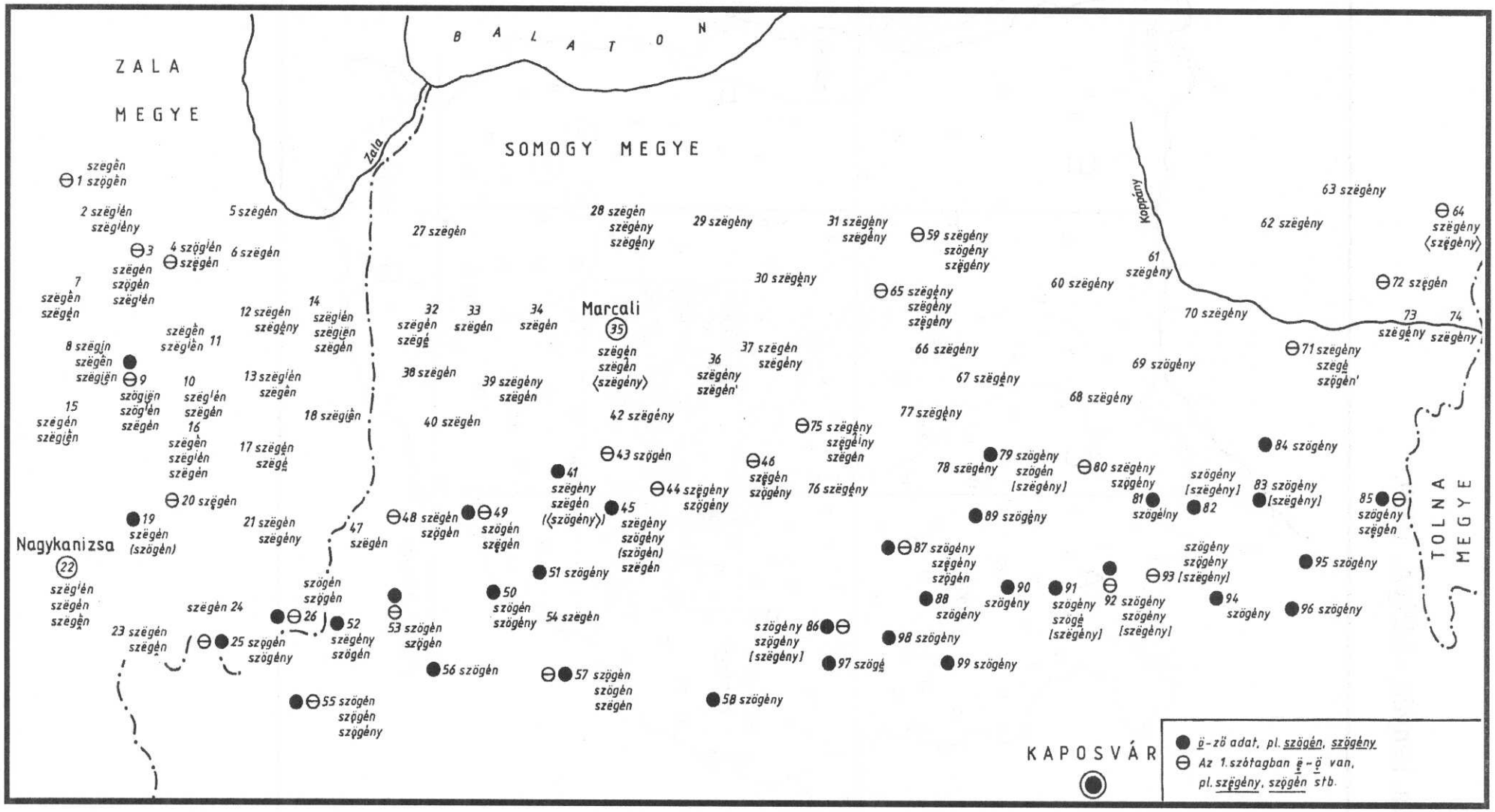

II 9: *szëgé́n* 26: *szëgén, [szëgény]* 80: *szëgény.*

231/a. szegény:~MNyA. 718.

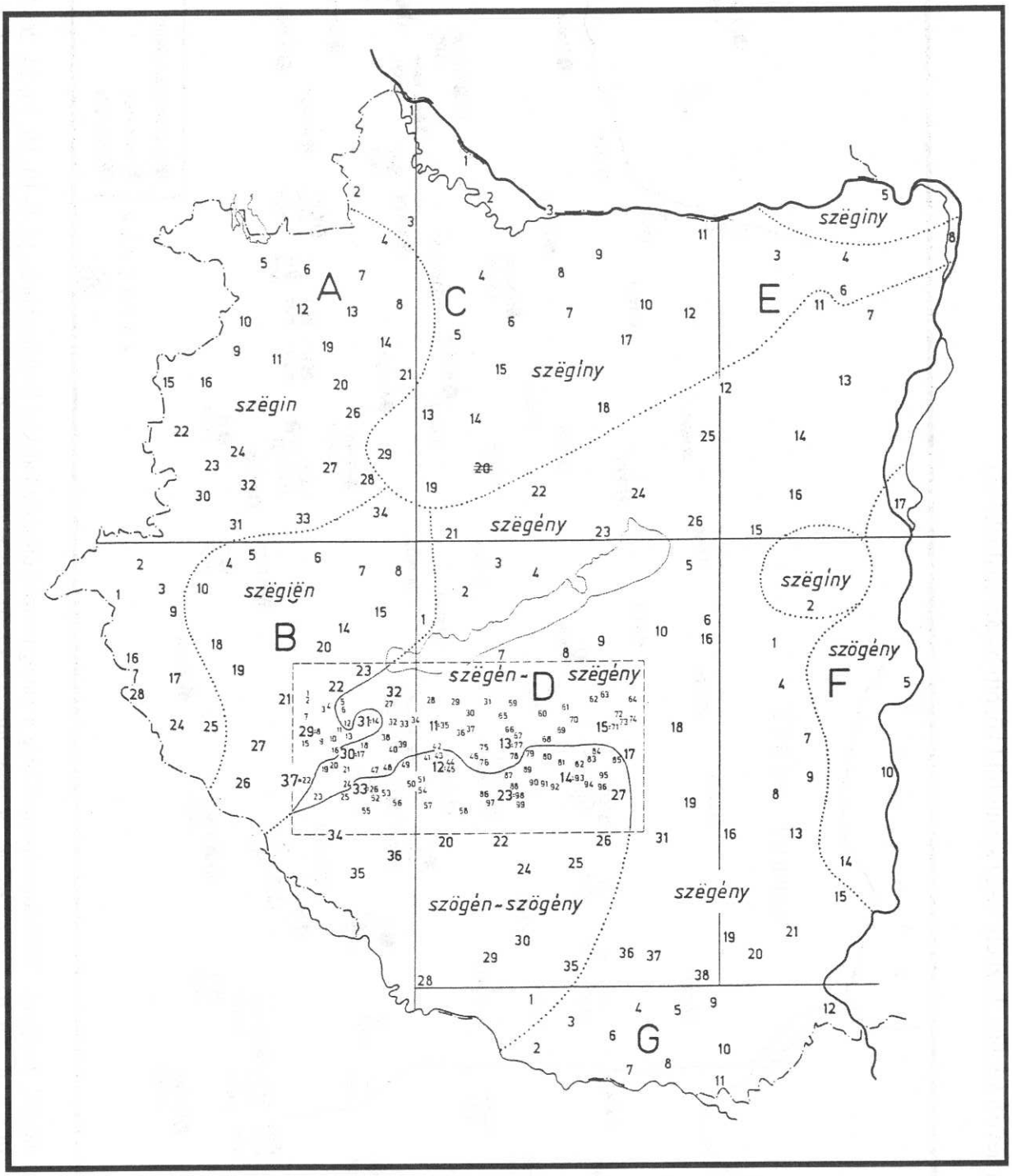

232. megye FON. Mi a neve a két ház, házhely vagy szántóföld közötti határvonalnak? (5)

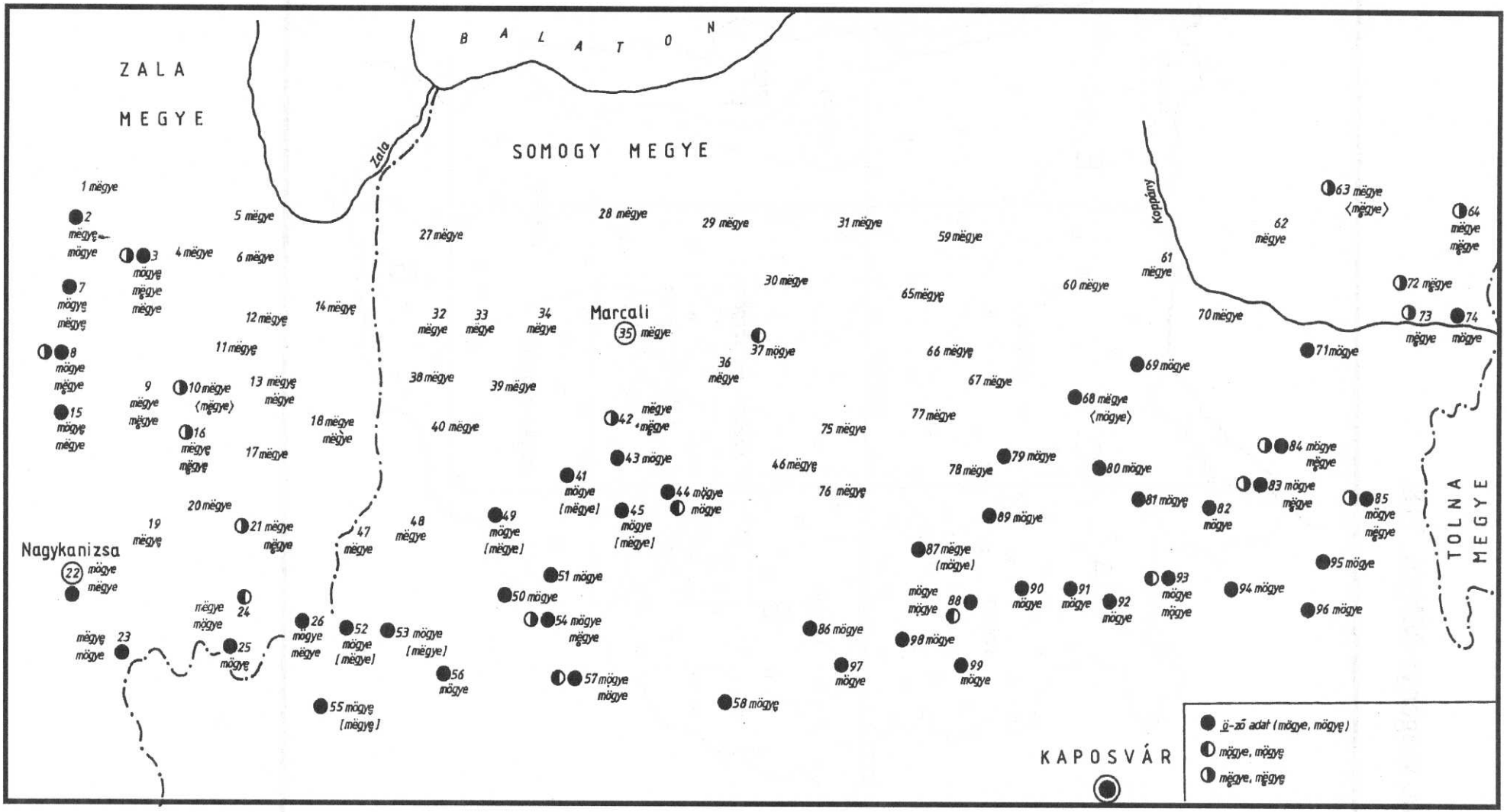

II 25: *mögyę* 88: *mëgye* 93: *mëgye, [mëgye].* Több kutatópontról még a *mezsgye* szó különböző alakjai is előkerültek., pl. 8–10, 16, 19, 24, 26–28, 31, 36, 40, 43, 48, 59, 65, 66, 78, 87: *mëzsgye* 2, 16, 19, 67, 77: *mëzsgyę* 8: *mẹ̈zsgye* 37, 82, 91, 92: *mözsgye* 24: *mọ̈zsgye* 18: *mözsgyę.* A *megye* szót adatközlőim egy része hivatalos használatú szónak tekintette, részben ezzel magyarázható az *ö*-ző területen előforduló több köznyelvies és átmeneti alak.

233. keskeny FON. Mi a széles ellentéte? (157)

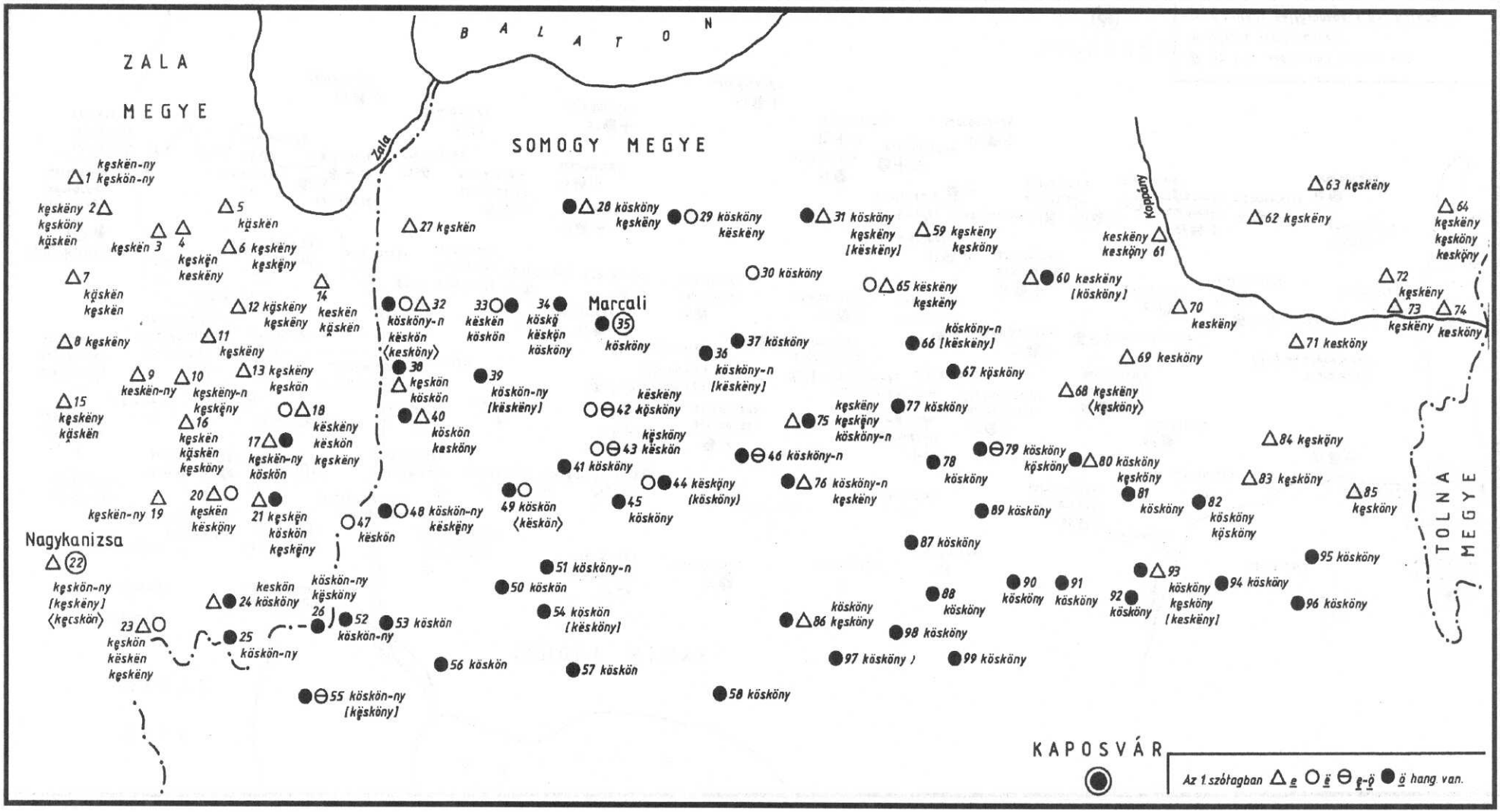

II 7: *<ke̲skëny>* 44: *[këskëny]* 46: *kö̲skë̲ny*. Mj. A szóvégi *n~ny* jelölés két, csak az utolsó hangban különböző adatot jelöl. Az elöl álló gyakoribb előfordulású.

234. szerencsés FON. Milyen ember az, aki megnyeri a lottón a főnyereményt? (154)

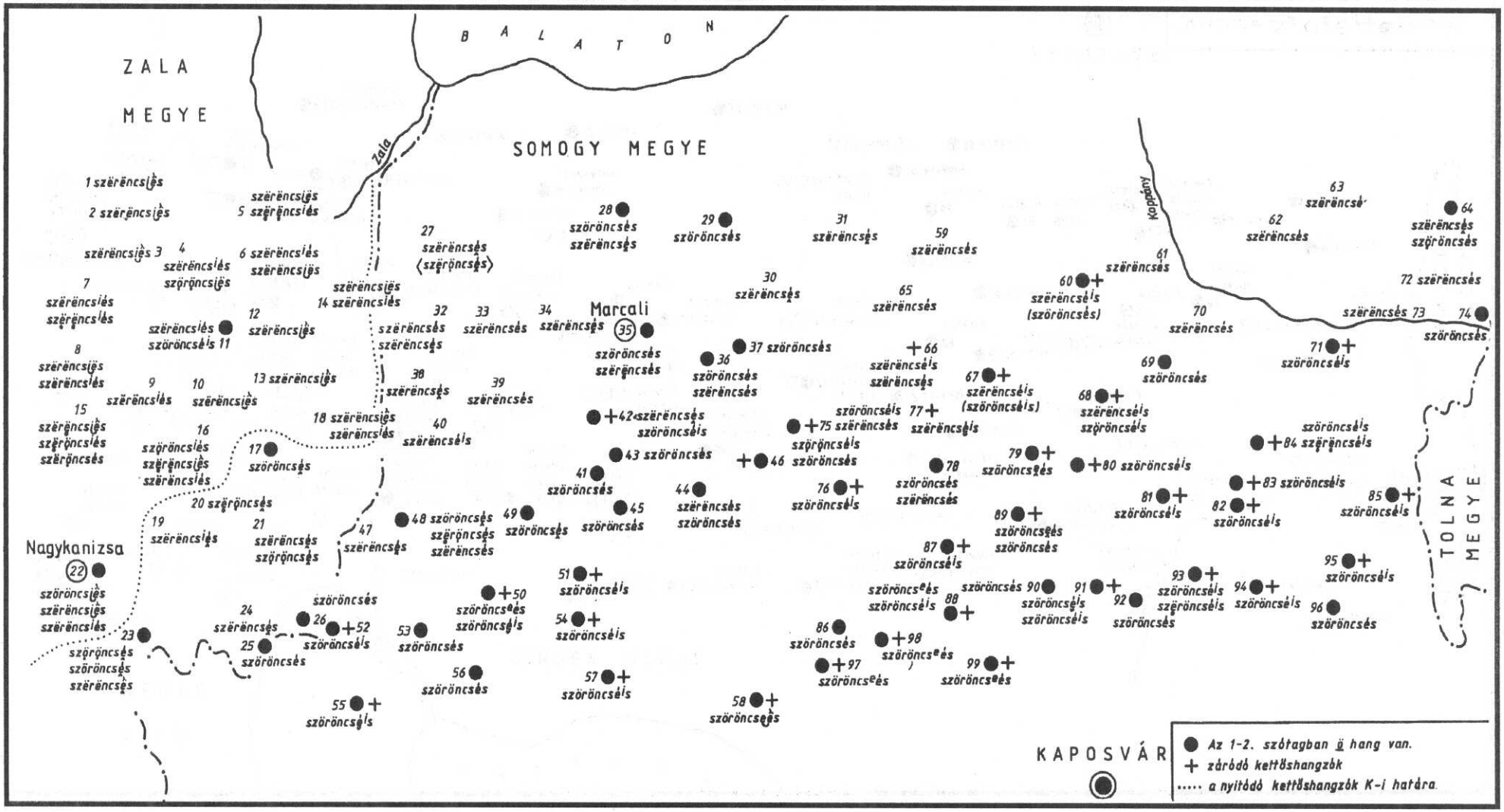

Mj. Szemléltetéskor az ǫ̈ hangot az ö-ző adatok közé számítottam.

235. megyek FON. Azt mondom: Na, most fogom magam, és haza… (139)

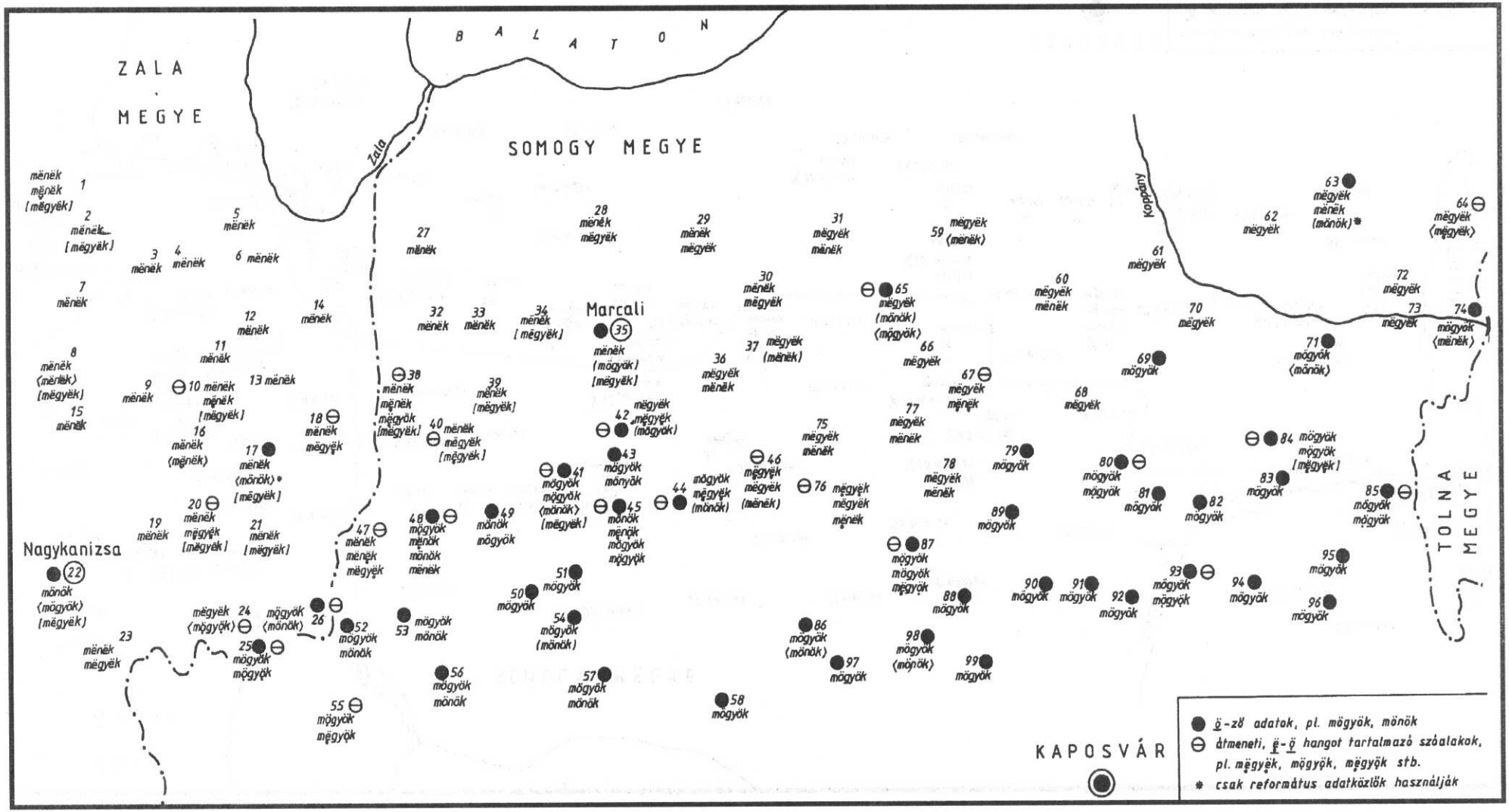

II 42: *<(mönök)>* 43, 48: *[mëgyëk]* 44: *mëgyök* 45: *mëgyëk* 55: *<mënyëk>*.

236. mentek (ti) FON. Két gyereket látok az utcán, kérdem: Hát ti hová…? (137)

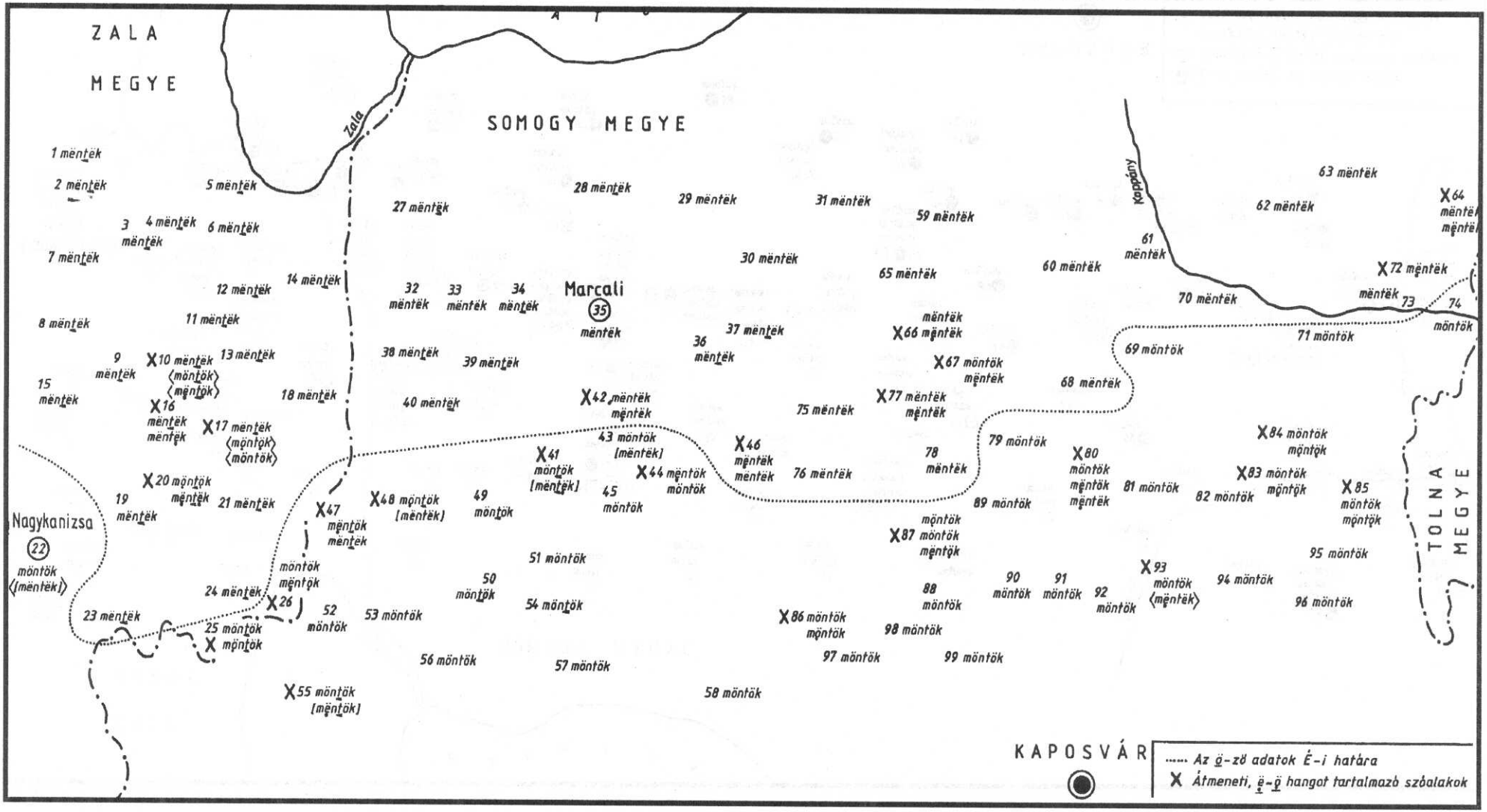

II 80, 93: *[mëntëk]*

237. eszel FON. Látom, hogy eszik a gyerek, de nem tudom, mit. Megkérdezem tőle: Hát te, fiam, mit…? (72)

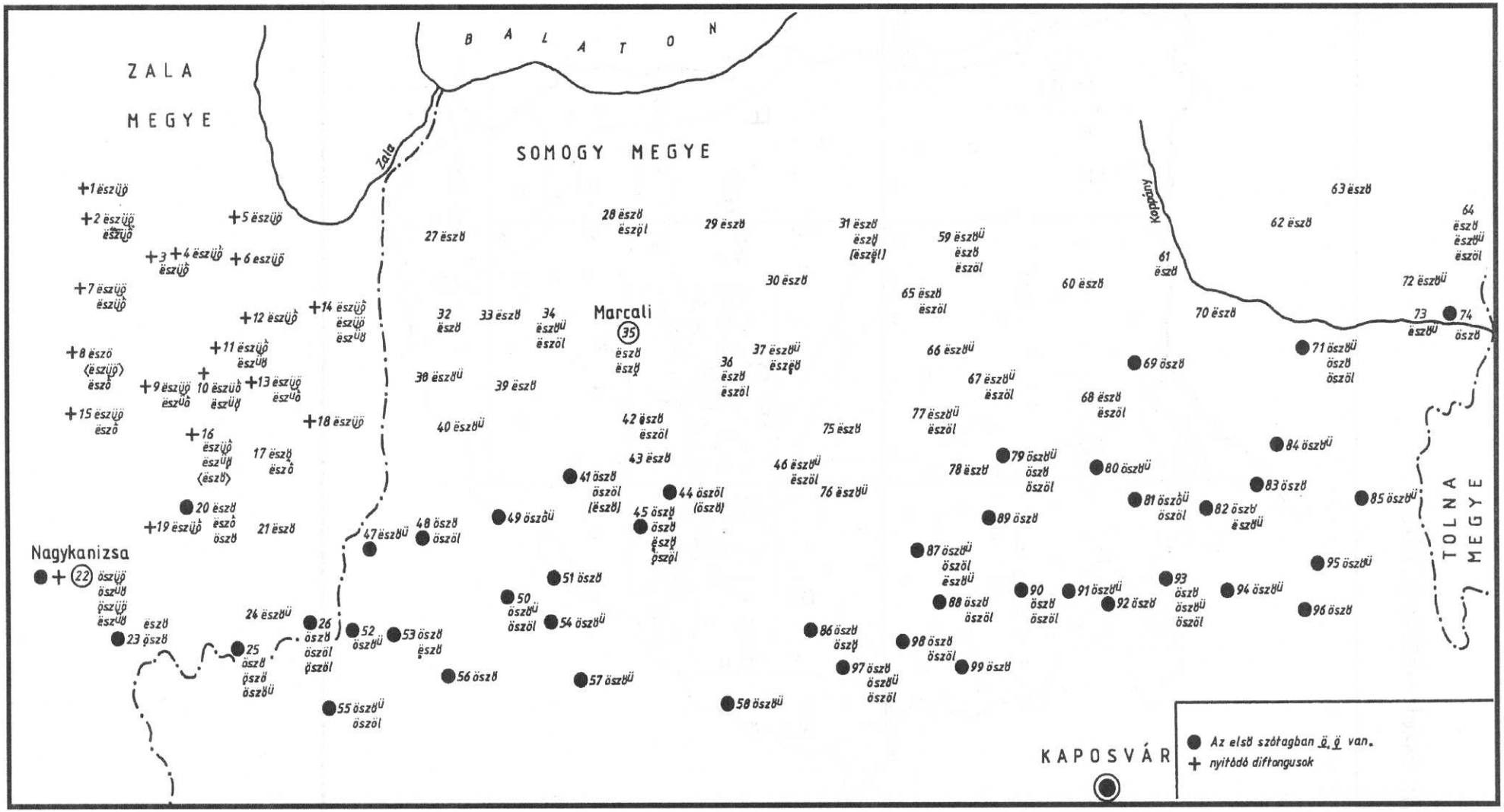

|| 2: ësz^{ü}ő 8: ës̀zö 10: *[ëszö̧l]* 14, 24, 44, 46, 65, 68, 92: *[ëszël]* 26: öszö̀, <öszö^{ü}

237/a. eszel: ~MNyA. 801.

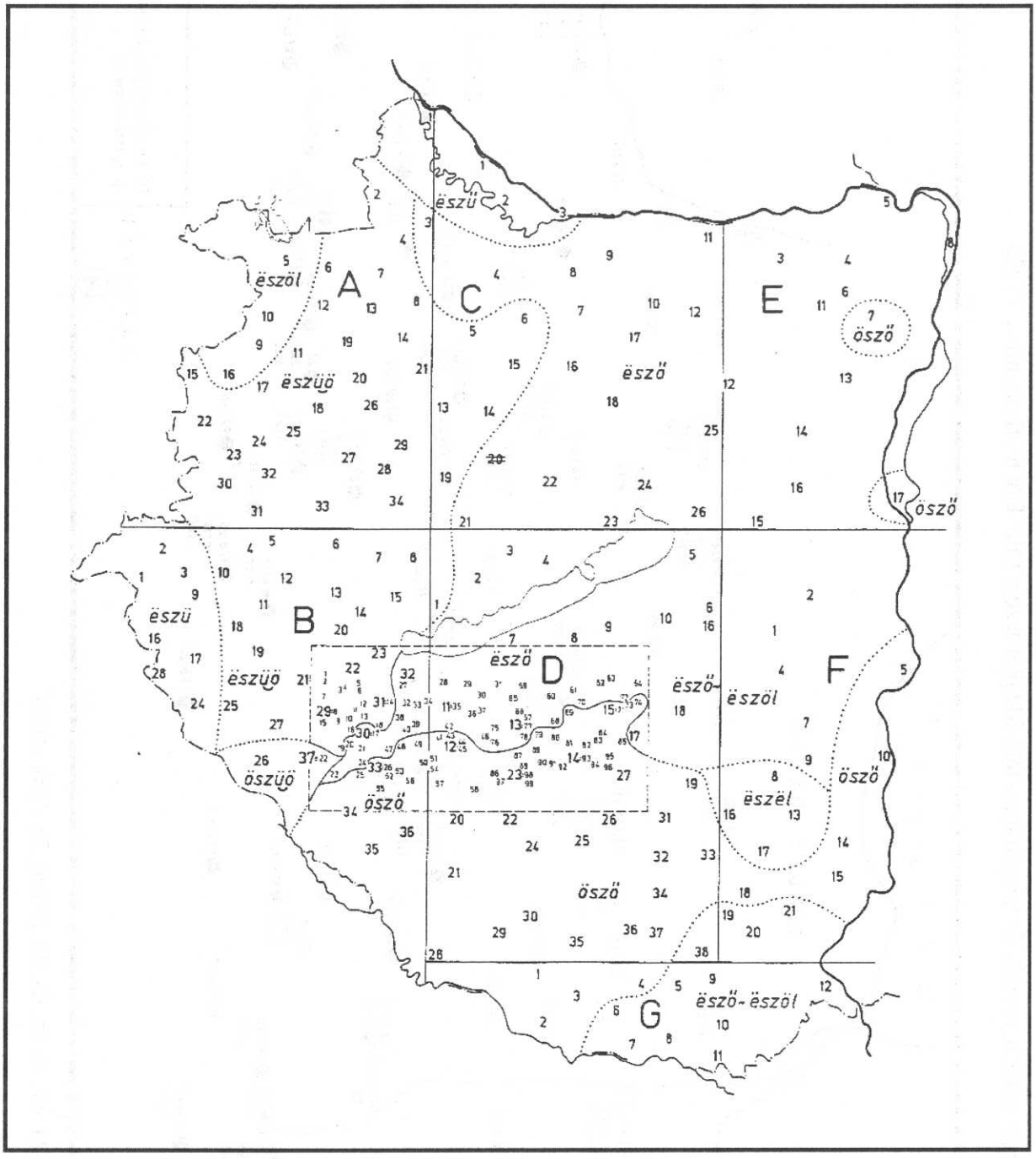

238. leszel FON. A barátomnak mondom: Holnap meglátogatlak, remélem, otthon … (141)

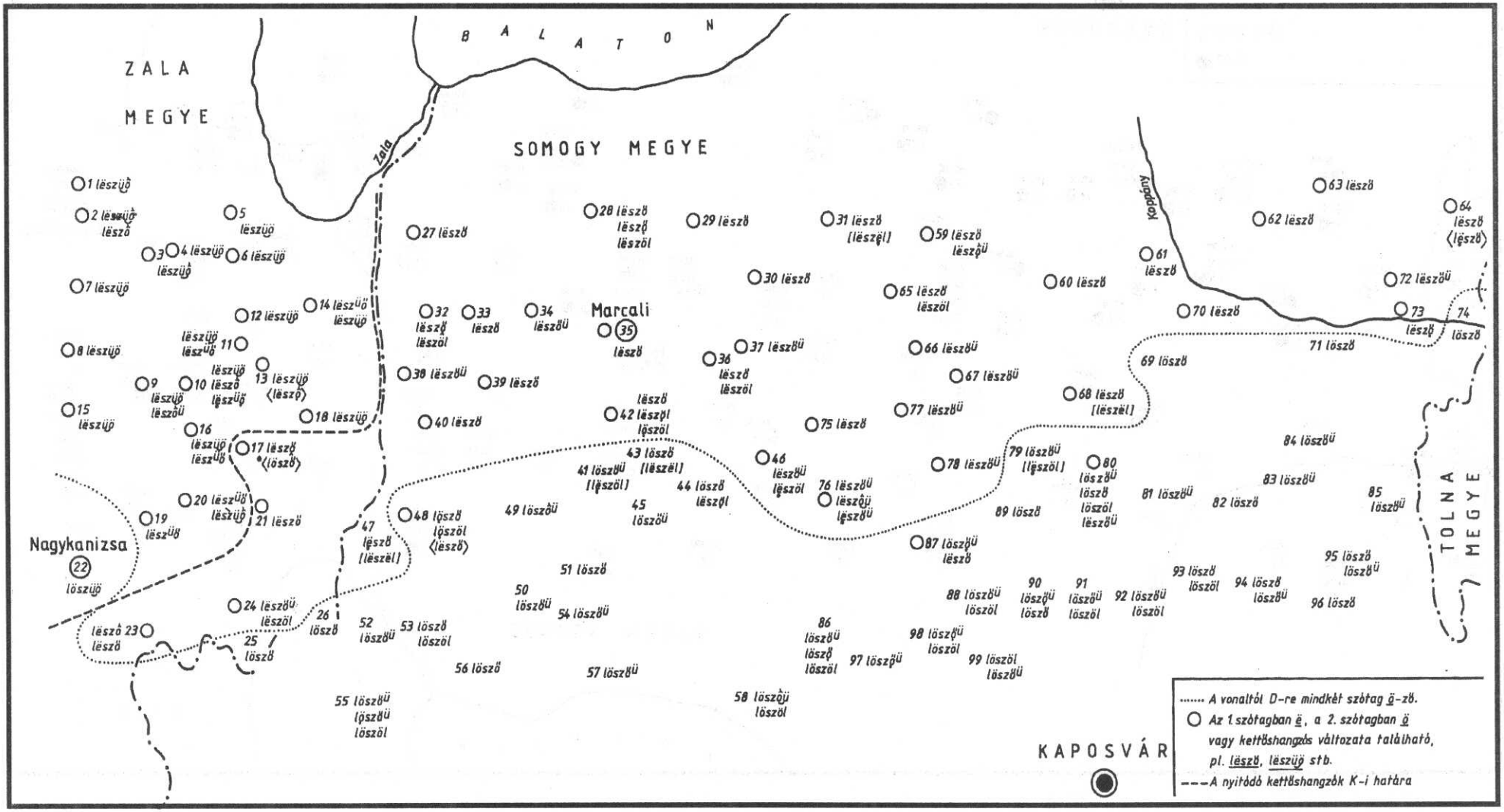

‖ 9, 32, 44: *[lëszël]* 16: *lëszüjö* 76: *lęszöl* 80: *lęszöü* 93: *<lęszël>*. Mj. A 16. kp.-on a *-gal jelzett adatot csak református vallású adatközlőktől gyűjtöttem.

239. berek FON. Hogyan nevezik a vizes, fűzfabokros, süppedékes rétet? (6)

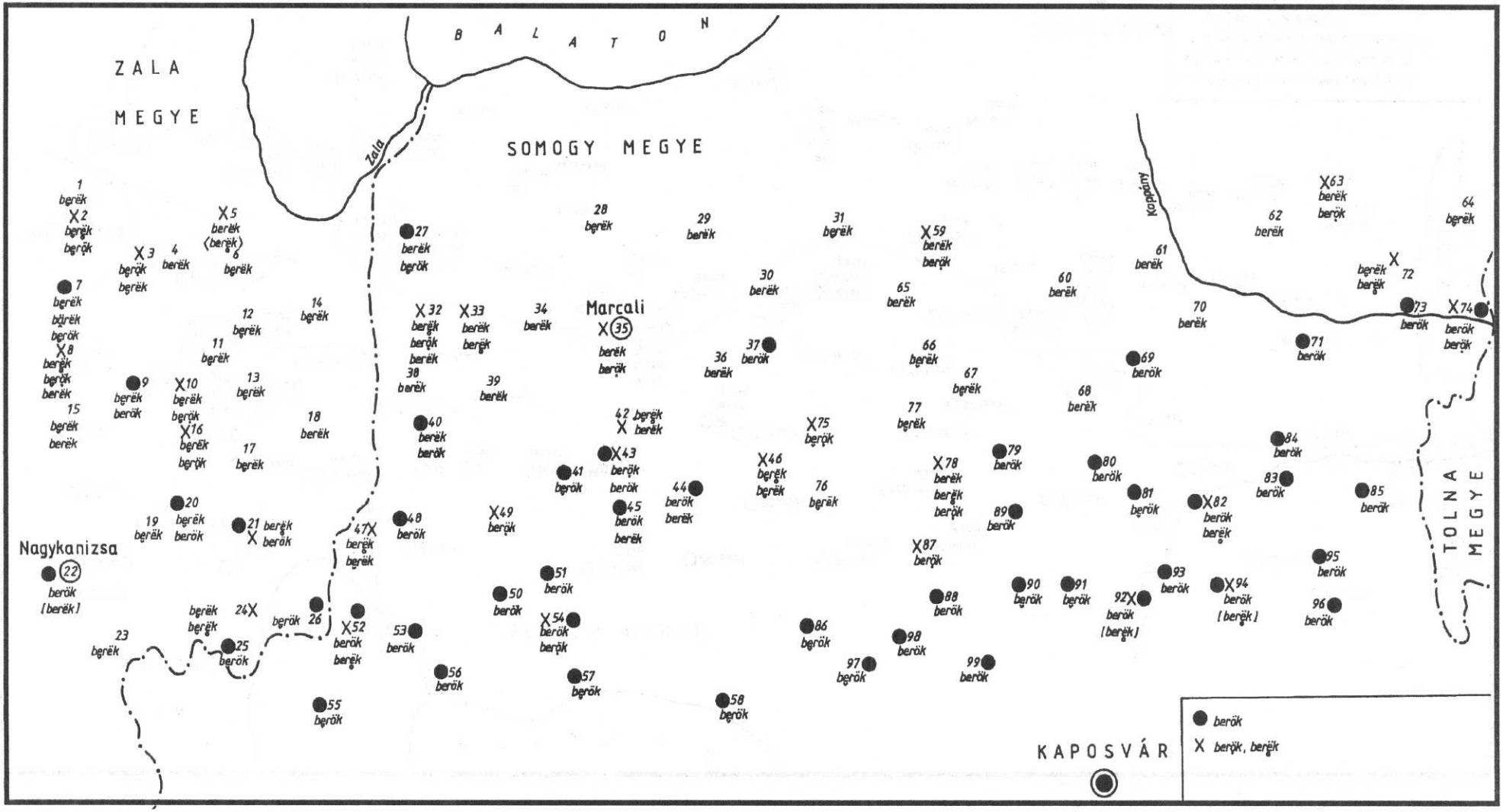

240. lélek FON. Azt mondják, ha az ember meghal, elszáll belőle a … (3)

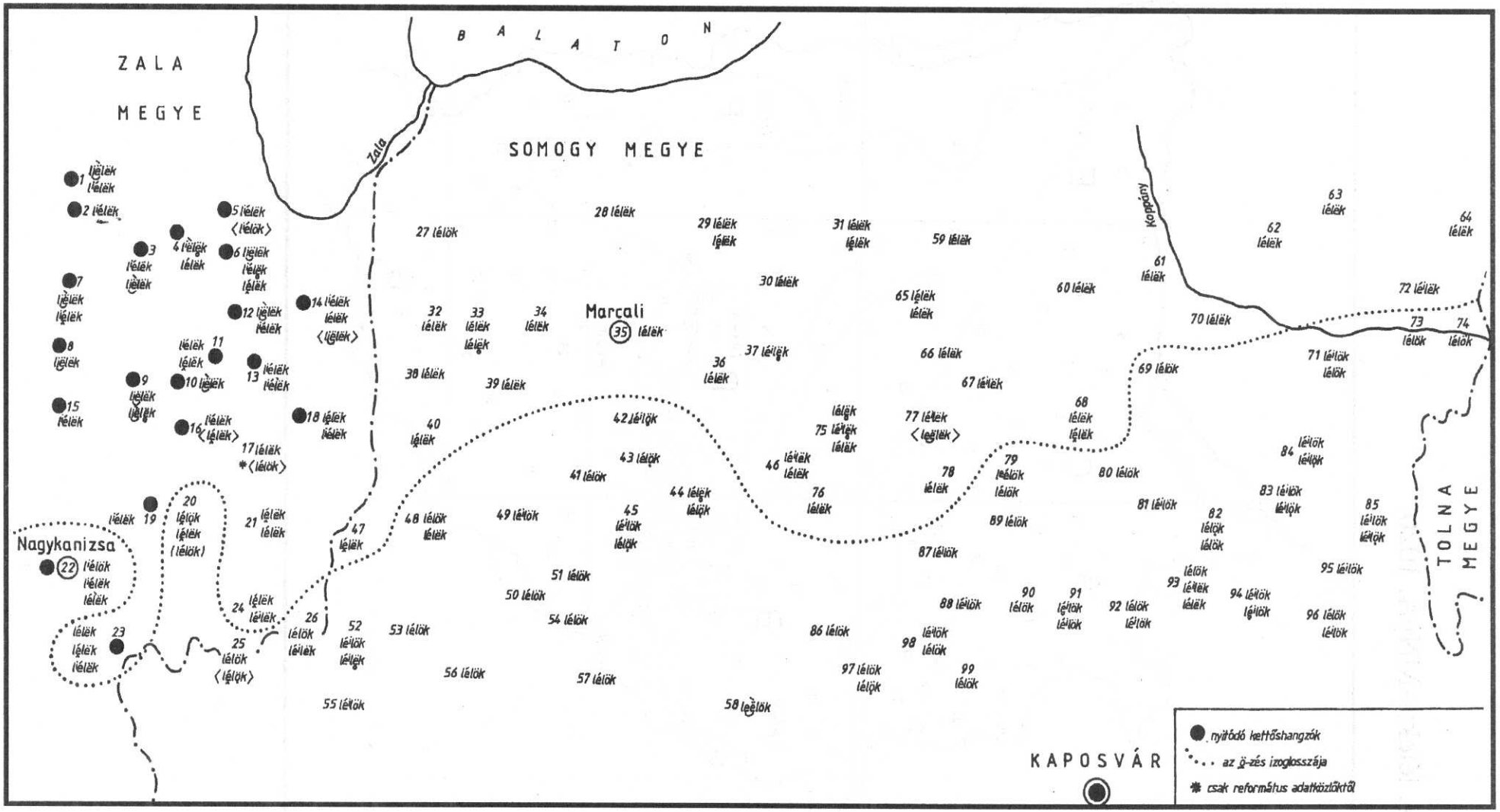

II 12: *lélëk* 17: *<lélëk>* 20: *lélëk* 26: *lélëk* 52: *lélëk.*

240/a. lélek: ~MNyA. 1020.

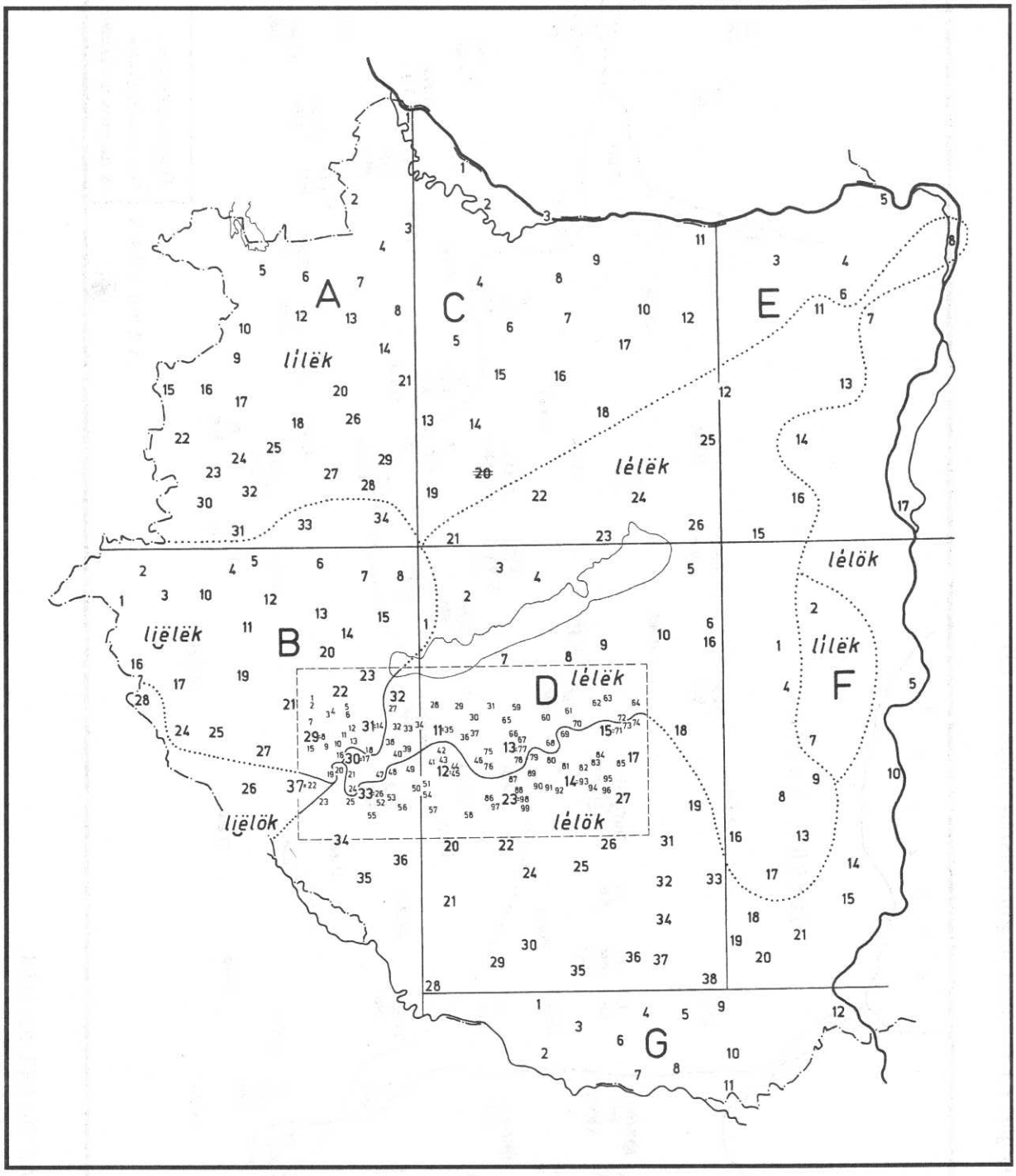

241. péntek FON. Milyen nap következik a csütörtök után? (170)

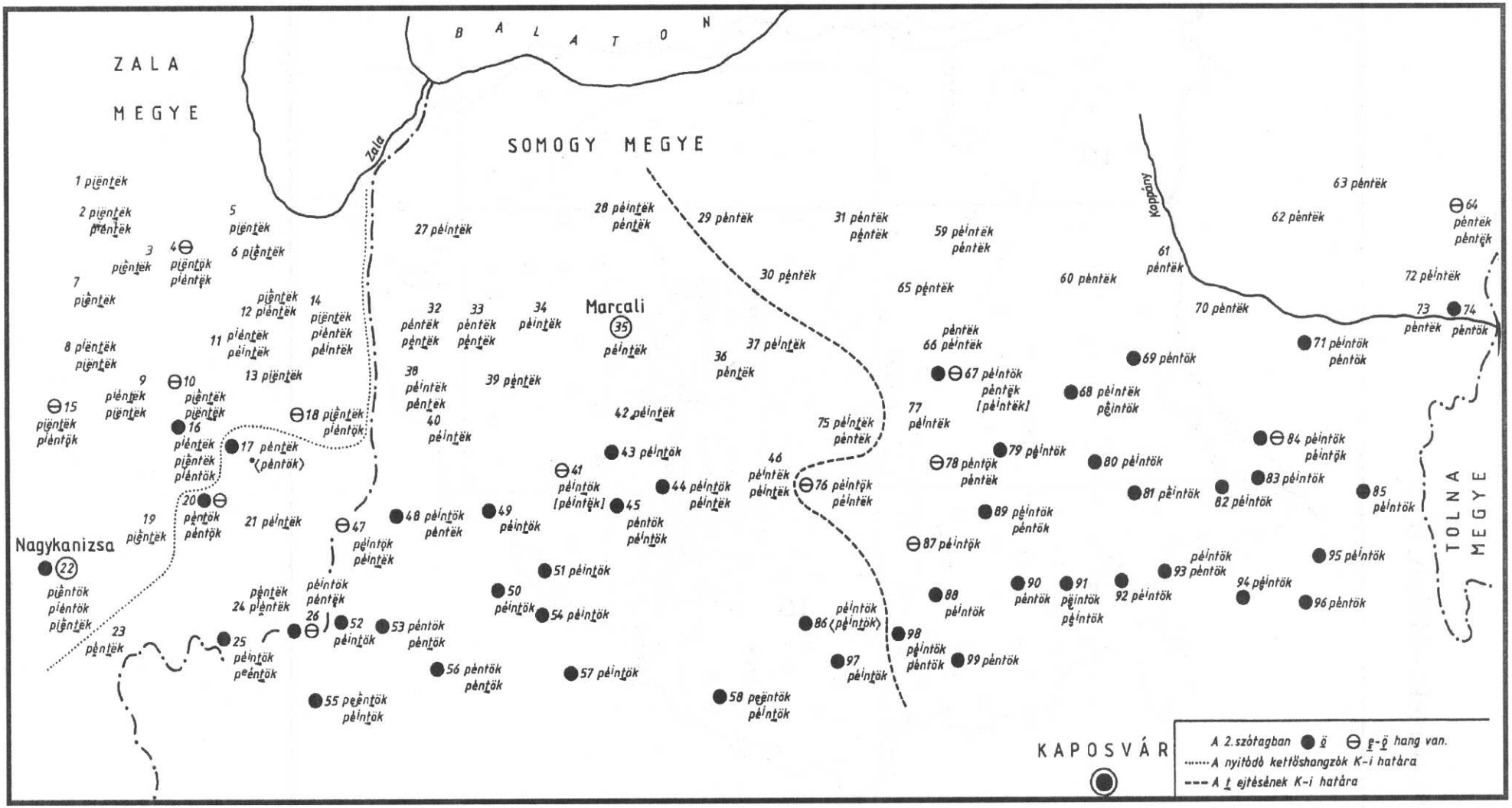

|| 14: *péntëk* 22: *pʲéntëk* 26: *péntök* 91: *pᵉéntök.*

241/a. péntek: ~MNyA. 657.

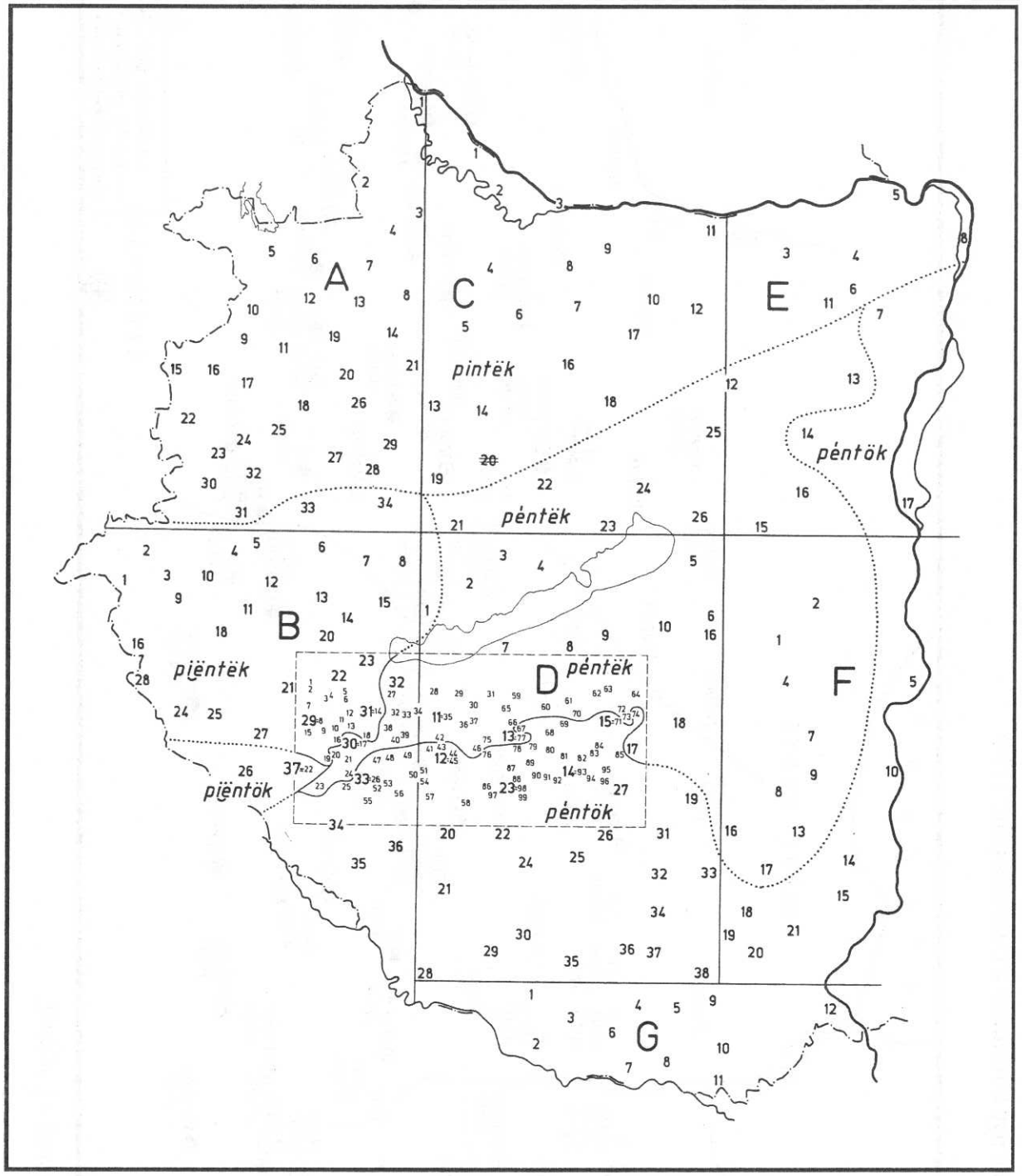

242. méter FON. Mi a hosszúság alapegysége? (123)

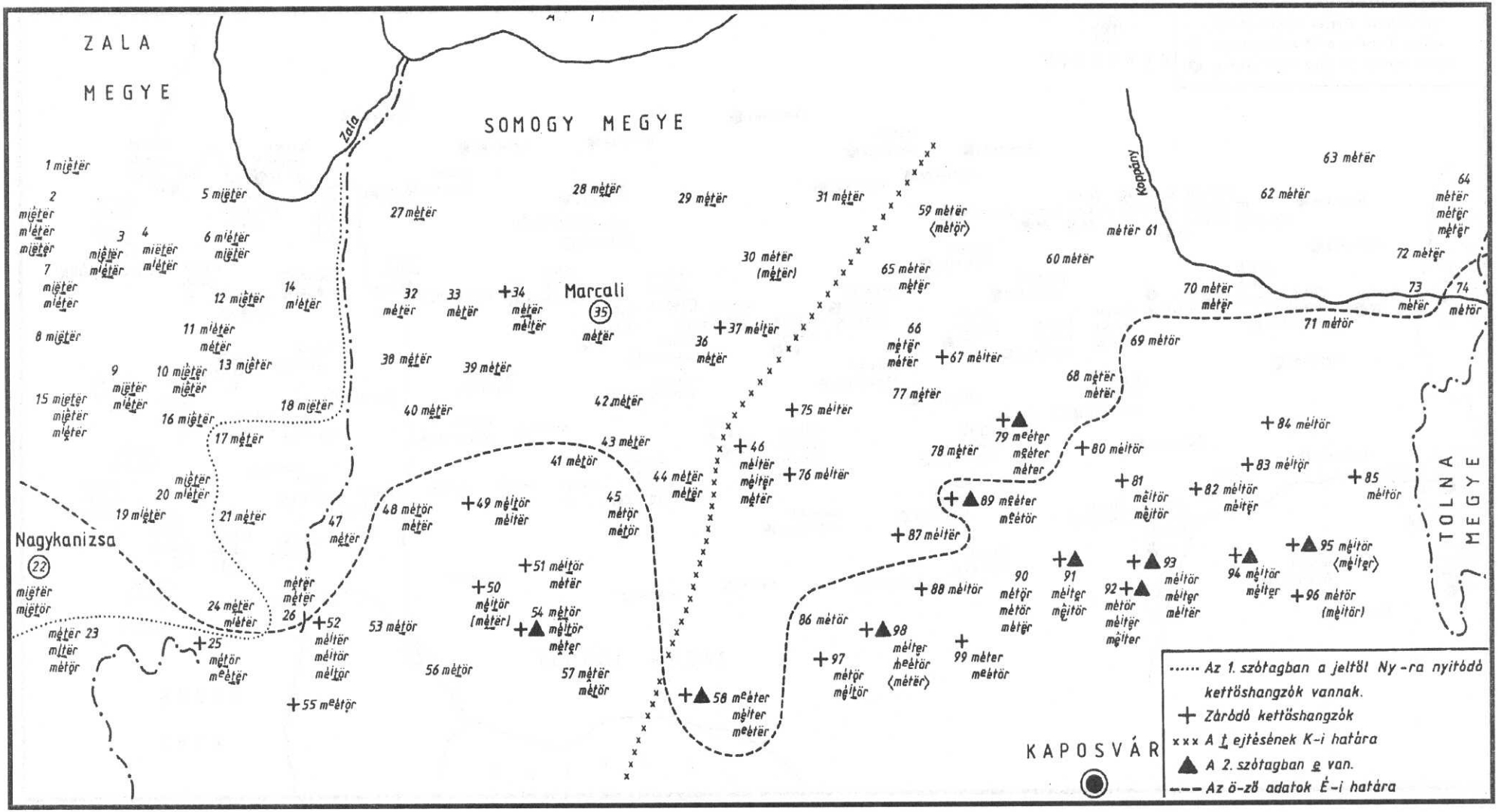

|| 54: *[mẹ́tër]* 79: *<métër>, <métọ̈r>* 82: *[métër].* Mj. A nyílt *e*-s adatok református vallású adatközlőktől származnak.

243. verseny FON. Hogyan mondják a vetélkedőt más néven? /A sportban, pl. az úszók, futók között mi van?/ (67)

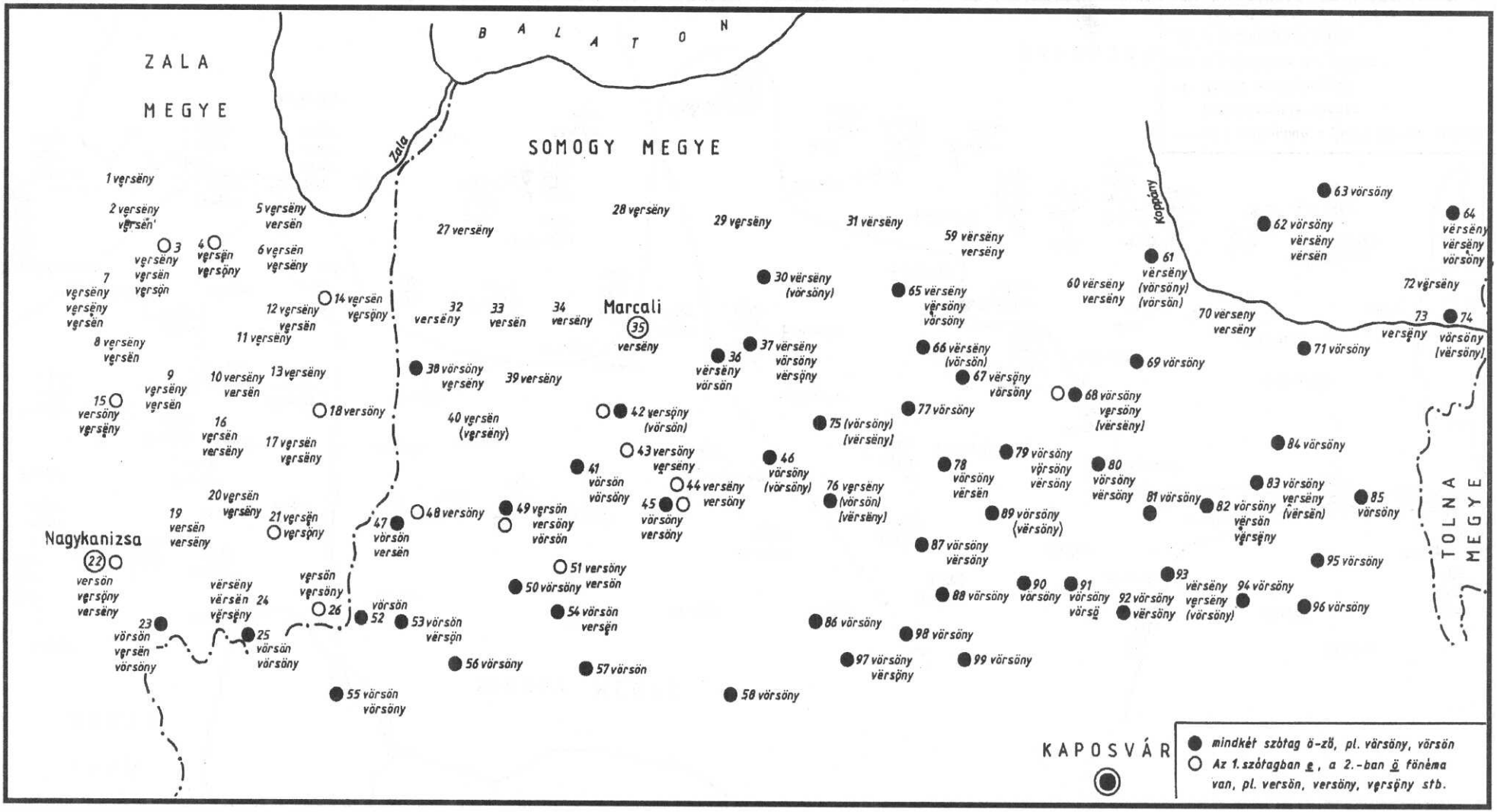

‖ 8, 24: *verseny* 21: *versën* 23: *[versëny]* 26: *vörsöny* 41: *[vërsëny]* 46: *vërsöny* 76: *<vërsën>* 93: *vërsëny.* Mj. A *verseny* szó alapformában ritkán fordul elő, leginkább szókapcsolatokban használják, pl. *vörsönt futnak, munkaversëny* stb.

244. levegő FON. Mi az, ami nélkül nem tudnánk élni, ezt lélegezzük be? (2)

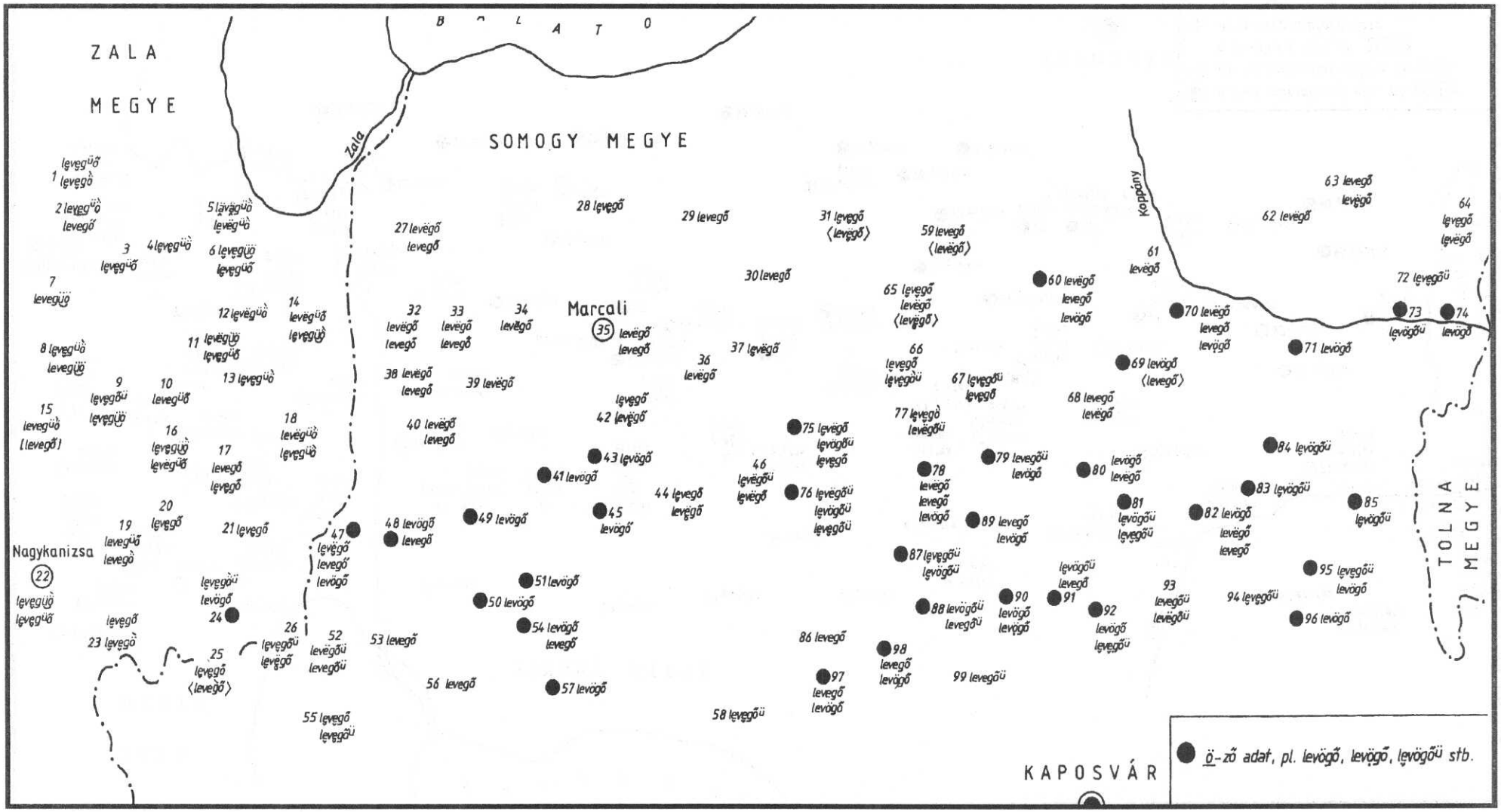

|| 11: *levëgüö̀* 16: *levegüő* 42, 44, 54, 90: *[levëgő]* 47: *levëgő* 91, 92: *levögő* 92: *levegő* 93: *levegő.*

245. ecetes FON. Kétféleképpen szoktak uborkát eltenni. Az egyik kovászos, a másik… (152)

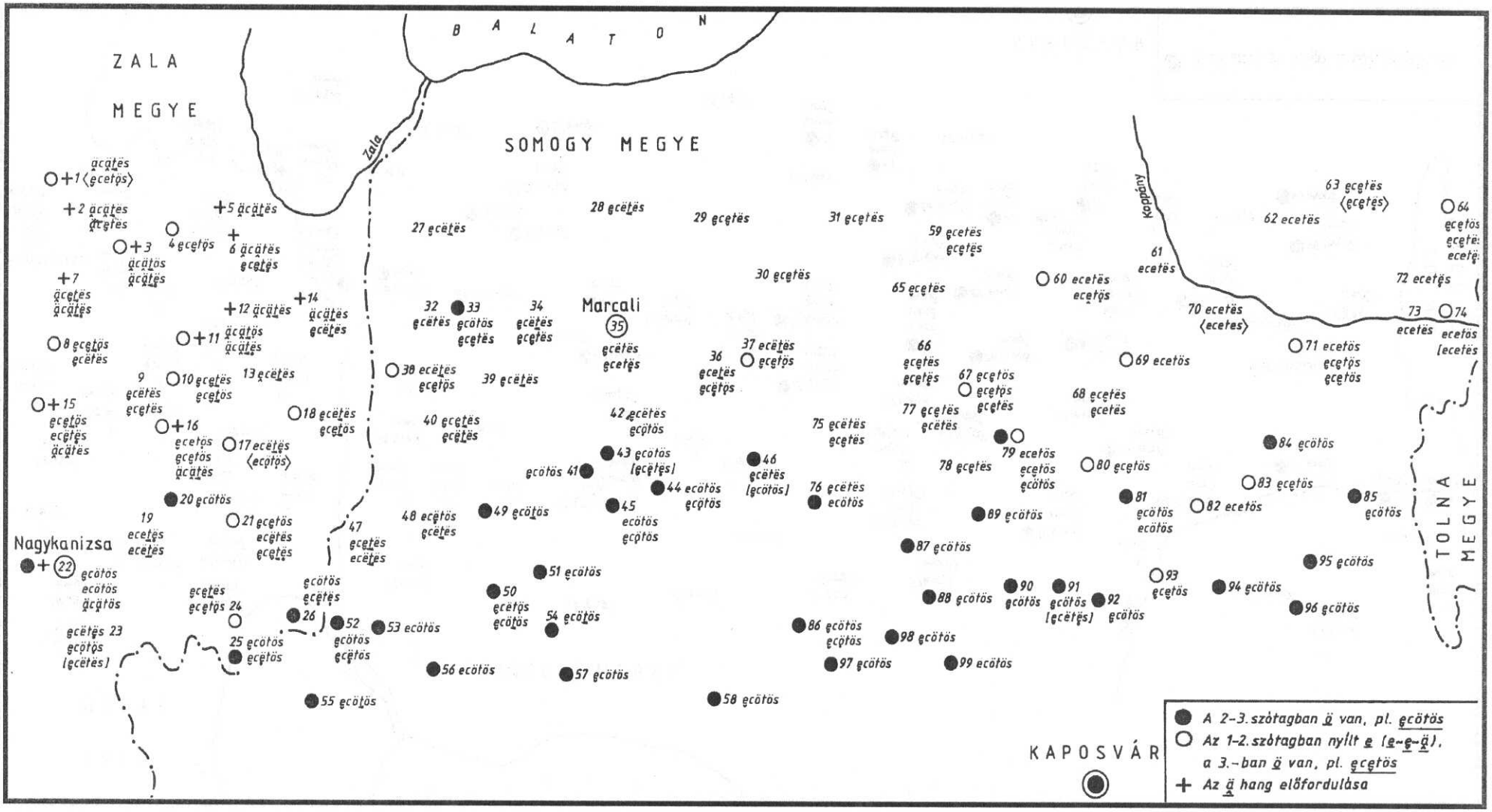

‖ 1: *ecetës* 14: *äcetës* 52: *ecötös* 77: *ecetës.* Mj. A kérdésre több kp.-on a régies *esenc* szót is mondták, pl. 18: *(esencës)* 96: *(esencös)* stb.

246. kések FON. Ha megterítjük az asztalt, evőeszközöket teszünk az asztalra. Sorolja fel, mik kerülnek a tányérok mellé! (76)

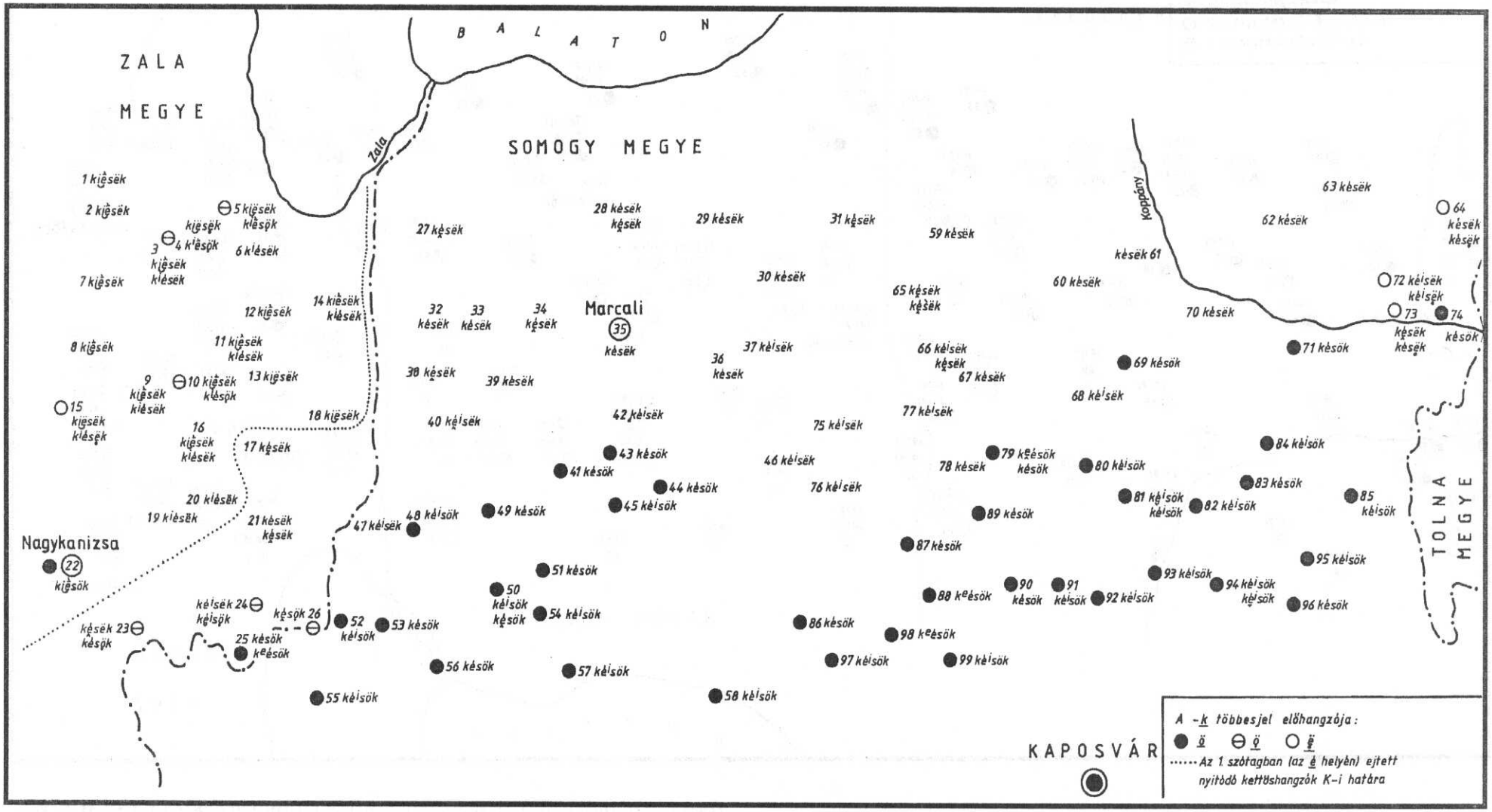

|| 10: *kʲésëk* 66: *<kéʲsëk>*.

247. **lécet FON.** Ha eltört a kerítés, szögezek rá egy darab új… (100)

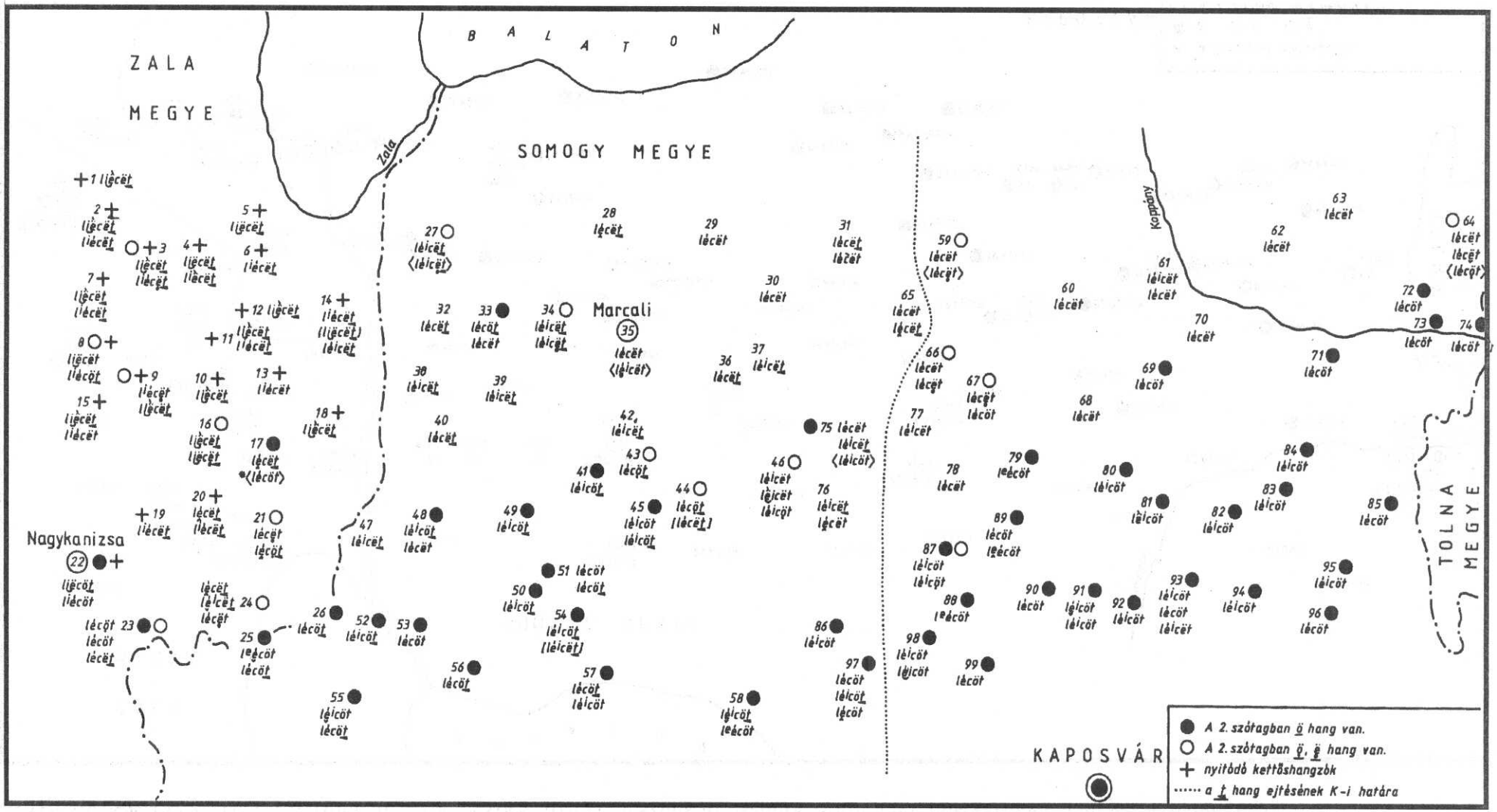

247/a. lécet: ~MNyA. 1078.

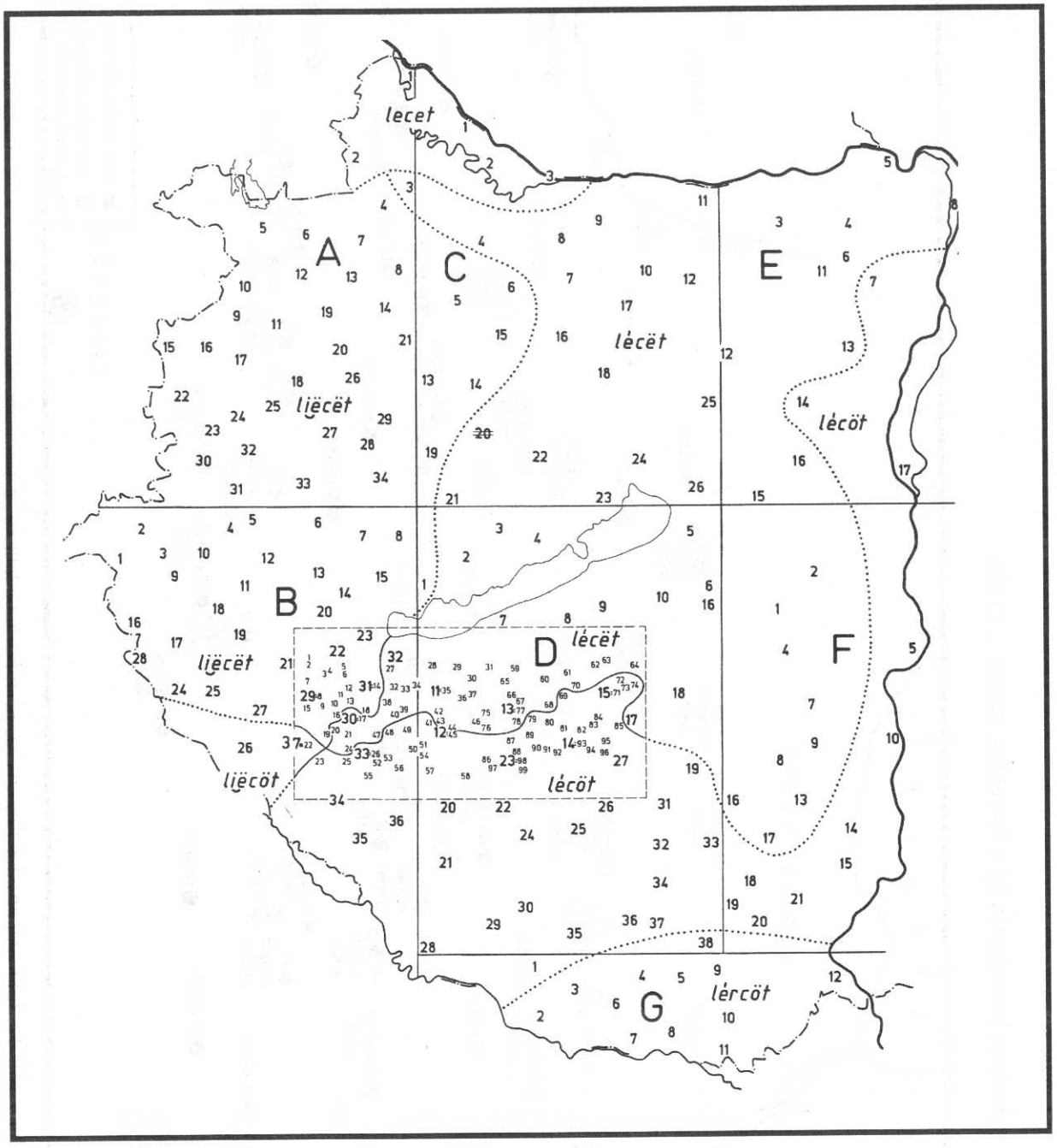

248. szépen FON. Rászólok a gyerekre: Ne csúnyán írj a füzetedbe, hanem… (161)

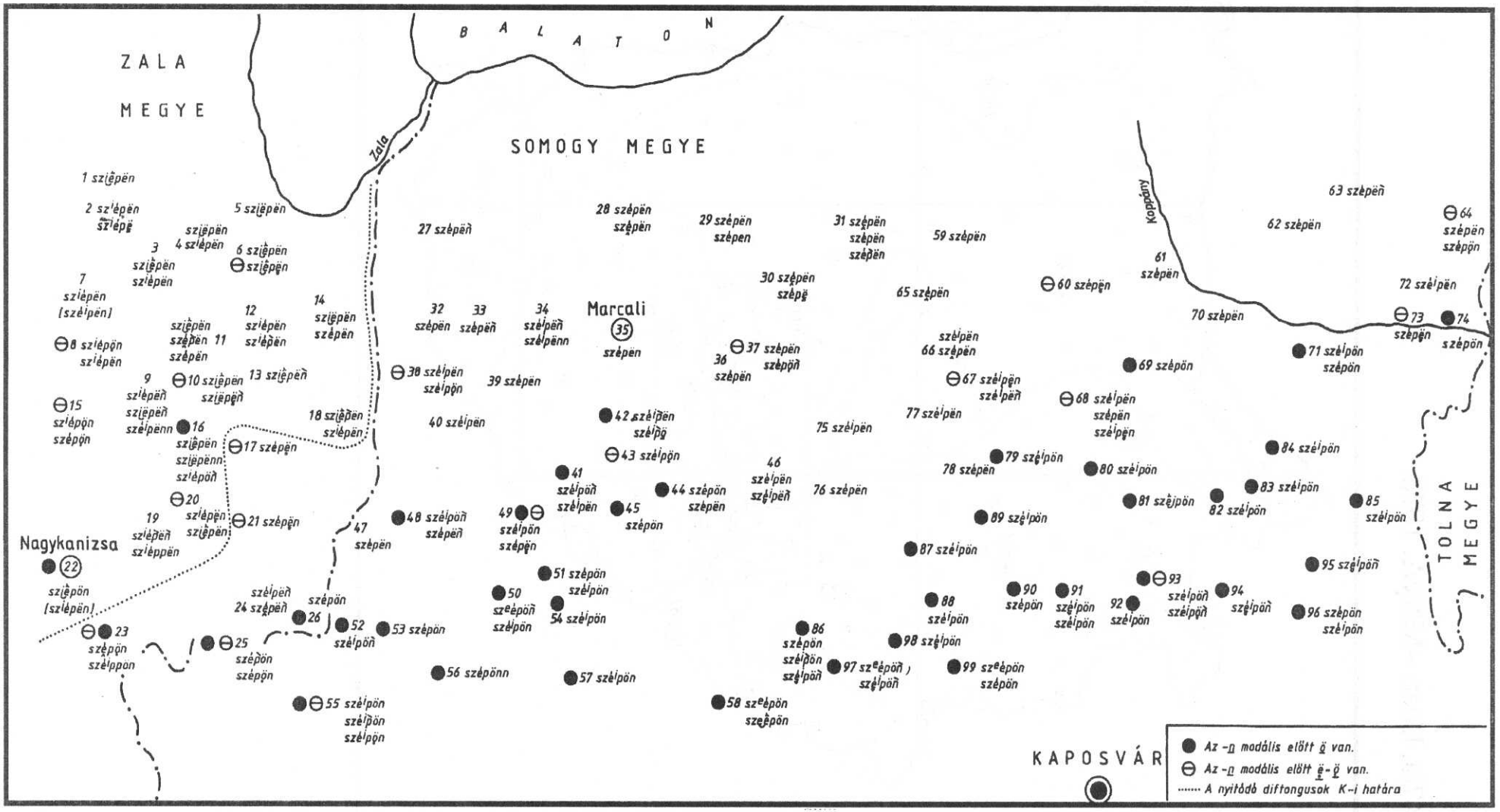

‖ 10: *sziëpön* 15: *szíépën.* Mj. A 29. kp.-on előforduló *szépen* adat elmagyarosodott horvát adatközlőktől származik.

248/a. szépen: ~MNyA. 685.

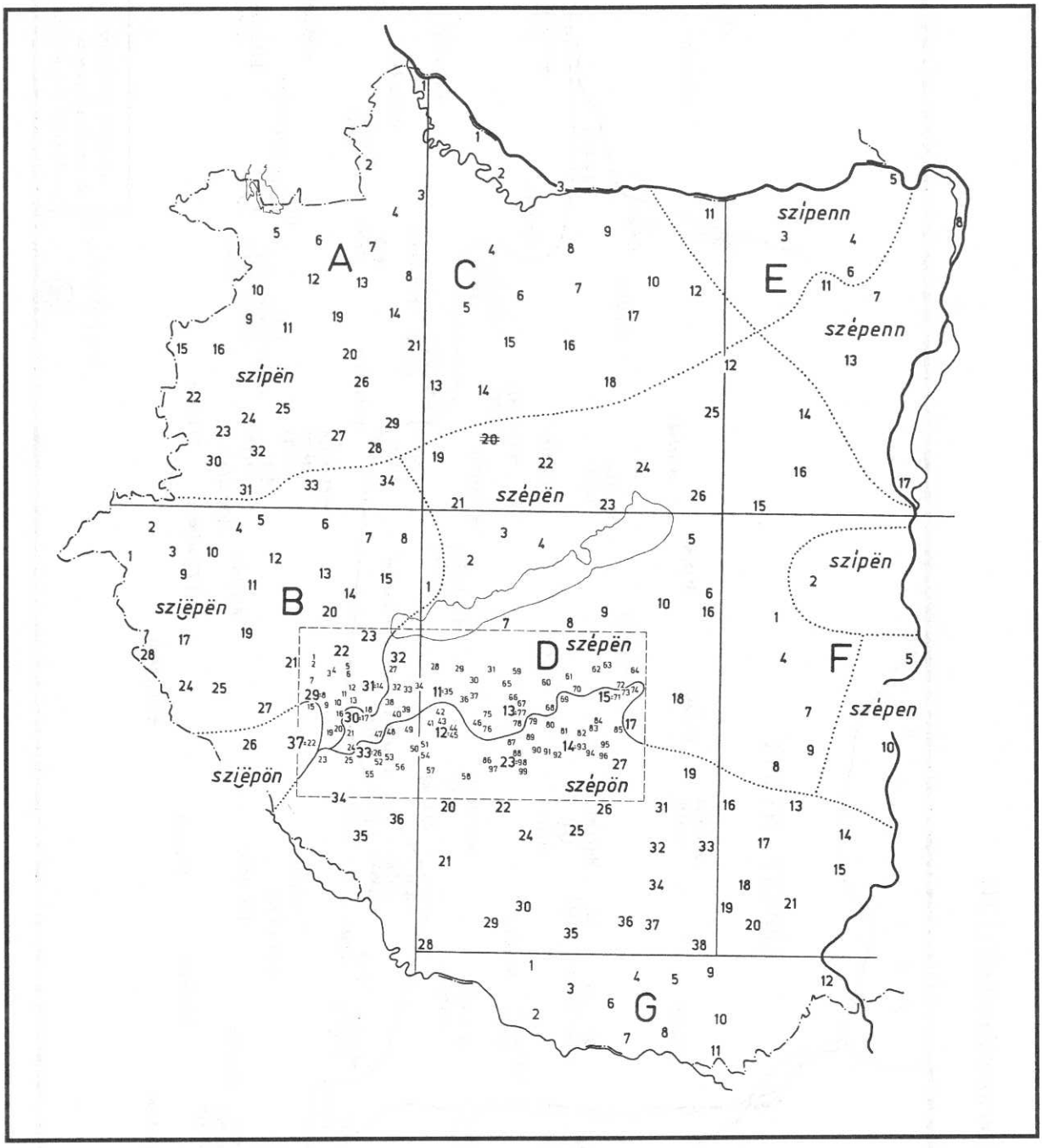

249. széken FON. Mien szokott az ember ülni? (124)

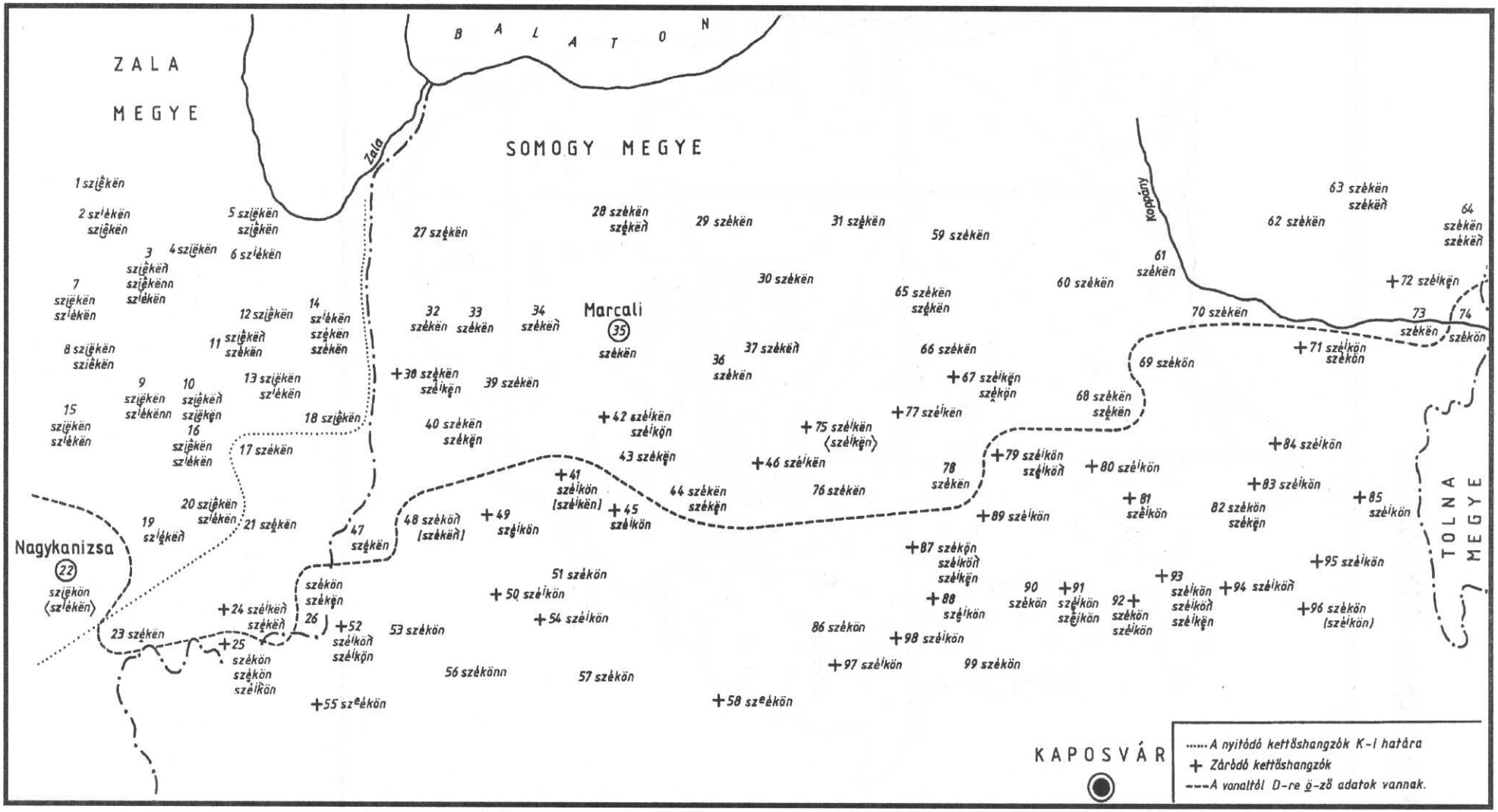

249/a. széken: ~MNyA. 1103.

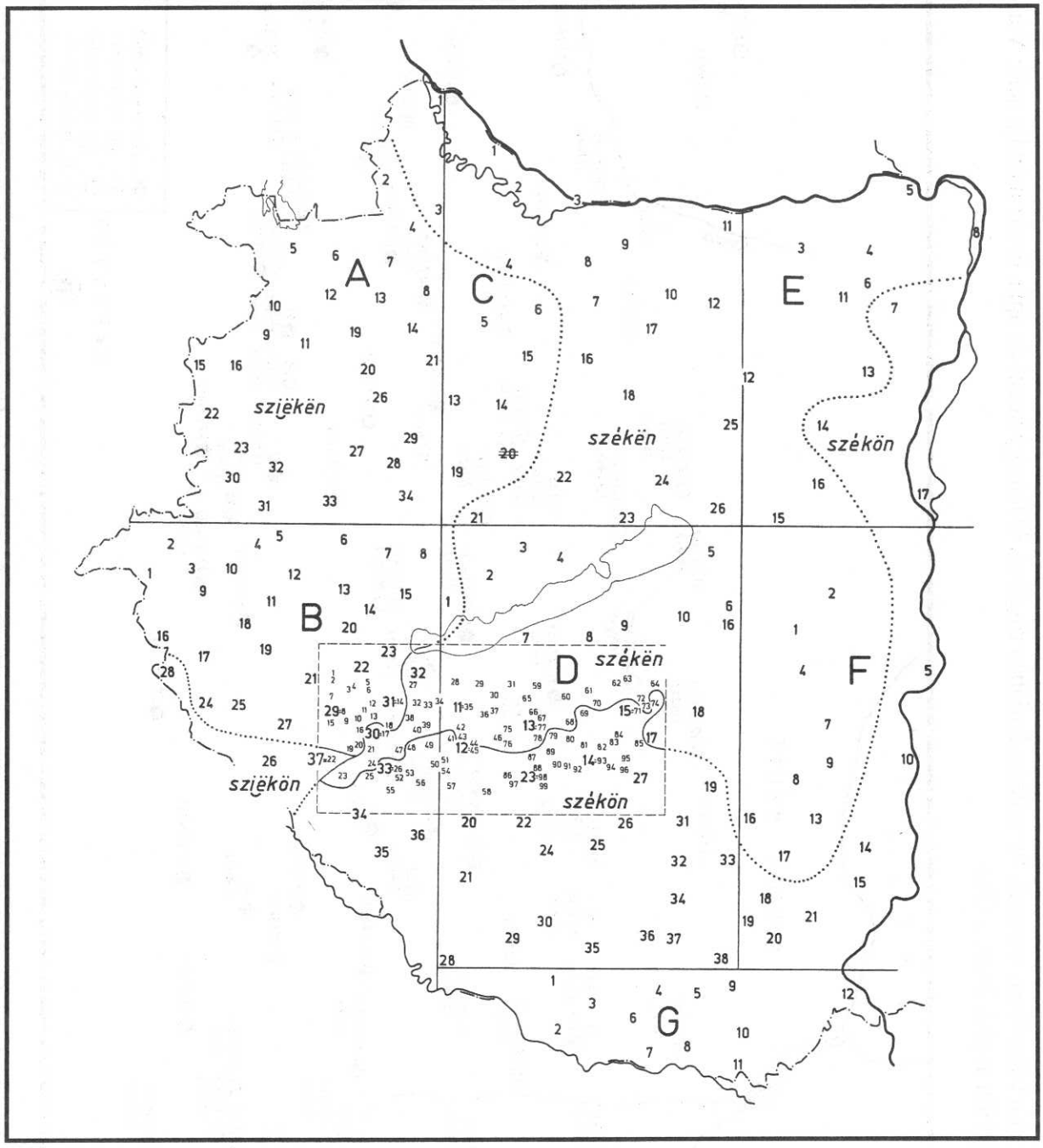

250. felvesz FON. A gyerek sír a bölcsőben, szeretné, ha valaki a karjában ringatná. Odamegy hozzá az apja, és azt mondja neki: Várj csak egy kicsit, majd jön anyád, és az… (51)

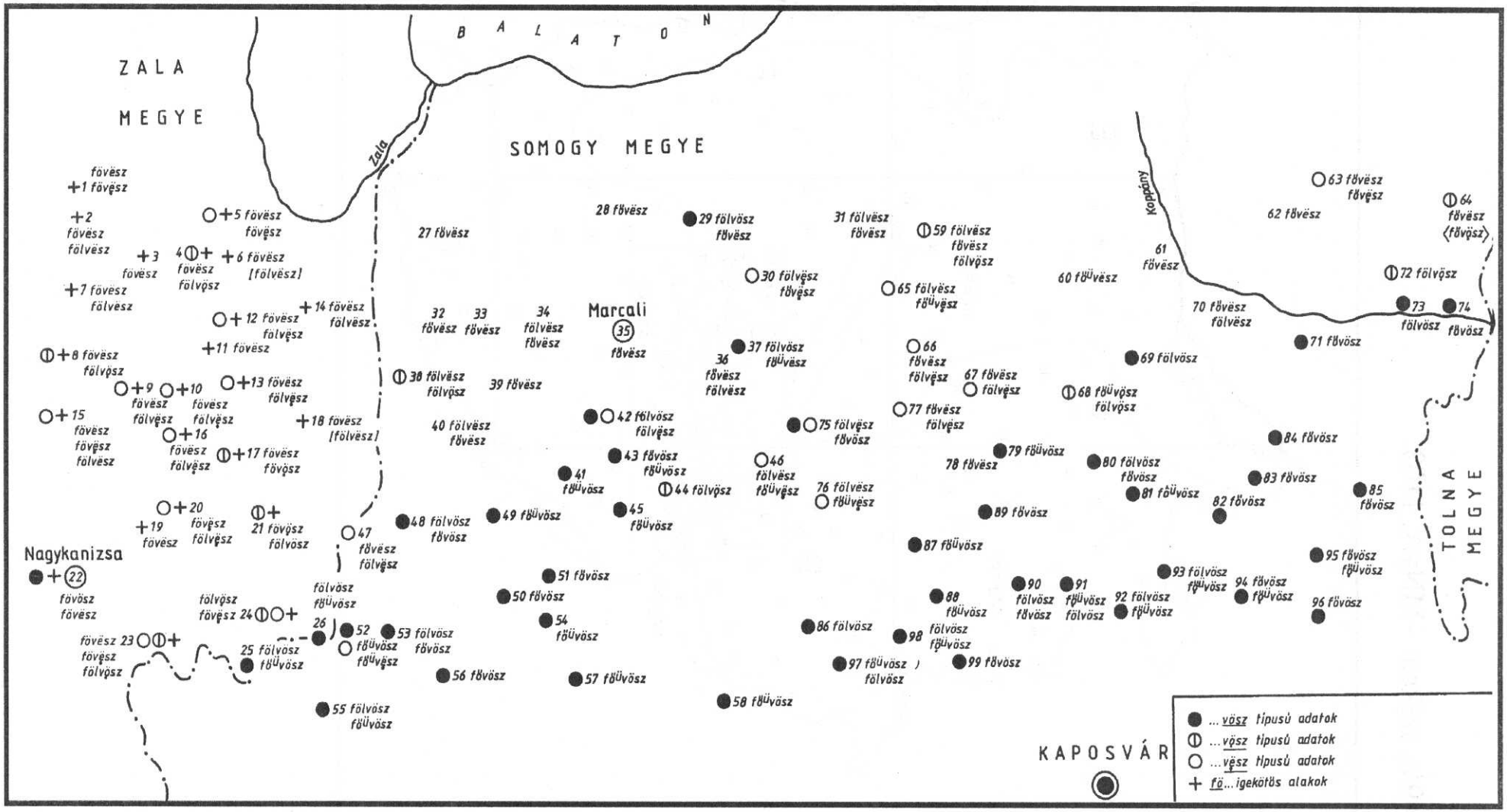

‖ 1, 24, 37: *fölvẹ̈sz* 5: *fölvösz* 8, 9, 12, 13, 16, 30, 66: *fölvész* 10, 12: *fövẹ̈sz* 21: *<fẹ̈vẹ̈sz>* 43, 52: *fölvösz* 68: *<fő[ü]vész>* 77: *fővẹ̈sz* 93: *[fölvẹ̈sz].*

251. elteszem FON. Azt mondom: Ezt a tollat most… /Mutatom/ (150)

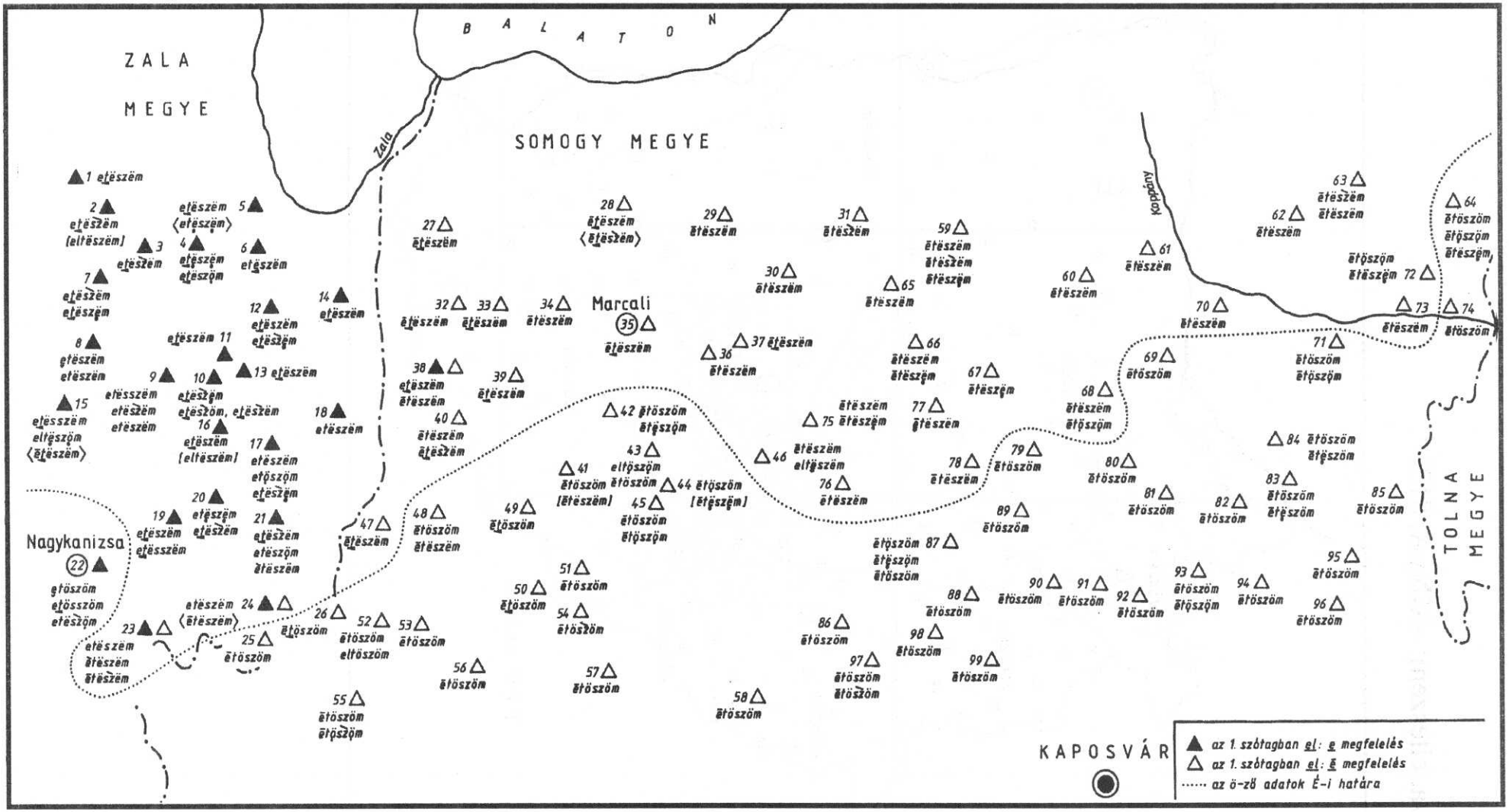

|| 12: *eṭëszëm* 15: *eṭëszëm* 24: *[elṭëszëm]* 43: *[eltṭëszṭëm]* 71: *[eltëszëm]* 93: *ētëszṭöm.*

251/a. elteszem: ~MNyA. 813.

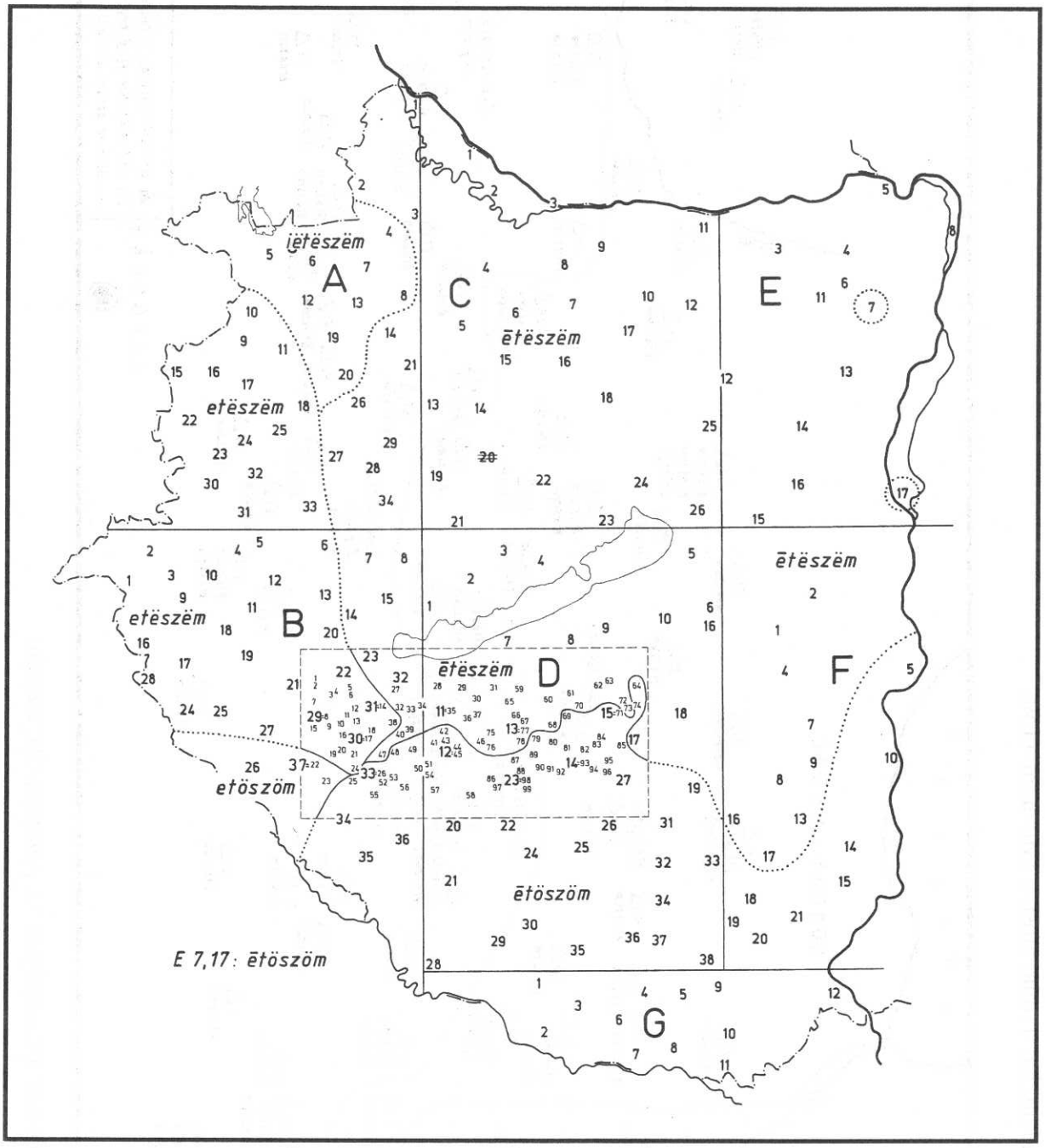

252. elmentek (ők) FON. Mi csak most indulunk a bálba, de a többiek már korábban… (138)

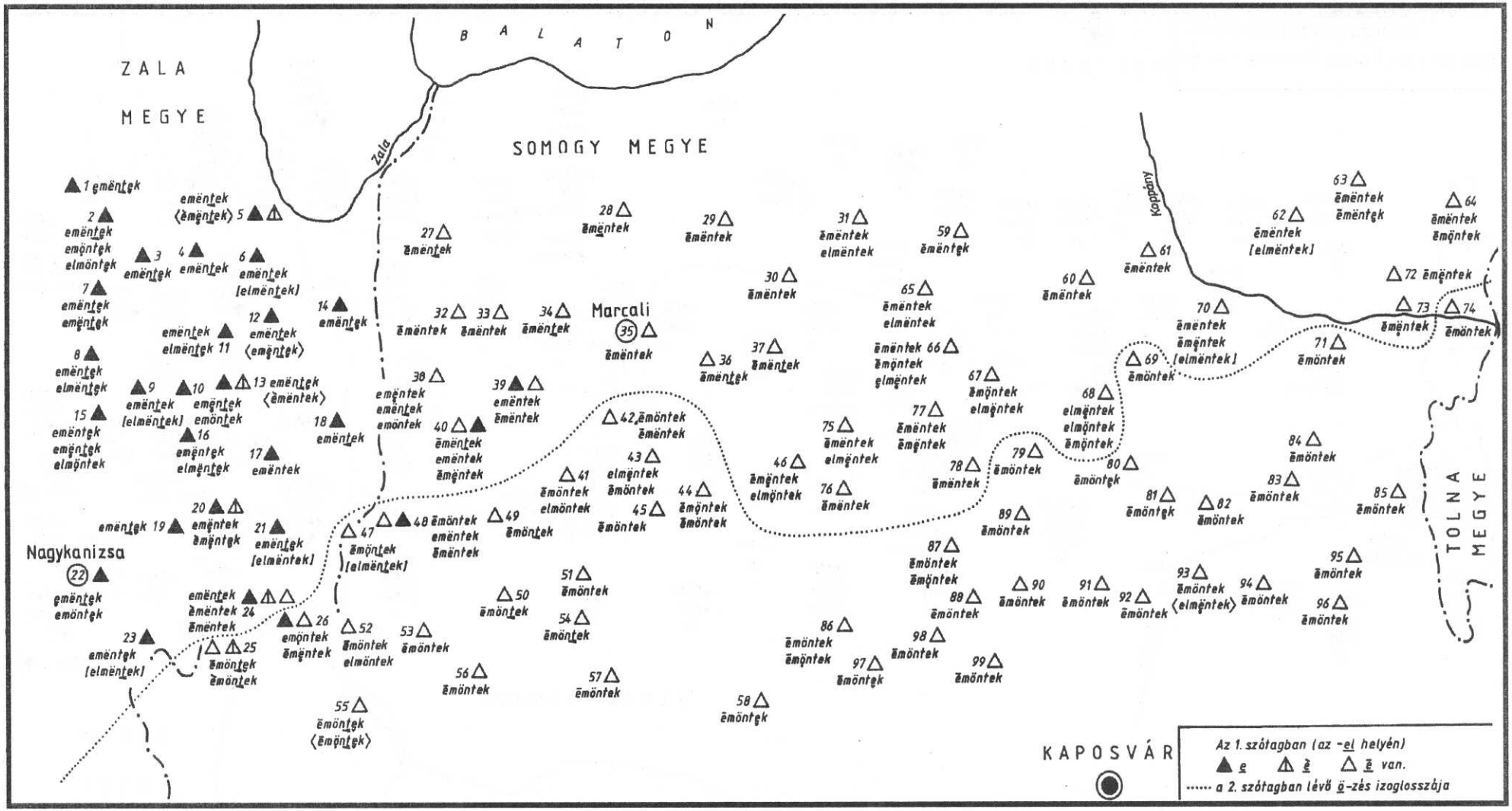

‖ 10: *[elmëntęk]* 16: *[ęlmëntęk]* 22: *emëntą̈k* 22, 42: *[elmëntek]* 24: *elmëntęk.*

253. reggel FON. Mi következik a hajnal után? (69)

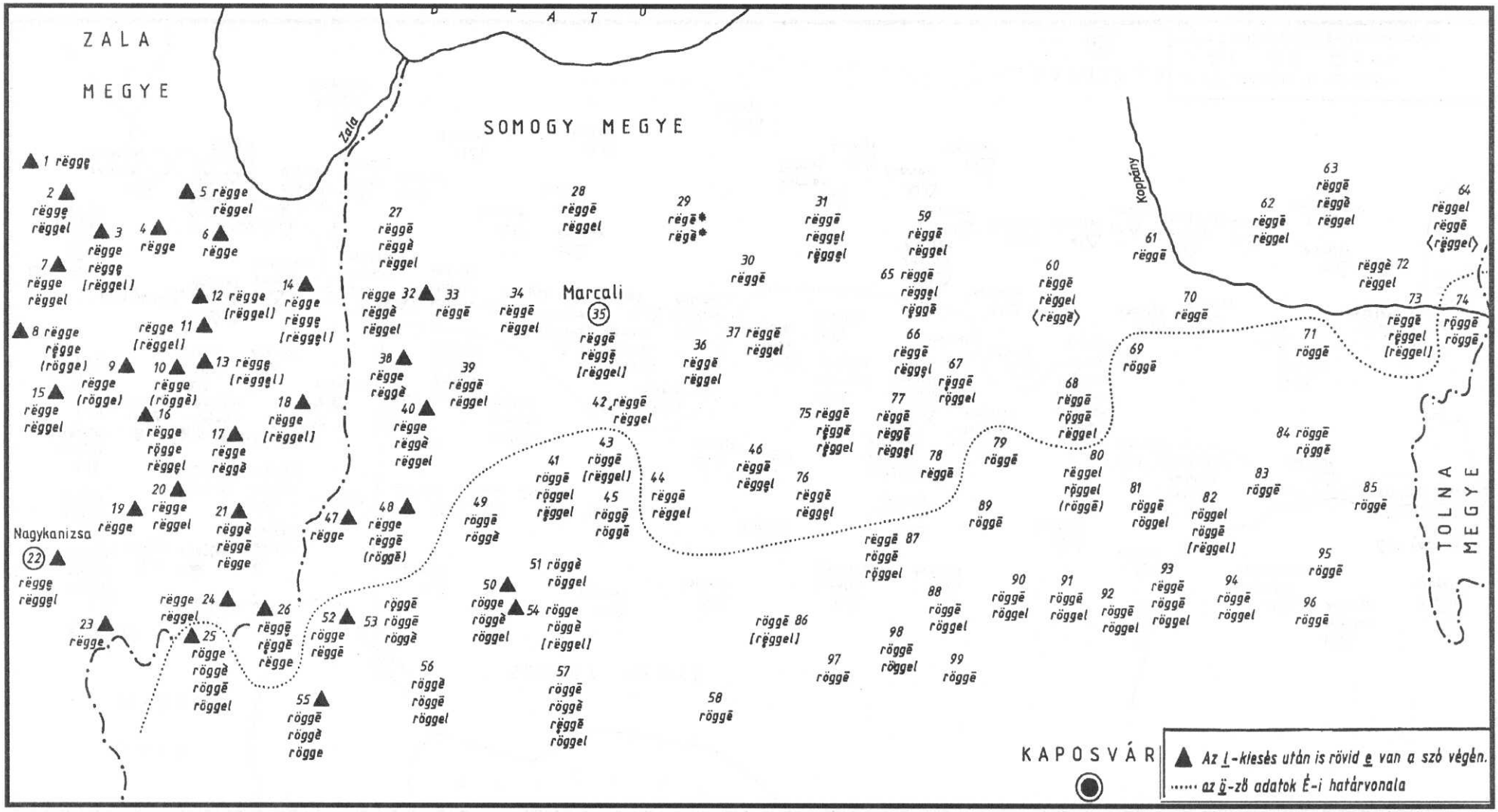

‖ 7: *rëggel* 8: *rëggę* 9, 10, 41, 51, 54, 57: *[rëggel]* 10: *rǫ̈ggel* 13: *rëgge* 16: *<rëggē>* 48, 65: *rëggel.* Mj. A 29. kp.-on közölt adatok horvát eredetű, elmagyarosodott adatközlőktől származnak.

253/a. reggel: ~MNyA. 1064.

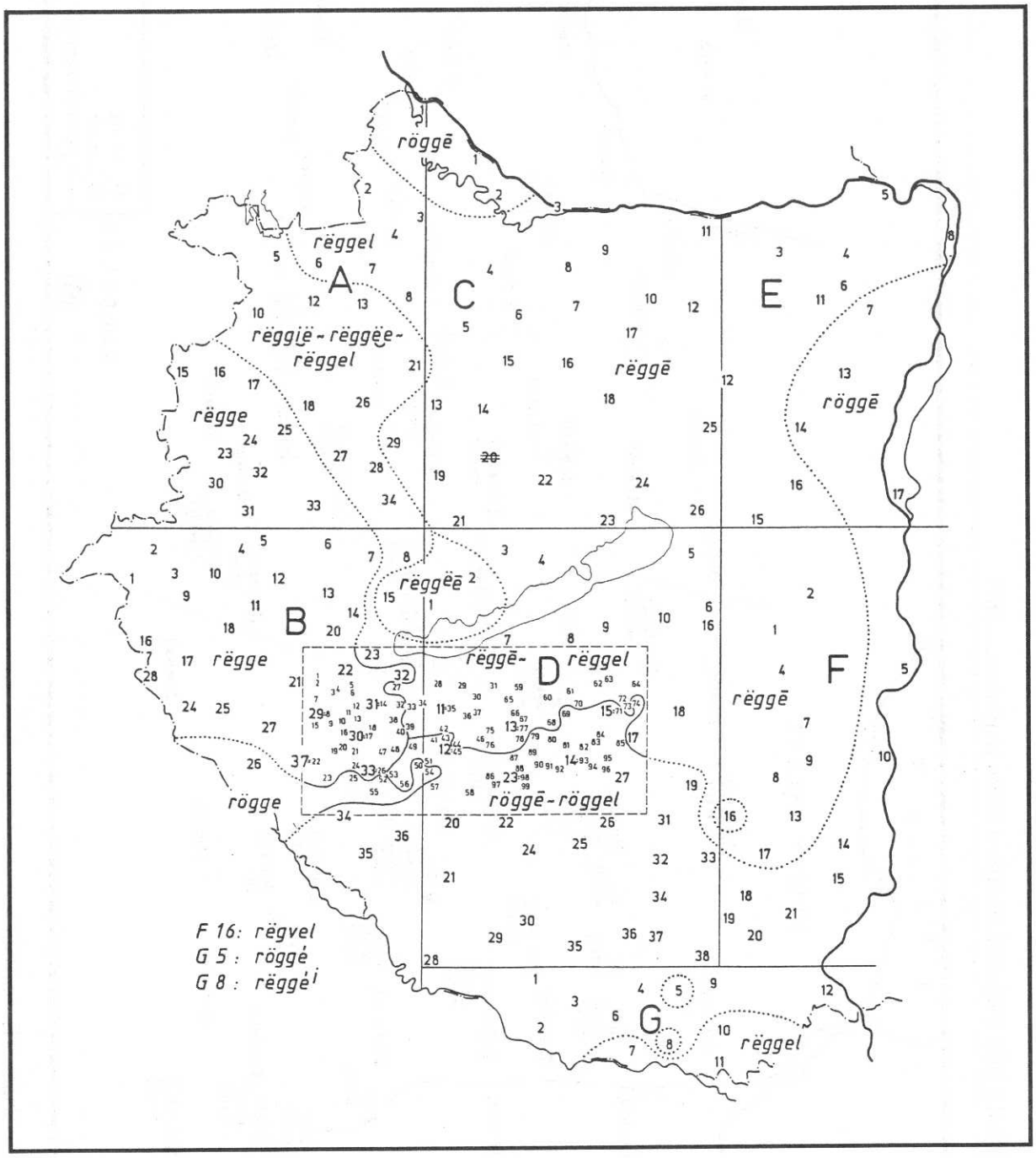

254. megsült FON. Akkor lehet a húst megenni, ha már a tűzön jó pirosra… (87)

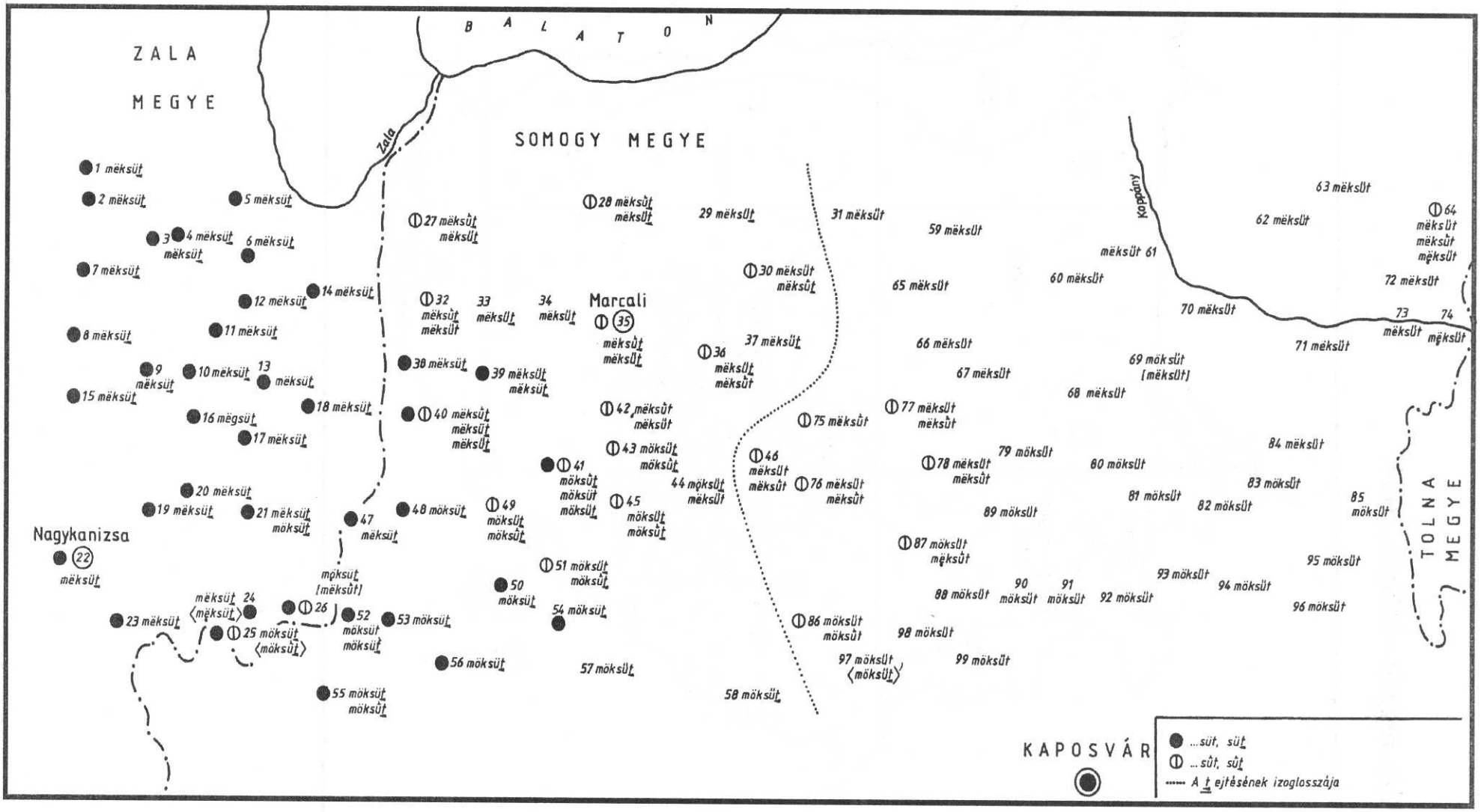

II 21: *mǫ̈ksüt* 42: *<mëksült>* 52: *<möksűt>* 91: *<möksüt >*.

255. énekel FON. Mit csinál a kántor a temetésen? (34)

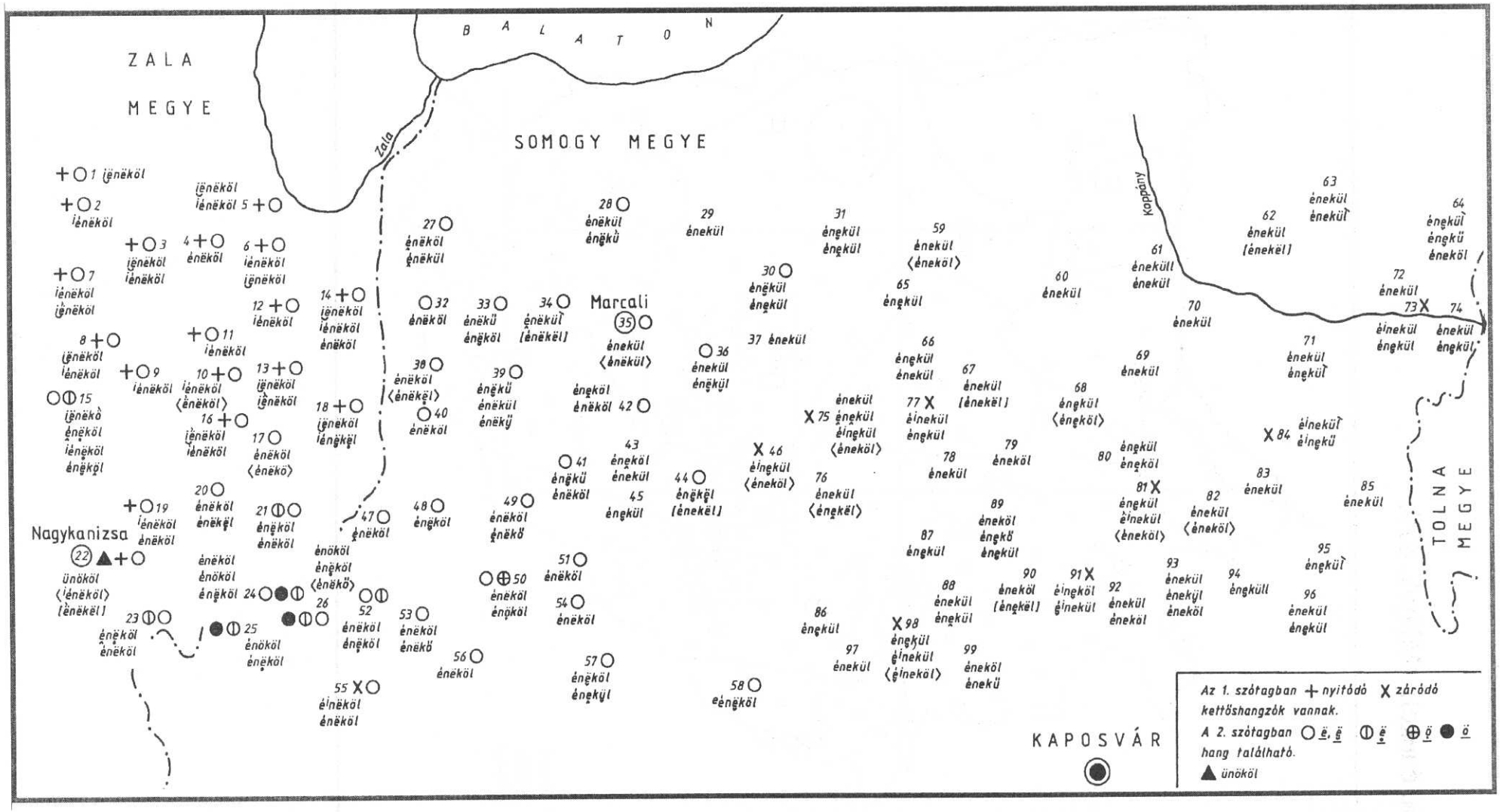

|| 8: *énëköl* 9: *ⁱénẹköl, énekël* 18: *i̯ënekël* 20, 21: *[énëkël]* 24: *énẹköl* 27: *[ẹ́nëkël]* 31: *énekül, [énẹkël]*, <éneköl> 36: *[énë̤kël]* 42, 72: *[énekël]* 52: *énë̤köl* 66. *[ẹ́nẹkël]* 91: *énẹkül̀* 93: *énekë̤l, énekül̀*. Mj. A kérdésre több helye még a *bucsusztat, zsótároz* szavakkal is válaszoltak.

255/a. énekel: ~MNyA. 879.

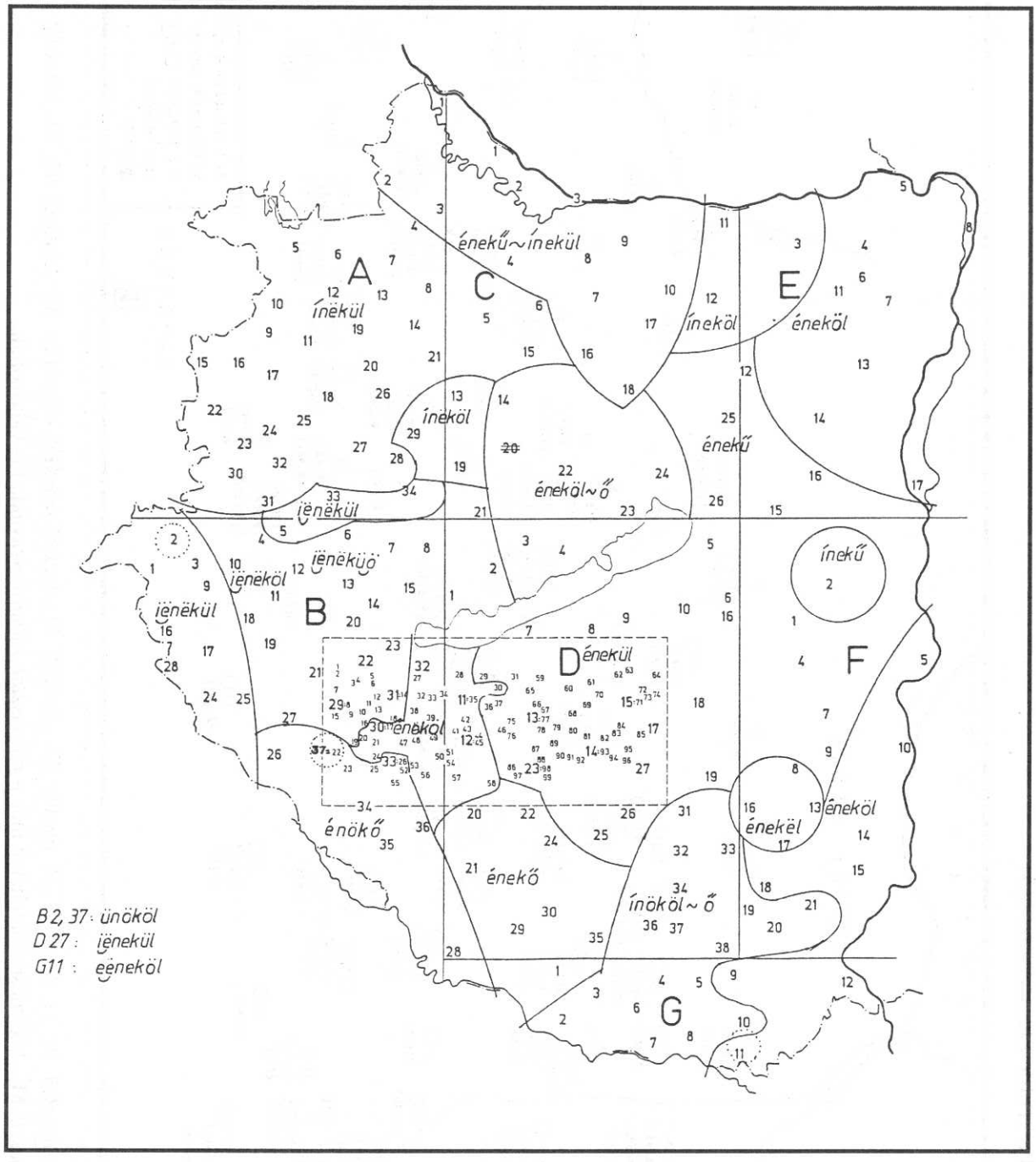

256. zsindely FON. Hogyan mondják más szóval a tetőfedő cserepet? (111)

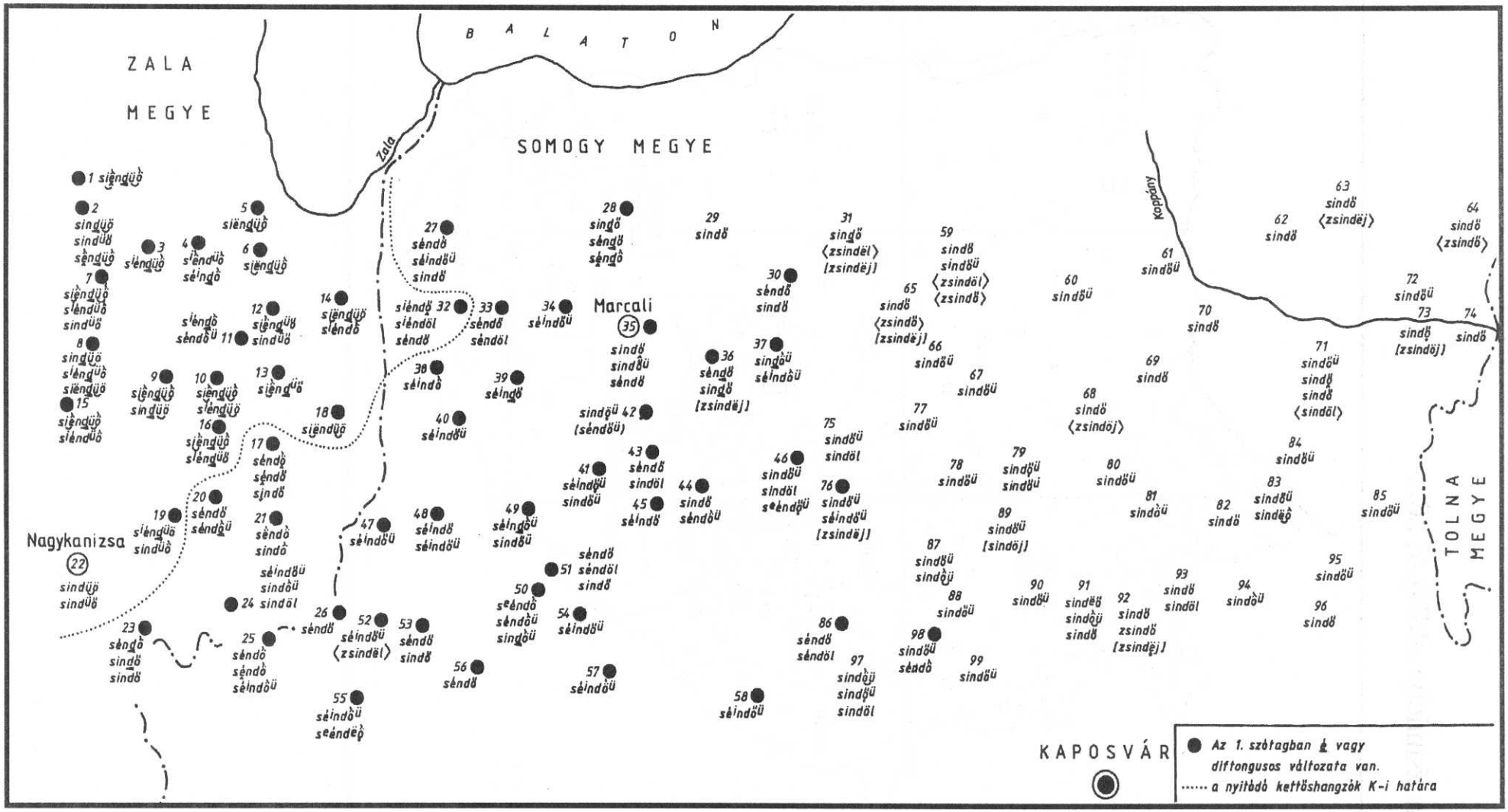

|| 9: <zsindëö >, [zsindël] 10: <zsindël> 14: séndő, séndő 16: sindő, <sindöl> 35: <zsindöl> 52, 75, 93: [zsindëj] 93: <sindël>.

256/a. zsindely: ~MNyA. 202.

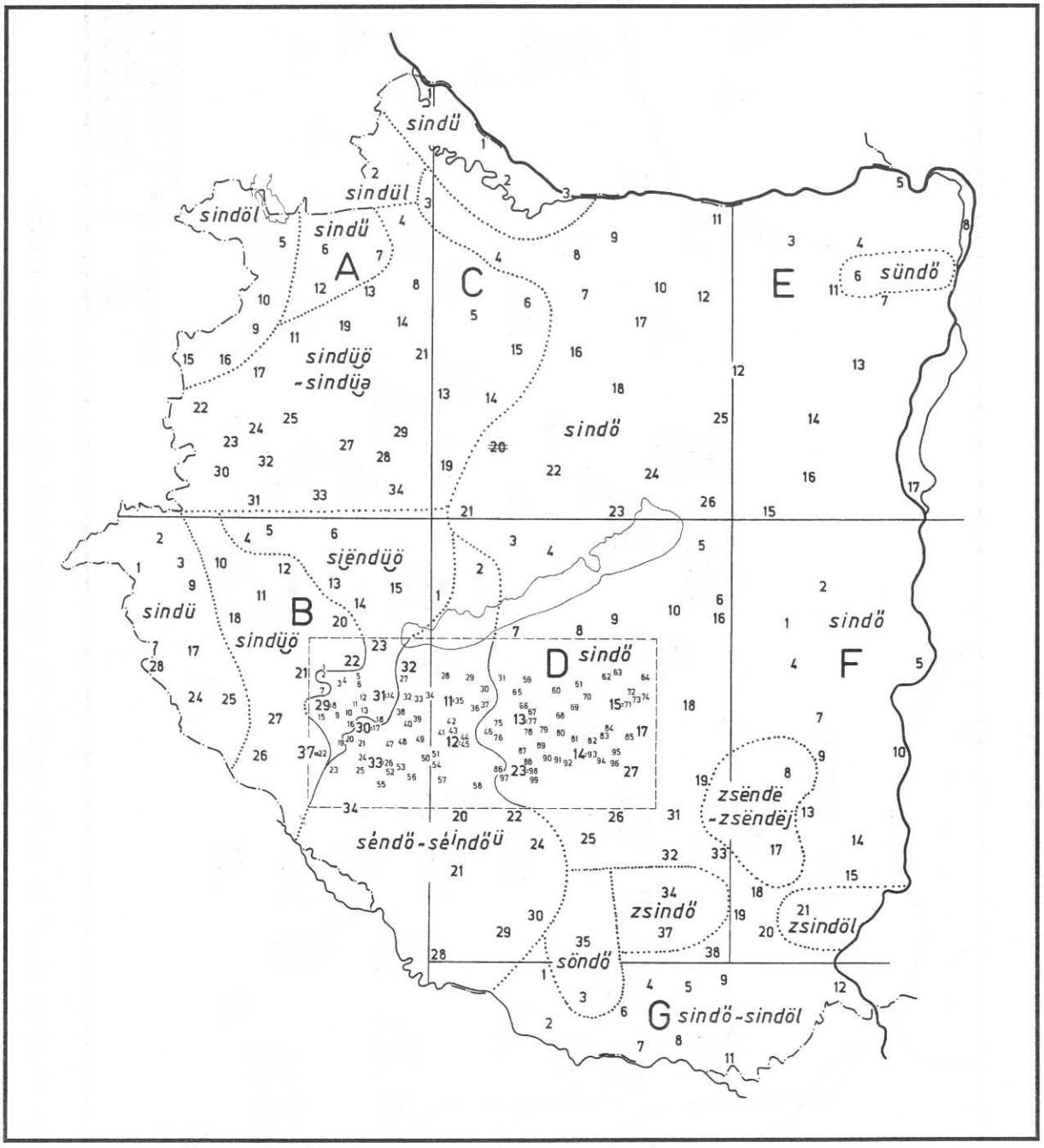

257. tanító FON. Mi a neve annak, aki az általános iskola alsó tagozatában a kicsiket oktatja? (54)

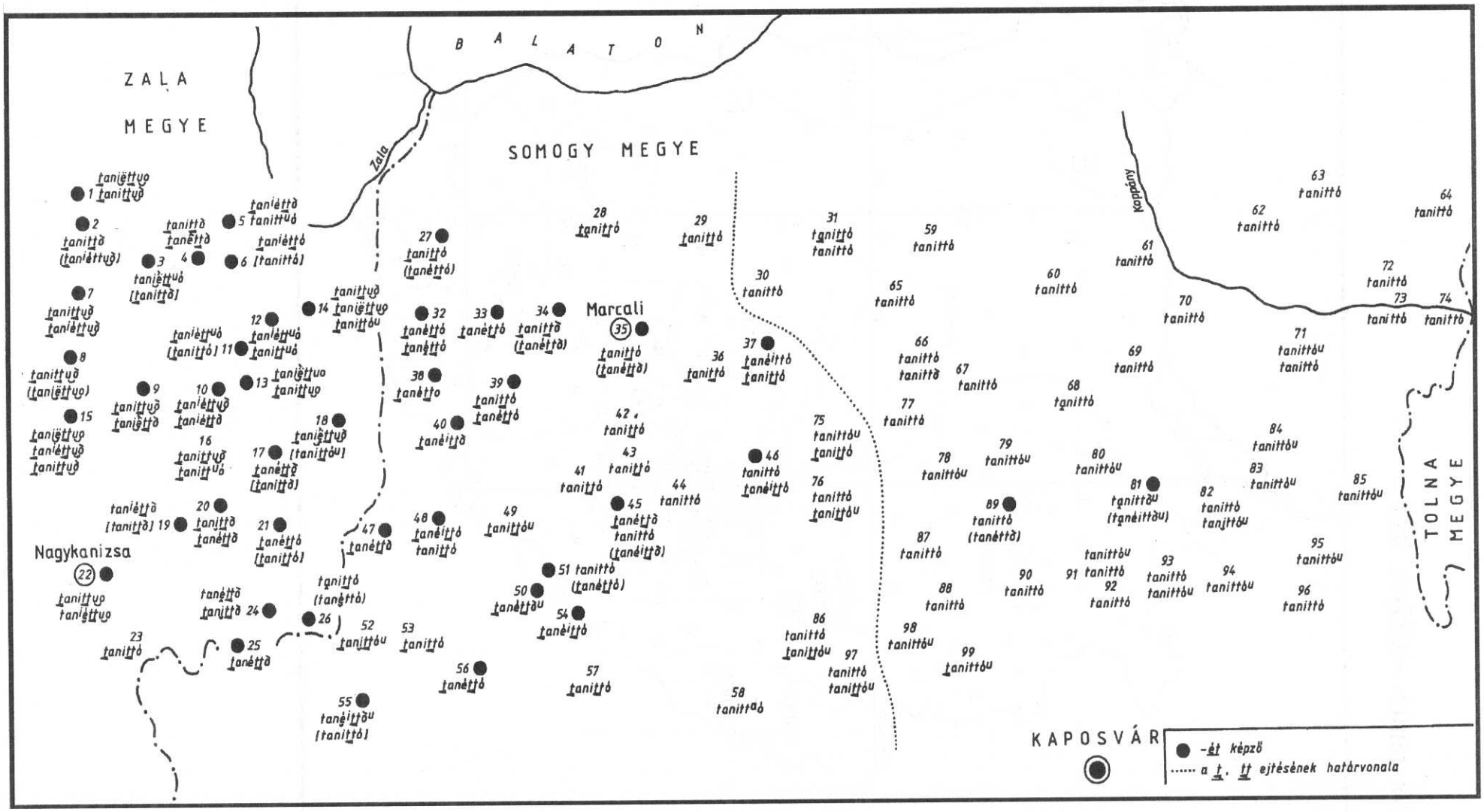

|| 3: *ṭan^{i}éṭṭò* 8: *ṭaniṭṭ^{u}o* 9: *ṭané^{i}ṭtó^{u}* 10: *ṭaniṭṭ^{u}ò* 14: *ṭaniṭṭó* 17: *ṭanéṭṭò* 24: *[ṭaniṭṭó]* 45: *tanittò.*

257/a. tanító: ~MNyA. 927.

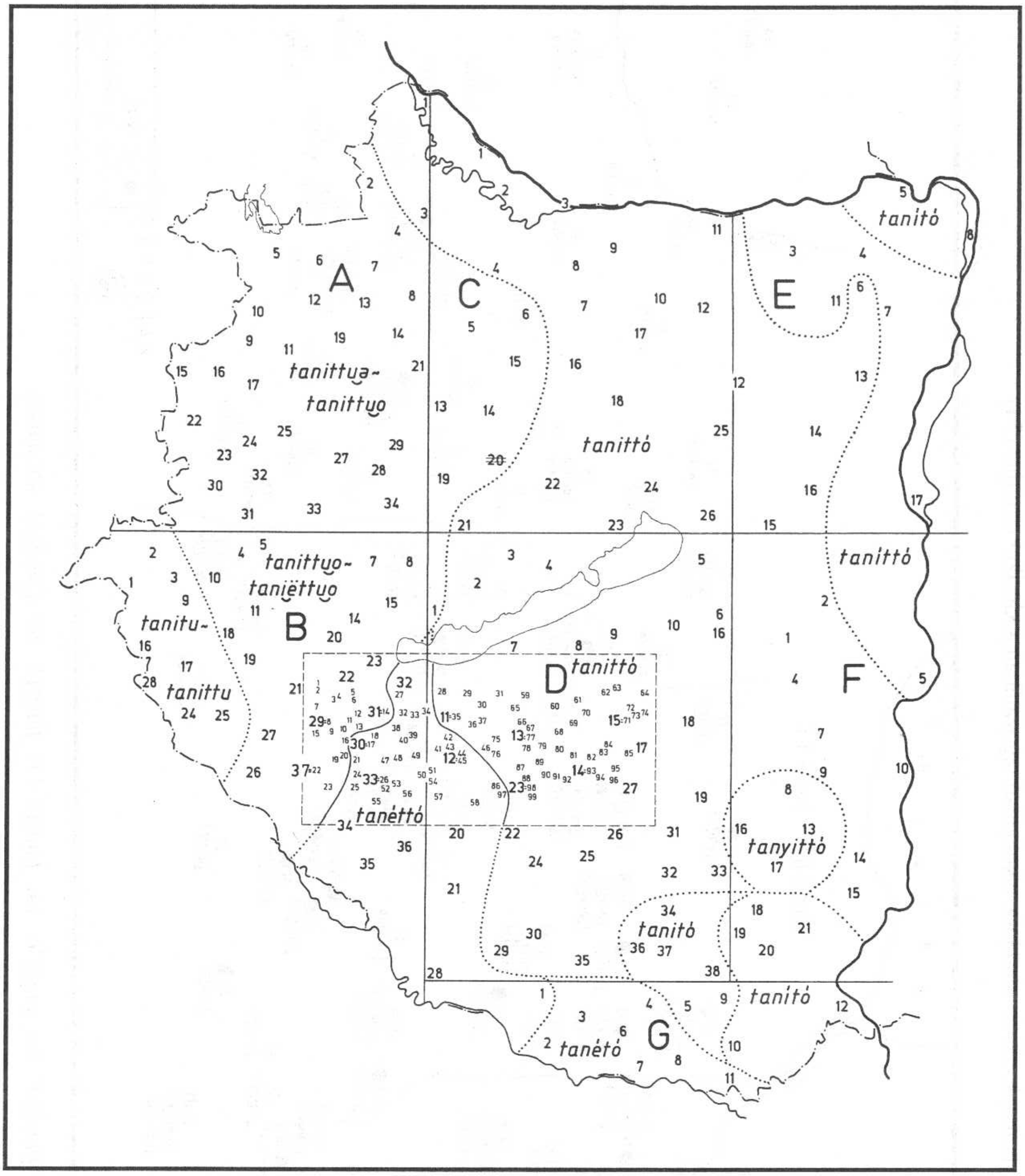

258. segített FON. A tanító kérdezi: Egyedül írtad meg a leckédet, vagy édesanyád…? (66)

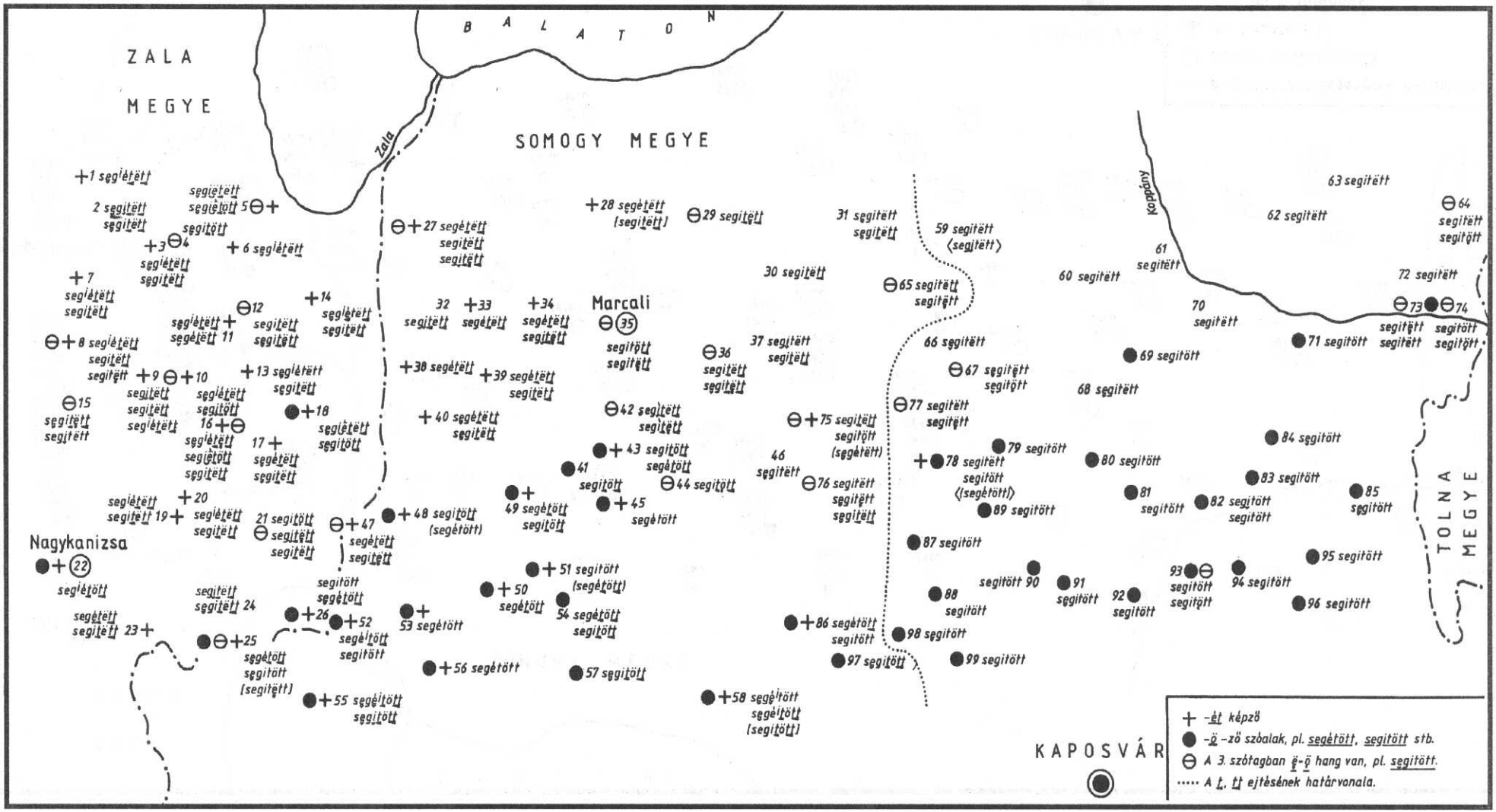

‖ 10: *segitëtt* 29: *segitët* /horvát adatközlőktől/ 39: *segitëtt* 52: *segitëtt* 75: *segitëtt* 93: *segitëtt.* Mj. Több kp.-ról (pl. 96–99.) van *segét* adat is.

259. fésű FON. Mi a neve annak az eszköznek, amivel rendbe lehet tenni a kócos hajunkat? (98)

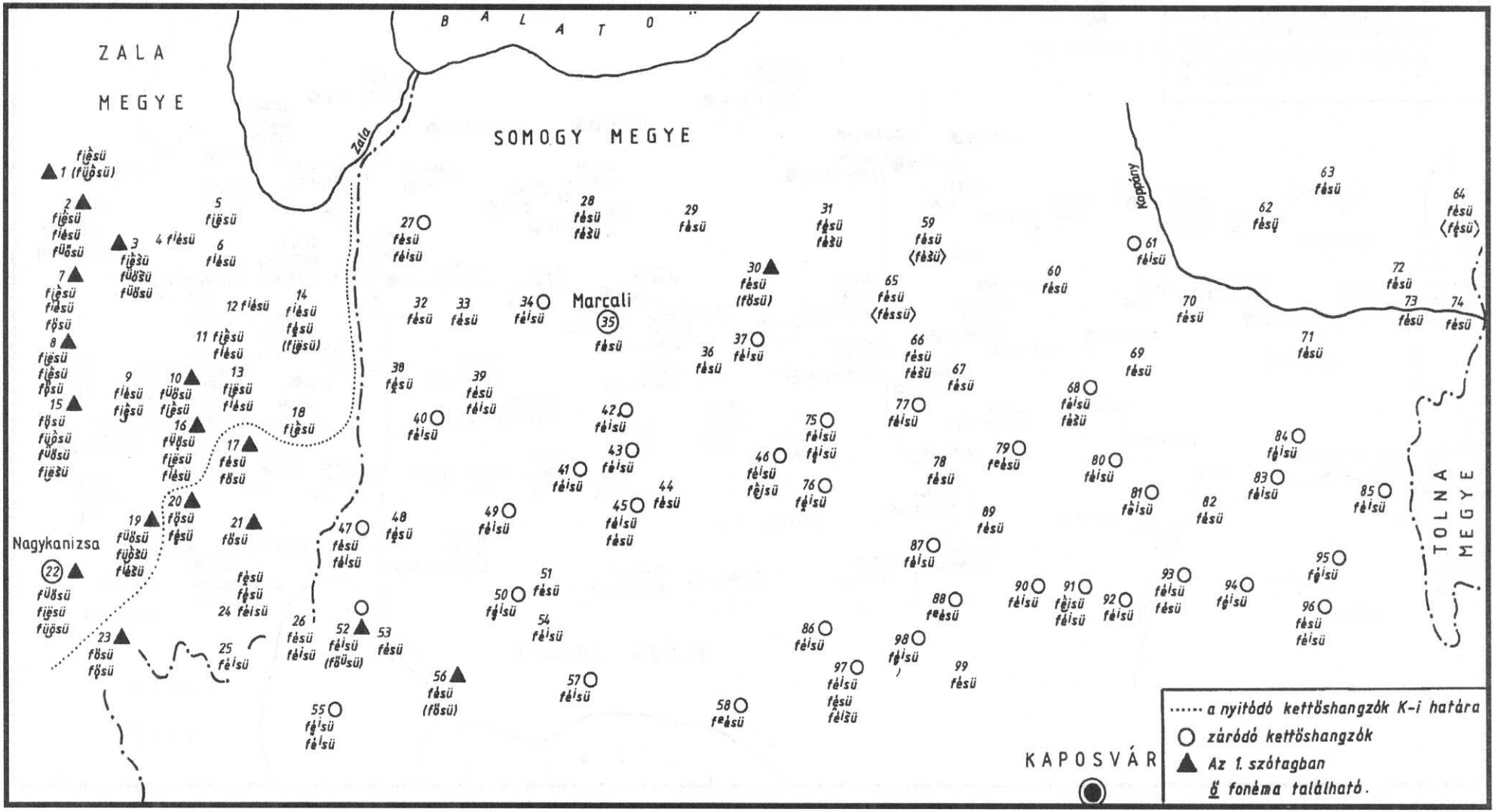

‖ 9: *[fé'sü]* 10, 19: *f'ésü* 12: *fé'sü.*

260. húsvét FON. Mi a neve annak a napnak, amikor azt ünnepeljük, hogy Jézus feltámadt? (25)

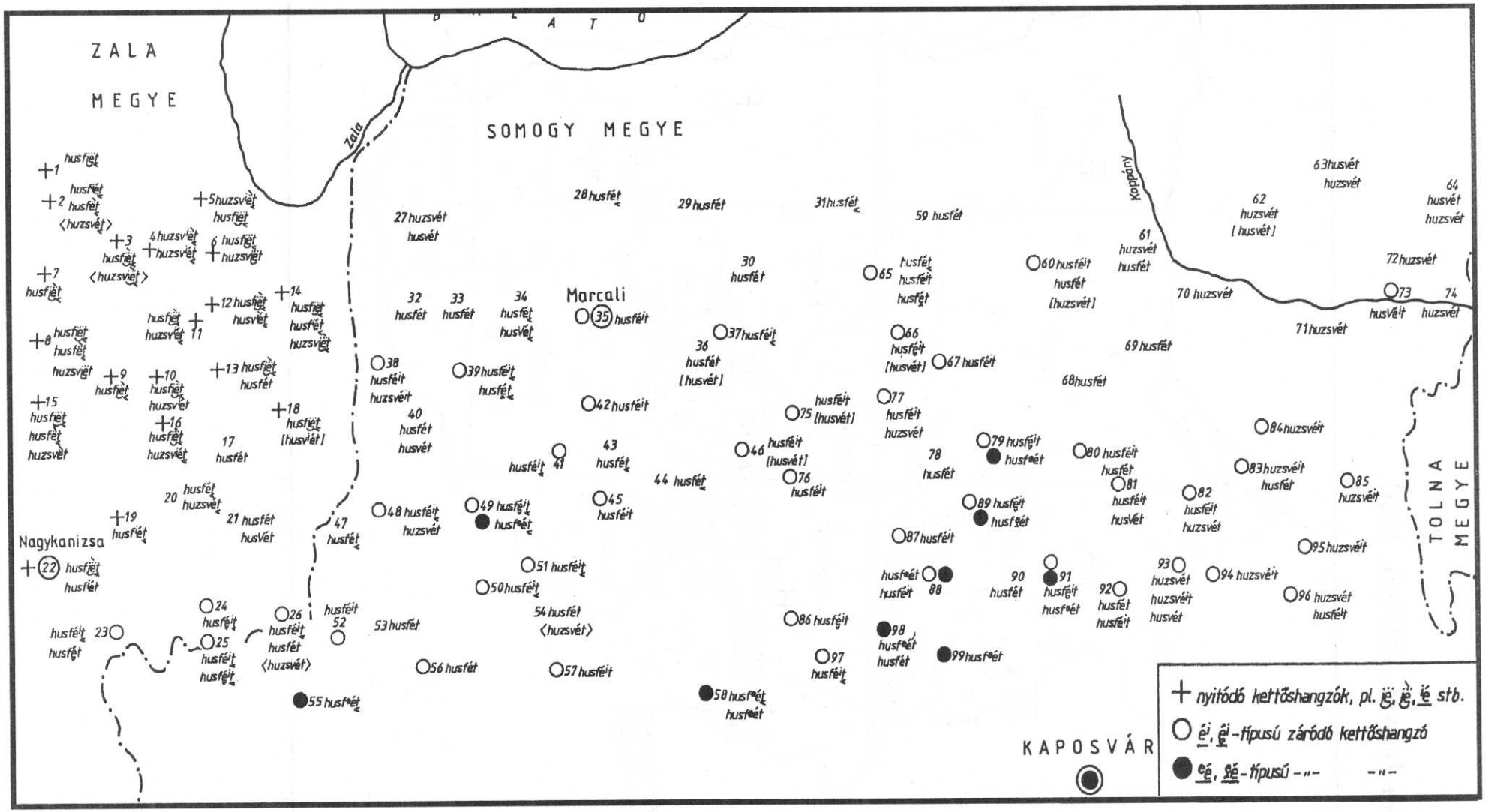

‖ 2: *husVét* 10: *husfét*, *<[husvét]>* 13, 16: *husfét* 21, 43: *[husvét]* 25, 26: *[husVét]* 48: *húsvét* 77: *husfét* 81: *husfét* 82: *husvét*. Mj. A *v* zöngésítő hatását, ill. zöngétlenedését a *fösvény* szóval közösen a 218. sorszámú térképen mutatom be.

260/a. húsvét: ~MNyA. 1090.

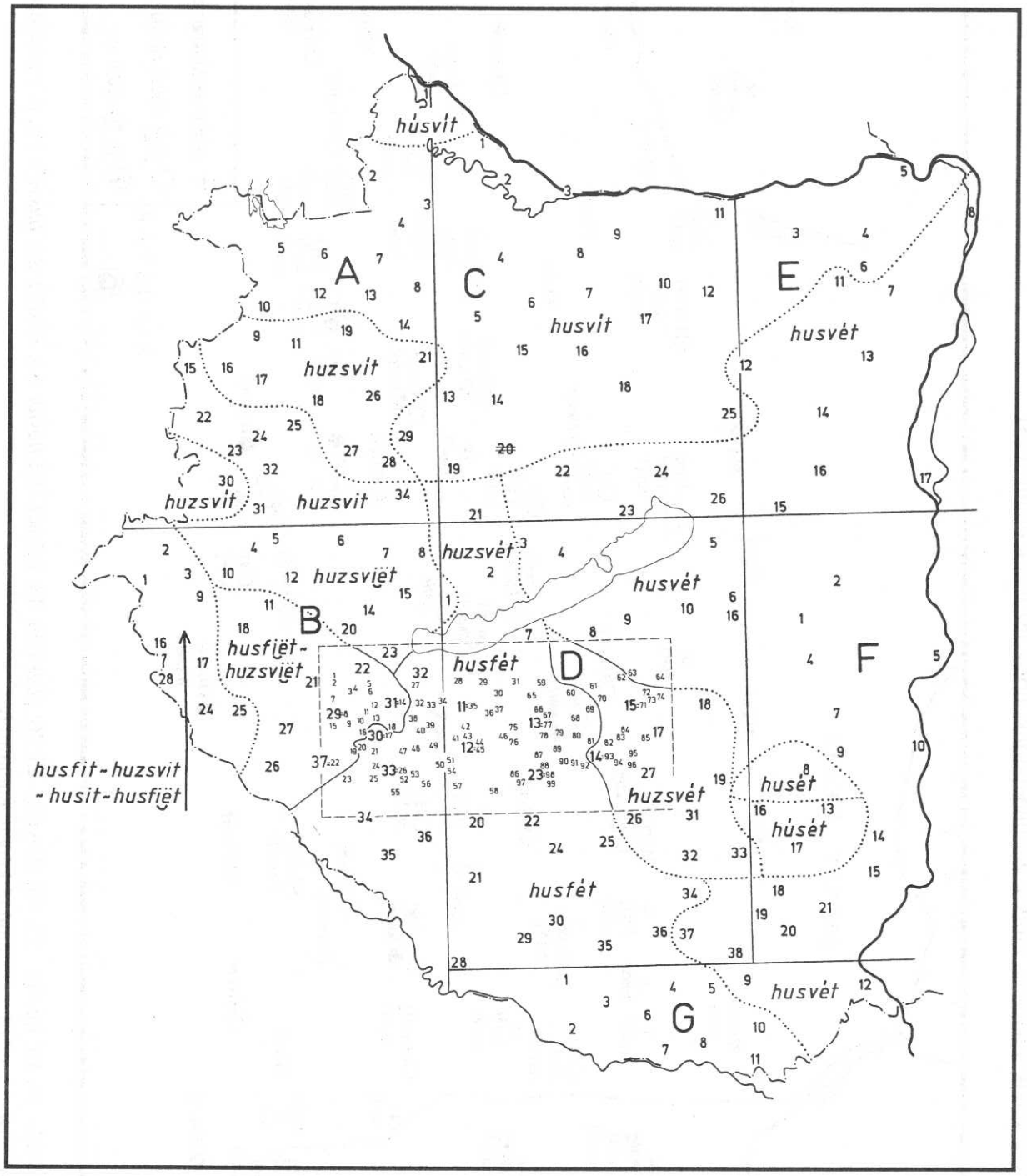

261. gőzöl FON. Mit csinál a forró leves? (90)

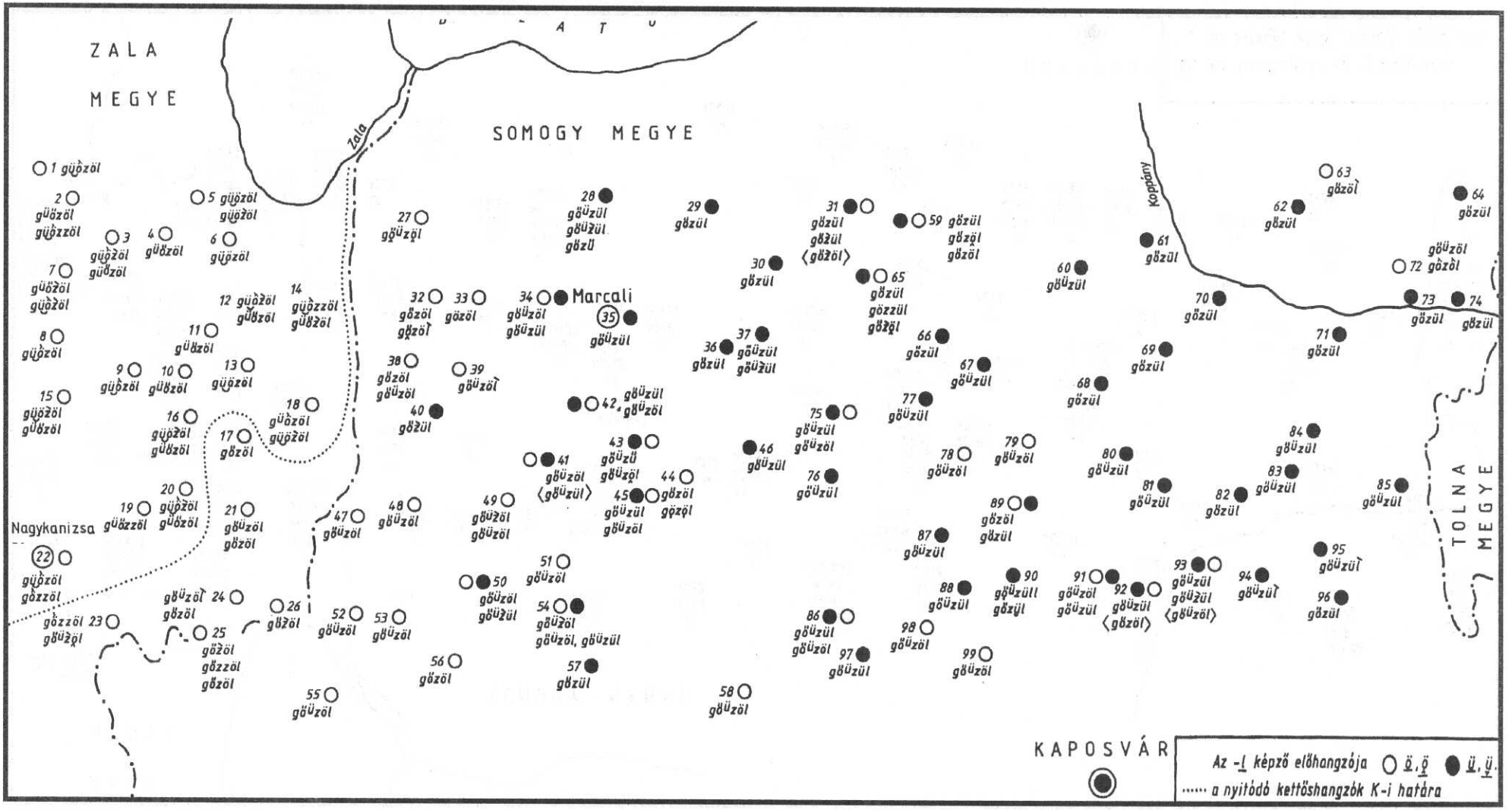

‖ 3: *gʲőzöl* 9: *gőʲzöl* 31: *gőzül*. Mj. A kérdésre adott válaszok között a legtöbb kp.-on a *gőzölög* szó különböző változatai is előkerültek, ezek közlése azonban nem tartozik a térkép témájába.

262. külső FON. És amelyik kívül van, az melyik része? (178)

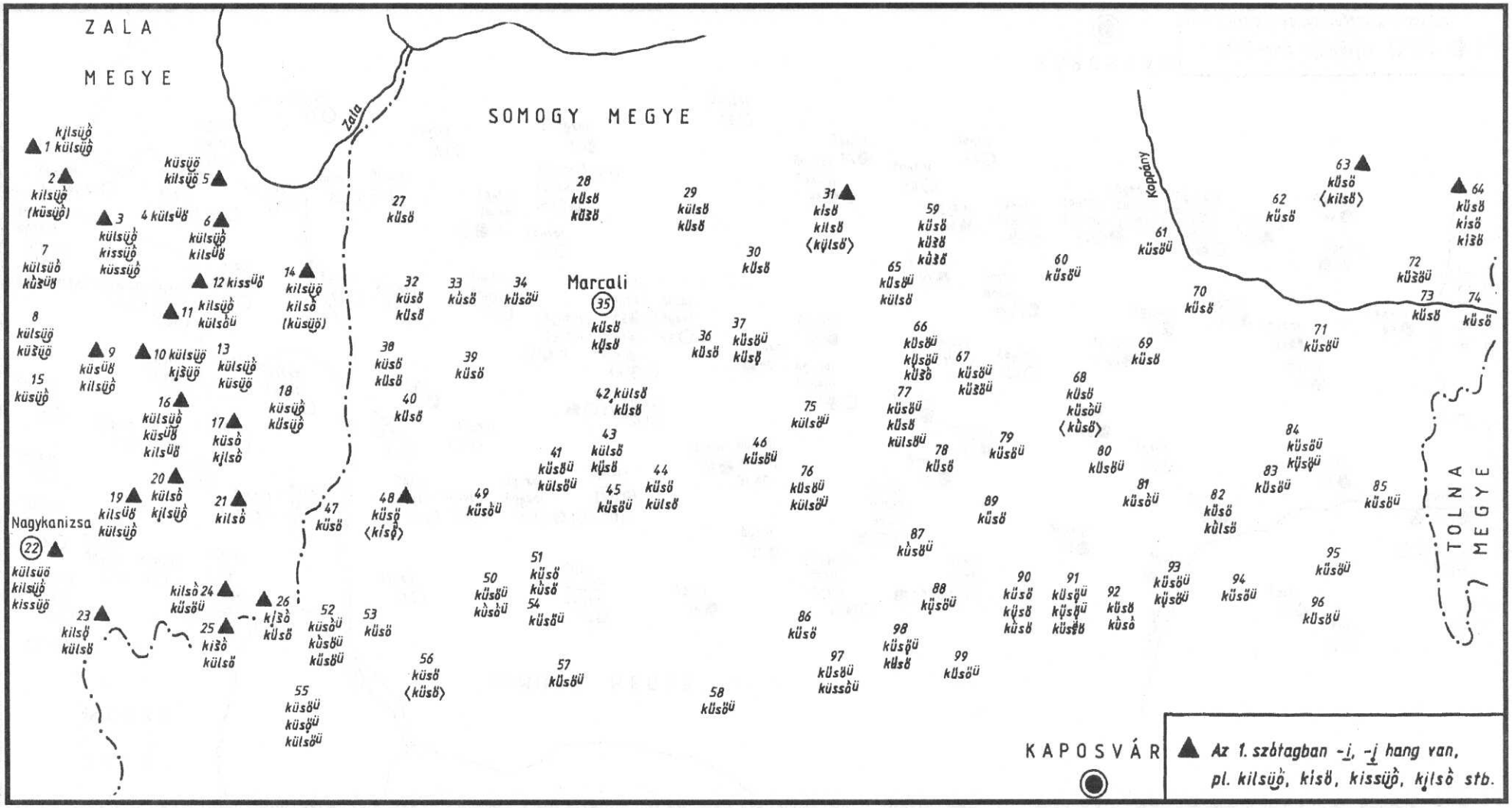

|| 2: *külsüö* 5, 10, 12, 16: *[külsʲő]* 9, 67: *[külsőʲ]* 32, 77: *[külső]*.

263. késő́n FON. Aki kilencig, tízig is ágyban van, az mikor kel föl? (173)

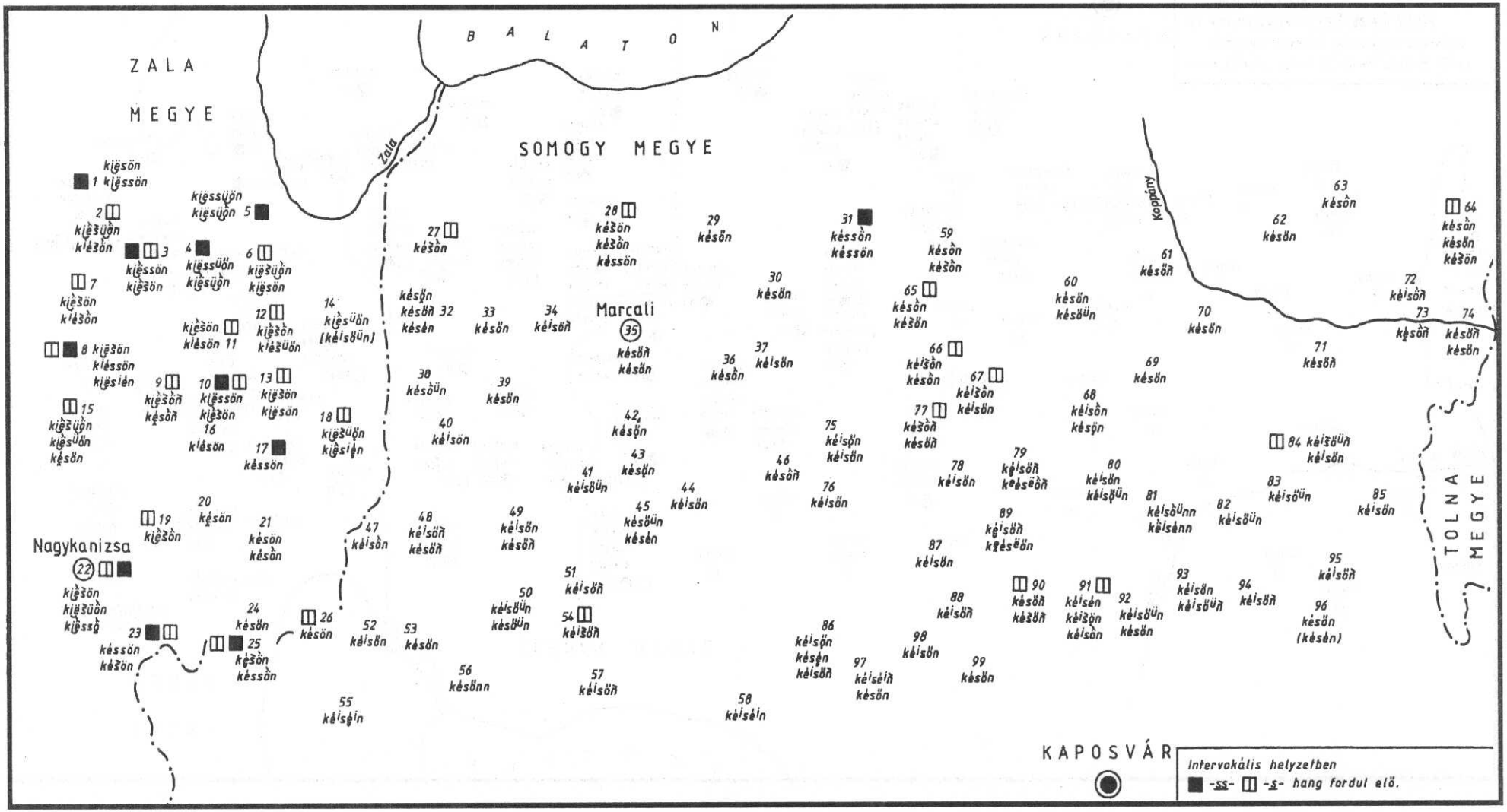

|| 9: *k'ésüön* 10: *k'ésön, kiesüön* 11: *ké'sön, késön* 12: *k'és''ön* 18: *k'és''ön* 93: *ké'sö.*

264. kilincs FON. Mi az, amit megfog az ember, amikor az ajtót nyitja? (93)

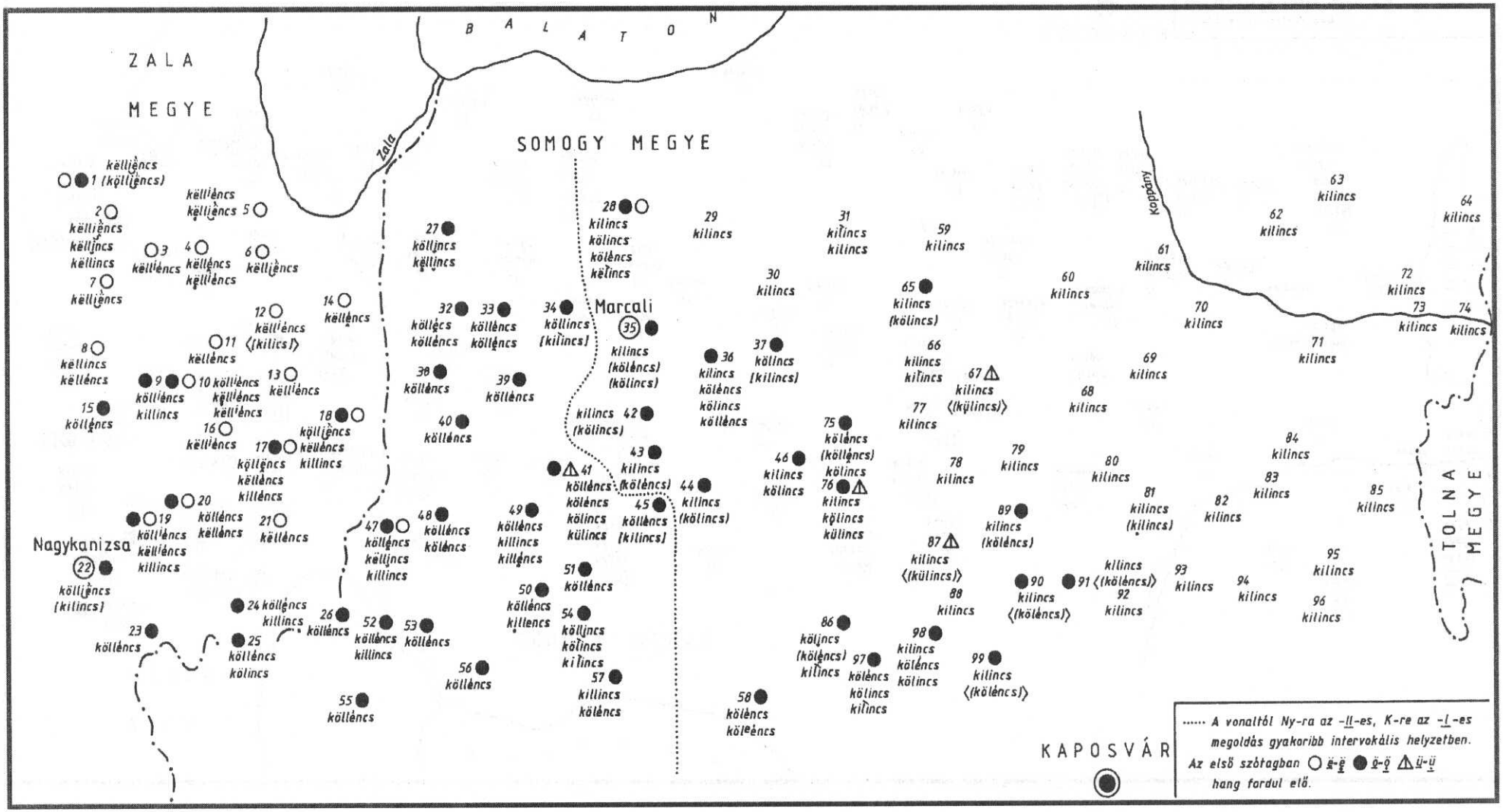

|| 9, 48, 86, 97: *[kilincs]* 10: *këllę́ncs* 19: *këllį̈ncs* 24: *köl̀ę́ncs, kil̀į̈ncs* 28: *köl̀įncs, kil̀incs* 41: *külincs* 75: *kilincs, kį̈lincs.*

265. mezőre FON. Nyáron a parasztok már hajnalban ki szoktak menni a… Hova? (9)

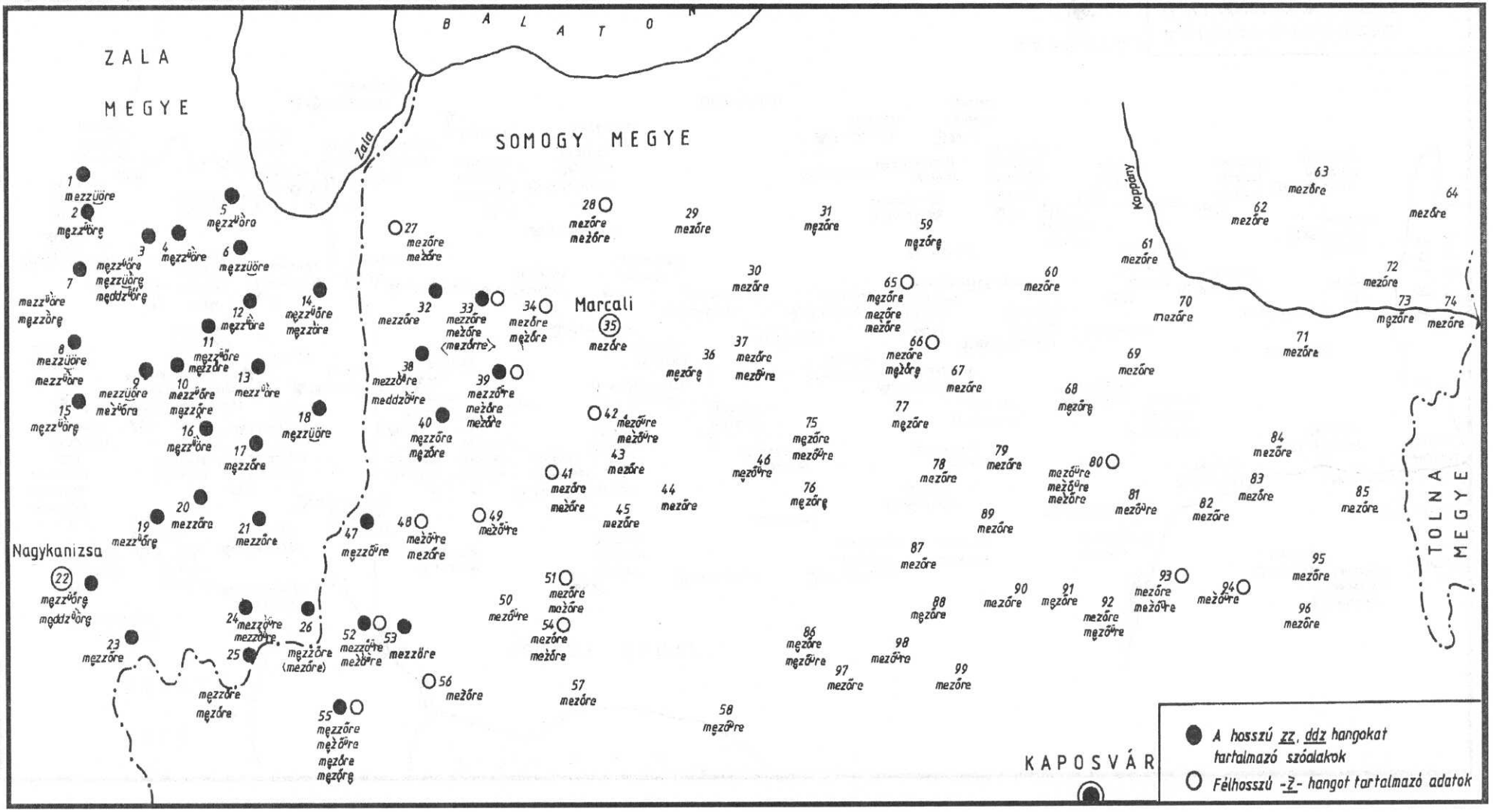

|| 9: *[mezőʷre]* 24: *mezőʷre* 33, 39, 55: *[mezőre].*

266. benzines FON. Mi az az üzemanyag, ami hajtja az autót? (benzin) Amelyik kannában benzin van, az milyen kanna? (103)

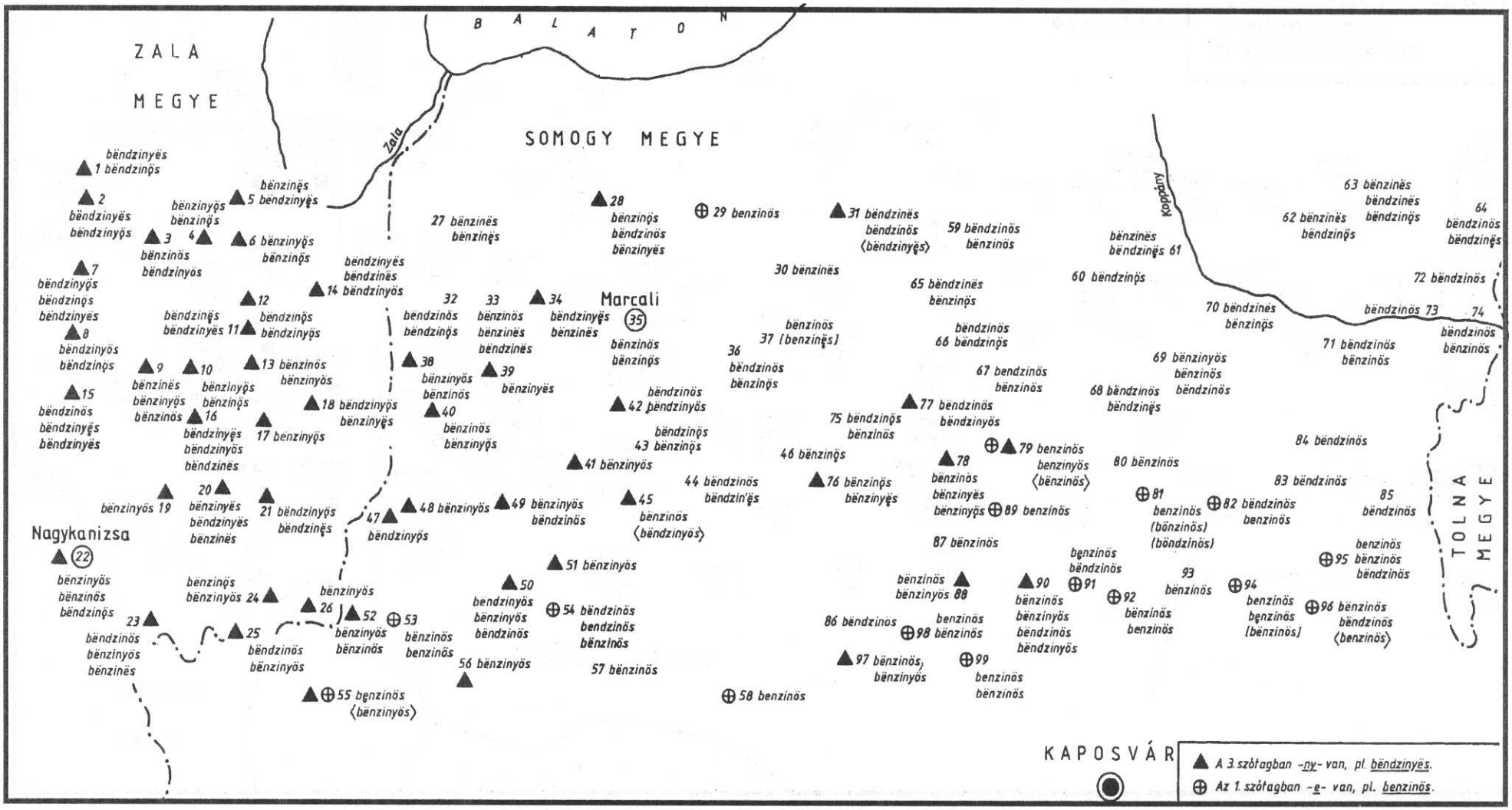

‖ 5, 28: *[bënzinës]* 11, 12, 66: *[bëndzinës]* 15: *[bëndzinẹ̈s]* 16: *<bënzinös>* 24: *bënzinyẹ̈s*. Mj. A nyílt *e*-s adatokat (pl. *benzinös*) a 29. és a 81–82. kp. kivételével református vallású adatközlők szolgáltatták.

267. **szolgálni** FON. Régebben egyes helyeken a szegény lányokat el szokták küldeni a városba az urakhoz… (48)

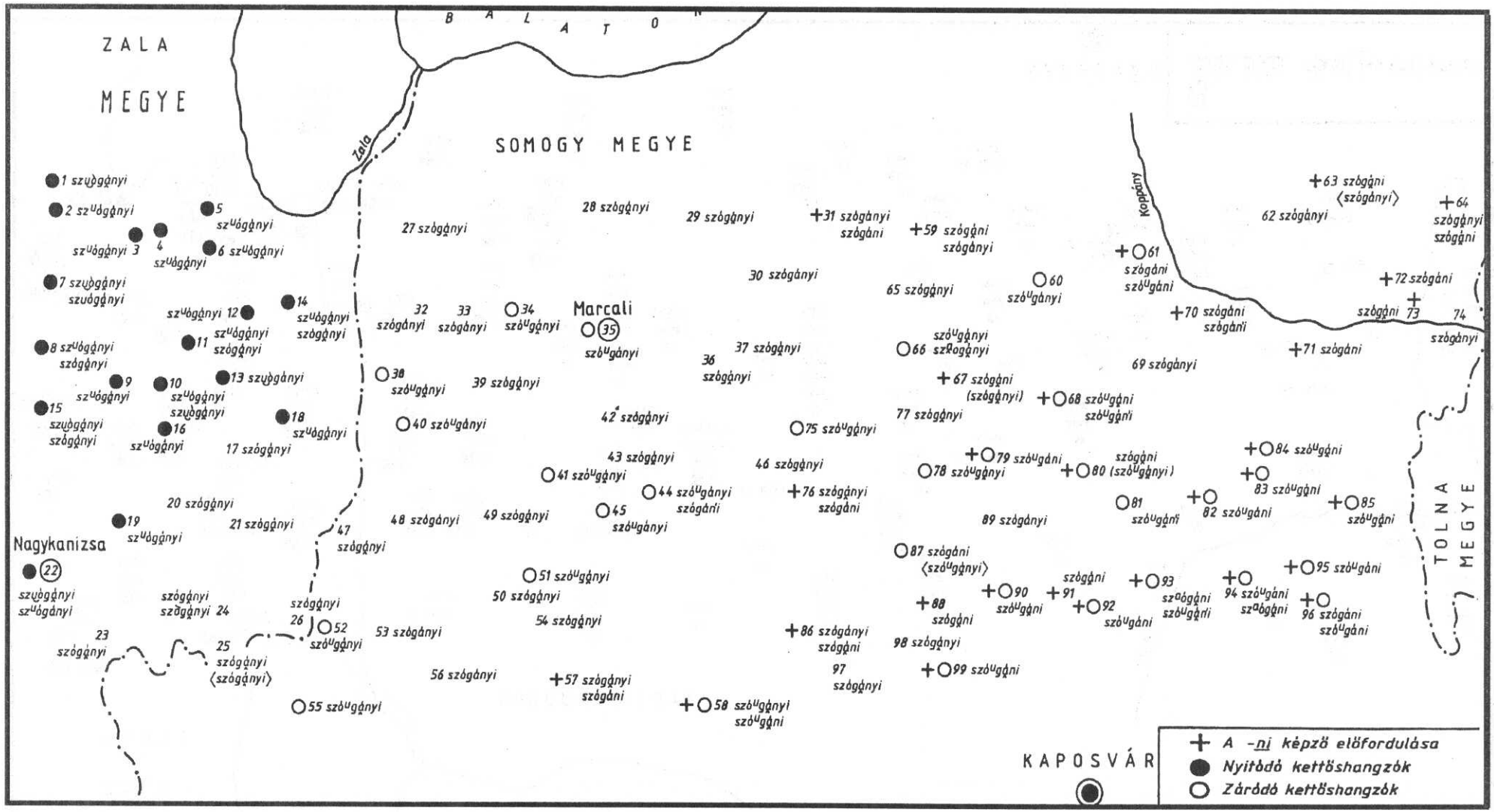

II 59: *szógáni* 68, 93: *szógáni.*

268. kővel MORF. Mivel dobálóznak a gyerekek az országúton? (16)

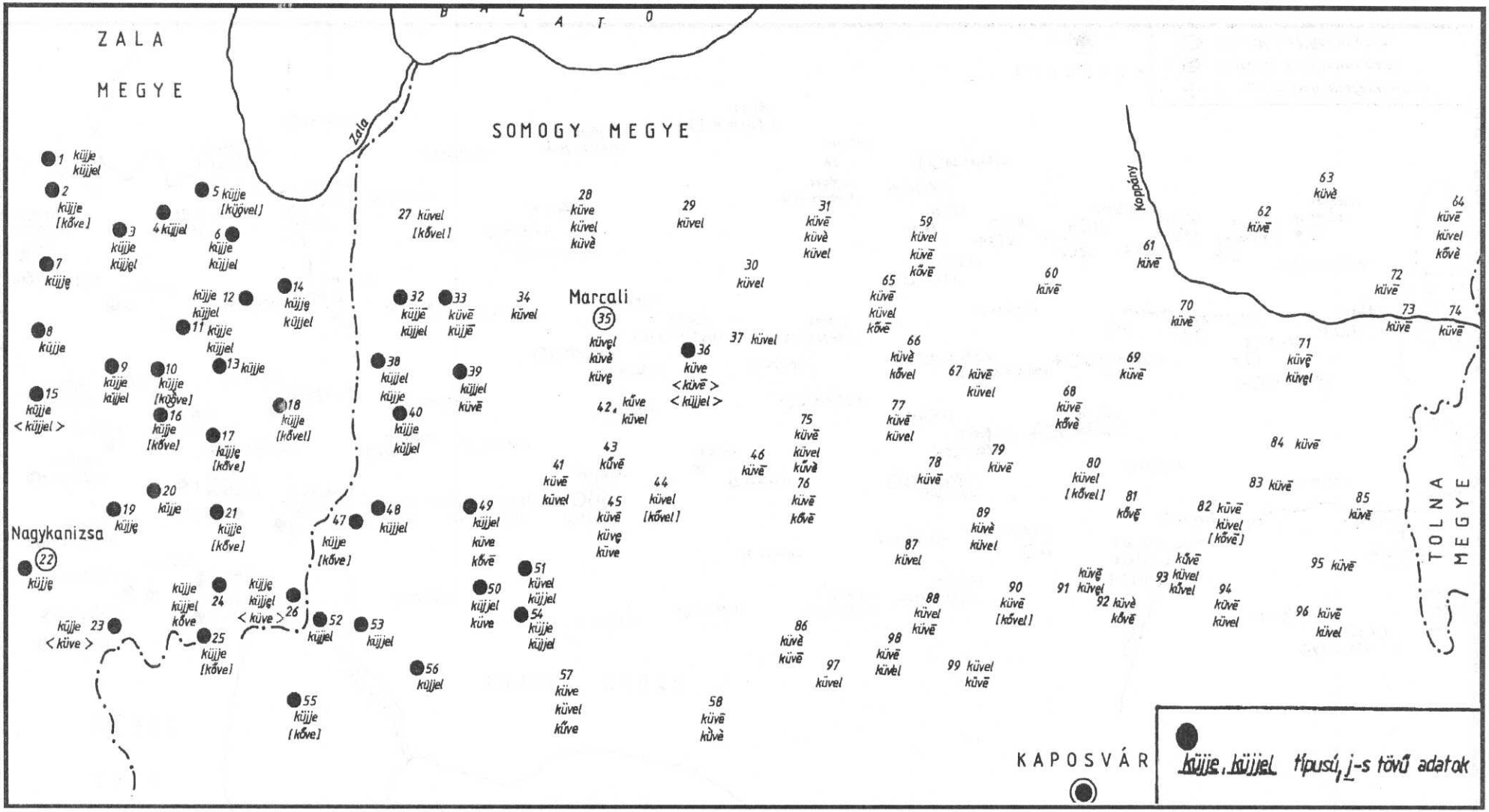

‖ 1: *küjjẹ* 1, 3: *[kővе]* 23, 24, 26, 31, 43, 59, 65, 75, 76, 82, 89, 93: *[kővel]* 24, 33, 36: *küvel* 36, 67 *[kővē]* 38, 39: *<küjjel>* 42, 72, 75*: kővē* 64: *[kővẹl]* 66: *kővè*. Mj. A *[kővel]* köznyelvi formát általában mindegyik kp.-on ismerik, idegenek előtt használják is. Adataim között csak ott szerepeltetem, ahol természetes beszédhelyzetben is gyakrabban előfordul.

268/a. kővel: ~MNyA. 970.

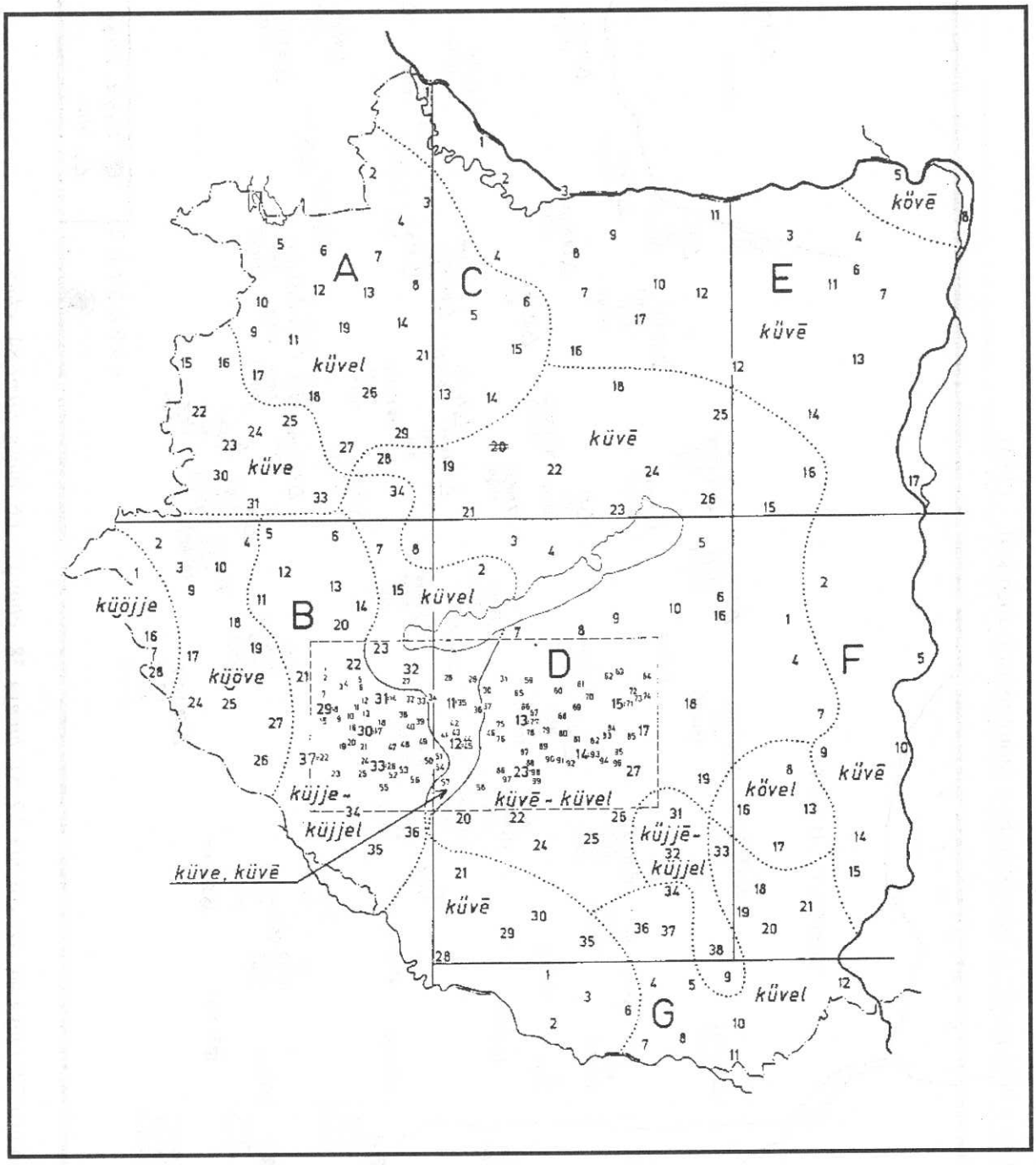

269. hívni MORF. Azt mondom a vőfénynek: A lakodalomba a szomszédot is meg kell… (143)

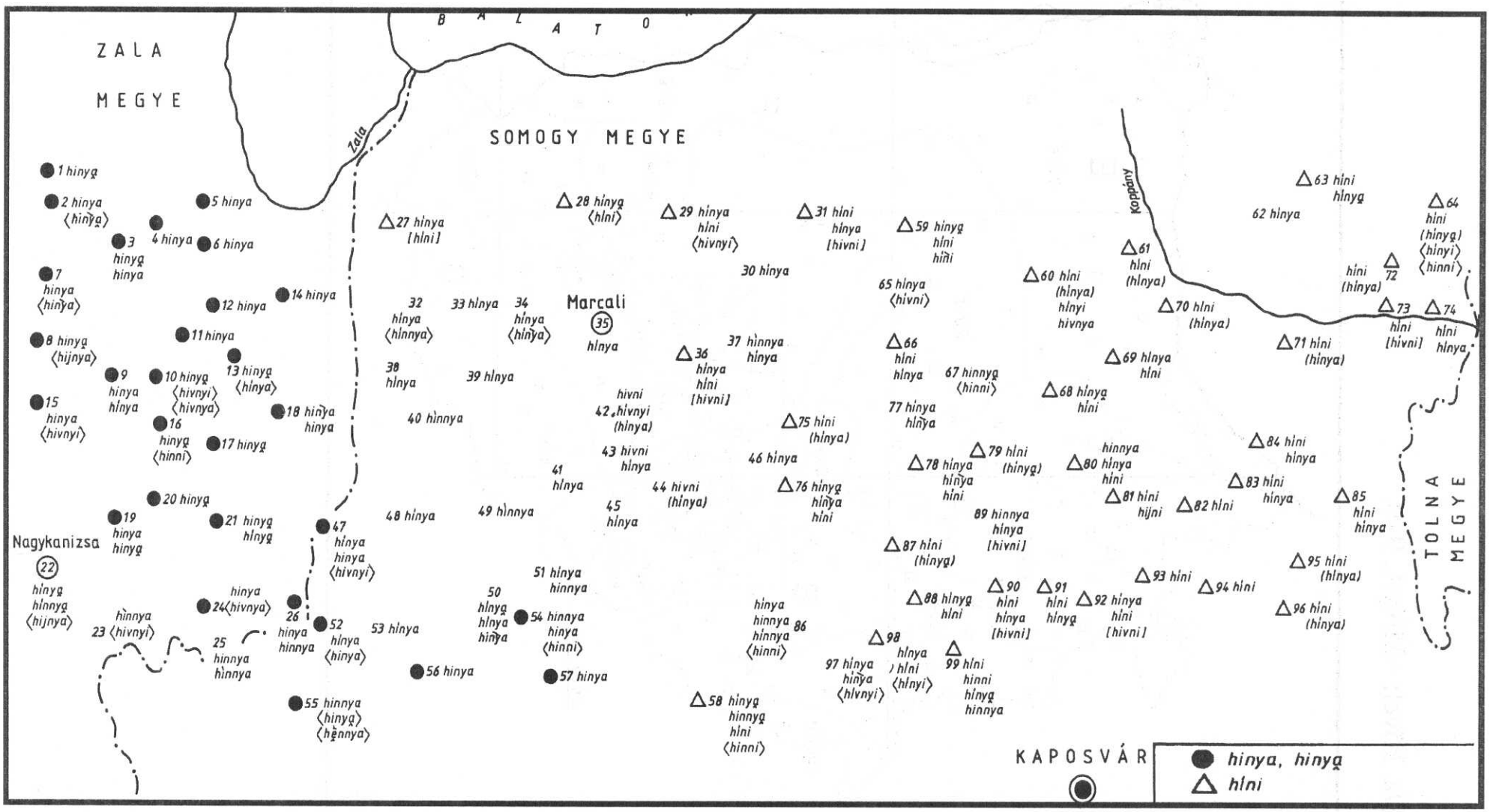

‖ 9, 15, 22, 24, 25, 86. *[hivni]* 16: *hinya* 22: *hínya* 44, 47: <hivńi> 22, 54: *hinnyą* 58: <hinnyi> 66: *hínyą, hivńi* 84: <hińńi>.

269/a. hívni: ~MNyA. 916.

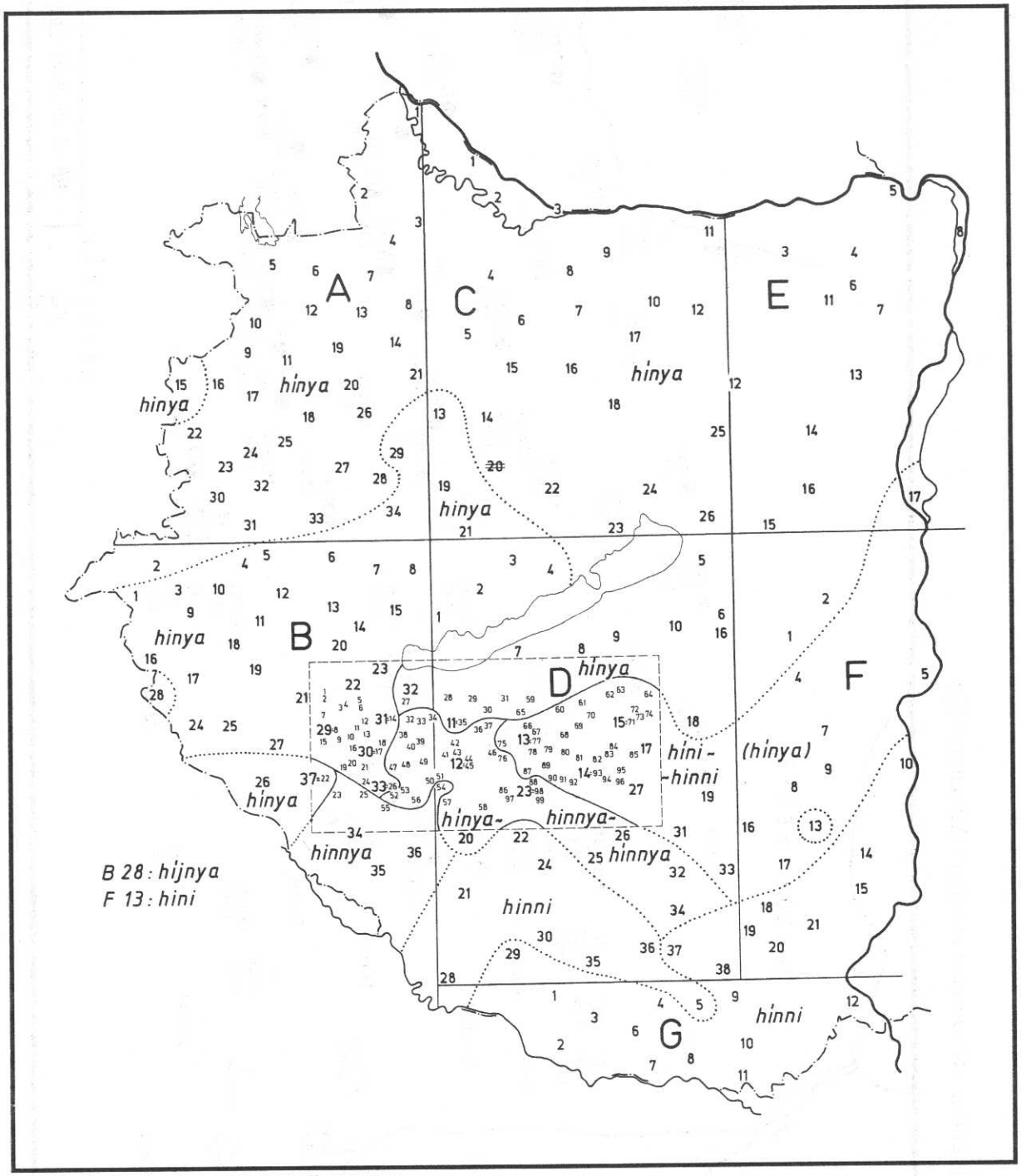

270. inni MORF. A szomjas ember mit szeretne csinálni? /Mutatom/ (82)

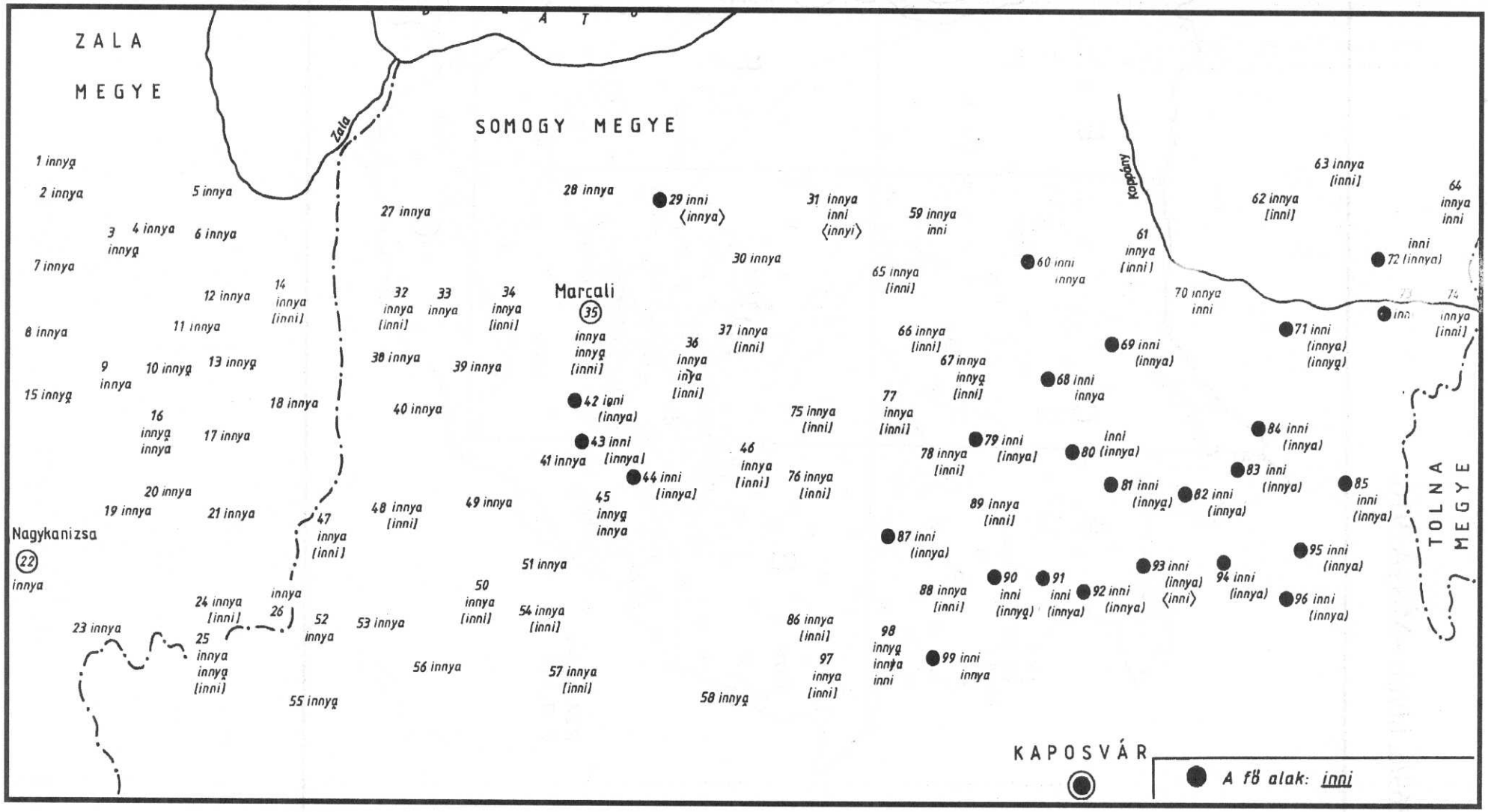

271. ríni MORF. A kisgyerek elesik, a szülei vigasztalják: Jól van, na, azért nem kell mindjárt… (148)

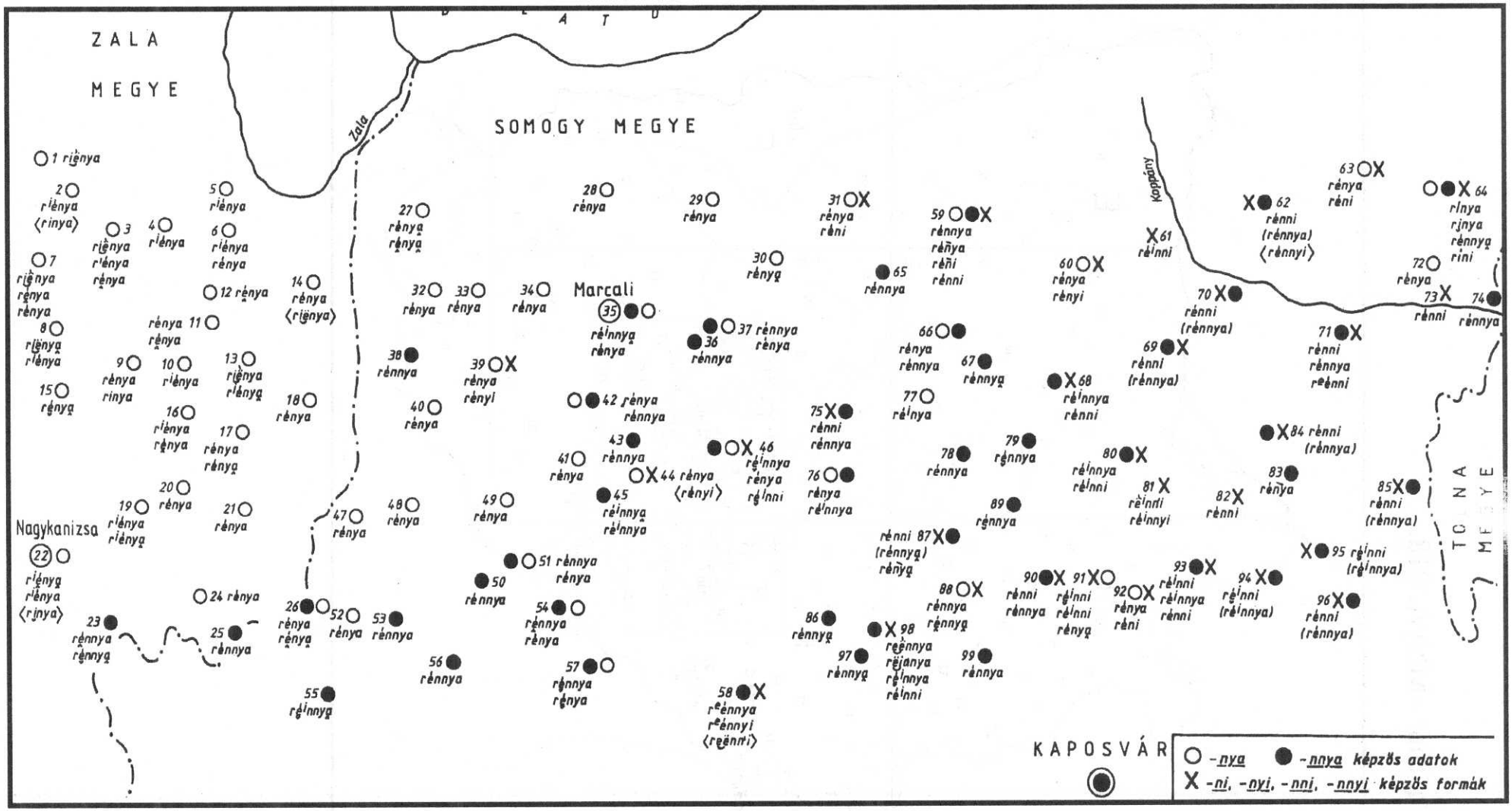

‖ 7: <ri̯nnya̯> 64: *rínni*. Mj. A legtöbb kp.-on még a *sír* ige különböző nyj.-i alakjai is előfordulnak a kérdésre adott válaszok között: 2, 7, 8, 10, 26, 27, 28, 31, 39, 41, 83, 84: s*i*rnya 2, 16: *[sirnyi]* 9: <*siṅí*> 9, 14, 16, 35, 36, 37, 47, 54, 57, 60, 64, 66, 74, 75, 78, 80, 85, 86, 98, 99: *sírnya* 18: *si̯rnya* 26: <*sirnyi*> 29, 31, 44, 66, 72, 73, 76, 79, 82, 86, 87, 92: *[sirni]* 30: *sírnya̯* 31: *sirnyi* 42, 43, 80: *sírni* 42, 46, 65, 75: *sírnyi* 44, 84: *siṅí* 51, 52: *[sírnya]* 63: *sírnya̯*, <*sirnyi*> 68: *[siṅí]*76: s*i*rnyi 84: *siṅí* 93: *[sírni]*.

271/a. ríni: ~MNyA. 918.

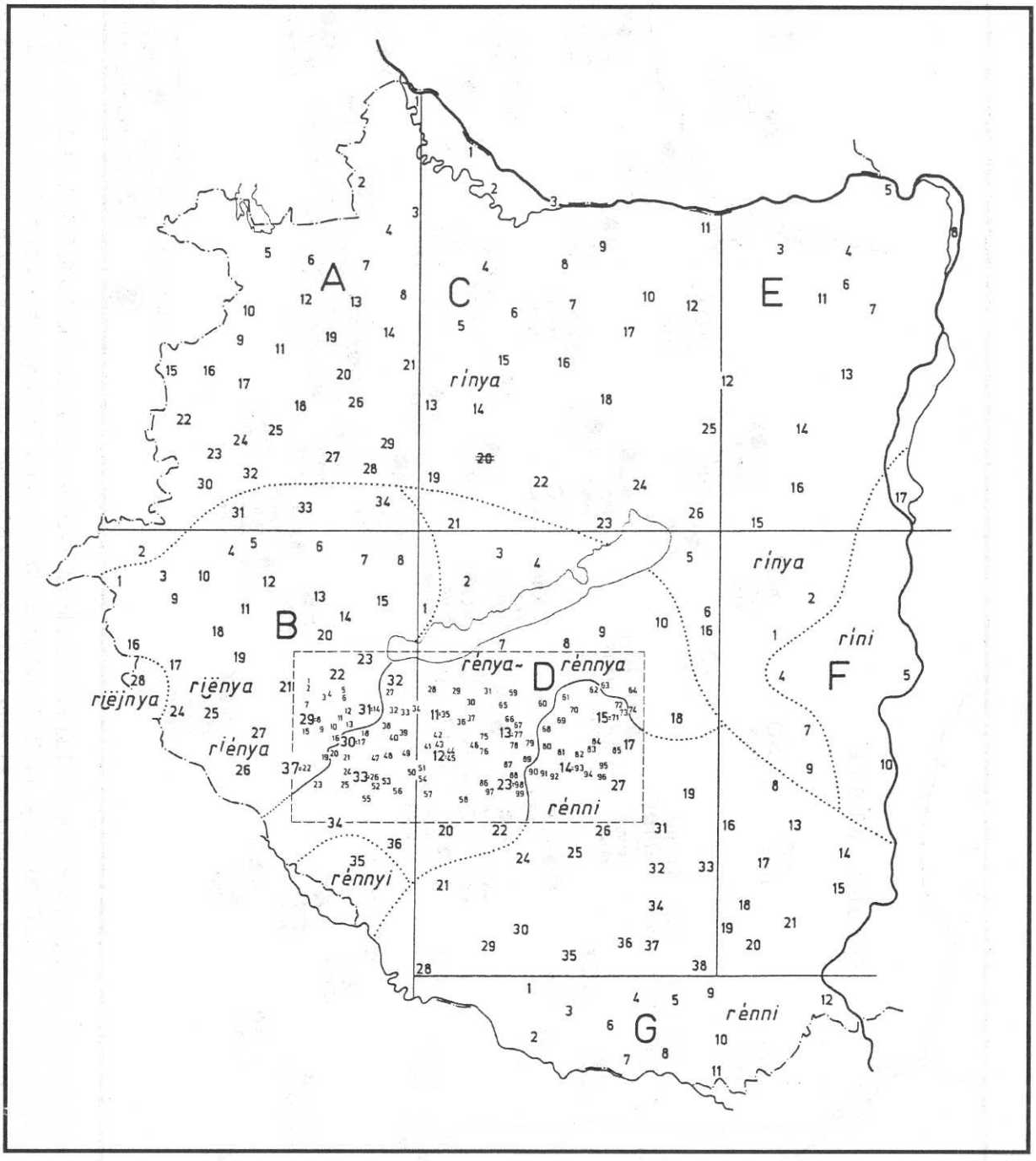

272. büntetve MORF. Azt dobolja a kisbíró: Aki nem fizeti be határidőre az adót, az szigorúan meg lesz… (167)

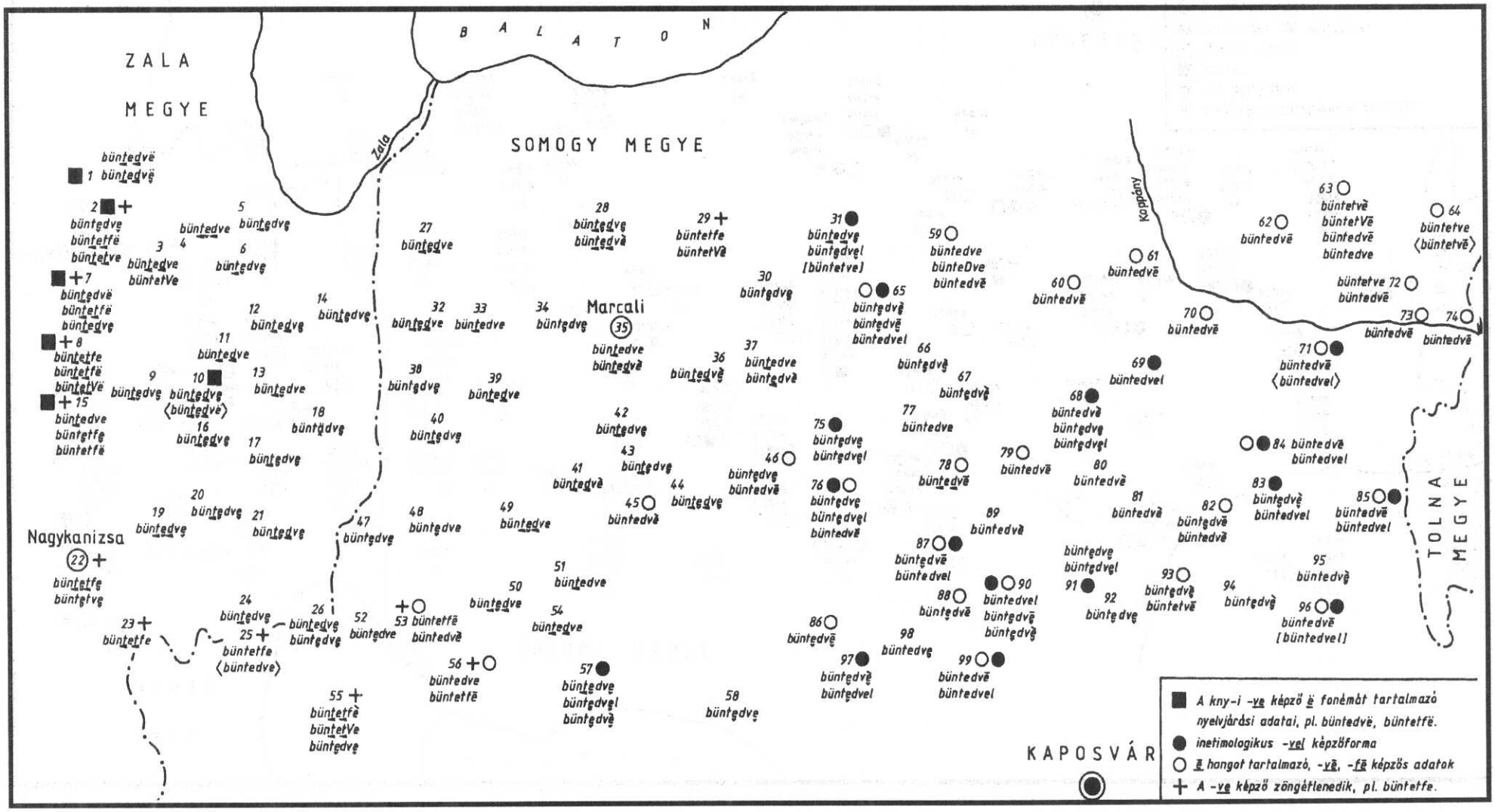

273. hűtve MORF. Nagy forróságban csak olyan italt szeretünk inni, amelyik nem meleg, hanem jól le van… (83)

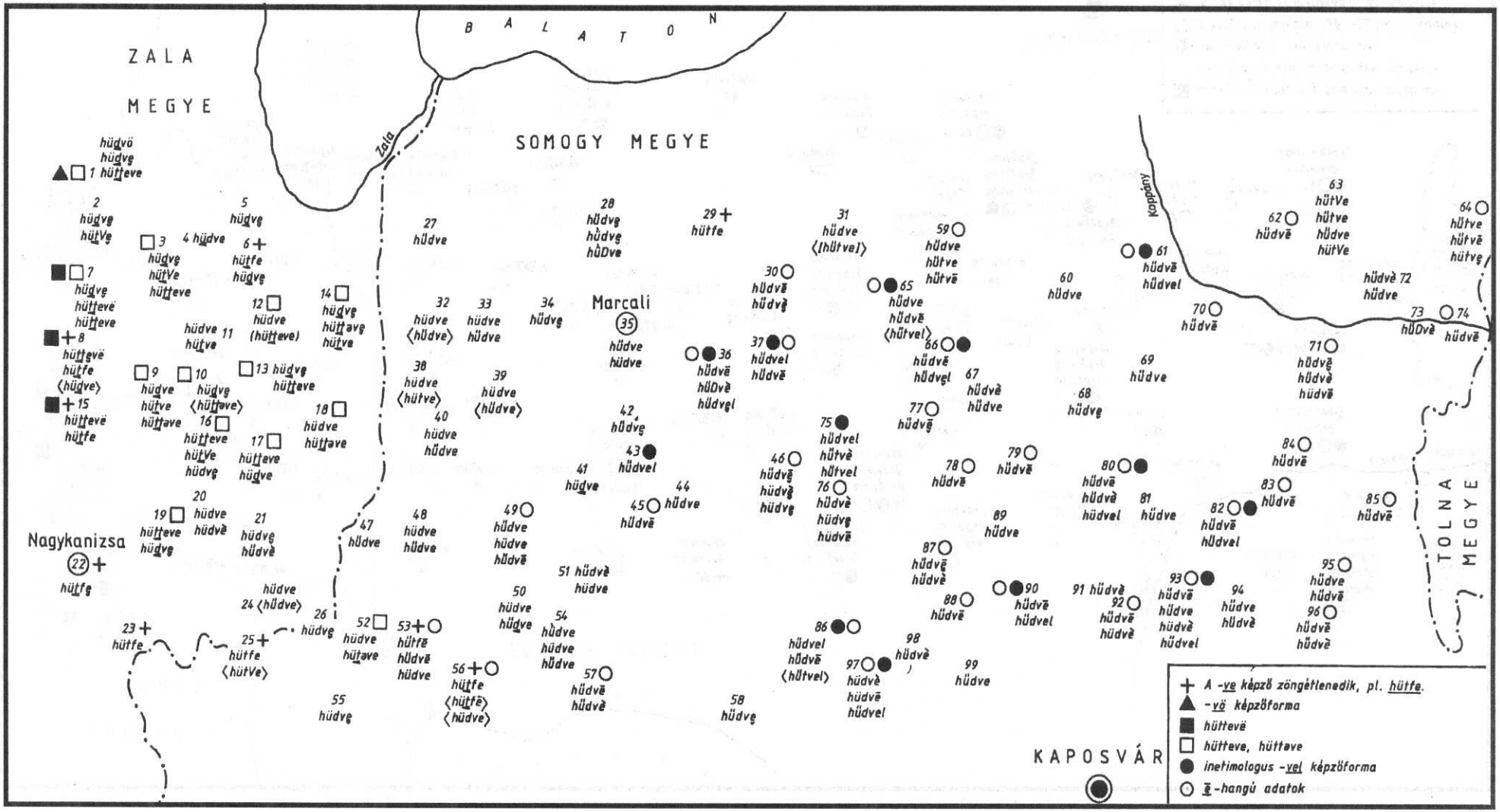

‖ 2: *hüţVe* 8: *hütVe* 10: *<hütVe>* 12: *<hütve>* 14: *<hűdvè>* 63: h*űDve* 64: *hűtvę, hütve* 93: *<hütVè>* – 40, 47: *hüve* 59, 91: *<hűldve>*.

274. **kötve** MORF. A gyereknek eloldódik a cipőfűzője, az anyja megköti neki. Azt mondja a másiknak: Az én cipőfűzőm már meg van … (164)

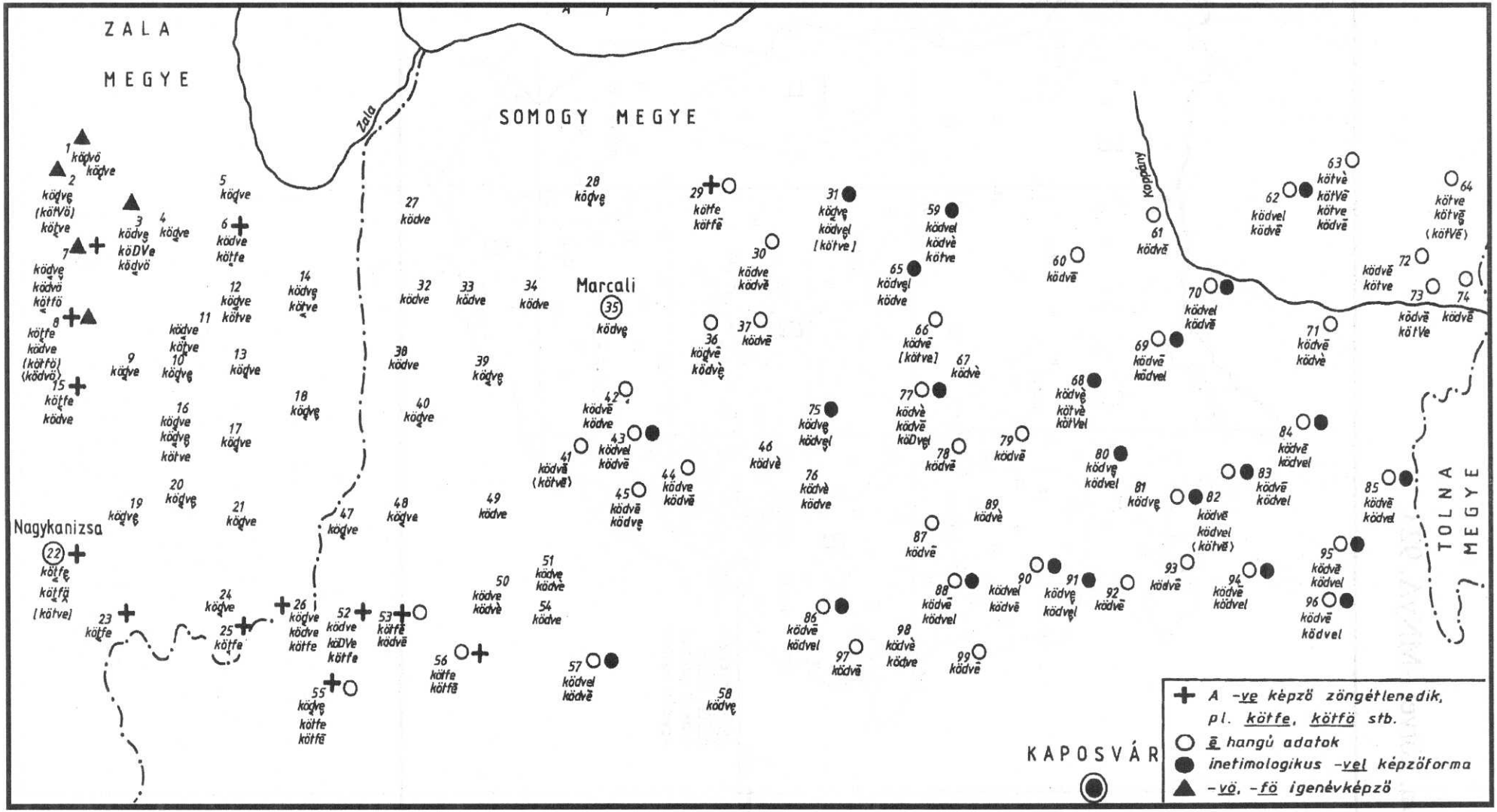

‖ 22: *<kötfê>* 36: *[kötvè]* 44: *[kötve]* 62: *<kötVē>* 63, 77: *ködve.*

274/a. kötve: ~MNyA. 923.

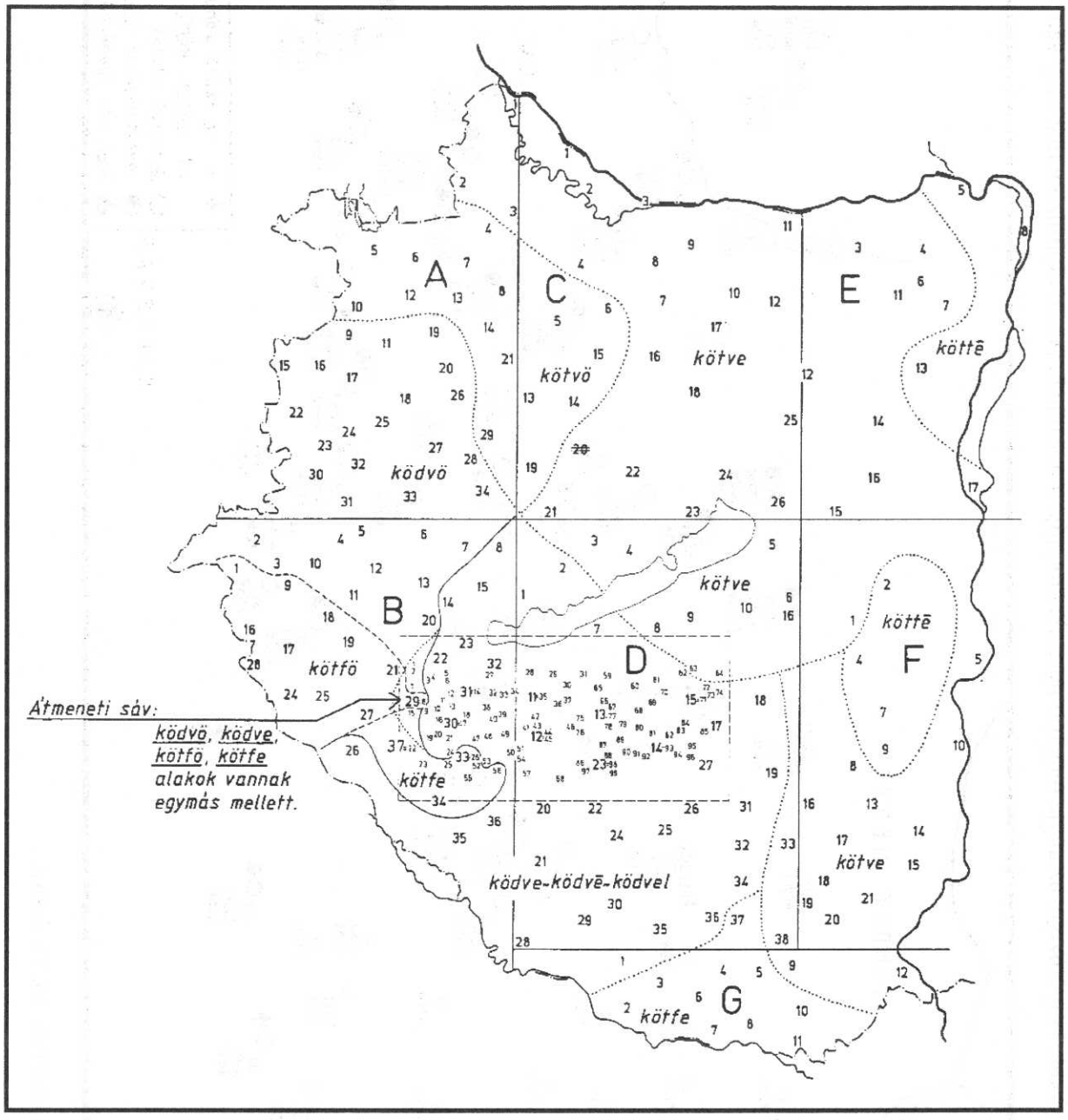

275. csukva MORF. Az ajtó most nincs nyitva, hanem be van… (166)

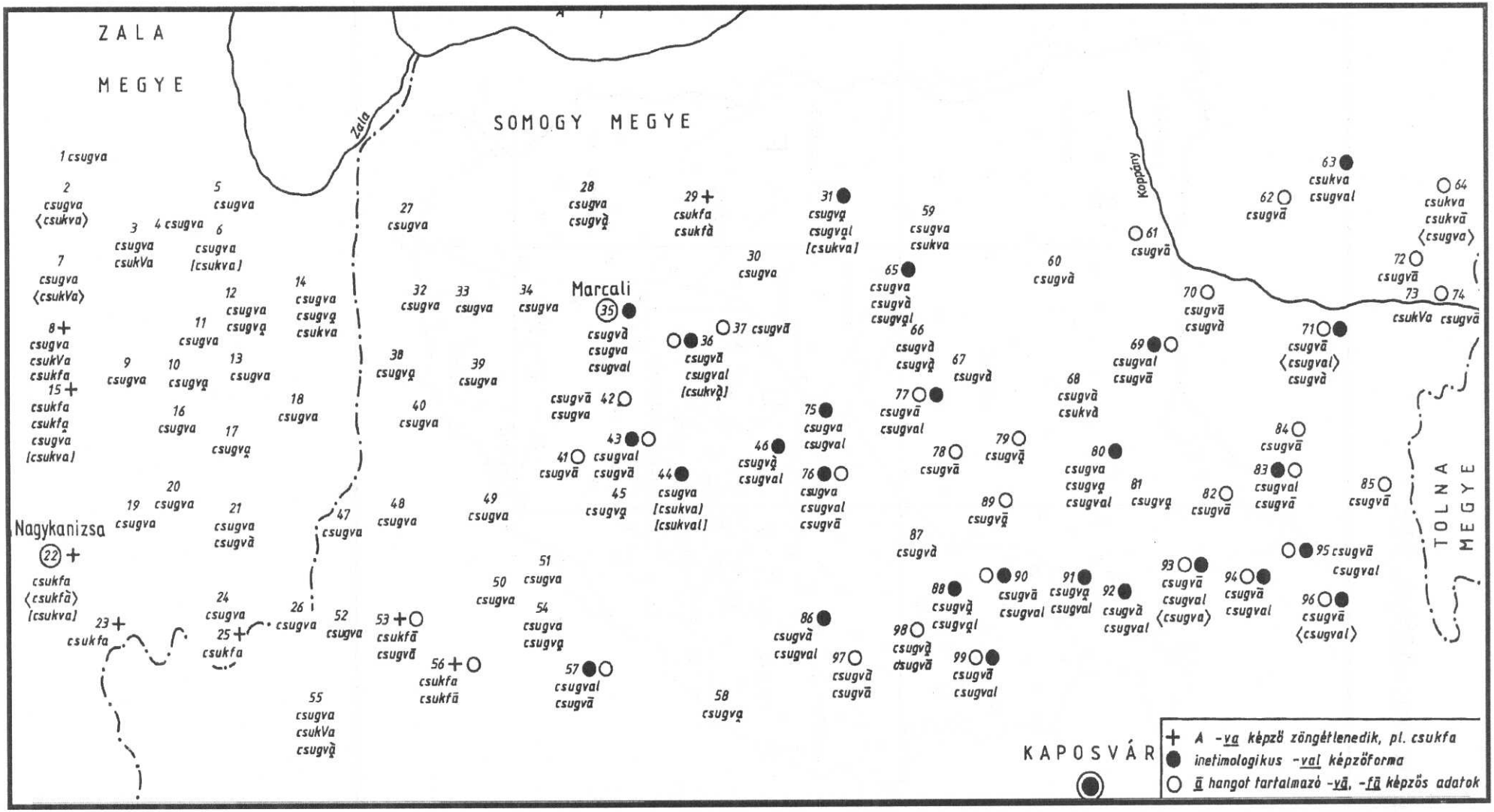

II 22: *csukVa* 65, 71: *[csukva].* Mj. A kutatóterület legnagyobb részén a *csukva* szó jelentése 'kulccsal bezárva'; a csupán kilinccsel becsukott ajtóra a „be van téve" kifejezést használják. A 61–92. kp. vonalától K-re azonban a szónak mindkét jelentése él.

275/a. csukva: ~MNyA. 919.

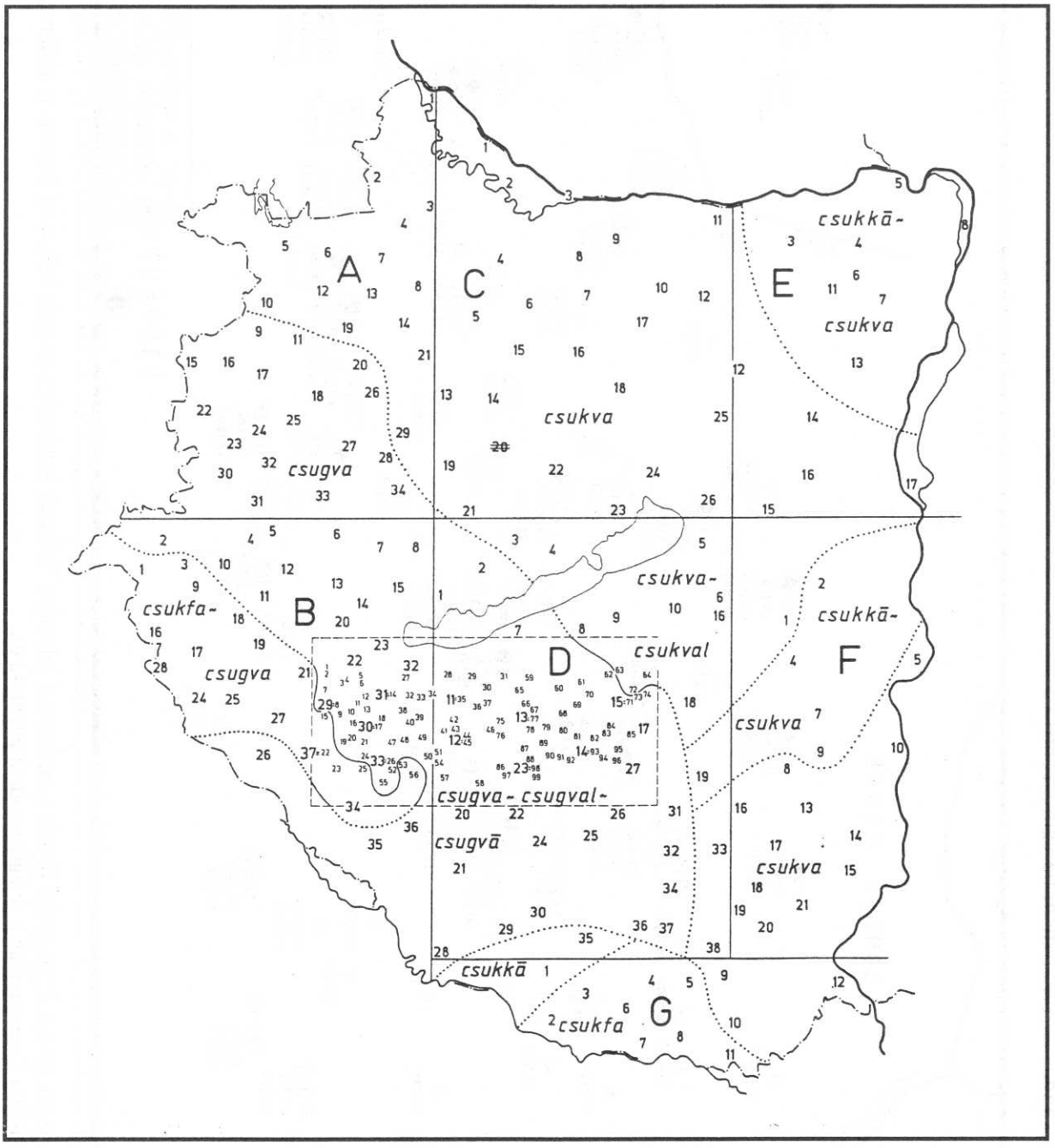

276. mosva MORF. A gyerekeknek azt a gyümölcsöt szabad megenni, amelyik meg van… (163)

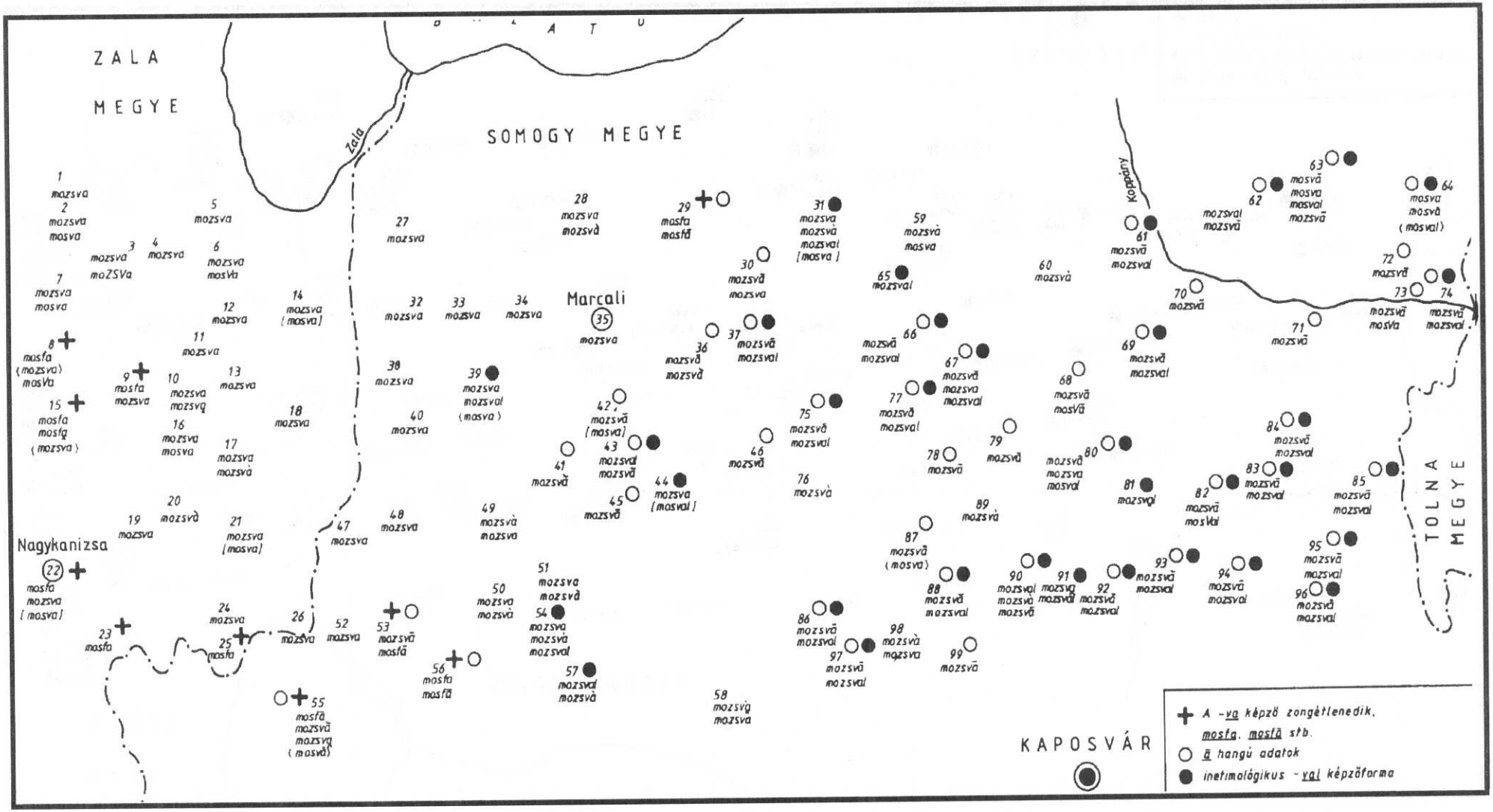

‖ 63: *mozsvà* 93: *<mosvā>* 99: *[mosva].*

277. menye MORF. A szomszédom fiának van felesége. Mije az az asszony a szomszédomnak? (21)

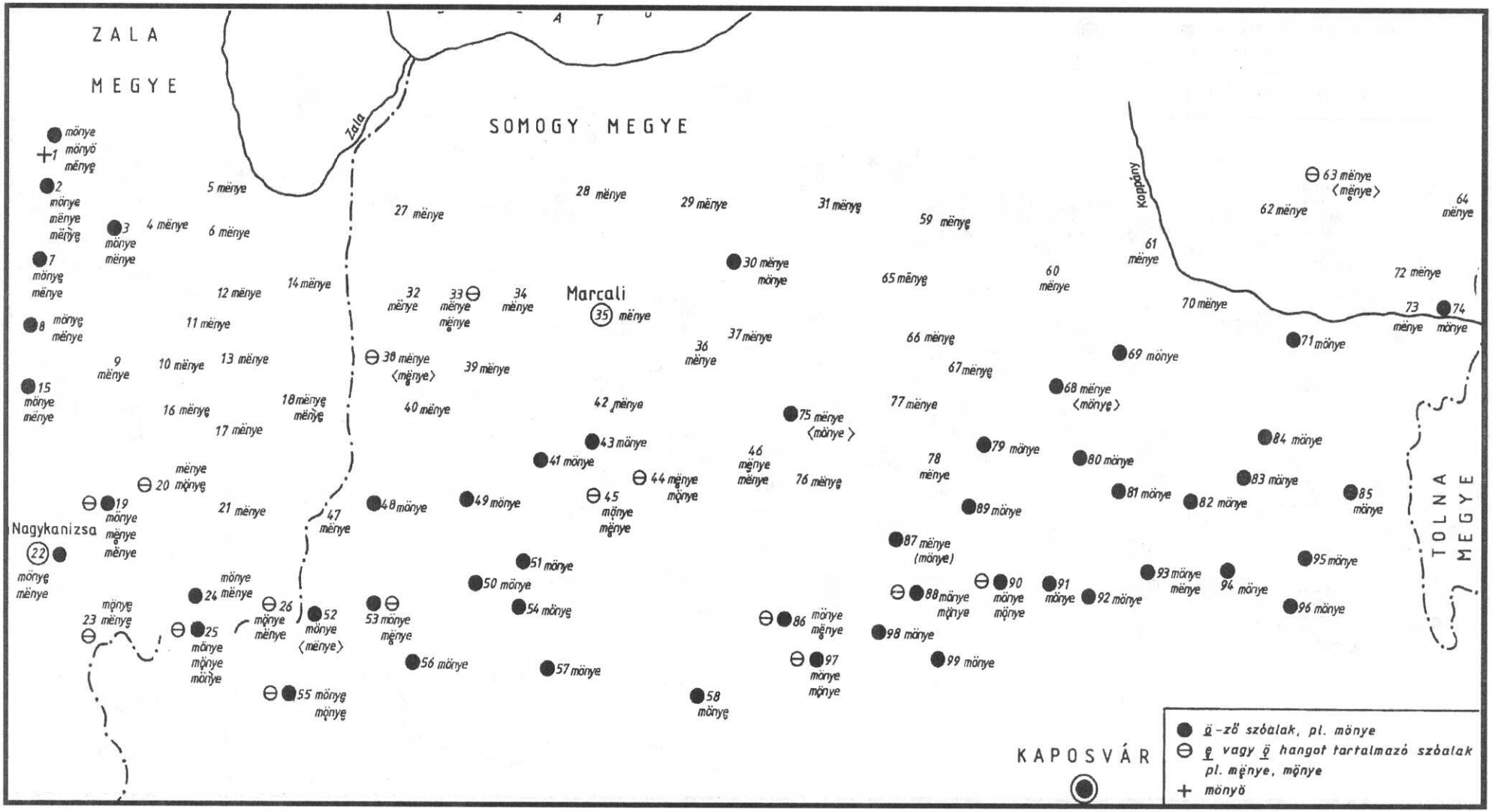

‖ 1: *mënye* 2: *mönye* 24: *mënye* – 25: *<mönye easszon>.*

278. **szőre** MORF. Látom, hogy szőrcsomók vannak a földön. Azt mondom: Ennek a macskának biztosan hullik a … (46)

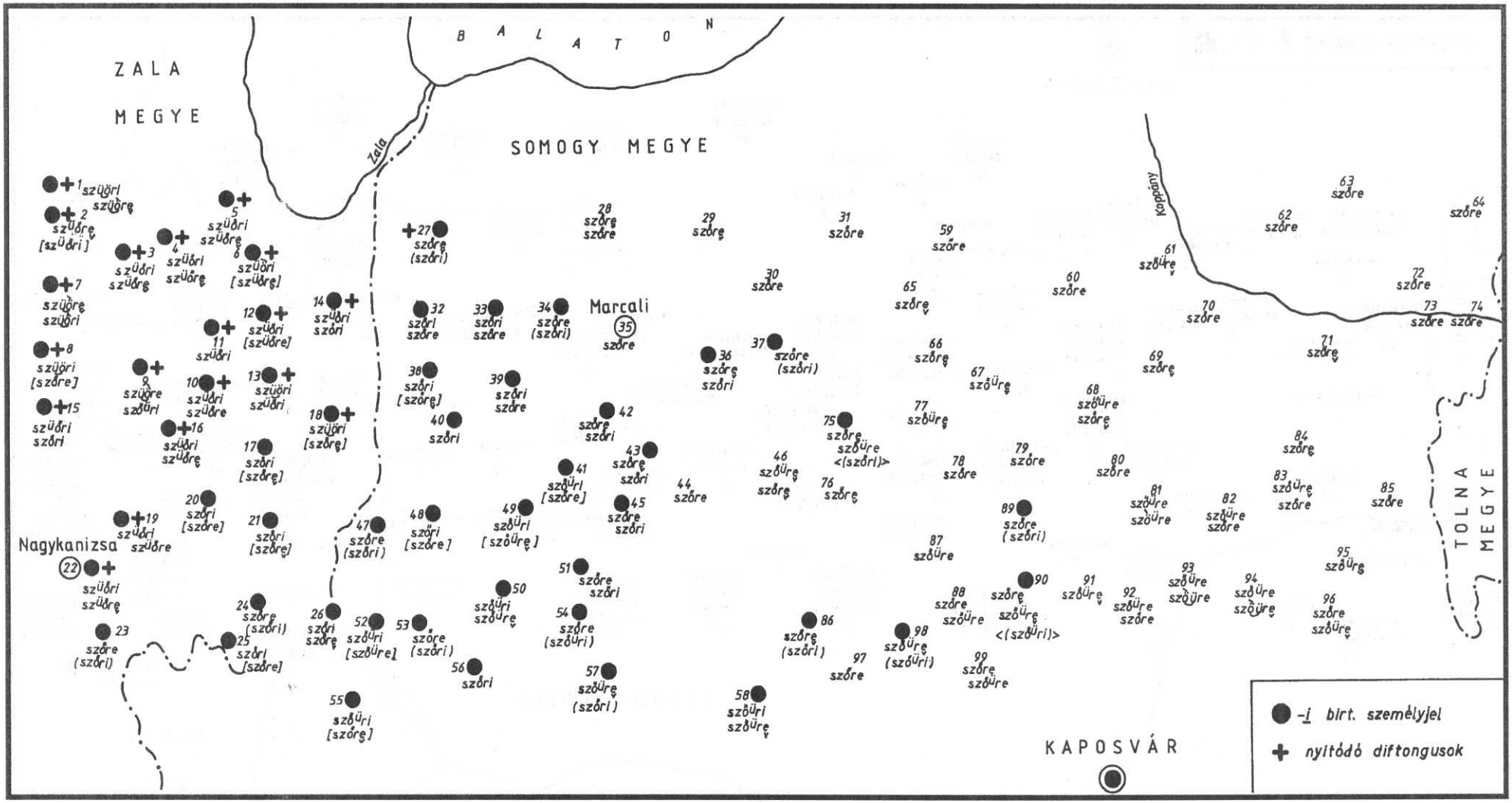

‖ 11: *[szʲőre]* 14: *szőʲrę* 16: *<szőri>, <szőre>.*

279. helyettese MORF. Ha az igazgató nincs itthon, akkor ki vezeti az iskolát, az igazgatónak a mije? (61)

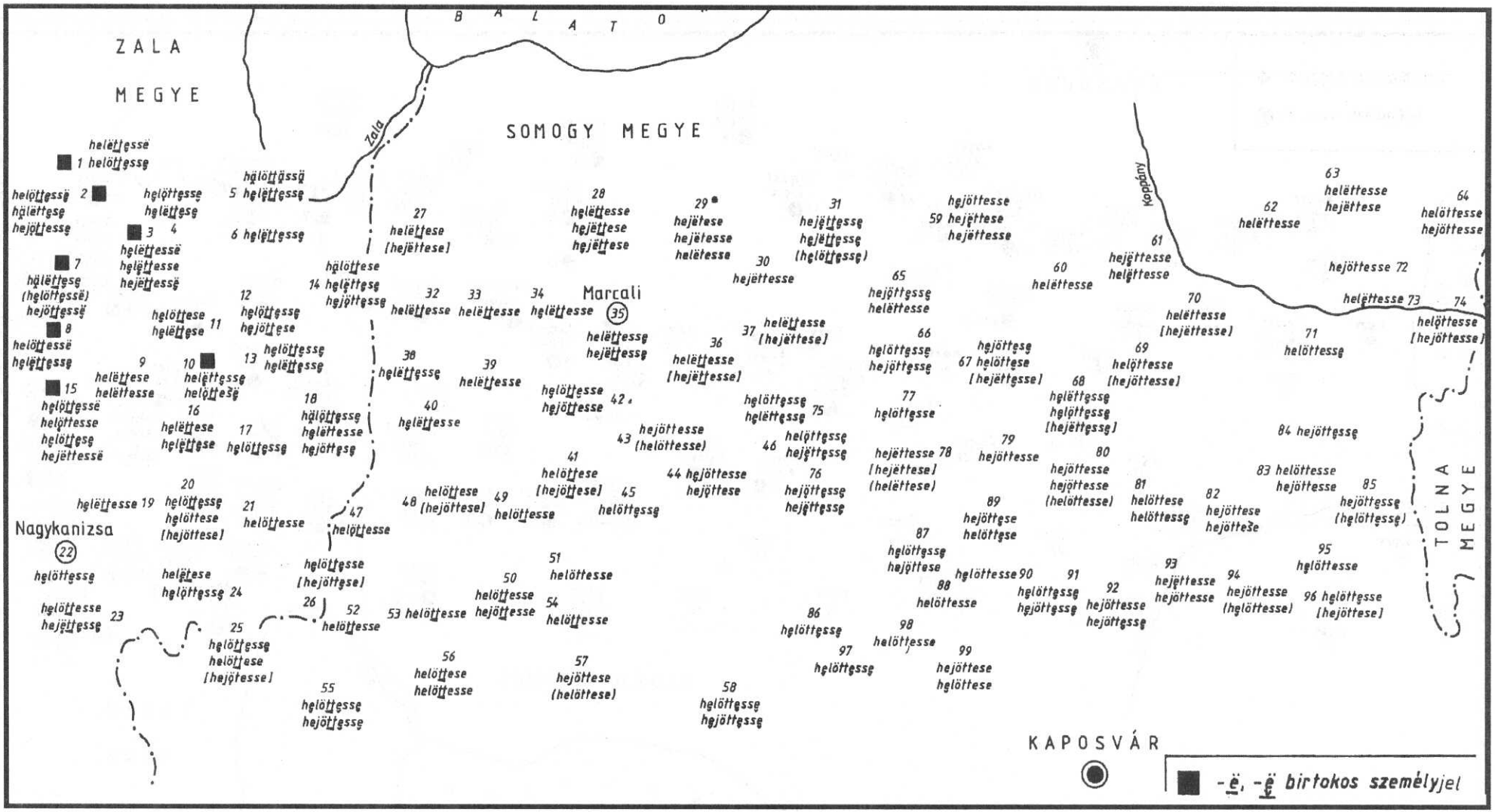

‖ 1: *helëttesse, <hejettesë>* 2: *[hejëttese]* 3: *helëttesse* 4: *hejöttesse* 7: *hejöttesse* 8, 31, 65, 80, 93: *[hejëttesse]* 68: *[hejëttese]* 9: *hejöttese* 10: *helöttese* 15: *[hejëttesse]* 24: *[hejëttese]* 64: *helöttesse.* Mj. A 29. kp.-on az intervokális helyzetben is rövid *t* hangot elmagyarosodott horvát eredetű adatközlőktől gyűjtöttem.

280. helyére MORF. A tanító azt mondja a gyerekeknek: Megkezdjük az órát, mindenki üljön le a saját… /Hová?/ (63)

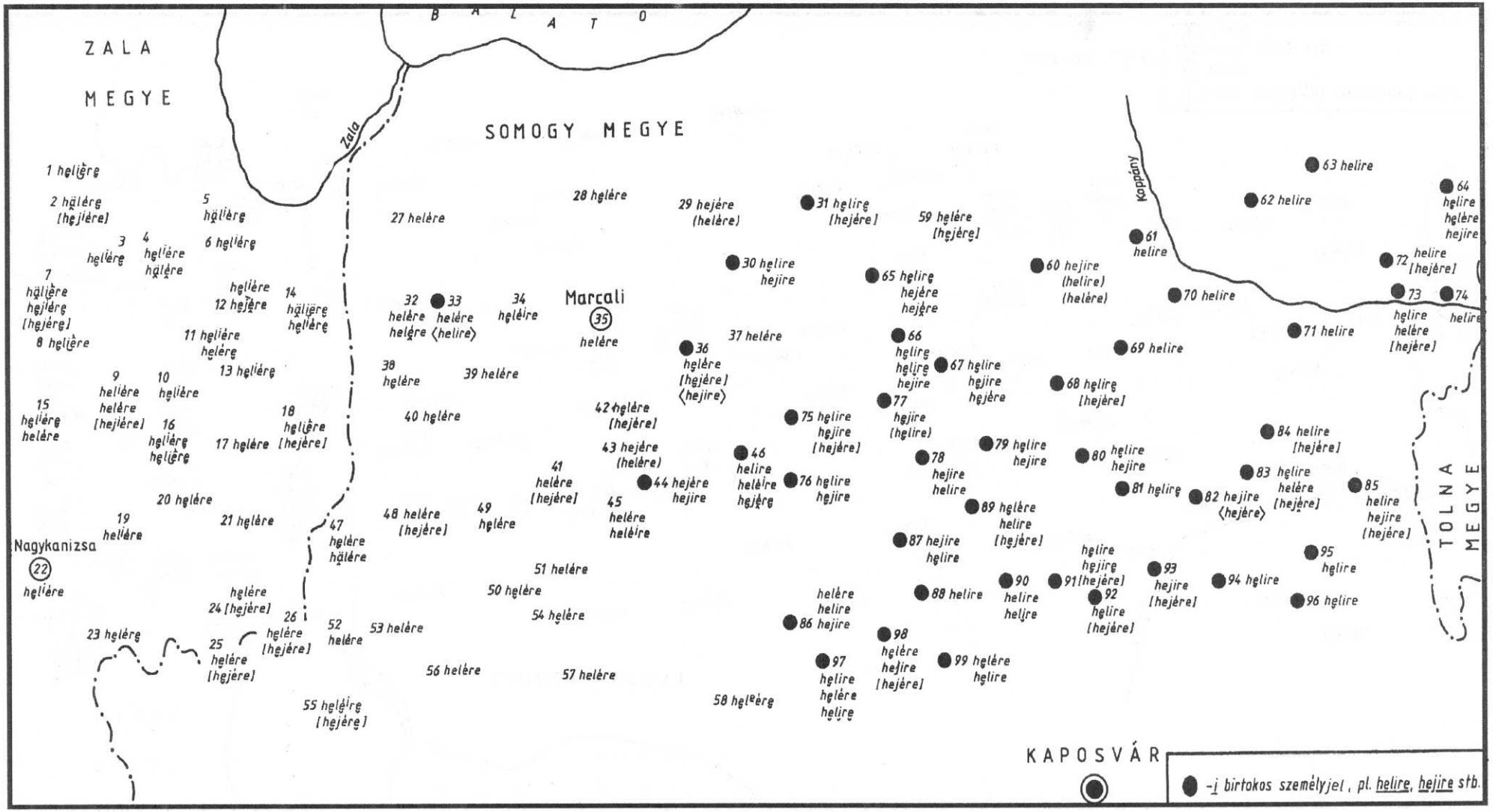

|| 2: *hä̯lére* 24: *helë̯re* 64, 78, 86: *[hejére]* 65: *he̯lire* 67: *he̯lére* 79: *helire* 85: *<helére>* 93: *heji̯re.*

281. kertje MORF. A gazdaasszonynak a ház előtt van egy szép virágos… (11)

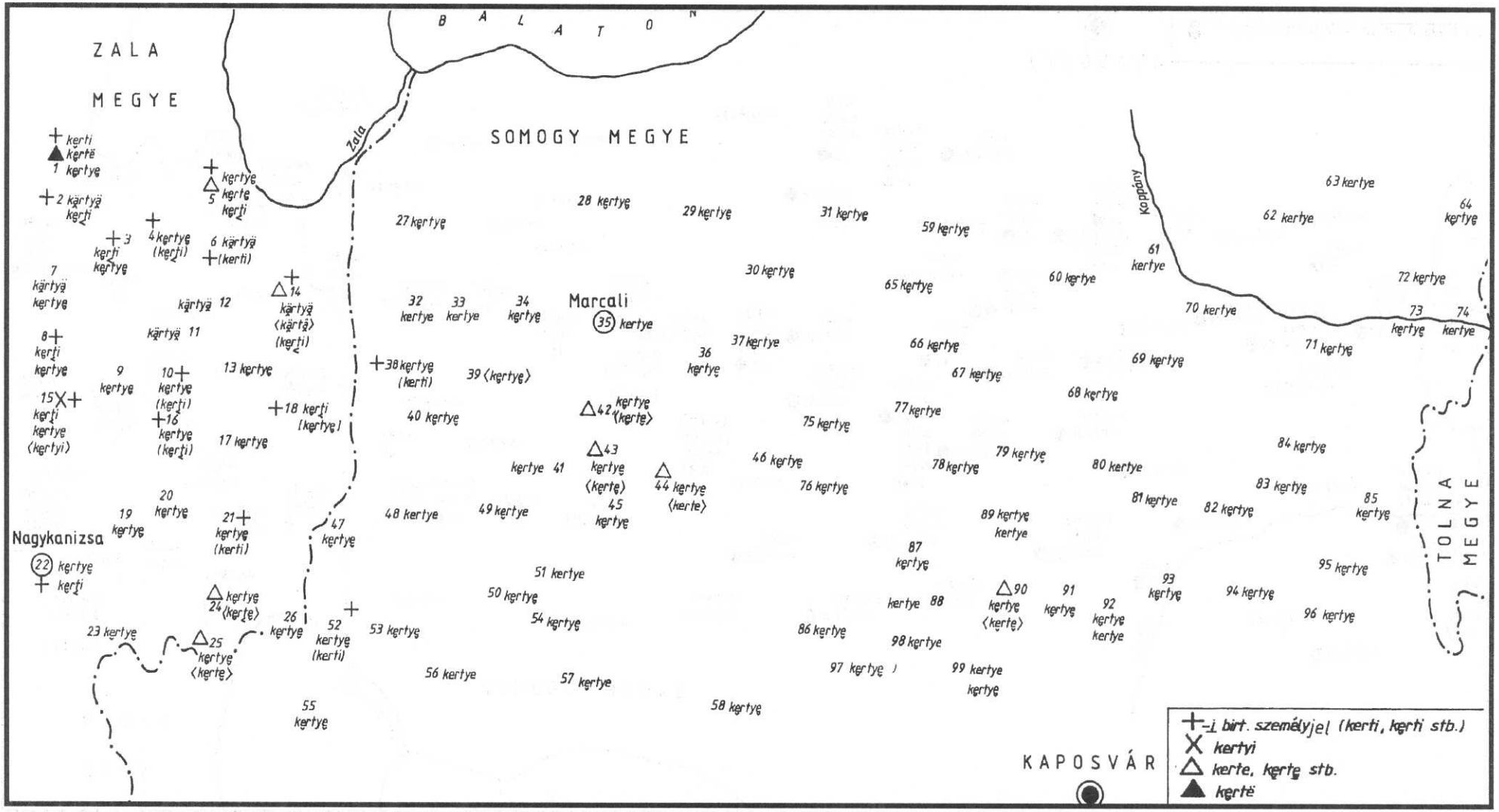

‖ 5: *kärtyä* 24: *kertye.* Mj. A kutatóterület nyugati részén a kérdező mondatra gyakran birtokos személyjel nélküli szóval válaszoltak, pl. „neki van a ház előtt egy virágos *kert*". Ezt a jelenséget ezen a térképen nem jelöltem, de lásd a 282. sz. térképet.

282. kertjük MORF. Ezenkívül van nekik még a ház mögött egy veteményes… (12)

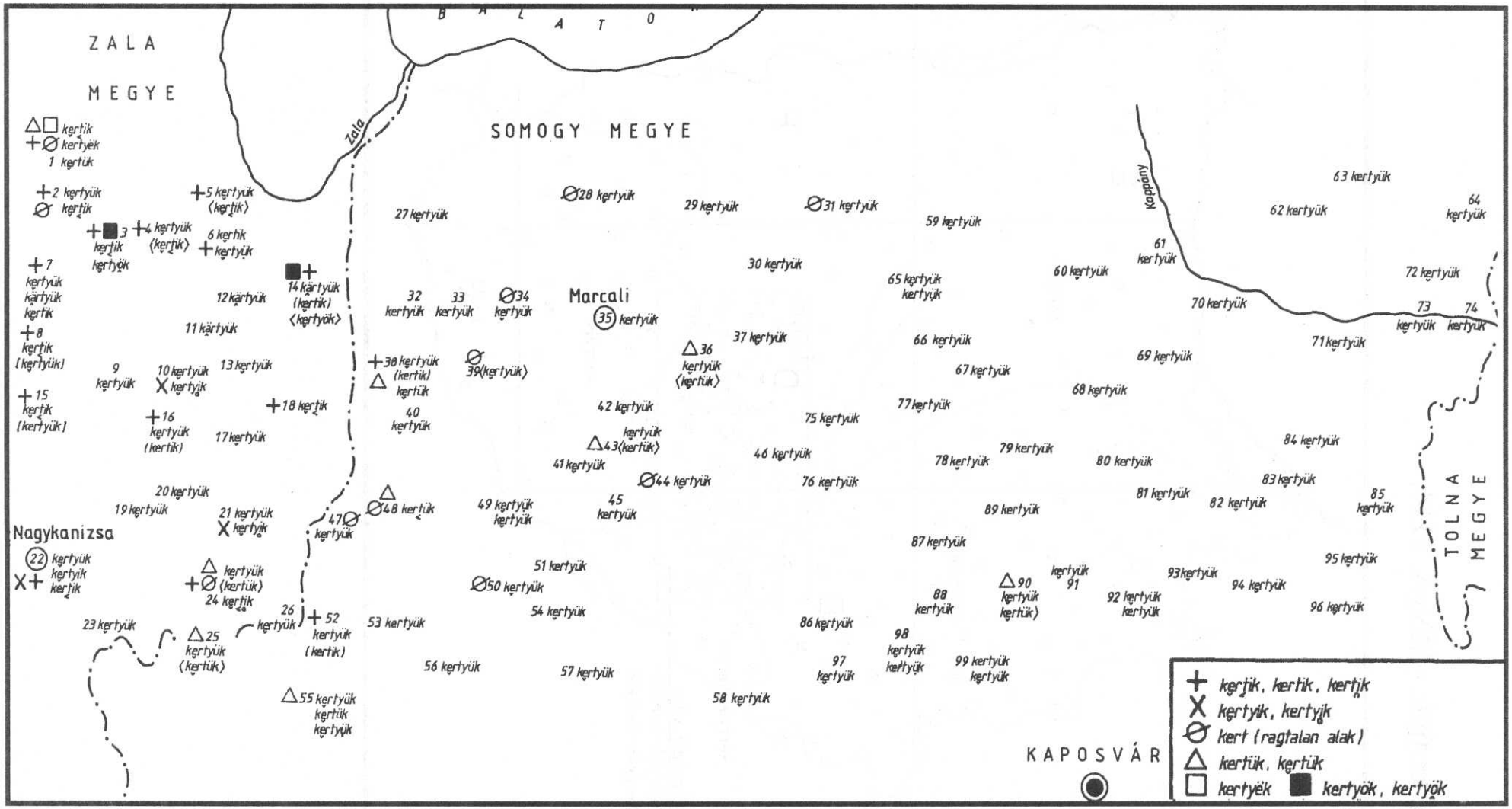

‖ 1, 3: *kertyük*. Mj. A *ø* jellel a kérdésre adott birtokos személyjel nélküli adatot szemléltetem, pl. „nekik a ház mögött van a veteményes *kert*". Ezeken a kp.-okon nagyon nehéz volt a birtokos személyjeles formát előhívni, mert általában úgy szerkesztik a mondatot, hogy a magyaros birtokos személyjelezést elkerüljék.

282/a. kertjük: ~MNyA. 1114.

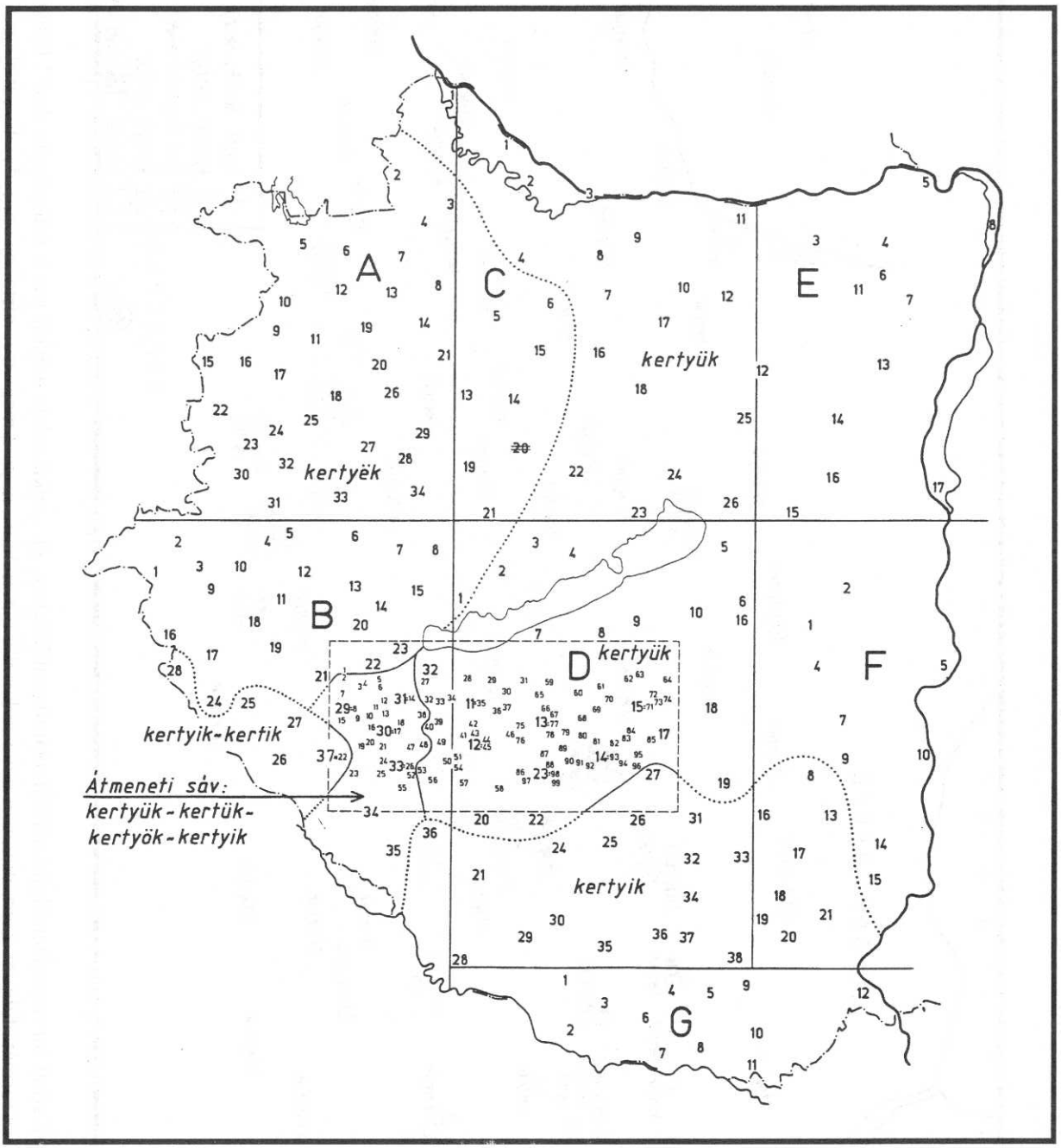

283. enném (felt. m. alanyi) **MORF**. Megéheztem a mezőn, de kenyerem nincsen. Azt mondom: Ha volna kenyerem, most sokat… (71)

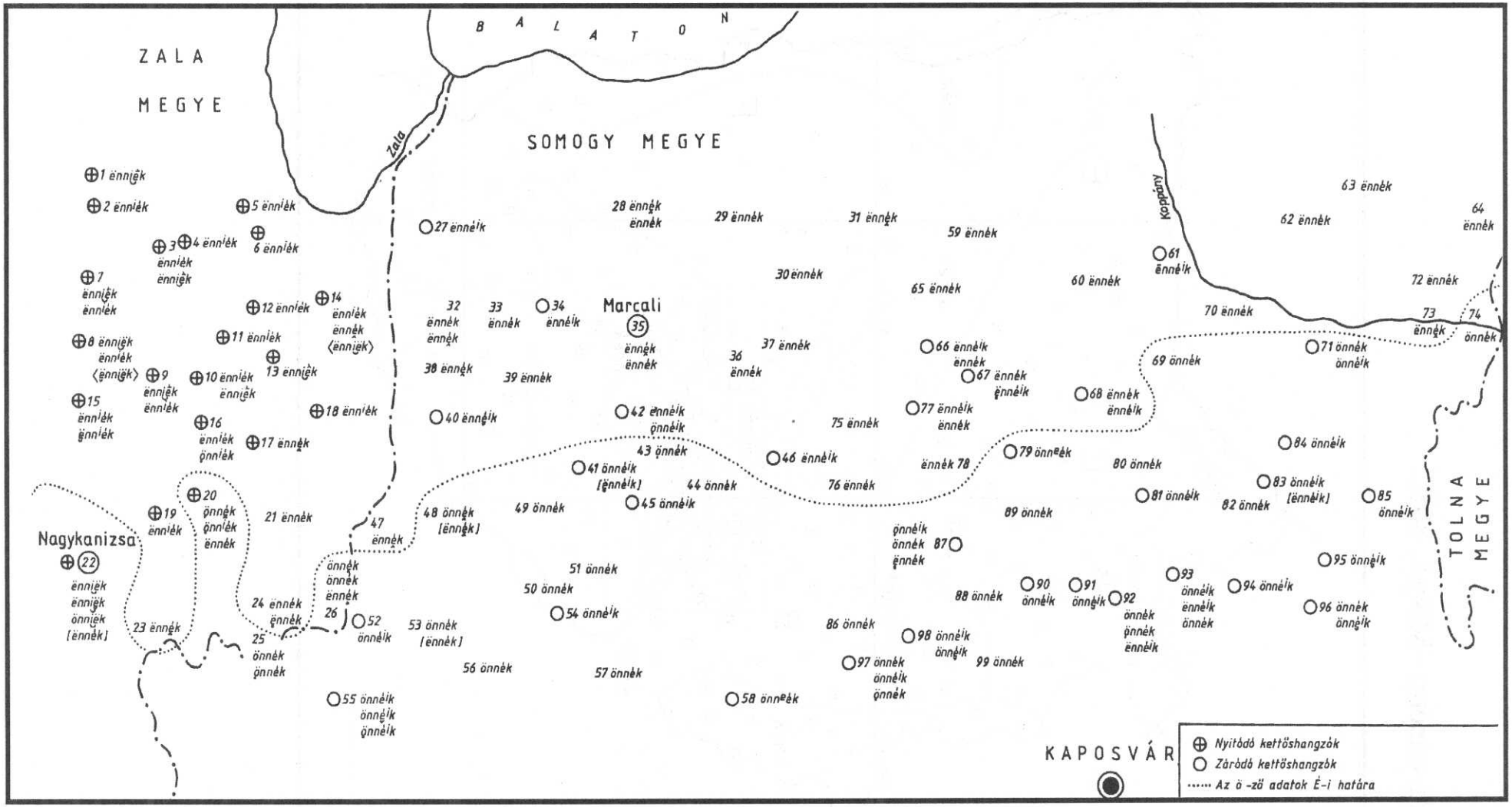

‖ 9: *ënnék* 77: *ënnèk* 93: *[ënnék]*. Mj. Mivel az adatok morfológiai szempontból egyformák, ezért ezen a térképen fonetikai témákat szemléltettem (diftongusok, *ö*-zés).

283/a. enném: ~MNyA. 805.

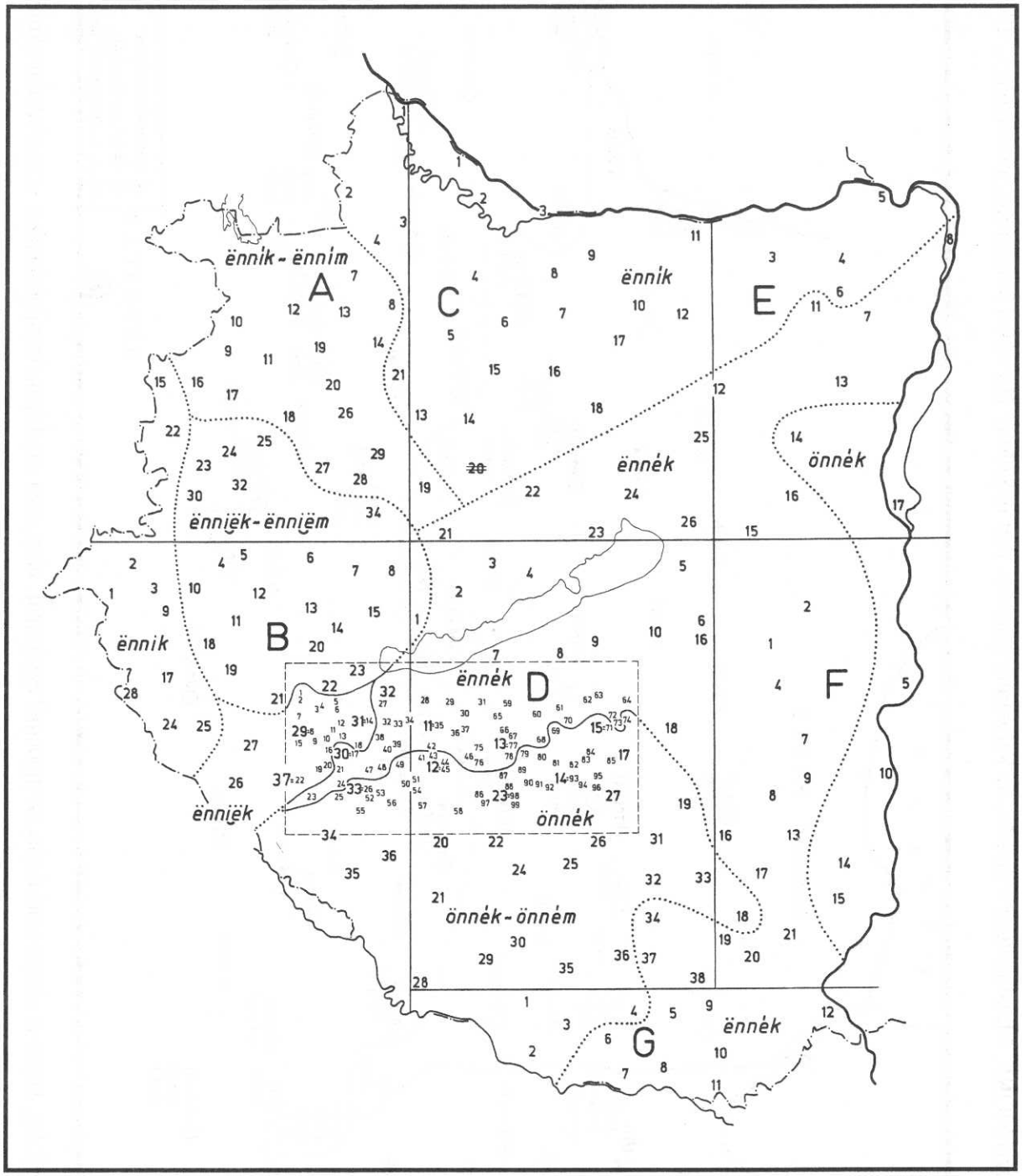

284. eszünk MORF. Mit csinálunk akkor, ha éhesek vagyunk, és ennivalónk is van? (73)

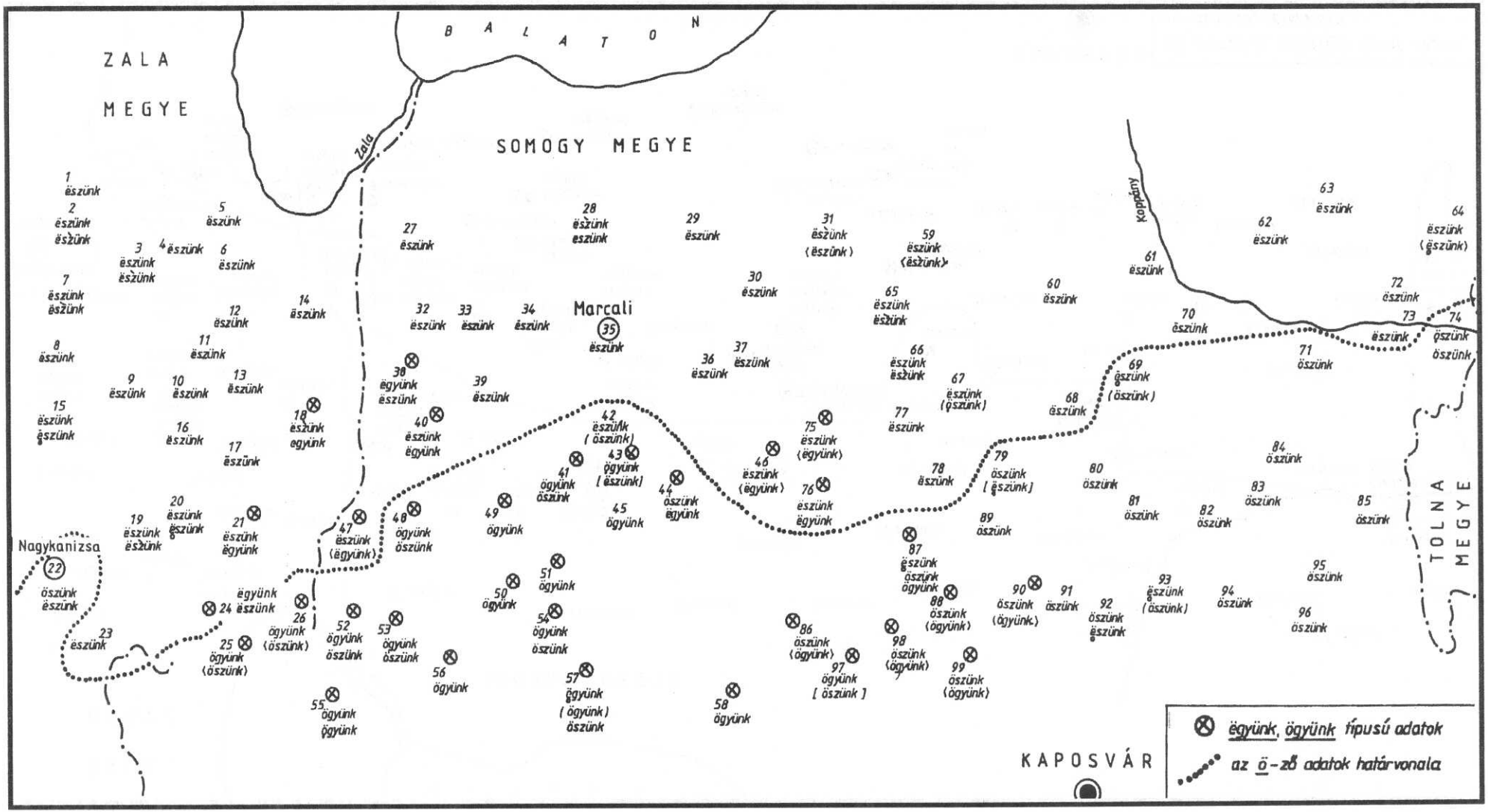

‖ 25: *[ë̗gyünk]* 41, 46: *[ë̗szünk]* 44, 48, 93: *[ëszünk]* 48: *ögyụ̈nk* 52: *ëgyünk* 87: *<ëgyünk>.*

285. szedünk MORF. A hegyen érik a cseresznye. Holnap kosarakat viszünk, és egész délután cseresznyét… (196)

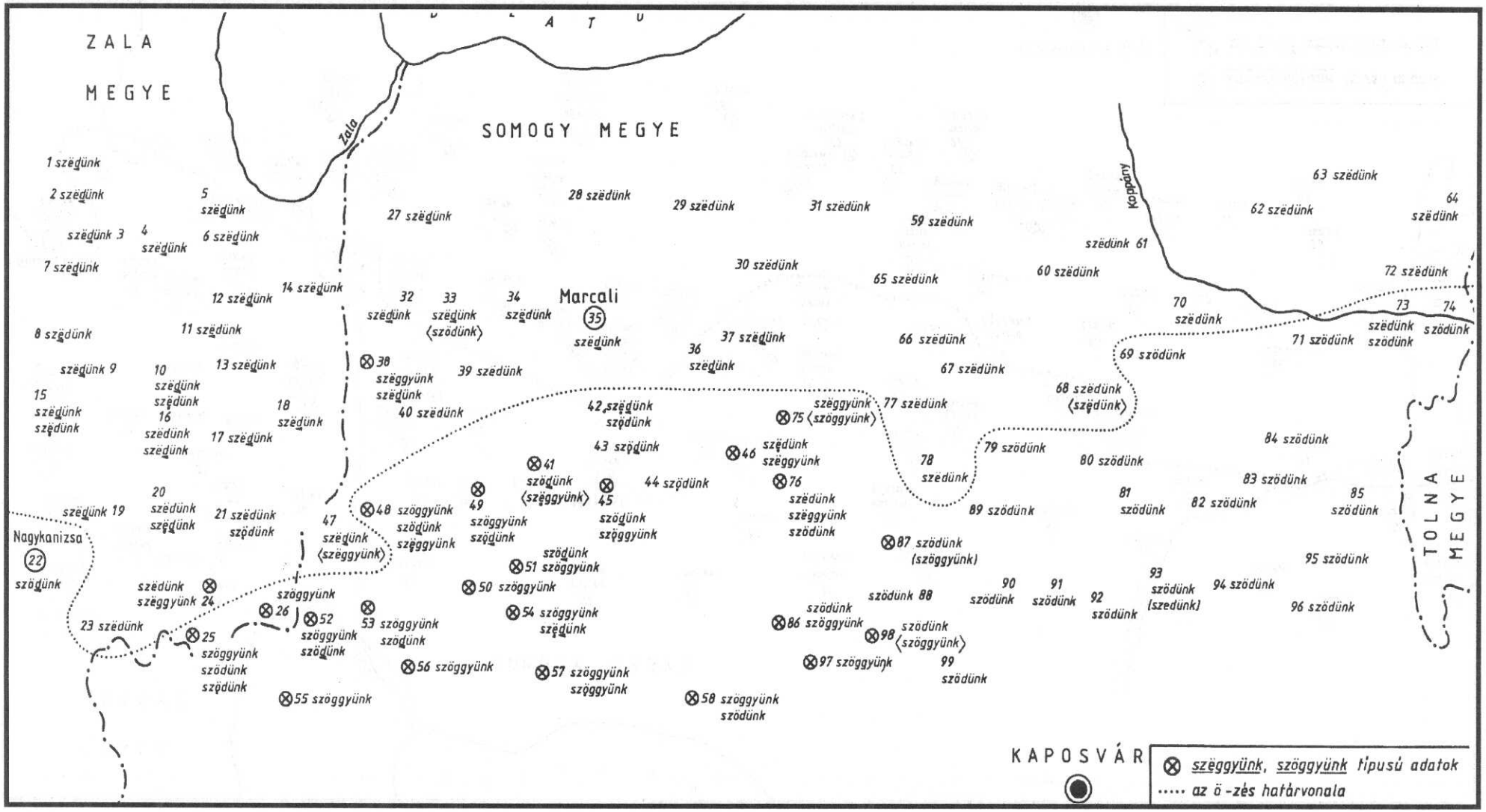

‖ 46, 48: *szëdünk* 52, 54: *szëggyünk* 75, 87: *[szëdünk].*

286. hallja MORF. A nagyon idős ember, akinek rossz a füle, az a beszédet már nem is nagyon… (146)

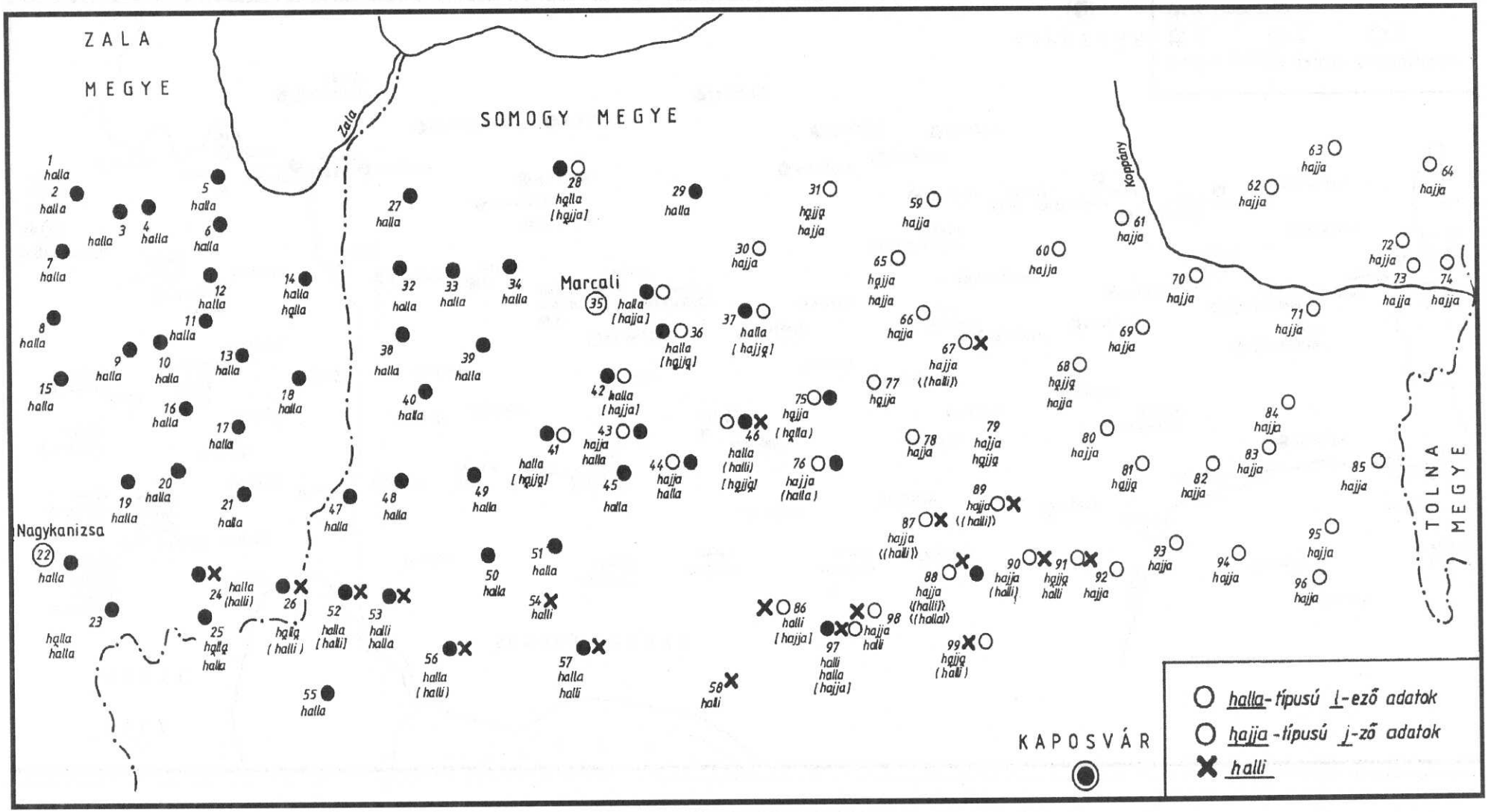

287. megette MORF. Csak akkor kelünk fel az asztaltól, ha az ebédjét mindenki… (75)

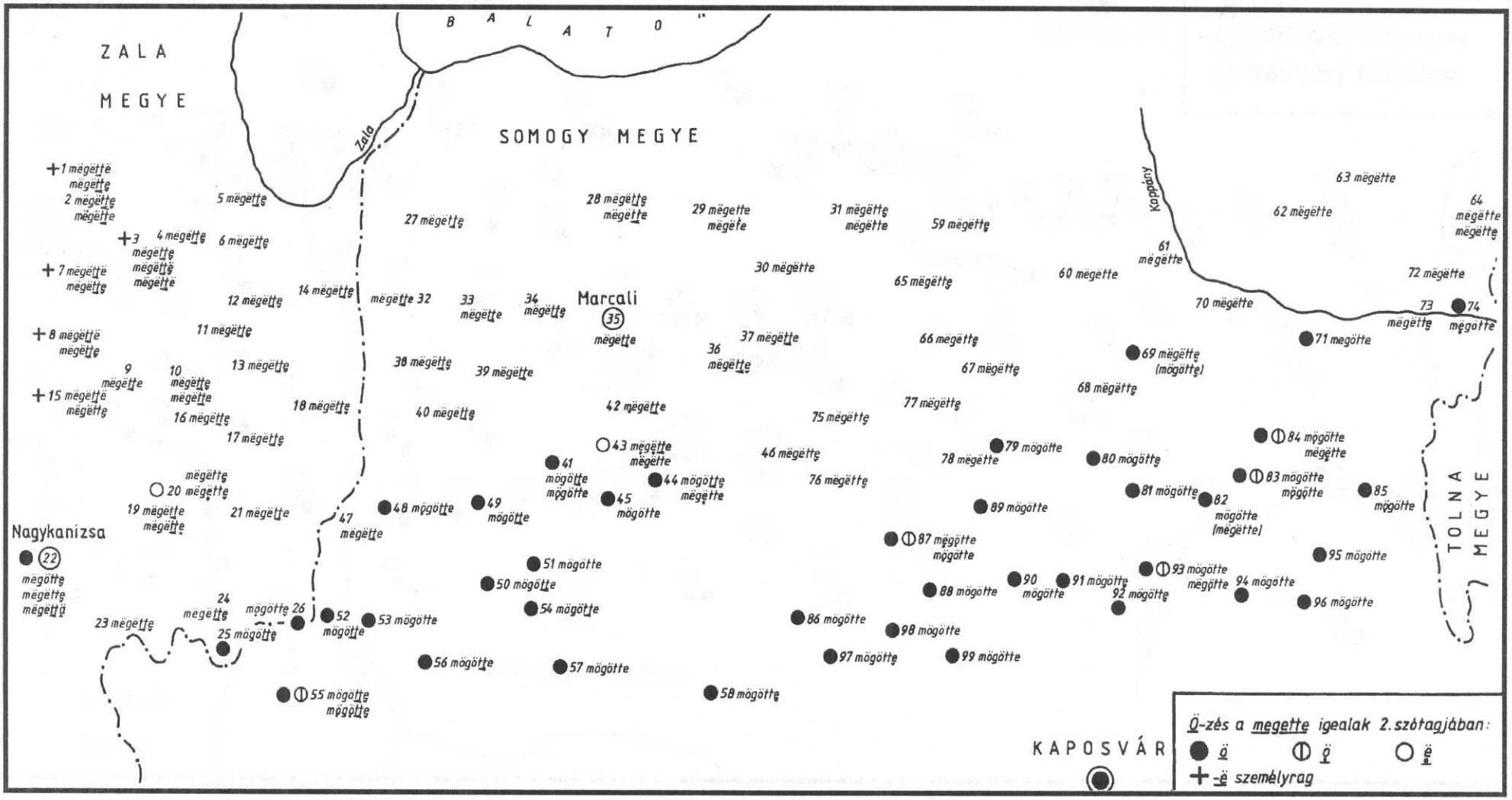

II 87: *mëgëtte* 93: *[mëgëtte].*

288. jászolhoz MORF. Hová kötik a marhát az istállóban? (107)

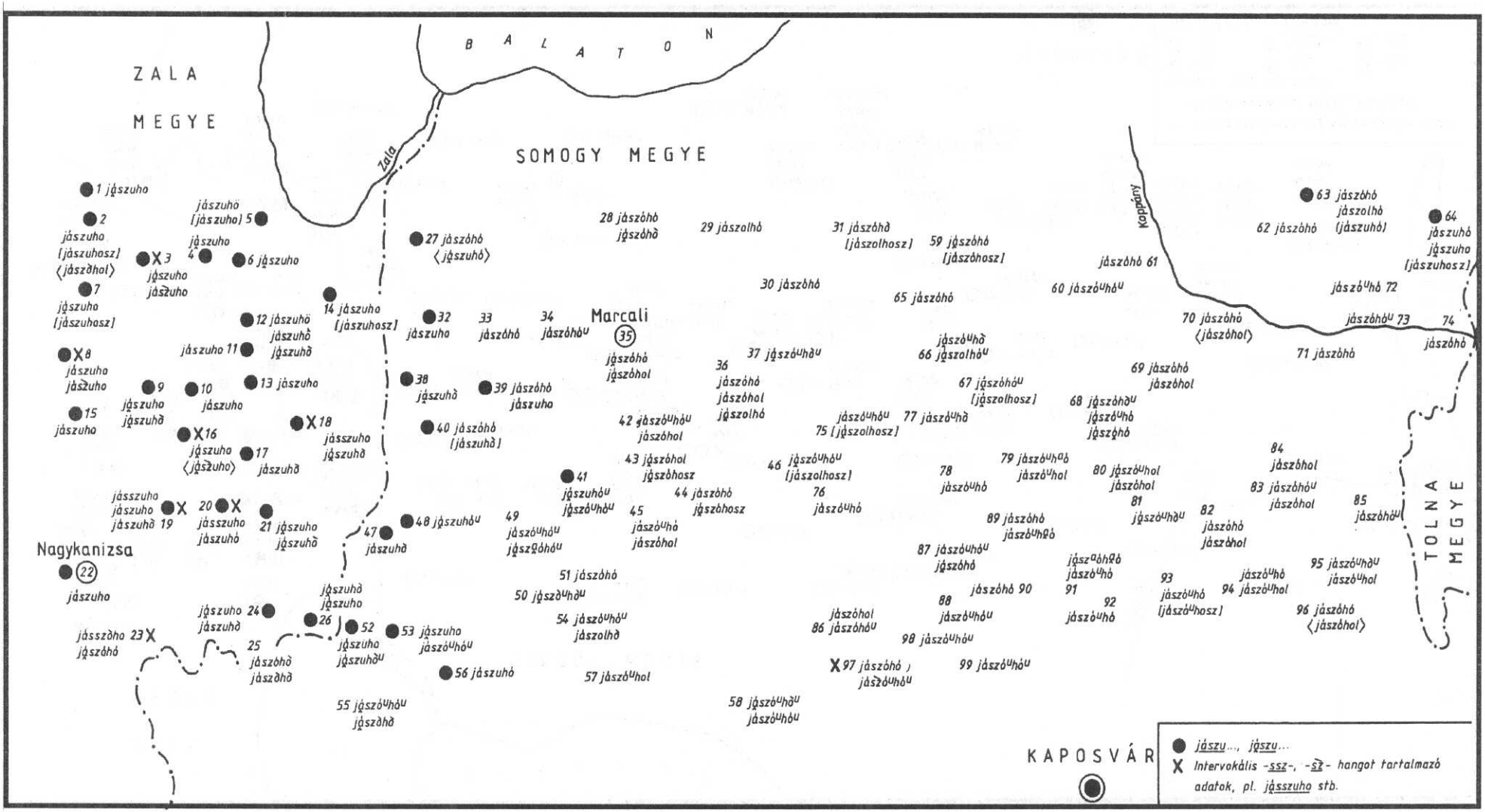

|| 9, 12: *[jászuhosz]* 21: *jászuhó* 23: *[jászohosz]* 24: *jászuhosz.*

289. késhez MORF. A kisgyerek meg akarja fogni a kést. Rászólunk: Ne nyúlj a … (77)

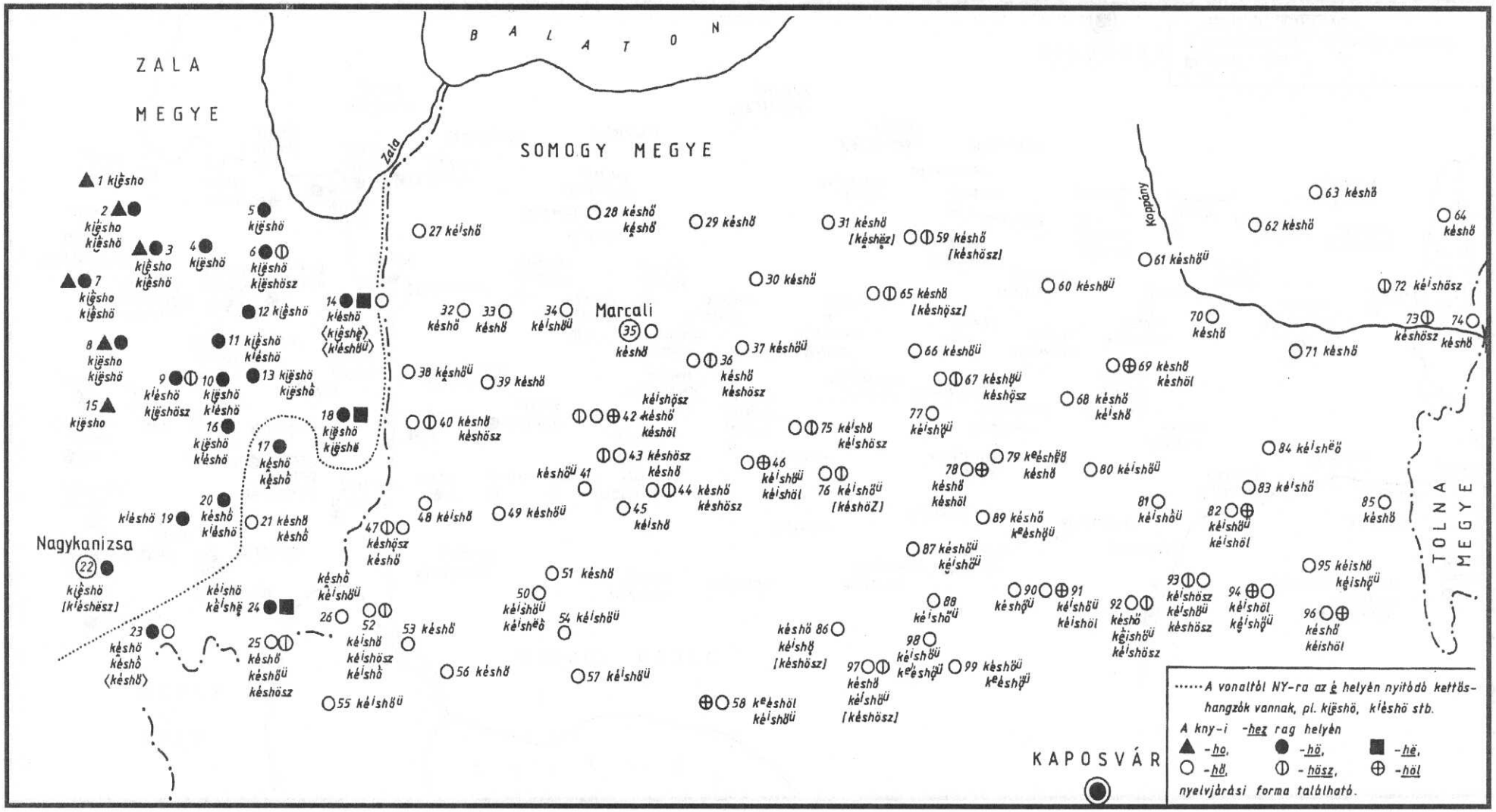

‖ 2: *[kiëshösz]* 9: *[késhësz]* 14: *<késhöü>* 16: *kiẹ̈shö* 24: *kéishösz, [késhëz]* 35: *[késhëz]* 44: *[késhẹ̈sz]* 46: *[késhëZ]* 68. *[késhëZ]* 93: *[késhëz].*

290. meggyhez MORF. Melyik gyümölcshöz hasonlít legjobban a cseresznye? (198)

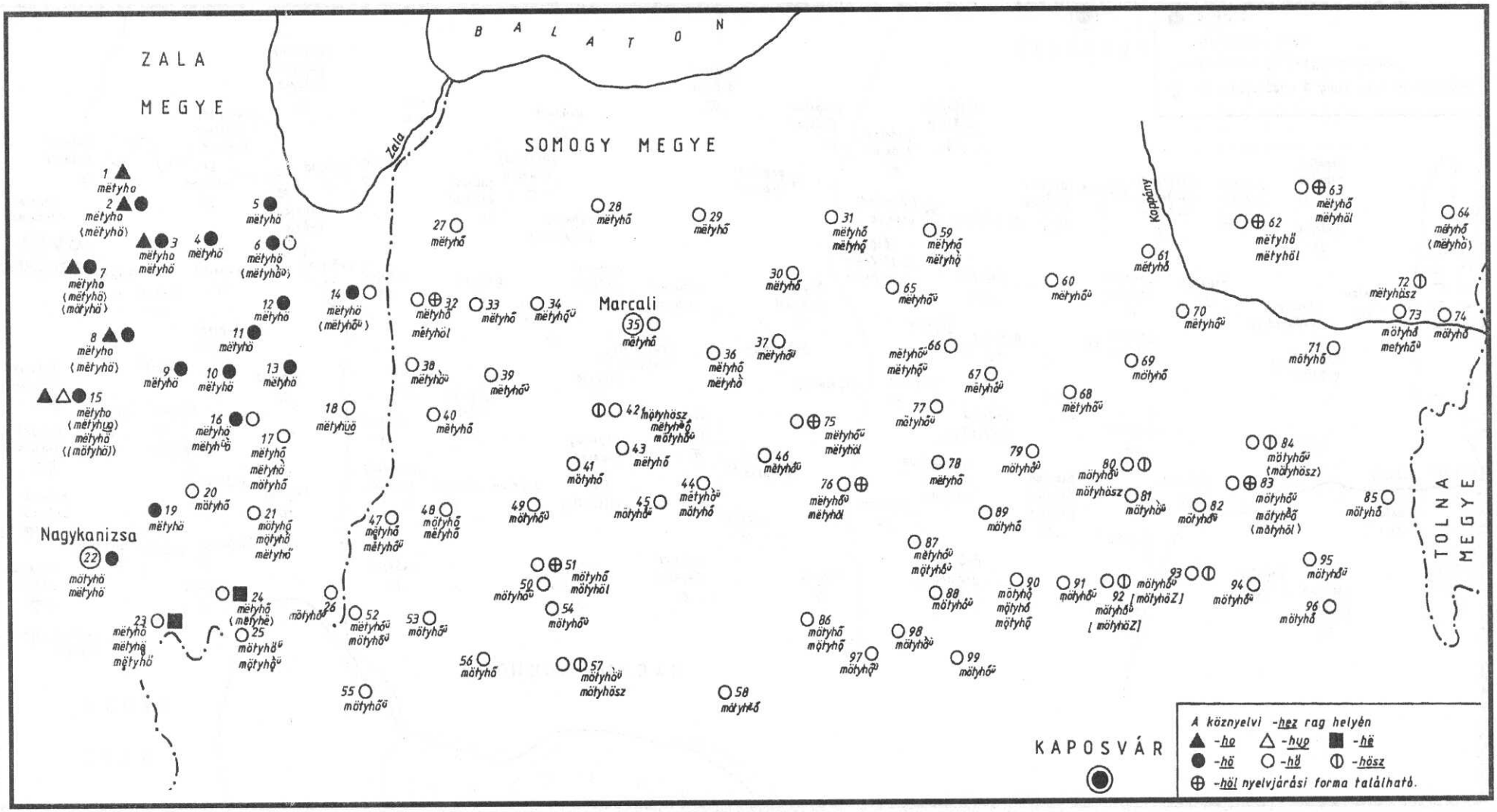

‖ 2, 4, 9, 11, 22, 24, 37, 42, 59, 66, 67, 77, 80: *[mëtyhösz]* 7: *<mẹ̈tyho>* 25: *[mẹ̈tyhösz]* 68*: [mëtyhȯ̈sz]* 93: *[mëtyhöZ].*

291. polyvával MORF. Mivel keverték össze régen a házépítéshez a sárt? (213)

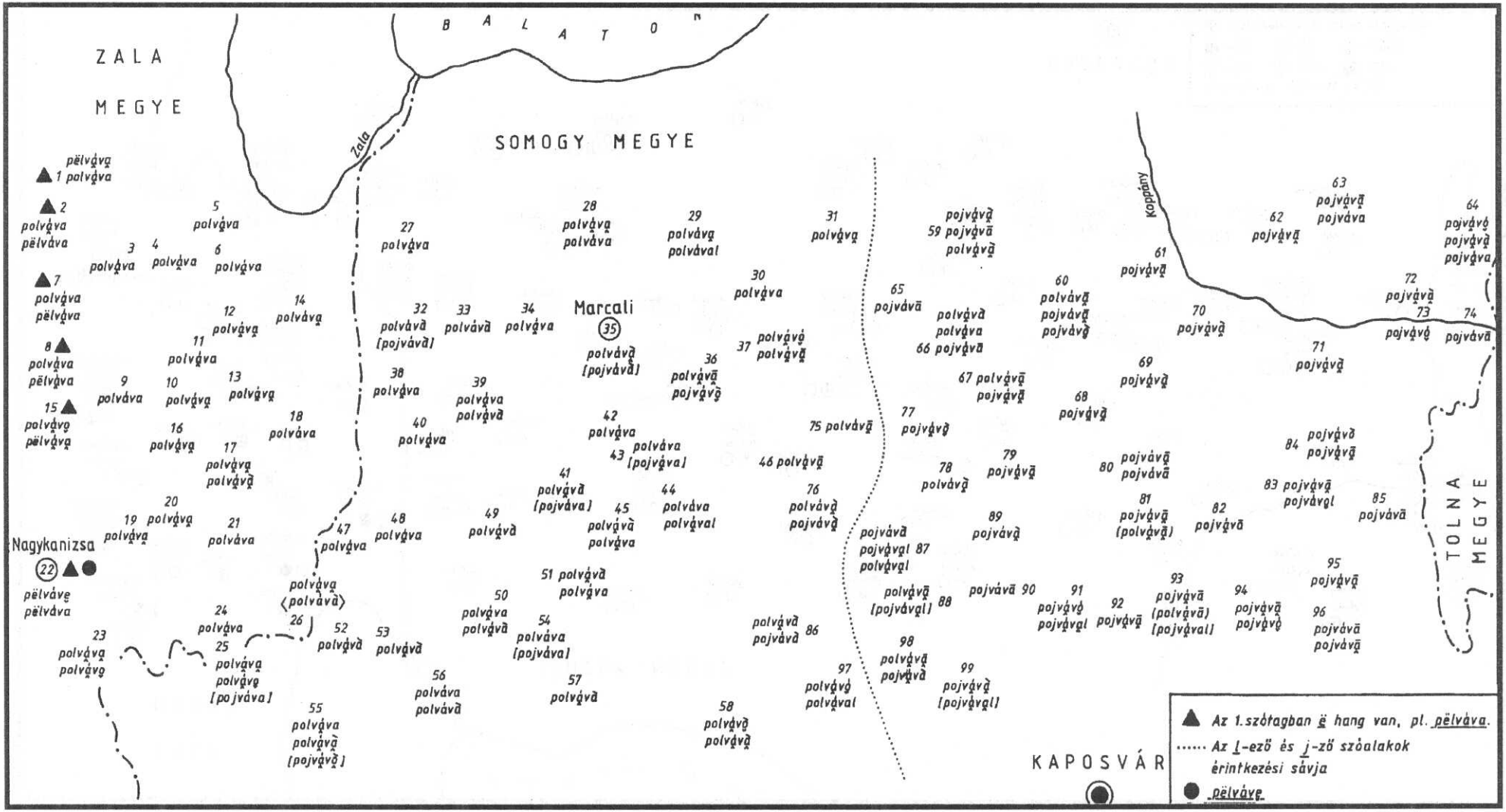

II 2: *pëlvával* 60: *polvávà* 72, 84: *pojvą̀val* 80: *[pojvával]* 88: *polvávą̀l.*

292. tölcsérrel MORF. Mivel tudunk egy szűk nyílású edénybe folyadékot tölteni? (97)

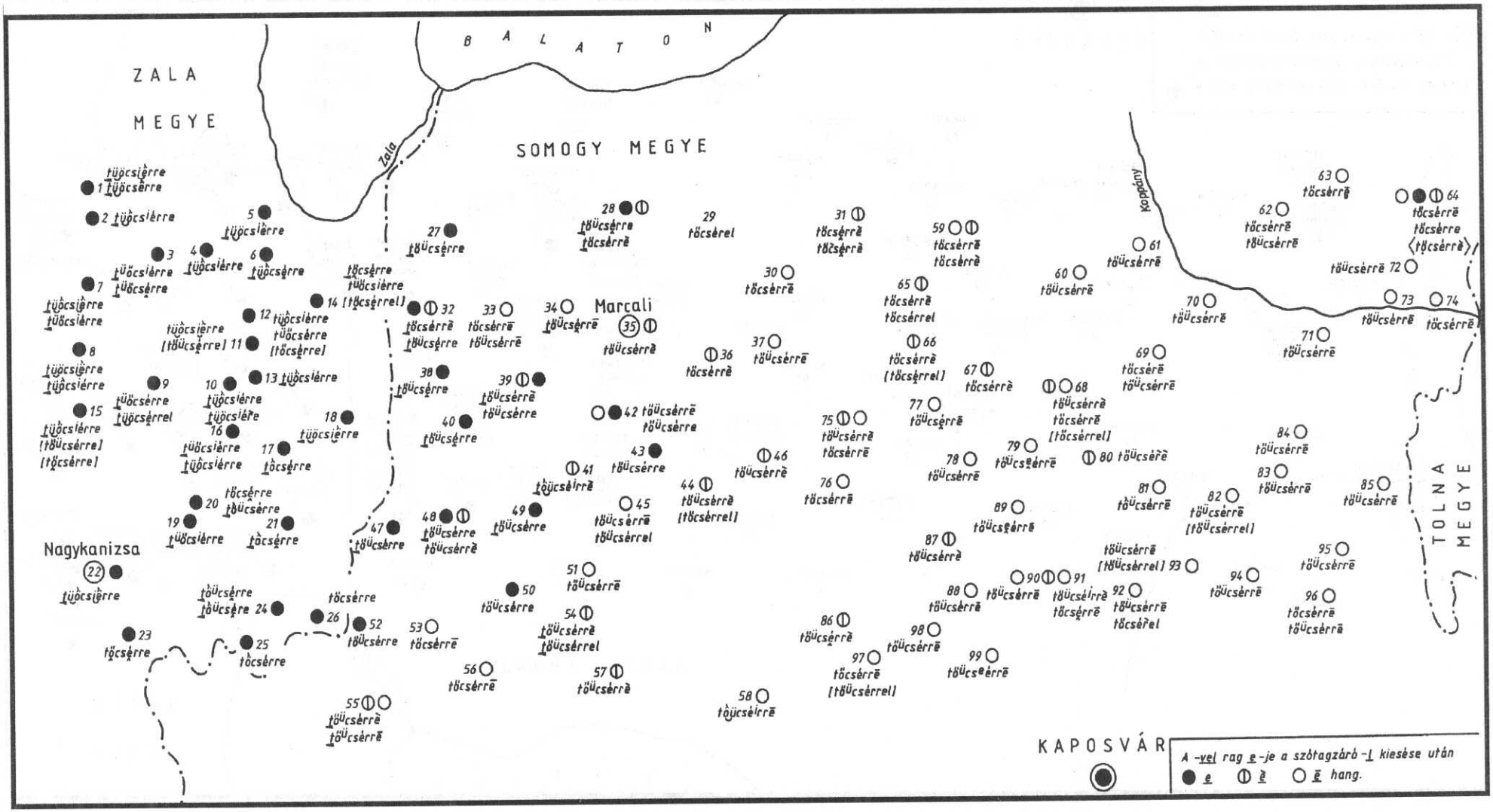

|| 12: *[töcsérre]* 28: *[tőcsérrel].* Mj. A 29. kp.-on elmagyarosodott horvát származású adatközlőktől gyűjtöttem.

293. jegyzőnél MORF. Hol szoktak a régi világban a házasulandók esküdni? A papnál meg a … (191)

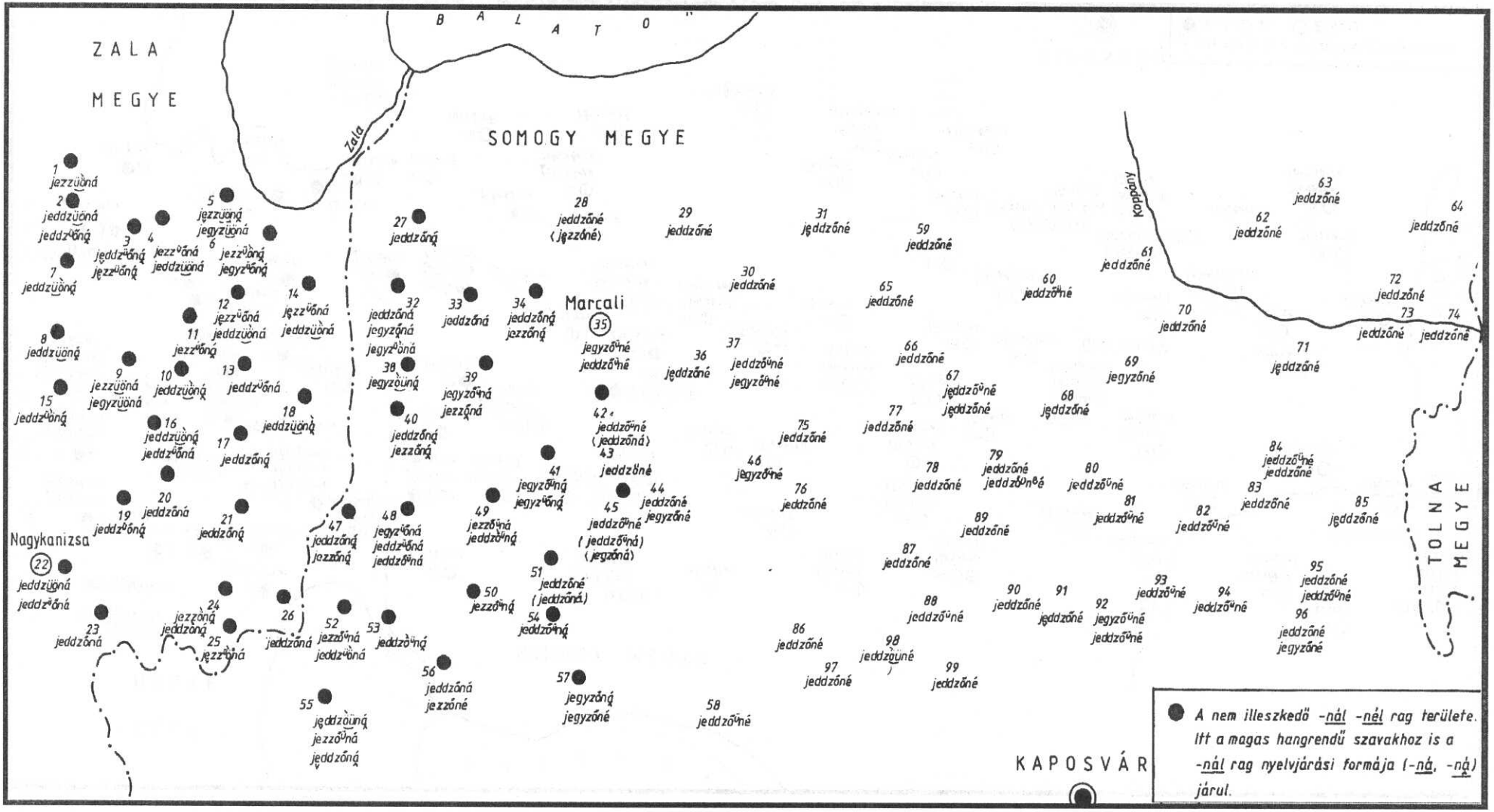

|| 24: *jegyzőünà* 42: *jegyzőüné* 50: *[jegyzöüné].*

294. cicerél LEX. Hogyan mondják itt azt, amikor a kakas rámegy a tyúkra? Mit csinál akkor? (248)

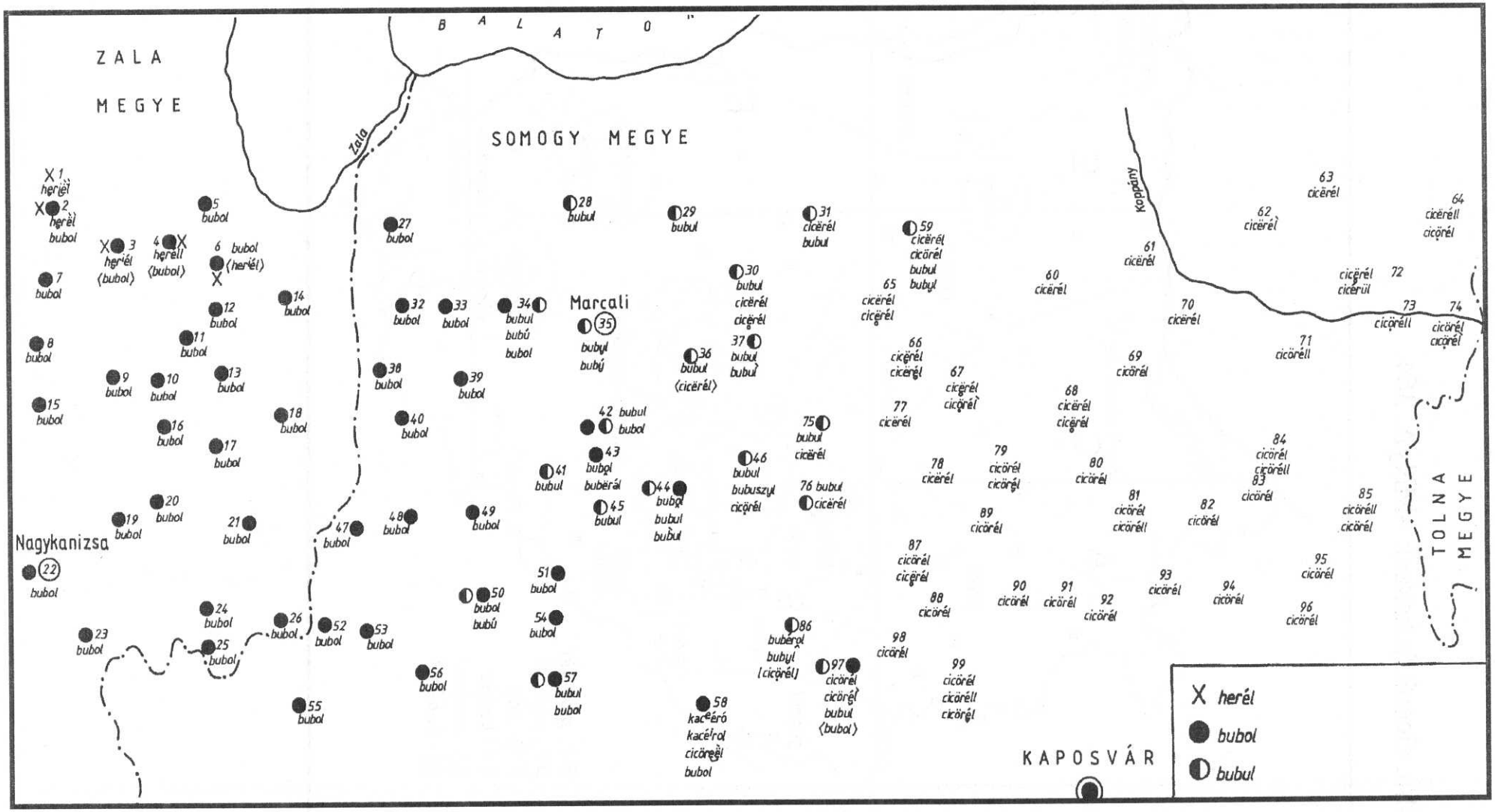

|| 2: *mëkhe̯rëli* 4: *he̯ré̯li, mëkhe̯réli* 58: *cicörᵉél* 86: *bubéru̯l, bubo̯l.*

294/a. cicerél (a kakas): ~MNyA. 364.

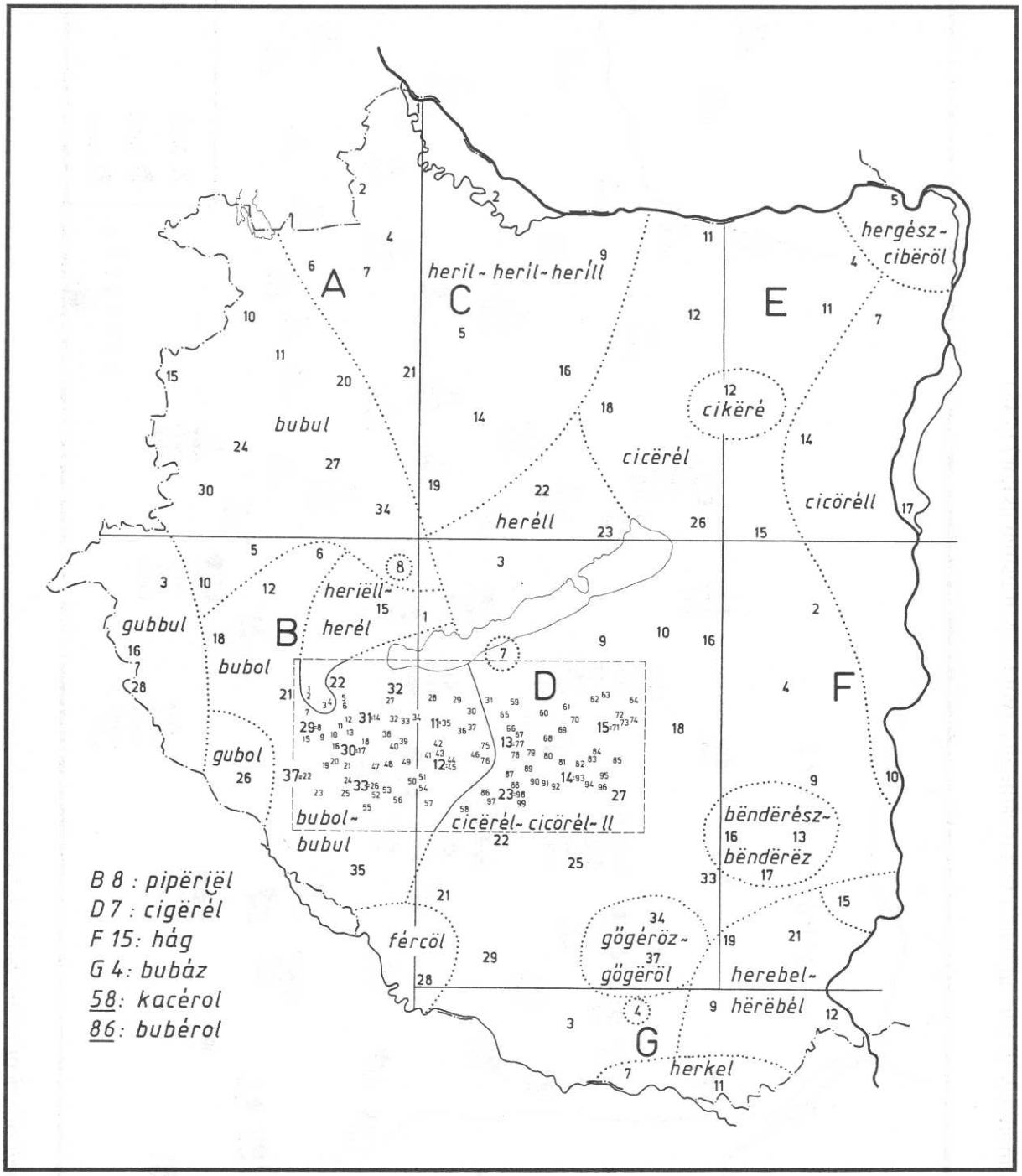

295. gunárzik LEX. Hogyan mondják, amikor a gúnár rámegy a tojólúdra, mit csinál akkor? (253)

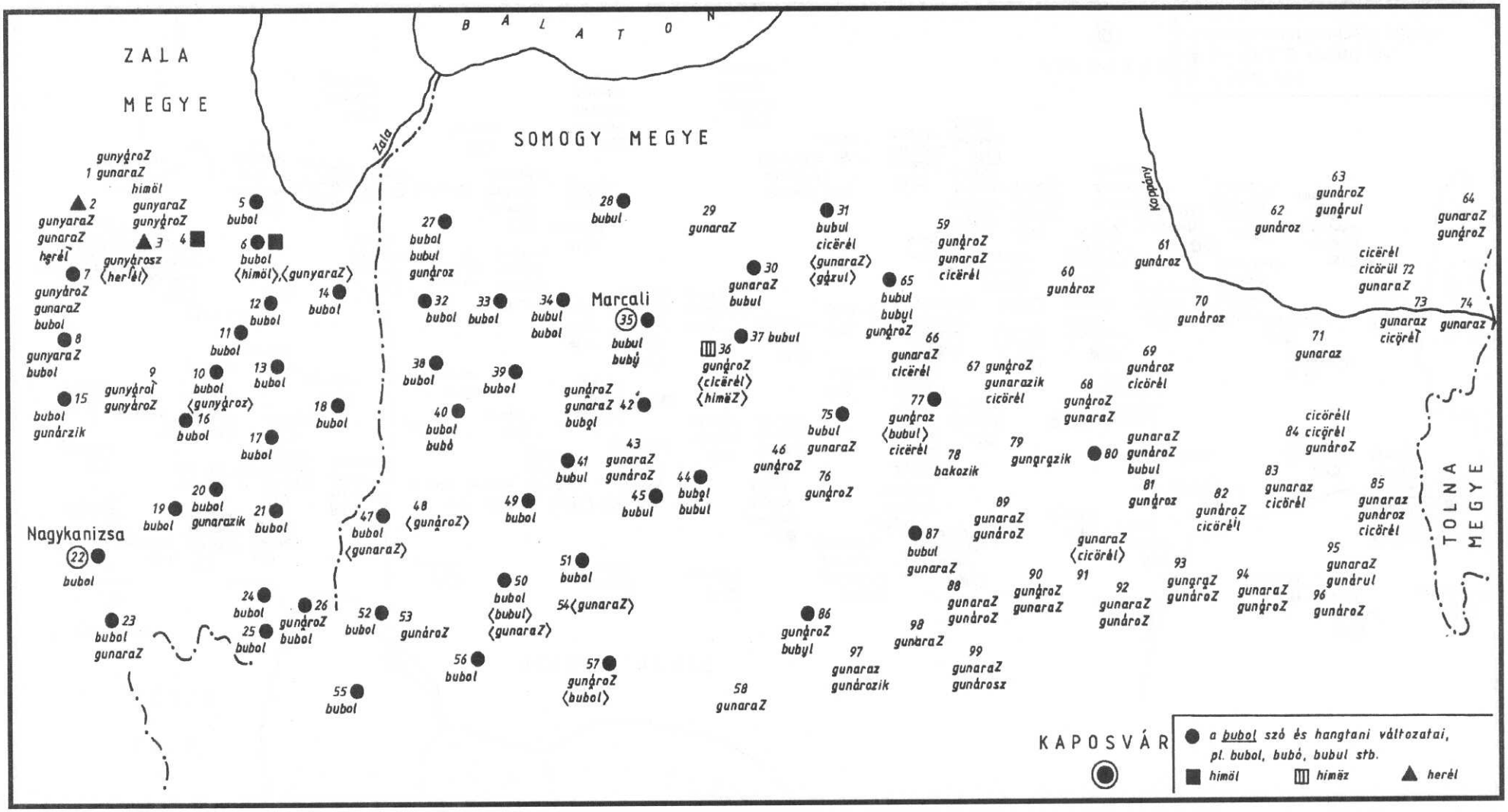

|| 2: *mëkherélì* 3: *gunyároZ* 4: *gunaraZ* 25: *<gunároznak>* 31: *mëgbubúja, mëkcicöréli, gázùja* 55: *mögbubolla, buboli* 59: *mëggunárujja* 67: *mëgbakozza* 68: *mëggunározza* 72: *cicërél* 91: *gunároznak.*

296. dorombol LEX. Milyen hangot ad a macska, ha megsimogatják?

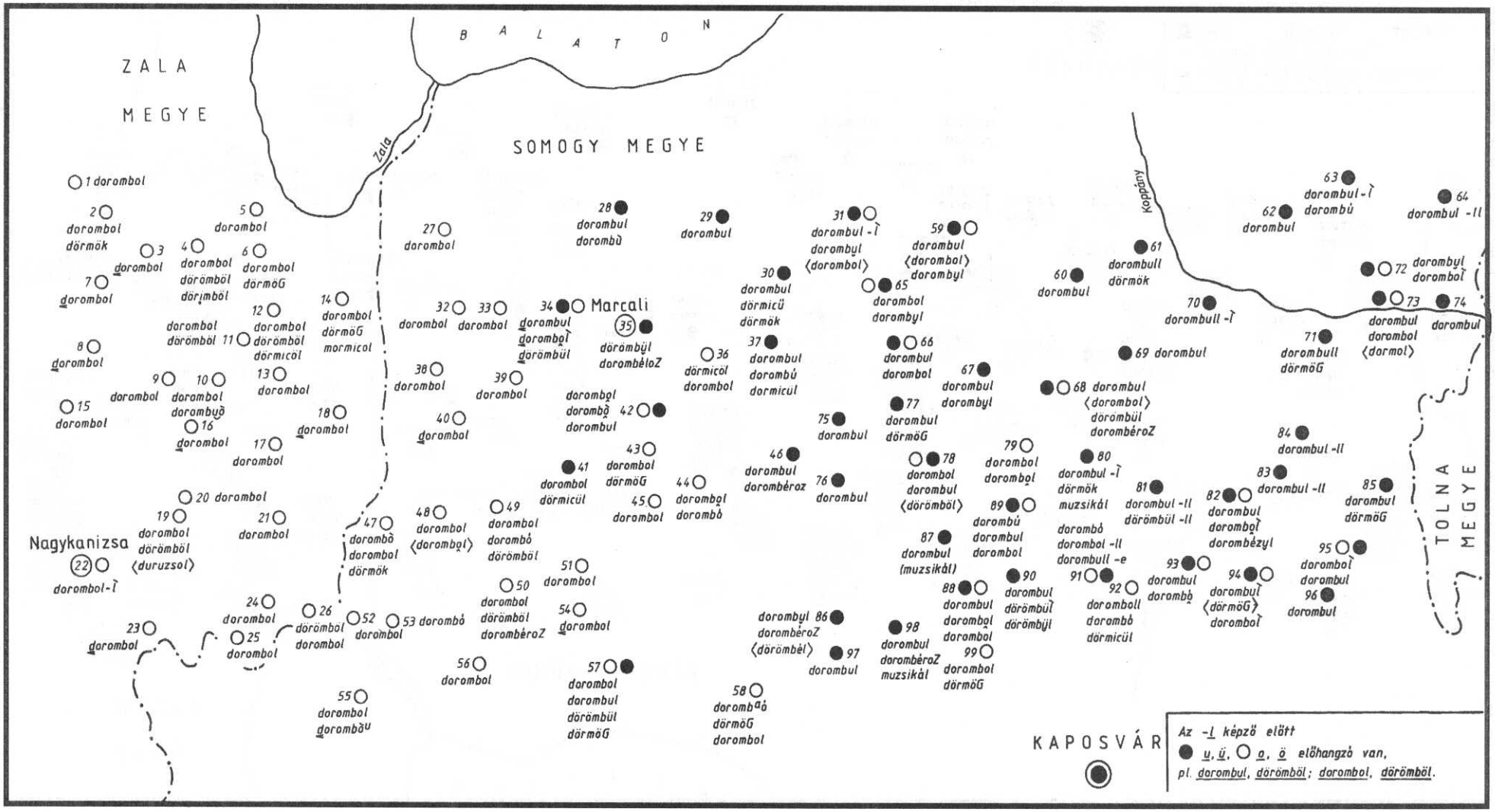

‖ 19: <*mormicol*> 42, 90: *dörmöG* 49: *dörmök, mormicol* 50, 82: *dörmök* 66: *dorombǫl* 78: <*dörmöG*>.

297. vonít LEX. Mit csinál a kiskutya, ha rálépnek a lábára? (259)

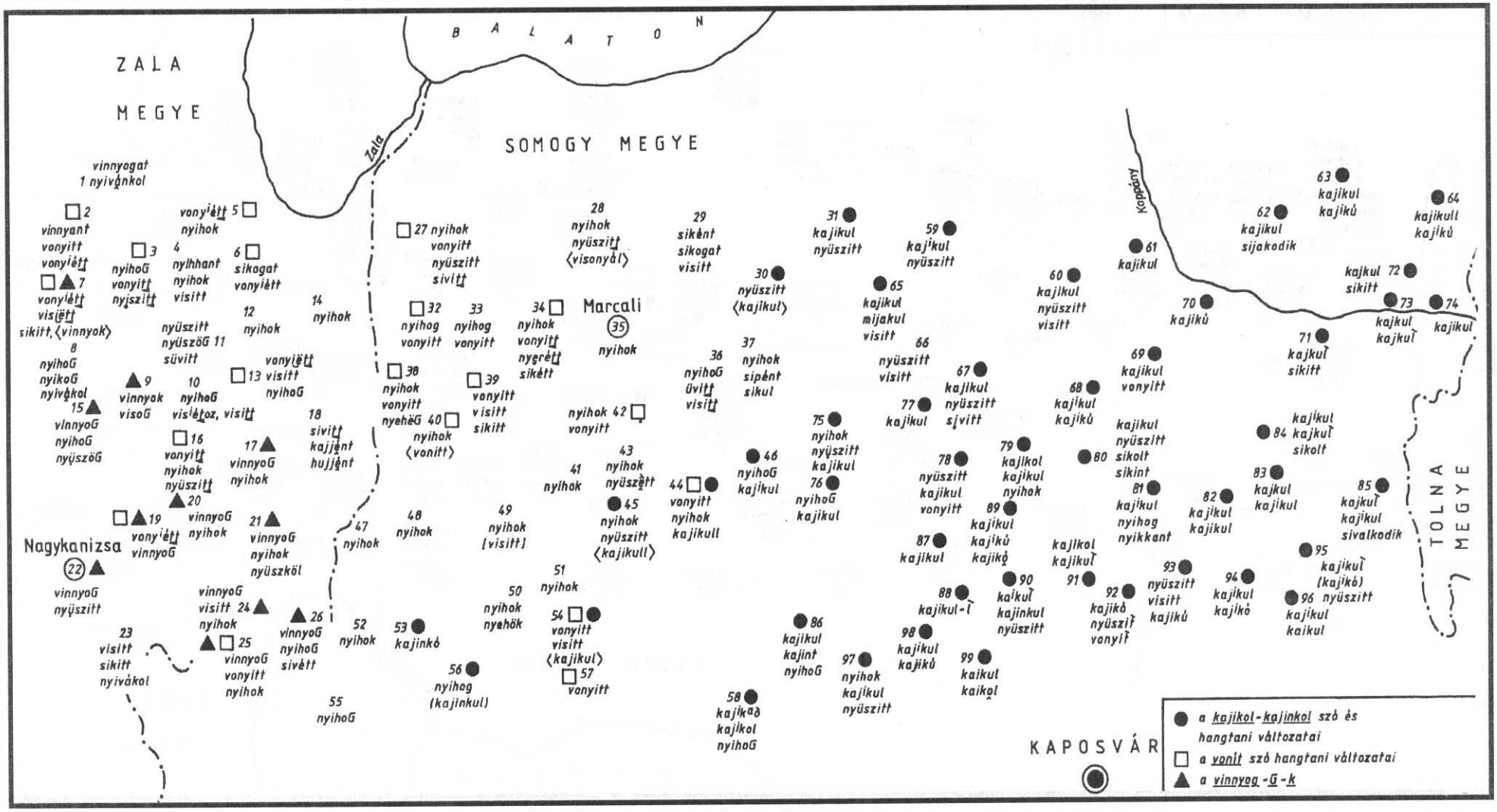

‖ 3, 34: *visitt* 6: *evinyẽntya magát, jajgat* 7: *vonyẽtt* 13, 19: *vonyitt* 23, 25, 65: *nyüszitt* 26: *sivétt* 31, 72: *kajikuĺ* 46: *ēonyittya magát* 47: *ēnyihéttya magát, èsikittya magát* 54: *vonitt* 86: *kajikú.*

298. nyüszít LEX. Milyen hangot ad a kutya, ha bekéredzkedik a konyhába? (257)

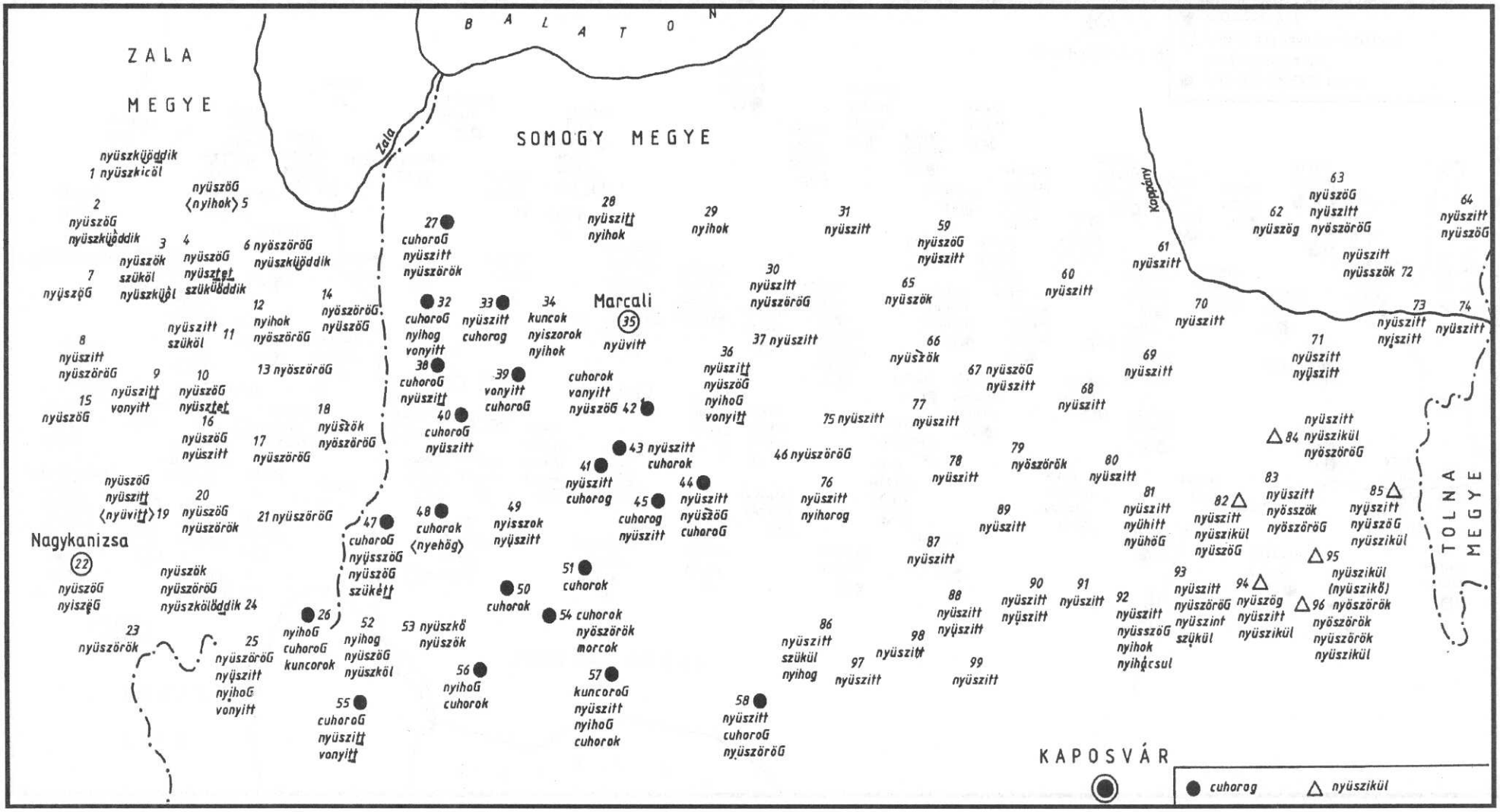

|| 3: *nyüszitt, nyüszörög* 10: *nyöszörög* 24, 43, 53, 58, 81: *nyöszörög* 81: *vonyitt, vinnyog.*

299. mókus LEX. Hosszú farkú, fákon élő kis prémes állat, diót, mogyorót eszik. Mi az? (233)

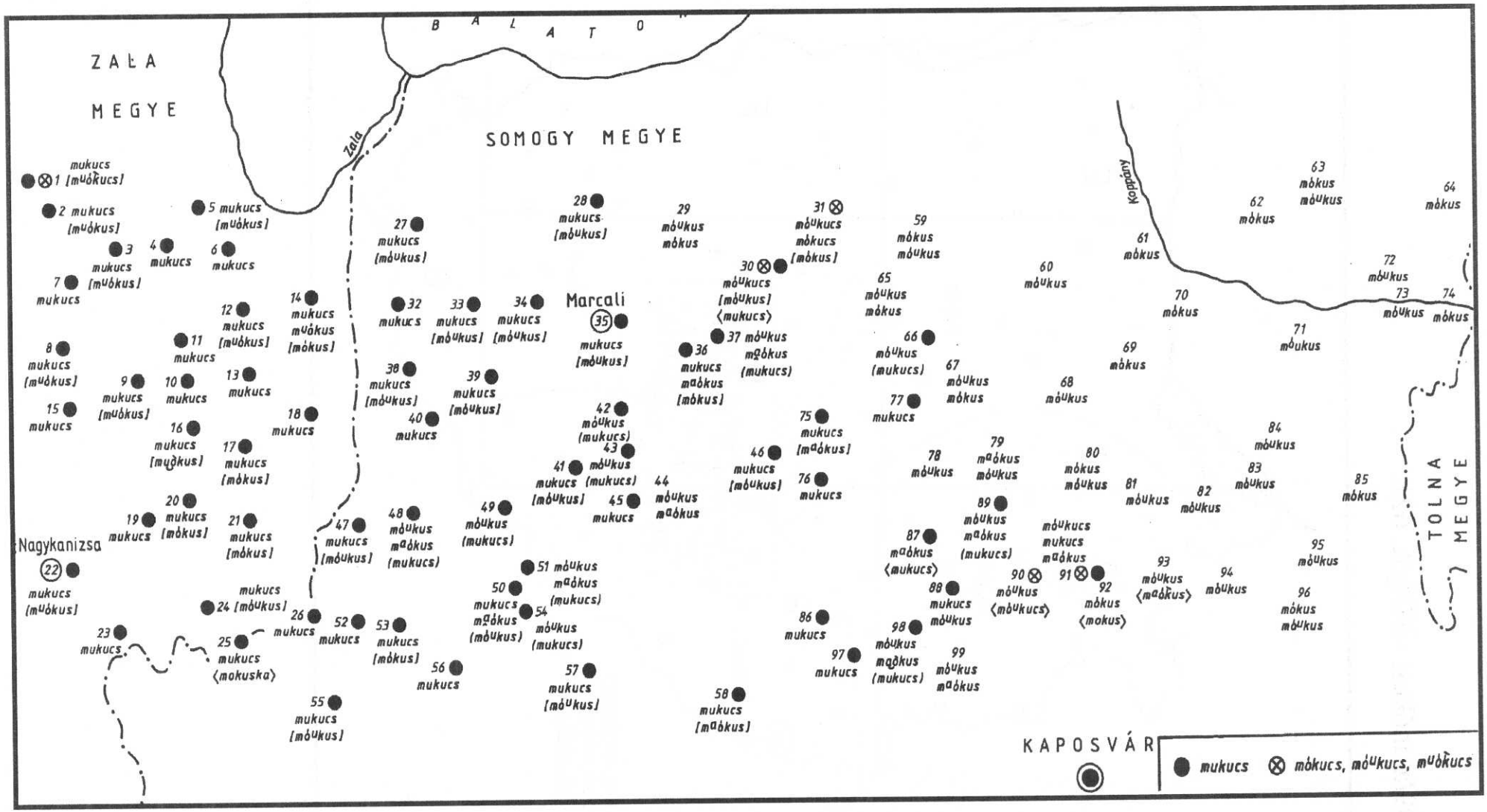

‖ 41, 49: *mą́ókus* 66: *mòkus* 87: *mǫ́kus* 89: *[mókus]* 91: *[mǫ́kus].* Mj. Néhány kp.-on téves adatként a mókushoz hasonló kis állat nevét is mondták, pl. 12: *<pöle>* 16: *<pölę>* 71: *(evet).*

299/a. mókus: ~MNyA. 621.

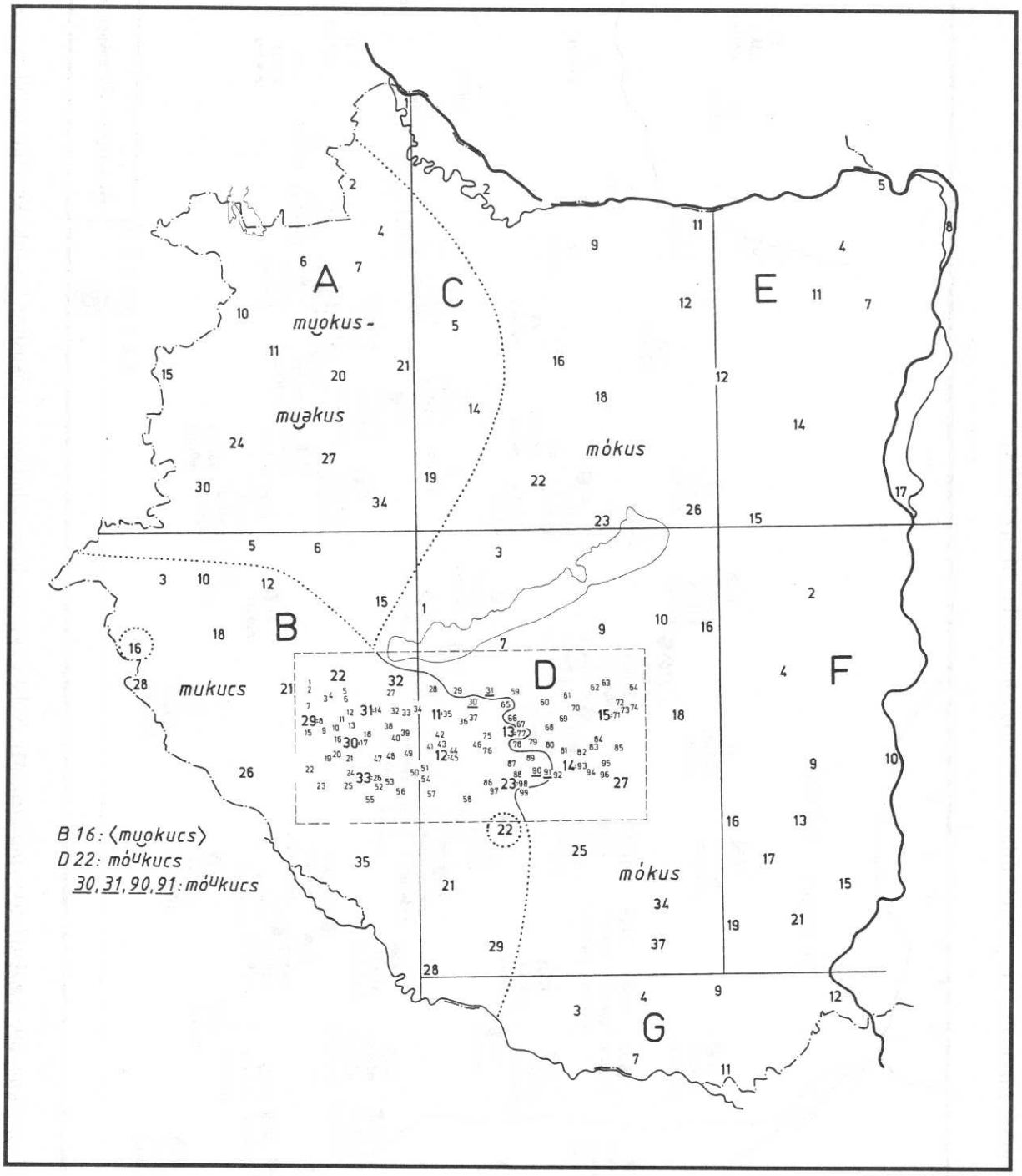

300. köldök LEX. Mi a neve annak a kis gödörnek az ember hasa közepén? (228)

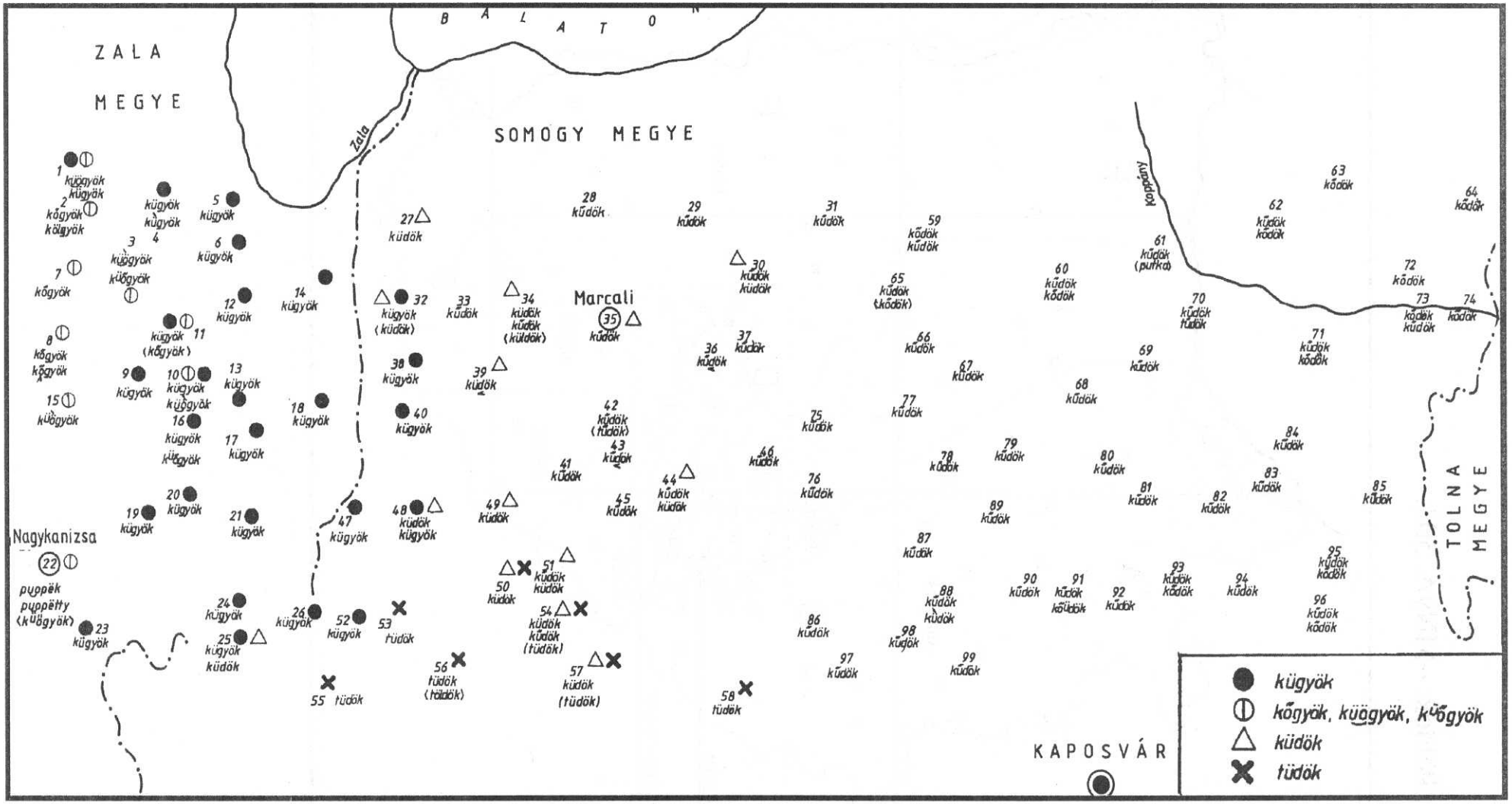

‖ 2: *kőgyöke, kölgyökë* 7: *kőgyöki* 10: *kögyöke* 14: *kügyökę* 18: *kűd̨ök* 22: *puopëttya* 24: *kügyökę* 24, 27, 53, 91: *[köldök].* Mj. A 22. kp.-on /Kiskanizsán/ előforduló *puopëk, puopëtty* szavakat az adatközlők horvát eredetűnek tartják.

300/a. köldök: ~MNyA. 503.

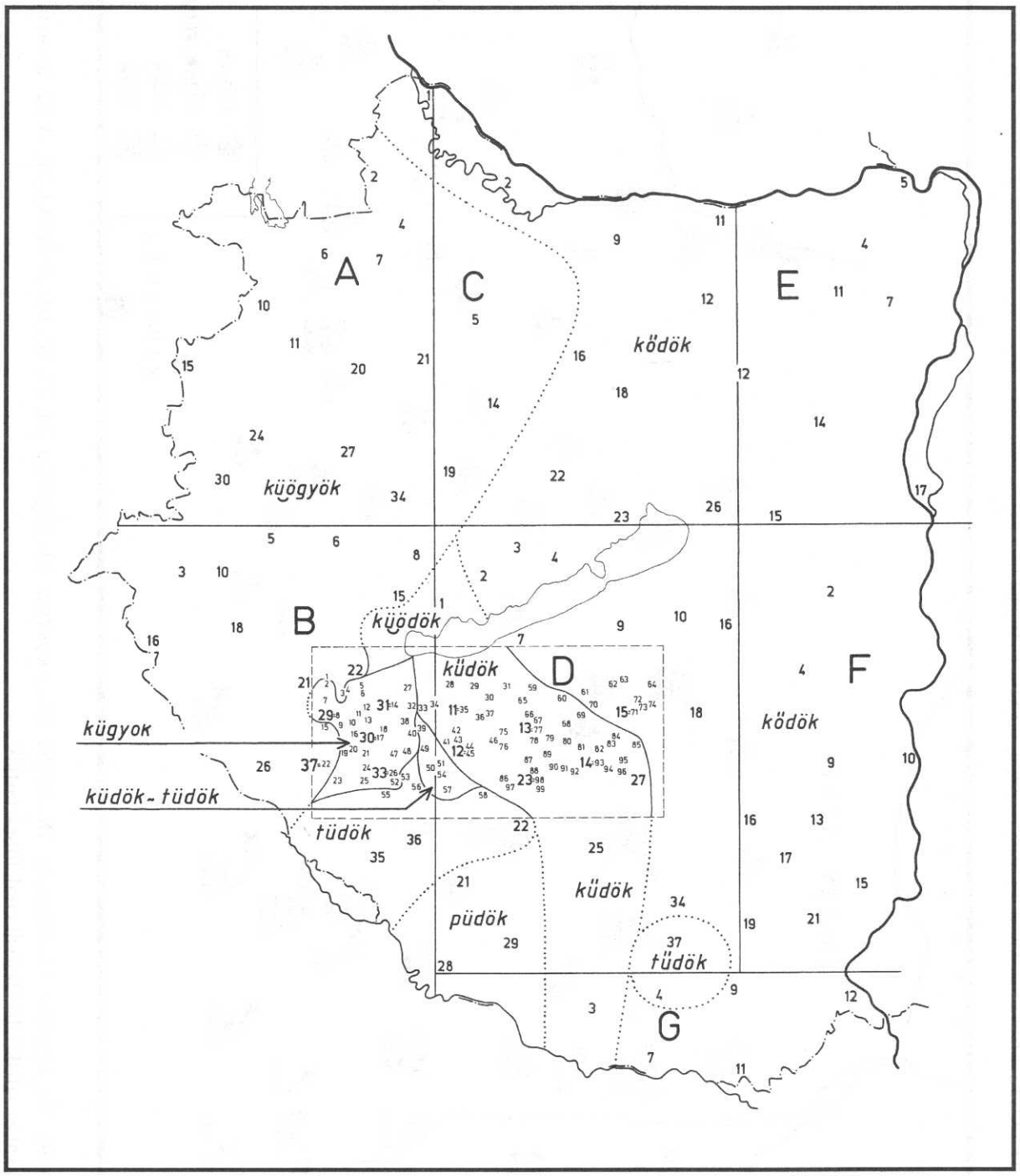

301. köcsögduda LEX. Mi az, ami a citerazenekarokban a ritmust adja? Általában egy tejesfazékra húzott disznóhólyagból készítik. Mi ennek a neve? (120)

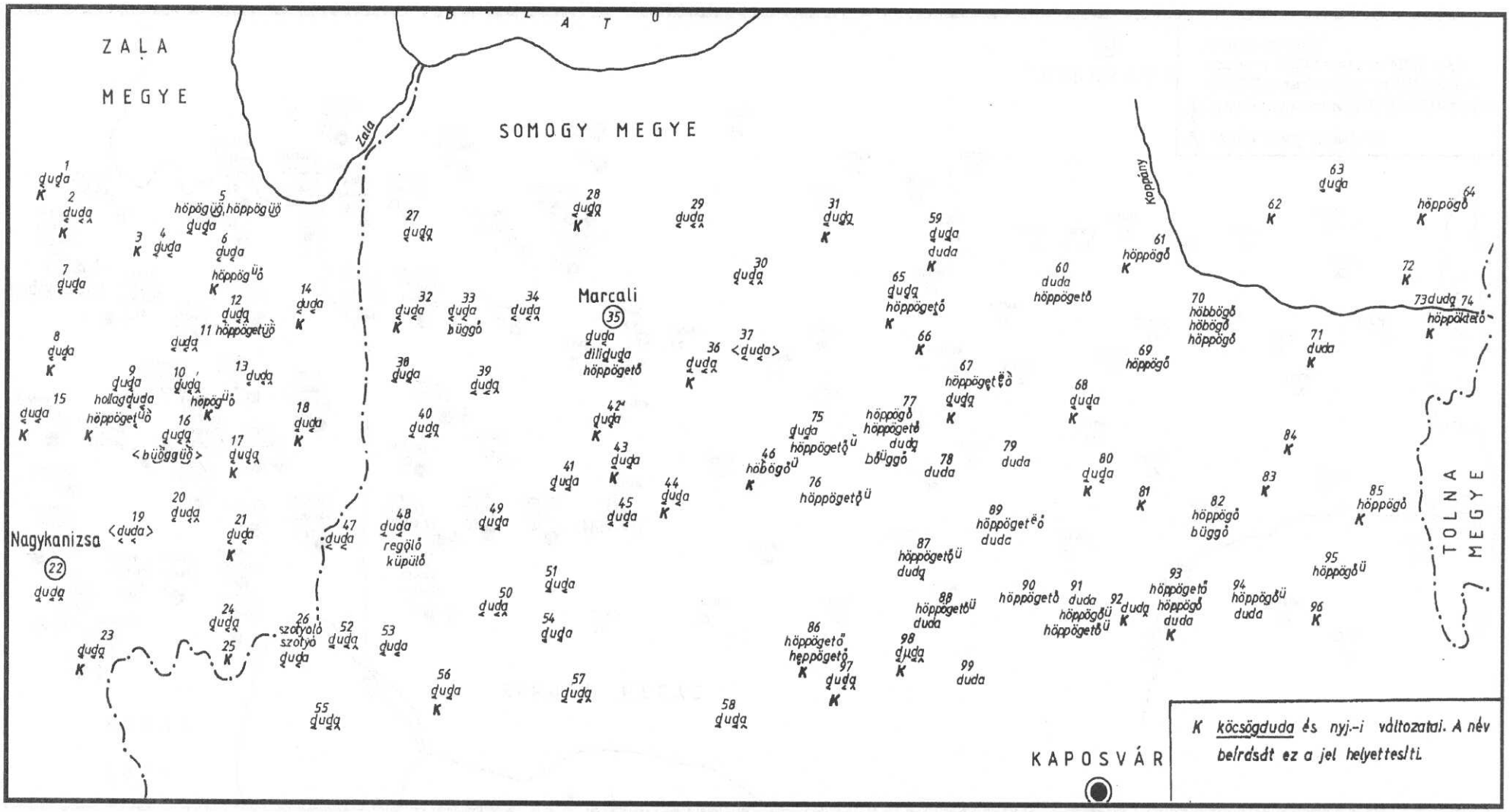

‖ 75: *höppögő.* – 51: *avvà regőtek.* Mj. Ez a hangszer sok kp.-on régen nem volt használatos, az 1960-as, 70-es évek Röpülj, páva! mozgalma következtében tertjedt el. Ugyanez vonatkozik a *köcsögduda* szóra is, hiszen errefelé *tejesfazekat* mondanak *tejesköcsög* helyett.

302. üszök LEX. A búzának néha megfeketedik a kalászban egy-egy szeme. Mi a neve ennek a betegségnek? (207)

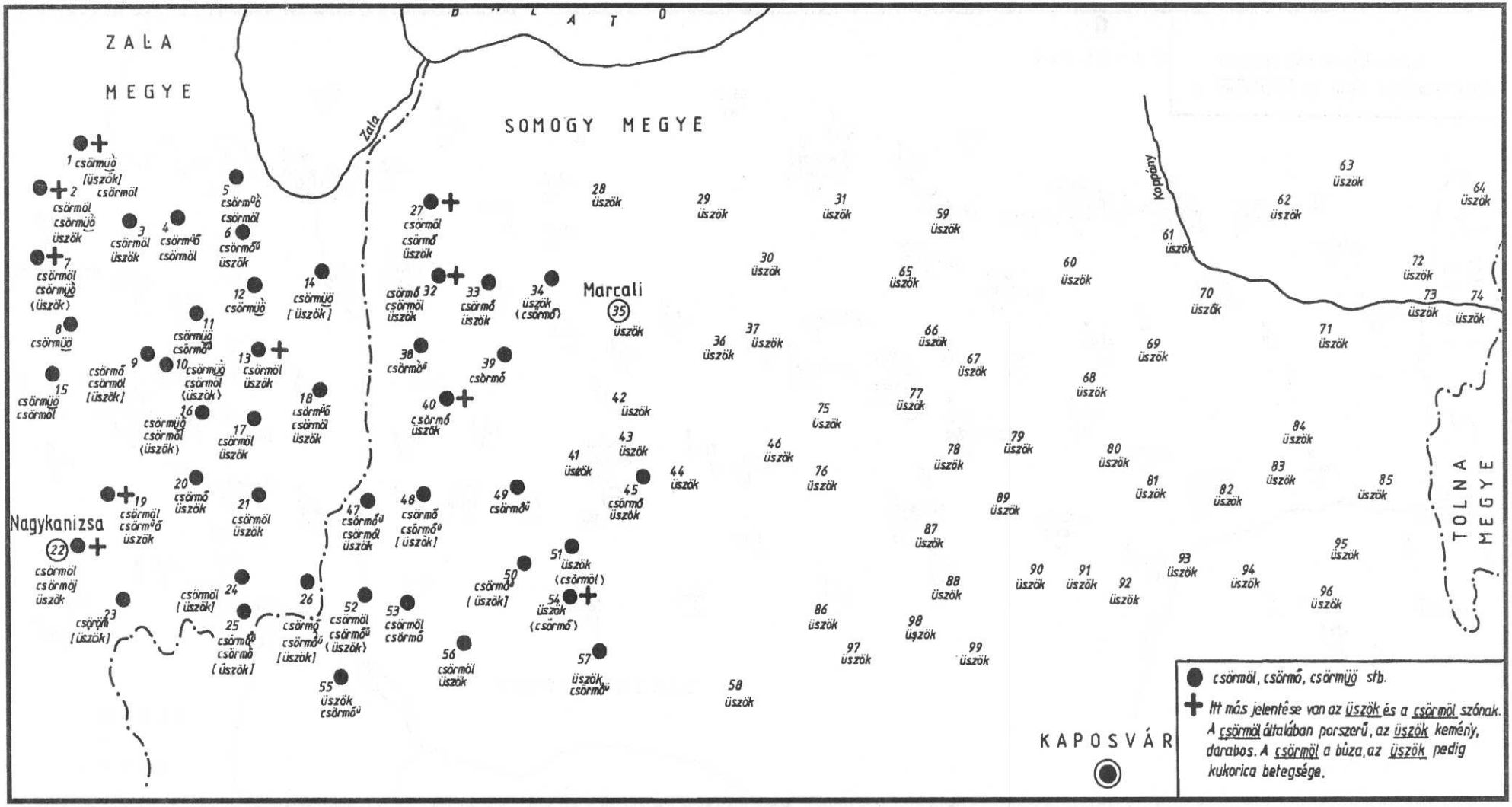

‖ 3: <csörmöj> 19: *csörmö*^{ii}, *[csörmöj]* 24: *csörmö*^{ii} 25: *csörmö*^{ii} 26: *csörmő.* – A 22. kp.-on a *csörmölös* búza másik neve: *banyaposzos.* Mj. A két tájszó határán gyakran bizonytalan a fogalom megnevezése. Ahol a *csörmöl* és az *üszök* szó jelentése megegyezik, ott az *üszök* szót tekintik a köznyelvhez közelállónak.

302/a. üszök (a gabonáé): ~MNyA. 13.

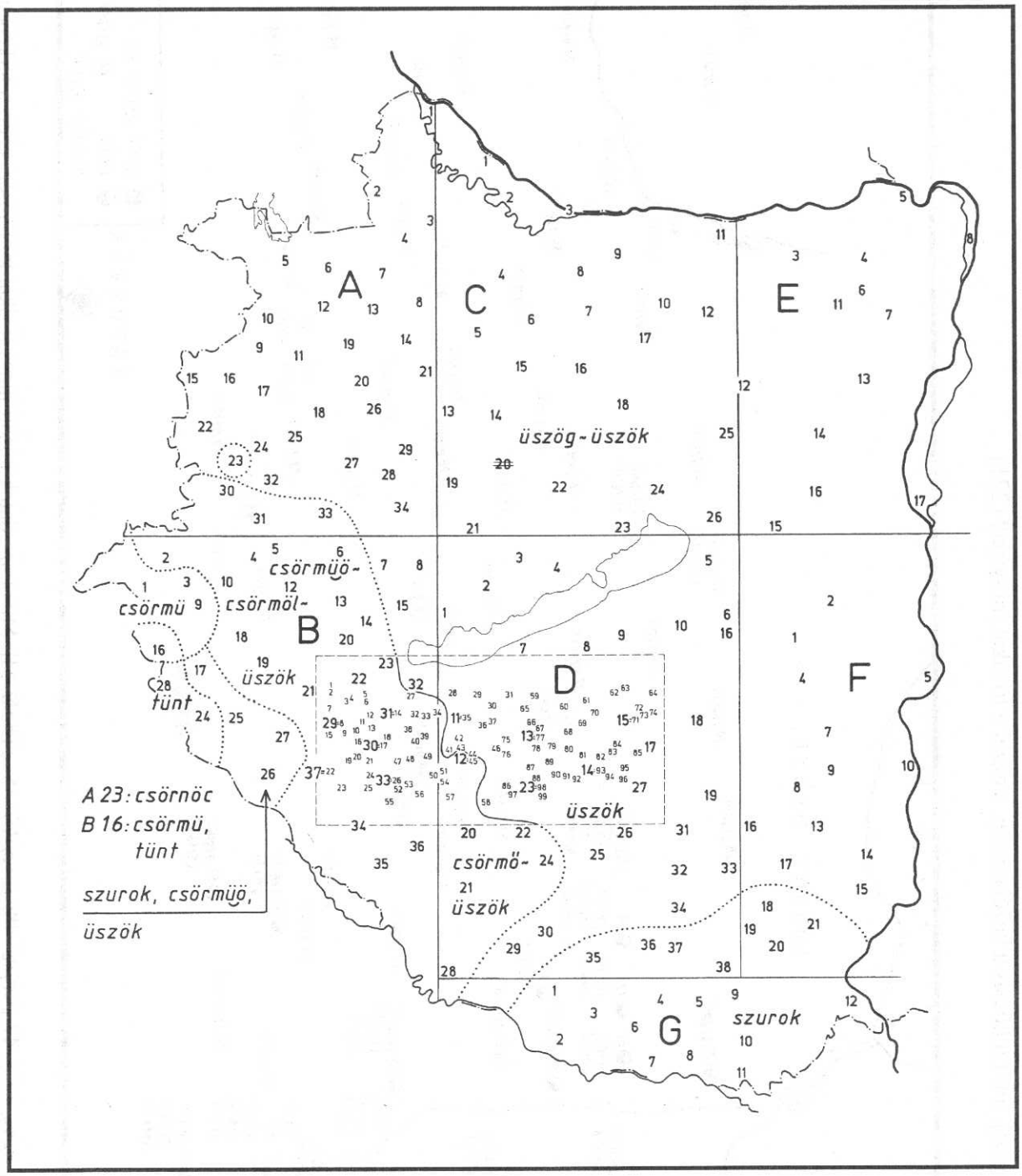

303. gyeplő LEX. Mi az a szíj, amit a kocsis a kezében fog, s ezzel a lovakat irányítja? (221)

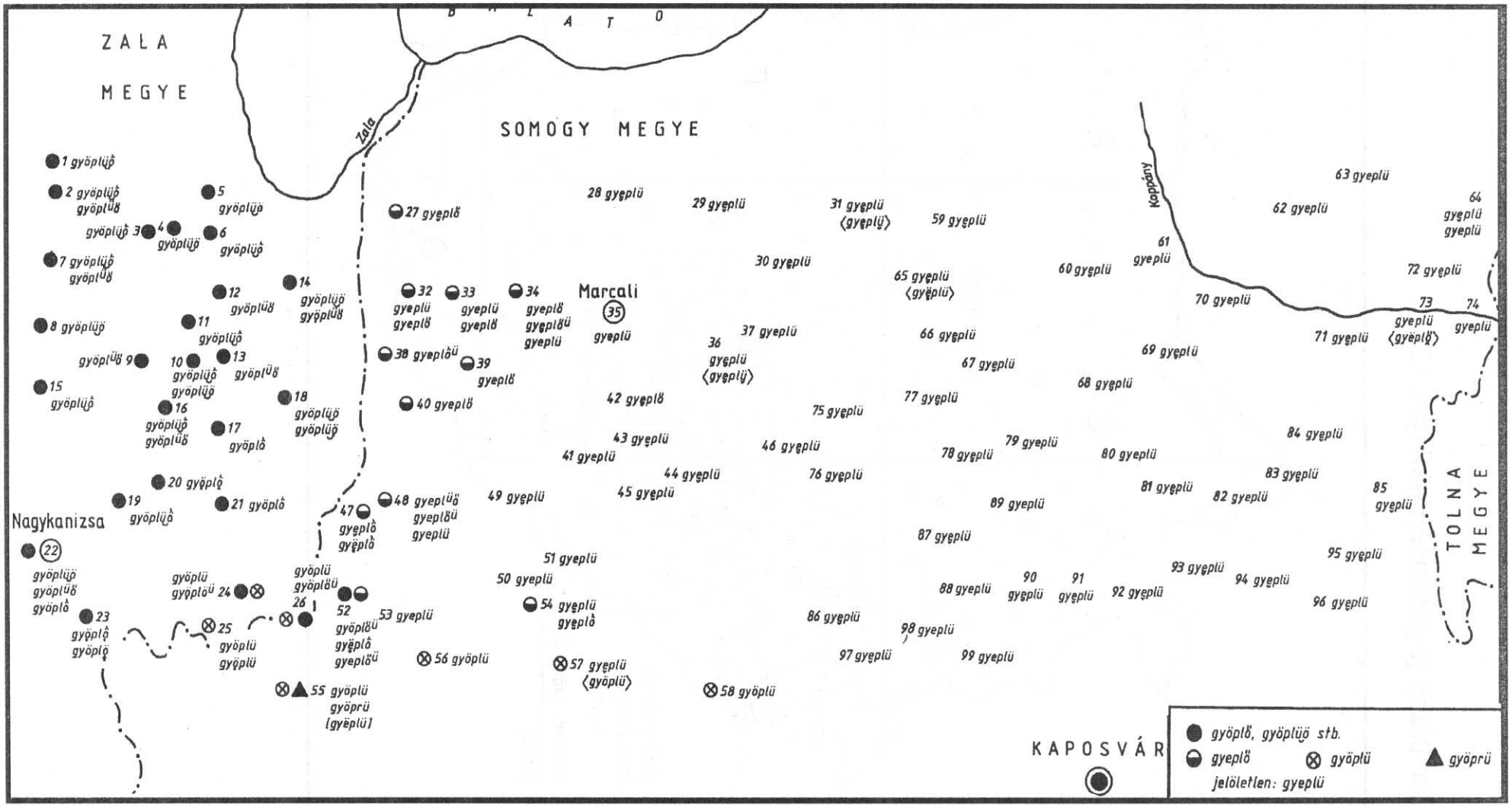

|| 4: *gyöplüö̀* 9: *[gyeplǜő]* 24: *<gyeplö̀ü>* 47 *gyeplö̀* 48: *[gyeplő]* 55: *gyöplü.* Mj. Mivel az adatok között nincs lexikai különbség, ezért a térképen a fonológiai jellegű nyelvjárási eltéréseket szemléltettem.

303/a. gyeplő: MNyA. 172.

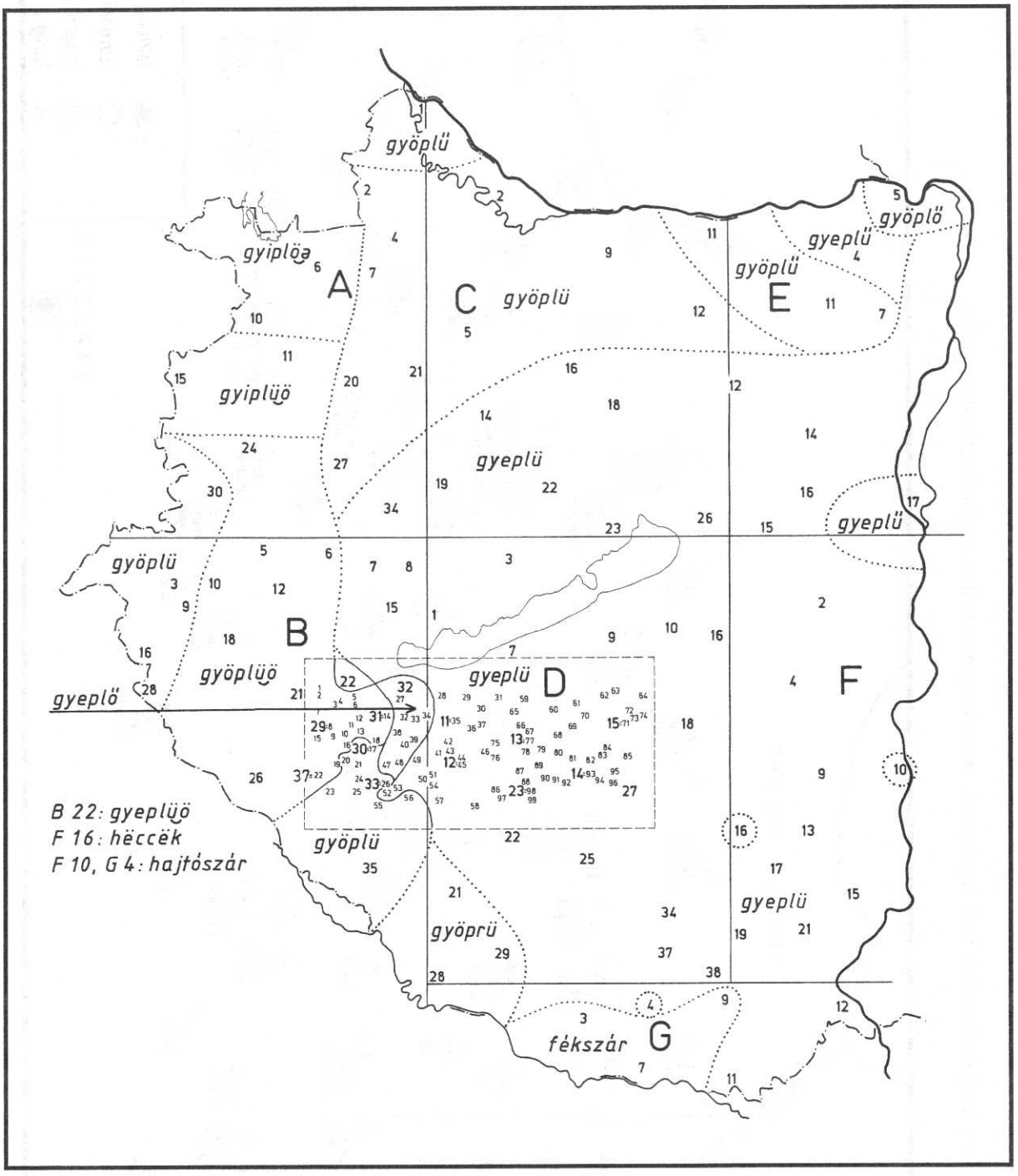

304. lángos LEX. Mi a neve a kenyértésztából való lepénynek, amit kenyérsütéskor szoktak csinálni? (188)

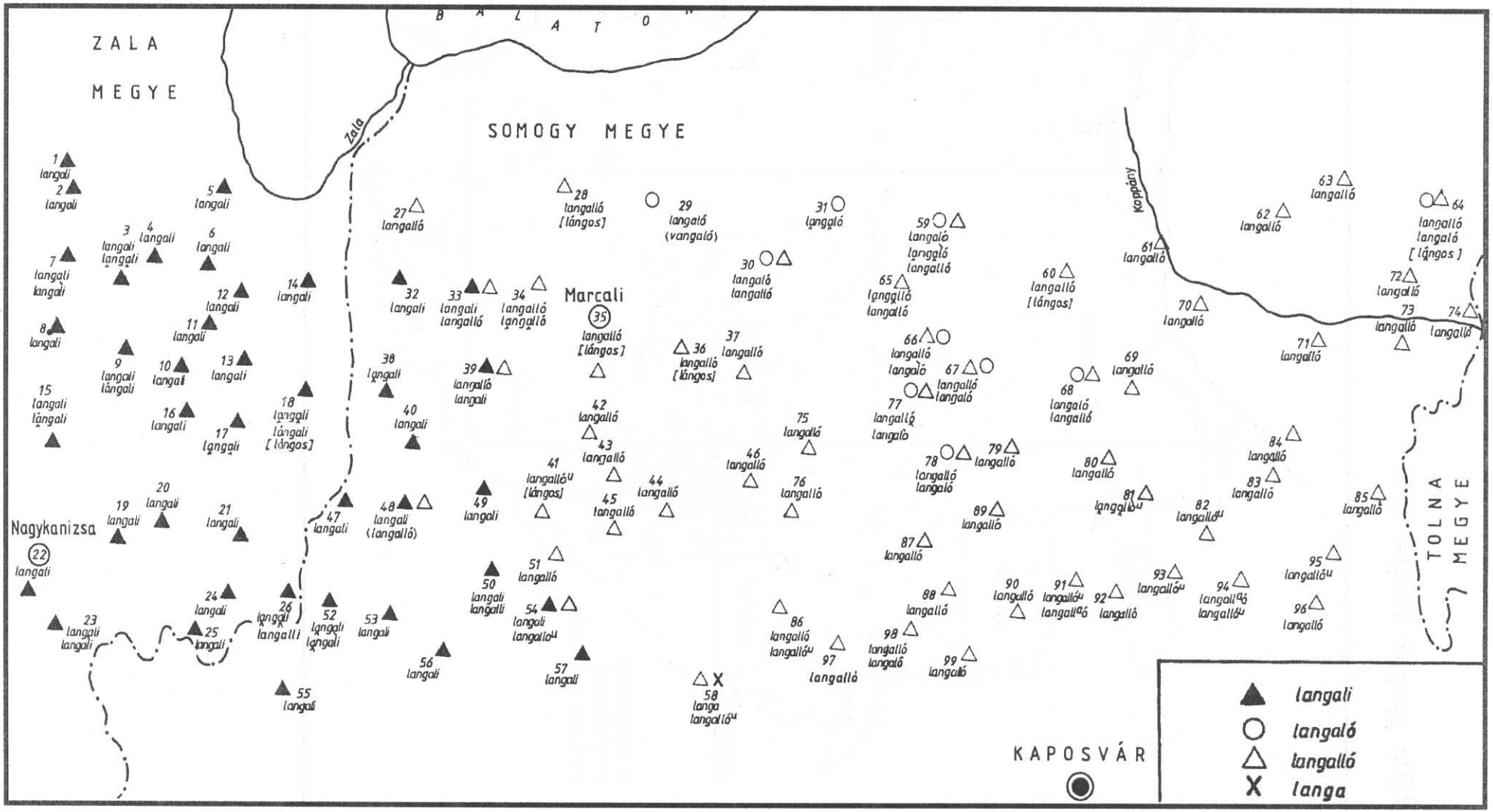

304/a. lángos: ~MNyA. 414.

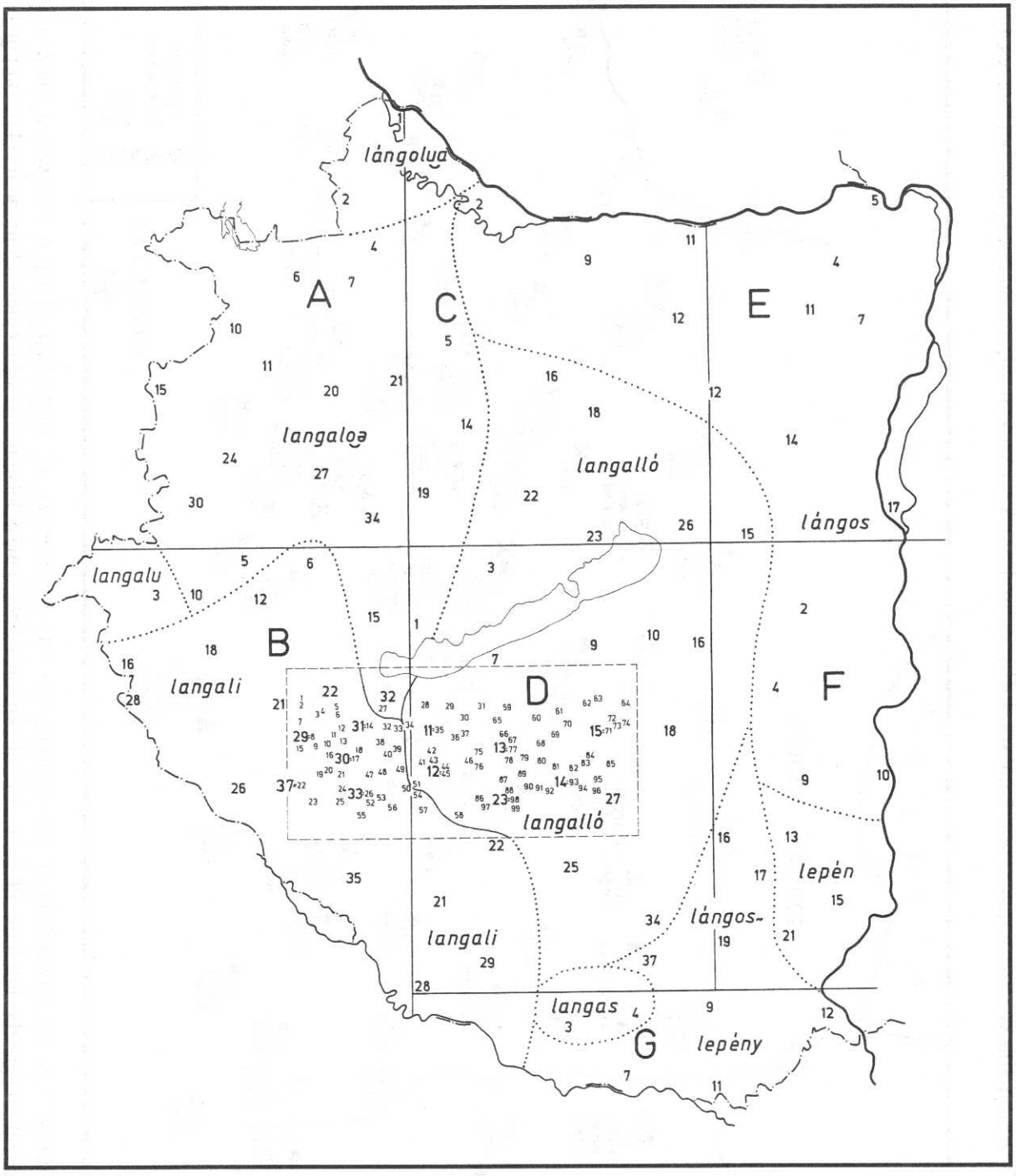

305. öntött tészta LEX. Finomabb kelttésztamaradékot, kalácsot, kiflit feldarabolnak, cukrozott tejjel leöntenek, tepsiben sütnek ki. Mi az?

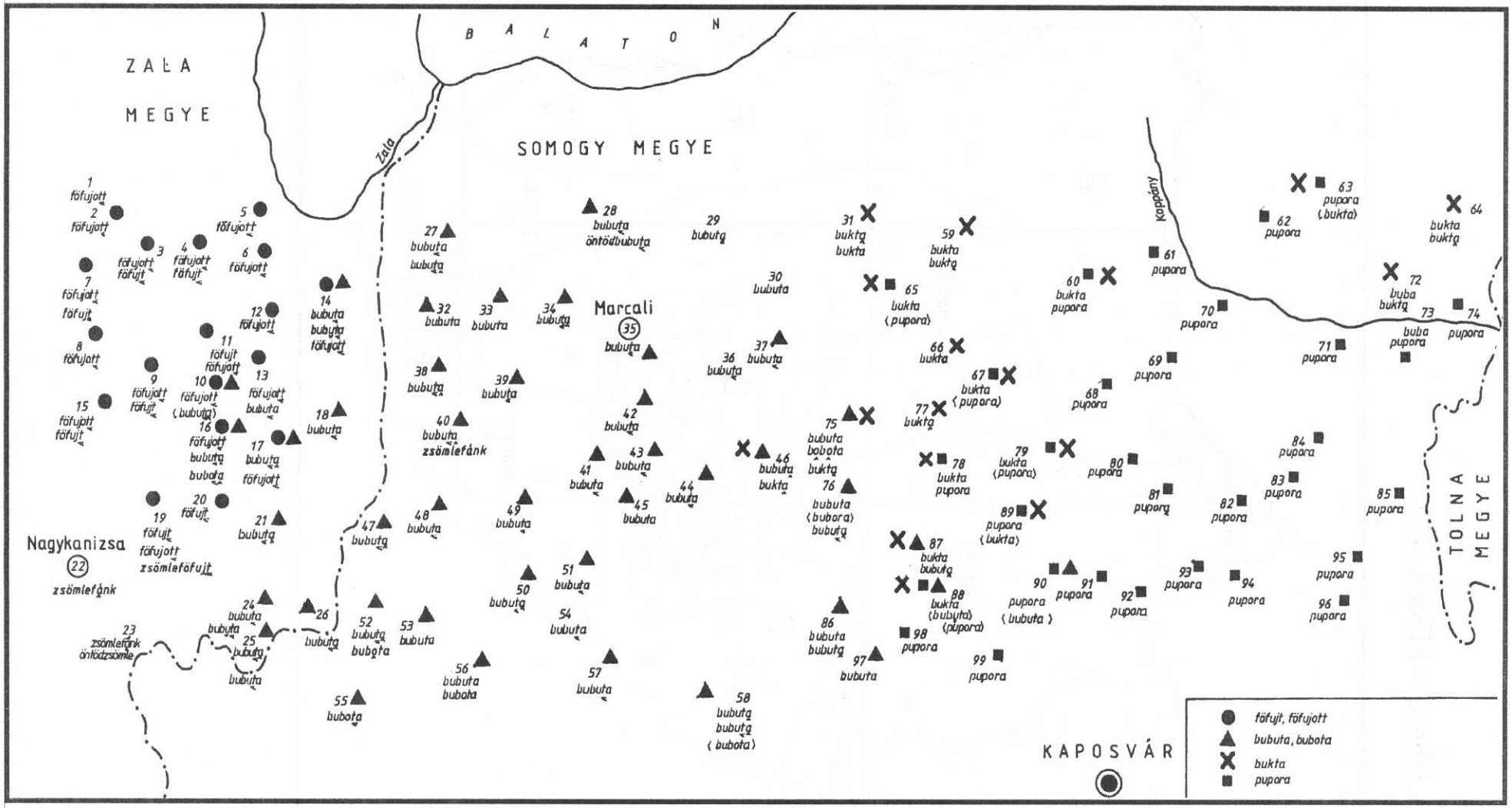

‖ 3: *zsömlefőfujott* 7: *zsömleföfujt* 7, 8, 10: *zsömleföfujott* 13: *<öntöttészta>* 14: *<kiöccërsüt>* 19: *(öntötkalács).* Mj. A *bubuta* és a *föfujt ~ föfujott* lexémák határsávjában a két szó között jelentésmegoszlás jött létre. Pl. a 11., 14., 40. kp.-on a *bubuta* másféleképpen készített ételt jelent: nem cukrozott tejjel öntik le, mint a *föfujottat*, hanem hagymás zsírral.

306. kockatészta LEX. Mi a neve annak a levestésztának, amely kockára van vágva? (186)

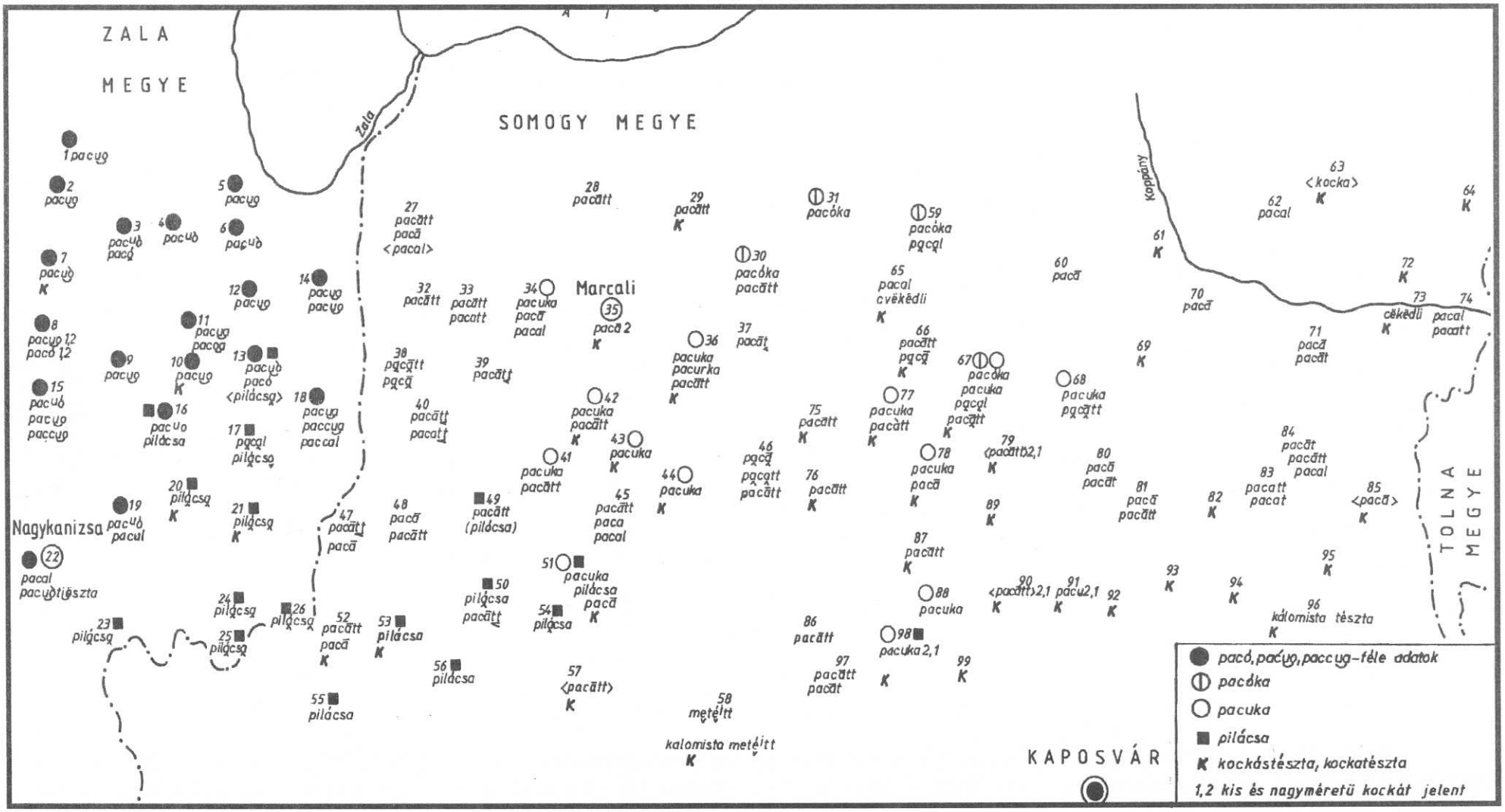

II 2: *pac^{u}ó, pac^{u}ótiëszta* 3: *pacà* 5: *pacuò* 2, 8: *pac^{u}ó* 9: *pacótészta* 11: *pacòtészta* 12: *pacuò* 13: *pacuotiëszta* 15: *pac^{u}ótiëszta* 22: *pacaltiëszta* 27: *pacątt* 28: *pacòtt* 31: *pącóka* 36: *[pacalt]* 55: *pilącsa* 60: *pacātészta* 66: *pacāt* 68: *pącàttészta* 75: *pącàtt* 77: *<kockavágott>* 81: *pącàttészta.* Mj. A térképen csak a kisméretű kockatészta nevét közlöm, ahol ez a szó a nagyobb méretűt is jelenti, a beírt adat utáni számmal hívom fel rá a figyelmet.

A 306. sz. *kockatészta* térképlapján nem közöltem a nagyobb méretű tészta külön nevét, amely a gyűjtés melléktermékeként került elő. Ez az orvanyag is rögzítésre érdemes: 15: *cifrapacuo* 16, 89, 99: *pilácsa* 57: *pilącsą* 58: *pilącso* 20, 31, 36, 65: *mácsik* 22: *cvëkëdli* 35: *cifrapacā* 51, 63: *<lebbencs>*. Adatközlőim szerint azért nevezik *cifrapacónak,* mert rádlival hullámos szélűre készítik. A *kálomista tészta* elnevezést vegyes felekezetű községekben (58., 96. kp.) a katolikus lakosság mondja, mert a katolikusok általában hosszú metéltet, a reformátusok pedig kockatésztát tesznek a húslevesbe.

MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR
• KAPOSVÁR •
1991 T 18